KALENDARZ LEKARSKI

KRAKOWSKI

NA ROK

1912

Na wezwanie Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego

ułożył

Prof. Dr L. K. GLIŃSK[I]

Rok dwudziesty drugi

W KRAKOWIE

NAKŁADEM KSIĘGARNI S. A. KRZYŻANOWSKIEGO

Druk W. L. Anczyca i Spółki.

1912

SŁOWO WSTĘPNE.

W obecnem wydaniu wprowadziła Redakcya ponownie do tekstu Kalendarza tak często niezbędny dla Lekarza-praktyka Spis środków lekarskich. Spis ten został w r. b. dokładnie przejrzany i poprawiony, oraz uzupełniony najnowszymi lekami i cenami środków nie tylko oficynalnych, lecz także i nieoficynalnych. Ulegając z wielu stron wypowiadanemu życzeniu, wprowadziła również Redakcya w r. b. dział zupełnie nowy, a mianowicie »Ważniejsze dane z fizyologii dziecka« podług tablic prof. Pfaundlera z Gracu, spolszczonych przez Dr. Trenknera z Łodzi. Będąca na czasie, a niezmiernie ważna sprawa leczenia kiły Salwarsanem znalazła również swe odbicie w oddzielnym artykule Prof. Dr. Krzyształowicza. Wreszcie, celem niejako uzupełnienia spisu środków lekarskich, wprowadziła również Redakcya w r. b. szereg Uwag praktycznych Mag. farm. F. Hibla. Schematyzm lekarski, podobnie jak w latach ostatnich, został i tym razem jaknajdokładniej poprawiony i uzupełniony. Przez wprowadzenie już w roku ubiegłym znacznie lepszego i cieńszego papieru zdołała Redakcya zachować dogodne rozmiary Kalendarza, mimo że ilość tekstu w ciągu 4 ostatnich lat wzrosła w nim przynajmniej o połowę.

Za życzliwość i zawsze chętną pomoc oraz za szczere koleżeńskie poparcie w dążeniu do postawienia Kalendarza na stopie przynajmniej równej z podobnemi wydawnictwami obcemi składa Redakcya wszystkim współpracownikom i przyjaciołom Kalendarza jaknajserdeczniejsze podziękowanie, wyrażając zarazem nadzieję, że i na przyszłość nie odmówią jej Swego koleżeńskiego poparcia.

Prof. Dr. L. K. Gliński.
Redaktor Kalendarza Lekarsk. Krakowsk.

SPIS RZECZY.

STYCZEŃ		SICZEŃ	
DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.	ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.	
1 P.	**Nowy Rok.** Mieczysł.	19	**Hrud. 1911.** Wonyfat.
2 W.	Makarego op.	20	Ihnatyja m.
3 S.	Daniela m.	21	Julyanny.
4 C.	Eugeniusza b.	22	Anastazyi M.
5 P.	Telesfora, Symeona	23	10 Muczenik.
6 S.	**Trzech Króli**	24	† Wig. do Rožd.
7 N.	**1 po 3 Kr.** Juliana i Luc.	25	**N. Rožd. Chrysta**
8 P.	Seweryna	26	**Sobor Pr. Bohor.**
9 W.	Marcyanny	27	**Stepana M.**
10 S.	Wilhelma, Agatona	28	Nikanora, 20.000 Mucz.
11 C.	Higiniusza i Honor.	29	SS. Mład.
12 P.	Arkadyusza	30	Mełanyi
13 S.	Weroniki	31	Anysyi
14 N.	**2 po 3 Kr.** Hilarego	1	N. *Siczeń 1912.* **Obriz. H.**
15 P.	Pawła pust.	2	Sylwestra
16 W.	Marcelego	3	Małachija pr.
17 S.	Antoniego op.	4	Sobor 70 Apost.
18 C.	Pryski Panny	5	Wig. do Bohoj.
19 P.	Ferdyn. i Henryka	6	**Bohojawł. Hosp.**
20 S.	Fabiana i Sebast.	7	Sobor S. Joanna
21 N.	**3 po 3 Kr.** Agnieszki P.	8	**N. 1 po B.** Heorhia
22 P.	Wincentego	9	Fiłypa
23 W.	Zaśl. N. M. P.	10	Hryhorya
24 S.	Tymoteusza B. W.	11	Fteodosya pr.
25 C.	Nawr. św. Pawła	12	Tatianny M.
26 P.	Pauli i Polikarpa	13	Ermyła
27 S.	Jana Chryzostoma	14	S. S. Otc. w S.
28 N.	**4 po 3 Kr.** Karola W.	15	**N. 2 po B.** Pawła Fiw.
29 P.	Franciszka S.	16	Petra Ap.
30 W.	Martyny P. M.	17	Antonya W.
31 S.	Marceli i Piotra	18	Aftanazya Pr.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

20 stycznia 1912 — 1 Szebat (Szwat) 5672.

DNI	LUTY ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		LUTYJ ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 C.	Ignacego b.	19	Makarya
2 P.	**N. M. P. Gromnicz.**	20	Ewfymia
3 S.	Błażeja b.	21	Maksyma prep.
4 N.	**Starozap.** Weroniki p.	22	**N. 3 po B.** Tymofteja
5 P.	Agaty pan.	23	Kłymenta
6 W.	Doroty panny	24	Xenyi Prep.
7 S.	Romualda	25	Hryhoria
8 C.	Jana z Malty	26	Ksenofonta
9 P.	Apolonii p.	27	Joanna
10 S.	Scholastyki p.	28	Jefrema
11 N.	**Mięsop.** Eufrozyny	29	**N. Miasop.** Ihnatyja M.
12 P.	Modesta m.	30	Wasyłyja
13 W.	Juliana i Katarzyny	31	Kyra
14 S.	Walentego	1	*Lutyj.* Tryfona
15 C.	Faustyna	2	**Strytenie Hosp.**
16 P.	Julianny	3	Symeona
17 S.	Aleksego i Sabina	4	Izydora
18 N.	**Zapust.** Konstancyi	5	**N. Syr.** Ahaftyi Mucz.
19 P.	Konrada w.	6	Wukoła
20 W.	Leona p.	7	Parftenia
21 S.	*Popielec.* Fortunata	8	Fteodora
22 C.	Katedry św. Piotra	9	Nykyfora
23 P.	Florentego	10	Charłampia
24 S.	Sergiusza m.	11	Własija Mucz.
25 N.	**1 Postu.** *Macieja ap.*	12	**N. 1 P.** Mełetya Arch.
26 P.	Wiktoryna	13	Martyniana
27 W.	Aleksandra b.	14	Kiryła
28 S.	*Such. dni.* Romana	15	Onysyma
29 C.	Leandra	16	Pamfyła

KALENDARZ ŻYDOWSKI

19 lutego — 1 Adar; 29 lutego — 11 Adar (Post Estery).

MARZEC | MAREC

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 P.	*Such. dni.* Albina b.	17	Fteodota
2 S.	*Such. dni.* Heleny ces.	18	Lwa pap.
3 N.	**Sucha.** Kunegundy	19	**N. 2 P.** Archyppa
4 P.	Kazimierza	20	Lwa episk.
5 W.	Fryderyka op.	21	Tymofteja
6 S.	Kolety p.	22	Aftanazya
7 C.	Tomasza z Akwinu	23	Połykarpa
8 P.	Jana Bożego	24	Obr. hł. sw. Joan.
9 S.	Franciszki wd.	25	Tarasia
10 N.	**Głucha.** 40 Męczen.	26	**N. 3 P.** Porfyrya
11 P.	Konstantego	27	Prokopia
12 W.	Grzegorza Wielk.	28	Wasyłya
13 S.	Krystyny	29	Kassiana
14 C.	Matyldy	1	***Marec.*** Ewdokii
15 P.	Klemensa	2	Fteodota
16 S.	Hilarego i Cyryaka	3	Ewtropia
17 N.	**Srodop.** Gertrudy	4	**N. 4 P.** Harasyma
18 P.	Edwarda	5	Konona Mucz.
19 W.	*Józefa O. NMP.*	6	Konstantyna
20 S.	Eufemii	7	Wasyłya
21 C.	Benedykta	8	Fteofyłakta
22 P.	Katarzyny król.	9	SS. 40 Mucz.
23 S.	Wiktoryana	*10*	Kondrata M.
24 N.	**Czarna.** Gabryela	11	**N. 5 P.** Sofronya
25 P.	**Zwiast. N. M. P.**	12	Fteofana prep.
26 W.	Emanuela	13	Nykyfora
27 S.	Jana Damasc.	14	Wenedykta
28 C.	Jana Kapistr. i Sykstusa	15	Ahapia Mucz.
29 P.	Eustazego	16	Sawyna
30 S.	Kwiryna Męcz.	17	Ałekseja
31 N.	**Palmowa.** Balbiny p.	18	**N. 6 P. Cwitna.** Kiryła

KALENDARZ ŻYDOWSKI

3 i 4 marca — 14 i 15 Adar (Purim — zapusty); 19 marca — 1 Nisan.

KWIECIEŃ — CWITEŃ

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 P.	Hugona B. i Teod.	19	Chrysanfta
2 W.	Franciszka z P.	20	Joanna pr.
3 S.	Ryszarda B.	21	Jakowa
4 C.	*Wiecz. P.* Izydora i Pl.	22	*W. Czetw.* Wasyłya
5 P.	*Wielki.* Wincentego	23	**Piatok W.** Nykona Pr.
6 S.	*Wielka.* Celestyna P.	24	*Weł. S.* Zacharii Prep.
7 N.	**Wielkanoc**	25	**Woskresenie Chr.**
8 P.	**Wielkanoc.** Dyonizego	26	**Ponediłok Switłyj**
9 W.	Maryi Egipc.	27	**Wtorek Switłyj**
10 S.	Ezechiela	28	Iłaryona
11 C.	Leona Pap.	29	Marka prep.
12 P.	Juliusza i Zenona	30	Joanna
13 S.	Przemysław. i Hermen.	31	Ipatya ep.
14 N.	**Przewodn.** Waleryana	1	***Cwiteń.* N. 1 po W.** Maryi
15 P.	Anastazego	2	Tyta Prep.
16 W.	Urbana	3	Nykyty Pr.
17 S.	Aniceta	4	Josyfa Prep.
18 C.	Apoloniusza	5	Fteoduła
19 P.	Tymona i Leona	6	Ewtychia
20 S.	Wiktora	7	Hrehorya *M.*
21 N.	**2 po W.** Anzelma bisk.	8	**N. 2 po W.** Irydiona ap.
22 P.	Sotera i Kaja	9	Ewpsychia ep.
23 W.	Wojciecha b.	10	Terentia
24 S.	Jerzego m.	11	Antypy
25 C.	Marka ew.	12	Wasyłya
26 P.	Kleta i Marcelina	13	Artemona
27 S.	Anastazego	14	Martyniana
28 N.	**3 po W.** Witalisa *M.*	15	**N. 3 po W.** Arystarcha
29 P.	Piotra *M.* i Hugona	16	Ahapii
30 W.	Katarzyny Sen.	17	Symeona Prep.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

2 i 3 kwietnia — 1 i 2 dzień Pesach (Paschy); 8 i 9 kwietnia — 7 i 8 dzień Paschy; 18 kwietnia — 1 Ijar.

MAJ		MAJ	
DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 S.	Filipa i Jakóba	18	Joanna
2 C.	Zygmunta	19	Tryfona
3 P.	*Znal. św. Krzyża*	20	Fteodora
4 S.	Floryana m.	21	Januarya m.
5 N.	**4 po W.** Piusa V i Ireny	22	**N. 4 po W.** Fteodora S.
6 P.	Jana w oleju męcz.	23	Hrehorya Mucz.
7 W.	Domiceli i Flawii	24	Sawwy Mucz.
8 S.	**Sw. Stanisława**	25	Marka Ap.
9 C.	Grzegorza	26	Wasyłyja
10 P.	Izydora	27	Symeona
11 S.	Beatryksy panny	28	Maksyma
12 N.	**5 po W.** Pankracego	29	**N. 5 po W.** 9 Mucz.
13 P.	Serwacego	30	Jakowa Ap.
14 W.	Bonifacego	1	***Maj.*** Jeremy
15 S.	Zofii z 3 córk.	2	Aftanazya
16 C.	**Wniebowstąp. P. J.**	3	**Woznesenie Hosp.**
17 P.	Paschalisa	4	Pełahyi.
18 S.	Feliksa kap.	5	Iryny mucz.
19 N.	**6 po W.** Piotra Celest.	6	**N. 6 po W.** Jowa Praw.
20 P.	Bernarda	7	Akakia
21 W.	Heleny Kr.	8	Joanna Boh.
22 S.	Julii p.	9	Peren. m. Nykoł.
23 C.	Dezyderyusza	10	Sw. Otciw.
24 P.	Joanny w.	11	Mokija
25 S.	*Wig.* Grzegorza i Urb.	12	Jepyfanya Jep.
26 N.	**Zesłanie Ducha św.**	13	**N. Sosz. sw. Ducha**
27 P.	**Świąteczny.** Jana pap.	14	**Presw. Trojcy**
28 W.	Wilhelma	15	Pachomyja w.
29 S.	*Such. dni.* Teodozyi	16	Fteodora
30 C.	Feliksa	17	Andronika
31 P.	*Such. dni.* Anieli	18	Fteodota prep.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

5 maja — 18 Ijar Lag-b'Omer (dni radosne); 17 maja — 1 Siwan; 22 i 23 maja — 1 i 2 dzień Zielon. Świąt.

CZERWIEC — CZERWEŃ

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 S.	*Such. dni.* Jakóba b.	19	Patrykia
2 N.	**1 po Św.** *Przen. Trójcy*	20	**N. 1 po S. Wsich Swiat.**
3 P.	Klotyldy	21	Konstantyna
4 W.	Kwiryna b. m.	22	Wasyłya m.
5 S.	Bonifacego	23	Mychaiła
6 C.	**Boże Ciało.** Norberta b.	24	Symeona Prep.
7 P.	Roberta op.	25	Obr. hł. sw. Joanna
8 S.	Medarda b.	26	Karpa Ap.
9 N.	**2 po Św.** Felicyana i P.	27	**N. 2 po S.** Fteraponta.
10 P.	Małgorzaty	28	Nykyty
11 W.	Barnaby A.	29	Fteodosyi
12 S.	Onufrego w.	30	Isakia pr.
13 C.	Antoniego z P.	31	Jermija
14 P.	Bazylego, *Serca Jez.*	1	*Czerweń.* Justyma
15 S.	Wita i Modesta	2	Nykyfora m.
16 N.	**3 po Św.** Justyny p.	3	**N. 3 po S.** Łukiłyana
17 P.	Adolfa b.	4	Mytrofana
18 W.	Marka i Marc.	5	Dorofteja
19 S.	Gerw. i Prot.	6	Iłariona
20 C.	Reginy i Sylwer.	7	Fteodota mucz.
21 P.	Alojzego Gonz.	8	Fteodora prep.
22 S.	Paulina b.	9	Kyryła Arch.
23 N.	**4 po Sw.** Wandy i Agr.	10	**N. 4 po S.** Tymofteja ep.
24 P.	Narodz. Jana Chrz.	11	Warftołomeja
25 W.	Wilhelma i Łuc.	12	Onufrya Prep.
26 S.	Jana i Pawła	13	Anny i Joanna
27 C.	Władysława Kr.	14	Jełyseja
28 P.	*Wig.* Leona p.	15	Amosa
29 S.	**Piotra i Pawła ap.**	16	Tychona
30 N.	**5 po Sw.** Emilii i Luc.	17	**N. 5 po S.** Manuiła

KALENDARZ ŻYDOWSKI
16 czerwca — 1 Tamuz.

LIPIEC		ŁYPEŃ	
DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.	ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.	
1 P.	Teobalda Op. i Julius.	18	Łeontyja
2 W.	*Nawiedz. NMP.*	19	Judy ap.
3 S.	Alfred. i Anat.	20	Meftodya
4 C.	Józefa Kalas.	21	Jułyana
5 P.	Filomeny p.	22	Jewsewya
6 S.	Izajasza pror.	23	Ahrypiny
7 N.	6 po Sw. Jana z D. ☾	24	**N. 6 po S. Rożd. s. Joan.**
8 P.	Elżbiety kr.	25	Fewronyi
9 W.	Weron. i Cyryla	26	Dawyda prep.
10 S.	7 Braci śp.	27	Samsona
11 C.	Pelagii m.	28	Kyra i Joanna
12 P.	Jana Gwalberta	29	**Petra i Pawła Ap.**
13 S.	Małgorzaty p.	30	Sob. SS. 12 Apost.
14 N.	7 po Sw. Bonawent. ●	1	***Łypeń.* N. 7 po S.** Kosmy
15 P.	Rozesłanie Ap., Henr.	2	Poł. Ryzy Boh.
16 W.	*NMP. Szkapl.*	3	Fyłypa
17 S.	Aleksego	4	Andreja
18 C.	Szymona z Lipnicy	5	Aftanazya
19 P.	Wincentego à Paulo	6	Sysona prep.
20 S.	Czesława i Hieronima	7	Ftomy prep.
21 N.	8 po Sw. Praksedy ☽	8	**N. 8 po S.** Prokopya M.
22 P.	Maryi Magdaleny	9	Pankratya ep.
23 W.	Apolin. i Teof.	10	Antonia
24 S.	Krystyny	11	Jewfymyja
25 C.	Jakóba ap.	12	Prokła mucz.
26 P.	Anny M. N. M. P.	13	Hawryiła Arch.
27 S.	Natalii p.	14	Onysyma
28 N.	9 po Sw. Bł. Kunegun.	15	**N. 9 po S.** Wołodymyra
29 P.	Marty panny ☺	16	Aftynohena
30 W.	Abdona i Julity	17	Martyny M.
31 S.	Ignac. Lojoli	18	Jemyłyana

KALENDARZ ŻYDOWSKI

2 lipca — 17 Tamuz — zdobycie świątyni (post); 15 lipca — 1 Abh (Aw); 23 lipca — 9 Abh — Spalenie świątyni (post).

SIERPIEŃ		SERPEŃ	
DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 C.	Piotra w Ok.	19	Makryny prep.
2 P.	*NMP. Anielskiej*	20	Iłyi Pror.
3 S.	Znalez. św. Szczepana	21	Symeona pr.
4 N.	**10 po Św.** Dominika w.	22	**N. 10 po S.** Maryi Mahd.
5 P.	*NMP. Śnieżnej*	23	Trofyma m.
6 W.	*Przemien. Pań.* ☾	24	Borysa i Hliba
7 S.	Kajetana w.	25	Usp. sw. Anny
8 C.	Cyryaka i Maryana	26	Jermołaja
9 P.	Romana i Juliana	27	Pantałejmona
10 S.	Wawrzyńca	28	Prohora i Nik.
11 N.	**11 po Św.** Zuzanny p.	29	**N. 11 po S.** Kałłynyka M.
12 P.	Klary i Hilaryi pp. 🌑	30	Syły Ap.
13 W.	Hipolita m.	31	Jewdokyma
14 S.	*Wigil.* Euzebiusza	1	*Serpeń.* P. dr. Kr.
15 C.	**Wniebowzięcie NMP.**	2	Peren. moszcz. sw. St.
16 P.	Jacka i Rocha	3	Isaakija prep.
17 S.	Anastazego b.	4	7 Otrok. w Efez.
18 N.	**12 po Św.** Heleny szw.	5	**N. 12 po S.** Jewsychnyja
19 P.	Benigny i Sebalda ☽	6	**Preobr. Hosp.**
20 W.	Bernar. i Sam.	7	Dometya
21 S.	Joanny Frem.	8	Jemyłyana
22 C.	Tymoteusza	9	Matfija Ap.
23 P.	Filipa B.	10	Ławrentya
24 S.	Bartłomieja ap.	11	Jewpła mucz.
25 N.	**13 po Św.** Ludwika kr.	12	**N. 13 po S.** Fotya M.
26 P.	Zefiryna i Aleksandra	13	Maksyma
27 W.	Józefa K i Prz. ś. Kaz. 🌕	14	Mycheja pror.
28 S.	Augustyna b.	15	**Usp. Bohor.**
29 C.	Scięc. ś. Jana	16	Nerukotw. Obraz.
30 P.	Feliksa i Róży	17	Myrona mucz.
31 S.	Rajmunda p. w.	18	Fłora i Ławra MM.

KALENDARZ ŻYDOWSKI

14 sierpnia — 1 Elol

WRZESIEŃ WERESEŃ

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 N.	14 po Sw. Idziego op.	19	N. 14 po S. Andreja
2 P.	Stefana króla	20	Samuiła prep.
3 W.	Bronisławy	21	Ftaddeja
4 S.	Rozalii pan. ☾	22	Ahaftonika
5 C.	Wawrzyńca	23	Iryneja
6 P.	Zacharyasza pror.	24	Ewtychia
7 S.	Reginy panny	25	Warftołomeja
8 N.	15 po Sw. Narodz. NMP.	26	N. 15 po S. Adriana m.
9 P.	Gorgoniego	27	Tymona prep.
10 W.	Mikołaja z T.	28	Mojseja
11 S.	Prota i Jacka ●	29	Us. hł. Joanna
12 C.	Waleryana	30	Ałeksandra
13 P.	Aurelii i Eugen.	31	Położ. poj. Pr. B.
14 S.	*Podwyż. św. Krzyża*	1	*Wereseń.* Symeona
15 N.	16 po Sw. Nikodema B.	2	N. 16 po S. Mamonta
16 P.	Ludmiły m. i Eufemii	3	Anftyma m.
17 W.	Lamberta b.	4	Wawyły
18 S.	*Such.* Józefa z K. ☽	5	Zacharya
19 C.	Januarego	6	Wosp. cz. Mychaiła
20 P.	*Such. dni.* Eustachego	7	Sozanta
21 S.	*Such. dni.* Mateusza	8	Rożd. Pr. Boh.
22 N.	17 po Sw. Ładysława	9	N. 17 po S. Joakima i An.
23 P.	Tekli panny	10	Mynodory pr.
24 W.	Gerarda	11	Fteodory Prep.
25 S.	Kleofasa m.	12	Awtonoma
26 C.	Cypryana ☺	13	Kornyła mucz.
27 P.	Przenies. ś. Stanisława	14	Wozdw. cz. Kresta
28 S.	Wacława męcz.	15	Nykyty M.
29 N.	18 po Sw. *Michała arch.*	16	N. 18 po S. Josafata
30 P.	Hieronima wyzn.	17	Sofii Mucz.

KALENDARZ ŻYDOWSKI:

12 i 13 września — 1 i 2 Tischri (1 i 2 św. Nowego Roku 5673); 15 września — 4 Tischri (Post Gedalja); 21 września — Sądny dzień (Jom Kipur); 26 i 27 września — 1 i 2 święto Szałasów.

PAŹDZIERNIK ŻOWTEŃ

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 W.	Remigiusza i Julii	18	Jewmenya Pr.
2 S.	Aniołów Stróż. i Teofila	19	Trofyma
3 C.	Kandyda M. ☾	20	Jewstafia
4 P.	Franciszka Seraf.	21	Kondratya
5 S.	Placyda m. i Flawii	22	Foky mucz.
6 N.	**19 po Sw. NMP. R.** i Brun.	23	**N. 19 po S.** Kr. Joanna
7 P.	Marka pap.	24	Ftekły Mucz.
8 W.	Pelagii i Brygidy	25	Ewfrozyny
9 S.	Dyonizego	26	**Joanna B.**
10 C.	Franciszka B. ●	27	Kałystrata
11 P.	Placydy	28	Charytona
12 S.	Maksymiliana B.	29	Kyriaka
13 N.	**20 po Sw.** Winc. i Edwar.	30	**N. 20 po S.** Hrehorya w.
14 P.	Kaliksta	1	*Żowteń.* Pokr. Pr. Boh.
15 W.	Jadwigi i Teresy	2	Kypryana
16 S.	Saturnina	3	Dyonysya
17 C.	Wiktora i Lucyny	4	Jerofteja
18 P.	Łukasza Ew. ☽	5	Charytyny m.
19 S.	Piotra z Alkantary	6	Ftomy Ap.
20 N.	**21 po Sw.** Ireny	7	**N. 21 po S.** Serhya M.
21 P.	Urszuli p.	8	Pełahyi
22 W.	Korduli	9	Jakowa Ap.
23 S.	Romana i Ignacego	10	Jewłampia
24 C.	Rafała arch.	11	Fyłypa
25 P.	Kryspina	12	Prowa mucz.
26 S.	Ewarysta pap. ○	13	Karpa M.
27 N.	**22 po Sw.** Jana Kant.	14	N. **22 po S.** Nazarya
28 P.	Tadeusza i Szymona	15	Ewfymia
29 W.	Narcyza b.	16	Łonhyna M.
30 S.	Marcelego	17	Osyi pr.
31 C.	*Wig.* Lucylli	18	Łuki ap.

KALENDARZ ŻYDOWSKI:
2 paźdz. — Święto palm.; 3 paźdz. — Koniec św. Szałasów; 4 paźdz. — Radość z prawa; 12 paźdz. — 1 Marcheszwan.

LISTOPAD ŁYSTOPAD

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 P.	**Wszystkich Swiętych**	19	Joiła pror.
2 S.	*Dzień Zad.* ☾	20	Artemija
3 N.	**23 po Sw.** Huberta i Syl.	21	**N. 23 po S.** Iłaryona pr.
4 P.	Karola Borom.	22	Hłykeryi
5 W.	Elżbiety M.	23	Jakowa Ap.
6 S.	Leonarda w.	24	Arefty m.
7 C.	Herkulana	25	Markyana
8 P.	Sewera	26	Dymetria
9 S.	Teodora żołn. ●	27	Nestora M.
10 N.	**24 po Sw.** Andrzeja z A.	28	**N. 24 po S.** Terentya
11 P.	Marcina b.	29	Anastasyi
12 W.	Marcina p.	30	Zynowija M.
13 S.	Dydaka w.	31	Stachyja
14 C.	Serafina i Jozafata	1	***Łystopad.*** Kosmy
15 P.	Leopolda	2	Josafata
16 S.	Edmunda b. ☽	3	Akepsyma
17 N.	**25 po Sw.** Stanisł. K.	4	**N. 25 po S.** Joannyka P.
18 P.	Odona Op. i Salomei	5	Hałaktyona
19 W.	Elżbiety	6	Pawła Arch.
20 S.	Feliksa Wal.	7	MM. w Meł.
21 C.	*Ofiar. NMP.* Alberta	8	**Mychaiła arch.**
22 P.	Cecylii p.	9	Onysyfora
23 S.	Klemensa pap.	10	Eresta Ap.
24 N.	**26 po Sw.** Jana od K. ◯	11	**N. 26 po S.** Myny mucz.
25 P.	Katarzyny p.	12	Josafata
26 W.	Konrada m.	13	Joanna Złot.
27 S.	Waleryana i Wirgiliusza	14	Fyłypa Ap.
28 C.	Mansw. i Grzeg.	15	Huryja
29 P.	Saturnina b.	16	Matfeja
30 S.	Andrzeja Ap.	17	Hryhorya Neok.

KALENDARZ ŻYDOWSKI
11 listopada — 1 Kislew.

GRUDZIEŃ HRUDEŃ

DNI	ŚWIĘTA RZYM.-KATOL.		ŚWIĘTA GRECKO-KATOL.
1 N.	**1 Adw.** Eligiusza i Nat. ☾	18	**N. 27 po S.** Płatona
2 P.	Bibianny i Aurelii	19	Awdyja
3 W.	Franciszka Ks.	20	Hryhoryja
4 S.	Barbary p.	21	**Wow. Bohorod.**
5 C.	Anastazego	22	Fyłymona
6 P.	Mikołaja B.	23	Amfyłochyja
7 S.	*Wig.* Ambrożego	24	Ekateryny
8 N.	**2 Adw. Niep. P. NMP.** ●	25	**N. 28 po S.** Kłymentyja
9 P.	Waleryi	26	Ałyppa
10 W.	*NMP. Loret.*	27	Jakowa M.
11 S.	Damazego pap.	28	Stefana
12 C.	Aleksandra	29	Paramona
13 P.	Łucyi i Otylii	30	Andreja Apost.
14 S.	Izydora	1	***Hruden.*** Nauma
15 N.	**3 Adw.** Wiktora i Iren.	2	**N. 29 po S.** Awwakuma
16 P.	Adelajdy ☽	3	Sofonia
17 W.	Łazarza b.	4	Warwary
18 S.	*Such. dni.* Gracyana M.	5	Sawwy
19 C.	Nemezyusza	6	**Nykołaja**
20 P.	*Such. dni.* Teofila m.	7	Amwrozya
21 S.	*Such. dni.* Tomasza ap.	8	Patapia
22 N.	**4 Adw.** Zenona żołn. m.	9	**N. 30 po S. Zaczat. Boh.**
23 P.	Wiktoryi p.	10	Myny
24 W.	*Wig.* Adama i Ewy ☺	11	Danyiła
25 S.	**Boże Narodzenie**	12	Spirydyona
26 C.	**Sw. Szczepana**	13	Jewstratia
27 P.	Jana ewang.	14	Ftyrsa M.
28 S.	Młodzianków	15	Jełewterya
29 N.	**1 po B. N.** Tomasza b.	16	**N. 31 po S.** Ahheja pr.
30 P.	Sabina i Eugeniusza ☾	17	Danyiła pr.
31 W.	Sylwestra i Melanii	18	Sewastyana

KALENDARZ ŻYDOWSKI

5 grudnia — 25 Kislew (Poświęc. świąt.); 11 grudnia — 1 Tebet; 20 grudnia — Oblęż. Jerozolimy (Post).

Najwyższe (dla dorosłych) dawki środków leczniczych,

których nie wolno przekroczyć bez oznaczenia wykrzyknikiem(!) [podług ostatniego (VIII) wyd. farmakop.*) austr. z r. 1906].

	pro dosi	pro die
Acetanilidum (antifebrin.)	0·50	2·00
Acidum arsenicosum	0·005	0·02
» carbolicum	0·10	0·50
Antipyrinum	2·00	6·00
» coffeino-citricum (zamiast Migraenin)	1·50	3·00
» salicylic. (= Salipyrin.)	2·00	6·00
Apomorphinum hydrochloricum	0·01	0·05
Aqua amygdalarum amar. concentr.	1·50	5·00
» laurocerasi	1·50	5·00
Argentum nitricum	0·03	0·20
Atropinum sulfuricum	0·001	0·003
Cantharides	0·05	0·20
Chloralum hydratum	3·00	6·00
Chloroformium	0·50	1·50
Cocainum hydrochloricum	0·05	0·15
Codeinum hydrochloricum	0·05	0·30
Coffeinum	0·20	0·60
» natrio-benzoicum	0·50	1·50
Cuprum sulfuricum qua emeticum	0·50	—
Extractum *aconiti radicis*	0·03	0·12
» belladonnae	0·05	0·20
» cannabis indicae	0·10	0·30

*) Środki, oznaczone drukiem pochyłym, zostały w VIII wydaniu farmakop. usunięte.

	pro dosi	pro die
Extractum colocynthidis	0·05	0·20
» *conii herbae*	0·20	0·60
» fungi secalis	0·50	1·50
» » » fluidum	1·00	3·00
» hyoscyami	0·10	0·50
» opii	0·10	0·50
» scillae	0·20	1·00
» strychni	0·05	0·10
Folia belladonnae	0·20	0·60
» digitalis	0·20	0·60
» hyoscyami	0·30	1·00
» strammonii	0·30	1·00
Fructus colocynthidis	0·30	1·00
Fungus laricis (agaric. alb.)	0·30	1·00
» secalis (= secale corn.)	1·00	5·00
Guajacolum carbonicum	0·50	5·00
Gummiresina Gutti	0·30	1·00
Herba conii	0·30	2·00
Hydrargyrum bichloratum corrosivum	0·03	0·10
» *bijodatum rubrum*	0·03	0·10
» jodatum flavum	0·05	0·20
» oxydatum flavum	0·03	0·10
Jodoformium	0·20	1·00
Jodum	0·03	0·10
Kreosotum	0·30	1·00
» carbonicum	0·50	3·00
Lactucarium	0·30	1·00
Morphinum diacetylicum (= Heroinum)	0·01	0·05
» hydrochloricum	0·03	0·10
Oleum crotonis	0·05	0·10
» phosphoratum	1·00	5·00
Opium	0·15	0·50
Phenacetinum (acetphenetidinum)	1·00	3·00
Phenylum salicylicum (= Salol)	2·00	6·00
Phosphorus	0·001	0·005
Physostigminum salicylicum	0·001	0·003
Pilocarpinum hydrochloricum	0·03	0·06
Plumbum aceticum	0·10	0·50
Radix *aconiti*	0·10	0·50
» belladonnae	0·10	0·50
Resina Podophylli	0·05	0·20
Resorcinum	0·50	5·00
Santoninum	0·10	0·30
Secale cornutum (= fungus secalis)	1·00	5·00
Semen strychni	0·10	0·20
Solutio arsenicalis Fowleri	0·50	2·00
Stibium kalio-tartaricum	0·20	0·50

	pro dosi	pro die
Strychninum nitricum	0·01	0·02
Sulfonalum (qua hypnoticum)	2·00	—
Theobrominum natrio-salicylicum	1·00	6·00
Tinctura *aconiti*	0·50	1·50
» belladonnae	1·00	4·00
» cantharidum	0·50	1·50
» colchici	1·50	5·00
» digitalis	1·50	5·00
» jodi	0·30	1·00
» lobeliae	1·00	5·00
» opii crocata } » » simplex }	1·50	5·00
» strophanthi	0·50	2·00
» strychni	1·00	2·00
Trionalum (qua hypnoticum)	2·00	—
Veratrinum	0·005	0·02
Vinum colchici	1·50	5·00
Zincum sulfuricum (qua emeticum)	1·00	—

Waga różnych dawek.

Łyżeczka cieczy waży mniej więcej 3—5 gr. Łyżeczka cukru, soli, siarki 2·5—5 gram., proszków różnych 2·50. Łyżka wody 15 grm. Łyżka syrupu 20·0. Garść nasion 70—80 gr. Garść liści 20—30 gr. Szczypta kwiatu 2 gr. Litr wody destyl. 1000·0; litr spirytusu 850; litr chloroformu 1480; litr oliwy 920·00; szklanka 200—250; kieliszek 25—50 gr. Na 1 gram idzie kropel wody 16, wyskoku 40, nastojów wyskokowych (Tinct.) 25, eteru 50, chloroformu 25, kwasów rozcieńcz. 16, olejów tłustych 20, olejów eterycznych 25, ulepków 12.

Dawki przeciętne dla dzieci (pro dosi).

LEKI	Do 1 roku	od 1—5 lat	od 5—10 lat
Acetanilidum (antifebrinum).	0·02	0·05-0.1	0·1-0·2
Acetum Digitalis	—	5 gtt.	10 gtt.
Acetum Scillae	—	5 gtt.	15 gtt.
Acidum benzoicum	—	0·03	0·05
Acidum hydrobromicum . .	—	—	30 gtt.
Acidum tannicum	—	0·005-0·01	0·01-0·015
Aether	—	3 gtt.	5 gtt.
Aether aceticus	2 gtt.	5 gtt.	10 gtt.
Alumen	0.01	0·05	0·1
Ammonium bromatum . . .	0·15	0·25	0·3
Ammonium chloratum ferrat.	—	0·03	0·05
Antipyrinum	0·08	0·1-0·4	0·5
Apomorph. hydrochl. emet. .	0·0007	0·0020	0·0040
Apomorph. hydrochl. expect.	0·0004	0·0015	0·0025
Aqua Amygdalar. amararum	—	1—5 gtt.	5—10 gtt.
Argentum nitricum	0·001	0·001-0·003	0·005
Atropinum sulfuricum . . .	—	0·0001	0·0002
Bismutum subnitricum . . .	0·05	0·1	0·3
Bromoformium	2-3 gtt.	3-4 gtt.	4-6 gtt.
Camphora trita	0·0075	0·01-0·02	0·02-0·03
Chininum ferro-citricum . .	—	0·05	0·1
Chinin. hydrochlor. antipyr. .	0·1	0·1—0·5	0·6
Chinin. hydrochlor. antispas.	0·05	0·15	0·2
Chloralum hydratum . . .	0·1	0·25-0·4	0·45-0·6
Codeinum phosphoricum . .	0·0002	0·002	0·005
Coffeinum	—	0·02	0·04
Coniinum hydrobromicum .	0·0005	—	—
Cuprum sulfuricum (emetic.)	—	0·1-0·2	0·2-0·3
Curare	0·0001	—	—
Extractum Belladonnae . .	—	0·001	0·003
Extractum Filicis	1·0	2·0	5·0
Extractum Opii	—	0·005	0·02
Extractum Secalis cornuti .	—	0·03	0·05
Extractum Strychni	—	0·002	0·005
Ferrum reductum	—	0·005	0·01
Flores Koso	—	2·0	5·0
Folia Digitalis	—	0.02	0·03
Hydrargyrum bichloratum .	0·0001	0·0002	0·0003
Hydrarg. chloratum antisyph.	0·005	0·01	0·02
Hydrarg. chloratum laxans .	0·03	0·1	0·15

LEKI	Do 1 roku	od 1—5 lat	od 5—10 lat
Hydrarg. tannicum oxydulat.	0·005	0·02	0·03
Hydrochinon	0·05	0·2	0·3
Kalium bromatum	0·1	0·3	0·5
Kalium chloricum *pro die*	1·0	2·0	3·0
Kalium jodatum *pro die*	0·1	0·5	1·0
Kreosotum	0·005	0·01	0·02
Liquor Ferri sesquichlorati *pro die*	0·3	0·5	0·5
Liquor Kalii arsenicosi . .	—	1 kropla	1-2 kr.
Morphinum hydrochloricum .	—	0·001	0·003
Naphtalinum	0·05	0·2	0·2
Natrium paracresotinicum .	—	0·25	0·5
Natrium salicylicum *pro die*	1.0	2·0	3·0
Phenacetinum antipyr. . . .	—	0·1	0·3
Phenacetinum antispasm. .	0·001	0·05	0·1
Pilocarpin. hydrochlor. (inj.)	0·001	0·002	0·004
Plumbum aceticum	0·003	0·005	0·01
Phosphorus	0·0005	0·001	0·001
Podophyllinum	—	0·005	0·015
Pulvis Ipecacuanhae opiatus	—	0,01-0·05	0·05-0·1
Radix Ipecacuanhae emetic.	0·05	0·1	0·2
Resorcinum *pro die*	0·1	0·4	0·5
Santoninum	—	0·01	0·02-0·04
Syrupus Ferri jodati . . .	1 gtt.	5 gtt.	10 gtt.
Strychninum nitricum (inj.) .	—	0·0005	0·001
Tartarus stibiatus	—	0·0075	0·01
Thallinum sulfuricum . . .	0·01	0·02	0·03
Tinctura Opii simplex . . .	0·025	0·05	0·2
Tinctura Strophanti	0·02	0·05	0·10
Urethanum	0·05	0·1	0·2

Porównanie dawki leków według rozmaitego wieku chorych.

Dawki zmieniają się mniej więcej, jak następuje:

aż do ukończonego 1 roku $^1/_{20}$—$^1/_{10}$
od 2 do 4 » $^1/_8$
» 5 » 7 » $^1/_5$
» 8 » 10 » $^1/_4$
» 11 » 14 » $^1/_2$ dawki dla dorosłych.

Począwszy od roku 50 należy dawki znowu zmniejszać tak, iż u starców między rokiem 60 a 70 należy znów dawać tylko $^1/_3$ dawki dla osób dorosłych.

Kobietom podaje się wogóle mniejsze dawki, mniej więcej $^2/_3$ tej, jaką się przepisuje mężczyznom odpowiedniego wieku.

Dawkowanie wstrzykiwań podskórnych dla dorosłych.

Skrócenia: Prav. = 1 gramowa strzykawka Pravaza o skali podzielonej na 10 części, tak, że każda jej podziałka odpowiada 0,1 zawartego w niej płynu. (1 Prav. = cała strzykawka, t. j. 1 cm^3 płynu; 0,1; 0,2; 0,3 i t. d. Prav. = 1, 2, 3 podziałkom, t. j. 0,1; 0,2; 0,3 i t. d. cm^3 płynu). *p. d.* = pro dosi = jednorazowe wstrzyknięcie. Aq. = Aqua. Spir. = Spiritus. Liczby w nawiasach oznaczają rodzaj rozczynu.

Acid. benzoicum (1: 10 Spir. dil.); *p. d.* ½—1 Prav.' t. j. 0,05—0,1 kw. bedźw. Roztwór powinien być ciepły, Excitans w mocznicy.

Acid. carbolicum (0,1—0,2 : 10 Aq.); *p. d.* 1—2 Prav., t. j. 0,01—0,04 kw. karb.

Acid. cinnamylicum (Ac. cinnam., Cocaini mur. āā 1,0; Spir. vini ad 20,0); *p. d.* po 1—2 kropli w guziczek toczniowy; raz na tydzień; (jednorazowo do 10 wstrzyknięć).

Acid. (hyper)osmicum. (0,1: 10 Aq.); *p. d.* 0,2—1 Prav., jak najbliżej zajętego nerwu (niepewny).

Aconitinum germanicum crystallis. lub lepiej nitricum (0,01 : 10 Aq.); *p. d.* 0,1—0,2! Prav. Wyroby różnych fabryk działają z rozmaitą siłą, stąd wielka ostrożność. Akon. francuska ma wogóle działanie najsilniejsze.

Adrenalinum hydrochloric. 1—3 kropli kupnego (1‰) rozczynu na 1 cm^3 1—2% rozczynu eukainy lub kokainy (do znieczul. miejsc.); patrz eukaina.

Aether sulfuric. et aceticus; *p. d.* ½—1 Prav. w zapadzie.

Aloinum (1 : 10 Aq.); *p. d.* ½—1 Prav. (niewłaściwe).

Ammonium anisatum solutum (Liquor Amm. anis.) *p. d.* ½—1 Prav. w zapadzie.

Antipyrinum (10: 10 Aq.); *p. d.* 1 Prav. (Bolesne).

Apomorphinum hydrochloric. (0,1: 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Atropinum sulfuric. (0,01: 10 Aq.); *p. d.* 0,2—0,5—1 Prav., t. j. 0,0002—0,001! atropiny.

Camphora (1: 10 eteru, wyskoku lub Ol. amygd. dulc.); *p. d.* 1 Prav. i więcej w zapadzie.

Chininum bihydrochloric. carbamid. (1:5 Aq.); *p. d.* 0,25—1 Prav. 2 razy dziennie w kokluszu.

Chininum bisulfuricum i hydrochloricum (1: Aq. et Glycerini āā 5; ogrzać); *p. d.* 1—2 Prav. W zimnicy zaleca Baccelli także wstrzykiwania śródżylne: (wyjałowione): **Rp.** Chin. hydrochlorici 1,0; Natr. chlor. 0,75; Aq. dest. 10.0 S. *p. d.* 5 cm^3.

Chininum hydrobromicum (1: Alcohol lub Glycerini

1,5; Aq. 7,5) *p. d.* 1—3 Prav. Inne przetwory chininy do użycia podskórn. nie nadają się.

Chloralum hydratum (5,0 solve in Aqua q. s. ad 10 cm^3); *p. d.* 1—3 Prav.

Cocainum hydrochloric. (0,1—0,5 : 10 Aq.); *p. d.* ½—1 Prav. (0,05!); do miejsc. znieczul. wystarcza 0,015—0,03 leku. Do anestezyi infiltracyjnej używa się rozczynów znacznie słabszych (0,1—0,2%).

Codeinum phosphoric. (0,5 : 10 Aq.); *p. d.* 0,3—1 Prav., t. j. 0,015—0,05 leku.

Coffeinum purum et citricum (0,2 : Aq. et Spirit. āā 5,0); *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,01—0,02 leku (i więcej); lepsze są do tego użytku:

Coffeinum-Natrium benzoicum i Coff. Natrium salicylic. (2 : Aq. ad 10); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Coffein-Chloral (2 : 8 Aq.) *p. d.* 1—1,5 Prav., t. j. 0,2—0,3 leku; po 2 godz. można powtórzyć (w zaparciach stolca).

Colchicinum (0,1 : 10 Aq.); *p. d.* 0,1—0,2 Prav., t. j. 0,001—0,002 leku. Silnie drażni, niebezpieczna — unikać.

Collargol = Argent. colloidale (0,1 : 10 Aq.); *p. d.* 5—10 cm^3.

Coniinum (0,01 : Aq. et Spir. dil. āā 5,0); *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,0005—0,001! leku. Ostrożnie.

Convallamarinum Merck (0,1 : 10 Aq.); *p. d.* ½—1 Prav. Niepewna.

Curare (0,1 : 10 Aq.; można dodać 1 kroplę Ac. hydrochlor. dil.) *p. d* 0,2—0,5 Prav.; powoli dawkę podnosząc. Lek niestały, o zmiennym składzie, stąd niepewny i niebezpieczny.

Digalen = Digitoxinum solub. Cloetta; w handlu w 0,03% roczynie; *p. d.* 1 Prav. kupnego rozczynu, t. j. 0,0003 suchego leku.

Digitalinum amorphum germanicum (0,05 : Aq. et Glycerini āā 5,0); *p. d.* 0,1—0,4 Prav., t. j. 0,0005—0,002 leku. Przetwory francuskie, jak np. D. crystallis. Nativelle działają bardzo jadowicie, stąd lepiej ich nie używać.

Digitoxinum crystallis. Merck (0,01 : Aq. 15,0, Alcoh. absol. 5,0); *p. d.* 0,3—0,5—1 Prav. maximum 0,0005! leku).

Dioninum (0,2 : 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Duboisinum purum et sulfuric. (0,05 : 20 Aq.); *p. d.* 0,2—0,4 Prav., t. j. 0,0005—0,001 leku.

Enesol (0,3 : 10 Aq.), zaczynać od 0,5 Prav. i podnosząc powoli aż do 2—3 cm^3 pro die. Lepiej śródmięśniowo.

Ergotinolum *p. d.* 1 cm^3; pro die do 2 cm^3 zamiast Extr. fungi secalis.

Ergotinum a) Bonjean depurat. pro inject. *p. d.* 0,5. b) E. Bombelon fluid. *p. d.* 0,2—0,5 świeżo rozcieńczone wodą. c) E. citric. solut. (Gehe) *p. d.* 0,5—1 Prav.

Eucainum-Beta. do miejsc. znieczul. w 1—2—5%

rozczynie (np. **Rp.** Beta. Euc. 0,05—0,1; Sol. 0,8% Natri chlorati 5,0; Sol. 0,1% Adrenalini gtt. X); do anestezyi infiltr. — rozczyny słabsze (1: 1000).

Eumydrin (0,01 : 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,0005 —0,001 leku.

Extractum Fungi secalis = Extr. Secal. corn. (1: Aq. et Glycerini āā 5); *p. d.* ½—1 Prav. i więcej.

Ferrum citricum oxydatum (1 : 10 Aq.); *p. d.* 1 Prav.

Ferrum kakodylicum (0,25: 10 Aq.); pro die 1—3 Prav.

Ferrum pyrophosphoricum cum Natrio citrico (1: 6 Aq.); *p. d.* 1 Prav.

Formanilidum (0,1—0,3: 10 Aq.); *p. d.* 1 Prav.

Gelatina alba, *p. d.* 100—200 cm³ 1—2% dobrze wyjałowionego rozczynu.

Guajacolum (0,5—1 : 10 Ol. Oliv.); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Heroinum hydrochloric. (0,2: 10 Aq.); *p. d.* 0,2—0,5 Prav. Ostrożnie!

Hetolum (0,5: 10 Aq.); *p. d.* 0,1—1 Prav. 2—3 razy tygodn. zaczynając od b. małych dawek; do żył — rozczyn ½- 1%, zaczynając od 1 podziałki.

Homatropinum hydrobromic. et sulfuric. (0,01: 10 Aq.); *p. d.* 0,3—0,5 Prav.

Hydrargyrum bichloratum corrosivum (0,1: 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,005—0,01 leku.

Hydrargyrum bijodatum (0,05—0,1 solve in Solut. kalii jodati [e 1,0] 10,0); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Hydrargyrum formamidatum solutum 1% *p. d.* 1 Prav., co odpowiada 0,01 sublimatu

Hydrargyrum imidosuccinicum (0,13: 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.

Hydrargyrum salicylicum (H. sal., kalii carbonici āā 0,1; Aq. ad 10,0); *p. d.* 0,5—1 Prav., co = 0,005—0,01 leku.

Hydrargyrum sozojodolicum (0,8; Kal. jodati 1,6; Aq. 10,0); *p. d.* 1 cm³ w mięśnie.

Hydrargyrum thymolo-aceticum (0,75: 10 Paraffini liqu.; tere exact.), *p. d.* 1 Prav. raz na tydzień w mięśnie.

Hydrastininum hydrochloric. (1: 10 Aq.) *p. d.* 0,5—1 Prav.

Jodoformium (3: 10 Glycerini), *p. d.* 0,1—0,3 Prav., powoli można i więcej.

Kreosotum (1: 9 Ol. Olivar. sterilisati; dodać 0,01 Cocaini hydrochlorici); *p. d.* 1—2 Prav., powoli i więcej.

Lecithin *p. d.* 0,05—0,15 w wyjałowionej oliwie co 2-gi dzień.

Liquor kali arsenicosi = Solutio Fowleri (5: 10 Aq.); *p. d.* 0,3 Prav., powoli i więcej do 0,6 Prav.

Methylalum (1: 9 Aq.) co 2—3 godz. 1 Prav. aż do wystąpienia snu.

Morphium hydrochloric., acetic., sulfuric. (0,2: 10 Aq.); *p. d.* 0,2—0,5 cm³, t. j. 0,004—0,01 leku.

Natrium chloratum do hypodermoklizy $^1/_2$—1 litra wyjałowionego rozczynu fizyolog. (0,8%) lub: NaCl 6,0; Natr. carbonici 10,0 na litr wody (Samuel), lub NaCl 4,0; Natr. carbonici 3,0 na litr wody (Cantani).
Natrium glycerino-phosphoricum (2,5; Solut. Natr. chlorati 0,8% ad 10,0), pro die 1—2 Prav.
Natrium jodicum (1 : 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.
Natr. kakodylicum (0,5: 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.. t. j. 0,025—0,05 leku.
Nirvaninum, do miejscow. znieczulenia, np. przy wyjmowaniu zębów w roztworze 2%; do anestezyi infiltrac. w 0,1—0,5% roztworze.
Oleum camphorat., *p. d.* 0,5—1 Prav.
Physostigminum (Eserinum) salicylic. (0,01: 10 Aq.), *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,0005—0,001! leku.
Pilocarpinum hydrochloric. (0,2 : 10 Aq.); *p. d.* 0,5 —1 Prav., t. j. 0,01—0,02! leku.
Piperazinum hydrochloric. (1: 10 Aq.); *p. d.* 0,5—1 Prav.
Scopolaminum hydrobromic. (0,0005—0,001 : 10 Aq.); *p. d* 0,5—1 Prav. w chorob. umysł. Ostrożnie!
Sperminum Poehl pro inject. (2%); *p. d.* 0,5—1 Prav.
Spiritus aethereus *p. d.* 1—2 Prav. Excitans.
Spiritus camphoratus *p. d.* 1—2 Prav. Excitans.
Strychninum nitricum et sulfuric. (0,02: 10 Aq.); *p. d.* 0,3—1 Prav., t. j. 0,0006—0,002 leku.
Stypticin (1 : 10 Aq.); *p. die* 2 Prav. w pośladki.
Thiosinaminum (1,5—2,0: 10 Spirit.); *p. d.* 0,2 Prav., powoli i więcej przy toczniu (lupus), 2 razy tygodniowo.
Tropacocainum hydrochloricum (0,4: Solut. 0,8% Natr. chlorati 10,0); *p. d.* 0,5 Prav. przy wyjmowaniu zębów (Dorn).
Veratrinum (0,02: Spiritus et Aq. āā 5,0); *p. d.* 0,5—1 Prav., t. j. 0,001—0,002 leku (Bolesne i niebezpieczne).
Yohimbinum hydrochloric. (Spiegel); *p. d.* 0,2—0,5 Prav. 1% roztworu.

Dawkowanie wstrzykiwań podskórnych dla dzieci do 2 lat.

Aether sulfuric. $^1/_4$—$^1/_2$ Prav.
Apomorphinum hydrochl. 0,005: 10,0 Aq.; 1 Prav.
Camphora 0,6: 20,0 Spir. vini rectif. vel ol. amygd. dul. $^1/_2$—1 Prav.
Coffeinum natriobenz. 0,05: 10,0 Aq. $^1/_2$ Prav.
Ergotinum Bonjeani 0,10: 10,0 Aq. $^3/_4$ do 2 Prav.
Physostigmin. salicyl. 0,000025—0,00005 pro dosi przy tetanus i trismus neonatorum.
Pilocarpinum hydrochlor. 0,01—0,05: 10,0 Aq. $^1/_4$—$^3/_4$ Prav.
Strychninum nitr. 0,003: 10,0 Aq. 1—2 Prav.

Stężenie leków do wziewań.

Przy użyciu zwykłych rozpylaczy wziewanie powinno odbywać się trzy razy dziennie po 5—10 min. Najodpowiedniejsze są inhalatory Siegla, Richardsona i Bergsona, rozpylające w ciągu 15 minut około 30,0 roztworu.

Acidum boricum 1—3%.
» camphoricum 0,5—1%.
» carbolicum 0,1—1%.
» lacticum 10—20 kropli na 20,0—30,0 wody.
» salicylicum 0,1—0,3%.
» tannicum 0,2—2%.
Adrenalinum 5 kropli kupnego (1‰) roztworu na jedno wziewanie.
Alumen depuratum 0,5—2%.
Alumnol 0,5—1%.
Ammonium chloratum 0,2—1%.
Amylium nitrosum 1—3 kropli na bibule.
Anaesthesin 3,0 + Spiritus 45,0 + Aq. dest. 55,0.
Aqua calcis czysta lub 1 : 1—5 wody.
» chlorata 1—5%.
» laurocerasi 0,5—2,0: 100 Aquae dest.
» picis 5—40%.
Balsam. peruvian. 20,0 + Spiritus 10,0 (10—15 kropli w gorącym rumianku).
Bromum + Kali bromat āā 0,2: 100 Aquae (napoić gąbkę i trzymać w tubce pod nosem przez 5 minut co dwie godz.).
Cocainum hydrochl. 0,1—0,2% (na jedno wziewanie 0,02).
Creolinum 0,1—0,5: 500,0 Aquae.
Eucalyptol 1 : 1 Spiryt. (na jedno wziewanie 10—20 kropli).
Extractum Conii 0,05—0,1: 100 Aquae.
» Hyoscyami 0,1 : 100,0 Aquae.
Glycerinum purum 1—2: 10 Aquae.
Hydrargyr. bichlorat. corrosiv. 0,2—0,5: 1000,0 Aquae.
Ichtyol 2—3%.
Kalium bromatum 0,5—3%.
» carbonic depurat. 0,1—0,5%.
» chloricum 0,2—1%.
» hypermanganicum 0,1—0,5%.
» jodatum 0,5—3%.
Liquor Ferri sesquichlorati 5—6 kropli na filiżankę wody.
» Natri caustici 1: 100 Aquae.
Menthol 5—10% w roztworze olejnym (inhalator Schreibera).
Morphium acetic. et muriatic. 0,05—0,1% (na jedno wziewanie 0,01).
Natrium benzoicum 1—5%.

Natrium bicarbonicum 0,5—2%.
» carbonicum 0,1—1%.
» chloratum 0,5—2%.
Oleum Eucalypti + Ol. Pini pumil. āā 15,0 + Ol. Lavandulae gtts X. S. 10—12 kropli dodać do gor. wody.
Oleum Pini pumilionis 0,2—1% (na jedno wziewanie 10—15 kropli).
Oleum Terebinthinae 0,1—2% (na jedno wziewanie 10—15 kropli.
Resorcinum 0,5—1%.
Thymolum 0,5—1: 1000 Aquae.
Tinctura Cannabis ind. 0,2—1,0: 100 Aquae.
» Opii simplex 0,2—1 : 100,0.
Wody mineralne (Szczawnicka, Krościeńska, Emska, Selterska i t. d.) per se lub rozcieńczone wodą.
Zincum sulfuricum 0,1 - 1%.

Stężenie leków do pędzlowania gardła i krtani.

Acidum benzoicum 4: 10 Spirit. + 30 Aquae.
» boricum 1 : 30 wody lub 1 : 20 gliceryny.
» carbolicum 0,3: 10,0 Gliceryny.
» chromicum 1,5—3%.
» cinnamylicum 1 : 10 Spiritus.
» citricum 0,5—1,0: 10,0 Gliceryny.
» gallicum 1:4 Gliceryny.
» hydrobromicum 10%.
» lacticum 10—80%.
» sulfurosum 1 : 3.
» tannicum 1 : 5—10 Gliceryny.
» trichloroaceticum 1 2%.
Adrenalinum hydrochloricum 1 : 1000—5000; kupne roztwory są przeważnie 1‰; rozcieńczać 0,8% NaCl.
Alumen depuratum 1—2: 25 syrupu lub miodu.
Alumnol 1—5% w Glicerynie.
Anaesthesin 1 : 2—5 Mucil. Gummi arabici.
Aqua chlorata 1 : 1—2 wody.
Argentamin 5%.
Argentum nitricum 0,05—1%, wzgl. 1—5% (jako żrący).
Borax 1:5—10 miodu, syrupu lub gliceryny.
Bromum purum + Kali bromat. ana 0,5: 10 gliceryny.
Chinolinum 5% (z wodą i wyskokiem ana).
Chloralum hydratum 1 : 5—20 gliceryny.
Cocainum hydrochl. 2—5%.
» phenylic. 1—3% (w 30% wyskoku).
Collargolum 5%.
Creolinum 1—5%.
Cuprum sulfuric. 0,5—2%.
Eucainum beta 5—10%.
» lacticum 10—15%.

Fortoinum 0,5: 45,0 Aquae + Spiritus V cm³.
Hydrargyrum bichlorat. corrosiv. 0,05—0,1 : 50,0 Spiritus lub Gliceryny.
Hydrargyrum bijodatum 0,05—0,1 : 10,0 Solut. Kali jodati (e 1,0).
Hydrogenium hyperoxydatum 1—3%.
Ichtyol 2—10 wzgl. 20—50% (wodny).
Jodum 1: 10—25 chloroformu lub (10—20%) Kali jodat.; lub najlepiej jako Tra Jodi.
Kalium bromatum 1 : 5 Gliceryny.
» carbonicum 1—5% (z wodą lub gliceryną).
» chloricum 1 : 10 Gliceryny.
» jodatum 1—5% (z wodą lub gliceryną).
» permanganicum 1%.
Liquor Ferri sesquichlorati 1 : 2—3 Aquae.
Menthol 10—20% (w wyskoku lub oliwie).
Morphium acetic. et hydrochlor. 1 : 30 wody lub glicer
Novocain 5—10%.
Orthoform 1:4 Ol. Olivar.
Papayotinum 5%.
Phenolum monochloratum 5—20% w glicerynie.
» natrio-sulforicinicum 30% per se, poczem przepłukać usta wodą sodową.
Plumbum aceticum 1—5%.
Protargol 0,1—1,0: 10,0 wody.
Resorcinum 2—10%.
Saluminum solubile 20: 30 Aq. + 50 gliceryny.
Tannalum solubile 20—30% w glicerynie.
Tinctura Jodi per se lub ana z gliceryną.
» Myrrhae per se lub 1 : 2 Mel rosatum.
» Opii simplex 0,2—1,0: 10,0.
Thymolum 1% roztwór spirytusowo-wodny.
Validolum per se.
Zincum chloratum 0,2—0,4%.
» sulfuricum 1 : 30 wody.
Uwaga: Zwykły pędzelek wchłania około 10 kropli gliceryny.

Stężenie leków do wdmuchiwań.

Acidum boricum pulv. per se.
» jodicum 1 : 5—10 Ac. borici.
» tannicum 1 : 1—10 talku lub cukru mleczn.
Airol per se lub 1: 5—10 talku.
Alumen pur. pulver. per se lub 1: 1—2 cukru.
Aluminium acetico-tartaricum 1 : 1—2 kw. borowego.
Alumnol 2—5—10% z Amylum.
Antipyrinum ana z cukrem lub amylum.
Argentum nitric. crystallis. 1—5: 10 talku lub cukru.

Aristol per se lub 1 : 10—20 cukru mleczn.
Bismuthum subnitricum 1 : 1—4 cukru.
Cocainum muriatic. 5—10% (z cukrem mleczn.) w dawce do 0,05.
Cocainum phenylicum 0,2 : 2,0 Ac. borici.
Creolinum 0,1—0,5 : 10 cukru lub kw. borow.
Cuprum sulfuricum 1 : 1—10 cukru.
Dermatol per se lub 1 : 1 z kw. borowym.
Formanilidum 1 : 1 z Amylum.
Hydrargyrum chloratum (Kalomel) 1 : 10 cukru.
» sozojodolicum 1 : 15 cukru mlecznego.
Itrol per se lub z cukrem mlecznym.
Jodoformium 1 : 15 cukru.
Jodol per se lub ana z boraksem i taniną.
Jodolmenthol per se
Morphium muriatic. 0,2—0,4 : 20,0 cukru mleczn.
Natrium benzoicum pulv. 0,5—2,0 : 10,0 talku.
» jodicum per se lub z kw. borow.
» sozojodolicum ana z talkiem (do 0,2 raz dzien.).
Nosophenum per se lub z proszk. obojętnymi.
Orthoform 10—20% z talkiem lub amylum.
Plumbum aceticum 1 : 5—10 cukru.
Tannalum per se lub z proszk. obojętnymi.
Tannigen per se.
Xeroformium per se.

Stężenie roztworów wprowadzanych do worka spojówki (łącznicy).

Acidum boricum 3%.
Acoinum 0,5—1%.
Adrenalinum 1 : 5000—10000.
Albarginum 1—3%.
Alumen depuratum 0,2—1%.
Alumnol 2—4%.
Ammonium aceticum solutum 1 : 10 Aquae.
Aqua chlorata ana z wodą.
Arecolinum hydrobromicum 1%.
Argentamin 1—5%.
Argentum nitricum fusum 0,1—2%.
Argonin 1—3%.
Atropinum sulfuricum 0,02—1%.
Cadmium sulfuricum 0,5—2%.
Calcaria hypochlorosa 0,1—1%.
Cocainum hydrochloricum 1—5%.
Cuprargolum 1—5%.
Cuprum aluminatum 0,2—0,5%.
» sulfuricum 0,1—0,4%.

Dionin 10%.
Ephedrinum hydrochloricum 10% (1—2 kropli).
Eucainum-beta 2%.
Eumydrin 1—5%.
Euphhtalminum hydrochloricum 2—3—5%.
Formalinum 1 : 3000.
Holocainum hydrochloricum 1%.
Homatropinum hydrobromicum 0,1—1%.
Hydrargyrum bichloratum 0,01—0,02%.
» bijodatum 0,01 : 4,0 Spir., Aquae ad 200,0.
» cyanatum 0,02—0,1%.
» oxydatum flav. v. h. p. 0,5—5% (w maści).
» praecipitat. album 1—2% (w maści).
Hydrogenium hyperoxydatum 0,3% (jako woda oczna), 3% (do pędzlowań). Perhydrol = 30% Hydrog. hyperoxyd.
Ichtargan 0,5—3%.
Ichtyol 1—3% w maści.
Itrol 1 : 8000.
Jodum 0,05 : Sol. Kali jodati (e 0,3) 100,0.
Kalium bromatum 2—4%.
» carbonicum 0,2—1%.
» hypermanganicum 0,02—0,05%.
» jodatum 0,3—1%.
Lactucarium 1—2%.
Methylatropinum bromatum 0,25—0,5%.
Methylenblau 0,2%.
Morphium muriaticum 1—2%.
Mydrinum 2—10% (2—3 kropli).
Natrium biboracicum 1—5%.
» carbonicum 0,1—1%.
» chloratum 0,5—1%.
» fluoratum 0,5%.
» tetraboricum neutrale 1—5%.
Physostigminum (eserinum) salicyl. 0,2—0,5%.
Pilocarpinum muriatic. 1—2%.
Plumbum aceticum 0,2—0,5%.
» » basicum solutum 0,5—1,0 : 100 Aquae
Protargol 2—10%.
Pyoctaninum 0,1%.
Resorcinum 2%.
Rubidium jodatum 5%.
Scopolaminum hydrobromic. 0,1—0,2%.
Strychninum nitricum 0,2—1% (w maści).
Sublamin 1 : 2000—1000.
Tinctura opii croc. et simpl. 1—3%.
Tropacocainum hydrochloric. 3—5%.
Zincum aceticum 0,1—0,2%.
» chloratum 0,05—0,1%.
» sozojodolicum 0,5—1%.
» sulfuricum 0,2—1%.

Łatwo wybuchać mogące mieszaniny środków lekarskich.

Wogóle są to ciała, które bądź same ulegając utlenianiu, bądź oddając tlen, nie powinny być ze sobą łączone; w ostateczności zaś zwracać trzeba wielką uwagę na takie połączenia.

1) **Acid. chromicum** i Chromiany + łatwo utleniające się subst. organiczne (Gliceryna, Olejki eteryczne, Alkohol) i nieorganiczne (Jod, Siarka).

2) **Acid. nitricum** (silny) + Gliceryna (tworzy się Nitrogliceryna). Również nastąpić może wybuch przy mięszaniu Ac. nitrici z łatwo utleniającymi się środkami organ. (Alkohol, Eter, Olejki eteryczne, skrobia, cukier, drewnik — celluloza i t. p.).

3) **Acid. picronitricum** (picrinicum) i pikryniany + Jod, Siarka i subst. organiczne.

4) **Amoniak** i płyny amoniakalne + Jod, Tra Jodi (także Chlor — Aqua chlori, Brom).

5) **Argentum nitricum, Arg. oxydatum** + Kreozot, kw. karbolowy (przy ucieraniu), Plumbum acetic. i inne subst. organiczne.

6) **Bromum**, jak Jod.

7) **Bromiany**, jak Chlorany.

8) **Calcaria chlorata** i podchloryny + Salmiak i inne sole amonowe, a także Siarka, Gliceryna, Olejki eteryczne, Ol. terpentynowy i podfosforyny (np. Calcium hypophosphorosum).

9) **Calcium hypophosphorosum** i inne podfosforyny + Chlorany (np. Kali chloricum), Bromiany, Jodany (np. Kali jodicum), Kalium hypermanganicum, Calcaria chlorata. Samo Calc. hypophosph. przy ucieraniu lub wstrząsaniu może spowodować wybuch.

10) **Carbo** (węgiel sproszkowany) + Chlorany, Bromiany, Jodany, Kal. hypermangan, Kal. picronitric. itp.

11) **Chlorany** (zwłaszcza Kali chloricum), także Bromiany, Jodany, Kwas chlorowy, Kw. bromowy + Jod, Ferrum reductum, siarka, siarczki (np. Stibium sulfuratum aurantiacum), Węgiel drzewny, Fosfor, Podfosforyny (Calcium vel Natrium hypophosphorosum), Calcium hyposulfurosum, jakoteż Ferrum sesquichloratum i przeważna część substancyj organicznych (cukier. skrobia, widłak, alkohole, fenole, celluloza itp.).

12) **Ferrum pulveratum** i reductum + Chlorany i t. p. (patrz L. 11), Kal. hypermanganicum (L. 19).

13) **Ferrum sesquichloratum** + Chlorany i t. d. (patrz L. 11 i 18).

14) **Hydrargyrum praecipitat. album** + Jod (patrz L. 16).

15) **Jodany**, jak Chlorany (patrz L. 11).

16) **Jod** lub Tra Jodi (podobnie Brom i Chlor, np. Aqua Chlori) + Amoniak i przetwory amoniak zawierające (także Hydrargyrum praecipitat. album). Przy Jodzie unikać także olejków eterycznych.

17) **Kalium bichromicum**, jak Acid. chromicum (patrz L. 1).

18) **Kalium chloricum**, patrz Chlorany (L. 11). Unikać np. do płukanek: Kali chloric. + Ferr. sesquichlorat. + Gliceryna.

19) **Kalium hypermanganicum** + Alkohol, Żelazo sproszk., Siarka i związki siarkę zawierające, Podfosforyny, Gliceryna, Alkohol, Olejki eteryczne, Kwasy organiczne, wszelkie substancye organiczne. Stężone roztwory nadmanganianu potasowego zachowują się podobnie (jako Constituens do pigułek z nadmanganianem potasowym używać tylko Bolus alba lub Kaoliny).

20) **Kalium jodicum**, jak Chlorany (L. 11).

21) **Kalium picronitricum**, jak Acid. picronitric. (L. 3).

22) **Natrium chloricum**, patrz chlorany (L. 11).

23) **Natrium nitricum** + Natrium hypophosphorosum, zwłaszcza w równych częściach.

24) **Nitroglicerinum** wybucha przy uderzeniu, wstrząśnieniu, nagłem ogrzaniu i t. p.

25) **Olea aetherea**, patrz L. 1, 2, 8, 19.

26) **Spiritus aetheris nitrosi** + Alkohol, Nastoje alkoh., Eter.

27) **Sulfur** i związki siarki + Ol. Terebinthinae i liczne z powyżej wymienionych związków (L. 1, 3, 8 itd.).

Niewłaściwe połączenia środków lekarskich.

1) **Acetanilidum.** *Unikać:* Antipyrinum (wilgotna masa), Jodki i bromki alkaliów (związki nierozpuszczalne).

2) **Acida.** Kwasy wogóle. *Unikać:* Zasad i płynów zasadowych, glukozydów, soli kwasów słabych (jak np. Natr. benzoicum lub salicylicum); silne kwasy z roztworami alkoholowymi powodują tworzenie się eterów.

3) **Acid. carbolicum.** *Unikać:* Zasad, Kali hypermanganicum, Bromu, Jodu, Soli żelaza.

4) **Acid. chromicum.** *Unikać:* Soli barowych, ołowiowych, srebrowych, ciał łatwo się utleniających (m o ż n o ś ć w y b u c h u !)

5) **Acid. nitricum.** *Unikać:* środków łatwo się utleniających (m o ż n o ś ć w y b u c h u !)

6) **Acid. picronitricum.** *Unikać:* Jod, Siarka. Subst. organ. (m o ż n o ś ć w y b u c h u!)

7) **Acid. salicylicum.** *Unikać:* Zasad, Soli żelaza.

8) **Acid. tartaricum.** *Unikać:* Zasad, Soli potasu i żelaza (chlorków i siarczanów).

9) **Airol, Aristol** patrz Jod.

10) **Alcalia** — Zasady (wodorotlenki i węglany). *Unikać:* Kwasów i soli kwaśnych (np. Tartarus depuratus), niektórych glukozydów, soli metali, alkaloidów, soli amonowych.

11) **Alkaloidy.** *Unikać:* Garbnika (taniny), Zasad (Liqu. Ammonii anis., Tra Rhei aquosa), Jodu i jego związków (jodków), Soli rtęci, Kwasu azotawego (Amylium nitrosum, Spiritus Aether. nitrosi), Aqua Laurocerasi.

12) **Alumnol.** *Unikać:* Amoniaku.

13) **Ammonium anisatum solutum,** jak Alkalia.

14) **Amylenhydrat** jest b. hygroskopijny. W mieszksturach łatwo się rozkłada.

15) **Amylium nitrosum.** *Unikać:* Alkaloidów, antipyriny, jodków i bromków, gumy arabskiej, Tra Guajaci.

16) **Antipyrinum.** *Unikać:* Kwasu azotawego i azotowego i ich związków (Spirit. aetheris nitrosi, Amylnitrit), sublimatu i kalomelu, kw. karbol., garbnika, Beta-naftolu, soli kw. salicylowego, Jodu, Chloralhydratu, Chininy.

17) **Apomorphinum.** *Unikać:* Zasad, środków łatwo się utleniających (np. soli żelaza), Jodu, Kali hypermanganicum, Tanninum, Guma arabska.

18) **Aspirinum** (Acid. acetylo-salicylic.), jak kwasy (liczba 2)

19) **Białko.** *Unikać:* Kwasów, alkoholu, garbnika, soli metalicznych (sublimat), kw. chromowego.

20) **Bromoform** na świetle się rozkłada, z wodą się nie miesza.

21) **Chininum** (sole) — patrz alkaloidy. *Unikać:* także octanów i Antipyriny.

22) **Chloralamidum.** *Unikać:* Zasad (tworzy się amoniak i chloroform), Argentum nitricum. Ogrzany przy rozpuszczaniu w wodzie rozkłada się.

23) **Chloralhydrat.** *Unikać:* Zasad, antipyriny, Kalium hypermanganicum, amoniaku i jego związków, alkoholu.

24) **Chlori aqua.** *Unikać:* Łatwo utleniających się związków organ. (cukru, wyciągów i galaret roślinnych), Zasad, Soli srebra i ołowiu, związków rtęciawych.

25) **Decocta.** *Unikać:* Zasad, Soli metal.

26) **Dermatol** (Bismuthum subgallic.) *Unikać:* ogrzewania z rozcieńcz. kw. mineraln.

27) **Digitalis.** *Unikać:* Acid. tannicum, Soli metali, Jodu, Zasad, Żelaza.

28) **Diuretinum** (Theobromin. natriosalicylic.) *Unikać:* dwuwęglanów, fosforanów, boranów i zwłaszcza kwasów mineralnych (już CO_2 z powietrza uwalnia Theobrominę).

29) **Euphorinum** z Antipyriną daje płynną masę; w razie potrzeby należy Euphorinum najprzód utrzeć z cukrem.

30) **Exalginum.** *Unikać:* Natr. salicylic. (przy ucieraniu razem — płynna masa).

31) **Ferrum** (sole). *Unikać:* Zasad, Jodków, Kwasów, Salicylanów, Garbnika (także odwarów i nastojów zawierających garbnik). Syrupus Ferri jodati + Kalium chloricum są trujące. Unikać łączenia Ferrum sesquichloratum z Natr. salicylic., gumą arabską, lub z Kali Chloric. i Gliceryną.

32) **Glukozydy.** *Unikać:* Kwasów, Taniny, Jodu, Soli ołowiu.

33) **Gummi arabicum.** *Unikać:* Spiritus aether. nitrosi, wielu środków lekarsk. łatwo się utleniających lub barwiących (np. Adrenalina, Apomorfina, Morfina, Physostigmina, Pyramidon, Tanina i t. d.), Ferrum sesquichlorat.

34) **Hydrargyrum** a) Sole rtęciawe (Kalomel), *Unikać:* Chlorków, Bromków. Jodków, Salmiaku, Jodu, Aqua Chlori, Aq. Laurocerasi, Aq. Calcis, Amoniaku, Zasad, Kwasów organ., Słonych i kwaśnych pokarmów. Nawet przy zewn. stosowaniu kalomelu (np. zasypywaniu do oka) unikać podawania przetworów Jodu i Bromu. Z alkaloidami w kwaśnych rozczynach daje Kalomel podwójne sole krystaliczne. b) Sole rtęciowe Sublimat). *Unikać:* Chlorków, Bromków, Jodków (także Europhenu), zasad, Alkaloidów, Taniny, Substancyj org.

35) **Ichtyol.** *Unikać:* Alkoholu, Kwasów, Zasad.

36) **Infusa.** *Unikać:* Zasad, Soli metal.

37) **Jod.** a) Związki nieorganiczne — Jodki (np. Kalium, Natrium, Ammonium, Ferrum jodatum). *Unikać:* Kali chloricum, Kal. hypermanganic., Ferrum chloratum, Związków Rtęci, Alkaloidów. b) Związki organiczne (np. Airol, Aristol, Jodalbacid, Jodoform). *Unikać:* Argent. nitric., Kal. hypermanganic., Zasad, Soli rtęci, Azotanów, Azotynów (Spiritus Aether. nitrosi).

38) **Jodalbacid,** patrz Jod.

39) **Jodum trichloratum.** *Unikać:* Amoniaku, Alkoholu, Zasad, Subst. organiczn.

40) **Kalium chloricum.** *Unikać:* Syrup. Ferri jodati, Kalium jodatum, patrz także Wybuchowe mieszaniny środk. lekarsk.

41) **Kalium hypermanganic.** *Unikać*: Alkaloidów, Chloralhydratu, Związków jodu, wszelkich ciał łatwo się utleniających (patrz Wybuchowe mieszaniny środk. lekarsk.).

42) **Kalomel,** patrz Hydrargyrum.

43) **Linimenta.** *Unikać*: Kwasów i kwaśnych soli, Soli glinu, wapnia i magnu.

44) **Liquiritiae Extr. fluid.** *Unikać*: wolnych kwasów (strąca się Glycyrrhizina).

45) **Lysol.** *Unikać*: Zincum sulfuricum.

46) **Magnowe sole.** *Unikać*: Zasad, węglanów, fosforanów, używania do linimentów.

47) **Morphium** (sole). *Unikać*: Kalium hypermang., Boraksu, Soli żelaza, srebra; zresztą jak Alkaloidy wogóle (L. 11).

48) **Natrium benzoicum,** Natr. salicylic. i wogóle sole kwasów organ. *Unikać*: Silnych kwasów nieorgan. Przy Natr. salicylic. unikać także Ferrum sesquichloratum.

49) **Pepsinum.** *Unikać*: Alkoholu i nastojów alkohol., Zasad, Soli metali.

50) **Phenacetinum** (Acetphenetidinum). *Unikać*: kw. salicylowego (masa maziowata), subst. łatwo oddających tlen.

51) **Physostigminum.** *Unikać*: Zasad, Garbnika, Soli żelaza, rtęci.

52) **Rhei Syrupus** i Tra aquosa, jak Alkalia (L. 10).

53) **Sapones.** *Unikać*: Soli metali, kwasów, kwaśnych soli.

54) **Spiritus Aetheris nitrosi,** jak Amylium nitros.

55) **Sublimat,** patrz Hydrargyrum.

56) **Syrupus.** *Unikać*: soli metali, zasad (zwłaszcza przy Syr. Cerasorum, Rubi idaei i t. p.).

57) **Tanninum** i Acid. gallicum. *Unikać*: Zasad, Alkaloidów, Białka, Glukozydów, Żelatyny, Soli metali (zwłaszcza ołowiu i żelaza).

58) **Zincum sulfuricum.** *Unikać*: Soli barowych, ołowiu i wapnia.

Ilość kropli różnych płynów w 1 gramie.

A. według kroplomierza normaln. (średnica 3 mm.)
B. ze zwykłych naczyń (przeciętnie).

	A.	B.
Aceta (np. Colchici, Digital.)	31	16
Acid. acetic. concentr.	55	25
» » dilut	35	16
» carbolic. liquefact.	36	24
» hydrochloric. conc.	20	14
» » dilut	21	16
» nitricum conc.	21	13
» » dilut	23	16
» sulfuric. conc.	—	12
» » dilut	20	18
Aether aceticus	58	25
» depuratus	90	50

	A.	B.
Alcohol absolut. (c. g. 0,794)	65	40
» concentr. 90% (c. g. 0,832)	61	30
» dilutus 60% (c. g. 0,894)	55	25
Ammonia pura liquida	22	16
Amylenum hydratum	63	42
Amylium nitrosum	67	33
Aqua destillata	20	16
» Laurocerasi	39	21
Balsamum Copaivae	38	25
» peruvian	32	16
Benzinum	70	35
Bromoformium	37	25
Chloroformium	53	25
Elixir acidi Halleri	52	25
Ferrum sesquichlor. solut.	17	12
Glycerinum purum	26	16
Kreosotum	40	25
Liquor Ammonii anis.	54	37
Liquores spirituosi	ok. 54	ok. 25
» aquosi	ok. 20	ok. 16
Mucilago gummi arab.	19	12
Olea aetherea	ok. 50	ok. 25
» pinguia (tłuste)	ok. 45	ok. 20
Oleum Amygdal. am., Caryophyll., Sinapis aeth.	ok. 40	ok. 20
Solutio arsenic. Fowleri	32	25
Solutiones aquosae (soli, alkaloid.)	20	16
» Extract. narcot.	ok. 35	ok. 30
Syrupi	18	12
Tincturae (c. Spir. conc.)	60	30
» (c. Spir. dil.)	54	20—25
Vina medicinalia	53	20—25

Rozpuszczalność ważniejszych przetworów farmaceutycznych w wodzie, wyskoku i eterze przy 15° C.

	Woda	Wyskok	Eter
Acetanilidum (antifebrinum)	194	3,5	łatwo
Acidum benzoicum	370	łatwo	łatwo
» boricum	25	15	—
» carbolicum	15	łatwo	łatwo
» citricum	1	1	50
» salicylicum	500	łatwo	łatwo
» tannicum	5	2	—
» tartaricum	0,8	2,5	50
Alumen	10,5	—	—

	Woda	Wyskok	Eter
Alumen ustum	30	—	—
Aluminium sulfuricum	1,2	—	—
Ammonium carbonic.	5	—	—
» chloratum	3	—	—
Amylenum hydrat. .	8	łączy się	łączy się
Amylnitrit	—	łatwo	łatwo
Antipyrinum	1	1	50
Apomorphinum hydrochloricum	40	40	—
Argentum nitricum .	0,6	10	—
Aristol	—	50	1
Aspirinum	—	7	20
Atropinum sulfuricum	1	3	—
Auro-Natrium chlor. .	2	—	—
Borax	17	—	—
Bromum	30	łatwo	łatwo
Camphora	1000	łatwo	łatwo
Chininum bisulfuric. .	10 (b. wolno)	35	—
» hydrochloricum	34	3	—
» sulfuricum . .	800	90	—
» tannicum . . .	800	łatwo	—
Chloralum hydratum .	łatwo	łatwo	łatwo
Chloroformium	110	łączy się	łączy się
Cocainum hydrochlor.	łatwo	łatwo	—
Codeinum	80	łatwo	łatwo
» phosphoricum .	3,2	100	—
Coffeinum	80	50	—
» Natro-benzoicum	2	40	—
» Natro-salicylicum	2	50	—
Cuprum sulfuricum .	3,5	—	—
Dermatol (Bismuth. subgallic.)	—	—	—
Diuretinum (Theobromin. natr.-salic.) . .	1	—	—
Eucainum Beta . . .	30	—	—
Ferrum citricum oxyd.	łatwo wol.	—	—
» jodatum-sacchar.	7	—	—
» lacticum	40	—	—
» sesquichloratum	1	1	—
» sulfuricum cryst.	1,8	—	—
Guajacolum	80	łatwo	łatwo
Heroinum muriaticum	łatwo	łatwo	—
Hydrargyrum bichlor.	16	3	14
» bijodatum	—	130	—
» cyanatum	12,8	12	—
Jodoformium	—	50	6
Jodum	5000	10	3
Kalium aceticum . . .	0,36	1,4	—
» bicarbonicum . .	4	—	—
» bromatum . . .	2	200	—

	Woda	Wyskok	Eter
Kalium carbonicum .	1	—	—
» chloricum	16	130	—
» jodatum	0,75	12	—
» nitricum	4	—	—
» hypermanganic.	16	—	—
» sulfuricum . . .	10	—	—
» tartaricum . . .	0,7	—	—
Kreosotum	500	łatwo	łatwo
Lithium carbonicum .	140	—	—
Magnesium sulfuricum	1	—	—
Mentholum	—	łatwo	łatwo
Migraenin (Antipyrin. coffeino-citric.) . . .	łatwo	łatwo	trudno
Morphium hydrochlor.	25	50	—
» sulfuricum . . .	14,5	—	—
Naphtolum beta . . .	1000	łatwo	łatwo
Natrium aceticum . .	1	23	—
» benzoicum	1,5	trudno	—
» bicarbonicum . .	12	—	—
» bromatum	1,2	5	—
» carbonicum . . .	1,6	—	—
» chloratum . . .	2,7	—	—
» jodatum	0,6	3	—
» nitrosum	2	—	—
» phosphoricum . .	5,8	—	—
» salicylicum . . .	1	6	—
» sulfuricum . . .	3	—	—
Nitroglycerinum . . .	800	9	łatwo
Paraldehydum	8,5	łatwo	łatwo
Phenacetinum (Acetphenetidinum) . . .	1400	16	—
Physostigminum salic.	150	12	—
Phosphorus (rozpuszcza się w 50 cz. ol. Ricini)	—	560	100
Pilocarpinum hydrochl	łatwo	łatwo	—
Piperazinum	2,2	1,1	—
Plumbum aceticum .	2,3	30	—
» jodatum	2000	—	—
Pyramidon	10	2	—
Pyrogallolum	1,7	1	1,2
Resorcinum	1	1	1
Saccharinum	400	łatwo	łatwo
Saccharum	0,5	trudno	—
» lactis	7	—	—
Salipyrinum (Antipyrin. salicylic.) . . .	200	łatwo	d. łatwo
Salolum (Phenylum salicylic.)	—	10	0,3
Santoninum	5000	44	75

	Woda	Wyskok	Eter
Strychninum nitricum	90	70	—
Sulfonalum......	500	65	135
Tartarus boraxatus .	1	—	—
» depuratus	192	—	—
» natronatus ...	1,4	—	—
» stibiatus.....	17	—	—
Thallinum sulfuricum	7	100	—
Thymolum......	1200	1	1
Trionalum......	320	30	20
Urea.........	1	5	—
Urotropinum.....	łatwo	—	—
Veratrinum.....	—	4	—
Veronal.......	150	—	—
Zincum aceticum . .	3	36	—
» chloratum....	0,5	łatwo	—
» sozojodolicum . .	20	2	—
» sulfocarbolicum	2	2	—
» sulfuricum . . .	0,6	—	—

Oznaczenie okresu ciąży.

Miesiąc I (księżycowy). Macica nieco powiększona, okrąglejsza, część pochwowa nieco rozpulchniona, ilość śluzu większa. Błona śluzowa przedsionka i pochwy zachowuje się podobnie jak w czasie regularności.

Miesiąc II. Z końcem miesiąca macica dochodzi do wielkości średniej pomarańczy i jest wyraźnie kulista. Dno macicy opada nieco ku przodowi; występuje wyraźnie rozpulchnienie i zasinienie części pochwowej, błony śluzowej pochwy i przedsionka. Sutki stają się pełniejsze, zrazy gruczołowe zaznaczają się wyraźniej. Obwódka i linia biała ciemnieją.

Miesiąc III. Macica miękka wzrasta prawie do wielkości główki noworodka, wypełnia główną część miednicy małej i dnem dochodzi do górnego brzegu spojenia łonowego. Czasami daje się słyszeć szmer maciczny. Bardzo wyraźne rozpulchnienie okolicy ujścia wewnętrznego (objaw Hegara), nierównomierna zbitość trzonu macicy (objaw Brauna). Z sutków można już zwykle wycisnąć kilka kropli kleju.

Miesiąc IV. Dno macicy dochodzi ku końcowi miesiąca na szerokość 2—3 palców ponad spojenie. Przy sprzyjających warunkach można wybadać balotujący płód i wysłuchać ruchy lub tętno płodu.

Miesiąc V. Pod koniec miesiąca macica dochodzi na szerokość dwóch palców poniżej pępka. Matka uczuwa ruchy płodu, nierzadko słyszy się już tętno płodu.

Miesiąc VI. Macica wzrasta do wysokości pępka. Części płodu wyczuwalne, tętno i ruchy płodu wyraźne.

Miesiąc VII. Dno macicy ku końcowi miesiąca sięga na szerokość 2—3 palców ponad pępek. Części płodu można wyraźniej wybadać. Część pochwowa pozornie się skraca. Pępek się wygładza. U pierwiastek zaczynają się tworzyć pręgi na skórze dolnej części brzucha. Obwód brzucha przez pępek = 91 cm., w środku pomiędzy spojeniem a pępkiem 94 cm., odległość spojenia łonow. od wyrostka mieczykowego = 42 cm.

Miesiąc VIII. Dno macicy dochodzi do połowy odległości pomiędzy pępkiem a wyrostkiem mieczykowym. Powłoki brzuszne u pierwiastek mocno napięte tak, że poza dno macicy nie można wtłoczyć palców; pępek wygładzony. Część pochwowa skrócona leży wysoko. Położenie płodu daje się już z łatwością oznaczyć. Obw. brzucha w wysokości pępka 95 cm., poniżej pępka 97 cm., odległość pomiędzy spoj. a wyrostkiem mieczyk 43·5 cm.

Miesiąc IX. Dno macicy dochodzi najwyżej — w okolicę dołka podsercowego. U pierwiastek w drugiej połowie główka często wstępuje odcinkiem do miednicy małej. U wieloródek szyjka zwykle drożna, aż do ujścia wewnętrznego.

Obwód przez pępek 97,5, poniżej pępka 99 cm., odległ. pomiędzy spoj. a wyrostkiem mieczyk. 44 cm.

Miesiąc X. Dno macicy opada ku przodowi, obniża się tak, że mniej więcej stoi w tej samej wysokości jak z końcem ósmego miesiąca. Powłoki brzuszne powyżej dna macicy mniej napięte, tak, że i u pierwiastek można objąć palcami dno macicy od tyłu. Pępek wypuklony. U pierwiastek główka wstępuje do miednicy małej, wypukla i rozszerza sklepienie przednie i skraca pochwę.

Obwód brzucha na wysokości pępka 99 cm, poniżej 100 cm,, odległ. spoj. od wyrostka mieczyk. 45·5.

Wymiary miednicy kobiecej.

a) Wymiary przeciętne ogólne.

Obwód miednicy pod crista ilei = 90 cm.

Odległość między spina ant. sup. os. ilei (na ścięgnie m. krawieckiego) (dist. spinalis) = 26 cm.

Odległość między najbardziej wystającymi nazewnątrz punktami crista os. ilei (dicristalis) = 29 cm.

Odległość między krętarzami (dist. trochanterica) wielkimi = 31 ctm.

Wymiar ukośny zewnętrzny między kolcem tylnym górnym (spina post. sup.) jednej strony, a kolcem tylnym górnym drugiej = 22.5.

Konjugata zewnętrzna na dołku pod wyrostkiem kolcowym ostatniego kręgu lędźwiowego do górnego brzegu spojenia łonowego = 20—21 cm.

Dla otrzymania conjug. verae od liczby powyższej odjąć należy około 9 cm.

Konjugata ukośna (conjugata diagonalis) od środka wzgórka krzyżowego (promontorium) do dolnego brzegu spojenia łonowego = 13 cm.

Dla otrzymania conjugatae verae odjąć należy 1.5—2 cm.

b) Wejście do miednicy.

Conjug. vera od górnego brzegu łuku łonowego do promontorium = 11.0.

Wymiar poprzeczny między dwoma najbardziej oddalonymi punktami lineae innom. = 13.5 cm.

Wymiar ukośny od spojenia krzyżobiodrowego do guzika biodro-łonowego (emin. ileopect.) = 12.5.

Dist. sacrocotyloidea od promont. do tuberc. ileopectin. tejże str. = 8.

c) **Najprzestworniejsza płaszczyzna miednicy.**

Wymiar prosty od środka spojenia łonowego do zrośnięcia drugiego z trzecim kręgiem kości krzyżowej = 12.63.

Wymiar poprzeczny od tylnej i dolnej okolicy dna panewki do tegoż punktu strony przeciwnej = 12.41.

d) **Najciaśniejsza płaszczyzna miednicy.**

Wymiar prosty od wierzchołka kości krzyżowej do dolnego brzegu spojenia łonowego = 11.5.

Wymiar poprzeczny między kolcami kości kulszowych = 10.5.

e) **Wyjście miednicy.**

Wymiar prosty od szczytu łuku łonowego do wierzchołka odchylonej ku tyłowi kości ogonowej = 11.5.

Wymiar poprzecz. między guzami kulszowymi = 11.0.

Tablica wyrzynania się zębów

w warunkach normalnych.

A. **Zęby mleczne.**

Dwa środkowe siekacze dolne	w	6—8 m.
4 siekacze górne, z początku środkowe, potem boczne	»	10—12 »
4 pierwsze zęby trzonowe oraz siekacze boczne dolne wyrzynają się w porządku następującym: naprzód 2 przednie trzonowe górne, potem 2 boczne siekacze dolne i w końcu 2 przednie trzonowe dolne	»	15—18 »
4 kły — naprzód 2 górne potem 2 dolne	»	18—24 »
4 drugie trzonowe	»	30—36 »

B. **Zęby trwałe.**

4 pierwsze trzonowe duże wyrzynają się	w	6—7 roku
4 siekacze środkowe	»	7—8 »
4 siekacze boczne	»	8—9 »
4 pierwsze trzonowe małe	»	9—11 »
4 drugie trzonowe małe	»	10—12 »
4 kły	»	11—13 »
4 trzonowe duże	»	12—14 »
4 zęby mądrości	»	17—25 »

Tablica brzemienności.

Ostatnia regularność	Dzień porodu	Ostatnia regularność	Dzień porodu
Styczeń 1	Paździer. 8	Lipiec 5	Kwiecień 12
» 5	» 12	» 10	» 16
» 10	» 17	» 15	» 21
» 15	» 22	» 20	» 26
» 20	» 27	» 25	Maj 1
» 25	Listopad 1	» 28	» 4
Luty 1	» 4	Sierpień 1	» 8
» 5	» 8	» 5	» 12
» 10	» 12	» 10	» 17
» 15	» 22	» 15	» 22
» 20	» 27	» 20	» 27
» 25	Grudzień 1	» 25	Czerwiec 1
Marzec 1	» 6	» 28	» 4
» 5	» 10	Wrzesień 1	» 8
» 10	» 15	» 5	» 12
» 15	» 20	» 10	» 17
» 20	» 25	» 15	» 22
» 25	» 30	» 20	» 27
» 28	Styczeń 2	» 25	Lipiec 2
Kwiecień 1	» 6	» 28	» 5
» 5	» 10	Paździer. 1	» 8
» 10	» 15	» 5	» 12
» 15	» 20	» 10	» 17
» 20	» 25	» 15	» 22
» 25	» 30	» 20	» 27
» 28	Luty 2	» 25	Sierpień 1
Maj 1	» 5	» 28	» 4
» 5	» 9	Listopad 1	» 8
» 10	» 14	» 5	» 12
» 15	» 19	» 10	» 17
» 20	» 24	» 15	» 22
» 25	Marzec 1	» 20	» 27
» 28	» 4	» 25	Wrzesień 1
Czerwiec 1	» 8	» 28	» 4
» 5	» 12	Grudzień 1	» 7
» 10	» 17	» 5	» 11
» 15	» 22	» 10	» 16
» 20	» 27	» 15	» 21
» 25	Kwiecień 1	» 20	» 26
» 28	» 4	» 25	Paździer. 1
Lipiec 1	» 8	» 28	» 4

Tablica rozwoju płodu.

Wiek w miesiącach	Wzrost w centym.	Ciężar w gramach	Stan powłok zewnętrznych	Punkty i stopień kostnienia
1—1½	1—1.5	1—3	Przeświecająca purpurowo-czerwona skóra bez włosów.	Punkty kostnienia w obojczyku i szczęce dolnej.
1½—2	2—5	5—10		
2—3	5—10	25—50	Zaczyna się rozwijać błona źreniczna.	Zjawiają się w szczęce dol. brodawki zębowe.
3—4	10—15	50—150	Tworzenie się paznokci oraz łożyska paznokciowego. Narządy płciowe zewnętrzne zaczynają się różniczkować.	Punkty kostnienia w kości siedzeniow. (os ischii).
4—5	15—20	200—250	Płeć jest już wyraźna, wyrastają włosy na brwiach i głowie.	Skostnienie kości piętowej.
5—6	20—30	250—400	Ciało pokrywa puszek (lanugo), paznokcie stają się rogowe.	Punkty kost. w kości skokowej i łonowej.
6—7	30—35	500—1000	Puszek okrywa ręce i nogi. Błona źreniczna najwyraźniejsza. Zaczyna się tworzyć pokład tłuszczowy (panniculus adiposus).	3—4 punkty kostnienia na mostku.
7—8	35—40	1000—1500	Skóra już nie prześwieca, wyróżnia się naskórek; powłoki zewnętrzne mają barwę blado-różową.	Skostnienie ostatnich kręgów kości krzyżowej.
8—9	40—45	1500—2000	Cała skóra pokryta jest mazią płodową. Błona źreniczna zanika. Worek mosznowy zaczyna się marszczyć a szpara sromowa zamykać.	
Płód donoszony	45—50	3000—3500	Skórę pokrywa grubsza warstwa mazi płodowej. Paznokcie wystają poza końce palców. Błony źrenicznej brak. Pępek nieco niżej środka długości ciała.	Punkty kostn. w kłykciowej epifizie kości udowej. W szczęce dolnej 4 zupełnie oddzielone dołki zębowe (lunulae).

Wzrost i waga człowieka

w różnych okresach życia.

(Podług **Schmid-Monarda, Quetelet, Landoisa i Montiego**).

W ciągu pierwszych 4-ch dni waga noworodka spada o $^1/_{11}$—$^1/_{15}$ ciężaru pierwotnego, t. j. około 170—222 gr., w ciągu następnych 4 dni następuje wyrównanie, tak, że 8-go dnia waga ciała = wadze dnia pierwszego. Od 9-go dnia ciężar dziecka wzrasta.

Wiek	Mężczyźni		Kobiety		Przyrost wagi	
	Wzrost w cm.	Waga w kgr.	Wzrost w cm.	Waga w kgr.	dzienny (gram.)	miesięczny wzgl. roczny
Noworodek	50·6	3·45	50·1	3·22	—	—
1 miesiąc	54·1	4·11	53·8	4·00	25—35	750 gr.
2 mies.	55·6	4·84	57·5	4·79	23—32	700 »
3 »	59·9	5·67	59·3	5·41	22—28	650 »
4 »	60·5	5·87	61·0	5·87	20—22	600 »
5 »	63·0	6·80	62·2	6·43	18	550 »
6 »	64·4	7·02	64·0	6·86	17	500 »
7 »	66·1	7·15	64·9	6·94	15	450 »
8 »	67·4	7·58	66·9	7·40	13	400 »
9 »	67·9	8·31	67·0	7·53	12	350 »
10 »	69·6	8·41	67.0	7·59	10	300 »
11 »	71·0	8·59	68·1	7·76	8	250 »
12 »	70·7	8·48	71·8	8·28	6	200 »
2 lata	79·1	11·0	78·1	11·0	—	2·0 kg.
3 »	86·4	12·5	85·4	12·4	—	1·5 »
4 »	92·7	14·0	91·5	13·9	—	2·0 »
5 lat	98·7	15·9	97·4	15·3	—	1·5 »
6 »	104·6	17·8	103·1	16·7	—	1·0 »
7 »	110·4	19·7	108·7	17·8	—	2·0 »
8 »	116·2	21·6	114·2	19·0	—	2·5 »
9 »	121·8	23·5	119·6	21·0	—	2·0 »
10 »	127·3	25·2	124·9	23·1	—	2·0 »
12 »	137·5	29·0	135·2	29·0	—	2·5 »
14 »	146·9	37·1	144·6	36·3	—	4·0 »
16 »	155·4	45·4	152·1	43·5	—	—
18 »	163·0	53·9	156·3	49·8	—	—
20 »	167·0	59·5	157·4	53·2	—	—
25 »	168·2	66·2	157·8	54·8	—	—
30 »	168·6	68·9	158·0	55·3	—	—
40 »	168·6	68·8	158·0	56·6	—	—
50 »	168·6	67·4	158·0	58·4	—	—
60 »	167·6	65·5	157·1	56·7	—	—
70 »	166·0	63·0	155·6	53·7	—	—
80 »	163·6	61·2	153·4	51·5	—	—
90 »	161·0	57·8	151·0	49·4	—	—

DŁUGOŚĆ OKRESU

WYLĘGANIA (Wyl.) I ZARAŹLIWOŚCI (Zar.) CHORÓB ZAKAŹNYCH.

Anthrax. Wyl. kilka godz. — 14 dni; zwykle 2—3 dni. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w kroście, kale, plwocinie.

Cholera asiatica. Wyl. 2—5, zwykle 2 dni. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w kale (czasem tygodniami).

Diphteria. Wyl. 2—7 dni. **Zar.** dopóki zarazki istnieją w jamie ustnej (około 4 tyg., czasem znacznie dłużej).

Dysenteria bacillosa. Wyl. 3—8 dni. **Zar.** dopóki zarazek znajduje się w kale.

Erysipelas. Wyl. 15—61 godz. **Zar.** aż do zupełnego złuszczenia się skóry.

Gonorrhoea. Wyl. 1—8 dni. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w wydzielinie cewki m., pochwy, spojówek itp.

Influenza. Wyl. 1—6 dni. **Zar.** 1—2 tygodni, czasem i kilka miesięcy.

Lyssa humana. Wyl. 14—60 dni, czasem do 1 roku. **Zar.** aż do śmierci chorego.

Malaria. Wyl. 6—21, zwykle 14 dni. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w krwi.

Meningitis cer.-spin. epidem. Wyl. 3—13 dni. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w wydziel. jamy noso-gardł. (do 21 dni od zakażenia); u chorych do 6 dni od zachorow.

Morbilli. Wyl. 9—11 dni. **Zar.** 4 tygodnie.

Mumps. Wyl. 4—14 dni. **Zar.** około 3 tygodni.

Pertussis. Wyl. 5—6 dni. **Zar.** około 6 tygodni (jak długo trwają napady kaszlu).

Rubeola. Wyl. 1—28, zwykle 14—21 dni. **Zar.** około 4 tyg.

Scarlatina. Wyl. 3—7—12 dni. **Zar.** około 6 tygodni (do końca łuszczenia).

Syphilis. Wyl. 20—25 dni. **Zar.** jak długo występują zmiany 2-rzędne w ustach i na częśc. płciow. (około 3 lat).

Tetanus. Wyl. kilka dni do kilku tygod. **Zar.** dopóki zarazek istnieje w miejscu zakażenia.

Trachoma. Wyl. różnie. **Zar.** do zupełn. wylecz.

Typhus abdomin. Wyl. 2—3—4 tygodni. **Zar.** dopóki w moczu i kale ozdrowieńców istnieją zarazki (kilka tygodni do kilku miesięcy i dłużej).

Typhus exanthemat. Wyl. 10—17—21 dni. **Zar.** — zarazek odporny, na przedmiot. utrzymuje się miesiącami.

Ulcus molle. Wyl. 12—24—48 godz. **Zar.** aż do zamiany wrzodu na ranę czystą.

Varicella. Wyl. 13—17 dni. **Zar.** do odpadn. strupów.

Variola. Wyl. 10—14 dni. **Zar.** 6—8 tygodni (do zupełn. odpadnięcia strupów i złuszczenia się skóry).

SZTUCZNE KĄPIELE LECZNICZE.

I. Uwagi ogólne.

Na kąpiele pełne (po szyję) potrzeba wody 200—300 litrów (dla dzieci 50—150 l.), półkąpiel (po dołek podsercowy) wymaga 100—150 l. (dla dzieci 30—100 litrów); na kąpiele nasiadowe bierze się 25—30 litrów wody, na kąpiele nożne — 10—15 litrów.

Ciepłota kąpieli powinna wynosić:

przy kąpieli	zimnej	15—20° C.	(12—16° R.)
» »	chłodnej	21—28° »	(17—22° »)
» »	letniej	29—34° »	(23—27° »)
» »	ciepłej	35—40° »	(28—32° »)
» »	gorącej	40—44° »	(32—35° »).

Kąpieli gorących używa się prawie wyłącznie miejscowo (np. jako kąpieli nożnych); kąpiele zimne i chłodne, jako mające na celu działanie tylko przez swą ciepłotę, winny być stosowane tylko krótko (najwyżej 5 minut). Przez dodanie do kąpieli letnich i ciepłych odpowiednich składników otrzymuje się właściwe kąpiele mineralne. Czas trwania takiej kąpieli winien wynosić 10—30 minut; czas trwania kąpieli, jej ciepłotę, częstość i ilość kąpieli stosować należy do wskazania chorobowego, wieku, odżywienia, ogólnego stanu zdrowia (stan serca), przyczem jednak uwzględniać należy także indywidualną wrażliwość na kąpiele leczącego się. Najlepiej rozpoczynać od kąpieli słabszych krótkotrwałych, stosować je początkowo tylko co drugi dzień i dopiero powoli przechodzić do kąpieli silniejszych, dłużej trwających, stosowanych codziennie.

Obecnie bardzo wiele kąpieli mineralnych można z łatwością przyrządzać za pomocą fabrycznie przygotowywanych tabletek (fabr. »Tlen« we Lwowie, lub Sedlitzkyego w Hallein).

II. Wskazówki szczegółowe.

Kąpiele:

1. **Aromatyczne.** Odwar z $^1/_2$—$1^1/_2$ funta ziół aromatycznych (mięta, rumianek, macierzanka, szałwia i t. p. species aromaticae) na 3—6 litrów wody wrzącej dodać do wanny z ciepłą wodą. Można także zamiast odwaru używać odpowiednich nalewek wyskokowych (spiritus aromatici) w ilości około $^1/_8$—$^1/_4$ funta na kąpiel.

2. **Borowinowe** należą właściwie do kąpieli żelazistych, gdyż głównym leczniczym składnikiem najwięcej używanych borowin (krynickiej, francensbadzkiej i t. p.)

jest siarkan żelazawy. Z tego względu sztuczne kąpiele borowinowe można przyrządzać w domu z odpowiednich przetworów (soli lub ługu borowinowego), wyrabianych przez fabrykę »Tlen« we Lwowie lub Mattoniego pod Karlsbadem. Na pełną kąpiel bierze się 1 kgr. soli borowinowej, rozpuszczonej w gorącej wodzie, lub 2 kgr. ługu borowinowego, zwykle jednakże stosuje się tylko półkąpiele z odpowiednio mniejszą ilością tych przetworów (wanna drewniana).

3. **Fango.** Gęsty szlam mineralny z Battaglii (Górne Włochy) w workach gumowych rozgrzewa się w wannie i stosuje miejscowo przy nerwobólach, wysiękach i sprawach zapalnych.

4. **Gorczyczne**, patrz Pobudzające.

5. **Igliwiowe.** Do wanny z ciepłą wodą dodać odwaru z 2 kgr. świeżego igliwia (igły drzew szpilkowych) albo łyżeczkę ol. pini, albo 200—400 gramów Extractum pini silvestris.

6. **Jodowe.** Do ciepłej kąpieli dodać 8—10 gramów jodu i 15—20 gramów jodku potasowego (kali jodatum). Celem uchronienia chorego od wdychania pary jodowej należy wannę przykryć prześcieradłem. (Wanna drewniana lub porcelanowa z jednego kawałka).

7. **Klejowe.** 1 funt sproszkowanej żelatyny lub kleju zwierzęcego (colla animalis) rozpuścić w 2 litrach gorącej wody i dodać do wanny.

8. **Kwasowe** (z kwasów mineralnych). Do drewnianej lub porcelanowej (z jednego kawałka) wanny z ciepłą wodą dodać 60—120 gramów jakiegokolwiek nieoczyszczonego kwasu mineralnego lub też Ac. nitrici crudi i Acidi muriatici āā 30—60 gramów.

9. **Ługowe** (alkaliczne). Na pełną kąpiel bierze się 300—500 gramów zwykłego nieoczyszczonego potażu lub 300—800 gramów nieoczyszczonej sody.

10. **Mrówczane.** Do ciepłej kąpieli dodać około 150 gramów kwasu mrówczanego lub też 1—2 funtów rozmiażdżonych mrówek zalać gorącą wodą i napar z nich dodać do kąpieli.

11. **Musujące** (z bezwodnikiem węglowym). Najprostszy sposób przyrządzania kąpieli musujących jest następujący: po dodaniu do kąpieli 200—300 gramów dwuwęglanu sodowego z chwilą wchodzenia chorego do wanny dolewa się powoli *) taką samą ilość surowego kwasu solnego (o c. g. 1,20). Celem uniknięcia szkodliwego wdychania kwasu węglowego wannę należy przykryć prześcieradłem. Chorzy, używający kąpieli musujących, zwłaszcza sercowi, winni być pod ścisłą kontrolą lekarską i tylko powoli przyzwyczajani do tego rodzaju

*) Najlepiej rurką kauczukową ze szklanego naczynia z zamykadłem kauczukowem (wogóle nie metalowem).

kąpieli; w miarę przyzwyczajenia chorego ilość każdego z potrzebnych tutaj składników można zwiększać nawet do 1000 gramów. Zamiast dwuwęglanu sodowego użyć można 500—1000 gramów tańszego nieoczyszczonego potażu; zamiast płynnego kwasu solnego często używa się także kwasów stałych (np. winowego), które w postaci t. zw. cegiełek są przyrządzane fabrycznie (między innymi także przez lwowską fabrykę »Tlen«). Użycie takich gotowych cegiełek jest bardzo dogodne, lecz nasycenie kąpieli wywiązującym się gazem jest nieco utrudnione. W podany wyżej sposób można przyrządzać także kąpiele musujące solankowe lub żelaziste. Patrz także »Tlenowe«.

12. **Mydlane** $^1/_4$—1 funta zwykłego mydła rozpuścić w wodzie i dodać do wanny.

13. **Otrębiane.** 1—2 kgr. otrąb pszennych wygotować w 4—6 litr. wody i dodać do wanny.

14. **Piaskowe.** Piasek rzeczny lub morski wolny od kurzu ogrzać w piecu i zmieszać z zimnym do pożądanej ciepłoty, poczem wsypuje się go do drewnianej płaskiej skrzyni na 10—30 cm. grubo. W skrzyni ułożyć chorego (pod głowę położyć poduszkę), zagrzebać go w piasku, przykryć kołdrą i wynieść na świeże powietrze. Po godzinie kąpiel zwykła oczyszczająca.

15. **Pobudzające.** $^1/_4$—$^1/_2$ funta mąki z nasienia gorczycy rozmieszać w letniej wodzie i po kwadransie rozprowadzić w kąpieli. Zamiast tego można dodawać do kąpieli Ol. sinapis 2,0; Spiritus vini 25,0.

16. **Ściągające.** Do kąpieli dodać odwaru z kory dębowej, kasztanowej lub z suchych liści orzecha włoskiego (do jednej kąpieli odwar z 500—1000 gramów na 3 litry wody). Zamiast odwaru można dodać do kąpieli taniny (*Rp.* Ac. tannici 25—60,0; Spir. vini 50,0; Aq. fontis 200,0. S. na jednę kąpiel).

17. **Siarczane.** Kąpiele siarczane otrzymuje się przez dodanie do wanny z ciepłą wodą 100—200 gramów t. zw. wątroby siarczanej (Kali sulfuratum pro balneo). Można także użyć Natrii subsulfurosi (50—150 gramów na kąpiel), lecz z dodatkiem octu (30—60 gramów). Wanna do tych kąpieli (drewniana lub porcelanowa z jednego kawałka) powinna być dobrze nakryta mokrem prześcieradłem, aby uchronić chorego od wdychania trującego siarkowodoru. Przytem zawsze należy pamiętać o tem, aby wątrobę siarczaną trzymać w miejscu suchem w szczelnie zamkniętych słojach porcelanowych lub szklanych; wszelkie przedmioty metalowe należy z łazienki usunąć, gdyż czernieją one pod wpływem H_2S.

18. **Słodowe.** 2—4 kgr. słodu jęczmiennego wygotować przez $^1/_2$ godziny w 4—5 litrach wody i otrzymany roczyn dodać do wanny z ciepłą wodą. Można także użyć 100—400 gr. ekstraktu słodowego na kąpiel.

19. **Solankowe.** Najbardziej zbliżone do naturalnych są kąpiele solankowe otrzymane przez dodanie do wanny z ciepłą wodą 1½—3% (u małych dzieci z delikatną skórą ½—1%; dla dorosłych 3—9 kgr.) soli otrzymanej przez odparowanie odpowiedniej solanki naturalnej. Takie jednakże kąpiele są bardzo drogie, to też sól taką zastąpić można częściowo lub całkowicie takąż ilością zwykłej soli kuchennej lub kainitu z dodatkiem około ¼% dwuwęglanu sodowego. Kainit, znajdujący się w wielkich pokładach w Kałuszu, znakomicie zastępuje sól kuchenną, a jest od niej znacznie tańszy; nie należy tylko zapominać, że do kąpieli nie nadaje się kainit denaturowany, używany do celów rolniczych.

Do kąpieli częściowych (np. nożnych) i do okładów można także używać ługu, otrzymywanego przy wyrobie soli z wód mineralnych (10% ługu do kąpieli, 15% ługu do okładów).

20. **Sublimatowe.** Dla dorosłych dodaje się do kąpieli 4—10 gramów sublimatu. Wanna powinna być drewniana.

21. **Tlenowe.** Do przyrządzania kąpieli tlenowych służą gotowe wyroby rozmaitych firm. Najwięcej używane są 1) t. zw. »Ozet-Bäder« według dra Sarasona (do gotowej 34° C wody w wannie dodaje się zawartość jednej puszki z nadboranem sodowym, a potem zawartość drugiej puszki z boranem manganowym, przyczem po 1—3 min. wywiązuje się tlen, osiadający na ciele w postaci drobnych baniek; wytwarzanie się tlenu ma trwać około 1 kwadransa). 2) t. zw. »Awes« Dra Sedlitzky'ego w gotowych patentowanych tabletkach.

22. **Żelaziste.** Do przyrządzania kąpieli żelazistych najdogodniejsze są t. zw. kule żelazne (globuli martiales), przyrządzone z winianu potasowo-żelazowego (Kalium ferro-tartaricum crudum). Na jedną kąpiel bierze się 30—120 gramów tego przetworu (1—4 kul). Można także używać siarkanu żelazawego (ferrum sulfuricum crudum) w ilości 30—60 gramów z dodatkiem 100 gramów potażu.

23. **Szlamowe** ze szlamu piszczańskiego (osad z cieplic siarczanych w Piszczanach na Węgrzech), stosowane przy sprawach gośćcowych i wysiękach zapalnych zarówno na miejscu, jak i do kuracyi domowych (przy przesyłaniu każdej ilości szlamu zakład w Piszczanach dodaje odpowiednią ilość wody z cieplicy siarczanej, tak że raz otrzymany szlam można stosować przez czas całej kuracyi — 20—30 zabiegów; dołącza także odpowiednie naczynia do kąpieli i woreczki do okładów).

23. Szlamowe ze szlamu piszczańskiego (osad z cieplic siarczanych w Piszczanach na Węgrzech), stosowane przy sprawach gośćcowych i wysiękach zapalnych zarówno na miejscu, jako do kuracyi domowych (przy przesyłaniu każdej ilości szlamu zakłady w Piszczanach dodają odpowiednią ilość wody z cieplicy siarczanej, tak że tak otrzymany szlam można stosować przez czas całej kuracyi — 20—30 zabiegów; dołącza także odpowiednie naczynia do kąpieli i woreczki do okładów.

PIERWSZA POMOC W NAGŁYCH PRZYPADKACH.

Oznaki śmierci. Poza szeregiem innych, zwykle w podręcznikach przytaczanych, najpewniejszemi oznakami śmierci są: maksymalne rozszerzenie źrenic i miękkość rogówki (oczywiście przy zupełnym braku tętna, oddechów, zupełnej bladości), brak odczynowego zaczerwienienia po kapnięciu na skórę roztopionym lakiem i wreszcie brak wypływu krwi po otwarciu tętnicy promieniowej przy stawie nadgarstkowym, co bardzo łatwo i szybko daje się wykonać.

Alkoholem zatrucie (upicie się) — patrz Otrucia.

Apopleksya — patrz Podr. terapeut.

Ciała obce: *a) w gardle.* Nagłej pomocy lekarskiej wymagają tylko te przypadki, w których ciało obce powoduje objawy silnej duszności, co zazwyczaj miewa miejsce wtedy, gdy ciało obce zatka wchód do krtani lub (co rzadziej) ugrzęźnie w t. zw. przesmyku (isthmus) przełyku i stąd uciska na krtań. W takich przypadkach po szerokiem otwarciu jamy ustnej (ewent. użyć rozwieracza) i uciśnięciu języka łopatką (szeroką) zwykle można dość łatwo usunąć ciało obce wskazującym palcem lub odpowiednimi kleszczykami. (Postępować ostrożnie, aby nie spowodować uszkodzeń!). W razie niemożności usunięcia ciał obcych w ten sposób i grożącego uduszenia, wykonać tracheotomią.

b) w krtani. I tutaj nagła pomoc lekarska jest niezbędna tylko w przypadkach ze znaczniejszą dusznością. Niejednokrotnie udaje się usunąć ciało obce z krtani endolaryngealnie pincetką Schrötters (po uprzedniem miejscowem znieczuleniu). W razie niemożności usunięcia ciała obcego i zagrażającego uduszenia — wykonać tracheotomią, a wtedy zwykle ciało obce daje się z łatwością usunąć od dołu.

c) w nosie. Najczęściej ciała obce w nosie znajdują się w dolnym przewodzie nosowym. Zalecane tutaj zwykle środki pobudzające do kichania (tabaka i t. p.) są częściej szkodliwe, niżeli pożyteczne. Niekiedy ciała obce z nosa udaje się usunąć przez wstrzykiwanie do nosa od strony zdrowej wody letniej; zabieg ten jednak wymaga wielkiej ostrożności i umiejętności (łatwość dostania się wody do ucha). Ciała obce okrągłe o gładkiej powierzchni po stwierdzeniu wziernikiem ich obecności

w nosie (nie polegać na wywiadach!) najlepiej usuwać w sposób następujący: po znieczuleniu błony śluzowej nosa kokainą wsuwamy ostrożnie poza ciało obce łyżeczkę uszną, lub zagięty na końcu zgłębnik (w ostateczności można nawet użyć podwójnej szpilki do włosów) i nimi staramy się ściągnąć ostrożnie ciało obce. Usuwanie z nosa ciał obcych o powierzchni nierównej, kanciastych i t. p. ze względu na możliwość znaczniejszych uszkodzeń i ze względu na potrzebę wykonywania niekiedy poważniejszych zabiegów wymaga już specyalnej umiejętności i z tego względu chorych takich należy o ile możności jaknajprędzej skierować do specyalisty.

d) w oku — drobne a lekkie ciała obce znajdziemy zazwyczaj pod powieką górną lub dolną tuż ponad, względnie popod wolnym brzegiem powieki. Ukryte w załamku górnym, co bywa rzadziej, łatwo wykazać i wydobyć łyżeczką Daviela. Odpryski metaliczne (zendra, opiłki żelazne) drobne wbijają się powierzchownie tylko w rogówkę, skąd je, po poprzedniem znieczuleniu rogówki kokainą (5%) dokładnie wydobyć należy igiełką dyscysyjną lub t. z. dłutkiem rogówkowem dokładnie wyjałowionem. Ciała obce, tkwiące w komórce przedniej, wymagają już delikatniejszego zabiegu operacyjnego. Ciała obce, które, przebiwszy twardówkę lub rogówkę, dostały się w głąb oka, sprowadzają z reguły utratę oka, bądźto za pośrednictwem chronicznej iridocyclitis plastica, bądź też panophthalmitis. Ważniejszem jest niebezpieczeństwo współczulnego zapalenia oka 2-go, dlatego w przypadkach podobnych wskazana jest enukleacya. Tylko tam, gdzie ciałem obcem jest stal lub żelazo, można w świeżych przypadkach uniknąć enukleacyi przez wydobycie elektromagnesem.

Wobec każdego cięższego zranienia oka, pierwszem zadaniem jest skrupulatna czystość i założenie opatrunku przeciwgnilnego. Specyalista oceni, jaki zabieg, a wzgędnie leczenie, będzie w dalszym ciągu wskazane. W razie dostania się do oka wapna, nie zapominać, iż do przepłukiwania oka w takim przypadku wolno użyć tylko rozczynu cukru trzcinowego (ew. mleka).

e) w oskrzelach i w tchawicy wymagają zwykle poważniejszych zabiegów i odpowiednich przyrządów. W przypadkach grożących natychmiastowem uduszeniem, nim będzie można zastosować odpowiedni zabieg, należy wykonać tracheotomią, rozciągnąć hakami ranę i starać się odpowiednimi kleszczykami odszukać i usunąć ciało obce.

f) w przełyku. Rozpoznanie opieramy na wywiadach i stwierdzeniu trudności w połykaniu. Zwykle chodzi o ciała o ostrych kantach (kawałki kości, sztuczne zęby), rzadziej o ciała okrągłe lub kuliste (monety). Chorego możliwie szybko skierować do specyalisty, umiejącego

ezofagoskopować, gdyż pozostawanie tych ciał dłużej w przełyku powoduje zawsze powstawanie odleżyn i zapalenie ropne śródpiersia. Oesophagotomia jest wskazaną dopiero po nieudanych próbach usunięcia ciała obcego przez ezofagoskop.

g) w uchu zewnętrznem. Przedewszystkiem, co jest bardzo ważne, przekonać się osobiście, że obce ciało rzeczywiście znajduje się w uchu, zbadać jego własności, zbitość, wielkość, położenie, unikać wszelkich narzędzi, zastosować zaś silne przestrzykiwanie. Takowe jest bezskuteczne i bezcelowe, jeżeli błona bębenkowa jest przedziurawiona i wstrzyknięta woda uchodzi przez trąbkę do gardła. Gdzie przewód jest już ścieśniony wskutek następowego zapalenia, wtedy naprzód je wyleczyć, a potem dopiero przystąpić do wydobycia ciała obcego. Tylko wtedy, jeżeli grozi niebezpieczeństwo, jeżeli wystąpią silne bóle ucha i głowy, nudności, zrywania na wymioty, gorączka, tarcza zastoinowa albo zatrzymanie wydzieliny w uchu środkowem, można próbować przy dobrem oświetleniu i pod kontrolą wzroku wydobyć ciało obce ostrożnie, za pomocą narzędzi, zgłębników, łyżeczek usznych, lub haczyków tępych. Gdzie to się nie udaje, a wydobycie obcego ciała wobec groźnych objawów koniecznie jest wskazane, należy przystąpić w uśpieniu do zabiegu operacyjnego, polegającego na oddzieleniu małżowiny i ochrzęstnej części tylnej ściany przewodu, lab na oddłutowaniu kostnej części tylnej ściany dla ułatwienia przystępu do ciała obcego. Gdzie zaś groźnych objawów niema, a przestrzykiwanie nie pomogło, tam lepiej zostawić obce ciało w uchu, zachować się wyczekująco i po jakimś czasie znowu próbować wydalenia za pomocą przestrzykiwania, bo obce ciało może bardzo długo pozostać w uchu, bez najmniejszej szkody dla zdrowia, podczas gdy nieostrożne próby wydobycia za pomocą narzędzi mogą sprowadzić bardzo znaczne szkody dla zdrowia, a nawet niebezpieczeństwo dla życia. Szczególnie u dzieci nie wolno używać żadnych narzędzi, chyba w uśpieniu. Żyjące owady nie dające się z ucha usunąć wystrzykiwaniami, należy naprzód zabić przez wlewanie do ucha letniej oliwy, olejku terpentynowego albo spirytusu.

Obce ciało w uchu środkowem można próbować poruszyć z miejsca zapomocą zabiegu Politzera albo przestrzykując jamę bębenkową przez trąbkę Eustachiusza. Jeżeli próby są bezskuteczne, należy przystąpić do wydobycia operacyjnego.

h) w żołądku i w jelitach. Choremu podawać dużo ziemniaków, chleba, kaszy i t. p., aby uchronić przewód pokarmowy od możliwego uszkodzenia przez prze-

suwające się ciało obce. Gdy to nie wystarcza, ciało obce nie zostaje wydalone z kałem i istnieją po temu wskazania, stwierdzić za pomocą promieni Roentgena, gdzie się ciało obce (metal, kość, szkło) zatrzymało i skierować chorego do chirurga celem wykonania odpowiedniego zabiegu operacyjnego.

Dławienie się — patrz wyżej Ciała obce.

Drgawki. Uwzględnić przyczyny. U dzieci najczęściej krzywica, zaburzenia w trawieniu i t. p. (patrz w podr. terap. Eclampsia infantum); u dorosłych mocznica, tężec, rzucawka porodowa, histerya (patrz odpowiednie artykuły w podręczniku terap.), padaczka (patrz dalej) i t. p.

Duszenie się: *a) ciałami obcymi* — patrz wyżej. *b) gazami trującymi;* chorego ułożyć na świeżem powietrzu z uniesioną głową i porozpinanem ubraniem; wdychanie czystego tlenu, sztuczne oddychanie; zlewanie zimną wodą, ewentualnie upust krwi. Zresztą patrz otrucia. *c)* skutkiem *zawalenia się ziemi* lub budynku — postępowanie takie samo, jak przy uduszeniu wogóle, obok tego należy jednak stwierdzić, czy jama ustna jest wolna i czy kościec nieuszkodzony.

Elektrycznym prądem porażenie. Pierwszem zadaniem jest uwolnienie porażonego od działania prądu (przez wyłączenie prądu, przecięcie drutu nożycami izolowanemi lub usunięcie drutów oplatających chorego). Uważać przytem na własną izolacyę i nie dotykać drutów ani chorego obnażonemi rękami. W braku dokładniejszej izolacyi staramy się uwolnić chorego z drutów za pomocą suchego drzewa, przedmiotów porcelanowych lub szklanych. Samemu można się izolować za pomocą kauczukowych rękawiczek, lub stanąwszy na suchej desce, krześle, drabinie, słomie, owinąć sobie ręce suchemi chustkami lub suchem ubraniem. Zresztą ratujemy chorego zależnie od objawów, jak przy omdleniu, duszeniu się, wstrząśnieniu mózgu i t. p.

Kolka — patrz odpowiednie rozdziały w podr. terap.

Krwotok. W razie krwotoku z kończyn najlepiej założyć prowizorycznie opaskę Esmarcha powyżej miejsca krwawiącego; w braku opaski można na razie użyć chustki, paska, szelek i t. p.; obwiązać nimi kończynę, a końce ich skręcać zapętlonym w nich kawałkiem drzewa aż do ustania krwotoku. Zresztą postępowanie nasze, zależnie od rodzaju, usadowienia i przyczyny krwotoku musi być różne — ucisk na ranę lub odpowiednią tętnicę, podwiązka, tamponada. Jak postępować przy krwotokach z narządów wewnętrznych (płuca, żołądek, jelita, narządy płciowe niewieście, nos i t. p.) patrz w odpowiednich miejscach podręcznika teraupetycznego. W razie krwotoku po postawieniu pijawek — przyżeganie cum argento nitrico, lub uciśnięcie krwawiącego miejsca tamponem z waty prze-

pojonej cum ferro sesquichlorato. W razie krwotoku jelitowego z powodu połknięcia pijawki — lewatywy z wody słonej. W razie uporczywego krwawienia po wyrwaniu zęba należy pasek gazy zmoczyć w occie, płynie Burowa, adrenalinie lub słabym roztworze półtorachlorku żelaza (Liqu. Ferri sesquichlor. 1:5—10 spirytusu) i tym paskiem wypełnić zębodół przy pomocy zgłębnika. W wypadkach cięższych (u hemofilików) obok tamponady zębodołu należy zastosować ucisk za pomocą odpowiedniej wielkości sześcianu z korka, który kładziemy na wystający z zębodołu tampon, zalecamy choremu ścisnąć zęby i następnie za pomocą opaski umocowujemy szczęki w tem położeniu na 24 godziny. W razie uporczywych krwawień miąższowych przy zmniejszonej krzepliwości krwi (np. u hemofilików, w przypadkach ciężkiej żółtaczki i t. p.) należy zastosować wstrzykiwania podskórne 2—5% roztworu żelatyny w ilości 50—100 gramów naraz. Roztwór ten winien być dobrze wyjałowiony (najlepiej trzykrotnie dzień po dniu gotowany), ponieważ żelatyna może zawierać prątki tężca. Nadto zaleca się takim chorym używać wewnętrznie roztwór: *Rp.* Calcariae chloratae (nie hypochlorosae!) 6,0; Aq. destill. 200,0. S. 3 -4 razy dziennie po łyżce.

Omdlenie. Ułożenie chorego na równi pochyłej z głową nieco niżej (np. na łóżku bez poduszek z podłożonymi pod nożny koniec łóżka klocami drzewa i t. p.); świeże powietrze (otworzyć okna); ubranie chorego porozpinać, zwłaszcza usunąć wszelki ucisk na szyję, klatkę piersiową i brzuch chorego (kołnierzyki, gorset, pas i t. p.); zadrażnić w odpowiedni sposób skórę i błonę śluzową nosa chorego (skrapianie twarzy zimną wodą, nacieranie skroni octem z wodą lub eterem, nacieranie stóp i dłoni szczotkami, drażnienie powonienia amoniakiem, mocnym octem i t. p.); w razie bardzo silnego omdlenia zastrzyknięcie kamfory, eteru. Po przywróceniu chorego do przytomności kazać mu się napić czarnej kawy, mocnej herbaty i t. p.

Oparzenie. Jeśli widzimy człowieka objętego płomieniem, nie dać mu biec, lecz kazać mu rzucić się na ziemię, okryć kocami, ubraniem i t. p. i tarzać go po ziemi, a następnie dopiero zlać go obficie wodą. Dalsze postępowanie vide Combustio w podr. terap. Przy oparzeniu kwasami należy oparzone miejsce zmyć alkaliami (mydliny, woda wapienna, magnezya, wody alkaliczne — szczawnicka, bilińska i t. p.); przy oparzeniu alkaliami (ługami) miejsca oparzone obmywamy rozcieńczonymi kwasami, jak octem, limonadą i t. p. Zresztą postępowanie takież, jak przy zwykłych oparzeniach.

Padaczka (epilepsia). Podczas napadu ochraniać chorego od uszkodzenia; podłożyć mu pod głowę poduszkę, rozpiąć uciskające części ubrania; celem uchronienia je-

zyka od obrażenia można choremu włożyć pomiędzy zęby łyżkę dobrze owiniętą płótnem. Zresztą zachowanie nasze jest bierne; w razie silnego zaczerwienienia twarzy i nabrzmienia żył szyjnych — zimne okłady na głowę.

Piorunem porażenie. Poziome położenie, zlewanie zimną wodą zwłaszcza twarzy i klatki piersiowej, sztuczne oddychanie, rozcieranie kończyn zimną wodą. Dobre zwłaszcza wyniki ma się otrzymywać przez drażnienie mięśni i nerwów prądem faradycznym, jako też przez drażnienie skóry szczotką elektryczną. Zalecają także okładanie ciała rażonego świeżą ziemią. Analeptica. Miejscowe oparzenia skóry leczą się w zwykły sposób.

Powieszenie. Przedewszystkiem ostrożnie odciąć wisielca, by nie upadł na ziemię, i usunąć zaciskającą pętlę; ułożenie chorego z nieco podniesioną głową na świeżem powietrzu; sztuczne oddychanie; zadrażnienie skóry przez skrapianie i nacieranie. Lewatywy z solą i z mydłem. Gdyby oddechy po pewnym czasie ustały, znowu rozpocząć sztuczne oddychanie.

Skurcz głośni — patrz Laryngospasmus w podręczniku terap.

Słoneczny udar, porażenie słoneczne. Chorego umieścić w miejscu przewiewnem, cienistem, z głową wzniesioną (jeśli twarz zasiniona) lub spuszczoną (jeśli twarz blada). Zimne, najlepiej lodowe okłady na głowę, gorczyczniki na łydki, szczotkowanie rąk i nóg szczotką faradyczną, zastrzykiwanie kamfory, eteru, sztuczne oddychanie. Jeśli chory może łykać, podawać mu zimną wodę z rumem lub wino w małych dawkach; nieprzytomnym — lewatywy z wody.

Uduszenie bez względu na przyczynę wymaga podobnej pomocy jak powieszenie. Zresztą patrz także duszenie się.

Ukąszenie: *a)* o w a d ó w — natychmiastowe posmarowanie w miejscu ukąszenia amoniakiem, ichtyolem, thigenolem i t. p. *b)* ż m i j i i n n y c h g a d ó w — patrz otrucia (jad żmij). *c)* z w i e r z ą t w ś c i e k ł y c h. Podwiązać kończynę powyżej rany sznurkiem lub t. p. Ranę zaś samą natychmiast wypalić rozpalonem żelazem lub rozżarzonym węglem. Do wypalenia rany można także użyć jodyny, kw. siarkowego, azotowego, solnego, 1% kali causticum. (Zalecane niejednokrotnie wyssanie rany grozić może ratującemu zakażeniem w razie istnienia w jamie ustnej jakichś obrażeń). Poza tem możliwie jaknajszybsze zastosowanie leczenia ochronnego metodą Pasteura (skierowanie chorego do odpowiedniego zakładu).

Utonięcie. Przedewszystkiem usunąć palcem z jamy ustnej i z górnych dróg oddechowych zanieczyszczające je piasek i błoto; porozpinać ubranie i zastosować długotrwałe sztuczne oddychanie i miesienie serca. Jedno-

cześnie nacieranie i ogrzewanie ciała (ogrzane kołdry wełniane, butelki z ciepłą wodą na nogi, ciepłe okłady na brzuch); miesienie całego ciała w kierunku ku sercu; środki ogólnie trzeźwiące; wprowadzanie, o ile to możliwe, ciepłych napojów (kawa, herbata); napoje wyskokowe.

Wstrząśnienie mózgu. Ułożyć chorego głową na dół, porozpinać ubranie. Jeżeli chory przytomny, podać mu wino (szampan), kamforę, piżmo (ostrożnie) do wewnątrz; w razie zupełnej nieprzytomności — wstrzyknąć eter, kamforę pod skórę. Poza tem zawinąć chorego w wełnianą kołdrę, dać butelki z gorącą wodą w nogi, gorczyczniki na łydki, nadbrzusze, na okolicę serca. Spokój! Jeśli występuje okres pobudzenia, — lód na głowę, środki odciągające, bańki na piersi i plecy.

Wstrząs (Shock). Ułożenie chorego poziome, z opuszczoną głową i uniesionemi wysoko nogami. Wyciskanie krwi z kończyn górnych i dolnych (przez silne owijanie ich) w kierunku ku mózgowi i sercu. Zastrzykiwanie pod skórę (500—600 cm.^{3}) lub do żyły (1000—1500 cm^3) wyjałowionego rozczynu soli kuchennej 0,8% z dodatkiem 8—10 kropli orygin. (1 : 1000) adrenaliny. Zastrzykiwanie kamfory, eteru; gorczyczniki na dołek podsercowy, stopy i łydki. Jeśli oddech ustaje — sztuczne oddychanie, środki drażniące skórę i błony śluzowe (szczotkowanie stóp i rąk, drażnienie piórkiem błony śluzowej nosa i t. p.). Gdy chory już może połykać, podać mu gorącą kawę, herbatę, wyskok.

Zmarznięcie. Pamiętać, że rozgrzewanie zmarzniętego winno się odbywać powoli, stopniowo, a nie raptownie i że należy zachować wszelkie ostrożności, aby nie złamać zesztywniałych i stąd kruchych członków. Chorego umieścić w chłodnym pokoju, najlepiej w wannie z zimną (około 15^0) wodą, której ciepłotę powoli podnosi się do 20^0; jeśli nie można użyć wanny, to ostrożnie nacierać skórę na całem ciele śniegiem, póki sztywność nie ustąpi, dalej ostrożnie wykonywać sztuczne oddychanie. Polecają także okłady alkoholowe na skórę. Po ukazaniu się oznak życia można przenieść chorego do cieplejszego pokoju, umieścić w łóżku, rozcierać ciało flanelą, okryć kołdrą, podać trochę ciepłego napoju lub wina, unikać jednak środków silnie podbudzających.

Przy o d m r o ż e n i a c h poszczególnych członków — ostrożne (żeby nie złamać) nacieranie ich śniegiem lub kawałkiem lodu, póki skóra się nie zaczerwieni; dalsze postępowanie patrz podr. terap.

OTRUCIA.

UWAGI OGÓLNE.

W przypadku podejrzanym o otrucie zwrócić uwagę na: 1) otoczenie chorego (jakość powietrza — czad, flaszki, słoiki z resztkami trucizn); 2) błonę śluzową ust chorego (nadżarcia, nieprawidł. zabarwienie); 3) skórę chorego (suchość, zabarwienie np. żółtaczkowe, zaczerwienienie, wysypka); 4) źrenice (zwężenie lub rozszerzenie, oddziaływanie na światło); 5) tętno, przytomność, drgawki, śpiączka i t. p. 6) zapach wydychanego powietrza, zapach i wejrzenie wymiocin, zachowanie się moczu i t. p.

Jeśli otruty nie jest in extremis i niema wskazań do natychmiastowego zajęcia się sercem lub oddechem, należy dążyć do jaknajszybszego wydalenia trucizny z żołądka, nawet wtedy, gdy zatrucie nie nastąpiło drogą przewodu pokarmowego. Najlepszym do tego celu jest zgłębnik żołądkowy i przepłukanie żołądka wodą czystą lub z dodatkiem odpowiedniej odtrutki. W braku zgłębnika użyć środków wymiotnych (przy zatruciach metalami Rd. Ipecacuanhae 1,0; przy truciznach organicznych: Cuprum lub Zincum sulfuricum 0,2—0,5!, Apomorphinum podskórnie 0,005—0,01!; Tartarus stibiatus 0,03—0,05—0,2!). Nie zapominać o tem, że w razie głębszych obrażeń błon śluzowych przez truciznę nie wolno używać ani zgłębnika ani środków wymiotnych z obawy o przedziurawienie. Przy użyciu zgłębnika lub środków wymiotnych należy chorych nieprzytomnych umieścić tak, aby *zapobiec możliwości aspiracyi do płuc.*

Ze względu na konieczność szybkiego działania nie zapominać o łatwo dostępnych środkach domowych:

Środki wymiotne: Sól kuchenna, spora łyżka w niewielkiej ilości wody; mąka gorczyczna, łyżeczka do łyżki w wodzie; łechtanie łuków podniebiennych, środki przeczyszczające jakie tylko mogą się znaleść pod ręką, klyzma.

Analeptica: Czarna kawa, rum, koniak, wino, zimne oblewania, flaszki z gorącą wodą, nacieranie szczotkami, synapizmy, lewatywy z octu, rytmiczne uderzenia dłonią w okolicę serca.

W zatruciu kwasami: mleko, woda białkowa, woda z mydłem, woda wapienna, kreda, lód.

W zatruciu alkaliami: ocet, mleko, oliwa, lód.

W zatruciu alkaloidami: silny wywar herbaty (zawiera w stosunku do zwykłego naparu znacznie więcej taniny).

WSKAZÓWKI SZCZEGÓŁOWE.

Acid. arsenicosum, zob. Arsen.

Acid. carbolic. Dos. tox. = 1,0—10,0 gram. — **Dos. letal. 10,0.** Zatrucia p o d o s t r e wskutek okładów i opatrunków karbolowych dłuższy czas stosowanych objawiają się odurzeniem, nudnościami, wymiotami, często obumarciem członków, np. palców pod opatrunkiem. Skóra chłodna, lepki pot. Mocz okazuje zabarwienie zielonawe, które na powietrzu brunatnieje. Reakcya chlorkiem baru okazuje zmniejszenie wolnych siarkanów. *Leczenie:* usunąć przyczynę. — Zatrucie o s t r e p o wypiciu silnego rozczynu lub zgęszczonego karbolu. *Objawy:* piekący ból w ustach, gardle, przełyku i żołądku; zbielenie błony śluz., wymiociny białe, śluzowe, zdradzają zapach karbolu. Zawroty głowy, szum w uszach, bladość twarzy, zwężenie źrenic, utrata przytomności, oddech nieregularny, osłabienie tętna, zapad, śpiączka. *Leczenie:* Emetica. Przepłukanie żołądka wodą wapienną. Wewnętrznie: Calcaria saccharata w rozczynie zgęszczonym, Sól glauberska (do injekcyj podskórnych), mleko, kleiki, excitantia, sztuczne oddychanie. *To samo tyczy się kreozotu, kreoliny, lysolu i t. p.*

Acid. chromicum, zob. Chrom.

Acid. hydrochloric. — **Dos. letal. = 10,0—20,0.** *Objawy:* zależne od ilości i zgęszczenia. Skóry nie nadżera, tylko dermatitis. Na błonie śluz. czasem błony podobne do dyfterytycznych. Silne palenie gardła i przełyku, gastroenteritis. Wymiociny żółte, brunatne zwykle z krwią, silnie kwaśne. Zawroty głowy, drgawki, zapad. Śmierć w ciągu doby lub nephritis. *Leczenie:* Zimne mleko, dużo płynów, woda białkowa lub mydlana. Magnesia usta in aqua, a z konieczności kreda lub soda ostrożnie w małych ilościach. Pompa żoł. tam, gdzie niema obawy perforacyi. Później przeciw bólom narkotyk. Środki osłaniające, jak kleiki, guma. Lód. W razie zapadu excitantia.

Acid. hydrocyanicum (kwas pruski), **Sinek potasu, Aq. laurocerasi**, gorzkie migdały. Czasem w likierach. **Dos. letal. = 0,06 = 1 kropla.** Cyankali = 0,25 jeżeli nierozłożony, 50—60 migdałów g. Połączenia podwójne z żelazem nietrujące. *Objawy:* Dawka zabójcza po 2—5 minutach powala o ziemię, krzyk, ból głowy, utrata świadomości. Kurcz oddechowy, wydech ciężki, przedłużony. Gałki oczne wytrzeszczone, lśniące. Źrenice szerokie. Śmierć w kilku minutach z porażenia oddychania. Plamy pośmiertne i krew jasno czerwone. Gdy dawka nie wystarczająca, objawy szybko ustępują. Sinek potasu działa nadto żrąco na bł. śluz. żołądka.

Leczenie: Pobudzić do wymiotów, w początkach sonda żołądkowa. Sztuczne oddychanie. Excitantia podskórnie. Zlewania zimne w ciepłej kąpieli. Venesectio z transfuzyą krwi.

Acid. nitricum. — **Dos. let.** = **8,0–15,0** — Działanie i leczenie jak acid. hydrochloric. Błona śluzowa warg i ust pokryta żółtymi lub brunatnymi strupami. Czasem oedema glottidis, a wtedy lód do łykania i na szyję, ewent. tracheotomia.

Acid. oxalicum. Kw. szczawiowy. — **Dos. letal.** = **4·0–40·0:** *Objawy:* Smak bardzo kwaśny z następowem paleniem. W gardle uczucie dławienia. Piekący ból w żołądku, wymioty. Ogromne osłabienie, omdlenie, śpiączka. Bladość lub sinica powłok. Ciepłota ciała obniża się, oddechy płytkie. Mrowienie kończyn, bóle ciągnące w lędźwiach, drgawki, biegunka krwawa. Moczu skąpo, w nim kryształki szczawianu wapn., cukier i białko. Czasem anuria. Śmierć w kilka godzin lub dni z porażenia serca, uraemii. *Leczenie:* Aqua calcis co 10 minut szklankę kilka razy, kreda, Calcaria saccharata, Magnesia usta. Objawowo lodowe pigułki, narkotyk, gorczyczniki. Przeciw anuryi diuretica i diaphoretica. — Excitantia.

Acid. picronitricum. Dawki **powyżej 2 gram.** mogą spowodować śmierć. Smak gorzki. Rozkłada ciałka krwi. Gastroenteritis, wymiociny żółte. Zabarwienie żółte skóry i spojówek. Mocz żółty lub czerwony. Zajęcie sensorium. Kurcze. Nephritis — *Leczenie:* Przepłukanie żołądka, ol. ricini, sól glauberska. Mocna kawa. W cięższych przypadkach hypodermoclysis.

Acid. pyrogallicum (Pyrogallol). Dawki powyżej 1 gram. mogą już być trujące. **Dos. letal.**=**10.0–15,0.** Działanie trujące może nastąpić tak po wewnętrznem jak i po zewnętrznem użyciu: śmierć następuje w kilka dni, wśród wymiotów, odurzenia, utraty czucia, spadku tętna i liczby oddechów, silnego upadku ciepłoty i wydzielania ciemnego (ciemno-brunatnego) moczu. *Leczenie:* wdychanie tlenu, transfuzya, sól glauberska, środki moczopędne, excitantia.

Acid. salicylicum i sole ac. sal. Wyjątkowo już w dawkach lekarskich może być trujący. Wielkie dawki (w jednym przypadku już 3,0 kwasu) powodują śmierć przez porażenie oddychania. *Objawy:* Dreszcze, zwolnienie tętna i liczby oddechów, drgawki, gastroenteritis toxica, dyspnoë, majaczenie, osłabienie wzroku i słuchu. *Leczenie:* excitantia. Kobert proponuje glykokoll, lepiej środki napotne (pilokarpina, poncz); wody alkaliczne.

Acid. sulfuricum. H_2SO_4. — **Dos. letal.** = na próżny żołądek **4 gramy** zgęszczonego kwasu. *Objawy:* Silne bóle, stąd czasem drgawki i omdlenia. Wymiociny cie-

mno lub czarno (od krwi) zabarwione. Błona śluzowa ust i języka czarno zabarwione (przy słabem zgęszczeniu kwasu białawo). Nierzadko przedziurawienie żołądka. *Leczenie* jak przy Acid. hydrochloricum. — Nie używać pompy żołądkowej!

Aconitinum. Tojad (Aconitum Napellus) zawiera akonitynę (najwięcej w korzeniu), najjadowitszą z wszystkich alkaloidów. *Objawy:* pieczenie w ustach, mocno szczypiący smak rzodkwi z następowem znieczuleniem języka, ból piekący wzdłuż przełyku i żołądka. Ślinotok, pragnienie, wymioty. Mrowienie i drętwienie członków, porażenie dolnych kończyn. Uczucie zimna, zimne poty, kolka, rzadko biegunka. Lęk, zawroty i ból głowy, amblyopia i głuchota, źrenice zwykle rozszerzone. Tętno drobne i zwolnione do 40, arytmia. Oddech ciężki powierzchowny. Drgawki. Świadomość często utrzymana. Przebieg czasem bardzo szybki, pół do kilku godzin. Śmierć z porażenia ośrodków oddechowych lub zupełne wyzdrowienie. *Leczenie:* (środki wymiotne?). Przepłukanie żołądka, sztuczne oddychanie. Nadto acid. tannici 2% co 5 minut łyżkę, Tra Digitalis do 15 kropli. Pigułki lodowe. **Dos. letal.** = **0·003.**

Aether sulfur. Wypity w większej ilości może spowodować uduszenie z wzdęcia, pęknięcie żołądka lub przepony. Używany długi czas jako napój sprowadza zatrucie przewlekłe podobne jak w alkoholizmie. Wdychany działa na ośrodki kory mózgowej i rdzenia przedłużonego powolniej i łagodniej niż chloroform; podniecenie dłuższe, narkoza słabsza. Ślinotok. — Początkowo zaczerwienienie twarzy, tętno silniejsze i szybsze, oziębienie ciała większe, niż po chloroformie. Odruch rogówkowy zwykle się utrzymuje. Zapach eteru w wydychanem powietrzu. Groźnym objawem jest ustawanie oddechu. Śmierć następuje z porażenia oddychania a następowo serca. Nagłe porażenie serca (syncope) rzadsze, niż po chloroformie, częstsza natomiast następowa pneumonia. — *Leczenie:* Sztuczne oddychanie na wolnem powietrzu, ułożywszy chorego skośnie z obniżoną głową, zbryzganie piersi zimną wodą, faradyzowanie nerwów przeponowych, a skoro nastaną oddechy, amoniak do wąchania. Injekcya strychniny (0·002), ewent. Tracheotomia, wdmuchiwanie kateterem tlenu.

Alkalia. Ług potasowy, sodowy i węglany tychże. Mydło potasowe i amoniak. — **Dos. letal.** zgęszcz. rozczynu **NaOH** i **KOH** powyżej **5,0** — a potażu K_2CO_3 = mniej więcej **15,0**. — Działanie żrące szybkie i głębokie, nadto potaż osłabia czynność serca. Smak obrzydliwy, ługowaty, okropnie palący skłania odruchowo do wyplucia. Błona śluzowa ust zniszczona. Jeżeli połknięty— palenie w przełyku i żołądku, dławienie. Wymioty gwałtowne mazistą szarą treścią lub brunatną, alka-

liczną. Wielkie pragnienie, trudność połykania. Przytomność często utrzymuje się. Wzdęcie brzucha, kolka, czasem biegunka i drgawki niestałe. Zapad. Mocz alkaliczny. Śmierć w pierwszych trzech dniach lub po tygodniach wskutek następstw (strictura cardiae et pylori). — *Leczenie:* Nie sondować, lecz zobojętniać ług kwaskami! Ocet, kwas cytrynowy rozcieńczony. Dużo płynów, mleko, kleiki. Pigułki lodowe. W razie bólów opium lub injectio morphii. Przeciw zapadowi excitantia, lewatywa z wina. Odżywcze lewatywy. — Gdy obrzęk głośni — tracheotomia. — Później leczenie chirurgiczne.

Alkohol. — **Dos. letal.** trudna do oznaczenia — mniej więcej **150—300** gramów czystego alkoholu. U dzieci = 60—100 gramów. Objawy ostrego zatrucia: palenie w ustach i żołądku, krótki okres podniecenia, zaczerwienienie twarzy, błyszczące oczy, nastrzykanie spojówek, źrenice zwężone, tętno przyspieszone, woń wyskoku z ust. Depresya, utrata przytomności, bezwładność, oddech powolny ciężki, charczący. Tętno zwolnione, małe. Znaczna bladość, skóra zimnym lepkim potem pokryta, źrenice rozszerzone, zniesienie odruchów, oddawanie bezwiedne kału, drgawki toniczne i kloniczne, trismus. Śmierć po 1 lub kilku godzinach albo po długim śnie wyzdrowienie. — *Leczenie:* Przepłukanie żołądka. U krwistych i tęgich zapobiec udarowi przez upust krwi, wzniesienie głowy i zimne okłady na głowę a gorące na kończyny, gorczycznik na łydki i kark, lewatywy z octu (1:4). W razie zapadu injectio ol. camphor., a jeżeli połykać może — 10 kropel liq. ammonii caustic. lub anisati na $^1/_4$ szklanki herbaty, czarna kawa. W razie potrzeby sztuczne oddychanie, wyciągnięcie języka, faradyzacya n. phrenici.

Allantiasis, zob. Ptomainy.

Amanita, zob. Grzyby trujące.

Ammonia pura liquida. — Podobnie jak inne Alkalia (zobacz), nadto dyspnoe, oedema glottidis, salivatio, Bronchitis acuta lub pseudocrouposa, oedema pulmonum. — Zapad i śmierć szybko, czasem po kilku minutach lub godzinach; w następnym dniu rokowanie dość dobre. — **Dos. letal.** = **4·0—40·0**. *Leczenie* zobacz Alkalia.

Amylium nitrosum — p. nitroglycerinum, od której działa szybciej. Porażenie ośrodków naczynioruchowych; rozszerzenie naczyń, uczucie tętnienia tętnic szyjnych i gorąca twarzy, zawroty i ból głowy, lęk, bicie serca, rozszerzenie źrenic, omdlenie. Wymioty o zapachu jabłek. **Dos. letal.** dla człowieka niestwierdzona.

Anilinum (amidobenzol) — **Dos. letal.** dotychczas niestwierdzona, mniej więcej **powyżej 10 gram.** — W większej ilości połknięta lub w postaci pary wdychana (w fabrykach) powoduje ból głowy i zawroty, osłabienie, chód

zataczający, nudności, omdlenie. Zmiany w krwi (Methemgl.). Znaczna sinica skóry, dyspnoe. Wydech o zapachu aniliny. Tętno przyspieszone, drobne, potem zwolnione, zapad. Drgawki rzadko. Mocz brunatno czerwony. W cięższych zatruciach śmierć. Farby anilinowe dla ustroju przeważnie obojętne, o ile nie zanieczyszczone arszenikiem. *Leczenie:* zobacz nitrobenzol; nadto sól glauberska, wdychanie tlenu.

Antymonu połączenia. Tartarus Stibiatus. Dos. let. trudno oznaczyć z powodu wymiotów i indywidualizmu. U dzieci już czasem 0·10 działa zabójczo. Działanie podobne jak arsenu, lecz słabsze (nieustające wymioty, palące bóle w ustach i przew. pokarm., zimne poty, smak metaliczny, pragnienie, objawy choleryczne). *Leczenie:* Po przepłukaniu żołądka tanina i znów przepłukanie lub purgans. Zresztą objawowo: pigułki lodowe, płyny śluzowe, mleko, opium, morfina, excitantia.

Aq. laurocerasi, zob. Acid. hydrocyanicum.

Argentr. nitr. — Dos. letal. duża, **trudno oznaczyć.** Śmierć prawie nigdy, gdyż zapobiegają temu wymioty. *Objawy:* Nadżarcia błony śluzowej powierzchowne, strup biały lub szary. Ból piekący. Gastroenteritis. Wymiociny białe ciemnieją na świetle. Zawroty głowy, zapad. *Leczenie:* Środki wymiotne zwykle zbyteczne, więc mleko, przepłukanie obfite żołądka wodą słoną lub białkową. Zresztą objawowo.

Arsen. Najzwyklejsze połączenia: Surowy arsen metaliczny (Cobaltum v. ziemia angielska) używany jako trutka na muchy. Bezwodnik kwasu arsenawego (arszenik biały). Sol. arsen. Fowleri, roztwór arseninu potasowego, zawiera 1% $As_2 O_3$.; Sol. arsen. Pearsoni, arsenin sodowy 1 : 600 aq., Zieleń Scheelego i schweinfurcka, arsenin, względnie octo-arsenin miedziowy. Wiele barwików anilinowych zawiera arsen jako zanieczyszczenie fabryczne, stąd As w tapetach i materyałach na ubrania nietylko zielonych. Wchodzi także w skład pigułek azyatyckich, wód miner. Levico, Roncegno, Srebrenica, La Bourboule. **Dos. letal.** $As_2 O_3$ = **około 0·10.** Dos. toxica = mniej więcej 0,01 gram. — Otrucie ostre objawia się po ½—1 godziny w rozmaitej postaci: I. postać (na czczy żołądek) Arsenicismus gastrointestinalis podobny do cholery azyatyckiej lub zatrucia grzybami. Nudności, wymioty (corpus delicti), boleści w żołądku i brzuchu, biegunka gwałtowna, stolce krwawe, obrzydliwie cuchnące, później wodniste albo odrazu ryżowe. Rysy zaostrzone. Pragnienie Tętno szybkie, drobne, czasem sinica, zapad; już po 12 godzinach śmierć albo pozorna poprawa, potem dreszcz, osutka płonicza, stranguria (w moczu arsen), zapad i śmierć 4—8 dnia. II. postać (na pełny żołądek) Ars. cerebrospinalis: zawroty i ból głowy, ból w kończynach, niedowłady, parestezye, nagły zapad

bez objawów jelitowych, sinica, coma, czasem drgawki i szybko śmierć (6—8 godzin). Rokowanie gorsze, niż w I-szej. III. Postać mieszana, częsta. IV. Na skórę i bł. śluz. pochwy stosowany (pasta) tworzy w miejscu bolesne owrzodzenia a stąd wessany daje objawy powyższe. — *Leczenie:* Jeżeli wymioty słabe — ½—1 Pravaza Apomorphini 1% lub wewn. Zincum sulfuric. (nigdy Tart. stib.!) Przepłukać żołądek dokładnie! (Nie podawać kwasów). Potem dopiero antidotum arsenici albi: Rp. Magn. hydrooxyd. recenter parati in aqua. Dtur. 200 gr. DS. zażyć ⅓ część naraz, a resztę co 10 minut łyżkę. Podobnie można użyć Ferrum oxydatum saccharatum (solub.) 1—2 łyżek na szklankę wody i pić łyżkami co 10 minut. — Później ol. ricini i diuretica. Leczenie objawowe.

Atropinum. Belladonna. Hyoscyamus, Datura Str. Dos. toxica = 0·01. — **Dos. letal.** = **0·10**. Dla dziecka kilka jagód belladony lub kilkanaście nasion datury. Odwar z kilku gramów liści. Śmiertelność względnie mała = 10%. — *Objawy* występują szybko. Po kilku minutach suchość w ustach i drapanie w gardle, niemożność połykania. (Po jagodach nudności i wymioty). Zaczerwienienie i obrzmienie twarzy, tętno przyspieszone do 130 (porażenie N. vagi), silne tętnienie tętnic szyjnych. Skóra sucha, szkarłatna, uczucie gorąca. — Rozszerzenie źrenic, zaburzenia wzrokowe. Zawroty i ból głowy, złudzenia i omamy. Szał. Trismus. Później sopor lub coma. Śmierć w ciągu 12 godzin lub rokowanie quoad vitam dobre. — Objawy ustępują zwolna po kilku dniach. *Leczenie:* środki wymiotne. Przepłukanie żołądka odwarem garbnikowym. Laxans. Acid. tannic. 2% co 5 minut łyżkę. Zimne okłady na głowę. Gdy szał, injectio morphii. Zastrzykiwanie pilokarpiny (Pilocarp. muriat 0,1; Aq. dest. 10,0. S. ½—1 strzyk. Praw. co kwadrans) aż do ustąpienia suchości języka.

Baryum. Z soli barowych znane są otrucia siarczkiem Ba S (w środkach na usuwanie włosów), węglanem (witeryt w przyrodzie i w truciznach na myszy), azotanem (zielone ognie w pyrotechnice), siarkanem (białe farby) i zwłaszcza chlorkiem barowym. **Dos. letal.** = 8,0—10,0 (niekiedy już 2,0—3,0) chlorku barowego. Dos. tox. = 0,2. *Objawy:* Gastroenteritis, ból głowy, drgawki, ischuria, niekiedy porażenia, nadto ze strony serca objawy podobne jak po użyciu naparstnicy. *Leczenie:* Atropina podskórnie (0.001 p. do-i); opróżnienie żołądka i przepłukanie go solą glauberską (10,0 na litr wody), ewent. lewatywy; w razie drgawek Chloralhydrat.

Belladonna, zob. Atropinum.

Benzyna. Zatrucie — nastepstwo wypicia benzyny lub wdychania jej par. *Objawy:* Bóle głowy, podniecenie,

otumanienie, utrata przytomności, zwężenie źrenic, niekiedy ogólne znieczulenie; po wypiciu objawy żołądkowe (zapach benzyny w wymiocinach). *Leczenie:* Świeże powietrze, sztuczne oddychanie, analeptica (czarna kawa), ewent. przepłukanie żołądka.

Botulismus, zob. Ptomainy.

Brom. W postaci pary wywołuje conjunctivitis, rhinitis, salivatio, strasznie męczący kaszel, spasmus glottidis, bronchitis a nawet pneumonią. — Zawroty i ból głowy, odurzenie. Zażyty wewn. — silne zapalenie dróg pokarmowych, zapad i rychła śmierć. Sole bromowe obniżają czynność systemu nerwowego, stupor, osutka krostkowa. *Leczenie:* czyste powietrze, sztuczne oddychanie, amoniak do wdychania. Wewnętrznie klej krochmalny, woda białkowa, alkalia (Natr. bicarbon.). Ciepłe kąpiele.

Bromoform. Już 1,0—2,0 mogą być u dzieci trujące, a 5,0 nawet zabójcze. *Objawy*: utrata przytomności, sinica, zimna lepka skóra, oddech powierzchowny, słabe szybkie tętno, rozszerzone lub zwężone źrenice. *Leczenie:* Płukanie żołądka; Analeptica, ewent. sztuczne oddychanie.

Camphora. **Dos. tox. = 1,00—2,00 gr.** Rozdrażnienie, popęd do ruchów, gonitwa myśli, drżenie, zaczerwienienie twarzy, utrata świadomości, wymioty, drgawki, czasem szał. *Leczenie:* środki wymiotne, zlewanie zimną wodą.

Cantharides. (Lytta vesicatoria, Mylabris Cichorii). **Dos. letal. pulveris. cant. około 1,5 gr.** — tincturae c. 30 gr.; Emplastri Canth. 15,0, Cantharidin ponad 0,01. — *Objawy:* Palenie języka, przełyku, żołądka, ślinotok, wymioty, pęcherze na bł. śluz. Biegunka niestałe, parcie. W okolicy nerek ból, parcie na mocz, ilość moczu mała, mętny, zawiera białko, wałeczki nabłonkowe, palenie w cewce, bolesne erekcye. U ciężarnych abortus. Ból głowy, zwolnienie tętna. obrzęk twarzy, rozszerzenie źrenic. Coma. *Leczenie:* nie podawać tłuszczów ani napojów wyskokowych!! Przepłukanie żołądka, lub środek wymiotny, kleiki, mixt. gummosa, lód, bańki w okolicy lędźwiowej, kąpiele ciepłe, opium.

Chininum. — **Dos. letal. około 8,0.** — Dos. tox. 1,0—1·50. *Objawy:* Wymioty, ból brzucha, szum w uszach, odurzenie, głuchota i ślepota, zwidywania, ogromne osłabienie, morzysko, śpiączka, tętno zwolnione, ciało chłodne, sinica, czasem abortus. Śmierć z porażenia serca. *Leczenie:* środek wymiotny, przepłukanie żołądka, tanina, excitantia.

Chlor działa podobnie, lecz silniej, niż brom; kaszel krwawy, duszność, sinica. Gaz, wdechnięty naraz w dużej ilości, może spowodować nagłą śmierć. *Lecze-*

nie: świeże powietrze, wziewanie pary wodnej, alkalia, narkotyki, zresztą patrz Brom.

Chloralum hydratum. — **Dos letal. = 5,00—10,00.** Silniejsze roczyny drażnią i nadżerają błonę śluzową. Smak drapiący, palenie wzdłuż przełyku i żołądka, czasem wymioty. Upośledzenie czucia, sen, który przechodzi w coma. Oddech ciężki. Oziębienie ciała, osłabienie serca, sinica, czasem nagle śmierć z porażenia serca. *Leczenie:* emetica, przepłukanie żołądka, sztuczne oddychanie, środki drażniące skórę, excitantia, injectio atropini 0·0005, lub strychniny.

Chloroformium. $CHCl_3$ — *Wypity* w większej ilości powoduje gwałtowne, piekące bóle w przełyku i żołądku, krótkie podniecenie, długi sen, wydech zdradza zapach właściwy. Często śmierć. **Dos. letal. = 40 gramów.** *Wdychany* sprowadza często kurcze oddechowe, nudności, potem podniecenie, niekiedy szałowe z chwilowem zaczerwienieniem i zasinieniem twarzy, szum w uszach, mrowienie, wreszcie znieczulenie, zniesienie odruchów i napięcia mięśniowego. Głęboki sen, źrenice zwężone. Zaczerwienienie twarzy ustępuje, oddechy regularne, tętno zwolnione, parcie krwi niższe, ciepłota ciała obniża się. Czasem asphyxia wskutek opadnięcia języka. — **Dos. letal.** rozmaita, nawet 100 gr. wdychano bez szkody, wyjątkowo już po 2 gramach syncope i nagła śmierć z porażenia serca.— *Objawy groźne:* zasinienie ust i twarzy (asphyxia), albo woskowa bladość, tętno małe, przepuszczające lub niewyczuwalne, oddechy zbyt powierzchowne, źrenice silnie zwężone, następnie ad maximum rozszerzone, akcya serca ustaje. *Leczenie:* Ważniejszem jest zapobieganie, należy więc przed rozpoczęciem narkozy zbadać serce i płuca, dbać o czystość i dobroć chloroformu i przestrzegać przepisów techniki narkotyzowania. — W razie asphyxii wyciągnąć język, obniżyć głowę i pierś, sztuczne oddychanie połączone z masażem serca i t. d. (zob. Aether). W razie zakrztuszenia się wymiocinami wyssać cewnikiem elastycznym. Przy zatruciu przez wypicie $CHCl_3$ — przepłukanie żołądka, środki wymiotne (Zinc. sulfuric., Tartar. stibiat.), sztuczne oddychanie, strychnina podskórnie, drażnienie skóry.

Chrom (Acid. chromic. i jego sole). **Dos. tox. już 0,03.** Zatrucie — przez przew. pokarm., wdychanie lub wessanie ze skóry. *Objawy:* Suchość w ustach, nudności, wymioty, biegunka; żółte zabarwienie języka i ust, żółte lub szare wymiociny (niekiedy krwawe); pragnienie; tętno drobne nitkowate; moczu mało; później białko i krew w moczu; duszność, sinica, nieprzytomność; niekiedy drgawki. *Leczenie:* dokładne przepłukanie żołądka najlepiej sodą; Magnes. carbonic. lub Plumbum acetic. Lód, mleko, białko.

Cicuta virosa (Cykuta). *Objawy*: nudności, wymioty; bóle w brzuchu, odurzenie, nieprzytomność, bicie serca, potem straszne drgawki padaczkowate, zgrzytanie zębów; źrenice rozszerzone, tętno zwolnione, oddech utrudniony; śmierć najpóźniej w 10—12 godzin. *Leczenie:* Opróżnienie żołądka, chloroformowanie, chloralhydrat, ewent. sztuczne oddychanie.

Cocainum — Dos. letal. 1 gram, wyjątkowo znacznie mniejsza (indywidualizm). *Objawy:* tętno szybsze, kołatanie serca, mrowienie w palcach, bladość, zimny pot, suchość w ustach, miganie przed oczyma, omdlenie, rozdrażnienie umysłu, rozszerzenie źrenic, potem depresya, tętno zwolnione, zapad. *Leczenie:* wdychanie amylnitritu, morphium, gorczycznik na serce, sztuczne oddychanie.

Coffeinum. — Dos. tox. = 0,30 — 0,50. Dos. letal. = ? *Objawy:* niepokój i rozdrażnienie, szum w uszach, zawrót głowy, odurzenie, drżączka, stężenie mięśni. Tętno szybkie, nieregularne, kołatanie serca, niekiedy drgawki, czasem nawet śmierć z porażenia serca. *Leczenie:* środki wymiotne lub przepłukanie żołądka, wdychanie amylium nitrosum. Środki drażniące skórę, sztuczne oddychanie, morphium.

Colchicinum. Dos. letal. = 0,003—0,06. Wszystkie części rośliny (Colchicum autumnale) są trujące, szczególnie nasiona ziemowita jako odwar. Kolchicyna znajduje się także w specyfiku Liqueur Laville. *Objawy* zwykle dopiero po 2—3 godzinach. Palenie w całym przewodzie pokarmowym, pragnienie, wymioty, biegunka. Trwoga, zawroty, majaczenie, duszność. Świadomość czasem zupełna. Znieczulenia z niedowładem wstępującym, czasem szybki zapad. Drgawki. Przebieg zwykle długi, polepszenia naprzemian z pogorszeniem. Śmierć z porażenia oddychania. *Leczenie:* Opróżnienie żołądka, lodowe pigułki, odwary garbnikowe. **Rp.** Acidi tannici 5,00 + Extr. Opii aquosi 0,20 + Aq. dest. 200,00 DS. Co 5 minut łyżkę. — W zapadzie excitantia. Sztuczne oddychanie; wlewania podsk. soli kuchennej.

Coniinum. Dos. tox. = 0,05. — Dos. letal. = 0,15. (Alkaloid, znajdujący się we wszystkich częściach rośliny Conium macul., zwłaszcza w nasionach). — *Objawy:* Wkrótce po zażyciu palenie w ustach, drapanie w gardle, ślinotok, wymioty, rozszerzenie źrenic, senność, zawroty głowy, w łydkach niedowład i porażenie, tętno przyspieszone (Poraż. N. vagi), porażenie kończyn dolnych, potem górnych, wreszcie mięśni oddechowych i śmierć z uduszenia (podobnie jak curare). *Leczenie:* Emetica. Acid. tannici 2% co 5 minut łyżkę. Excitantia. Świeże powietrze i sztuczne oddychanie.

Cornutinum, zob. Secale cornutum.

Cuprum. C. aceticum (grynszpan). C. sulf. — Dos. letal. = ± 10,00. Dla dzieci = ± 1,50. *Objawy:* W słabym

rozczynie smak ściągający, metaliczny, nudności, wymioty zieloną treścią, biegunka krwawa, potem czarna. Morzysko. Przypadłości nerwowe, zawrót i ból głowy, znieczulenia, drgawki i zapad, sprowadzający czasem szybko śmierć. *Leczenie:* Przepłukanie żołądka słabym rozczynem kali ferrocyanati lub przynajmniej wodą. Mleko, woda białkowa, cukier mleczny. — Magn. usta. Unikać tłuszczów!

Cyankali, zob. Acid. hydrocyanicum.

Czad zawiera CO; zob. Tlenek węgla.

Datura Strammonium, zob. Atropinum.

Digitalis purpurea. — **Dos. letal. Trae. Dig. = 25,0.** Infus. folior. 2,50 — Extr. D. 1,20. — Digitalin 0,01. — *Objawy:* Ból głowy, nudności, wymioty uporczywe, biegunka. Tętno pełne, zwolnione 40—30 na minutę (podrażn. N. vagi), amblyopia, szum w uszach, rozdrażnienie, nawet delirium. Później tętno przyspiesza się (poraż. N. vagi.) małe, nieregularne. Omdlenie, oziębienie ciała, lepki pot. Coma. *Leczenie:* w razie potrzeby opróżnienie żołądka, tanina, czarna kawa z rumem lub koniakiem, injectio ol. camph., wziewanie Amylnitritu. Przeciw wymiotom lód, morfina. Przeciw oziębieniu ciepłe okłady.

Ergotinum, zob. Secale, sporysz.

Eserinum, zob. Physostigminum.

Filix mas (Extract., Radix). Zatrucie możliwe z powodu nierównomiernego działania różnych gatunków (najsilniejsze rosyjskie, najsłabsze francuskie), a także przy chorobach wątroby, alkoholizmie, kile. *Objawy:* silna gastroenteritis, omdlewania, osłabienie serca, duszność; niekiedy drgawki z następowem porażeniem ośrodków. Przy przewlekaniu się sprawy — żółtaczka, zapalenie nerek, zaburzenia wzrokowe. *Leczenie:* szybko opróżnić żołądek i jelita; w razie zapadu kamfora (Cave Ol. Ricini!).

Formalina. Dos. letal. 3,0—6,0. *Objawy:* Zaczerwienienie bł. śluz. nosa, ust i gardła, palenie w ustach i żołądku, stupor jak po alkoholu, anuria. *Leczenie:* przepłukanie żołądka, roztwory białka, żelatyny, mleko, Ammonium aceticum (jako Spiritus Mindereri).

Gazy kloaczne p. Siarkowodór.

Gaz świetlny p. Tlenek węgla.

Grynszpan, zob. Cuprum.

Grzyby trujące. Amanita phalloides (i pokrewne), podobna do bedłki pieczarki, sprowadza tożsame objawy co i hellvella podobna do jadalnego smardza (Morchella), który w stanie surowym ma być też czasem trujący. — *Objawy:* Po kilku (do 24) godzinach nudności, wymioty, biegunka śluzowa lub krwawa, gwałtowne boleści brzucha, tętno małe, skóra zimna, miganie przed oczyma, mydriasis, mdłości, uczucie lęku, sopor, zapad, czasem

delirium, drgawki i śmierć. Jeśli chory w tym I okresie nie zginie, występuje często żółtaczka, haemoglobinuria, niekiedy z gorączką, co także może skończyć się śmiercią.—Śmiertelność 75%. — W zatruciu **muchomorem** (Am. muscaria) przeważają często objawy nerwowo-mózgowe, odurzenie, rozdrażnienie, szał, drgawki epileptyczne. Zrenice rzadko zwężone, zwykle rozszerzone, wydzieliny bł. śl. wzmożone. Przebieg szybszy. *Leczenie:* Przepłukanie żołądka, purgans, acid. tannic. 2% co 5 minut łyżkę. Excitantia, diuretica. Jeśli przyczyną muchomor — nadto atropinę 0,0005. Zapobiegawczo powinno się grzyby przed smażeniem sparzyć wrzącą wodą lub octem i wyciąg ten odlać. Nie wolno dawać octu.

Gummi Gutti. Dos. let. niekiedy już 4,0. *Objawy:* bóle brzucha, silne biegunki, niekiedy wymioty. *Leczenie:* olej, napoje białkowe, lewatywy z opium; kamfora podskórnie.

Helleborus virid., foetid., niger. Ciemiernik. Folia et radix. **Dos. letal. Extracti 2,00, Decocti 30,0.** *Objawy:* Pieczenie i obrzęk języka, ślinotok, ostra Gastroenteritis, odurzenie, drgawki, sopor. Źrenice często rozszerzone, tętno zwolnione. Śmierć wśród zapadu. *Leczenie:* Usunąć resztki trucizny z przewodu pokarm., zresztą zob. Digitalis.

Hydrarg. bichlor. corros. — Sublimat. — Dos. let. = 0,50 gr. Przy połykaniu smak ściągający, metaliczny; ból palący w ustach, gardle, a szczególnie w żołądku; wymioty treścią białawo-śluzową, często z domieszką krwi, potem okropny ból brzucha, biegunka wodnista, często krwawa z parciem, utrzymująca się długo. W stolcach strzępy nekrotyczne błony śluzowej i krew, jak w czerwonce. Zapad, anuria lub oliguria, w moczu białko. Śmierć w ciągu 3 dni lub później, a wtedy dołączają się nowe objawy: ptyalismus merc., foetor ex ore, obrzęk ślinianek, stomatitis et gingivitis ulcerosa. — *Leczenie:* woda białkowa i mleko! Jeżeli wymioty niedostateczne, wstrzyknąć apomorfinę lub pobudzać mechanicznie do wymiotów, a nie sondować, ani też nie podawać soli. — Lód, narkotyk. Lewatywy z wody, czopki z opium. Do płukania ust kali chloric. etc.

Hyoscyamus niger, zob. Atropin.

Jad kiełbasiany, zob. Ptomainy.

Jad żmij i innych gadów. — *Objawy miejscowe:* po ukąszeniu niektórych gadów w miejscu ukąszenia tylko 2 kłute rany, po innych nadto zaczerwienienie, obrzęk otoczenia a czasem i całej kończyny, która później sinieje i ziębnie, czucie miejscowo upośledzone. *Objawy ogólne:* trwoga, drżenie, nudności i mdłości, ból i zawrót głowy, znaczne osłabienie mięśniowe, oddychanie utrudnione, zapad. Rzadko biegunka. Skłonność do krwoto-

ków. — Śmierć wśród drgawek lub też wyzdrowienie powolne. — *Leczenie:* podwiązać kończynę powyżej ran, a te wyciąć z najbliższem otoczeniem lub wypalić żelazem. Wstrzykiwania miąższowe do rany i w otoczenie 1% kali hypermang. lub Calcariae chloratae (Chlorkalk 0,25: 15,0 wyjałowionej wody). Przepłukiwanie żołądka. Wewnętrznie alcoholica w dużej ilości, kamfora. Diaphoretica. Sztuczne oddychanie. Obecnie także leczenie surowicą swoistą.

Jod. Zatrucie ostre po solach jodowych rzadkie, częste po jodynie wypitej przypadkowo lub wstrzykniętej do jam ciała. *Objawy:* brunatne zabarwienie bł. śluz. ust (po wypiciu), pieczenie; gastroenteritis czasem bardzo gwałtowna, wymiociny brunatne zawierają niebiesko zabarwione reszki potraw mącznych, katar, kaszel. Szybko zapad, anuria, coma i śmierć. W przypadkach łagodniejszych nadto obrzmienie ślinianek, salivatio, coryza, zaczerwienienie twarzy, ból głowy, osutki na skórze. Również **Jodoform** wessany z powierzchni ran może wywołać podobne objawy, w przypadkach cięższych często psychozy. *Leczenie:* przepłukanie żołądka kleikami lub wodą białkową, magnezyą. Zalecają także do tego celu Natrium subsulfurosum, które można również podawać wewnętrznie w 5% roztworze. Usunięcie jodoformu z rany. Zresztą leczenie objawowe, lód, środki podniecające i nasenne. Później roborantia, chinina.

Juniperus Sabina, zob. Sabina.

Kalium chloricum. — Wytwarza w krwi methemogl. **Dos. letal.** = **10—30 gram.** — U dzieci = 4,0 pro dosi. Po dużej dawce (30 gr.) zatrucie bardzo ostre, śmierć po kilku godzinach wskutek rozkładu krwi i wewnętrznego uduszenia. *Objawy:* gwałtowne wymioty, biegunka, zapad, coma; usta i paznokcie bardzo sine, śmierć. Po dawkach mniejszych (10 gr.) — zatrucie podostre. *Objawy:* przypadłości żołądkowo-jelitowe, ból głowy, zabarwienie skóry żółtaczkowe z sinawo-ciemnemi plamami, bolesność w podżebrzach, powiększenie śledziony i wątroby, ból w okolicy nerek, duszność. Moczu skąpo, mętny, brunatny, lub czarny, zawiera białko, rozpadłe ciałka krwi, wałeczki, methemogl. i haematynę. — Anuria z zaczopowania kanalików, śmierć wśród objawów uraemii. — Krew czekoladowa płynna. — *Leczenie:* wcześnie przepłukać żołądek, nie podawać kwasów, natomiast płyny słabo alkaliczne, środki napotne i moczopędne, Venesectio z transfuzyą krwi odwłóknionej lub infuzya 0.8% Na Cl. — Excitantia.

Kalium nitricum, zob. Saletra.

Kloaczny gaz, zob. Siarkowodór.

Kreozot, zob. Acid. carbolicum.

Kwas pruski, zob. Acid. hydrocyanicum.

Lysol (per os). — *Objawy:* Nadżerki na wargach

i w ustach; bóle w ustach i w żołądku; nieprzytomność, wymioty (zapach lysolu); ciemne zabarwienie moczu, drgawki, objawy mocznicowe. Zatrucie możliwe i po użyciu zewnętrznem. *Leczenie:* Dokładne przepłukanie żołądka, płyny śluzowe, mleko, pig. lodowe, ewent. makowiec. Środki nasercowe (Digalen), eter, kamfora.

Mięsem zepsutem zatrucie, zob. Ptomainy.

Morphium. Dos. letal. = ± **0·10—0·40.** — U oseskόw może kilka miligr. wystarczyć. — *Objawy* występują po injek. morf. w 5—10 min., po zażyciu wewnętrznie — w pół godz., po makowcu później. Smak gorzki, uczucie ciepła w skórze, zaczerwienienie i świąd, czasem pot obfity. Tętno trochę szybsze. Znużenie, ciężkość głowy, senność, sen lekki z utrzymaniem odruchów przechodzi w sopor i coma. Źrenice silnie zwężone nie oddziaływają. Oddechy bardzo zwolnione, tętno miękkie coraz wolniejsze, ledwie wyczuwalne, obrzęk płuc i śmierć z porażenia oddychania w 6—8 godzin. W agonii czasem rozszerzają się źrenice (CO_2). *Leczenie:* Morfina wydziela się do żołądka — więc częste przepłukiwanie tegoż wodą lub odwarem garbnikowym. Tanina. Sztuczne oddychanie. Excitantia. Injekcye atropiny 0.2 miligr. co pół godziny. Nie pozwolić spać i zachęcać do oddychania; lód na głowę, ogrzewanie rąk i stóp.

Muchomor, zob. Grzyby trujące.

Nafta, zob. Petroleum.

Nicotinum. Zobacz Tytoń.

Nitrobenzol ($C_6H_5NO_2$), olejek mirbanowy. **Dos. letal.** = **20 kropel** = **1·5 gram.** W niektórych perfumach i likierach. Zmienia skład krwi (Methemogl.). — *Objawy:* w pół godziny po zażyciu lub wdechnięciu par — sinawo szare zabarwienie twarzy, pot, nudności, wymioty, bole brzucha, biegunka. Zapad. Wymiociny, mocz i powietrze wydychane mają zapach migdałowy. Sensorium zajęte, coma. Czasem kurcze. Źrenice rozszerzone. W moczu ciało redukujące. Śmierć (±30%) po kilku lub kilkunastu godzinach lub też polepszenie po dłuższym śnie i wyzdrowienie. *Leczenie:* przepłukanie żołądka, purgantia nieoleiste! Nie podawać wyskoku ani mleka! Zimne zlewania, sztuczne oddychanie. Transfuzya krwi odwł. Infuzye 0·8% NaCl. Coffeina podskórnie. Czarna kawa.

Nitroglycerinum (trinitroglyc.) — Glonoina ulega wessaniu przez skórę, stąd częste objawy u osób mających do czynienia z dynamitem; takie osoby należy przestrzegać. *Objawy:* okropny ból głowy, zaczerwienienie twarzy, pot, nudności, wymioty, zawroty głowy, utrata przytomności, osłabienie mięśniowe. Oddechy z początku przyspieszone, potem zwolnione, ciężkie. Coma, sinica. *Leczenie:* spokój, czarna kawa, bezwarunkowo unikać alkoholu, zresztą jak nitrobenzol.

Nux vomica, zob. Strychninum.

Oleum Crotonis. *Objawy:* Po zastosow. na skórę różne stopnie Dermatitis, nawet ropowica (phlegmone). Użyty wewn.: pieczenie w gardle i w przełyku, ślinotok, nudności, wymioty, bóle w brzuchu, silne biegunki, oziębienie skóry, sinica, tętno małe wolne, deliria, zapad; śmierć w ciągu 12 godz. *Leczenie:* Przepłukanie żołądka, lód, mleko, kleiki, opium, excitantia.

Opium zobacz Morphium.

Ostromlecz, zob. Wilczomlecz.

Paproć, zob. Filix mas.

Petroleum, ol. petrae. *Objawy:* Zaburzenia żołądkowo-jelitowe, bóle głowy, w moczu białko i wałeczki, senność, utrata przytomności, zapad. *Leczenie:* Przepłukanie żołądka lub emetica, Excitantia, ewent. sztuczne oddychanie.

Phosphorus. Główki zapałek zaw. 6—7% Phosph. Paczka = mniej więcej 0,05 Ph. **Dos. letal. 0,05—0,15** a dla dziecka mniej więcej 6 główek, to znaczy kilka miligramów. — W wodzie bardzo trudno się rozpuszcza, tylko w tłuszczach lub alkoholu. *Objawy:* W pierwszym dniu objawy żołądkowe, wymiocin zwykle skąpo, świecą w ciemności i wydają woń czosnku; podobnie i kał. W 2 dniu wyjątkowo zapad i śmierć, najczęściej jednak pozorna poprawa. — Później żółtaczka, ból w prawem podżebrzu, powiększenie wątroby, ciepłota podniesiona, moczu mało, ciemny, białko. W dniach następnych zwolnienie lub nasilenie objawów, znowu wymioty i to krwawe, abortus, krwotoki z nosa, wybroczynki w skórze, bezwładność mięśni, ból głowy, zajęcie sensoryum, senność, coma, zapad. Pod koniec wątroba może zmaleć. Śmierć z porażenia serca przeważnie w 4—14 dniu. Śmiertelność mniej więcej 50%. *Leczenie:* obfite przepłukiwania żołądka wodą lub b. słabym kali-hypermang. — Jako emetic. najlepiej Cuprum sulf. 1:50 Aquae. DS Co 5 minut łyżkę aż do skutku. Jako antidotum dobrą jest stara terpentyna (ozon.). Rp. Ol. terebintinae crudi et vetusti 10.00. DS. Co kwadrans po 10 kropli wypić z kleikiem. W następnych dniach leczyć objawowo. Nie podawać mleka ani tłuszczów!!

Zapobiegawczo w fabrykach zapałek: pedantyczna czystość i wentylacya, ścisłe zastosowanie przepisów ustawowych co do lokalu, sposobu fabrykacyi i zachowania się robotników. Zwracać uwagę na zęby.

Physostigminum (Eserinum, Faba calabarina). *Objawy:* Nudności, wymioty, ślinotok, bóle brzucha, biegunka, skurcze pęcherza i macicy; bicie, później osłabienie serca, niepokój, napady szałowe, sztywność członków, zapad, porażenie oddychania. Źrenice po użyciu wewn. nie zawsze zwężone. *Leczenie:* Przepłukanie żołądka lub środek wymiotny, podskórnie atropina (w razie excytacyi skopolamina), sztuczne oddychanie. Prze-

ciwko drżeniu, ślinotokowi i skurczom jelitowym zaleca Kobert Calcium chloratum.

Picrotoxinum znajduje się w nasionach Menispermum Cocculus (Rybitrutka) i pokrewnych, lub też w pewnych gatunkach piwa. Już 2,4 nasion mogą być śmiertelne; zatrucie może także nastąpić przez zabite tą trutką ryby. *Objawy:* wymioty, biegunka, zwolnienie tętna, osłabienie oddychania, ślinotok, drgawki, deliria; po pewnym czasie porażenia członków, coma i śmierć z porażenia oddychania, lub wcześniej uduszenie podczas drgawek. *Leczenie:* jak przy zatruciu cykutą.

Pilocarpinum (Folia Jaborandi). *Objawy:* Ślinotok, poty, łzawienie, zwężenie źrenic, nudności, wymioty, biegunka, zwolnienie tętna, zaburzenia wzrokowe, zapad, obrzęk płuc. *Leczenie:* Atropina podskórnie.

Plumbum. Najważniejszy **octan ołowiu**, gdyż inne sole działają mniej energicznie. — Ostre zatrucie rzadkie. **Dos. letal. = 20—50 gr.** — *Objawy:* Nadżarcia i białe zabarwienie błony śluz. ust, palenie, wymioty, biegunka czasem krwawa, zapad. Wymiociny zwykle szare. Jeżeli ulegnie wessaniu: morzysko, bóle w mięśniach, niedowład, zawroty głowy, znaczne zwolnienie tętna (40), obstipatio; znieczulenie, porażenia nerwów obwodowych. Śmierć zwykle dopiero po dłuższym czasie, częściej wyzdrowienie, ale niezupełne. *Leczenie:* przepłukanie żołądka lub środek wymiotny i laxans. Najlepiej Natr. sulf. lub Magnes. sulf. — Rp. Sol. Magnes. sulf. 10%. DS. Szklankę w ciągu 10 minut. — Mleko. Diuretica; później Opium.

W zatruciu przewlekłem — kali jodat. Kąpiele gorące siarczane; w colica saturnina — podanie atropiny, opium. Zapobiegawczo: przestrzegać osoby, mające do czynienia z ołowiem (drukarze, farbiarze i t. d.), o niebezpieczeństwie grożącem, nakazać myć ręce, zwłaszcza przed jedzeniem, unikać wdychania ołowianego pyłu i t. d.

Ptomainy. Jad gnilny w zepsutem mięsie, kiełbasach, (Botulismus, Allantiasis), rybach i serze. — W kilka lub kilkanaście godzin po spożyciu — nudności, odbijania, wymioty czasem uporczywe, ból brzucha, biegunka naprzemian z zaparciem, morzysko. Porażenie nerwów wydzielniczych, suchość w ustach i gardle, trudność w połykaniu, porażenie głośni, głos ochrypły lub aphonia, kaszel, duszność, suchość skóry. Szum w uszach, złudzenia słuchowe, zawroty i ból głowy, chód chwiejny, osłabienie mięśniowe, porażenie nerwów ocznych, ptosis, rozszerzenie źrenic, dwuwidzenie, chromatopsya. Sen niespokojny. Tętno i ciepłota początkowo zwykle podwyższone, potem spadają. Zapad. — Śmierć zwykle po 4—8 dniach, wyjątkowo nagle wśród objawów cholerycznych. Wyzdrowienie bardzo powolne. — *Leczenie:* purgantia salina, woda karlsbadzka, kalomel. Nar-

kotyk, odwary garbnikowe, herbata z czerwonem winem. Pilocarpin. — Nie podawać tłuszczów!

Pyrogallol, zob. Acid. pyrogallicum.

Rtęciowe związki, jak Hydrargyr. bichlorat. corrosivum.

Rybami zepsutemi zatrucie, zob. Ptomainy.

Rybitrutka, zob. Picrotoxinum.

Sabinae Herba (Juniperus Sabina). *Objawy:* Ostra gastroenteritis, parcie na mocz, niekiedy Haematuria; oddech charczący, utrata przytomności, u ciężarnych poronienie; śmierć często już po 12 godz. *Leczenie:* Sonda żołądkowa lub środek wymiotny; przy objawach mózgowych — lekkie excitantia.

Saletra. Dos. letal. = 30,0, w lewatywie nawet 8,0. *Objawy:* Gastroenteritis, osłabienie, uczucie zimna, zwolnienie tętna, skurcze łydek, zapad. *Leczenie:* Sonda żołądk., kleiki, opium, woda lodowa, excitantia (środki wymiotne ze względu na serce niebezpieczne).

Salicylowe przetwory, patrz Acid. salicylicum.

Santoninum. Dos. tox. = 0,10—0,30. — Semen, recte flores Cinae zawierają 1½% santonini. — *Objawy:* widzenie fiołkowych konturów, potem xantopsia, miganie płatków przed oczyma, halucynacye słuchu i wzroku, odurzenie, nudności, wymioty, biegunka, zgrzyt zębów, kurcz mięśni twarzowych i drgawki ogólne, nieprzytomność, rozszerzenie źrenic, zapad, porażenie ośrodków oddechowych. — Mocz żółty, po dodaniu alkaliów czerwienieje purpurowo. — *Leczenie:* przepłukanie żołądka, emeticum, purgans, chloral hydrat. Sztuczne oddychanie.

Secale cornutum (Fungus Secalis). Sporysz (przetrwalnik grzybka Claviceps purpurea, żyjącego na owsie, pszenicy i zwłaszcza życie!). Zatrucie zwykle bywa następstwem spożywania zanieczyszczonej mąki, rzadziej po użyciu sporyszu jako środka lekarsk. (Ergotinum Cornutinum). Dos. let. ponad 7.00 gr. — *Objawy:* nudności, szum w uszach, wymioty śluzowe, morzysko, biegunka, stolce brunatne. Zimny pot, sopor, delirium, zaburzenia czuciowe, tętno drobne, szybkie, coma, czasem abortus. Zejście śmiertelne w zatruciu ostrem rzadkie, częściej w przewlekłem, występującem w 2 postaciach, jako Ergotismus gangraen. (objawy żołądk., zawroty głowy, osłabienie serca, zgorzel sucha palców, a nawet przedramion i goleni) i Erg. convulsivus (skurcze mięśni wyprostnych kończyn, czasem przepony i przełyku, uczucie drętwienia i mrowienia kończyn. — *Leczenie:* w zatruciu przewlekłem objawowe; w ostrem — przepłukanie żołądka, środek wymiotny, tanina 2%, excitantia.

Siarkowodór (w gazach kloacznych i w pracowni. chem.; już zawartość ½‰ działa trująco). *Objawy:* ból i ciśnienie w głowie, zawroty, nudności, drapanie w gar-

dle, szczypiący ból w nosie i oczach, osłabienie, omdlenie; drgawki kloniczne i toniczne, źrenice szerokie, tętno i oddechy słabe, sinica, coma. Po wdechnięciu większej ilości H_2S przebieg szybki. Nagle się upada z krzykiem, utrata świadomości, sinica, w ustach piana, śmierć. *Leczenie:* Świeże powietrze, sztuczne oddychanie, środki drażniące skórę, infuzya 0.8%. Na Cl. Excitantia. Zapobiegawczo wsypywać do dołów kloacznych siarkan żelaza; podczas pracy w atmosferze przepojonej siarkowodorem wdychanie rozrzedzonego chloru (na chustkę nieco podchlorynu wapniowego i kilka kropli octu). W razie zatrucia wewn. wodą przepojoną siarkowodorem podawać Aqua Chlori (rozcieńczyć 5—10 razy wodą).

Słodkogorz (Solanum Dulcamara) i wogóle **Solanaceae**, zob. Ziemniaki.

Stibium tartaricum, zob. Antymonu połączenia.

Strychninum et Brucinum. 2—3% w nasionach strychnos nux vomica. — **Dos. let. = Str. nitr. 0,03—0,10 gr.** Dla dziecka jeden do kilku miligr. — *Objawy:* gorycz, zwykle brak wymiotów. Po upływie pół godziny bolesne uczucie ciągnienia w mięśniach z pojedynczemi drgawkami, trwoga, później wybitne napady tężca ogólnego — pochodzenia rdzeniowego i odruchowego, wywoływane podnietami na zmysły, z początku krótsze, później kilkadziesiąt sekund trwające. Wtedy opistotonus, ustanie oddychania, sinica, wytrzeszczenie gałek ocznych, rozszerzenie źrenic, tętno szybkie 100 do 120. Świadomość zupełnie zachowana. — W przerwach między napadami objawy ustępują, pozostaje okropny ból i zaburzenia zmysłów. — Rokowanie zależy od częstości i nasilenia napadów. W napadzie 3 minuty trwającym może nastąpić śmierć z uduszenia. Mało kto przetrzymuje więcej, niż 5 napadów. Śmierć najczęściej po 2 godzinach. — *Leczenie:* Nie używać sondy żołądkowej, bo odruchowe napady!! W pierwszych chwilach najlepiej apomorfinę podskórnie a wewnętrznie taniny 2% co 5 minut łyżkę. Chloralhydratis dosim plenam per rectum, a nim zadziała może się okazać w razie napadu konieczną narkoza chloroformowa. Sztuczne oddychanie, wdychanie tlenu.

Sublimat, zob. Hydrargyrum bichlorat. corrosivum.

Sulfonal. Zatr. *ostre:* śpiączka przez kilka dni, osłabienie odruchów, niepewność chodu, przeczulica, porażenie oddychania. Zatr. *przewlekłe:* zaparcie stolca, ataxia, bóle i zawroty głowy, wymioty, upośledzenie czucia, senność, odurzenie, zaburzenia ze strony nerek (białko, wałeczki, krew). *Leczenie:* w zatr. ostrem: sonda żołądkowa, wlewania wody ciepłej do jelit, czarna kawa, kofeina; w zatr. przewlekłem: usunąć środek, alkalia, magnezya, dużo płynów obojętnych.

Terpeny (Ol. Terebinthinae i t. p.). *Objawy:* Bóle brzucha, wymioty, biegunka, bóle głowy, senność, bron-

chitis, nephritis, cystitis. Mocz o zapachu fiołków. W zatr. przewlekłem zaburzenia nerwowe i erythema. *Leczenie:* sonda żołądkowa, lód, bizmut, kleiki.

Tlenek węgla w czadzie, gazie świetlnym i wodnym). — **Dos letal. Co obliczają na 0,80.** — *Objawy* występują zwolna: uczucie ciężkości głowy i tętnienie w skroniach, zawroty i nudności, poczem silny ból głowy, wymioty jedno lub kilkorazowe, miganie przed oczyma, zaczerwienienie twarzy, szum w uszach, osłabienie, chory z trudnością wychodzi na świeże powietrze i ratuje się, — albo upada, traci przytomność, sopor, coma. Oddech ciężki charczący. Tętno z początku pełne, silne, później miękkie i szybkie, przepuszczające. Coma może przeciągać się kilka dni, zwykle jednak (w ciężkich przypadkach) śmierć już po kilku godzinach, przeważnie bez drgawek. Ciepłota ciała podnosi się pod koniec i po śmierci o 1—3° Cels. — Uratowani okazują sztywność mięśni i bezwładność kilkudniową, często porażenia, psychozy i inne cierpienia. *Leczenie:* Świeże powietrze z sztucznem oddychaniem; tlen. Podniesienie głowy, zimne zlewania, amoniak do wąchania. Podskórnie ol. camphor. — Faradyzowanie N. phrenici. Gdy się coma przedłuża, infuzye 0.8% Na Cl po upuszczeniu krwi. — W razie wymiotów zapobiegać aspiracyi wymiocin do płuc.

Tojad, zob. Aconitum.

Trucizna kiszkowa, zob. Ptomainy.

Tytoń zawiera (lepszy) 2% do (gorszy) 7% nikotyny, a w dymie tlenek węgla, zasady pyridinowe, działające podobnie szkodliwie, lecz słabiej. Silne zatrucia najczęściej po lewatywach tytoniowych lub po smarowaniu ran sokiem z fajki, albo okładach z liści tytoniowych na rany. **Dos. letal. = nikotyny 0,02 — 0,06, a odwaru z 1—2 gram. liści.** — *Objawy:* po małej ilości alkaloidu i po paleniu tytoniu: uczucie gorąca w skórze, salivatio, nausea, zawroty głowy, wymioty. Drżenie mięśniowe, wzmożenie peristaltyki, biegunka z silnem parciem. Oddechy powierzchowne, niepokój serca, tętno przyspieszone, później zwolnione. Omdlenie, drgawki toniczne i kloniczne. Po zbudzeniu się — długo osłabienie, brak apetytu. — Po większej dawce — uczucie palenia w ustach i przełyku, nagła utrata przytomności, napady szału, silne drgawki, znaczne zwężenie źrenic, rychła śmierć (w kilku minutach). — Częstsze są zatrucia przewlekłe z objawami: bicie serca, arytmia, stenocardia, drżenie rąk, bezsenność, zaburzenia żołądkowe, przewlekły nieżyt gardła i krtani, scotoma, zawroty głowy; wówczas zabronić palenia. — *Leczenie:* Po zatruciu wewn. przepłukanie żołądka odwarem garbnikowym. Wewnętrznie tanina, kali jodatum, czarna kawa, excitantia, zimne zlewania głowy, sztuczne oddychanie.

Ukąszenie żmij, zob. Jad żmij.

Veratrinum (w nasionach Sabadillae offic.). Miejscowo drażni bardzo silnie zakończenia nerwów czuciowych, palenie, potem znieczulenie. Po spożyciu palący ból w całym przewodzie pokarmowym, gwałtowne wymioty i biegunka krwawa, zawroty, omdlenie, mrowienie w kończynach, później na całem ciele. Ciepłota ciała obniżona, zimny pot. Tętno drobne, słabe, nieregularne. Oddychanie utrudnione. Znieczulenie skóry z utrzymaniem świadomości, drgawki i stężenie niektórych mięśni, głównie twarzowych. Ciężki zapad i śmierć z porażenia serca i oddychania. — *Leczenie:* przepłukanie żołądka lub Zincum sulfuric. jako środek wymiotny, tanina lub odwar z kory dębowej, herbata, kawa, sztuczne oddychanie; przeciw biegunkom — makowiec.

Wilcze jagody, Pokrzyk (Atropa Belladonna), zob. Atropin; podobne objawy występować mogą niekiedy po spożyciu Słodkogorzu (Sol. Dulcamara).

Wilczomlecz (Ostromlecz — różne gatunki Euphorbium). *Objawy:* Palenie w ustach i w gardle, wymioty, biegunka, rozszerzenie źrenic, zawrót głowy, deliria, zimne poty, arytmia. *Leczenie:* Opróżnienie przew. pokarm., lód, mucilaginosa, makowiec. Rokowanie dobre.

Zieleń Szweinfurcka i Scheelego, zob. Arsen.

Ziemniaki i inne rośliny z rodzaju Psiankowatych (Solanaceae), jak Słodkogorz (Sol. Dulcamara), pomidor, zawierają trującą t. zw. solaninę; (najwięcej solaniny zawierają ziemniaki młode, stare kiełkujące w piwnicy, oraz stare piwniczne, pokryte czarnemi plamami). *Objawy:* Bóle głowy, wymioty, biegunka, niekiedy poty, drgawki, a nawet obrzęk płuc i śmierć. Po spożyciu jagód Słodkogorzu niekiedy objawy podobne do zatrucia atropiną. *Leczenie:* Opróżnienie przewodu pokarm., tanina, opium, bismut. subnitric., ewent. excitantia.

Zincum i jego związki. *Objawy:* Silne wymioty, biegunka, smak metal. w ustach; białe zabarwienie i pomarszczenie bł. śluz. ust, duszność, zapad. Niebezpieczeństwo grozi zwłaszcza dzieciom. *Leczenie:* Przy zatruciu per os — mleko, białko, tanina, węglany alkaliów, poczem wypompowanie żołądka. Excitantia.

SKOROWIDZ

ważniejszych zdrojowisk, kąpielisk i uzdrowisk.

Skrócenia: C. = Celsius, c. = ciepłota, km. = kilometry, Zkł. = zakład, m. metry (wzniesienie nad poziom mo.za), p. = pobyt, p. kąp. = pora kąpielowa, p. zdroj. = pora zdrojowa, st. k. = stacya kolejowa.

Aachen, zob. Akwizgran.

Abacya (Abbazia) nad Adryatykiem w Istryi; st. kol. A. Mattuglie, stąd kolej elektr. na miejsce. St. klim. zimowa od 15. IX — 15. V. Kąpiele morskie od V—IX, leczenie terenowe, zakład wodoleczniczy otwarty przez cały rok.

Adelhaidsquelle (Heilbrunn) w Bawaryi pod Monachium; 800 m. Silna solanka, zawierająca jod i brom. Sezon 30. V — 30. IX.

Adelholzen w górnej Bawaryi; 660 m.; st. kol. Bergen. Miejscowość klimat.; słabe źródła ziemne i słone.

Ahlbeck, kąpielisko morskie w Prusiech na wyspie Usedom; p. 1. VI—30. IX.

Aibling w górnej Bawaryi; 481 m.; kąpiele borowinowe i słone.

Aigle w Szwajcaryi w kantonie Waadt; 600 m.; źródła alkal.; kuracya klimatyczna i winogronowa; p. 1. V—31. X.

Aix-les-Bains. (Aix en Savoie) Sabaudya, 258 m., cieplice siarczane o 46° C.; p. kąp. 1. V—10. X.

Ajaccio, Korsyka, (Francya), st. klim. zimowa; statki z Livorno i Marsylii; p. 15. X—30. IV. Klimat wilgotny ciepły (śr. ciepł. + 14° C.).

Akwizgran = Aachen = Aix-la-Chapelle, dwa zdrojowiska: Aachen i Aachen-Burtscheid złączone pod jednym zarządem kąpielowym, Prusy nadreńskie, 174 m., silne cieplice alkaliczno-solno-siarczane, 45—56° C.; urządzenia kąpielowe i na porę zimową. Sezon letni od 1. V do 1. X.

Alassio, st. klim. na Riwierze włoskiej; klimat gorący, suchy.

Albisbrunn w Szwajcaryi, kanton Zürich, 645 m.; leczenie fizykalne i wodolecznictwo.

Alexandersbad w Bawaryi, st. kol. Markt-Redwitz, 590 m.; wody alkal.-żelaziste; kąpiele borowinowe słone, igliwiowe, zakład wodoleczn. i t. d. P. zdroj. V—30. X.

Aleksandrya w Egipcie; klimat gorący, średnia ciepł. zimy + 15,4° C; częste deszcze. Sezon: wiosna do jesieni.

Algier, półn.-Afryka, fr. Alger; stolica Algeryi, st. klim. zimowa, z Marsylii parowcem w 40 godzin. Śr. ciepł. zimy + 15° C. Sezon: listopad—kwiecień.

Alicante w Hiszpanii nad m. Śródziemnem. Klimat suchy, gorący.

Allevard-les-Bains, Francya (depart. Isère). 475 m. Wody siarczane zimne. Wziewania przy cierpieniach gardła.

Also-Sebes na Węgrzech; źródła słone i słono-gorzkie.

Alt-Heide na Śląsku pr., 1½ mili od Glatz; szczawa żelazista, kąpiele borowinowe. 400 m. Sezon 1. V—1. X.

Alveneu w Szwajcaryi (kant. Graubünden); 930 m.; źródła siarczane. Znakomite urządzenia. Sezon 15. VI do 15. IX.

Ałupka na Krymie; kąpiele morskie; winogrona.

Amalfi we Włoszech nad zatoką Salerno. Klimat suchy, gorący.

Amélie-les-bains, Francya, depart. wsch.-pirenejski, 276 m., cieplice siarczane, 44—61° C. Pora kąp. 1. V—31 X., jednak i przez cały rok do użycia.

Andeer (Pignieu) w Szwajcaryi (kant. Graubünden), 12 klm. od st. k. Thusis, 981 m. Źródła ziemno-żelaziste; p. 15. V—1. X.

Andermatt w Szwajcaryi (knt. Uri), u stóp św. Gotarda, 1440 m. Wysoko-górska st. klim. dla chorych piersiowych.

St. Andreasberg, miejsce klim. w Harcu, 620 m.

Antogast, st. k. Oppenau, 550 m.; w ks. Badeńskiem; szczawa żelazista.

Apenrade (Szlezwig-Holsztyn) nad Bałtykiem. Kąpiele morskie. P. kąp. 1. VI—30. IX.

Apollinarisbrunnen, silnie reklamowana a bardzo słaba szczawa alkaliczna, wydobywana w Heppingen (Prusy nadreńskie).

Appenzell, Szwajcarya, 778 m.; zakład żętyczny.

Arcachon (we Francyi, dep. Gironde) blisko Bordeaux. St. klim. i kąpiele morskie; klimat wilgotny.

Arco, Tyrol południowy, st. klim. zimowa, p. 15. IX — 15. V. klimat łagodny, kojący, w zimie brak śniegu; wziewalnia solankowa i sosnowa, lecz. kefirem, mlekiem, winogronami; sanatoryum dla chorych piersiowych.

Arenzano (Riviera di Ponente). Miejsc. klim. Sanatoryum.

Arnstadt, Turyngia, 330 m.; kąpiele słone i inne. Liczne zakłady lecznicze.

Arosa, Szwajcarya, wysoko-górskie uzdrowisko letnie i zimowe, 1800 m., od st. k. w Chur pocztą tam 5½ godz., z powrotem 3½ godz. Lecznice dla piersiowych Dra Jacobi'ego i Dra Herwiga, pensyonaty i hotele.

Assmannshausen nad Renem na linii kol. Frankfurt-Koblenz. Słabe cieplice alkal., zawierające lit. 80 m. Sezon V—X.

Augustusbad pod Dreznem; st. k. Radeberg. 6 źródeł słono-żelazistych; kąpiele borowinowe i igliwiowe; p. 15. IV—15. IX.

Aussee, Styrya (Salzkammergut), 650 m., silna solanka, 24.5% soli kuchennej zawierająca; p. 15. V. — X.

Ax, Francya, depart. de l'Ariège, cieplice obojętne i siarczane; 720 m.

Axenstein, nad jeziorem czterech kantonów, 750 m., piękne uzdrowisko letnie.

Baasen w Siedmiogrodzie; solanka jodo-bromowa, zawierająca chlorek wapnia.

Baden pod Wiedniem, czyli Baden rakuski, 229 m., cieplice (13) ziemno-słono-siarczane, 26—36° C.; p. 1. V—15. X.; także i w zimie.

Baden w Szwajcaryi, czyli Baden helwecki (kant. Aargau), 383 m., cieplice (19) ziemno - słono - siarczane, 45—50° C., urządzenia łaziebne i na porę zimową. P. kąp. cały rok.

Baden-Baden, czyli cieplice szwabskie w Ks. Badeńskiem, 206 m., cieplice solankowe, 40—69° C., klimat bardzo łagodny, st. klim. przejściowa. Liczne hotele, sanatorya (chor. nerw., kobiece) i t. p. P. cały rok, główniе 16. IV—15 X.

Badenweiler w Ks. Badeńskiem; cieplice obojętne (26,6° C.); zarazem miejsce klimat. (422 m.).

Bagnères de Luchon, Francya, depart. górn. Garonny, 628 m., cieplice siarczane w Pirenejach, 17—66° C., w ślicznem położeniu, klimat łagodny. P. kąp. cały rok, ale głównie 15. VI — 15. XI.

Bagnères-de-Bigorre, Francya (dep. Wysok. Pirenejów), 556 m. St. klimat. 3 rodzaje źródeł: siarczane zimne i ciepłe (27—51° C) i żelaziste; p. 15. VI — 30. IX.

Bagnoles de l'Orne, Francya (dep. Orne). Źródła żelaziste ze śladami arszeniku; p. 1. VI—30. IX.

Balaruc we Francyi (dep. Hérault); zdroje gorące (ok. 50° C.) słone z dodatkiem bromków, a także siarczanów wapnia i manganu.

Balaton Füred, = Błotne jezioro.

Bardyjów, = Bartfeld, półn. Węgry, na pograniczu Galicyi, 310 m., szczawy wapniowo-żelaziste. Pobyt tani. St. kol. w miejscu. Sezon 15. V — 30. IX.

Barèges, Francya (wys. Pireneje); 1232 m.; cieplice siarcz. (31—46° C.). Sezon 1. VI. — 15. IX.

Bath, w Anglii, z Londynu w 3 godz. koleją; 3 źródła cieplicy wapniowej, od 42° do 47° C. Pobyt drogi.

Battaglia we Włoszech (niedaleko Padwy). Naturalna parówka; cieplice słone (60—76° C.), kąpiele Fango; p. 15. III. — 31. X.

Beatenberg, Szwajcarya, blizko Interlaken, 1148 m. St. klimatyczna; p. 1. V. — 30. X.

Beaulieu, Francya (dep. Alpes Maritimes) pod Niceą; śr. ciepłota zimowa 9,8° C.; p. XI—IV.

Bellagio, nad jez. Como; st. klimat.

Belohrad w Czechach, st. kolei żel., 298 m.; st. klim. letnia (15. V. — 15. IX.); kąpiele borowinowe; źródła żelaziste z małą ilością arsenu.

Bentheim, w Hanowerze; kąpiele siarczane.

Berchtesgaden, Bawarya, 580 m., st. klim. letnia i solanka; w okolicy pensyonaty na wysok. 1000 m.; p. 15. V. — 15. X.

Berka, w Turyngii (Ilm) 277 m.; st. k. ż.; miejsce klimat., kąpiele borowinowe, igliwiowe, piaskowe; pobyt cały rok.

Bertrich, w Prusach nadreńskich; st. kol. Bullay lub Alf.; szczawa alkal.-słona 34° C.; p. 1. V. — 1. X.

Bex, Szwajcarya (kant. Waadt), 435 m.; miejscow. klim., kąpiele słone, winogrona; p. cały rok.

Biarritz, Francya w zatoce Biskajskiej, kąpielisko morskie i solanki jodo-bromowe. Pora kąp. od 1. V—15. X, zimą st. klim., ale nie dla chorych piersiowych.

Bilbao, Portugalia, kąpiele morskie.

Bilin, w Czechach, 200 m., 2 mile od Cieplic czeskich, silne szczawy alkaliczne, na miejscu zakład wodoleczniczy Sauerbrunn.

Binz, na wyspie Rugii. Kąpiele morskie, zwłaszcza dla dzieci; p. V—X.

Birsztany, Litwa, gub. Wileńska, w dolinie pomiędzy zalesionemi wzgórzami. St. kol. Kowno (32 w.), Rajkun (20 w.). Urządzenia postępowe; solanka, kefir, kumys. P. kąp. 15. V. — 30. IX.

Biskra, Algier, st. klim.; st. kol., 111 m.; suche powietrze; w bliskości źródła siarczane.

Blankenberghe, Belgia, 3 mile od Ostendy. Kąpiele morskie; p. kąp. 1. V. — 30. IX.

Blankenburg, Harz, 234 m., st. klim.; sanatoryum; 3 zakłady dla chorych nerwowych; p. cały rok.

Blankenburg, Turyngia, 226 m., st. klim.; p. 1. V. — 30. IX.

Blankenhein, Turyngia, 350 m.; st. klim.; p. 15. V. — 1. X.

Blasewitz, pod Dreznem; kąpiele piaskowe, igliwiowe; wodolecznictwo.

St. Blasien, Badeńskie (Czarny Las) 772 m., miejsce klimat., liczne sanatorya, wodolecznictwo, mechano- i elektro-terapia; kąpiele słoneczne, igliwiowe i t. d. Sezon letni 1. V. — 1. X, także i zimą.

Błotne jezioro (Balaton Füred), na Węgrzech, kąpiele w jeziorze w miejscowości zwanej Siófok. Solanka z dużą ilością kw. węgl.

Bocklet, Bawarya (pod Kissingen) 209 m., solanka żelazisto-ziemna z dużą ilością CO_2; p. 15. V. — 30. IX.

Bojarka, wieś o pół godz. od Kijowa; zakład kumysowy, otwarty 1. V. — 1. IX.

Bonndorf i Boll, Czarny Las bad., 620 m.; st. kol. Löffingen; miejsc. klimat.; p. 15. V. — 30. IX.

Boppard nad Renem; kuracya winogronowa. Zakład wodoleczniczy otwarty cały rok.

Bordighiera, półn. Włochy, nad zatoką genueńską pomiędzy Mentoną a San Remo, st. klim. zimowa. P. 15. X. — 15. V.

Borkum, wyspa na m. Północnem; statki z Emden (2 g.). Kąpiele morskie; p. 1. VI. — 30. IX.

Bormio, półn. Włochy, 35 klm. od st. kol. Tirano, 1340—1410 m., cieplica obojętna, 41° C., kąpiele mułowe; p. 1. VI. — 15. IX.

Borszék, w Siedmiogrodzie, 381 m.; szczawy alkaliczno-żelaziste, zawierające dużo wolnego kw. węglow. P. zdr. kąp. tylko 1. VII. — 31. VIII. Rozsyłka wód.

Borżom na Kaukazie; szczawa alkal.

Boulogne-sur-mer nad kan. La Manche. Kąpiele morskie.

Bourbon-l'Archambault i **Bourbon-Lancy,** solanki we Francyi; p. 15. V. — 30. IX.

Bourbonne les bains, Francya (Wogezy), silne słone cieplice. 58—66° C., nazwane francuskim Wiesbadenem. P. zdr. 15. VI. — 30. IX.

La **Bourboule** we Francyi (Puy de Dôme). Gorąca solanka z domieszką arszeniku. St. kol. Laquenille; 846 m.; p. 25. V. — 30. IX.

Bournemouth, w Anglii, uzdrowisko nadmorskie, wielkim obszarem lasów otoczone, ciepłota zimą + 7·2° C., lecznica dla piersiowych.

Bozen, południ. Tyrol, 260 m., st. klim. przejściowa; leczenie winogronami.

Bóbrka, (Galicya). Źródła słono-jodowe.

Brand pod Bludenz. St. klim., 1024 m.

Brennerbad, 1326 m.; 2 źródła alkal.; p. 1. VI. — 30. IX.

Brides-les-bains i **Salins Moutiers** w Sabaudyi, połączone tramwajem elektr. Solanki alkal.; p. 15. V. — 30. IX.

Brighton, Anglia, sławne kąpiele morskie, źródła siarczane i żelaziste.

Brückenau, Bawarya; szczawy ziemno-alkal.; kąpiele żelaziste i borowin.; p. 15. V. — 15. IX.

Brunthal pod Monachium; zakł. dyetet. i hydropat., kąpiele parowe.

Budapeszt, stolica Węgier; cieplice słabo siarczane, 45—63° C.; wspaniałe urządzenie — t. zw. Kaiserbad, Reitzenbad i Lucasbad. W pobliżu Budy są bardzo liczne źródła wód gorzkich, z nich najważniejsze: Hunyady, Rakoczy, Franciszka Józefa, Apenta i t. d.

Burkut — zdrój, w Galicyi, st. kol. Worochta; letnia st. klimat. 1013 m.; kąpiele w Czeremoszu i mineralne.

Busk, Król. polskie, gub. kielecka, pow. stopnicki, zakład zdrojowo-kąpielowy wód solno-alkaliczno-siarczanych. Kąpiele mułowe; st. kol. Kielce. P. 15. V. — 30. IX.

Bussang we Francyi; szczawy proste (woda stołowa).

Buziás, Węgry, 132 m., bardzo silne szczawy alkaliczno-żelaziste. Rozsyłka wód; p. zdr. 15. V. — 30. IX.

Bystra, obok Bielska, Śląsk Austr., st. k. Dziedzice-Żywiec; zakł. wodoleczn.; kąpiele gazowe, elektr.

Cadenabbia nad jez. Como (Włochy); 199 m. St. kl. przejściowa; pobyt cały rok (2 sezony).

Campfeer, pomiędzy St. Moritz i Silvaplana; 1829 m.; klimat łagodniejszy, niż w St. Moritz.

Cannes, Francya, tuż nad morzem Śródziemnem; st. klim. zimowa znakomita; pob. w celu klim. 4. X—1. V; dla kąpieli morskich 1. V. — 30. X.

Cannstadt pod Studgardem w Wirtembergii; szczawy słono-żelaziste; klimat łagodny.

Capri, st. klim. zim. na wyspie tejże nazwy; parowcem z Neapolu 3—4 godz. Klimat morski, suchy.

Carabana w Hiszpanii; wody gorzkie.

Castellamare pod Neapolem; klimat ciepły, suchy.

Catania, Sycylia, st. klim. zim.; kąpiele morskie; solanka; w bliskości źródła siarczane. P. 15. XI—31. III. średnia ciepłota zimowa 11·5° C.

Cauterets, Francya, (dep. wysokich Pirenejów); 930 m.; cieplice siarczane, 15—55° C., p. 1. VI. — 20. IX.

Chaudes Aigues, Francya (dep. Cantal); wody alkal. gorące ze śladami Fe, S. i As.

Chojny pod Łodzią; zakł. hydrop.; sanat. dla chor. nerw. i wewn., alkoholików i morfin.

Chudowa (Cudowa — Kudowa), Śląsk Pruski, 400 m.; st. kol.; szczawy alkaliczno-żelaziste; P. kąp. 1 V — X. Pensyonat polski p. Wunsch.

Churwalden, Szwajcarya. 1270 m.; st. kol. Chur, st. klim. letnia wysokogórska, p. pob. 1. VI. — 30. IX.

Ciechocinek, Król. polskie, st. k. żel.; solanka jodobromowa $^1/_3$—6%; kąpiele solankowe, borowinowe z CO_2,

elektryczne, świetlne, zabiegi hydropat. i t. d. Urządzenia wzorowe. Zakład kumysowy i kefirowy.

Cieplice czeskie, = Teplitz-Schönau, Czechy, 220 m., słynne cieplice obojętne, 32—48° C. Kuracya i w zimie.

Cieplice Trenczyńskie, = Trenczyn = Trencsin-Teplitz, Węgry, 250 m., cieplice siarczane, 38—42° C., P. kąp. 1. V. — 1. X.

Cieplice waraždyńskie, = Töplitz Warasdin = Waraždyn, Kroacya 274 m., cieplice ziemno-siarczane, 57° C.

Cirkwenica pod Fiume; kąpielisko morskie w m. Adryat. i miejscowość klimat. (2 godz. statkiem z Fiume).

Clarens pod Montreux; st. klimat. 372 m.

Contrexéville we Francyi (Wogezy) 342 m.; 6 godz. koleją od Paryża; zimne źródła ziemne do kąpieli i do picia (C. — Pavillon); p. 20. V. — 20. IX.

Copoty (Soboty, niem. Zoppot), pod Gdańskiem; st. kol., kąpielisko morskie, mała fala, Szpital dla dzieci zołzowych; p. 15. VI. — 30. IX.

Csiz, Węgry, 174 m.; solanka jodo-bromowa; pobyt 1. V. — 30. IX.

Cuxhaven przy ujściu Elby. Kąpiele morskie; z Hamburga koleją 2½, statkiem 6 godz.

Czarniecka Góra, 4 wiorsty od st. kol. Iwangr. Dąbr. Niekłań. Stacya klimat. leśna; zakład wodoleczn.

Dangast, Oldemburg, kąpiele w m. Północnem.

Darków, niem. Darkau, Śląsk austr., st. kol., jodowo-bromowe źródła słone, p. 1. V. — 15. X.

Davos, Davos-Dorf, 1560 m., Davos-Platz, 1556 m., Szwajcarya. Dwa łączące się z sobą uzdrowiska, st. klim. zimowa, lecznice dla piersiowych i ogólne, lecznica dla uczniów i uczennic, st. k., pobyt cały rok, głównie zimą.

Dax, Francya (Landes); źródła akratoterm.-siarcz.; p. cały rok, głównie latem.

Delatyn, Galicya, (pow. Nadworniański); 400 m., klim. podgórski; solanka o 33% wysycenia; wziewalnie; zakł. kąpielowy.

Dieppe, Francya (Normandya), wyborne morskie kąpielisko, p. 1. VI. — 15. X.

Dievenov, kąpiele morskie na Pomorzu; ze Szczecina (lub Kammin) statkiem; p. 1. VI. — 30. IX.

Divonne, Francya, 2 godz. z Genewy. Zakł. wodoleczniczy.

Dora, Galicya (pow. nadworn.). Zakł. żętyczny.

Dorna-Watra, Bukowina w Karpatach, szczawa alkaliczno-żelazista, własność rządu. p. 15. V — 30. IX.

Driburg, Westfalia, źródła alkal.-słono-żelaziste; p. 1. V. — 15. X.

Druskieniki, Litwa (gub. grodzieńska); nad Niemnem; 17 klm. od st. k. ż. warsz.-petersb. Porzecze, 200 m., solanka, zakł. zdrojowo-kąpielowy znakomity, p. 15. V. — 30. IX.

Drużbaki, dwie wsie: Drużbaki niźnie i wyżnie, Węgry (Spiż), Cieplica wapniowa, 24·2° C.
Dubrownik, zob. Raguza.
Dürkheim, Bawarya; solanka jodo-brom.; winogr.
Dürrheim, Baden, Czarny Las; solanka.
Eaux bonnes i Eaux chaudes we Francyi (depart. dolnych Pirenejów). 748 i 675 m. Cieplice siarczane.
Eberswalde w Brandenburgii; źródła żelaziste; pob. 15. V. — 30. IX.
Eggenberg pod Hradcem (Graz). Zakł. wodoleczn. 400 m.; p. 1. V. — 1. X.
Eilsen w ks. Schaumburg-Lippe; źródła siarczane i żelaziste; kąpiele borowin.; p. 15. V. — 31. VIII.
Eisenach w Turyngii; miejsc. klimat. 220—396 m.
Elgersburg w Turyngii; miejsc. klimat. i zakł. wodoleczniczy; p. 1. III. — 15. XI.
Elmen, Saksonia; solanka bromowa; p. 1. V. — 30. IX.
Elster, Saksonia, 491 m., alkaliczno-słono-żelaziste wody, podobne do Franzensbadzkich. P. 1. V. — 15. IX.
Ems, Ks. Nassauskie, słynne cieplice słono-alkaliczne, 28—54° C., p. 1. V. — 1. X.
Engelberg, Szwajcarya, blizko Lucerny; 1019 m., miejsc. klimat.; zakł. wodoleczn.; p. 1. V. — 1. X.
Enghien pod Paryżem; silne zdroje siarczane.
Ernsdorf, zob. Jaworze.
Essentuki na Kaukazie, 603 m., 15 klm. od Piatigorska; liczne i bogate szczawy z domieszką Br., J., S., Fl.
Euganejskie zdroje, Włochy, pod Padwą; liczne i silne cieplice ziemno-słone, w miejscowościach: Abano, Battaglii i St. Pietro Montagnone.
Fachingen, Prusy, 112 m., szczawa alkaliczna, obfitująca w kwas węglowy. Niema tu urządzonego zakładu zdrojowego.
Falkenstein w górach Taunus; 450 m.; st. kol. Cronberg. St. klimat.; sanat. dla piersiow.; p. cały rok.
Falmouth, Anglia. Kąpiele morskie.
Fanö na wyspie duńskiej tejże nazwy. Z Hamburga 5 godz. koleją i 20 min. statkiem. Kąpiele morskie.
Faulenseebad, Szwajcarya, nad jez. Thun.; 700 m.; źródła żelaziste; p. V. — 1. X.
Feydey s. Leysin, Szwajcarya, kanton Waadt; uzdrowisko wysoko-górskie, 1450 m., lecznica dla piersiowych, (też zimowa). Od st. k. Aigle powozem 3 godz.
Finkenwalde pod Szczecinem. Sanator. dla nerw. i morfin.
Flinsberg, Śląsk pr.; st. k. Friedeberg; 524—980 m.; st. klimat.; źródła żelaziste, zakł. wodoleczn. i t. d.; p. 1. V. — 30. IX.
Forges les Eaux, Francya (dep. doln. Sekwany); źródła alkal. i żelaziste; p. 1. VI. — 30. IX.

Föhr, kąpiele w m. Północnemi; st. kol. Dagehüll, skąd statkiem ($^3/_4$ godz.); p. 1. VI. — 1. X.
Frankenhausen, Turyngia; 400 m.; solanka: pob. 15. V. — 30. IX.
Franzensbad (Franciszkowe Łaźnie), w Czechach, 423 m.; alkaliczno - solno - żelaziste szczawy, b. obfite w kwas węglowy. Z tutejszej borowiny Mattoniego sól i ług borowinowy, oba przetwory licznie rozsyłane, stosowane na kąpiele. Pob. 1. V. — 20. IX.
Freienwalde, Brandenburgia; solanka żelaz.
Freudenstadt, Wirtembergia, na stokach Czarnego Lasu; 740 m. St. klimat.
Friedrichroda, m. w Ks. Gotha; letnia klim. miejsc. w lesie turyngskim, 430 m.; p. 15. V. — 15. IX.
Friedrichshall, w Ks. Sasko Meiningen; dawniejsza salina i zdrój słono-gorzki; (»Friedrichshallerbitterwasser«). Tylko export.
Fürstenhof, Styrya, przy m. Kapfenbergu, 533 m.; zakł. hydropatyczny, przez Polaków uczęszczany.
Gainfahrn, przy m. Vöslau pod Wiedniem. 200 m., zakład hydropatyczny.
Gais, Szwajcarya (kant. Appenzell), 935 m., zakład galaktoterapeutyczny, letnia st. kl., p. 15. V. — 15. IX.
Gardone-Riviera nad jezior. Gardo we Włoszech. Najciepl. na poł. Alp, od wiatrów osłoniona st. klim. zimowa. Pob. 15. IX. — 1 VI.
Gastein, Gastuń, Austrya, (Ks. Salzburskie); 1048 (właściwy G.) i 855 m. (Hof. G. z ochłodzoną już wodą) cieplice obojętne, 24—48° C., klimat czysto alpejski. Pob. 1. V. — 30. IX.
Geilnau (Gielniów) w prusk. okr. Unterlahn. Szczawy alkal.-ziemno-żelaziste.
Gerace pod Neapolem, gorące źródła słone, siarczane i żelaziste z domieszką arszeniku.
Gersau pod Rigi, 440 m.; st. klim. całoroczna.
Giessbach zakład wodoleczn. pod Interlaken.
Giesshübl-Sauerbrunn w Czechach pod Karlsbadem; stac. kol.; 340 m.; zakł. zdroj.-kąpiel. Mattoniego; letnisko klimatyczne; znakomita prosta szczawa alkaliczna. Jest tu zakład hydropat. 1. V. — 30. IX.
Gleichenberg, Styrya, 290 m., szczawy alkaliczno-solne i żelaziste; stacya klimatyczna; st. kol. Feldbach; pob. 15. V. — 30. IX.
Glücksburg, Holsztynia; kąpiele morskie w Bałtyku, szczawa żelaz.; zakł. żętyczny; p. 1. V. — 30. IX.
Głębokie w Galicyi, pomiędzy st. kol. Rytro a Piwniczną; szczawa alkal. słabo-żelazista; doskonała woda stołowa. Zakładu niema.
Gmunden, Austrya górna, nad jeziorem Traun, st. k., 420 m. uzdrowisko letnie, kąpiele solankowe, wziewalnia, p. 1. VI — 1. X.

Goczałkowice, Śląsk pruski, st. kol. żel. Pszczyna (Pless), 266 m., solanka jodobromowa, wywóz zagęszczonej solanki i soli zdrojowej; pob. 15. V. — 15. IX.
Godesberg pod Bonn; źródła alkal.-żelaziste; sanatorya dla nerwowych; zakład wodoleczn. i t. d.
Görbersdorf, Sląsk pruski. 560 m. Lecznice dla piersiowych Dra Brehmera, Dra Römplera, Dra Weickera, (także sanat. ludowe). Od st. k. Friedland 20' powozem.
Goriaczewodsk, Kaukaz; cieplice siarczane 87·9° C.
Görz, Tyrol; st. klim. połudn. przejściowa.
Gräfenberg, Sląsk austryacki, 630 m., najdawniejszy i przez swego założyciela Priessnitza powszechnie znany zakł. hydropatyczny, cały rok otwarty.
Gravesend, Anglia (Kent); kąpiele morskie.
Gries, połudn. Tyrol, 270 m., 1/4 godz. od Bozen, uzdrowisko zimowe, leczenie winogronowe, p. 1. IX — 30. V. Sanatoryum Gries dla chorych piersiowych; zakł. leczn. Sonnenhof dla chorych niepiers. i ozdrowieńców.
Griesbach, Baden; 600 m.; st. kol. Oppenau; źródła glaubersko-zelaziste z CO_2; p. 1. VI. — 30. IX.
Grindelwald, Szwajcarya (góry Berneńskie); stac. klimat. 1060 m.; zakł. mleczny, żętyczny.
Grodzisk, Król. pols., St. k. ż. warszaw.-wiedeńskiej; zakład kąpielowo-leczniczy dla chor. nerw., alkohol. i morfin.; kuchnia dyetetyczna.
Gubera źródło p. Srebrenica.
Gurnigel, Szwajcarya, (k. Berneński) 1155 m.; źródła siarczane; wielkie sanatoryum; p. 10. VI. — 20. IX.
Hall rakuski = Bad Hall. Górna Austrya, 376 m., solanka jodo-bromowa; p. 1. V. — 30. IX.
Hall tyrolski, Tyrol (pod Innsbrukiem), 537 m., solanka, urządz. kąpiel. liche.
Hall = Schwäbisch-Hall, królestwo Wirtemberskie, 290 m., solanka.
Hallstadt, Austrya, (przy Ischlu), solanka.
Hals pod Passau (Bawarya); 2 zakł. wodoleczn.
Hammam-R'ihra, Algier, 550 m.; źródło żelaziste (19° C.); p. cały rok (niedokrw., chor. nerw.).
Harkányi, Węgry; cieplice siarczane (62, 5° C).
Harrogate, (Anglia); źródła siarczane.
Harwich, Anglia, kąpiele morskie.
Harzburg pod Brunświkiem; solanka; zakł. wodoleczniczy; p. 15. V. — 30. IX.; zakł. pryw. cały rok.
Havre de Grâce, Francya, kąpielisko morskie.
Heilbrunn, patrz Adelhaidsquelle.
Hela, kąpiele morskie w zat. Gdańskiej. Lasy sosn.
Helgoland, wyspa na morzu północnem; 3 godz. od Cuxhaven; kąpielisko morskie; p. 1. VI. — 1. X.
Hélouan-les-Bains, nad Nilem w Egipcie, 35 klm. od Kairu, st. klim. zimowa i cieplice siarczane, 32° C.
Heringsdorf, na wyspie Usedom, Pomorze, kąpie-

lisko morskie nad morzem bałtyckiem, od lądu wysokopiennym lasem otoczone; p. 15. V. — 30. IX.

Herkulesbad, zob. Mehadia.

Hermsdorf, Śląsk pr., blizko Lignicy. Kąpiele borowinowe, źródła żel., zakł. wodoleczn.

Heustrich, Szwajcarya (k. Bern.) 700 m.; źródło siarczane; p. 1. VI. — 20. IX.

Hevoiz, Węgry (jez. Plateńskie). Cieplica oboj.

Hohensalza = Inowrocław.

Homburg, Ks. Nassauskie (okrąg rządowy Wiesbaden), 189 m., zdroje żelazisto-glaubers. i żelazisto-słone, uzdrowisko letnie i zimowe, zakł. wodoleczniczy, żętyczny i kąpiel. (kąpiele musujące, elektr. i t. p.).

Honnef pod Obercassel. Miejsc. klimat.; winogrona; w pobliżu Hohenh. — zakład dla piersiowo chorych (cały rok).

Houschka, Czechy, pod Prągą; źródła żelaziste.

Hubertusbad, Harz; solanki. Zakł. wodoleczn.

Huta, Galicya, pow. Stryjski. Wyrób żętycy.

Hyères, Francya pod Tulonem, 4 klm. od morza; st. klimat.; p. 1. X. — 1. V.

Ileckie jez., Rosya, gub. Orenburska; słone kąp.

Illidże, Bośnia pod Sarajewem; 500 m.; ciepl. siarcz. (57, 5° C.); zakł. wodoleczn.; p. 15. V. — 15. X.

Ilmenau, Turyngia, 540 m.; zakł. wodoleczn.

Imnau, Prusy, st. k. Eyach; źródła żelaziste z manganem.

Inowłódz, Król. Polskie, gub. Piotrkowska, 12 klm. od st. kol. Tomaszów rawski. St. klim. leśna.

Inowrocław, Ks. Poznańskie, m. powiatowe, od r. 1876 urządzony zakł. silnych kąpieli solankowych.

Inselbad, Westfalia (pod Paderborn); źródła słonoziemne zawierające azot. Zakład dla astmatyków, nerwowych i chorób przewlekł., otwarty cały rok.

Interlaken, Szwajcarya 568 m.; st. klim. podalpejska, leczenie mleczne, żętyczne, winogronowe; sanatoryum i zakł. wodolecznicze cały rok otwarte; sezon VI — IX.

Ischia, wyspa w zatoce Neapolitańskiej, kąpielisko morskie, cieplice, parówki przyrodzone.

Ischl, Austrya (Salzkammergut), 474 m., solanka i źródło siarczane; miejscow. klimat.; p. VI. — 30. IX.

Iwonicz, Galicya, st. k. ż. o 12 klm. oddalona od zakładu zdrojowego, 410 m., szczawy jodo-bromowo-słone, kąpiele borowin., wodolecznictwo; p. zdr. 15. V. — 1. X. (I i III sezon tańsze).

Jałta, południ. brzeg Krymu. Kąpiele i winogrona.

Jastrzębie, (niem. Königsdorf-Jastrzemb) Śląsk pruski, 250 m., wody słone, jod i brom zawierające. St. kol. Piotrowice; p. 15. V. — 1. X.

Jaszczurówka, w Tatrach pod Zakopanem, 908 m.,

jedyna polska cieplica obojętna 21° C.; kąpiele w zbiorniku, hotel, wille. Omnibusem z Zakopanego.

Jaworze, (niem. Ernsdorf), Śląsk austr., 360 m., zakład wodoleczn., żętyczny, kąpiele igliwiowe; st. kol.

Johannisbad, Czechy, 651 m., cieplice obojętne 29° C., st. klim. letnia, pora zdr. 16. V. — 30. IX.

Johannisbrunn, Śląsk austr.; szczawy żelaz. z CO_2. Zakł. wodoleczn.

Kahlberg, Prusy wsch.; kąpiele morskie.

Kainzenbad, Bawarya 800 m.; st. kol. Partenkirchen; źródła siarcz.-żelaz.; st. klim.; p. cały rok.

Kair, Egipt, uzdrowisko zimowe, klimat suchy, gorący, śr. ciepł. zimy 13° C. P. 15. X. — 15. IV.

Kaltenleutgeben, Austrya, 2 godz. od Wiednia, zakł. hydropatyczny Winternitza, 900 chorych.

Kamionka nad Dniestrem (gub. podolska); winogrona.

Karlsbad, Karolowe wary, Czechy, słynne cieplice alkaliczno-glauberskie, 16 zdrojów o c. 30—73° C., (Sprudel, Mühlbrunn, Schlossbrunn, Markbrunn). P. 1. V. — 1. X.

Karlsbrunn, Śląsk austr. 783 m.; źr. żelaz.

Kemmern, gub. Liflandzka; źr. siarczane.

Kisłowodzk, Kaukaz, 864 m., liczne i rozmaite źródła, najważniejsze Narzan, szczawa żelazista; p. 15. VI.— 1. X.

Kissingen, Bawarya, 190 m.; znakomite szczawy żelazisto-słone, 10·7—18·4° C.; do picia zdroje: Rakoczy, Pandur, Maxbrunnen. Zakłady: hydropatyczny, dyetetyczny i pneumatyczny, p. zdr. 1. V. — 30. IX.

Klampenborg, Dania; kąpiele morskie.

Klausenquelle w Styryi; źródło alkal.-żelaziste.

Koło, (niem. Cranz = Kranzkuren) 4 mile od Królewca; st. k., kąpielisko morskie; p. 15. IV. — 30. IX.

Kołobrzeg, (niem. Colberg), Pomorze, st. k., kąpielisko morskie, solanka 5%, kąpiele borowinowe; pobyt 15. IV. — 30. IX.

Königsborn, Westfalia; solanki ciepłe 34° C., pob. 15. V. — 30. IX.

Königsdorf, patrz Jastrzębie.

Korfu na wyspie t. im.; st. klim. zimowa; 48 godz. z Tryestu, 13 godz. z Brindisi; p. X. — 1. IV.

Korytnica, Węgry, Liptów, 847 m., zdroje ziemno-żelaziste, klimat górski.

Koserow, Pomerania; kąp. morskie.

Kösen; pr. Saksonia; solanka; p. 1. V. — 1. X.

Kosów, (w Galicyi wsch. pod Kołomyją), zakł. dyet. St. kol. Zabłotów; p. 1. V. — 30. X.; kuchnia jarska.

Köstritz, Saksonia, 170 m., kąp. solankowe, tudzież gorące piaskowe; p. zdr. 15. V. — 1. X.

Kraljevica, miasto portowe w Chorwacyi, włoskie

Porte-re, nad morzem Adryat., godzina drogi od Rjeki (Fiume), kąpielisko morskie i uzdrowisko letnie.

Krankenheil, przy Tölz (górna Bawarya), 670 m., jodo-sodowo-alkaliczne zdroje, p. zdr. 15. V—1. X.

Kranz, zobacz Koło.

Krapina, Cieplice Krapińskie, Chorwacya, 160 m., cieplice obojętne 41—43^0 C.; p. zdr. IV—XI.

Krasnobród, w Król. pol., St. k. ż. nadwiślańskiej Rejowiec, od r. 1888 zakład kumysowy i uzdrowisko z pensyonatem dla chorych piersiowych.

Kreischa, Saksonia, Zakł. wodoleczn.

Kreuth, Bawarya, 850 m.; solanka słono-ziemno-glauberska; zakł. żętyczny; p. 1. VI. — 15. IX.

Kreutzen, Austrya górna, st. k. Amstetten; zakł. hydrop.

Kreuznach, Prusy nadreńskie; 106 m., słaba solanka jodobromowa (8—30^0 C.); łaźnie, wziewalnie, mechanoterap., kąpiele; p. 1. V. — 1. X.

Krondorf, Czechy, 1 mila od Karlsbadu, prosta szczawa alkaliczna, corocznie w ilości około 1 miliona flaszek do dyetycznego użycia rozsyłana.

Krościenko w Galicyi nad Dunajcem, szczawa alkaliczna (bardzo dobra woda stołowa) ze zdr. Stefana.

Krynica, Galicya, st. k. ż. na miejscu, 600 m., 18 zdrojów silnej szczawy alkal.-ziemno-żelazistej z CO_2 (zdroje: Główny, Słotwinka, Karola, Józefa i t. d.). Kąpiele mineralne, borowin., gazowe suche; zakł. wodoleczn. (Dr Ebers)); zakł. dyetet. (Dr Skórczewski); klimat podalpejski; 1500 pokojów; p. 15. V. — 10. X.

Krzeszowice pod Krakowem; źr. siarczane.

Kudowa, zob. Chudowa.

Kufstein, Tyrol, 482 m.; st. klimat. letnia.

Kulaszne, Galicya pod Przemyślem; żętyca.

Labassère, Francya (Pireneje). Źr. siarcz. zimne.

Landeck, Śląsk pruski, 450 m., cieplice obojętne 22—29^0 C., b. słabo siarczane; p. 1. V. — 30. IX.

Langenau, Śląsk pr. Szczawy alkal.-ziemno-żelaziste; kąpiele borowinowe; p. 1. V. — 15. X.

Langenbrücken, Baden; zdroje siarczane zimne.

Langensalza, Saksonia; źr. słono-siarcz.; p. 1. V. — 1. X.

Langeoog, Niemcy, wyspa na morzu północnem, kąpielisko morskie (silne fale). P. 1. VI. - 30. IX.

Lanjarron, Hiszpania; szczawa podobna do Vichy.

Lassnitzhöhe pod Gracem (Austrya) 555 m. Sanator. dla chor. nerw. i wewn.

Laubbach, Prusy; Zakł. wodoleczn.

Lausigk, Saksonia; kąpiele borow. i żelaz. (z domieszką arsenu); p. V. — 30. IX.

Lauterberg, Hanower, góry Herceńskie, 320 m.; st. klimat., zakł. wodoleczn.; p. 15. V. — 30. X.

Lavey, Szwajcarya (k. Waadt) źródła siarcz.; zakł. wodoleczn, kąpiele piaskowe; 433 m.; p. 15. V. — 30. IX.
Lenk w Szwajcaryi (kant. Berneński); 1105 m. Zdroje siarczane zimne. St. kol. Erlenbach; p. 10. VI. — 15. IX.
Leuk, Szwajcarya (k. Wallis); st. k. L.-Susten; 1411 m.; źr. gips.-żelaz. i siarcz.; p. 1. V. — 30. IX.
Leysin sur l'Aigle = Feydey.
Levico, Tyrol południowy, 533 m., zdroje zawierające siarkan żelaza i kwas arsenawy; p. zdr. 1. V. — 30. IX.
Libawa, kąpielisko morskie w Bałtyku, p. 15. V—1. IX.
Lido pod Wenecyą, znane kąpielisko morskie.
Liebenstein, ks. S. Meiningen; 345 m.; źr. żelaziste; zakł. wodoleczn.; p. 1. V. — 15. X.
Liebenzell, Wirtemberg; cieplice obojętne.
Liebwerda, Czechy, 397 m.; st. kol. Raspenau; szczawa alkal.-ziemna i żelazista.
Lipieck, Rosya (g. Tambowska); źr. żelaz.
Lipik, Slawonia, cieplice alkal. słone, zawier. jod.; p. 1. V. — 30. IX.
Lippsringe, Prusy (Westfalia), 136 m., wody ziemno-żelaziste, wziewalnie; p. zdr. 15. V. — 15. IX.
Lobenstein, Reuss, 515 m.; kąp. żelaz.
Locarno nad Lago Maggiore, 204 m.; st. klim. zim.
Lovrana pod Abbazyą; kąp. morskie.
Lubień, Galicya, 3 mile od Lwowa, 275 m., bardzo obfite zimne źródło siarczane; leczenie chorób górnych dróg oddechowych rozpylaniem wody siarczanej.
Lubownia nowa, Węgry (Spiż), 556 m., zakład zdrojowy, szczawy alkaliczne, ziemno-żelaziste.
Luchon, Francya (d. Haute Garonne), 625 m.; cieplice siarcz. (40—66° C.); p. 15. V. — 20. IX.
Lugano, Szwajcarya, kanton Tessyński, 275 m., st. klim. połudn. przejściowa; p. XI. — IV.
Luhaczowice, Morawy, 4 źr. alkal.-słone; kąp. min. natur. z CO_2; zakł. wodoleczn., wziewalnia i t. d.; pob. 1. V. — 30. IX.
Lussinpiccolo, Lussingrande i Cigale na Adryatyku, stacye klim. zimowe i kąp. morskie; p. 1. X. — 31. V.
Luxeuil, Francya; źr. słone i żelaz.; p. 1. VI. — 20. IX.
Łopuszna na Bukowinie; 5 mil od Śniatynia; źr. żelaziste.
Madeira, północna Afryka, miasto Funchal, słynna st. klim. całoroczna wilgotno-gorąca (śr. ciepł. 18·8° C.).
Madonna di Campiglio, Tyrol połudn. 1553 m.; st. klimat.; zakł. wodoleczn.; p. 1. VI. — 30. IX.
Maiorenhof pod Rygą; kąpiele morskie.
Malaga, Hiszpania; st. klim. zimowa (c. zimy 12,3° C.); mało deszczów.

Maloja, Szwajcarya blizko St.-Moritz; 1811 m., stac. klimat. całoroczna.

Malvern, Anglia, st. klimat.

Marbach, Szwajcarya; zakł. wodoleczn.

Marienbad, Czechy, 630 m.; alkaliczno-glauberskie zdroje z CO_2 o c. 10—15° C., (Kreutzbr., Ferdinandsbr., Carolinenbr.), kąpiele borowinowe; p. zdr. 1. V. — 30. IX.

Marienlyst, Dania; kąpiele morskie.

Marillathal, Węgry połudn., 800 m., st. klimat.; winogrona.

Marstrand, wyspa szwedzka, klim. chłodny wilgotny.

Maryówka, sanatoryum i zakład wodoleczn., 6 km. od Lwowa.

Matlock, Anglia; zakł. wodoleczn.; sanatoryum.

Mehadia = **Herkulesbad**, Węgry (Banat), 147 m., słynne cieplice siarczane 39—40° C. Pob. 15. V — 1. XI.

Meinberg, Lippe — Detmold; st. kol. Horn — M.; źr. siarczane z CO_2 i H_2S; solanka; kąpiele mułowe. Pob. 20. V. — 20. IX.

Mendel, Tyrol, 1360 m.; st. klimat.

Mentona = **Mentone**, 1 godz. k. ż. od Nizzy, w zatoce genueńskiej, uzdrowisko zimowe na francuskiej Riviera di Ponente, umiarkowanie wilgotne, względnie ciepłe, p. pob. 1. XI. — 30. IV.

Meran, wraz z sąsiedniemi gminami: Ober-, Untermais i Gratsch; połudn. Tyrol, 319—520 m., st. klim. zimowa, (śr. ciepł. zim. 1·8° C.); p. 15. X. — 15. V; wiosną leczenie galaktoterapeutyczne, jesienią winogronowe, leczenie wzniesienne.

Mergentheim, Wirtemberg; solanka gorzka; pob. V. — 1. X.

Michelstadt, Hesya. 208 m. Zakł. wodoleczn.

Millstatt, Karyntya; st. klimat.; zakł. wodoleczn.

Misdroy, dobre kąpiele morskie, na wyspie Wolin, koło Szczecina, Pomorze; także uzdrowisko zimowe.

Mitterbad w Tyrolu; zdroje żelaziste, zawierające siarkan żelaza. P. 15. V. — 15. X.

Mondsee, pod Ischlem; st. klimat. letnia.

Monfalcone, pod Tryestem; wody żelaziste.

Monsummano, Włochy półn. (prowincya Lucca); oprócz cieplic siarczanych 40—50° C., przyrodzona parówka w grocie Giusti; winogrona; p. 1. V. — 30. IX.

Mont Caux nad jez. Genewsk., ponad Glion; 1100 m.; sanatoryum; kuracya zimowa.

Mont Dore, Francya, ciepl. solank. i alkal. 52° C.

Montecarlo = **Monaco**, uzdrowisko letnie i zimowe, klimat miernie suchy; kąpiele morskie; nowy zakład wodoleczn.

Montreux, Szwajcarya (k. Waadt nad jez. Genewskiem) 380 m., wraz z sąsiedniemi gminami; st. klimat.

zimowa, chłodniejsza niż Meran; szczawa alkaliczna, żętyca, winogrona; p. cały rok.

Morszyn, Galicya, powiat stryjski, st. kol., 316 m.; oprócz słonych zdrojów, znakomite słono-gorzkie źródło (zdrój Bonifacego), wyrób soli zdrojowej do picia i na kąpiele; zakład zdrojowy, kąpiele borowinowe.

Mühlbach w Tyrolu; st. klimat. 768 m.

Münster am Stein, Prusy (prowincya nadreńska) 100 m., niedaleko Kreuznachu, zakład kąpieli słonych solanka jodo-bromowa 30·5° C. (zawierająca lit).

Muri, Szwajcarya 462 m. źródła alkal. ziemne.

Muggendorf, Szwajcarya, 600 m.; st. klim., żętyca.

Muskau na Śląsku pr. Wody żelaziste, zawieraj. siarkan żelaza i wolny kw. siarkowy; p. 15. V. — 15. IX.

Nałęczów, Królestwo Polskie, st. kol., 10 klm. od Lublina, 5 godz. od Warszawy. Zakł. wodoleczn. cały rok otwarty; zdrój żelazisty, kąpiele borowinowe, igliwiowe, słoneczne, powietrzne, świetlne i t. d. Piękne położenie, wzgórza, lasy iglaste; pob. letni od 1. VI.

Narwa, Rosya, nad zat. Fińską, gub. Petersburska. Kąpiele morskie (także ciepłe).

Narzan — patrz Kisłowodzk.

Nassau, Prusy, dolina Lany. Zakł. wodoleczn.

Nauheim, Ks. Hessen-Darmstadt; 140 m., najsilniejsza niemiecka cieplica solankowa, nader obfita w kw. węglowy; mnogie źródła 22—34·5° C.; p. 1. V. — 30. IX.

Nenndorf, Prusy (prow. Hessen-Nassau), zimne wody siarczane, solanka i borowina; p. zdr. 1. V. — 30. IX.

Nerone, Włochy; wody alkal.; natur. parówka.

Nerothal pod Wiesbadenem. Sanatoryum dla nerwowych, cały rok otwarte.

Nervi, Włochy, niedaleko Genui na Riviera di Levante; uzdrowisko zimowe, klimat wilgotny, p. 1. X. — 15. V.

Neuenahr, Prusy nadreńskie, cieplice alkaliczne z CO_2 20—40° C.; klimat łagodny, p. z. 1. V. — 1. X.

Neuhaus w Styryi; cieplice obojętne; p. 1. V. — 30. IX.

Neu-Rakoczy pod Halle; szczawa słono-alkal.

Neustadt, Haardt, Bawarya. Kurac. winogron.

Newcastle, Anglia, wyborne kąpiele morskie.

Nidelbad pod Zürichem 512 m.; st. klimat.; zakł. wodoleczn.

Niederbronn, Alzacya; solanka żelazista; p. 15. V. — 15. IX.

Niedernau, Wirtemberg, 360 m.; szczawa gorzka i żelazista: p. V. — IX.

Nieder-Langenau, Śląsk pr.; szczawy żelaziste; kąpiele mułowe; żętyca; p. 1. V. — 15. X.

Niederrichenbach, Szwajcarya (k. Unterwalden) 1167 m., st. klimat.

Niekłań, Król. Pol., st. k. ż. tegoż nazwiska; zakł. wodoleczniczy; okolica lesista.

Niemirów w Galicyi; zakład kąpiel. (siarczano-solno-alkal).

Nizza = Nice, Francya (depart. Alp morskich), nad morzem Śródziemnem; ulubiona st. klim. zimowa umiarkowanie wilgotno-ciepła, kąpielisko morskie, sez. zimowy X. — V., kąpiele morskie V. — X.

Norderney, Hanower, wyspa na m. północnem, najznakomitsze niemieckie kąpielisko morskie, lecznica dla zołzowych; sanatorya; p. 1. VI. — 1. X.

Nowe Miasto nad Pilicą, Król. pol., gub. Piotrkowska, zakład wodoleczniczy Dra Bielińskiego, okolica lesista, górzysta; ze Skierniewic pocztą.

Obersalzbrunn, patrz Salzbrunn.

Oberspaar pod Dreznem. Kuracya winogron.

Obornik (Obernigk) pod Wrocławiem. Letnisko; kąpiele igliwiowe; zakł. dla umysłowo-chorych.

Odessa, Rosya, nad morzem Czarnem; kąpiele morskie, kąpiele słono-mułowe w limanach (naturalnych słonych jeziorach odeskiej zatoki); zakład wodoleczn.; p. kąp. (najlepsza) 20. VI. — 15. VIII.

Oeynhausen = O.-Rehme. Prusy (Westfalia), cieplice słone, 26—31^0 C., zawierające CO_2; p. 15. V. — 30. IX.

Offenbach nad Menem; słaba solanka sodowo-litowa.

Ojców w gub. Kieleckiej (17 kilom. od Krakowa, 19 klm. od st. k. Olkusz), pięknie położony w dolinie Prądnika. Zakład wodoleczniczy; p. 1. IV. — 1. XI.

Oldesloe, Holsztynia; solanka, zdroje siarcz.

Oppelsdorf pod Zittau; zimne zdr. siarcz.-żelaziste.

Orb, Hessen-Nassau; solanki; p. 1. V. — 30. IX.

Ospedaletti pod San-Remo; st. klim. zimowa sucha (zimą + 12^0 C.); p. 1. XI. — 1. V.

Ostenda = Ostende, Belgia, najwięcej uczęszczane kąpielisko morskie, wspaniałe urządzenia; p. 1. VI.—15. X.

Ottobad, Bawarya, 520 m., szczawy żelaziste; pob. 1. V. — 1. X.

Otwock w Król. Polsk. (godzina drogi koleją od Warszawy). Sanatoryum dla chor. piers. Dra Geislera cały rok otwarte. Stacya klimatyczna.

Palermo, stolica Sycylii, krajobraz pyszny, bogata roślinność, klimat wilgotno ciepły (ciepł. zimy 11·3^0), stacya klimatyczna południowa; p. 15. X. — 30. IV.

Pallanza, Włochy półn., nad Lago Maggiore 193 m. Stacya klimat. całoroczna, głównie wiosna i lato.

Pantieosa, Hiszpania, Pireneje; 1700 m. Cieplica solankowa z solą glauberską, azotem i siarką.

Passugg, Szwajcarya (k. Graubünden); szczawy żelaziste; p. 15. V. — 15. X.

Passy, Francya; źródła z siarczanem żelaza.

Piszczany (Pöstyén, Pistyan na Węgrzech), naturalne cieplice (60° C) siarczane i kąpiele szlamowe o silnej radioaktywności, stosowane w dnie, goścu, ischias, wysiękach itd. Nowe łazienki zimowe i hotel. 3000 pokoi w każdej cenie. 15 lekarzy (Polak Dr. Teichmann). Zakład cały rok otwarty.

Piszczany, Pöstyen, Pistyan na Węgrzech, naturalne cieplice (60° C) siarczane i kąpiele szlamowe o silnej naturalnej tywności, stosowane w dnie, gośćcu, ischias, wysiękach itd. Nowe łazienki zimowe i hotele 2000 pokoi w każdej cenie, jest lekarz Polak Dr. Teichmann i Zakład cały rok otwarty.

Pau, Francya (depart. niższych Pirenejów), 207 m., zimą ciepłota waha się między 8—9° C.; st. klimat. zimowa; p. 1. XI. — 31. V.

Peebles, Anglia; st. klimat.; zakł. wodoleczn.

Pegli, pod Genuą; st. klimat. zimowa (1. XI. — 1. V), latem kąpiele morskie, piaskowe.

Petersthal, W. ks. Badeńskie, 421 m., szczawy alkaliczno-ziemno-żelaziste z CO_2; p. 15. V. — 30. IX.

Pfäffers, zobacz Ragaz-Pfäffers.

Piatigorsk, ces. rosyjsk., Kaukaz, gub. Stawropolska, 993 m., 20 zdrojów siarczanej cieplicy od 29·3° do 51·25° C., tudzież źródła alkaliczno-żelaziste i gorzkie; p. 1. V. — 1. X.

Pisa, Włochy; st. klimat. zimowa (+ 7° C.) wilgotna; p. 1. X. — 1. V. Cieplice siarczane.

Piszczany, (Pöstyén, Pistyan) na Węgrzech; cieplice siarczane 57—75° C., tutejszy muł zdrojowy używany na kąpiele; p. 1. V. — 30. IX.

Plombières, Francya (Wogezy), 456 m., liczne źródła cieplic obojętnych od 13—74° C., kąpiele wybornie urządzone, p. 1. VI. — 30. IX.

Podgórze pod Krakowem; kąpiele siarczane i solankowe ze źródła; zakład kąpielowy Matecznego.

Pohulanka pod Dźwińskiem (Dynaburgiem). Zakład kumysowy i wodoleczniczy. Leśna st. klimat.

Polzin, Pomorze; szczawy słono-żelaziste; parówki. Pob. 1. V. — 1. X.

Połąga, polsko-litewskie kąpiele morskie w Bałtyku (gub. Kurlandzka); z Galicyi przez Prusy do Kłajpedy (Memel), z Król. Polsk. przez Libawę lub Prekulny. Lasy sosnowe; p. 15. VI. — 15. IX.

Półhora, Węgry, Orawa, pod Babią Górą, wody słone jodo-bromowe.

Pontresina, Szwajcarya (k. Graubünden), uzdrowisko letnie i zimowe w górnym Engadynie, 1830 m., liczne hotele i pensyonaty; sez. letni 1. V. — 30. IX.

Portobello pod Edynburgiem; kąpiele morskie.

Porto-Rose pod Tryestem; kąpiele słone i morskie.

Pörtschach, Karyntya 470 m. Kąpiele w jeziorze.

Prags, Tyrol 1377 m.; st. kol. Niederdorf. St. klim.; źródła siarczane.

Preste, Francya, wsch. Pireneje; cieplice obojętne.

Püllna, wieś w Czechach, źródła wody gorzkiej.

Pustomyty, Galicya, 1 mila od Lwowa, wody siarczane zimne, skromny zakład zdrojowo-kąpielowy.

Putbus na wyspie Rugii. Kąpiele morskie.

Pyrawarth pod Wiedniem; st. k. Wolkersdorf; zdr. żelaziste; p. 15. V. — 15. IX.

Pyrmont, ks. Waldeck, proste szczawy, wody słone i silne żelaziste zdroje z CO_2; p. zdr. 15. V. — 10. X.

Rabbibad, Tyrol południ., 1250 m. St. klim., silna

szczawa żelazista; p. 15. VI. — 15. IX. (St. kol. St. Micheln).

Rabka, Galicya, 540 m., silne zdroje słono-jodo-bromowe; klimat podgórski; czyste powietrze. Lecznica bezpłatna dla dzieci zołzowych; p. 15. V. — 1. X.

Radegund, Styrya, 735 m. Zakł. wodoleczn.

Radein, Styrya, szczawa alkal.; p. 1. V. — 30. IX.

Ragaz-Pfäffers, Szwajcarya (kant. St. Gallen), dwa zdrojowiska: Pfäffers 685 m., a Ragaz 521 m., których cieplice obojętne 38° C. służą wspólnie do użycia.

Raguza (Dubrownik), Dalmacya; st. klim. zimowa.

Rajecz Fürdö, Węgry, cieplica ałun.-żelazista.

Rapallo pod Genuą; st. klim. zimowa (+10° C.).

Rapportsweiler, Alzacya; zdrój ziemno-słony.

Reccoaro, Włochy; szczawa żelazista.

Rehburg, Hanower; źródło słono-żelaziste; p. V. — X.

Rehme, zobacz Oeynhausen.

Reiboldsgrün, Saksonia, 690 m.; lecznica dla chorych piersiowych. Kąpiele żelazisto-borowinowe.

Reichenau, Austrya, miejsc. klimat., 500 m. Zakł. wodoleczn.; p. 1. V. — 15. X.

Reichenhall, Bawarya, 474 m., uzdrowisko podalpejskie, solanka, leczenie wzniesienne (terenowe), zakłady aeropneumatyczne i inhalacyjne; p. zdr. 15. V. — 30. IX.

Reinerz, Śląsk pruski, 568 m., zdroje ziemno-alkaliczno-żelaziste, wyborna żętyca, klimat górski, kąpiele mineralne wodne i borowinowe; p. 1. V. — 30. IX.

Remagen nad Renem; letnisko i zakł. dla nerwow.

Reutlingen, Wirtemberg; zimny zdrój siarcz.

Rewel, gub. Estlandzka; kąpiele morskie.

Rheinfelden, Szwajcarya pod Bazyleą, 280 m.; Solanka, żętyca, winogrona.

Rigi, Szwajcarya, nad jez. 4 kantonów. Miejscowości klimatyczne, jako to: R.-First 1446 m., R.-Klösterli 1317 m., R.-Kulm 1800 m., R.-Scheidegg 1650 m. i t. d. W Rigi-Kaltbad 1470 m. zakł. wodoleczn.; p. 15. VI. — 1. X.

Riolo, Włochy, źr. żelaz., siarcz. i słone.

Rippoldsau, Baden, 566 m. Szczawa żelaz. glaub.

Riviera, wybrzeże zatoki Genueńskiej, pomiędzy Nizzą a Spezią, rozdzielone przez Genuę na część zach. Riv. di Ponente i wsch. Riv. di Levante. Na Riv. di Ponente: Nizza, Mentona, San-Remo, Bordighera, Hyeres, Cannes, Monaco, Cordigliano, Genua. Na Riv. di Levante: Pegli, Nervi, Rapallo, Piareggio, Spezia, Santa Margherita Ligure.

Rohicz, Styrya (Rohitsch-Sauerbrunn), 228 m., wody słono-alkaliczne, bardzo obfite w kw. węgl.; p. 1. V. — 1. X.

Römerbad, połudn. Styrya, 237 m., obojętne cieplice 36—38° C., klimat łagodny; p. 1. V. — 30. IX.

Römerquelle, Karyntya; szczawa alkal.

Roncègno, połudn. Tyrol, 535 m., zdrój arsenowo-

żelazisty do picia i do kąpieli na miejscu używany. Zakł. wodoleczn.; pob. 15. V. — 30. IX.

Ronneby, Szwecya; zdrój siarcz.-żelazisty.

Rosenheim, Bawarya, 450 m. Solanka, słabe źródła żelaziste, zakł. wodoleczn.

Rothenfelde, Hanower; solanka; p. 15. V. — 1. X.

Royan, Francya przy ujściu Girondy; kąp. morskie.

Royat, Francya (depart. Puy de Dôme), 450 m., cieplice alkaliczno-solne 20—35° C., p. zdr. 15. VI. — 15. IX.

Rożnów (Roznau) Morawy, 400 m., zakład wodoleczniczy pod kier. Polaka Dra Sawera; st. klim.

Rubinat, Hiszpania; woda gorzka.

Rüdesheim, Prusy nadr.; kurac. winogronowa; pob. 15. IX. — 30. X.

Rudno-Domkat, Siedmiogród; szczawa żelaz.

Rudka pod Warszawą; sanator. dla gruźliczych.

Rügenwaldermünde, Pomorze; kąpiele morskie.

Ryga, w ces. ros. (gub. inflancka), kąpielisko morskie, zakład kumysowy i hydropatyczny; p. kąp. 15. V — 15. VIII. Pod Rygą dość liczne miejscow. kąpielowe (Maiorenhof, Dubbeln, Karlsbad i inne).

Rymanów, Galicya (powiat sanocki), st. k. ż. o milę od zakładu; 3 zdroje szczawy alkaliczno-słono-jodobromowej: Celestyny, Klaudyi i Tytusa; zakł. kąpielowy, wyrób soli zdrojowej; podczas lata kolonia wakacyjna dla ubogich dzieci ze Lwowa; p. zdr. 20. V. — 20. IX.

Sadkowskie źródła, Rosya, ziemia wojska Dońskiego. Źródła siarczane zimne.

Saidschütz, Czechy, zdrój wody gorzkiej.

St. Amand, Francya (Nord); źr. siarczane.

St. Anne's on sea, Anglia; kąpiele morskie.

St. Gervais, Francya, Sabaudya; źr. siarczane.

St. Honoré, Francya, 300 m., cieplice siarczane, alkaliczne i arsenowe; p. 1. VI. — 1. X.

St. Laurent les bains, Francya (d. Ardèche); źr. alkaliczne gorące.

St. Malo, Francya (Ile-et-Vilaine). Kąp. morskie; p. 1. VI. — 1. X. Tuż obok kąpiele: Paramé, St. Serwan.

St. Moritz, Szwajcarya (kant. Graubünden), 1856 m., st. klim. alpejska i zakład silnych zdrojów żelazistych, bardzo obfitych w kw. węglowy, p. zdr. 1. VI. — 30. IX.

St. Radegund pod Gracem; st. klim. 750—1500 m. Wodolecznica, elektroterapia.

St. Sauveur, Francya (dep. wyż. Pirenejów), 770 m., cieplice siarczane 20—34° C.

Salvatorquelle, woda litowa, patrz Szinye Lipocz.

Salzbrunn = Obersalzbrunn, Śląsk pruski, 407 m., szczawy solno-alkaliczne i żelaziste, zakł. żętyczny.

Salzdetfurth, Hanower; solanka i letnisko.

Salzhausen, Hessen; solanka; p. V. — 1. X.

Salzschlirf w Hessen-Nassau. Solanka jodo-bromowa, zawierająca lit; p. 15. V. — 1. X.

Salzuflen, Lippe-Detmold; solanka, wziewalnie; p. 1. V. — 1. X.

Salzungen, ks. Sasko-Meiningen, 250 m., silne solanki, dobry klimat; p. 1. V. — 30. IX.

Samaden, Szwajcarya, 1740 m. St. klim. wysokogórska.

Sandefjord, kąpiele w morzu północnem; źródła słone, siarcz., żelaz. 5 godz. od Chrystyanii; p. 1. VI. — 1. IX.

Sangerberg w Czechach pod Marienbadem. Szczawa żelazista; p. 15. V. — 15. IX.

San-Remo, Włochy (Riviera di Ponente); uzdrowisko zimowe, o jednostajnej ciepłocie i ochronione od wiatrów; ciepłota zimy $+9^0$ C.; p. 1. X. — 1. V.

Sasów, Galicya; st. klim., zakład wodoleczniczy.

Sassnitz, na wyspie Rugii, kąpielisko morskie; parowcem od Szczecina, p. 15. V. — 1. X.

Saxon les Bains w Szwajcaryi (kant. Wallis). Solanki, zawierające jod i brom.

Schandau, Saksonia nad Elbą; źródło żelaziste, kąp. solank., borow. i t. d. St. klim.; p. 1. V. —30. IX.

Scheveningen, Holandya, kąpiele morskie. Urządz. wytworne; silne fale; p. kąp. 1. VI. — 1. X.

Schiermonnikoog, na wyspie tegoż imienia. Kąp. w morzu północnem.

Schinznach, Szwajcarya (kant. Aargau), 350 m.; klimat łagodny, cieplice ziemno-siarczane 18—34^0 C., nadto zdrój jodowy z Wildegg; p. 15. V. — 30. IX.

Schlangenbad, Prusy (prow. Hessen-Nassau), 313 m., cieplice obojętne 32^0 C.; p. 15. V. — 30. IX.

Schmalkalden, Hesya; solanka i letnisko.

Schmiedeberg, Saksonia; kąpiele borowinowe.

Schönberg, Holsztyn; kąpiele morskie.

Schönbrunn, Szwajcarya (Zug), zakład wodoleczn.

Schwalbach = **Langenschwalbach**, w Nassau, 318 m.; silne szczawy alkaliczno-żelaziste; mnoga rozsyłka wód tutejszych; p. 1. V. — 15. X.

Schweizermühle, saska Szwajcarya; zakł. wodoleczn.

Sedlitz, Czechy, blizko Bilinu; wody gorzkie.

Seewis, Szwajcarya, k. Graubünden, 1000 m., uzdrowisko wysoko-górskie letnie, przejściowe do Davos.

Sellin, Rugia; kąp. morskie.

Selters = **Niederselters**, Prusy (prow. Hessen-Nassau), wieś, szczawa alkaliczna; wysyłka około 4 milionów flaszek rocznie; zakł. zdrojowego tutaj niema.

Semmering, Rakuzy dolne; st. k., 1000 m.; uzdrowisko wysoko-górskie letnie i zimowe; zakład wodoleczniczy.

Sestri Levante, stac. klim. zimowa na Rivierze.

Shop, Anglia (Kumberland); wody alkaliczne.
Siergiejewskie źródła siarczane, Rosya (gub. Samarska).
Simaiz, na Krymie 5 wiorst od Ałupki; wyborne kąpielisko morskie i stacya klimatyczna ciepła.
Siofok, patrz Błotne jezioro.
Sirmione nad jez. Garda; cieplica siarczana (65^0 C.), uzdrowisko zimowe.
Sistiana pod Tryestem; kąpiele morskie.
Sliacz (= Szliacs) na Węgrzech; 300 m.; zdroje żelaziste ciepłe (11—31^0 C.) z CO_2; p. 15. V. — 30. IX.
Sławijańsk, ces. rosyjskie (gubernia Charkowska), zdroje i jeziora słone, latem szpital wojskowy.
Sławinek pod Lublinem; szczawa żelazista.
Sławuta, Wołyń, st. k. ż. brzesko-kijowskiej, stac. klimat. leśna i zakład kumysowy, lecznica dla chorób piersiowych; p. 22. V. — 22. IX.
Słotwiny, zob. Krynica.
Smokowiec, (Szmeks; węg. Tatra-Füred) Stary i Nowy — w Tatrach 1005—1014 m.; 1 godz. od st. kol. Popràd-Felka. St. klimat. (częściowo i zimowa); zakłady wodoleczn., szczawa żelazista; p. 1. VI — 30. IX.
Soden, Prusy (prow. Hessen-Nassau), źródła słone z CO_2 15—30^0 C.; p. 15. V. — 15. X.
Sodenthal, st. kol. Aschaffenburg. Solanka jodobromowa, zakł. wodoleczn.; p. 1. V. — 30. X.
Solec, Król. Pol. (powiat Stopnicki), st. kol. Kielce, zdrój zimny alkaliczno-solno-siarczany.
Sophienbad w Reinbeck pod Hamburgiem; zakład wodoleczn.
Sorrento w zat. Neapolit.; st. klimat. wiosenna.
Spaa = **Spa,** Belgia, 310 m., wytworny zakład kąpielowy silnych wód alkaliczno-żelazistych z CO_2; pob. 1. V. — 30. X.
Spezia pod Genuą; st. klim. zimowa (X—V), latem kąpiele morskie (VI—IX).
Spiekeroog, wyspa fryzyjska. Kąpiele w morzu północnem; p. 1. VI — 1. X.
Srebrenica, w Bośni, źródła żelaziste, zawierające arsen, zwane też źródłem Gubera.
Stachelberg, Szwajcarya (k. Glarus), 660 m. St. klimat. i źr. siarczane; p. 15. V. — 1. X.
Staraja Russa, Rosya, gub. Nowogrodzka. Kąpiele słone, mułowe; st. sanit. dla dzieci zołzowych.
Steben, Bawarya, 580 m. Źr. żelaziste alkal. ziemne; kąpiele borowin; p. 25. V. — 30. IX.
Sternberg, Czechy, 355 m. Źr. żelaziste.
Stołopińskie wody, ces. rosyjsk. (gub. Samarska), źródło słono-siarczane, a drugie żelaziste, tudzież słone jezioro, którego mułu używają do kąpieli.
Stoosz, Węgry; zakł. wodoleczn.

Stoss, Szwajcarya, nad jez. 4 kanton., 1293 m. St. klimat.; p. 15. VI. — 30. IX.

Streitberg, Szwajcarya (st. kol. Ebermannstadt). St. klimat., żętyca; sanator. dla nerwowych.

Suchum nad m. Czarnem. Kąpiele morskie.

Sudak, Krym. Kąpiele morskie, solanki.

Suderode, Saksonia. Solanka, zakł. wodoleczn.; pob. 15. V. — 1. X.

Sulz pod Wiedniem. Szczawa żelazista.

Sulza, Sachsen-Weimar. Solanki; p. 1. V. — 1. X.

Sulzbrunn, Bawarya, 875 m. Solanka jodowa; pob. 1. V. — 1. X.

Swinemünde, Pomorze; kąp. morskie; solanki.

Swoszowice, Galicya, 10 km. od Krakowa, st. k. ż., zimne wapniowo-siarczane zdroje z CO_2 i H_2S, zakład kąpielowy.

Sylt, na wyspie Sylt na m. półn., kąpielisko morskie składa się z dwu miejscowości: Westerland (zbytkowne) i Wennigstedt (skromniejsze, odległe o godzinę), z Hamburga parowcem. Pob. 15. V. — 1. X.

Szaratica, (Morawy), własność Dra Vesely'ego; wysyłka wody gorzkiej.

Szczawnica, (Galicya), w Pieninach nad Dunajcem, 500 m.; szczawy słono-alkaliczne; 7 zdrojów: Józefiny, Stefana, Magdaleny itd.; wziewalnie solankowa i igliwiowa; dwa zakłady wodolecznicze t. j. górny (Dr Gorski X.) i dolny cały rok otwarty (Dr Kołączkowski); kąpiele rzeczne w Dunajcu; st. kol. Stary Sącz (41 km.) lub Nowy Targ (39 km.); p. 20. V. — 30. IX.

Szepetówka na Wołyniu; szczawy żelaziste.

Szinye Lipocz na Węgrzech pod Eperies. Znany zdrój szczawy alkal.-litowej Salvatorquelle.

Szkleno, Węgry, 1 godz. od st. kol. Schemnitz; ziemne cieplice 30—50⁰ C.

Szkło, Galicya, 35 km. od Lwowa, zimne wody siarczane; ma 2 zakł. kąpielowe: wojskowy i cywilny.

Szliacs, patrz Sliacz.

Szmeks, zob. Smokowiec.

Tabarz, Turyngia, 416 m., st. klimat. letnia.

Tabasarańskie wody, Kaukaz; kąpiele.

Tambach, Gotha, ok. 500 m. St. klimat.

Tarasp-Schuls, Engadin, Szwajcarya (k. Graubünden), 1250 m., klimat alpejski, dużo źródeł mineralnych: glauberskich i szczaw żelazistych. P. VI — 15. IX.

Tarcsa (Tatzmannsdorf), Węgry. Źr. glaub.-żelaz.

Tatra-Füred, zob. Smokowiec.

Tátra-háza, Węgry, 670 m. St. klimat.; zakł. wodoleczniczy.

Tegernsee, Bawarya, 735 m. Źr. siarcz., letnisko.

Teinach, Wirtemberg, 400 m. Źr. alkal.-ziemne i szczawy żelaz.; p. 1. V. — 1. X.

Teneryfa na wysp. Kanaryjskich; śr. ciepł. roczna + 18° C. St. klimat. dla chor. piersiowych (z Genui 5 dni).
Teodozya, Krym (połudn. wsch.). Kąpiele morskie i piaskowe, winogrona, kumys.
Teplitz-Schönau, zob. Cieplice czeskie.
Territet, nad jez. Genewskiem. St. klimat.; zakład wodoleczniczy.
Thale, Harz. Solanka i st. klim.; p. 15. VI. — 15. IX.
Thalkirchen pod Monachjum. Zakł. wodoleczn.
Tharandt pod Dreznem. Źr. ziemno-żelaziste.
Thusis, Szwajcarya, Graubünden, 750 m., st. klim.
Tobelbad, Styrya. Cieplice oboj., letnisko.
Topuszko, Kroacya, 282 m.; cieplice oboj. 50—57° C.
Traunstein, Bawarya g., 580 m. Zakł. wodoleczn. (kąp. mineralne, słone, borowin. etc.). Letnisko.
Travemünde 17 km. od Lubeki; kąp. morskie.
Trenczyn, zob. Cieplice Trenczyńskie.
Tréport, Francya (Normandya). Kąpiele morskie.
Triberg, Czarny Las, 714 m. St. klim.; p. V—X.
Trilio, Hiszpania. Źr. siarcz. i żelaziste.
Trouville, Francya, Normandya, kąpielisko morskie.
Truskawiec, w Galicyi wsch., 8 km. od st. k. Drohobycz w górskiej okolicy 415 m.; liczne zdroje: słonogorzkie (Maryi, Zofii i Bronisławy); szczawy alkal. (Surowica), siarczane (zdr. Edwarda). Wziewalnia solank. syst. Wassmutha; st. klimat.; p. 15. V. — 15. X.
Tryest, (u Słowian Terst), kąpielisko morskie, częste wiatry Sirocco, Bora.
Tüffer-Franz-Josefbad w Styryi; st. kol.; cieplice obojętne (38·5° C.); p. V—X.
Tyflis, m. gub. w Rosyi; 440 m.; liczne cieplice obojętne, zaopatrujące łazienki całego miasta.
Ullersdorf, Morawy, 380 m. Solanka alkal.-siarczana, żętyca.
Uriage, Francya, dep. Isère, 414 m.; solanka siarcz.-ziemna; p. 1. VI. — 30. IX.
Ustronie, Śląsk austr.; st. klim. Zakł. wodoleczn.
Vals, Francya (depart. Ardèche), 10 zdrojów alkalicznych, podobnych do wód Vichy 13—16° C.; p. 15. V. — 30. IX.
Veldes, Kraina. Szczawa glaub.-żelazista.
Vernet we Francyi (dep. Wsch. Pirenejów), 630 m. Zródła siarczane.
Vevey, Szwajcarya, nad jeziorem genewskiem, 414 m.; st. klim. podalpejska, dobra na wiosnę i jesień, dla chorych piersiowych; leczenie winogronowe.
Vichy, Francya (dep. Allier), 260 m., słynnne cieplice alkaliczne, zdroje: Grande Grille, Célestins, l'Hôpital i t. d. 11—46° C.; wyrób soli zdrojowej i pastylek; pob. zdr. 1. V. — 1. X., lecz także i zimą.
Villach, Karyntya, 486 m.; cieplica oboj. 29° C.

Villeneuve, nad jez. Genewskiem. St. klimat.

Vittel w Wogezach, zimne słono-ziemne źródła, podobne do Contrexeville; p. 25. V. — 25. IX.

Vöslau pod Wiedniem, 540 m.; cieplice obojętne 24° C., leczenie winogronowe.

Waid — Auf der, Szwajcarya pod St. Gallen. Zakł. wodoleczniczy, kuchnia jarska.

Wangerooge, wyspa na m. Północnem. Kąpiele.

Warażdyn, zob. Cieplice warażdyńskie.

Warmbad, Saksonia; st. kol. Wolkenstein, 458 m.; cieplica obojętna 30° C.

Warmbrunn na Śląsku pr., 364 m., st. kol. żel., 8 zdrojów siarcz. gorących (25—43° C.); kąpiele borowinowe. Zakł. wodoleczn. Sezon 1. V. — 1. X.

Warnemünde, w. ks. Meklenburg-Schwerin, kąpielisko morskie; p. zdr. 15. VI. — 15. IX.

Wartenberg, Czechy pod Turnau. Zakł. wodoleczn.

Weggis, Szwajcarya, nad jez. 4 kantonów, 450 m.; st. klimat. letnia.

Weilbach w ks. Nassauskiem (niedaleko Wiesbadenu); kąpiele siarczane, zdr. litowe; p. 15. V. — 1. X.

Weissbad, Szwajcarya, Appenzell, 819 m. Źródła żelazisto-wapienne; st. klimat.

Weissenburg, Szwajcarya k. Bern., 890 m. St. klim., cieplica gorzka 26° C.; p 15. V. — 1. X.

Wenecya, nad Adryatykiem, st. klim. zimowa, średnio ciepła, wilgotna, słoneczna. Średnia zimowa ciepłota 3·9° C.; latem (V—X) morskie kąpiele na Lido.

Westerland, patrz Sylt.

Wiesbaden, Prusy, stolica ks. Nassauskiego, liczne cieplice solankowe 50—68° C. na kąpiele i do picia, około 30 domów łaziennych; zakł. wodoleczn., różnorodne kąpiele, zakłady żętyczne, winogrona, wziewalnie i t. p. Otwarty cały rok, głównie IV—X.

Wiesen, Szwajcarya, k. Graubünden, 1450 m. St. klimatyczna.

Wight, Anglia, wyspa w zat. Southampton. Kąp. morskie; st. zimowa dla chorych piersiow.

Wildbad, król. Wirtemberskie, 400 m., obojętne cieplice, 33—37° C.; p. k. 1. V—1. X.

Wildungen, ks. Waldeck, 228 m., szczawy ziemnoalkaliczne i zdrój znakomity żelazisty, p. 1. V—1. X.

Wilhelmshöhe, pod Kassel, 285 m. Letnia st. klim. i 3 zakłady wodolecznicze.

Wimpffen, Hesya. Solanka.

Windawa, gub. Kurlandzka. Kąpiele morskie.

Wipfeld pod Würzburgiem. Zdrój siarczany; kąp. mułowe, parowe.

Wisła w Beskidach (Śląsk austr.). Letnisko i zakł. wodoleczniczy.

Wittekind, pod Halle. Solanka; p. 1. V. — 1. X.

Woodhall, Anglia (Lincolnshire). Silne źródło jodobromowo-ziemne z dużą ilością CO_2.
Wyborg, Finlandya. Ciepłe kąpiele morskie.
Wyk na wyspie Föhr, Szlezwig. Kąpiele morskie; st. kol. Dagebüll, stąd statkiem $^3/_4$ godz.
Wysotskija, gub. Twerska. Żr. żelaziste.
Wysowa, Galicya (powiat gorlicki), 525 m.; st. klim. i zakład zdrojowo-kąpielowy; szczawy słono-alkaliczno-żelaziste; 7 głównych zdrojów; p. 1. VI. — 1. X.
Zagwerskie źródła (żelaziste), gub. Tyfliska.
Zakopane, w Tatrach polskich, 830—1000 m., uzdrowisko letnie i zimowe, st. k. w miejscu, klimat alpejski, pobyt zimowy dla piersiowych. Zakład wodoleczniczy Dra Chramca; sanatoryum Drowej Hawrankowej. Liczne pensyonaty, hotele, wille. Tuż pod Zakopanem (w Kościelisku) wzorowo urządzone sanatoryum dla chor. gruźl. Dra Dluskiego.
Zandvoort, Holandya pod Haarlem. Kąp. morskie.
Zell am See, Tyrol, 752 m. Letnisko.
Ziegenhals, Śląsk pr. Letnisko; liczne zakłady wodolecznicze.
Zinnowitz na wyspie Usedom. Kąpiele morskie.
Zoppot, patrz Copoty.
Zuckmantel, Śląsk austr., zakład wodoleczniczy.
Zug pod Zürichem. Letnisko, winogrona, żętyca.
Żegiestów, Galicya, pod Krynicą, 486 m., st. kol.; szczawy alkal.-ziemno-żelaziste, kąpiele w Popradzie; kąpiele słoneczne, borowinowe; p. 20. V. — 20. IX.
Żeleznowodsk, Rosya, pod Piatigorskiem. Liczne zdroje, szczawy żelaziste z dużą ilością CO_2.

ZESTAWIENIE
WAŻNIEJSZYCH ZDROJOWISK POLSKICH.

I. Cieplice obojętne. Jaszczurówka pod Zakopanem 21° C.

II. Szczawy proste (wody stołowe). **Krościenko** nad Dunajcem w Galicyi (z d r. S t e f a n a). **Głębokie** w Galicyi (tylko do picia na miejscu). **Wysowa** w Galicyi (zdrój Józefa).

III. Szczawy alkaliczne. Szczawnica w Galicyi. 7 zdrojów o dość znacznych różnicach w ilości poszczególnych składników: dwuwęglanu sodowego i magnowego zawiera najwięcej z d r ó j M a g d a l e n y; chlorku i siar-

kanu sodowego — tenże zdrój i zdrój Józefiny; dwuwęglanu litu — zdr. Szymona; wolnego CO_2 — zdr. Stefana; dwuwęglanu żelaza — zdr. Jana. Zdroje Waleryi i Wandy zajmują miejsce pośrednie. Tutaj także należą wymienione w poprzedniej grupie **Krościenko** i **Głębokie**.

IV. Szczawy żelaziste. Krynica w Galicyi; 18 zdrojów, (główne: Zdrój główny, Słotwinka, Zdr. Karola, Zdr. Józefa) bardzo silnej szczawy wapienno-i magnowo-sodowo-żelazistej. **Żegiestów** w Galicyi nad Popradem; bardzo silne szczawy ziemno-żelaziste. **Wysowa** w Galicyi. 7 głównych zdrojów: Zdr. Słony i Olgi — szczawa słono-bromowo-jodowo-żelazista; Zdr. Rudolfa i Bronisława — silne szczawy alkal.-żelaziste. Zdr. Wandy i Karola — słabe szczawy żelaziste. **Nałęczów** w Król. Polsk. — zdrój ziemno-żelazisty z małą ilością CO_2. **Sławinek** pod Lublinem i **Szepetówka** na Wołyniu — szczawy żelaziste.

V. Solanki: Ciechocinek w gub. Warszawsk. pow. Nieszawskim; b. obfita solanka słabo bromo-jodowa. **Rabka** w Galicyi; liczne zdroje: Zdr. Maryi i Rafaeli — solanki jodo-bromowe; Zdr. Krakusa — solanka zimna; Zdr. Kazimierza — szczawa solank. z chlorkiem litu. **Rymanów** w Galicyi; 3 zdroje (Klaudyi, Celestyny i Tytusa) szczawy alkal. słono-jodo-bromowej. **Truskawiec** w Galicyi. 3 zdroje (Maryi, Zofii i Bronisławy) słono-gorzkie; zdr. Surowica — szczawy solank. alkal. **Iwonicz** w Galicyi. Zdr. Karola i Amelii z bardzo silną szczawą słoną jodobromową. **Druskieniki** w gubernii Grodzieńskiej nad Niemnem — solanka z chlorkiem wapnia. **Delatyn** w Galicyi — solanka zimna.

VI. Wody gorzkie. Morszyn w Galicyi — znakomite słono-gorzkie źródło, przewyższające wszelkie obce wody gorzkie.

VII. Wody z ziemiami alkal. Birsztany w gub. Wileńskiej, pow. Trocki; stare źródła.

VIII. Zdroje siarczane. Busk i **Solec** w gub. Kieleckiej pow. Stopnickim — zdroje słono-alkaliczno-siarczane. **Swoszowice** pod Krakowem — zdroje wapniowo-siarczane z CO_2 i H_2S. **Podgórze** pod Krakowem — wody solankowo-siarczane. **Lubień** pod Lwowem. **Niemirów** w Galicyi — zdroje alkal.-słono-siarczane. **Pustomyty** pod Lwowem. **Truskawiec** w Galicyi (Zdr. Edwarda). **Krzeszowice, Szkło** w Galicyi.

PODRĘCZNIK TERAPEUTYCZNY.

Abortus. Poronienie. Przy poronieniu nawykowem należy wykazać przyczynę. Z chorób ogólnych najczęściej wywołuje je kiła, która wymaga energicznego leczenia swoistego podczas ciąży. Inne skazy ogólne wymagają też leczenia swoistego. Z przyczyn miejscowych najczęściej wywołują poronienie tyłozgięcie macicy, dające się podczas ciąży leczyć; jakoteż zmiany zapalne błony śluzowej, miąższu macicy i jej otoczenia. Gdy przyczyny poronień nawykowych przy badaniu nie łatwo nam odnaleść i badanie krwi w kierunku kiły da wynik ujemny, natenczas polecimy ciężarnej nadzwyczaj spokojne zachowanie się, zabronimy jej spółkowania, wszelkich forsowniejszych ruchów, wszelkiej jazdy, a nawet dłuższy czas polecimy jej pozostawanie w łóżku (w każdym razie podczas pierwszych 5 okresów miesiączkowych).

Każde krwawienie w ciąży, dla którego przy badaniu nie znajdziemy wyraźnej przyczyny, zapowiada możliwość poronienia, a skoro do krwawień przyłączają się bóle w krzyżach i dołem, wtedy mówimy o poronieniu grożącem. W tych przypadkach kładzie się chorą do łóżka, zaleca się jej bezwzględny spokój, dyetę lekko strawną; przeciw skurczom macicy podaje się środki odurzające, najlepiej w formie czopków odbytniczych.

1. **Rp.** Extr. opii aquosi 0·04. But. Cacao q. s. ut f. supp. anale. D. t. Nr. VI. S. 2—3 czopków dziennie użyć lub też:

2. **Rp.** Morphii muriat. 0,02; But. Cacao q. s. ut. f. supp. anale. D. t. Nr. VI. S. 2—3 czopków dz. użyć.

Krwawienie skąpe nie wymaga żadnego lekowania, w krwawieniu obfitszem wolno podawać tylko środki działające na błonę śluzową, a nie na miąższ macicy, jako to:

3. **Rp.** Extr. fluid. hydrast. canad. 20·00. S. 3 razy

dnia 15—25 kropli zażyć, lub też:

4. **Rp.** Okistiptini Richter in pastillis à 0·05; Dtd. Nr. XL. S. 3 razy dz. po 2—3 pastylek zażyć.

5. **Rp.** Styptol à 0·05 Pastill. S. 4 razy dziennie 1—2 pastylek.

Niewolno natomiast przy grożącem poronieniu podawać sporyszu, jakoteż środków przeczyszczających drastycznych, okładów zimnych, lub też używać tamponady pochwy. Natomiast bardzo groźny krwotok nawet przy poronieniu grożącem będzie zmuszał nas do użycia tamponady pochwy. Użyjemy tamponów albo z gazy aseptycznej, albo z gazy antyseptycznej, pierwsze będziemy musieli usunąć po 12, drugie po 24 godzinach.

Tamponady należy dokonywać z wszelkiemi możliwemi kautelami aseptyki, tylko we wziernikach.

Przy poronieniu w toku będącem niema wskazania do żadnych zabiegów, ani też do jakiegokolwiek lekowania, z wyjątkiem znacznego krwotoku (zniewalającego do tamponady szyi i pochwy, ewentualnie do ręcznego wydobycia jaja płodowego) i objawów zakażenia, które również nakazują poronienie jak najszybciej ukończyć.

Zatrzymanie łożyska lub resztek jaja płodowego po poronieniu zniewala do ręcznego usunięcia ich z macicy, a dopiero gdy to jest niemożliwe, można użyć tępej łyżeczki celem ich usunięcia. Postępowanie ściśle aseptyczne.

Po ukończeniu poronienia i dokładnem przestrzykaniu macicy w razie niedowładu macicy można podać wewnętrznie 2—3 gr. sporyszu; ergotynę wyjałowioną lub secacorninę podskórnie w ilości 1—2 gr.

Tamponowanie szyjki po poronieniu niezakażonem jest zbyteczne.

Abscessus — R o p i e ń. Odróżniać ropnie ostre od przewlekłych; te ostatnie (najczęściej gruźlicze) — zwłaszcza pochodzenia kostnego i stawowego (ropnie opadowe) — wymagają zupełnie innego leczenia, niż ropnie ostre. Omyłka w rozpoznaniu i niepotrzebne nacięcie prowadzić może do wtórnego groźnego zakażenia.

Ropnie ostre należy s z e r o k o nacinać i drenować sączkami gumowymi, szklanymi lub pasami gazy. Ropni ostrych po nacięciu nie łyżeczkować, a tylko przepłukać. Przy dużych ropniach prócz głównego cięcia zakładać w najniższych miejscach przeciwotwory i drenować je. Leczenie małemi nacięciami i ssawkami bez należytego doświadczenia, wyrobionej techniki i stałej kontroli może być raczej szkodliwe.

Abscessus paratonsillaris et retropharyngealis. Początkowo ciepłe okłady z makuchów siemienia lnianego aż do stwierdzenia chełbotania, poczem nacię-

cie. Absc. paratons. nacina się wzdłuż łuku mniej więcej 1 cm. ponad brzegiem; Absc. retrophar. — w miejscu największego wypuklenia. Dnia następnego w razie objawów zatrzymania się ropy należy zgłębnikiem rozerwać zlepione brzegi otworu.

Poza tem płukania roztworem wody utlenionej (Hydrogen. hyperoxydat. solut. officin. Pharm. VIII), lub kw. borowego. W razie silnego wysychania ust — płukać letnim ślazem. Wewn. podać aspirynę.

Abscessus pulmonum — Ropień płuc. Jedynie właściwe l e c z e n i e jest operacyjne (73—83% wyleczeń). Jeśli z jakichkolwiek powodów operacyi wykonać nie można, winniśmy zapobiegać dalszemu szerzeniu się ropnia przez odpowiednie ułożenie chorego, ułatwiające odpływ ropy oraz przez ogólne wzmacnianie ustroju za pomocą posilnej dyety, tranu, przez przewietrzanie mieszkania i wzmacnianie upadającej czynności serca. Dalej staramy się o ułatwienie wykrztuszania:

6. **Rp.** Ol. Terebinthinae, Ol. Eucalypti glob. āā gttas III. Da in caps. gelat. S. 3 r. dz. po 1 kapsułce; popić mlekiem.

7. **Rp.** Ol. pini pumilion. 10,0. S. 3 r. dz. po 15 kropli w mleku.

8. **Rp.** Benzosoli 0,5; Elaeosacch. menthae pip. 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. 3 r. dz. po 1 proszku.

Oprócz tego polecają podawanie do wewnątrz kreozotu i gwajakolu oraz rozpylanie w powietrzu środków przeciwgnilnych, jak 2% karbolu, 0,1% tymolu, terpentyny i t. p. Patrz także Gangraena pulm. i Bronchiectasis.

Acne rosacea. T r ą d z i k r ó ż o w a t y. Najczęstszy u ludzi z łojotokiem cierpiących na dnę, dlatego zalecać odpowiednią dyetę i zwrócić uwagę na stan przewodu pokarmowego, u kobiet także na stan narządu rodnego. Wewnętrznie podawać:

9. **Rp.** Pill. Ichtyoli à 0,10 S.. Rano i wieczór pigułka.

10. **Rp.** Ichthalbin. tabl. à 0,30. S. 3 tabletki dziennie.

Miejscowo, w razie istnienia krost i guzków, stosować środki, jak w trądziku zwyczajnym: zmywanie częste skóry wodą i mydłem, smarowanie wyskokiem i okłady z wody ciepłej lub rumianku co wieczór przez kilka minut, poczem po usunięciu krost smarowanie na noc:

11. **Rp.** Ac. salicyl. 0,50; Thigenol. 5,0; Resorc. resubl. 1,50; Collod. pur. ad 50,0. S. Zewnętrznie.

12. **Rp.** Ac. salicyl. 0,50; Ichtyol. 15,0; Collod. elast. ad 50,0 S. Zewnętrznie.

W postaciach zastarzałych, a znacznie wybujałych nacięcia, elektroliza lub leczenie światłem.

Acne vulgaris. T r ą d z i k z w y c z a j n y. Lecze-

nie przyczyn wewnętrznych, szczególna uwaga na przewód pokarmowy.

Miejscowo: przedewszystkiem wyciskanie krost i zaskórników przyrządem do wytłaczania (Komedoquetscher). Częste mycie twarzy wodą ciepłą i mydłem natłuszczonem naftolowo-siarkowem, siark. alkal., resorcynowem, boraksowem, bornem (fabr. Malinowskiego — Warszawa lub fabr. Tlen — Lwów). Na noc smarować twarz w przypadkach lekkich:

13. **Rp.** Sulfur. praecip. 15,0, Alcohol 90° 20,0, Glycerin. p. 10,0, Aqu. dest. ad 100,0. S. Zewnętrznie.

14. **Rp.** Sulfur. praecip. 2,0, Ac. salicyl. 0,50, Ung. Zinc. Wilsoni 50,0. Mf. ung. S. Maść.

15. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0, Thigenol. 5,0, Vasel. flav. 45,0. Mfung. S. Maść.

16. **Rp.** Perhydrol lub Peroxygenol (Richter) 5,0, Adip. lanae 30,0, Bism. oxychlor. 0,50, Vasel. flav. 10,0 Mfung. S. Maść.

Rano zmyć dokładnie maść ciepłą wodą, a przy użyciu płynu z osadem lub ciast zetrzeć najpierw oliwą, a dopiero następowo zmyć wodą ciepłą i mydłem.

W przypadkach uporczywych połączonych z łojotokiem, zmywanie twarzy dwa razy dziennie mieszaniną wyskoku z eterem āā, na wieczór maście lub pędzlowania złuszczające:

17. **Rp.** Camphor., Resorcin. āā 1,0; Sulf. praecip., Sapon. virid. āā 2.0; Cretae alb. 4,0, Vasel. flav. 15,0 Mf. pasta. S. Maść (Brocq).

18. **Rp.** Sulf praecip. 13,0; Aqu. Calcis 4,5; Aq. Lauroceras. 10,0. S. Do pędzlowania.

Twarz posmarować maścią lub zapędzlować płynem, a po 5—30 minutach zetrzeć i zastąpić je tłuszczem obojętnym.

Agrypnia. B e z s e n n o ś ć. Uwzględnić przyczyny: Anaemia, Hysteria, Neurastenia, Dyspepsia, Miażdżyca, Osłabienie czynności serca, Zatrucia przewlekłe, Znużenie nadmierne (fizyczne lub umysłowe).

Często, zwłaszcza w bezsenności nerwowej, dobrze działają zabiegi wodne (letnie kąpiele, mokre zawijania całego ciała, kąpiele musujące z tlenem — t. zw. Ozet-Bäder i t. p.).

Gdy koniecznie trzeba się uciec do leków, przepisujemy o ile możności tylko takie środki, które nie działają niekorzystnie na narząd krążenia.

19. **Rp.** Kali bromati 2,0. Dtd. Nro V. S. 1 proszek na godzinę przed spaniem w gorącem mleku (w bezsenn. nerw.).

Gdy przetwory bromu zawodzą:

20. **Rp.** Veronali 0,5—1,0 (lub in tablettis à 0,5). Dtd. Nr. V—X. S. Na pół godz. przed spaniem zażyć proszek lub tabletkę w 1/2 szkl. gorącej lekkiej herbaty.

Gdy bezsenność pozostaje w związku z kaszlem lub bólami:

21. **Rp.** Veronali 0,35—0,5; Dionini 0,02. Mfp. S. Jak poprzednio lub w opłatk. Zamiast Veronalu można użyć także łatwiej rozpuszczalnego Medinalu (także per rectum lub podskórnie).

22. **Rp.** Medinal solub. Schering 0,5—1.0 (lub in tablett. à 0,5). S. na noc proszek lub tabletkę w wodzie ocukrzonej lub winie.

23. **Rp.** Medinal solub. pulv. Schering 0,3—0,5. S. Rozpuścić w kieliszku wody i wstrzyknąć do odbytnicy.

24. **Rp.** Medinal solub. pulv. Schering 1,5; Aq. sterilis. ad 15,0. S. 5 cm. zastrzyknąć podskórnie.

Dobrymi środkami nasennymi są również: Paraldehyd (3,0—5,0 z Tra Fruct. Aurant. 8,0—16,0. Wypić w wodzie ocukrzonej), Amylenhydrat (3,0—5,0 w wodzie ocukrz.), Trional (1,0—1,5 wpiwie lub wodzie sodowej), Hedonal (1,5—2,0 w opłatku i popić jak najmniejszą ilością wody), Urethan (2,0 w wodzie ocukrz.), Dormiol (0,5—1,5 w opłatku lub kapsułk. orygin.), Neuronal (0,5 do 1,0 w opłatku), Isopral (0,5).

25. **Rp.** Amylenhydrat (lub Paraldehyd) 12,0; Essentiae pro Limonada 1,5; Spir. Sacchari 16,5; Syrupi simpl. 30,0. S. 4—6 łyżecz. kawowych (= tyluż gramom leku) zażyć w wodzie (Krafft-Ebing).

26. **Rp.** Isopral 1,0; Aqua Menth. pip. 50,0. S. 1—2 łyżek na noc w lekkiej herbacie (Także oryg. tabletk. f. Bayer à 0,25 lub 0,5. Zażyć w płynie 1 mocniejszą lub 2 słabsze tabl.).

Gdy środki powyższe zawodzą, a ze strony serca niema przeciwwskazania:

27. **Rp.** Sulfonali 1,0—1,5. S. Na kilka godzin przed spaniem w proszku, mleku, herbacie, rosole lub wodzie alkal. (Działanie b. późne; przy dłuższem użyciu łatwo zatrucie).

28. **Rp.** Chloralhydrat 10,0; Aq. destill. 120,0; Syr. Cort. Aurant. 30,0. S. 1—3 łyżek na noc w wodzie ocukrz. (1 łyżka = 1,0 leku).

29. **Rp.** Bromidiae (mieszanin. Chloralhydratu, haszyszu, soli bromow. i t. d.) lagen. orig. S. 1—2 łyżeczek od kawy w pół szklance wody na noc.

30. **Rp.** Chloralamidi 1,5—3,0; Acid. muriat. dil. gtts. V; Aq. destill. 50,0; Syr. Fruct. ribium 10,0. S. Na raz zażyć. (Także w proszku, rozpuszczony w piwie; lub w clysma).

Inne pochodne chloralu, jak Hypnon, Hypnal nie posiadają żadnej wyższości nad poprzednimi. Przed używaniem Chloralosy przestrzega Oppenheim.

Alcoholismus. Zatrucie wyskokowe. *Acutus* zobacz: Otrucia.

Chronicus. Leczenie tylko w zakładach możebne. W tym względzie polecić można z naszych zakładów Maryówkę pod Lwowem, z zakładów szwajcarskich Ellikon koło Zürichu. Z zakładów niemieckich poleca Oppenheim: Lintorf pod Düsseldorfem; Waldesruh koło Hamburga; Waldfrieden koło Fürstenwalde; z prywatnych zakładów: Fürer — Rockenau; Schmitz — Bonn; Colla — Buchheide; Römer— Elsterberg; Smith — Niendorf; Clemenz-Schönwalde. Zupełne usunięcie alkoholu; leki nasenne, przedewszystkiem chloral i sulfonal; kąpiele letnie. W lżejszych stopniach pomaga: *Tra opii simpl.* lub sole bromowe. Wogóle należy pamiętać, iż brom i strychnina działają tylko objawowo (zwłaszcza na tremor alcoholicus).

31. **Rp.** Strychnin nitr. 0·05; Aqu. dest. 15·00. DS. do injekcyi. Dzien. 1—2 inj. po $^1/_2$ strzyk. 1-gram. Równocześnie natr. brom.

32. **Rp.** Extr. nuc. vom. 0·50; Spir. vini 5,0; Acid. phosphor. dil. 10·0. S. 3 razy dnia po 10 kropli.

Rosyjscy autorowie zalecają także w przypadkach przewlekłego zatrucia alkoholem stosowanie sperminy, wzgl. cerebryny Poehla.

Alopecia areata. Wyłysienie plackowate. Placki nie zlewające się zarastają stosunkowo łatwo, — nieuleczalne są przypadki wyłysień na obwodzie skóry owłosionej (ophiasis).

Miejscowo na noc smarować całą skórę owłosioną głowy maścią:

33. **Rp.** Resorcin. 3,0, albo: Sulf. praecip. 2,50, albo: Thigenol. 5,0; Vaselin. fl. 50,0. Mfung. S. Maść.

34. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0, Ol. Cadin. 5,0, Vasel. flav. 50,0. Mfung. S. Maść.

35. **Rp.** Ol. Cadin. 10,0, Lanolini 30,0; Ac. pyrogallic., Hydrarg. oxyd. flavi, Resorcini āā 1,0. Mfung. S. Maść.

Rano zmywać głowę wodą ciepłą i mydłem wyskokowem (spir. saponato — kalin. c. formalino f. Tlen) i wcierać wśród dnia w miejsca pozbawione włosów:

36. **Rp.** Chloral hydrat. 5,0, Spir. vin. rectif. 10,0, Aether. sulf. 20,0. S. Zewnętrznie.

37. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0. Chloralhydrat. 10,0, Ac. acetic. 1,0, Spir. vin. rectif. ad 100,0. S. Zewnętrznie.

38. **Rp.** Tct. Jaborandi 25,0, Tct. Cantharid. 15,0; Spirit. vin., Aeth. sulf. āā 40,0. S. Zewnętrznie.

39. **Rp.** Trae chinae comp. Trae Jaborandi, Trae Rosmarini āā 10,0: Ol. Ricini 20,0. S. Zewnętrz.

Amblyopia ex abusu Nicotianae et alcoholis, patrz Neuritis optica.

Amenorrhoea. Brak miesiączki. Badać dokładnie i szukać przyczyny. Pamiętać o możebności ciąży. W przypadkach krwiaka macicy (haematometra) — zabieg operacyjny. Jeżeli przyczyną chlorosis, scrophulo-

sis, tuberculosis, anaemia, diabetes, polysarcia — zastosować odpowiednie leczenie, uregulować dyetę i uważać na stolec.

W przypadkach niedostatecznego rozwoju macicy, albo w przypadkach nadmiernego zwinięcia się tejże po porodzie — wstrzykiwania ciepłe, elektryzowanie macicy, kąpiele nożne gorące, upusty krwi z części pochwowej, powtarzane w czterotygodniow. odstępach, szczególniej gdy są molimina menstrualia. Codzienne zakładanie sondy, pędzlowanie części pochwowej nastojem jodu, miesienie wzdłuż kręgów lędźwiowych i krzyżowych. Wewnętrznie: żelazo, luteina, ovarinum Poehl, owaryna Wellcommea, zmiana powietrza (powietrze górskie), Krynica, kąpiele borowinowe (Mattoniego sól borowinowa).

40. **Rp.** Extr. aloes 1·00; Pulv. myrrhae q. s. ut f. pill. Nr. L. S. 3 razy dnia 2—3 pigułek.

41. **Rp.** Acid. arsenic. 0·06; Ferri sulfur. exsiccat. 2·00; Piper nigr., Aloes, Myrrh. *āā.* q. s. f. pill. Nr. LX. S. 2 r. dz. pigułkę po jedzeniu.

42. **Rp.** Kali hypermang. 1·00; Butyr. cacao 1·00; Pulv. cacao q. s. ut. f. pill. L. S. 3 r. dnia 1—2 pigułek, lub podaje się w czasie molimina menstrualia.

43. **Rp.** Capsul. elasticar. tenentium 0·02 Apioli Nr. XX. S. Rano i wieczór kapsułkę zażyć (Baillot i Barbette).

44. **Rp.** Mangan. sulfur. 5·00, Bolus albae q. s. ut f. pill. Nr. L. S. 1—2 pigułek dziennie po jedz.

45. **Rp.** Ovarinum Poehl in tabl. à 0·3. S. 3—6 tabl. dziennie.

46. **Rp.** Ovarinum Poehl in amp. pro injectione. S. 1—2 ampuł. dziennie.

47. **Rp.** Past. Ovarii fabr. Wellcomme lag. orig. S. 2—3 pastyl. dz. przez szereg tygodni.

Amotio retinae. O d e r w a n i e s i a t k ó w k i. Względnie najlepsze rokowanie daje oderwanie spowodowane urazem w oku poprzedn. prawidłowem. W przypadkach oderwania na tle wysokiej myopii — widoki wyleczenia są niepewne. L e c z e n i e: Nieruchome leżenie w łóżku na wznak. Obuoczna opaska lekko uciskowa. Do oka chorego codziennie lub co drugi dzień kropla $^1/_2\%$ atropiny. Leczenie napotne (Natr. salicylic., Aspiryna, odwar kwiatu lipowego; wstrzykiwania podskórne pilokarpiny 0,005—0,01 *p. d.*). Wewnętrznie jod.

Jeśli sprawa nie ustępuje, robić ostrożnie podspojówkowe wstrzykiwania 5—15% rozczynu NaCl, które korzystnie jest łączyć z zapuszczaniem rozczynów dioniny w coraz znaczniejszem stężeniu (2—20%). Różne zabiegi operacyjne zalecane przeciw oderwaniu siatkówki zazwyczaj nie odnoszą skutku.

Anaemia. Niedokrwistość może być pierwotną lub następową. Przy leczeniu należy pamiętać zawsze o tem, by niedokrwistości pierwotnej (chlorosis, anaemia pernic.) nie rozpoznawać dopóty, dopóki nie wykluczy się niedokrw. następowej. Najczęstsze przyczyny ostatniej: skrycie przebiegająca gruźlica lub ropnica; nowotwory; kiła; przewlekła zimnica; zatrucia, zwłaszcza ołowiowe; choroby przewodu pokarmowego (zwłaszcza z biegunką); krwotoki (żołądk., maciczne, krwawnice); wreszcie wnętrzaki (najczęściej tasiemiec).

O ile cierpienie podstawowe dostępne jest leczeniu, niedokrwistość następowa również znika po usunięciu wywołującej ją przyczyny. Gdy chodzi o pobudzenie odradzania się krwi, można stosować przetwory żelaza lub arsenu (Lekowanie zob. Chlorosis).

Anaemia cerebri. Niedokrwienie mózgu. Przy ostrem niedokrwieniu mózgu (omdleniu) patrz str. 39. Przy niedokrwieniu przewlekłem mózgu, uwzględnić przyczynę (ogólna niedokrwistość, krwawienia) oraz stosować leczenie ogólne klimatyczne przy jednoczesnem podawaniu żelaza, arsenu i t. p.

Aneurysma. Tętniak. Przy tętniakach obwodowych odpowiednie są zabiegi chirurg. (podwiązanie tętnicy doprowadzającej; ucisk, wycięcie tętniaka i t. p.). Przy tętniakach aorty zalecamy spokój fizyczny i psych., dyetę mleczno-roślinną (jadać w małych ilościach a częściej), pozostawanie dużo w łóżku. Polecają także noszenie opasek z pelotami stale uciskającemi, aku- i galwanopunkturę, wstrzykiwania ergotyny w okolicę worka tętniakowego (0,1—0,3 Extr. fungi secal. aqu. w wodzie lub glicerynie codziennie lub co 2-gi dzień). Do wewnątrz podawać Kali jodatum (2,0—4,0 p. die) przez dłuższy czas. Nadto zalecają też: Pulv. Plumbi acetici (0,3—0,6 p. die), Natr. nitrosum (3 łyżki p. die rozczynu 0,5%), Calcium chloratum (4% rozczyn z dodatkiem syrupu. Co 2 godz. łyżkę).

W razie bólów przynieść mogą ulgę suche bańki w otoczeniu, okłady lodowe lub Leiterowskie, maść Hucharda:

48. **Rp.** Mentholi 2,0; Cocaini muriat. 0,2; Morphii mur. 0,4; Ol. Olivarum 1,0; Lanolini 20,0. MDS. Maść.

Na bóle działa też kojąco wdychanie Amylnitritu oraz zażywanie Antipiryny (0,5), Pyramidonu (0,5), Acetphenetidiny (0,25).

Angina diphteritica zob. **Diphteritis.**

Angina pectoris zob. **Stenocardia.**

Angina catarrh. acuta. Ostry nieżyt gardła. Ciepłe płukanie z naparu korzeni ślazowych, 3% kw. borowego. Przy silnych bólach połykanie lodu; okłady

zimne na szyję. Wewnętrz. Aspiryna i t. p.

49. Rp. Kali chlorici 5·0; Aq. destill. 300·0; Spir. menth. pip. gtt. II. MDS. Płukanie.

50. Rp. Hydrog. hyperoxydat. soluti offic. (Pharm. VIII) 300·0. MDS. Płukanie.

Angina tonsill., catarrhalis, follicularis. Zapalenie migdałków nieżytowe, mieszkowe. Ciepłe płukania:

51. Rp. Kali hypermang. 1·0; Aq. destill. 300·0. DS. Woda do ust.

52. Rp. Aq. calcis 200·0. S. płukanie.

53. Rp. Hydrog. hyperoxydati soluti offic. (Pharm. VIII) 300,0. S. Płukanie.

Obok tego stosować leczenie ogólne i podawać przetwory salicylowe, zwłaszcza Aspirynę lub Hydropyrinę.

54. Rp. Aspirini 0·5. Dt. dos. Nr. XII S. 3 proszki dzien.

W przypadkach przewłocznych wyłyżeczkowanie powiększonych follikułów, ewentualnie wycięcie migdałków.

Anorexia. Brak łaknienia. W leczeniu uwzględnić przedewszystkiem przyczynę, którą mogą stanowić: choroby nerwowe i umysłowe; siedzący tryb życia (zwłaszcza u młodzieży szkolnej); zbyt jednostajna kuchnia, u dziewcząt zbyt mocne ściskanie się sznurówkami, blednica, gruźlica płucna; choroby przew. pokarm. (rak, nieżyt śluzowy, nerwice żołądka, katar bł. śluzowej jamy ustnej, nawykowe zaparcie stolca); choroby ogólne gorączkowe; zatrucia przewlekłe morfiną, tytoniem. Objawowo podawać:

Tra. amar.; Tra. nuc. vomic.; Tra. chinae comp.; Extr. gentian; Decoct. condurango; Tra rhei vinos.

55. Rp. Orexin basic. s. tannic. 0·3. S. 2 razy dziennie na godzinę przed jedzeniem w opłatku, lub wsypać na język i popić wodą.

Anthrax (= Pustula maligna). Wąglik. Ważne wywiady — zetknięcie z zakażonemi zwierzętami, ich skórami, włosiem; zawód chorego. Mało bolesny silny obrzęk chorego miejsca; szybko powstaje czarny punkt, stopniowo się rozszerzający i otoczony pęcherzykami z surowiczą zawartością. Wysoka ciepłota. Dopóki sprawa jest tylko miejscowa, wcześnie rozpoczęte leczenie zwykle bywa skuteczne. Ognisko pierwotne należy zniszczyć przez wycięcie, wypalenie; w otoczeniu zastrzykiwanie 10% rozczynu fenolu; opatrunek antyseptyczny.

Aphthae (Stomatitis aphthosa). Zapalen. pryszczykowe ust. Dyeta głównie płynna; unikanie potraw gorących i twardych. Przepłukanie ust po każdem jedzeniu (u małych dzieci przestrzyknięcie) 3% kw. borow. lub chloranem potasowym. Można także użyć 1% kalium hyperman-

gan. lub 1—3% Hydrogen. hyperoxydat.

W przypadkach cięższych pędzlowanie pryszczyków 2—3% wodą karbolową lub zapomocą: Tra Myrrhae + Tra Ratanhae āā. Wewnętrznie:

56. **Rp.** Kali chlorici 1,0; Aq. dest. 80,0; Syr. rubi id. 20,0. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

Uporczywie trzymające się plamy przypalić lapisem in subst.

Apoplexia s. Haemorrhagia cerebri. Rażenie, udar, krwotok mózgowy. Łóżko, głowa wysoko ułożona, okład lodowy na głowę, okład zimny na serce, u dobrze odżywionych upust krwi (100—200 gr.). Nadto dać zaraz lewatywę z octem, mydłem lub solą tak, żeby nastąpiło silne przeczyszczenie. W razie silnych objawów podrażnienia — lewatyw. z 1 do 2 grm. chloralu, injekcye podskórne 0·01—0·02 morph. mur. Jeżeli tętno słabe i jest zapad — wino, kawa czarna, kamfora, eter podskórnie. Gdy udar minął, nie pozwalać wstawać z łóżka, okład lodowy w dalszym ciągu na głowie, stolce regulować, wody gorzkie Hunyady Janos, Morszyńska, Szaratica; chłodne pożywne napoje, limoniady, zupy, mleko w pierwszych dniach po napadzie, później jaja, bulion. W razie bezsenności — środki nasenne (patrz Agrypnia).

W kilka tygodni po ataku kali jodatum, elektryzowanie kończyn porażonych, miesienie, ruchy bierne, kąpiele letnie.

57. **Rp.** Infus. Sennae cum Manna 180,0; Natr. sulfur. 20,0. S. 3—4 łyżek dziennie.

58. **Rp.** Inf. Rad. Rhei e 10,0: 200,0. S. Co 2 godz. łyżkę aż do skutku.

Appendicitis. Zapalenie wyrostka robaczkowego. Leczenie wyczekujące wewnętrzne daje 10% śmiertelności; operacya wczesna z wycięciem wyrostka robaczk. do 24 godzin od początku choroby — zaledwie 1%; racyonalne więc leczenie zapaleń wyrostka robaczk. należy wyłącznie do chirurga. Opóźnienie w zabiegu operacyjnym zwiększa niebezpieczeństwo dla chorego, uniemożliwia chirurgowi zabieg prawdziwie skuteczny i łatwo doprowadzić może do przedziurawienia wyrostka, co prawie zawsze kończy się śmiercią chorego. Wynikające więc z »leczenia« zachowawczego opóźnienie w zabiegu operac. i niepomyślne zejście całej sprawy jest całkowicie winą lekarza, który rozpoznawszy wcześnie zapalenie wyrostka robaczk. nie skierował chorego od razu do chirurga. Operacya spóźniona nawet w najlepszym razie może spowodować powstanie przepuklin brzusznych z powodu konieczności tamponady, podczas gdy po zabiegu wczesnym prawie zawsze można zaszyć odrazu ranę brzuszną tak samo jak po operacyi między napadami »na zimno«.

Jeśli lekarz został wezwany do chorego dopiero w 3-im lub w 4-ym dniu choroby można liczyć na samoistne n a r a z i e wyleczenie, o ile: 1) ciepłota i tętno posiadają dążność do szybkiego obniżania się i 2) o ile w dole biodrowym praw. daje się wyczuć wyraźny twardy naciek ze stłumieniem wypukowem, świadczący o samoobronie ustroju i umiejscowieniu sprawy. Wtedy zalecić musimy bezwzględny spokój, dyetę wyłącznie płynną, okłady lodowe lub gorące (termofory, worki z ogrzanym piaskiem) na brzuch. Kontrolować przytem ściśle ciepłotę, której podniesienie się wskazuje na powstawanie ropnia i zmusza do zabiegu operac.

Jeśli napad przeminął gładko, nakłonić chorego do operacyi doszczętnej »na zimno«, najlepiej w 3—6 tygodni od ostatnich wzniesień ciepłoty (przez cały ten czas należy chorego mieć w swej opiece i dokładnie mierzyć ciepłotę). Czasem wypadnie czekać dłużej, dopóki przy normalnej ciepłocie nie zniknie zupełnie naciek zapalny i żywsza bolesność w dole biodrowym prawym.

W c z e s n e r o z p o z n a n i e umożliwia nam następujący zespół objawów: 1) Stała mniej lub więcej żywa bolesność w dole biodrowym prawym przy macaniu i samoistna — (tę ostatnią chorzy często nieściśle lokalizują), występująca już to nagle w silnym stopniu, już też powoli wzrastająca; 2) podniesienie ciepłoty, choćby tylko o parę dziesiątych ponad 37° C; 3) nudności, a tembardziej wymioty, brak łaknienia i wyraźne zaalterowanie stanu ogólnego; 4) stwierdzenie oporu mięśn. nad prawym dołem biodr. przy macaniu (porównać ze stroną lewą); 5) stwierdzenie żywej bolesności przy szybkiem puszczeniu ręki, powoli wciśniętej w powłoki brzuszne nad okolicą kątnicy (podrażnienie otrzewnej ściennej). U kobiet nie należy zaniedbywać badania ginekolog. i należy myśleć także o sprawach zapalnych w przydatkach; u mężczyzn stwierdzić zawsze przez odbytnicę, czy bolesność nie przechodzi już na miednicę małą, zwłaszcza na stronę prawą. Wywiady o jednym lub paru podobnych przebytych napadach mogą być również w rozpoznaniu pomocne.

Wogóle przy appendicitis lekarz winien kierować się zasadą, że dla chorego jest lepiej nawet przy niezupełnie jasnych objawach skierować go do chirurga, niż zbagatelizować pierwsze objawy (»zaparcie, zapalenie kiszek, niestrawność«) i dopuścić do rozwoju groźnych, nieraz z godziny na godzinę szybko się wzmagających objawów.

Arteriosclerosis. T ę t n i c s t w a r d n i e n i e. Przedewszystkiem wystrzegać się wysiłków fizycznych i wzruszeń. Zwracać pilną uwagę na stolec (zob. Ob-

7*

stipatio habitual.). Stosować mleko dyetetyczne »Laktol« (równoznaczne z francuską Lactobacilliną) w ilości $^1/_3$ litra na dobę (wyrób krakowski), lub jego przetwór »Laktol« w pastylk. (2—3 pastyl. dziennie).

Wystrzegać się alkoholu i potraw korzennych; mięso w niewielkiej ilości, najlepiej białe. Huschard poleca dyetę mleczną. Z leków — Kalium lub Natrium jodatum, a w miarę potrzeby równocześnie albo naprzemian z środk. nasercowymi, nitrogliceryna. Uwzględnić: Lues, Diat. uric., Tabes, Morb. Brighti, Diabetes, Ołowicę.

Z leków można też stosować przetwory oryginalne, jak:

59. **Rp.** Vinum Gallo-jodat. f. Egger lagen. orig. S. 3 łyżki dziennie.

60. **Rp.** Tabulet. Sajodini f. Bayer à 0,5. Dtd. Nr. XX. S. 3—6 pastylek dziennie, zwolna postępując; po 20 dniach przerwa 10-dniowa. Niemiecki ten przetwór można zastąpić wybornym przetw. francuskim:

61. **Rp.** Jodone »Robin« lagen. orig. S. 3 r. dz. po jedz. po 20 kropli w kielisz. wody; po 20 dniach przerwa 10-dniowa itd.

Arthritis vide **Rheumatismus articulorum.**

Arthritis urica. Podagra, Dna; Zapalenie stawów dnawe, moczanowe. Leczenie dyetetyczne. Ograniczenie pokarmów co do ilości i jakości. Wolno jeść mięso najlepiej gotowane i częściej białe, mleko, jarzyn sporo, nie zawiele mącznych potraw a głównie unikać napojów wyskokowych. Natomiast tłuszcze są pokarmem bardzo wskazanym, o ile często towarzysząca chorobie otyłość nie stanowi ograniczenia w tym względzie. Jaja we wszelkiej postaci dozwolone. Natomiast unikać materyi wyciągowych, zawartych obficie w rosołach, bulionach, sosach. Dobrem jest podawanie słabych wód alkalicznych (np. Krościeńskiej) w dużej ilości, najmniej 1 butelka dziennie. Wskazany jest ruch na świeżem powietrzu, wycieczki w góry, gimnastyka. Dodatnio również działają letnie kąpiele.

Następn. picie wód: Salvator, Bilińska, Vichy, Rymanowska (Klaudya), Szczawnicka (Józefina), Neuenahr, Krościeńska, Luhaczowicka, litowa sztuczna Rzący i Chm., otyłym zaś osobom można polecić Marienbad, Karlsbad. Także leczenie na miejscu w Karlsbadzie, słabszym — w Ragaz, Gastein lub w Luhaczowicach, kąpiele z dodatk. soli borowin. fabryki »Tlen« lub Mattoniego.

Wskazie moczanowej przewlekłej doskonałe nieraz wyniki daje mieszanka polecana przez Gastona-Lyona:

62. **Rp.** I. Natri bicarbon. 40,0; Lith. carbonici 10,0; Ol. Citri gtts tres. D. in scatulam.

II. Ac. citrici 50,0 D. in

scatulam. S. Po ½ łyżeczki z każdego słoika wypić w szklance wody alkalicz. (np. Krościeńs. ze zdroju Stefana) 3 r. dziennie. (Proszki trzymać sucho).

Dobrze również działają:

63. **Rp.** Uricedin »Strohschein« lagen. orig. S. ½—1 łyżeczki od kawy w szklance gorącej wody 2—3 r. dz.

64. **Rp.** Sidonal (lub Urosin) 0,5. Dtd. No XXX. S. do 10 proszk. dziennie (środek b. drogi).

65. **Rp.** Piperazin muriatic., Phenocoll. hydrochlorici āā 1,0. M. Dtd. No XX S. Proszek rozpuszczony w flaszce wody alkaliczn. wypić w ciągu dnia.

Autorowie francuscy zalecają leczenie skombinowane arsenowo-alkaliczne, zwłaszcza gdy dna jest powikłana z cukrzycą. Podajemy wtedy przez 3—4 tygodni 3 r. dz. w szklance wody po łyżeczce Lith. citric. effervescens, dodając stopniowo 5—10—5 kropli płynu Fowlera.

W ostrym napadzie dny — leżenie w łóżku, dyeta wyłącznie mleczna, duża ilość wody alkalicznej. Miejscowo maść (miesienie przeciwwskazane):

66. **Rp.** Ungu. populi 30,0; Extr. Bellad. 3,0; Extr. Opii 0,3. Mfung. S. 1—2 r. dz. wetrzeć w bolesne miejsce.

Wewnętrznie podajemy przetwory salicylowe (Natr. salicyl. do 8,0; Aspirynę lub hydropyrinę do 4,0; Salipyrinę do 4,0; Antipyrinę i Fenacetynę do 3,0 *pro die*), lub niestałe więc ryzykowne w użyciu przetwory Kolchicyny.

67. **Rp.** Trae Opii croc. 2,0; Vini Colchici 10,0. S. 3 r. dz. po 10—20 kropli, lub:

68. **Rp.** Liqueur Laville lagen. orig. S. 50—100 kropli dziennie (przetwór kolchicyny francuski, obecnie i w Niemczech rozpowszechniony).

Pfeiffer w ostrym napadzie dny miał otrzymywać doskonałe wyniki przez podawanie dużych ilości (do 5,0 dziennie) Acid. hydrochlorici diluti.

Ascaris lumbricoides. Glista dżdżownicowata. Zabraniać pokarm. mącz., natomiast mleko, mięso.

69. **Rp.** Santonin 0,10—0·20; Ol. ricini 50·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

70. **Rp.** Santonin, Calomel. *āā.* 0·01—0·03; Pulv. rad. Rhei 0,15; Sacchari 0,20; Mfp. dtur. tal. dos. Nr. VI. Rano i wiecz. proszek.

Użyć można też trochisci santonini po 0,025 santoniny.

Ascites — Puchlina brzuszna. Uwzględnić przyczynę (schorzenia serca, wątroby i żyły wrotnej; schorzenia otrzewnej, nerek; zmiany miejsc. w jamie brz. lub w narz. płciow. wewn. kobiecych). Odpowiednio do danego przypadku stosujemy środki nasercowe (zob. Vitia cordis) lub moczopę-

dne (zob. Morb. Brighti). Dobre wyniki daje dyeta Karelli (zob. Morb. Brighti). Ewent. operacya Talmy oraz zabiegi, usuwające zmiany miejscowe.

Asphyxia neonatorum. — Zamartwica płodu. Przy pierwszym stopniu zamartwicy, kiedy skóra noworodka jest sinawa lub sinawo-różowa, twarz jakby zbrzękła, spojówki nastrzykane, napięcie mięśniowe utrzymane, czynność serca wyraźna, zwolniona, oddychanie powierzchowne i nieregularne, — należy płód urodzony natychmiast odpętlić, usunąć palcem śluz z gardła i z ust, potem uchwycić go za nóżki i trzymając ze zwieszoną na dół główką stosować nacieranie i inne podniety skórne tak długo, aż płód oddycha regularnie i głęboko, krzyczy głośno, a ucho przyłożone do klatki piersiowej nie stwierdza żadnych trzeszczeń. W celu uniknięcia zbytniego obniżenia ciepłoty ciała noworodka należy go od czasu do czasu zanurzyć w ciepłej (35° C) kąpieli, poczem ciało jego dokładnie osuszyć i natrzeć.

Przy drugim stopniu zamartwicy, gdzie ośrodek oddechowy jest porażony, skóra noworodka woskowoblada, wargi sine, zupełny brak napięcia mięśniowego, brak zupełny oddechu, a czynność serca jako jedyny objaw gasnącego życia jest zaledwie dostrzegalna, — należy po odpętleniu płodu wprowadzać sztucznie powietrze do jego ustroju przez sztuczne oddychanie (Schultze, Sylwester, Prochownik i t. d.) tak długo, dopóki nie pojawią się oddechy samoistne, a wtedy płód już jest w pierwszym stopniu zamartwicy.

Cucenie płodu musi trwać tak długo, jak długo utrzymuje się choćby najsłabsza czynność serca.

Asthma bronchiale. Dychawica oskrzel. W leczeniu należy wyróżnić: 1) leczenie samego napadu. 2) Leczenie w okresie pomiędzy napadami, zmierzające do leczenia samej choroby i zapobiegania napadom.

Leczenie napadu dychawicy. Najpewniej działa morfina i chloral w dużej, najlepiej jednorazowej dawce.

71. **Rp.** Morph. muriat. 0,1; Aq. destill. 10,0. S. steril. do injekcyi. Wstrzykn. podsk. 1—2 cm³. (Wyjałowione rozczyny morfiny po 0,01 i 0,015 w zatopionych fiolkach wyrabia w kraju apteka Wewiórskiego we Lwowie).

72. **Rp.** Chloralhydrat 1,5. Dtd. Nr. II in vitro bene clauso. S. 1 proszek w ½ szklance wody ocukrzonej; w razie potrzeby po upływie ½ godziny drugi proszek.

Inne środki, jak pędzlowania, wziewania, okadzania działają mniej pewnie; częstokroć jednakże u jednych działa to, co u innych zawodzi.

73. **Rp.** Cocaini hydrochlorici 0,5; Aq. dest. 10,0.

S. podczas napadu pędzlować wnętrze nosa (Ostrożnie, możliwość zatrucia).

74. **Rp.** Pyridini 5,0. S. Wylać na talerzyk i wdychać przez 1/2 godziny z odległości 2 metrów.

75. **Rp.** Amylnitrit 3,0. D. in vitro rostr. S. 5 kropli nalać na chustkę do nosa i wziewać, póki nie nastąpi zaczerwienienie twarzy lub uczucie naporu krwi do głowy (zdaleka od ognia i światła — wybuch!).

76. **Rp.** Poudre Cléry (=Opii pulv. 3,0; Fol. Bellad. pulv., Fol. Strammonii *āā* 45,0; — nasycone roztworem Kalii nitrici 7,0; Aq. dest. 20,0). S. Posypać na gorącą blachę i wziewać.

77. **Rp.** Charta nitrata Nr. III. S. wziewać dym z zapalonego arkusza.

Używane są także przeciwdychawicze papierosy, zwłaszcza t. z. »Cigarettes pectorales d'Espic« o składzie:

78. **Rp.** Fol. Bellad. 60,0; Fol. Hyoscyami, Fol. Strammonii *āā* 30,0; Semin. Phelandri 10,0; Extr. Opii 3,0; Aq. laurocerasi 2,0. Macera folia et semen per horas XII et exprime, solve tum Extr. Opii deinde chartam bibulam liquore imbuce ac probe sicca, ut exinde conficiantur cigarettae.

Leczenie dychaw. oskrzel. w okresie wolnym od ataku. Uwzględnić możliw. astmy na drodze zwrotnej (cierpienia jam nosow., ciąża, climacterium), najczęściej przy jednoczesnem neuropatycznem usposobieniu. Z leków w tym okresie są wskazane przetwory jodu, arsenu i atropina.

W nowszych czasach Nowotny w Krakowie w upartych postaciach astmy otrzymywał wyleczenie przez stosowanie broncho-tracheoskopii.

Sole jodowe podajemy same lub z Lobelią; w razie osłabienia czynności serca łączymy je z środkami nasercowymi i stosujemy od 2-go dnia po przejściu napadu przez czas dłuższy (niektórzy z przerwami podają ten lek miesiącami).

79. **Rp.** Kali jodati 1,0—2,0; Aq. dest. 200,0. S. 3 łyżki dziennie.

80. **Rp.** Kali jodati 1,0—2,0; Trae Lobeliae 20,0. S. 3 r. dz. po 20 kropli.

81. **Rp.** Kali jodati, Coffeini natr. benz. *āā* 2,0; Aq. destill. 200,0. S. 3 łyżki dziennie.

82. **Rp.** Sol. arsen. Fowleri 5,0; Trae Chinae compos. 10,0. D. in vitro rostr. S. 2 r. dz. po jedz. stopniowo 5—15—5 kropli, poczem tygodniowa przerwa i t. d.

Podawanie arsenu dwa, a nie jak zwykle 3 r. dziennie pozwala choremu raz dziennie jeść owoce mimo jednoczesnego używania arsenu. Można także podawać arsen w postaci wód (Gu-

bera, Levico, Roncegno — zob. Chlorosis).

Polecana przez Trousseau atropina jest niebezpieczna i w działaniu niepewna.

83. **Rp.** Atropini sulfurici 0,01; Solve in Aqua; Argillae alb. q. s. ut. f. pil. XX. S. 1—2 pigułek (½ do 1 mgr.) dz., ewent. podnosząc stopn. dawkę.

Poza tem uwzględnić leczenie klimatyczne, pamiętając, że nigdy z góry przewidzieć nie można, gdzie dany chory będzie czuł się lepiej. W grę wchodzą miejscowości wysoko-górskie, (np. St. Moritz), klimat podalpejski, a przedewszystkiem nadmorski. Przy następowej rozedmie płuc — Szczawnica, Reichenhall.

Atelectasis pulmonum. Niedodma płuc. U noworodków ciepła (do 35 °C.) kąp., zimne polewanie i nacieranie ciała. Dzieci takie należy często nosić, budzić ze snu. Obok świeżego powietrza, ogrzewać gorącemi flaszkami w pościeli, couveuse. U starszych dzieci i u dorosłych, a zwłaszcza u starców, uwzględnić przyczynę i baczyć na zmianę pozycyi w łóżku; przestrzegać przed ciągłem leżeniem na wznak; zwracać baczną uwagę na czynność serca oraz na to, aby wydzielina w płucach nie zalegała. Dzieciom podajemy:

84. **Rp.** Liquor. ammon. anis. 1·00; Aq. destil. 50·00; Syrup. Sacchari 15·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

85. **Rp.** Tartari stibiati 0,10; Mixt. gummosae 50,00. M. D. S. Co kwadrans łyżeczkę.

Dorosłym przepisujemy:

86. **Rp.** Liq. ammon. anis. 2,0; Coffein. natr.-benz. 1,0; Kali jodati 1,0; Aq. dest. ad 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godziny łyżkę stoł.

Atonia ventriculi. Leczenie ogólne (dobre powietrze, woda, unikanie przeciążenia pracą) należy połączyć z dyetetycznem. Leczenie tuczne połączone z leżeniem w łóżku przynajmniej przez 2 tygodnie; najłatwiej da się ono przeprowadzić w sanatoryum i przy zmianie miejsca pobytu. Przez pierwsze 2—3 tygodni dolegliwości zwykle nie ustępują, a nawet nieco potęgują się. Leki służą tutaj tylko do poparcia leczenia dyetetycznego.

87. **Rp.** Extr. Chinae Nauning 30,0. S. 3 r. dz. po 20 kropli przed jedzen.

88. **Rp.** Trae nucis vomicae 5,0; Trae Gentianae (lub Trae Rhei vin.) 25,0. S. 3 r. dz. po 30 kropli na cukrze lub w kieliszku wody na ½ godz. przed jedzeniem.

89. **Rp.** Trae Chinae comp. 50,0. S. 3 r. dz. po ½ łyżeczki od kawy.

90. **Rp.** Extr. fluidi Condurango 50,0. S. 3 r. dz. po ½ łyżeczki od kawy.

Przy silnych dolegliwościach i przeczulicy:

91. **Rp.** Trae Bellad. 10,0; Trae Valer. simpl. 20,0. MDS. 3 r. dz. po 30 kr. Można też zastosować miesienie ogólne lub miejscowe okolicy żołądka.

Atresia meatus externi. Zarośnięcie przewodu słuchow. zewn. może być nabyte lub wrodzone. Tylko tam, gdzie światło przewodu zamyka błona w postaci przepony, można próbować przez jej nacięcie i następowe rozszerzanie przywrócić drożność przewodu. Zabieg ten wskazany jest tylko wtedy, gdy słuch choć częściowo jest utrzymany.

Atrophia nervi optici, Zanik nerwu wzrokowego. Przy atrophia genuina — okulary ochronne dymne lub błękitne; wstrzykiwania Strychnini nitric. w skronie lub podspojówkowo. Na wewnątrz — jod. Nawet w przypadkach niewątpliwej kiły nie podawać rtęci. Jeśli zanik występuje w przebiegu Tabes lub Sclerosis disseminata — odpowiednie leczenie ogólne.

Balanitis i Balanopostitis. Zapalenie żołędzi i napletka. Czystość, przemywanie 3% rozcz. kw. borowego, 1 ‰ rozcz. kali hypermanganic., wodą ciepłą i mydłem, 1‰ rozcz. albarginy i zakładanie waty suchej lub gazy — albo zasypywanie proszkiem:

92. **Rp.** Tannin (albo: Tannoform; albo: Bismuth. subnitr.; albo: Zinc. oxydat.); Amyl. tritic. āā 10,0. S. Zasypka.

Dla zapobieżenia nawrotom:

93. **Rp.** Zinc. oxyd.; Talc. venet. āā 10,0; Calomel. 1,0. S. Zasypka.

W razie owrzodzeń stosować pędzlowanie rozcz. 1—3% arg. nitric., 5—10% resorcyny, ½% antinosin lub 1% rozcz. wyskok. karbolu.

Przy obecności stulejki przestrzykiwać pod napletek płynami: 1‰ arg. nitric., albarginy, itrolu.

94. **Rp.** Acid. boric. 5,0; Tonogen suprarenale Richter 10,0; Perhydrol. 10,0; Aqu. dest. 300,0. S. Zewnętrznie.

Przy znacznym obrzęku napletka okłady z rozcieńcz. octanu glinowego, wreszcie nacięcie napletka lub przecięcie brzegu.

Bartholinitis. Zapalenie gruczołów przedsionkowych.

a) acuta.

Obok leczenia rzeżączki pochwy (przestrzykiwania), spokój, okłady z lodu lub z octanu glinowego, wody borowej lub 2% ichtyolu, wreszcie ciepłe kąpiele nasiadowe. Gdy obrzęk się zwiększa, wyjęcie całego gruczołu, a gdy wyraźne chełbotanie — szerokie nacięcie na wewnętrznej stronie wargi sromnej mniejszej i wycięcie torebki gruczołu.

b) chronica.

Wstrzykiwanie 1—2% rozcz. arg. nitric. do ujścia gruczołu zapomocą strzykawki Anel'a, lub wyłuszczenie gruczołu.

Blenorrhoea neonatorum. Zapalenie wiewiórowe spojówki u noworodków. Wobec wydzieliny ropnej śmietankowatej wycierać spojówkę odwróconych powiek i załamków 5—10% protargolem. Prócz tego częste wypłukiwania spojówki 2% protargolem. W razie silnego obrzęku powiek — kantoplastyka. W razie owrzodzeń na rogówce, oprócz środków powyższych, leczenie jak przy wrzodach.

Gdy wydzielina z ropnej stanie się śluzowo-ropną, zastąpić protargol lapisem ½—1% lub sofolem 5%.

Jako prophylacticum zapuszczanie zaraz po urodzeniu wedle Crede'go lapisu 2% lub lepiej protargolu 5% albo sofolu 5%.

Blenorrhoea urethrae. zobacz Gonorrhoea.

Blepharadenitis. Zapalenie brzegu powiekowego. Przy *Blepharad. squamosa* smarować na noc brzegi powiek jedną z następujących maści:

95. **Rp.** Hydrarg. oxydati flavi v. h. p. 0,15—0,25; Vaselin., Lanolini āā 2,5. S. Maść.

96. **Rp.** Xeroformii 0,1—0,2; Thigenoli 0,25; Vaselini, Lanolini āā 2,5. S. Maść.

97. **Rp.** Hydrarg. oxydati rubri 0,2; Liquoris Plumbi acetici perfecte neutrius 0,1; Ac. borici (vel Xeroformii) 0,3; Vaselini flavi, Lanolini puri āā 5,0. S. Unguentum ciliare.

Przy *Blepharad. ulcerosa* należy przed wtarciem maści usunąć strupy za pomocą ciepłych okładów, np. z rozczynu boraksu (Boracis 6,0; Aq. dest. 300,0). Uwzględnić stan spojówki i leczyć równocześnie, o ile istnieje, Conjunctivitis catarrh. Badać wzrok i refrakcyę i wyrównywać szkłami wady tejże, zwłaszcza niezborność. Uwzględnić stan jamy nosa, stan ogólny (zołzy, niedokrwistość, skłonność do łojotoku). W końcu zalecić pobyt na świeżem powietrzu, unikanie kurzu, kąpiele słone.

Błędnika zapalenie, — **wstrząs,** z. Ucha zranienia.

Bronchiectasis. Rozdęcie oskrzeli. W leczeniu uwzględnić należy następujące wskazania: 1) nie dopuszczanie do zalegania wydzieliny; 2) odkażanie tejże, czyli zapobieganie wzgl. leczenie Bronchitis foetida; 3) leczenie nieżytu oskrzeli i jego następstw wogóle; 4) poprawa upośledzonego zazwyczaj stanu ogólnego.

Ad 1). Metodyczne uciskanie klatki piers. w czasie wydechu, powtarzane kilka razy dz. Ze skutkiem również można stosować wody alkal. (szczawnicka Józefina), ewent. środki wykrztuśne (patrz Bronchitis).

Ad 2). Podawanie do wewnątrz lub wziewanie środków przeciwgnilnych i balsamiczn.

98. **Rp.** Myrtoli 0,15. Dtd. No XX in caps. gelatin. S. 3—6 kaps. dziennie.

99. **Rp.** Eucalyptoli 0,25. Dtd. No XX in. caps. gelatin. S. 3—5 kaps. dziennie.

100. **Rp.** Pil. Eucalypt. comp. (f. Banke Cracoviae) lagen. orig. unam. S. 3 r. dz. po 2 pig.

101. **Rp.** Ol. Eucalypti 10,0. S. 3 r. dz. po 3—10 kropli (stopniowo od 3 kr.) w gorącem mleku (tanio!).

102. **Rp.** Terpinhydrat 1,0; Spir. Vini, Aq. dest., Spir. Menth. crisp. āā 50,0. S. Co 3 godz. łyżkę zażyć.

Terpinol jest mniej pewny w działaniu. Olejku sosnowego lub terpentynow. używamy po 5—10 kropli kilka razy dz. w mleku gorącem do wewnątrz lub do wziewań.

Nie należy też, zwłaszcza przy cuchnącej plwocinie, zapominać o wziewaniu karbolu (watę polaną 5% rozczynem karbolu umieszczamy w tutce papierowej, wziewając przez nos i usta w razie potrzeby całemi godzinami).

Ad 3) i 4). Leczenie klimatyczne zależne od właściwości osobniczych i pory roku (średnio-wysokie miejscowości górskie, jak Szczawnica, Reichenhall, Gries obok Bozen, Meran; zimą wyjazd na południe). Gdy to niemożliwe, pobyt na wsi w okolicy zdrowej, lesistej. Forsowne odżywianie.

Bronchitis — Nieżyt oskrzeli.

a) acuta: W razie gorączki leżenie w łóżku, środki napotne, bańki suche, okład wysychający. W razie silnego, suchego, męczącego kaszlu środki narkotyczne.

103. **Rp.** Codeini phosphorici 0,02; Sacchari 0,3. Dtd. Nr. X. S. 3 pr. dziennie.

104. **Rp.** Codeini phosphorici 0,2; Aq. laurocerasi 10,0. D. in vitr. rostr. S. 2—4 razy dz. po 15—20 kropli.

W podobny sposób i w tych samych dawkach przepisywać można też Dioninę i Peroninę. Z innych:

105. **Rp.** Morph. muriat. 0,005; Extr. Cannab. ind. 0,015; Sacchari 0,3. Mfp. Dtd. Nr X. S. 2—3 proszk. dziennie.

106. **Rp.** Extr. hyoscyami 0,03; Sacchari 0,3. Mfp. Dtd. Nr X. S. 2—3. proszk. dziennie.

Gdy kaszel zaczyna być wilgotniejszy — wody alkaliczne (Szczawnicka Józefina, Krościeńska, Luhaczowicka), lub środki wykrztuśne albo balsamiczne.

107. **Rp.** Inf. rad. Ipecacuan. e 0.5:180,0; Syr. Aurantii 20,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

108. **Rp.** Decoct. rad. Senegae e 5,0—10,0:180,0; Liq. Ammon. anis. 3,0; Syr. simpl. 17,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

109. **Rp.** Inf. rad. Ipecac. e 0,5:180,0; Kali jodati 1,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

110. **Rp.** Pulv. Doveri 0,15—0,25. Dtd. No X. S. 3 proszki dziennie.

Ze środk. balsam. stosujemy: Ol. Terebinthinae,

Ol. pini pumil., Terpinhydrat, Terpinol. Zobacz także Bronchiectasis.

b) chronica. Dobre powietrze, unikanie dymu, kurzu, pożywna dyeta, środki lekko przeczyszczające. Jeżeli można, wysłać na zimę do cieplejszego klimatu, w lecie pobyt na wsi lub zdrojowiskach (Szczawnica, Krościenko, Luhaczowice, Reichenhall). Inhalacye soli (2%) z dodatkiem Ol. terpent. Ol. pini pumilionis. Picie wód Szczawnickich, Krościeńsk., Luhaczowickich, alk. sztucz. Rzący i Chm. Expectorant. W razie kataru wilgotnego Ipeka, Apomorphin. Przy Bronchoblenorrhea: Ol. Terebinth. dziennie dwa razy po 5—10 kropli z mlekiem, lub w kapsułkach. Creosotal w emulsyi 5—10: 100. 3 razy dziennie łyżeczkę. Syrup. thymosulfo-guajacolic. f. Armatys. W razie duszności bańki suche, synapizmy.

c) f o e t i d a:

Środki balsam., jak Eucalyptol, Myrtol, patrz Bronchiectasis.

U dzieci:

Dzieciom z nieżytem oskrzeli bez gorączki woda Szczawnicka, Krościeńska, Luchaczowicka lub sztuczna Selterska Rzący i Chmurskiego z mlekiem.

111. **Rp.** Inf. ipecac. e 0·10 ad 80·00; Ammon. muriat. 1·00; Aq. lauroc. gtts. X.; Syrup. simpl. 15·00. DS. Co godzinę łyżeczkę.

112. **Rp.** Kali vel Natri jodati 0·50—1·0; Aq. destillat. 80·0; Syr. Senegae 20·0. DS. Co godzinę łyżeczkę.

113. **Rp.** Extr. Belladonnae 0,03—0,05; Aq. laurocerasi 1,0; Syrup. Althaeae 20,0; Aq. destill. ad 100,0. MDS. Co 3 g. łyżeczkę.

Nieżyty oskrz. na tle krzywicy lub zołzów, wymagają użycia tranu, żelaza i jodu. Inhalacya z wód alkalicznych, pobyt w miejscach lesistych i górzystych, lub nad morzem. Dyeta posilna, łatwo strawna (mleko, jaja, mięso siekane). W razie n. o. z gorączką, trzymać dziecko w pokoju, środki wykrztuśne.

Jeżeli wykrztuszanie skąpe — Natr. jodat. (0·50: 100·00). Wziewanie pary. Jeżeli wydzielina obfita, dodać do Senegi Liquor am. anis. W razie ustania wykrztuszania, sinicy (bronchiolitis; bronchopneumonia): flor. benzoes, kofeina, kamfora, wino mocne, koniak, ciepłe kąpiele z zimnemi polewaniami, kąpiele gorczyczne, lub lepiej zawijania gorczyczne. Do litra wody gorącej (ale nie wrzącej 70—80°) daje się 3—4 garści mąki gorczycznej. Po 5—10 minutach zaczyna się wydobywać olejek gorczyczny (trzeba niekiedy dodać łyżkę octu). Wtedy macza się w płynie prześcieradło, wyciska, kładzie na kocyku, na tem dziecko i zawija się dziecko prześcieradłem i kocem po szyję i zostawia na 20—30 minut. Kąp. 35° C. celem oczyszczenia skóry i osuszenie jej, lub jeszcze przedtem zawinięcie napotne w wilgotne prze-

ścieradło i kocyk na 1 godzinę. Procedurę stosuje się tylko raz dziennie. Skóra dziecka powinna się po zawinięciu silnie zaczerwienić. Dzieci małe często nosić na ręku.

114. **Rp.** Terpini hydrat 1·0; Spirit. vin. rectif. 10·0; Aq. destill. 100·0; Syr. aurant. 15·0. MDS. Co 2 g. łyżeczkę.

Bulimia — Wilczy głód. Zdarza się przy cukrzycy, rozszerzeniu żołądka, przy pasorzytach jelitowych, w blednicy, chorobie Basedowa, neurastenii, histeryi i u obłąkanych.

Leczenie winno być oczywiście przyczynowe. Wilczy głód występować też może przy cierpieniach żołądkowych, połączonych ze zwiększonem wydzielaniem soku żołądk., a wtedy leczenie karlsbadzkie daje dobre wyniki.

115. **Rp.** Pulv. Doveri 0,15; Natri. bicarbon. 0,35. Mfp. Dtd. Nr. XX. S. 4 r. dz. proszek.

116. **Rp.** Chin. hydro-brom. 0,3. Dtd. Nr. XX. S. 3 r. dz. proszek.

117. **Rp.** Opii 0,5; Extr. et pulv. Liquirit. āā q. s. ut. f. pill. Nr. XXX. S. 4 r. dz. po pigułce.

118. **Rp.** Extr. Opii, Extr. Bellad. āā 0,01; Sacchari 0,5; Mfpulv. Dtd. Nr. XX. S. Rano i wieczór po jednym proszku.

Callus et Clavus — Modzel i nagniotek. Zalecić wygodne obuwie (odgnioty na nogach), wstrzymanie się od pracy zawodowej (modzele na rękach). Na nagniotki przykładać po codziennej ciepłej kąpieli 10—20% plaster salicylowy lub smarować codziennie aż do rozmiękczenia płynem:

119. **Rp.** Ac. salicyl. 2,0; Collodii pur. 10,0. S. Zewnętrznie.

120. **Rp.** Ac. Salicyl., Ac. lactici āā 2,0; Collodii pur. 15,0. S. Zewnętrznie.

Na modzele stosować plaster salicyl. (10%) lub okłady z 2% rozcz. rezorcyny albo Maść:

121. **Rp.** Ac. pyrogallici 1,5; Ichtyol 3,0; Lanolini, Vaselini āā 15,0. Mfung. S. Maść.

Carbunculus — kolonie czyraków, sięgające w głąb tkanki podskórnej i powodujące jej martwicę. Zawsze zwrócić uwagę na mocz, czy nie zawiera cukru i w tych razach być bardzo oględnym z rokowaniem. Najczęstsze usadowienie: na karku, plecach, wargach.

Leczenie: Energiczne liczne nacięcia aż do zupełnie zdrowych tkanek zarówno w głąb jak i ku obwodowi. Części środkowe skóry, podziurawione wylotami czyraków, wyciąć zupełnie. Im lepiej nacięto od razu, tem pewniej nie trzeba będzie tego powtarzać.

Carcinoma hepatis. Rak wątroby. Do raka wątroby usposabiają kamienie żółciowe i nadużywanie wyskoku, należy więc zwalczać alkoholizm i prze-

ciwdziałać tworzeniu się kamieni żółc. (gorsety silnie uciskające utrudniają krążenie żółci). Raka wątroby tylko wyjątkowo można usunąć operacyjnie, zwykle jest on nieuleczalny.

Leczenie jest wogóle objawowe: Posilna dyeta, wiele mleka; lekkie środki czyszczące; stomachica i amara; wino Condurango (do 15 łyżek dziennie). W razie bólów — narcotica.

Pamiętać, iż najczęściej rak wątroby nie jest pierwotny, lecz tylko przerzutowy (zwłaszcza z żołądka).

Carcinoma oesophagi. Rak przełyku. Rozszerzanie cieśni zgłębnikami, aby chory mógł przełykać. W razie bólu przy przełykaniu (dysphagia), kołaczyki:

122. **Rp.** Cocain. mur. 0·015; Menthol 0·01; Morph. muriat. 0,005; Sacch. q. s. ut. f. pastilli. S. W razie potrzeby wziąć kołaczyk.

Lepsza eukaina, ponieważ nie sprowadza zatrucia. Dawka w kołaczyku 0·01 i więcej.

Carcinoma uteri. Rak macicy. Wycięcie macicy tylko całkowite, drogą cięcia brzusznego z usunięciem zajętych nowotworowo gruczołów chłonnych, wyjątkowo w początkach schorzenia drogą pochwy. W przypadkach nie nadających się do zabiegu, usunięcie wybujałości nowotworowych ostrą łyżeczką i żegadłem. Wstrzykiwania odkażające 1% rozczynu Bactoformu lub:

123. **Rp.** Kali hypermang. 10·00; Aq. dest. 150·00. DS. Pół łyżki na litr wody.

124. **Rp.** Acidi carbol. 20·00—30·00; Aq. dest. 1000·00. DS. Do wstrzykiwań.

Gdy plamy krwawe:

125. **Rp.** Acet. pyrol. crudi 300·00. DS. 3—5 łyżek na litr wody do wstrzykiwań.

W nowszych czasach próbują stosowania zaczynów, jak trypsyny, pankreatyny, holageny już to miejscowo, już per os lub podskórnie. Istnieją też próby leczenia raków, nie nadających się do zabiegu oper. promieniami Roentgena, radu, finsenowskimi.

W przypadkach krwotoków spokój, tamponowanie pochwy, względnie ponowne wyskrobanie nowotworu i przyżeganie cum ferro candente, termokauterem i t. d. albo środkami chemiczn. silnie żrącymi, — alkoholem 60—70%, acetonem, chlorkiem cynku 50%, formaliną 4—10%. — Polecają także 18—20% rozczyn wodny ferropyr. (Knoll), którym napawa się małe tampony i przykłada na miejsca krwawiące; ferropyriny można użyć w tym celu w proszku na tamponach. Miejscowo stosować:

126. **Rp.** Natr. chlorici; Bismut. subnitr. *āā* 10·0; Jodoformi 4·0. S. Stosować do tamponów lub:

127. **Rp.** Jodoformi 1·0; Na-

tri chlorici, Glycerini *āā*. 20·0. S. Na tamponie założyć.

Wreszcie przeciw bólom należy podawać środki kojące: morfinę, opium i t. d.

Carcinoma ventriculi. Rak żołądka. W przypadkach nienadających się do zabiegu operacyjnego, leczenie jest objawowe, zmierzające do podtrzymania sił chorego za pomocą lekko strawnej a pożywnej dyety, oraz usuwania bólów przez podawanie środków odurzających. Prócz tego wskazane jest podawanie kwasu solnego, którego żołądek rakowato zwyrodniały najczęściej nie wydziela, oraz podawanie przetworów Condurango, Maltose-Condurango fabr. Svatek et Comp. przeciw objawom dyspeptycznym. W razie towarzyszącego rozszerzenia żołądka lub krwotoków vide: Dilatatio ventriculi, Haematemesis.

128. **Rp.** Tinct. nuc. vom. Acidi hydrochl. *āā* 10·00. DS. Po każdem jedzeniu 15 kropli w szklance wody.

129. **Rp.** Vini Condurango (fabr. Matula) 100·00. DS. 3 łyżeczki dziennie.

W razie wymiotów:

130. **Rp.** Cocaini muriat. 0,05; Codeini phosphorici 0,02; Aq. Chloroform., Aq. Menth pip. āā 50,0; Succi Citri recente expressi 25,0. S. Co godzinę łyżkę stołową.

131. **Rp.** Cocaini muriat. 0·20; Aq. dest. 10·00. DS. W razie wymiotów 10 kropli zażyć.

W razie bólów podawać na wewnątrz morf. lub kodeinę.

132. **Rp.** Codeini mur. 0·10 —0·15; Sacch. albi 2·0; Mfp. div. in. dos. Nr. V. S. W razie bólów 2 proszki.

Cardialgia. Ból żołądka. Znaleść przyczynę bólu i takową starać się usunąć. Najczęściej: ulcus ventriculi, carcinoma ventriculi, chlorosis, i u histeryczek, neurasteników lub jako »crises gastriques«; pamiętać przytem, że nierzadko w przebiegu appendicitis (w początkach) tu właśnie lokalizują się bóle.

W razie napadu ciepły okład na żołądek, synapizmy na dołek podsercowy, wstrzyknięcie podskórne morfiny, narcotica jak: Opium, Kokaina 0·01—0·02 p. dosi, Bellad., Chloroform i t. p. Nadto uregulowanie dyety.

133. **Rp.** Morphii mur. 0,03; Cocaini mur., Codeini mur. āā 0,1; Aq. Chloroform. 50,0. S. Co godzinę łyżeczkę od kawy (lub Rp. 130).

134. **Rp.** Chloralhydrat. 3,0; Cocaini mur. 0,1; Spirit. Menth. pip. 10,0; Syrup. opiati 20,0; Aq. dest. 80,0. S. Co godzinę 1 łyżka.

Można także podać 3,0—5,0 Chloralu w lewatywie (w $^1/_2$ szklance wody

z dodatkiem 2 żółtek ubitych).

Cataracta. Zaćma. Leczenie zaćmy jest wyłącznie operacyjne. W wyjątkowych tylko razach zaćma urazowa u osobników młodych, zwłaszcza przy dużej ranie w przedniej torebce, może ulec w krótkim czasie samoistnemu wessaniu. Wobec zaćmy starczej na wessanie takie nigdy liczyć nie można. Do operacyi przystępuje się w okresie dojrzałości zaćmy. W razie jednak jeżeli zachodzi potrzeba przyspieszenia operacyi, można operować także i niedojrzałe zaćmy, zwłaszcza używając metody wypłukiwania resztek kory zapomocą undiny Wicherkiewicza. Można również operacyjnie sprowadzić sztuczną maturacyę zaćmy. Zaćmy przejrzałe operuje się również w razie potrzeby, jednakowoż z większem niebezpieczeństwem powikłań. Warunkiem pomyślnego wyniku optycznego operacyi zaćmy jest zachowana przezroczystość pozostałych środków łamiących (rogówki, ciała szklistego) i prawidłowy stan percepcyjnej części oka, o którym przekonywamy się, badając, czy oko dostrzega światło stoczka na odległość sześciu metrów i czy okazuje prawidłową projekcyę światła. Przed operacyą należy leczyć ewentualnie stany zapalne spojówki, zwężenia lub zatkanie przewodu nosołzowego, a jeżeli zachodzi dacryocystoblenorrhoea, należy wyłuszczyć woreczek łzowy.

Zaćmy wrodzone lub w dzieciństwie nabyte usuwa się operacyjnie, bądź przez jednę tylko dyscyzyę, bądź też przez extractio simplex.

Cataracta zonularis vel perinuclearis. (Katarakta warstwowa), występująca najczęściej u dzieci, które przebyły krzywicę, operuje się dwuczasowo, wykonywając najpierw dyscyzyę, a potem extractio simplex, ewentualnie z wypłukaniem miękkich mas korowych.

Jeżeli soczewka czy to po dyscyzyi, czy po zranieniu torebki urazowem silnie pęcznieje i napięcie wśródgałkowe się podnosi, wskazane są okłady lodowe i atropinizacya. Jeżeli wzmożenie ucisku nie ustępuje, nie zwlekając wykonać nakłucie rogówki i wypuścić nadmiar pęczniejącej kory.

W niektórych postaciach zaćmy częściowej, względnie najlepszą poprawę wzroku daje irydektomia optyczna.

Catarrhus intestinor. Nieżyt jelit. *Acutus.* Wskazane jest leżenie w łóżku, ścisła dyeta, okład ciepły na brzuch i środek przeczyszczający, najlepiej ol. ricini. W razie silnych bólów, leki odurzaj.; gdyby po kilku wypróżnieniach po środku czyszczącym biegunka nie ustąpiła, przetwory makowca, także leki osłaniające i ściągające oraz środki dezynfekcyjne (jak benzonaphtol, salol, rezorcyna — recepty patrz dalej przy nieżycie przewlekłym).

Chronicus. Leczenie powinno być przyczynowe, uważać należy na dyetę, która powinna być lekko strawna, unikać zaziębień (opaska flanelowa na brzuch). Woda karlsbadzka, Kissingen, lub z nią równoznaczna krajowa woda Rymanowska (Klaudya), Wildungen; wrazie zaparcia — środki lekko czyszczące: woda krajowa Morszyńska (zdrój Bonifacego) w ilości $1/2$ szklanki, Szaratica, lewat. codziennie. Podawanie mleka dyetetycznego »Laktol« (wyrób krakowski), lub jego przetworów, np.:

135. **Rp.** Laktol (Lacto-bacillin) in pastillis scatul. orig. (Lebedyński Cracoviae) unam. S. 2—3 pastylek dziennie.

W razie czyszczenia środki ściągające jak w nieżycie ostrym.

U dzieci łączy się zwykle z objawami ze strony żołądka. Patrz: G a s t r o e n t e r i t i s.

W razie tenesmus czopek z opium, belladoną lub morfiną.

136. **Rp.** Extr. opii 1·5; Extr. Bellad. 0·5; Aq. destill. ad 100·0. S. do wstrzykiwań.

137. **Rp.** Saloli 0·25; Laud. puri 0·02; Mfp. Dtur tal. dos. X. S. 3 proszki dziennie.

138. **Rp.** Bismut. salic. 0·25; Resorcin 0·15; Laud. pur. 0·01; Mfp. D. tal. dos. XII. S. 3 proszki dziennie.

193. **Rp.** Decoct. rad. Salep. 200·00; Laudani puri 0·05; Syr. opiati 20·00. MDS. Co godz. łyżkę.

140. **Rp.** Ichthalbini (Knoll) 0·20—0·50; D. tal. dos Nr. XII. DS. Co 4 godz. proszek.

141. **Rp.** Decoct. ligni campech. e 20·00 ad 200·00; Laud. liq. Syd. gtt. XX; Syr. cort. aurant. 20·00. S. Co 2 godziny łyżkę.

142. **Rp.** Decoct. rad. rath. e 15·00 ad 150·00; Tinct. laud. simpl. gtt. XX, Syr. cinnamom. 15·00. S. Co 2 godz. łyżkę.

143. **Rp.** Tannini puri 1·5; Laudani puri 0,2; Sacch. albi 5·00; Mfp. div. in dos. Nr. X. S. 3 pr. dziennie.

144. **Rp.** Tannoform. 0·30; Dt. d. Nr. XII. S. Co 3 godz. proszek.

145. **Rp.** Tannalbini (Knoll) 0.50—1·0; D. t. dos. Nr. XII. S. 4 pr. dziennie.

146. **Rp.** Benzonaphtol. 0·25 do 0·50; Dent. tal. dos. in capsul. amyl. Nr. XX. S. 4 proszki dziennie.

147. **Rp.** Tanocol 1·00 k. r. d. Tabl. czekol. z tanokol.

148. **Rp.** Honthin. 1·0 Dtd. XII. S. 3—6 p. dziennie.

149. **Rp.** Tannigen 0·30—0·50; Dtd. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

Catarrhus laryngis zob. **Laryngitis.**

Catarrhus narium chronicus atrophicus cum Ozaena. Głównem zadaniem jest usuwanie zaschniętej, cuchnącej wydzieliny z nosa i to najlepiej przestrzykiwaniem nosa za pomocą irygatora wyjałowionym letnim fizyologiczn. rozczynem soli

kuchennej. Prąd nie powinien być zbyt silny (irygator najwyżej 70 cm. ponad głową pacyenta) z obawy, by nie wywołać wtargnięcia płynu przez trąbkę do ucha środkowego. Przestrzykiwania 1% Perhydrolem, w praktyce ubogich kw. borowym lub letnim rozczynem zwykłej soli kuchennej. Obok tego pędzlowanie błony śluzowej nosa rozczynem jodu w glicerynie. Polecają również tamponowanie nosa (naprzemian obie strony), masaż wibracyjny, zastrzykiwanie pod bł. śluzową przegrody nosowej parafiny i t. d.

Objawy podobne mogą występować przy: 1) Ozaena luetica — spotykamy wtedy owrzodzenia, obumarcie kości, przebicie lub też zupełny brak przegrody. 2) Rhinoscleroma, 3) Ropieniu z jam bocznych.

Catarrhus pharyngis zob. **Pharyngitis.**

Catarrhus ventriculi acut. Ostry nieżyt żołądka. Jeżeli w żołądku znachodzi się jeszcze treść, która ostry nieżyt wywołała, najstosowniej przepłukać zaraz żołądek, poczem chory powinien 2—3 dni zachować ścisłą dyetę.

Jeżeli aspiratora pod ręką niema, należy podać środek wymiotny.

150. **Rp.** Pulv. rad. Ipecac. 2·00; Div. in dos. VI. DS. Co kwadrans proszek aż do wystąpienia wymiotów.

151. **Rp.** Apomorphini mur. 0·10; Aq. destill. 10·00. DS. Podsk. ½—1 strzyk.

W razie, gdy przypuszczamy, że treści w żołądku niema, wystarcza ścisła dyeta, wskazane też są środki przeczyszczające, ewent. z dodatkiem środk. dezynfekcyjnych, np.

152. **Rp.** Calomelanos 0,35. Dtd. No III. S. Co 4 godziny proszek aż do skutku.

153. **Rp.** Potio laxativa Viennensis 100,0; Sal Morszynensis 30,0. S. Co 2 godz. 2 łyżki aż do skutku.

Zresztą leczenie jest czysto przypadowe; gdy silne bóle w okolicy żołądka występują, wskazane są środki odurzające; w razie pragnienia: kwaski, woda sod., krościeńska etc.

Wobec nadmiern. pobudzenia do wymiotów przy żołądku czczym połykanie kawałeczków lodu i Kokaina 0·005—0·01 na raz.

Przeciw wymiotom:

154. **Rp.** Cocain. mur. 0·10; Aq. destill. 10·00. DS. 10—15 kr. na raz zażyć.

Przeciw bólom czopki z belladonną lub morfiną.

Catarrhus ventriculi chronicus. Przewlekły nieżyt żołądka.

1. Acidus.

Dyeta pożywna lekko strawna z wykluczeniem potraw korzennych, kwaśn., tłuszczów, jarzyn, napoi wyskokowych. Wewnętrz. wskazane są środki alkaliczne, woda karlsbadzka

w dużej ilości, Vichy lub szczawnicka (źródło Magdaleny), przepłukiwan. żołądka rozczynami soli alkalicznych, lub wodą karlsbadzką; w razie silniejszych bólów w dołku podsercowym środki odurzające.

2. *Mucosus.*

Wskazana jest dyeta lekko drażniąca, a więc chleb razowy, jarzyny; naczczo oraz na 10 minut przed jedzeniem małe ilości wód słonych (Kissingen) lub alkal. — słonych (Karlsbad, Luhaczowicka). Polecają również stosowanie mleka dyetetycznego »Laktol« (wyrób krakowski, równoznaczny z francuską Lactobacilliną) lub jego przetw., np.

155. **Rp.** »Laktol« (Lacto-bacillin) in pastilis scat. orig. unam. S. 2—3 pastylek dzien.

Ad. 1.

156. **Rp.** Sal therm. Carolin. factic. lub originalis 100·00. S. Na czczo 2 łyżeczki w $1^1/_2$ szklanki ciepłej wody.

157. **Rp.** Natri bicarb. 15·00; Magn. carbon. 10·00; Calcar. carbon. 5·00; MD. in scatula. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć.

W razie bólów:

158. **Rp.** Extr. Bellad. 0,02; Natr. bicarb. 0,3; Mfp. Dtd. Nr X. S. W razie bólów 1—3 proszk. dz.

159. **Rp.** Codeini 0·02; Natri bicarb. 0·25; Magnes. carb. 0·10; Mfp. D. tal. dos. X. S. W razie bólu 2—3 proszki dziennie.

Ad 2:

Nowsze badania stwierdzają własność obniżania wzmożonej kwasoty żołądka i znikania zależnych od niej bólów pod wpływem wewn. podawania 3% Perhydrolu (= Hydrogen. hyperoxydat. solut.).

160. **Rp.** Hydrogenii hyperoxydati soluti (3%) officin. (Pharm. VIII) 50,0. S. 3 r. dz. po łyżeczce od kawy w $^1/_4$ szkl. wody.

161. **Rp.** Trae amar., Acid. hydrochl. dil. *āā*. 15·00. MDS. Po każdem jedzeniu 20 kr. w łyżce wody zażyć.

162. **Rp.** Pepsini solubil. 1,0; Acid. muriat. dil. 5,0; Natri chlorat. 2,0; Aq. dest. ad 200,0 S. po 1 łyżce przed każdem jedzeniem w $^1/_4$ szklance wody.

Obok tego podawać: Stomachinum fabryki Matula, Mączkę Gurgula, Nestle'a i t. p.

W razie zwykł. w tych sprawach zaparcia stolca zob. Obstipatio habit.

Catarrhus vernalis — z b. Conjunctivitis vernalis.

Catarrhus vesicae zob. **Cystitis.**

Cephalalgia zob. **Hemicrania.**

Cephalhaematoma — Guz krwawy czaszki u noworodków, mimo swego długiego utrzymywania się, nie wymaga żadnego leczenia. Jeśli guz ten ulegnie zropieniu (co zdarza się nader wyjątkowo), musi być leczony operacyjnie jak każdy inny ropień.

Cerumen (Woskowiny). Przestrzyknięcie przewodu letnim rozczynem kw. borowego lub letnią zwykłą wodą. Jeśli czop woskowinowy siedzi silnie, to wkraplać przez 1—2 dni kilka razy dziennie krople:

163. **Rp.** Natr. bicarb. 0·50; Aq. dest., Glycer. *āā* 5·0. MDS. Wiadomo.

Poczem dopiero ponowić przestrzykiwanie.

Chalazion (Gradówka) W okresie powstawania, jeżeli okazuje choćby słabe objawy zapalne, próbować sprowadzić samoistne wessanie zapomocą ciepłych okładów lub opaski spirytusowej (Salzwedlowskiej). Starsze gradówki należy operować: Cięcie od strony spojówki prostopadłe do brzegu powieki, wyciśnięcie treści, wyłyżeczkowanie, wprowadzenie do wnętrza nalewki jodowej na cienkiej sondzie owiniętej odrobiną waty. Posypanie rany kseroformem. Opaska zbyteczna. W domu ma operowany wypłukiwać oko wodą borową, na noc zakładać maść antyseptyczną i robić chłodne okłady z aqua saturnina. Obrzęk i zgrubienie znikają w ciągu 5—10 dni.

Chlorosis. B l e d n i c a. Usunąć przyczynę blednicy. Pożywienie posilne, ale łatwo strawne. Świeże powietrze, w cięższych przypadkach łóżko; w lżejszych nawet — mało ruchu. Należyte wysypianie się, nieprzeciążanie chorych ani fizyczną ani umysłową pracą. Szczególną zwrócić uwagę na zaburzenia żołądkowe, i jeżeli takowe istnieją, przedewszystkiem starać się je usunąć; w razie zaparcia stolca wody gorzkie (Morszyńska, Szaratica i t. d.).

W leczeniu blednicy główną rolę odgrywają: a) przetwory żelaza, *b)* przetwory arsenowe; c) przetwory żelazowo-arsenowe.

Ad a):

164. **Rp.** Ferri sulfurici oxydul., Kali carbon. depur. *āā* 10,0; Mellis depurati, Pulv. Rad. Althaeae q. s. ut f. pil. centum. S. 2. razy dz. po jedzeniu 2 do 3 pigułek. (Pigułki Blauda).

165. **Rp.** Pilul. Ferri carbonici Nr. 100. S. 2 r. dz. po 2 pigułki.

W razie równoczesnej skłonności do zaparcia stolca:

166. **Rp.** Pilul. aloëtic. ferrat. (= Ferr. sulfuric. sicc., Aloë pulverat *āā*; Spirit. sapon. q. s. ut f. pil. à 0,1) Nr 100. S. 2 razy dziennie po 2 pig.

167. **Rp.** Ferri oxalici oxydulati 2,0; Elaeosacch. Menth. piper. (lub Natr. bicarbon.) 10,0. Mf. pulv. Da in scatul. S. 2 razy dz. po jedz. na koniec noża.

168. **Rp.** Ferri lactici oxydulati, Sacchari albi (lub Natr. bicarbon.) *āā* 0.25. Dtd. Nr. XXX S. 2 r. dziennie proszek po jedzeniu.

169. **Rp.** Ferri hydrog. reducti 5,0; Pulv. et Succi Rad. Liquir. q. s. ut f.

pil. Nr 100. S. 2 r. dz. po jedz. po 2 pigułki.

170. **Rp.** Trae Pomi ferratae, Trae amarae *āā* 50,0. S. 2 r. dz. po jedz. po łyżeczce od kawy w 1/4 szklance wody.

171. **Rp.** Liquor Ferri mangan. — peptonati lagen. orig. f. Matula S. 3 r. dz. po łyżce, lub droższy przetwór francuski:

172. **Rp.** Ferri peptonati f. Robin. Lagen. orig. unam. S. 2 r. dz. po jedz. po 20 kropli.

173. **Rp.** Ferratini 25,0. Da in lag. orig. S. 2 r. dz. po jedz. zażyć ilość mieszczącą się w odśrubowanej nakrywce.

Z wód żelazistych zasługują, na polecenie: Krynicka, Żegiestowska, Wysowska, Maryenbadzka (Ambrosienquelle), Francensbadzka i t. d.

Ad. b):

174. **Rp.** Granul. Natr. arsenic. à 0,001. Da in vitro orig. f. Otowski. S. 2 r. dz. po jedz. 2—4 perełek.

175. **Rp.** Sol. arsenic. Fowleri 10,0; Trae amarae 20,0. Da in vitr. rostr. S. 2 r. dziennie po jedz. po 5—10—5 kropli.

Stosować też można arsen podskórnie w postaci Natr. kakodylic., Atoxylu, Arsacetin, Arrhénalu i t. p., które to przetwory można wtedy stosować w dużo większych dawkach (po 0,05 do 0,1 pro dosi et die). Z firm krajowych roztwory wyjałowione tych środków w zatopionych fiolkach, zupełnie zastępujące przetwory obce, wyrabia apteka Wewiórskiego we Lwowie p. n. *Alkarsodylum (purum* z Natr. kakodyl.; *ferratum* z Ferrum kakodylic.; *modificatum* z atoxylem, i *novum* z Natr. methylo-arsenic., czyli Arrhénalem) po 0,05 w 1 cm³. Z firm zagranicznych najwięcej są używane analogiczne przetwory francuskie Clin'a (Metharsinate, Metharsinate de fer, Natr. cacodylic. Clin) i Leprincea (Arsycodile).

Ad. c):

176. **Rp.** Trae nuc. vomic. 5,0; Sol. arsenic. Fowleri 10,0; Trae Pomi ferrat. 15,0. Da in vitro rostr. S. 2 r. dz. po jedz. po 5—15—5 kropli

177. **Rp.** Sol. arsenic. Fowleri 3,0; Trae Pomi ferrat. 30,0; Aq. destill. 280,0; Syr. simpl. 20,0. S. 2 r. dzien. po jedz. po łyżeczce od kawy w wodzie.

178. **Rp.** Natr. arsenic. 0,1; Ferri sulfur. oxydul., Kalii carbon. depur. *āā* 10,0; Mel. depur. et Pulv. rad. Alth. q. s. ut f. pil. Nr. 100. S. 2 r. dz. po jedz. po 2—3 pigul. (Pigułki Blauda z arszenikiem).

179. **Rp.** Tablet. Arsoferrini compress. Da scatul. orig. unam f. Barber. S. 2 r. dzien. po jedz. po 1—5 tabletek.

Z wód arsenowo-żelazistych stosujemy: Levico (słabsza około 0,001 arsenu w litrze, mocniejsza około 0,01 w litr.); Roncegno (około 0,1 Ac. arsen. i tyleż Natr

arsenic. w litrze); La Bourboule (niespełna 0,03 arsenu w litrze). 3 pierwsze podajemy stopniując 2 razy dziennie od $^1/_2$ do 2 łyżek (z wodą po jedz.); ostatnią 2 razy dz. po jedz. od $^1/_4$ do $^1/_2$ szklanki stopniując.

Arsen i żelazo najlepiej stosować tylko 2 razy dz. (po śniadaniu i po kolacyi); wtedy przy obiedzie chory może bez szkody jeść surowe owoce.

Podobnież podawać można: a) Triferrin (Knoll) w pastylkach à 0·30 (3 pastylki dziennie wśród jedzenia). b) Fersan w proszku lub pastylk. à 0·5; c) pastill. jodoferrati comp. Jahr; d) Ovarinum i Sperminum Poehl i t. p.

Cholelithiasis. K a m i e n i e ż ó ł c i o w e. Uregulować dyetę, uważać pilnie na stolce, unikać siedzącego trybu życia, natomiast używać dużo ruchu, unikać uciskania wątroby przez gorset, paski i t. d.

Podczas napadu okład ciepły na okolicę wątroby, oliwa w ilości 100—150 grm. naraz, najlepiej wewnętnie (Rp. L. 182) lub, gdy to niemożliwe, $^1/_2$ litra w lewatywie. W razie silnych bólów — morfina podskórnie lub w czopkach, albo czopek z belladonną:

180. **Rp.** Morphii mur. 0,1; Aq. dest. 10,0. D. steril. S. Podskórnie 1—1$^1/_2$ cm^3.

181. **Rp.** Extr. Bellad. 0,03; Butyri Cacao q. s. ut. f. suppos. Dt. supp. Nr V. S. W razie bólu czopek.

W jakiś czas po przejściu ataku przeprowadzić kilkotygodniową kuracyą karlsbadzką, lub wyjazd do Karlsbadu, Luhaczowic (4 cz. Luhaczow. Aloizki + 1 cz. Szaraticy co do swego składu odpowiadają zupełnie wodzie Karlsbadzkiej).

Polecają też glicerynę w dawce 20—30 grm. w razie napadu. W dawce 5—15 grm. w wodzie alkalicznej kilka razy dziennie dla zabezp. od napadu, lub:

182. **Rp.** Ol. olivar. optim. 200·00; Cognaci 20·00; Vitelli ov. Nr II; Menthol. 0·20. DS. W przeciągu godziny na 2 razy użyć.

W przypadkach gdzie napady kolki bardzo często się powtarzają, zabieg operacyjny — zresztą wskazanie do operacyi bardzo trudne.

Cholera. W pierwszym okresie choroby środki przeczyszczające, a z tych przedewszystkiem kalomel. Po kilku obfitych wypróżnieniach, wywołanych środkiem czyszczącym, przetwory makowca. W przypadku, gdzie są już wymioty, rozwolnienie, odrazu przejść do przetworów makowca, chorego ułożyć w łóżku, okłady rozgrzewające, środki podniecające: herbata z rumem, koniakiem itp. Ciepłe kąpiele. Następnie przejść do enteroklysy według Cantaniego: w wodzie przegotowanej o ciepłocie 30—40° C. rozpuszcza się taninę 10:1000 lub też Acid. salicyl. 1%; lejkiem Hegara

wlewa się do kiszek 1—2 litrów z wysokości 2 metrów. Powtarzać co kilka godzin. Jeżeli pomimo tego następuje zapad (stad. algidum), stosować hypodermoklyzę z wody destylowanej i sterylizowanej (wodę trzeba w tym celu $1/2$ godz. gotować w kolbce zatkanej korkiem z waty). Na 2 litry takiej wody daje się 6·00 Natri carbon. i 8·00 Natri chlorati, ogrzewa do 40° C. (zachować ostrożność co do aseptyki). Zresztą leczenie przypadowe, rozcieranie wyskokiem, spirit. camphoratus; przeciw kurczom inj. morfiny (1–2 ctgr.); w razie wymiotów: wino szampańskie, zimna woda sodowa kwaśna, kawa czarna, połykanie lodu, kokaina. W razie zapadu środki podniecające, inj. podsk. eteru, ol. camph. Desinfekcya stolców i wymiocin. W nowszych czasach zalecają stosowanie zapobiegawczo i leczniczo swoistej surowicy przeciwcholerycznej.

183. **Rp.** Calomelanos 0,35. Dtdos. Nr V. S. Co 3 godz. proszek aż do kilku obfitych wypróżnień; potem:

184. **Rp.** Saloli 0,5; Laudani puri 0,015. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. Co 4 godz. proszek, lub:

185. **Rp.** Tannini puri 0,15; Benzonaphtoli 0,35; Laudani puri 0,02. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. 3–4 proszków dzien.

W razie wymiotów:

186. **Rp.** Cocaini hydrochlorici, Codeini phosphor. *āā* 0,05; Aq. Menth. pip., Aq. Chlorofor. *āā*. 50,0; Succi citri recente expressi 5,0. S. Co $1/2$ godziny łyżeczkę z lodem połknąć.

Cholera infantum. Choleryna dziecięca, zob. Gastroenter. acuta.

Chorda. Zob. Gonorrhoea.

Chorea rheumatica, s. infectiosa, s. minor. Pląsawica. Taniec św. Wita. Położyć dziecko do łóżka — w lżejszych przypadkach na kilkanaście dni, w cięższych — na parę tygodni. Świeże powietrze. Niedrażniąca dyeta, przeważnie roślinna; mleko. Zabronić nauki, rozrywek zbyt podniecających; unikać rozdrażnień. Kąpiele zrazu letnie (26—28° R.) długotrwałe, później chłodniejsze, zmywania przestałą wodą, kąpiele tlenowe musujące t. zw. Ozet-Baeder i t. p.

W każdym wypadku pamiętać o możliwości gośćca i zapaleń gardła jako przyczyny, a zmian wsierdzia — jako powikłania. Jeśli pląsawica rozwija się na tle gośćca, podawać zrazu aspirynę nawet do 2,0—3,0 pro die. Zbadać gardło, czy niema przerostu migdałków lub migdałka trzeciego, ewent. usunąć je, zwłaszcza w uporczywych lub powtarzających się przypadkach.

187. **Rp.** Solut. arsenic. Fowleri, Extract. Condurango fluid. *āā* 10,0. S. 3 r. dz. stopniowo po 1—10 krop. (unikać kwas.).

188. **Rp.** Aspirini 0,1; Coffeini puri 0,05. Dtd. Nr XV. S. 3—4 proszk. dziennie.

W razie dużej pobudliwości nerwowej 2—3 razy dziennie po 0,5 i więcej bromu, np.:

189. **Rp.** Natr. bromat. 10,0 —15,0; Natr. hydrocarb. 5,0; Syrup. Cortic. aurant. 30,0; Aquae ad 300,0. Mds. 2—3 r. dz. po 1 łyżce stołowej.

W ostatnich czasach polecają brom z jodem, a więc do recepty poprzedniej dodać np. Natr. jodat. 10,0.

W bardzo ciężkich przypadkach w razie uporczywej bezsenności — środki nasenne, jak np. Veronal.

190. **Rp.** Pulv. Veronal-Natrium 0,4; Dionini 0,01; Natri brom. 0,5. Mfpulv. S. Co 2gi dzień 1 proszek w gorącem mleku przed spaniem.

Przy bardzo silnem ruchowem podrażnieniu Skopolamina podskórnie $^1/_4$—$^1/_2$ miligrama.

191. **Rp.** Scopolamini hydrobromici 0,005; Aquae ad 10,0. S. $^1/_4$—$^1/_2$—1 cm^3 podsk.

Przez *chorea gravidarum* rozumiemy pląsawicę, występującą w nieco późniejszym wieku (między 18 a 30 rok. życia) u kobiet w czasie ciąży. Objawy i leczenie takie same, jak w Ch. minor, jednak bardzo ciężki przebieg może być wskazaniem do przerwania ciąży.

Cirrhosis hepatis. Marskość wątroby. Leczenie polega na podawaniu środków lekko czyszczących, najlepiej solnych, uregulowaniu dyety, z której napoje wyskokowe wykluczyć należy, polecając też ścisłą dyetę mleczną; jeżeli chory przebył kiłę, to należy zastosować wcierki szaruchy, a potem kal. jodatum.

Przeciw nagromadzeniu się płynu w jamie brzusznej, środki moczopędne i przeczyszczające; gdy te nie są dostateczne i wobec indicatio vitalis, nakłucie powłok brzusznych i wypuszczenie płynu.

192. **Rp.** Theobromini natrosalicyl. (vel Diuretin) 0·50; D. tal. dos. N. XV. DS. 5 proszków dzien.

193. **Rp.** Calomelanos 0·10; Sacch. albi 0·30; Mfp. Dtur. tal. dos. N. XV. DS. 5 proszków dzien. Przyczem jednak należy zwrócić baczną uwagę na dziąsła.

194. **Rp.** Agurin 0·5. D. t. d. XII. S. 6 proszków dziennie.

195. **Rp.** Agurin 6·0; Aq. menth. pip. 200·0. S. w ciągu 2 dni wyżyć.

196. **Rp.** Inf. fol. Digit. e 1·0 : 200·0; Liqu. kali acet. 20·0; Trae cort. aurant. 25·0; MDS. Co godzinę łyżkę.

197. **Rp.** Inf. juniperi 15·00: 200·00; Syr. simpl. 15·00. DS. Co godz. łyżkę.

198. **Rp.** Kali jodati 10·00; Aq. dest. 200·00. MDS. 2 łyżki dziennie.

Bywa także zalecany (Eichhorst) Cremor tartari:

199. **Rp.** Cremor tartari 30,0 S. 3 r. dzien. po łyżeczce od kawy w szklance wody.

Clavus, zobacz Callus.

Climacterium — Okres przekwitania kobiety. Usposabia do atypowych krwawień i zmian naczynio-ruchowych (podniecenie nerwowe, płciowe, wzdęcie kiszek, uderzenia krwi do głowy lub innych części ciała, bóle w brzuchu, biegunki i t. p.). Przy leczeniu krwawień atypowych należy przedewszystkiem pamiętać o możliwości nowotworów złośliwych i przedewszystkiem użyć wszelkich sposobów badania w tym kierunku. Przypadłości nerwowe usuwać można albo przez leczenie ogólne względnie zdrojowe, albo też podawać przetwory jajnikowe, jak Ovarinum Poehl i t. p.

Cocainismus. *Acutus* — zob. Otrucia. *Chronicus:* zapobiegać przez unikanie podawania morfinistom kokainy, dopóki jeszcze zażywają morfinę, a w ostateczności podawać ją tylko wewnętrznie, a nie podskórnie, i nigdy więcej niż 0,5 pro die i nie dłużej, niż 6 dni z rzędu. Leczenie właściwe przewlekł. zatrucia kokainą odbywać się może tylko w odpowiednim zakładzie i polega na stopniowem odejmowaniu leku (jak przy morfinizmie) przy równoczesnem forsownem odżywianiu i ewent. podawaniu bromu.

Coccygodynia — Ból guziczny jest zwykle następstwem urazów porodowych, ustępuje nierzadko po zastosowaniu spokoju, okładów i utrzymywaniu wolnych wypróżnień W uporczywych przypadkach wymaga leczenia operacyjnego.

Colica flatulenta. Morzysko. Najczęściej przyczyną niestrawności i kolki jest za częste podawanie piersi i uspakajanie dziecka piersią. Polecić pięciokrotne, najwyżej sześciokrotne karmienie w ciągu doby w odstępach 3—4 godzinnych. W nocy dziecko nie powinno dostawać piersi. Przy trudnościach przyzwyczajenia dziecka do długich odstępów, w przypadkach niepokoju i bezsenności u dziecka, a niecierpliwości u matki:

200. **Rp.** Chloral. hydrat 1,0; Aqu. destill. 40,0; Syrup. althaeae 10,0. S. Co 2 godz., lub w razie potrzeby łyżeczkę.

W napadzie: wilgotne ciepłe okłady na brzuch, smarowanie ciepłą oliwą, lub maściami aromatycznemi. Wprowadzić do kiszki stolcowej kateter (powyżej sphincter internus). Lewatywy z ciepłej wody z oliwą. Rumianek lub herbata z mięty łyżeczkami.

201. **Rp.** Calomel. 0·01—0·03; Sacchari 0·20. Mfp. Dtur. tal. dos. Nr. V. S. Co godz. proszek.

202. **Rp.** Natri benzoici 0·20; Aqu. dest., Aqu. foenicul. *āā.* 30·00; Trae laudani gtts. duas.; Syrup.

simpl. 15·00. DS. Co godzinę łyżeczkę.

Colica menstrualis vide Dysmenorrhoea.

Colica mucosa. Podczas napadu bólów leczenie objawowe: leżenie w łóżku, gorące okłady na brzuch (blaszanka, termofor). Lewatywa z czystej wody (bez dodatków) z pozostawieniem jej na krótko w jelitach, a w 1—2 godz. później możliwie wysoka lewatywa z oliwy (300—500 cm^3), którą chory winien zatrzymać możliwie najdłużej. Nadto narcotica.

203. **Rp.** Extr. et Herbae Hyoscyami āā 2,0. Mf. l. a. pill. Nr. XXX. S. Co 2 godz. 1—2 pig.

204. **Rp.** Extr. Hyoscyami 1,0; Aq. Laurocerasi 20,0. MDS. Co 2 godz. 10—20 kropli.

205. **Rp.** Extr. Opii, Extr. Bellad. āā 0.04; Ol. Cacao q. s. ut. f. suppos. Dtdos. Nr. VI. S. Czopki.

Jako leczenie przyczynowe poleca v. Noorden grube pożywienie (chleb razowy, owoce strączkowe z łupinami, jarzyny obfitujące w drewnik, porzeczki, agrest, winogrona), wielką ilość tłuszczów, masła, słoniny. Nadto cukier mleczny i owocowy, miód, marmolady, suszone śliwki, ziemniaki gotowane i pieczone. W początku leczenia codzienne lewatywy z oliwy, przez 8—10 dni miesienie jelit, zwłaszcza grubego, elektryzowanie odbytnicy. Przez 3—4 tygodni na czczo szklankę Kissingen-Rakoczy lub Homburg-Elisabetquelle.

Combustio. Oparzenie. Gdy tylko powierzchowne (obrzęki powierzchowne, pęcherze) obmyć szybko wodą letnią i mydłem, zwilżyć wyskokiem kamforowym i zapudrować, — poczem smarować lanoliną. W razie większych pęcherzy należy je otwierać, stosować częste zmywania lub długie kąpiele i smarować:

206. **Rp.** Ol. lini, Aq. Calcis āā 50,0; Borac., Zinc. oxyd. āā 10,0. Mfung. S. Maść.

zmieniając ją co sześć godzin i przykrywając gazą wyjałowioną i watą. Podobnie użyć można:

207. **Rp.** Ac. boric. 4,50; Bism. subnitric. 9,0; Lanolin., Vaselin. āā 45,0 Mfung. S. Maść.

208. **Rp.** Stovain 1,0; Antipyrin 5,0; Ung. acid. borici 40,0. Mfung. S. Maść.

209. **Rp.** Thiol. 10,0 (albo: Dermatol. 10,0, albo: Ichtyol. 5,0, albo: Europhen. 5,0, albo: Tannoform. 10,0); Vasel., Lanolin. āā 50.0 Mfung. S. Maść.

Przy zmianie maści zmywać raz dziennie wyskokiem salicylowym (1%), szczególnie otoczenie miejsc obnażonych.

Kąpiele ciepłe (31° do 32°C) ile możności jak najdłuższe, bardzo wskazane, szczególnie przy oparzeniach rozległych, przyczem uważać na stan ogólny.

W przypadkach ropienia zmywać przy zmianie maści wodą.

210. **Rp.**. Perhydrol. 10 cm³ Aqu. dest. 90 cm³ S. 3% woda utleniona (lub wprost przetwór oficynalny Hydrogen. hyperoxydat. solutum), i zakładać opatrunki aseptyczne lub maść:

211. **Rp.** Zinkperhydrol. 10,0; Vasel. flav. 40,0; Mfung. S. Maść.

212. **Rp.** Natr. sozojodolic. 5,0; Vaselin. fl. 100,0 Mfung. S. Maść.

Na czystą ziarninę zalecać maść lapisową:

213. **Rp.** Arg. nitric. 0,20; Bals. peruv. 2,0; Vasel. flav. 18,0. Mfung. S. Maść, lub:

214. **Rp.** Protarg. 3,0. Solve in Aq. destill. 5,0; misce cum Lanolin 12,0 et adde Vaselini 10,0. Mfung. S. Maść.

215. **Rp.** Arg. colloid. (Lysargin) 0,5; Aq. dest. 10,0; Adeps lanae ad 30,0. Mfung. S. Maść.

Combustio conjunctivae et corneae. S p a r z e n i e s p o j ó w k i i r o g ó w k i. Jeżeli sparzenie pochodzi od ognia, od wybuchu prochu, dynamitu lub innych ciał eksplodujących albo od wrzącego płynu, stosować łagodne maście antyseptyczne, szczególnie poleca się 5—10% maść aristolową. Smarować sparzoną skórę powiek i zakładać maść do worka spojówkowego kilka razy dziennie. Jeśli na rogówce powstały wrzody, leczyć je tak, jak wrzody innego pochodzenia. Przy sparzeniu w a p n e m w pierwszej chwili usunąć starannie cząstki wapna z pod powiek i z załamków, następnie wypłukać dokładnie worek spojówkowy gęstym rozczynem cukru trzcinowego (jeśli tego niema pod ręką, można także mlekiem). Następnie leczyć tak, jak inne sparzenia. Tworzeniu się zrostów powiek z gałką oczną zapobiegać przez wkładanie maści szkl. pałeczką, przesuwając ją pod powiekami głęboko, aż po załamki. W ten sam sposób rozdzielać i rozrywać zrosty już się tworzące. Do wyjaśnienia świeżych plam rogówkowych, powstałych po sparzeniu wapnem, może pomóc zapuszczanie 2% rozczynu Lithium benzoicum.

Symblepharon lub kerato-blepharon już bliznowate usuwa się drogą operacyjną.

Condylomata accuminata. K ł y k c i n y k o ń c z y s t e. Jeżeli na wąskiej szypule odciąć nożyczkami; gdy liczne a więcej płaskie, odpalić żegadłem Paquelina. Jeżeli drobne i w mniejszej ilości lub na żołędzi, łechtaczce i t. p. — smarować trzy razy dziennie c. tinct. jodi lub tinct. ferri sesquichlor., zasypywać proszkiem:

216. **Rp.** Pulv. frond. sabin., Alumin. crudi *āā* 10,0; Cupr. sulfur. 5,0 S. Zasypka,

lub smarować maścią:

217. **Rp.** Pulv. frondis sabin., Alumin. pulver., Vasel. *āā* 10,0; Ol. te-

rebinth. 5,0 Mfung. S. Maść albo zamrażać chlorkiem etylu lub wypalić c. ac. trichloroacetico conc. pur.

Condylomata lata zob. **Syphilis**.

Congelatio. Odmrożenie.

W świeżem — nacieranie w chłodnem miejscu aż do ogrzania i przeniesienie następnie do ciepłego pokoju, później pędzlowanie nalewką jodową. Gdy istnieją pęcherze, naciąć je i zalecić maść:

218. **Rp.** Ac. salicyl. 0,50; Merc. praecip. alb. 2,0; Vasel. flav. 30,0. Mfung. S. Maść.

219. **Rp.** Ammon. sulfoicht., Resorcin. alb., Tannoform. *āā* 1,0; Aqu. dest. 5,0. S. do pędzlowania.

W przypadkach odmrożeń dawniejszych polecać kąpiele ciepłe rano i wieczór z synapizmem lub wywar. liści orzecha, poczem zasypka, albo:

220. **Rp.** Alumen crud., Borac. *āā* 5,0; Aqu. Rosar. 300,0. S. Do obmywań.

221. **Rp.** Tct. Jodi, 15,0; Alcohol. 35,0; S. Do pędzlowania.

222. **Rp.** Ol. Camphor. 5,0; Lanolin. 25,0. S. Maść na noc.

223. **Rp.** Thiol liqu., Resorcin āā 3,00; Lanolini ad 30,0. Mfung. S. Maść.

224. **Rp.** Borax 5,0; Ac. salicyl. 0,50; Vasel. flav. 25,0. S. Maść na noc.

225. **Rp.** Ichtyol. 3,0; Vaselin. fl., Lanolin. *āā* 12,0; Zinc. oxyd. 4,0. Mfung. S. Maść.

226. **Rp.** Tct. Jodi 1.0; Collodii 40,0. S. Zewnętrznie.

227. **Rp.** Calcar. chlor. 1,0; Ung. paraff. 9,0. Mfung. subtill. D. in vitro fusco. S. Na noc wcierać przez 5 minut (nos, palce).

W razie powikłań owrzodzeniami użyć środków odkażających, zmywania wodą utlenioną (3%) i smarowanie maścią jak przy oparzelinach.

228. **Rp.** Ac. tannic. 1,0; Lanolin, Vaselin. *āā* 12,0; Zinc. oxyd. 6,0. M. f. ung. S. Maść.

229. **Rp.** Bromipin (33⅓%) Merck, Ung. emolient. *āā* 20,0. Mfung. S. Wcierać w razie świądu.

Conjunctivitis catarrhalis — Zapalenie spojówki nieżytowe.

1) *Acuta:* Przy ostrym nieżycie unikać środków drażniących i kaustycznych; częste opłukiwanie spojówki 3% kw. borowym; zakładać 3% Ung. Xeroformii, albo 5% Ung. Thigenoli. Jeśli niema powikłań rogówkowych, okłady chłodne z wody borowej lub z Aqua plumbica. Gdy ostre objawy ucichną, lapisować raz dziennie (Argent. nitric. ½—1%).

Jeżeli wydzielina bardzo obfita a spojówka przekrwiona i rozpulchniona, zasypywać t. zw. Bortaninę:

230. **Rp.** Acid. tannici subtiliss. pulveris. 10,0; Acid borici pulveris. 30,0. S. Do zasypek.

2) *Chronica:* Jeśli objawy lekkie, zapuszczać 1—2 razy dziennie jeden z następujących rozczynów: Zincum sulfuric. $^1/_3$—$^1/_2$%; Zincum sozojodolicum 1%; Collyr. adstring. luteum (1:2 Aquae); Plumb. acetic 2%; Argentamin (2—5%). Oprócz tego przymoczki z Aqua Saturnina, wody borowej 3% lub Boraksu 2% 1—2 razy dziennie. Unikać kurzu, dymu i wieczornej pracy.

Jeśli objawy silniejsze, rozpocząć od lapisowania, a potem dopiero przejść do powyższego leczenia.

Conjunctivitis diphteritica. Zapalenie spojówki błonicze. Jeśli niema powikłań ze strony rogówki, częste przepłukiwania rozczynem 3% kw. borowego z dodatkiem sublimatu (1:10000); zakładanie maści antyseptycznej (Sublimat 1:3000; Ichtyol 5 do 10%; Thigenol 5—10%; Xeroform 3 do 5%) i zimne okłady.

Jeśli są owrzodzenia na rogówce, zimne okłady są przeciwwskazane, a należy robić okłady ciepłe z sublimatu 1:5000 lub Hydrarg. oxycyanat. 1:5000.

Wstrzykiwania podskórne surowicy przeciwbłoniczej jak przy błonicy gardła.

Conjunctivitis membranacea (crouposa). Zapalenie spojówki krupowe. Błony, pokrywające spojówkę, dają się z łatwością zdejmować przez pocieranie zwilżonym wacikiem, przyczem niema albo wcale krwawienia, albo tylko nieznaczne i błona śluzowa jest bez ubytków.

Po opłukaniu 3% kw. borowym zakładać raz lub 2 razy dziennie Ung. Hydrargyri oxydati flavi 3 do 5%. Prócz tego kilka razy dziennie wypłukiwać wydzielinę rozczynem 3% kw. borowego, lub sublimatem 1:10000. Jeżeli, jak to często bywa u dzieci, istnieje równocześnie *Eczema capillitii*, zastosować odpowiednie leczenie miejscowe.

Conjunctivitis phlyctaenulosa. Zapalenie spojówki pryszczykowe. Jeżeli przeważają objawy nieżytowe ze strony spojówki powiek, zacząć leczenie od lapisowania (Argent. nitric. $^1/_2$—1%). Gdy wydzielina i przekrwienie ustąpią, a zostaną pryszczyki na spojówce gałki i na brzegu rogówki, zakładać 1—2 razy dz. maść:

231. **Rp.** Hydrargyri oxydati flavi v. h. p. 0,15 do 0,25; Vaselini fl., Lanolini *āā* 2,5. Mfung. S. Maść.

Dobrze także działa zasypywanie kalomelu:

232. **Rp.** Calomelanos subtiliss. pulveris. pro oculis 20,0. S. do zasypek. (Kalomelu nie można stosować przy równoczesnem podawaniu jodu na wewnątrz).

W leczeniu uwzględnić należy stan ogólny, zołzy, niedokrwistość, stan jamy nosa; leczyć wypryski na skórze twarzy; zwrócić uwagę na braki higieniczne

mieszkania (wilgoć, brak światła).

Conjunctivitis vernalis = Catarrhus vernalis = Phlyctaena pallida. — Nieżyt wiosenny spojówki. Cierpienie uporczywe i wracające nieraz przez szereg lat corocznie wiosenną i letnią porą.

Usuwać szkodliwy wpływ słońca za pomocą ciemnych szkieł. W razie wydzieliny kataralnej — lekkie środki ściągające (Zincum sulfuric. $^1/_3$—1%). W razie przekrwienia i świądu — zapuszczać roczczyn kokainy $^1/_2$—1% z adrenaliną $^1/_{10}$—$^1/_3$‰. Przy znaczniejszych wybujałościach na brzegu rogówki — masaż maścią Xeroformową 3%, Thigenolową 5%, borową 3% lub żółtą Pagenstechera (o ile nie wywołuje zadrażnienia).

W pewnych przypadkach nieżytu wiosennego korzystnie działa zapuszczanie 2—5% protargolu.

Contusio — Stłuczenie. Bardzo dobry wpływ wywiera natychmiast łagodnie i umiejętnie zastosowany masaż. Skutek co do zmniejszenia bolesności nieraz wprost zdumiewający. Poza tem okłady Priessnitzowskie pod ceratką, do czego można użyć najrozmaitszych płynów choćby zwykłej wody, byleby nie płynów antyseptycznych w znaczniejszem stężeniu. (Już 1% kwas karbolowy może wywołać zgorzel, zwłaszcza palców).

Coryza. Nieżyt nosa, sapka. Oznaczenie przedewszystkiem przyczyny (badanie w kierunku migdałka trzeciego, migdałków podniebiennych, kiły wrodzonej lub nabytej) i stosowanie leczenia przyczynowego; w razie stwierdzenia obecności powiększonych migdałków, usunięc. tychże.

Siąkanie i nieżyt usuwają między innymi:

233. **Rp.** Mentholi 0·30; Ol. vaselini 30·00. S. 3 razy dzien. zapuszczać po kilka kropli do nosa.

234. **Rp.** Zinci sulfurici 1·00; Aqu. destill. 500·00—1000 00. S. Do przesiąkiwania nosa.

235. **Rp.** Coryfin Bayer lag. orig. unam. S. notum.

Wdmuchiwanie proszków przy obfitej wydzielinie jest zwykle przeciwwskazane.

Croup vide **Laryngitis crouposa.**

Cystitis. Zapalenie pęcherza mocz. Najczęściej przy sprawie rzeżączkowej.

Jeżeli objawy ostre: spokój, okłady ciepłe na okolicę pęcherza i międzykrocze, kąpiele nasiadowe ciepłe, dyeta mleczna, niedrażniąca, bez napojów wyskokowych, uregulowanie stolca.

Przeciw parciu na mocz:

236. **Rp.** Morph. muriat. 0·01; Extr. bellad. 0·02; But. Cacao 1·50; M. f. supp. D. t. d. Nr. VI. S. 2—3 czopków na dzień.

237. **Rp.** Lupulini 0·20; Extr. bellad. 0·01; Extr. Opii aquos. 0·005; Sacch. albi

0·30; M. f. pulv. D. t. Nr. XII. S. 3—4 proszki na dzień.

238. **Rp.** Mixt. gummos. 500·0; Tinct. laudani spl. gtt. XV; Aqu. laurocer. 10·0. S. Co godz. łyżka.

Przy bardzo znacznem parciu wstrzykiwanie morfiny.

Wody alkaliczne (Giesshübler, Bilińska, Salvator) tylko wtedy, gdy mocz wybitnie kwaśny; lepiej dawać do picia napary z ziół.

239. **Rp.** Fol. Uvae ursi; Herb. Herniar.; Chenop. Ambrosioides *āā*. 10·0; Div. in dos. N. X. S. porcyę naparzyć w filiżance wody.

Przeciw krwawieniu:

240. **Rp.** Liqu. ferr. sesquichlor. 2·0; Aqu. dest. 175·0; Syr. cortic. aurant. 25·0. S. Co godzinę łyżka.

241. **Rp.** Ergotini Bonjean 1·0; Sacch. alb. 2·0; M. f. pulv. Div. in dos. Nr. X. S. 4—6 proszków dzien.

242. **Rp.** Extr. hydrast. fluid.; Vini malagensis *āā* 30·0; Syr. Cinnam. 15·0. S. Co 1—4 godz. po łyżce.

243. **Rp.** Ac. tannic. 0·1; Salol. 0·5; D. t. dos. N. XV. S. Co 2 godz. proszek.

Gdy objawy gwałtowne miną, podawać Ac. salicyl. (5—6 proszków po 0·50), Natr. salicyl. (3—4 r. d. po 1·0), Salol. (5—6 r. d. po 0.5), Natr. benzoic. (5—6 r. d. po 0·25), Urotropin (4—6 r. d. po 0·50); Helmitol (3—4 r. d. po 0·50); Novaspirin (4 r. dz. po 0·5); Borovertin (4 r. dz. pastyl.); Hetralin (3 r. dz. pastylka); Glycosal (4 proszki dzien. po 1,0).

W postaci przewlekłej, gdy wykluczono kamień pęcherza, nowotwór lub zwężenie cewki, podawać jeden z powyższych środków obok leczenia miejscowego t. j. przepłukiwań (za pomocą cewnika) opróżnionego pęcherza płynami: 2—4% acid. boric.; 1/4—1% argent. nitric.; 1—2% argonin; 1/4—1‰ argentamin; 1/2—2% protargol; 1/2—2% largin; 1/4—1/2‰ itrol (argent. citric.); 1 : 5000 sublimat; Hydr. oxycyanatum 1 :5000, Perhydrol 1:300.

Cewnika użyć można albo miękkiego Nelatona, lub metalow. najlepiej Ultzmann'a. Gdy zaś chory nie znosi większych ilości płynu w pęcherzu, wkraplać zapomocą wkraplacza Ultzmann'a lub Guyon'a płyny zgęszczone: 1—5% argent. nitric.; 5—10% argonin; 5—10% protargol; 1—3% itrol, w ilości 20—30 kropli.

Gdy znaczny osad ciągnący się: 5% Natr. chlorat. w obfitej ilości dwa razy dziennie pęcherz przepłukać. W rozpaczliwych przypadkach drenowanie pęcherza. Przy c. tuberculosa obok środków ogólnie przy gruźlicy używanych:

244. **Rp.** Creosot. 0·05; Jodoform. 0·01; Natr. arsenic. 0·001; Pulv. benzoic. qu. s. ut. f. pill.; D. tal. pill. Nr. L. S. 2 pigułki dwa razy dnia.

Do pęcherza zaś wkraplać:

245. **Rp.** Hydrarg. bichlorat. corr. 1:5000—3000 S. 30—50 kropli do pęcherza wkraplać.

246. **Rp.** Guajacol p. 5·0; Ol. olivar. 100·0. S. 1—2 r. na dzień po 1—2 ctm.

247. **Rp.** Jodoform. 1·0; Ol. olivar. 100·0. S. Jak wyżej.

248. **Rp.** Jodoform. 20·0; Glycerin. 10·0; Aqu. dest. 6·0; Tragacanth. 0·25. S. Łyżeczka na 150 gr. wody letniej do przestrzykiwania pęcherza, połowę zostawić jak najdłużej.

Przy C. dolorosa:

249. **Rp.** Atropini methylobromati 0,002; Hexamethylentramin 1,0. Mfplv. Dtd. Nr X. S. 2 razy dzień. proszek.

Dacryocystitis acuta. Ostre zapalenie ropne woreczka łzowego. W pierwszym okresie zanim rozwinie się właściwe ropienie, a jest tylko obrzęk, zaczerwienienie i bolesność, udaje się czasem powstrzymać sprawę zapalną przez staranne założenie opatrunku uciskowego. Jeżeli sposób ten zawodzi, albo jeżeli chory zgłasza się już w okresie ropnym, gorące okłady z mączki siemienia lnianego, albo rozgrzewające opatrunki spirytusowe (Salzwedlowskie), poczem nacięcie sposobem Arlta, wyciśnięcie ropy, wystrzyknięcie jamy 10% Protargolem i założenie setonu gazy kseroformowej. Opatrunek przeciwgnilny. Jeżeli przetoka nie zabliźnia się i sprawa przechodzi w stan przewlekły, stosować dalsze leczenie jak przy *dacryocystoblenorrhoea*.

Dacryocystoblenorrhoea. Stenosis ductus nasolacrymalis. Przewlekłe ropienie woreczka łzowego. Zwężenie przewodu noso-łzowego. W razie samego tylko łzawienia zacząć od przestrzykiwania przewodu rozczynem soli lub boru. Częstokroć obejdzie się bez sondowania. Jeżeli wydzielina śluzowa, przestrzykiwać rozczynem Zinci sulfurici $^{1}/_{2}$—1%, Argentamini 2—5%, Plumbi acetici $^{1}/_{2}$% etc. Jeżeli wydzielina śluzowo-ropna lub ropna, po poprzedniem przepłukaniu woreczka płynem obojętnym, przestrzyk. protargolem 2—5%, roztw. lapisu $^{1}/_{2}$—1%, sopholu 5%, sinku rtęci lub sublimatu $^{1}/_{10}$‰, wodą utlenioną 1—3% etc. Jeżeli przewód niedrożny, zakładać sondy Bowmana (od Nr. 2—4) po ewentualnem nacięciu punkcika łzowego nożykiem Webera lub rozszerzeniu tegoż sondą stożkowatą. W razie zupełnego zarośnięcia przewodu przebić zrosty sondą, albo przeciąć nożem Stillinga. Niekiedy trzeba zakładać sondę na stałe (à demeure), lub przynajmniej na kilka godzin z rzędu. Wobec przetoki woreczkowej świeżej, przedewszystkiem starać się sprowadzić prawidłową drożność przewodu. Przetoka wtedy wkrótce się zamyka. Przy przetokach sta-

rych o brzegach bliznowatych — leczenie operacyjne. W razie znaczniejszego rozszerzenia woreczka — wskazane wyłuszczenie tegoż. Toż samo, gdy woreczek zajęty gruźlicą lub sprawą nowotworową.

W każdym przypadku ropienia i zwężenia przewodu nosołzowego zbadać jamę nosa i leczyć znalezione w niej zmiany.

Decubitus. — Odleżyna. Celem zapobieżenia odleżynom zwracać baczną uwagę na czystość i zmianę położenia chorego; usuwać wszelkie nierówności i fałdy pościeli; podkładać poduszki powietrzne lub wodne. Nacierania spirytusem. Puder.

W razie powstania owrzodzeń zasypywać je Xeroformem lub Airolem i pokrywać warstwą gazy przytwierdzonej leukoplastem. Można też stosować maść borową 10% lub cynkową 15%.

250. **Rp.** Airoli 5,0; Mucilag. Gummi acac., Glycerini āā 10,0; Boli albae q. s. ut f. pasta. S. Pasta.

251. **Rp.** Argenti nitrici 0,1; Bals. Peruv. 1,0; Vasel. flavi 10,0. Mfung. S. Maść.

Degeneratio retinae pigmentosa. Barwikowe zwyrodnienie siatkówki. Występuje częstokroć u dzieci rodziców spokrewnionych ze sobą (Consanguinitas parentum) i zdarza się niejednokrotnie u kilku członków tej samej rodziny. Cierpięnie nieuleczalne. Objawowo w celu podmiotowego rozszerzenie pola widzenia i zmniejszenia hemeralopii wstrzykuje się w skronie strychninę, lub przynajmniej zapuszcza się do worka spojówkowego 1/2% rozczyn strychniny. Konserwy niebieskie.

Delirium tremens pot. zob. **alcoholismus.**

Diabetes insipidus. Moczówka prosta. Pożywna dyeta, mierne użycie napojów. Leczenie hydropatyczne, pobyt w górach. Kąpiele morskie, przetwory bromowe. Polecają też antipyrinę lub (jak Trousseau) przetwory Waleryany:

252. **Rp.** Pulv. radic. Valerianae 50,0. S. 3 razy dnia po łyżeczce od kawy.

253. **Rp.** Trae Valerianae 30,0. S. 3 razy dz. po 20—30 kropli.

Diabetes mellitus. Cukrzyca (Moczówka cukrowa). Pożywienie złożone tylko z mięsa, jaj i mleka, zwłaszcza kwaśnego (np. w postaci Laktolu).

Potrawy dozwolone: Wszelkie potrawy mięsne, ryby, ostrygi, raki, homary, jaja, śmietana, mleko kwaśne, masło, słonina, oliwa; zielony groch, fasolka, kapusta, szpinak, szparagi, grzyby; kawa, herbata; wody alkaliczne wszelkiego rodzaju; limonada cytrynowa, wino czerwone i białe, chleb dla diabetyków; do słodzenia płynów używać sacharyny:

254. **Rp.** Saccharini 3,0; Natr. carb. sicc. 2,0; Manniti 50,0. Mfpil. Nr 100. S. 1—2 pigułek na szklankę płynu.

Potrawy wzbronione: Cukier, miód; potrawy mączne, chleb zwykły i bułki, leguminy, ryż, sago, ziemniaki, mleko słodkie (w większej ilości), makaron, wina słodkie, słodkie owoce, piwo, likiery, kasztany, selery, buraki.

Gdy samo leczenie dyetetyczne nie wystarcza, trzeba się uciec do lekowania. W rachubę wchodzą 3 metody leczenia:

A. Leczenie alkaliami: Stosujemy wody alkal., (Karlsbad, Vichy Marienbad, Luhaczowice, Tarasp., Truskawiec) z powodzeniem, zwłaszcza przy równoczesnej skazie moczanowej lub otyłości. U osób z równoczesnemi zaburzeniami przew. pokarm. wody Kissingen lub Rymanowska (Klaudya).

B. Leczenie środkami odurzającymi (najlepiej Extr. Opii samo lub z Belladonną).

255. **Rp.** Extr. Opii 0,05; Extr. Bellad. 0,025; Natr. bicarbon. 0,25; Mfpulv. Dtd. Nr XXX. S. 3 proszki dziennie.

256. **Rp.** Extr. Opii 1,0; Extr. et Pulv. Gentian. q. s. ut f. pil. Nr XXX. S 3—5 pig. dziennie. (Niektórzy zalecają także dawki znacznie większe).

Mniej skutecznie działa zachwalana przez niektórych kodeina:

257. **Rp.** Codeini phosphor. 0,03; Natri hydrocarbon. 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr XXX. S. 3 proszki dz.

C. Leczenie naprzemienne Robina. Z dotychczas znanych metod leczenia cukrzycy daje jeszcze najlepsze wyniki. Przeciwwskazaniem dla tej metody są: wychudzenie, brak apetytu, białkomocz. Leczenie rozpada się tutaj na 3 okresy: I. Okres (3—5 dni) Antipyrina z dodatk. alkaliów i chininy.

258. **Rp.** Antipyrini, Natr. hydrocarbon. āā 0,5. Mfp. Dtd. Nr XV. S. 3 proszki dzien. na godzinę przed jedzeniem (w szklance wody alkal., n. p. Krościeńskiej). Podczas jedzenia wypić kieliszek wina chinow.

Jeżeli cukier nie zniknie:

II. Okres (16 dni). Arsen, Chinina, Kodeina oraz sole mineralne alkalicznoziemne.

259. **Rp.** Natr. arsenic. 0,002 do 0,003; Lithii carbon. 0,1; Codeini phosphor. 0,02; Pulv. theriacal. 0,25; Extr. Chin. sicc. pulv. 0,4. Mfpulv. Dtd. Nr XXX. S. 2 proszki dziennie.

III. Okres (10 dni). Opium, Bellad., Valeriana; jeśli chory leki te znosi źle, podawać sole bromowe do 3,0 dziennie.

260. **Rp.** Extr. Bellad. 0,005; Extr. Opii 0,01; Extr. Valerian. 0,1; Pulv. Chin. q. s. ut f. pil. Dt. pil. Nr L. S. Po jednej pigułce co 6 godz.

przez 2 dni, potem co 4 godz., potem co 3 godziny, potem co 6 godz., przez ostatnie 2 dni co 9 godz.

Prócz tego polecić choremu wypijać codziennie litr wody z dodatkiem 6,0—8,0 Natr. hydrocarbonici.

Inne środki polecane przeciw cukrzycy, jak kw. karbolowy, jodoform, przetwory salicylowe są bez znaczenia.

W razie coma diabetic. środki podniecające, wstrzykiwanie eteru, ciepła kąpiel ze zlewaniami głowy zimną wodą. Venaesectio, infuzye z natr. bicarb. (5%).

Diathesis urica zobacz **Arthritis urica.**

Dilatatio ventriculi. R o z s z e r z e n i e ż o ł ą d k a. Przyczyny: 1) anatomiczna (blizna, nowotwór); 2) funkcyonalna. Gdy przyczyną cierpienia jest zwężenie odźwiernika bliznowate, lub nowotworowe, — wskazany jest zabieg operacyjny.

Chwilową poprawę osiągnąć można przez systematycznie, dłuższy czas stosowane przepłukiwanie żołądka, raz lub 2 razy dziennie rozczynem kwasu borowego lub salicyl., rezorcyny, lub w razie oddziaływania kwaśnego — rozczynem sody, soli lub wody karlsbadzkiej.

W razie bólów wskazane są środki odurzające i to lepiej podskórnie, niż wewnętrznie.

W razie przyczyny funkcyonalnej (skurcz czynnościowy odźwiernika najczęściej na tle wzmożonej kwasoty; niedowład błony mięsnej w następstwie zbyt forsownego odżywiania po chorob. zakaźn., picia zbyt wielkiej ilości płynów, n. p. piwa; osłabienie warstwy mięsnej żołądka na tle ogólnem, jak niedokrwistość, krzywica u dzieci i t. p.) — leczenie winno być przyczynowe; prócz tego należy podniecać sprawność ścian żołądka za pomocą faradyzacyi, miesienia lub leków (Nux vomica, Fungus Secalis, Ipecacuanha, Orexinum basic. i t. d.).

261. **Rp.** Trae nucis vomic., Trae amarae ā̄ā̄ 15,0. Da in vitr. rostr. S. 3 r. dz. po 10 kropli.

262. **Rp.** Extr. Fungi Secal 2,5; Extr. Nuc. vom. 0,25; Pulv. rad. Gent. et Syrup. Aurant. q. s. ut f. pil. XXV. S. 3. r. dz. po jednej pig. (Leube).

263. **Rp.** Trae Rad. Ipecac., Trae Colombo, Trae Gentian. ā̄ā̄ 10,0. S. 3 r. dz. po 10 kropli po jedz. (Mathieu).

264. **Rp.** Orexini basici 0 2. Dtd Nr XX. S. 2 r. dz. przed jedzen. proszek (Penzoldt).

265. **Rp.** Creosoti, Trae Gentian. ā̄ā̄ 10,0. S. 3 razy dz. po 3—10 kropli w mleku (Klemperer).

266. **Rp.** Trae amarae, Trae chinae compos. ā̄ā̄ 15.0. S. 3 r. dz. po 15 kropli.

W razie równoczesnego zaparcia stolca, patrz Obstipatio.

Diphteritis s. Angina diphteritica. B ł o n i c a g a r d ł a. Odróżnić postać

pierwotną, czyli błonicę właściwą od postaci następowych t. j. zapaleń dyfteroidalnych (błonicowatych), mianowicie na tle płonicy (scarlatina). Pierwsza przy małej gorączce, szarych, grzybowatych nalotach bez znaczniejszych bólów gardła przy małym tylko obrzęku gruczołów szyjnych, prowadzi najczęściej do dławca (laryngitis crouposa), druga odznacza się głębokiemi owrzodzeniami gardła, obrzękiem gruczołów szyjnych, wysoką gorączką lub też ciepłotą subnormalną, objawami ogólnego zakażenia.

I. Rozpoznawszy błonicę, należy jak najwcześniej zastrzyknąć surowicę przeciwbłoniczą. Surowicę przyrządzają dzisiaj w takich dawkach, że w jednej flaszce mieści się tysiąc jednostek uodporniających, chociaż ilość surowicy w flaszce wynosi w surowicy Bujwida 2—5 cm^3, Paltaufa 10 cm^3. Wobec rozwiniętej błonicy należy zastrzyknąć naraz 2 flaszeczki; w przypadkach ciężkich 3 flaszeczki. Gdy po 24 godzin. naloty nie okazują tendencyi do oddzielania, a tembardziej, gdy się szerzą, należy dawkę powtórzyć.

Zastrzyknięcie robi się w powłoki brzuszne, w udo lub w skórę klatki piersiowej (w okolicy pachy) odpowiednią strzykawką, poprzednio przez gotowanie wyjałowioną.

Wczesne zastrzyknięcie surowicy zapobiega szerzeniu się błon na krtań; stwierdzonem też jest powszechnie, że pod wpływem surowicy nie przechodzą przypadki lekkie w ciężkie postacie (septyczne), jak to dawniej często spostrzegano.

Wobec błonicy właściwej w postaci lekkiej zachować się po uskutecznionem zastrzyknięciu zupełnie wyczekująco, w szczególności unikać zabiegów, mogących wywołać obrażenie błony śluzowej gardła, co najwyżej polecić wewnętrznie:

267. **Rp.** Acidi phosph. dil. 2·0; Syr. rub. id. 20·0; Aquae d. 100·0. S. Co 3 godziny łyżeczkę, lub:

268. **Rp.** Natri salicyl. 2·0; Syr. rub. id. 20·0; Aquae dest. 100·0. S. Co 2 godziny łyżeczkę.

3% rozczyn kali chlorici lub acidi borici lub 1% Perhydrol (Merck) do płukania, odpowiednia lekka a posilna dyeta, trochę wina.

II. Wobec błonicy z rozpadem i objawami ogólnego zakażenia należy obok zastrzykiwań surowicy w dawkach większych (najmniej dwie flaszeczki) leczyć miejscowo i wewnętrznie:

Leczenie miejscowe: Okłady z lodu na szyi (w woreczkach gumowych), pić wodę z lodu z dodatkiem wina czerwonego, lody owocowe. Później przy rozpadzie błon lub zgorzeli, można przejść do ciepłych okładów i kataplazmów.

269. **Rp.** Pyocyanase lag. 50 cm^3. S. Wdmuchiwać dołączonym balonikiem.

270. **Rp.** Natr. sozojodolic. Flor. sulfur. *āā*. S. do insufflacyi.

Do płukania używać: Aq. calcis, Ac. salicyl. 1%; Ac. boric. 2%, Kali chloricum 2%; Thymol ½%, Menthol ½%.

Mniejszym dzieciom przestrzykuje się gardło dużą strzykawką.

Można także podać wewnętrznie:

271. **Rp.** Perhydroli 3.5; Aq. destill. 250,0; Glycerini 15,0. S. Co ¼ godz. łyżeczkę.

Pędzlowania są zbyteczne; w razie potrzeby wykonywać je łagodnie.

272. **Rp.** Resorcin 3·0; Glycerin. 30·00. S. Co 2 godz. pędzlować.

273. **Rp.** Liquor Ferri sesquichl.; Glycerin. *ăă.* 10·00. DS. Pędzlowanie trzy razy dziennie.

274. **Rp.** Jodi puri 0·40; Spirit. 20·0; Chloroformii 2·0. S. Pędzlowanie.

Wziewania:

275. **Rp.** Hydrogen. hyperoxyd. solut. 2%. S. Do inhalacyi.

276. **Rp.** Acid. lactici gtts. 40; Aquae dest. 200·0. S. Do inhalacyi.

277. **Rp.** Aquae calcis; Aquae dest. *ăă.* 150·0. S. Do inhalacyi.

Przy leczeniu ogólnem należy być ostrożnym ze środkami przeciwgorączkowymi, wcześnie podawać koffeinę, kamforę, w razie zapadu podskórnie.

278. **Rp.** Antipyrin 1·50—2·00; Cognaci 20·00; Aquae dest. 80·00; Syrup. simpl. 20·00. DS. Co 3 godz. łyż.

279. **Rp.** Kali chlorici 2·0; Aquae dest. 80·00; Tinct. ferri sesquichl. gtt. XX; Syrup. rub. id. 20·00. DS. Co 2 godziny łyżeczkę.

280. **Rp.** Dcti. cort. chinae e 5·00 ad 100·00; Aq. chlori 10·0; Syrup sacchari 20·00. DS. Co 2 godz. łyżeczkę.

281. **Rp.** Pilocarpin muriat. 0·01; Pepsin 0·20; Acid. muriat. dil. gtts. V; Aq. dest. 80·00; Syrup simpl. 20·00. DS. Co godz. łyżeczkę.

Nadto w razie osłabienia czarna kawa, wino, koniak, nacierania octem lub winem, także:

282. **Rp.** Camphor. 0·30; Mixt. gumm. 80·00; Syrup sacchari 20·00. DS. Co godz. łyżeczkę, (zwłaszcza w formie septycznej).

283. **Rp.** Aether. acet. 5·00; Ol. cinnamom. 1·50. DS. Co 2 godz. 3—5 kropli.

W razie obrzęku gruczołów szyjnych okład z Liquor alum. acetic. Gdy wystąpi dławiec, stosować leczenie podane przy laryngitis crouposa.

Przy porażeniach po błonicy należy stosować elektryzowanie, roborantia.

Dysenteria. Czerwonka. W czasie epidemii unikać niestosownego pożywienia. Scisła dezynfekcya wypróżnień.

Dyeta ścisła, kleik, rosół, mleko. Słabszym można dozwolić bulion z jajem, wyciągów mięsnych, wina.

Oseski zostawić przy piersi, karmiąc regularnie co 3 godziny.

Leczenie polega na podawaniu środków przeczyszczających oraz odkażających naprzemian z przetworami makowca. Stosownie do rozległości sprawy w jelitach — niskie lub wysokie lewatywy z płynów odkażających lub ściągających. Na brzuch najlepiej okład wysychający. W razie silnego męczącego parcia na stolec czopki z opium lub belladonną, okład gorący na międzykrocze. Starcia około odbytnicy troskliwie oczyszczać i zasypywać c. Pulvere adspersorio salicylato. W przypadkach cięższych wcześnie wstrzykiwać surowicę przeciwczerwonkową.

Leczenie u dorosłych zaczynamy zawsze od środków przeczyszczających (Kalomel, Ol. rycyn.), po kilku zaś obfitych wypróżnieniach przechodzimy do opium, poczem znów środki przeczyszczające, lecz w znacznie mniejszych dawkach i t. d.

284. **Rp.** Calomelanos 0,35. Dtd. Nr X. Co 3 godz. proszek aż do obfitych wypróżnień.

Olej rycynowy (2 łyżki dla dorosł.) podajemy sam, w kapsułk., rosole, czarnej kawie, lub najlepiej w winie maladze z wodą miętową (przed użyciem zmięszać).

285. **Rp.** Trae Opii simpl. 10,0. Da in vitr. rostr. S. 3—5 r. dz. po 5 kropli.

286. **Rp.** Extr. Laudani 0,015; Tannalbini 0,5. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. 3—5 proszków dziennie.

287. **Rp.** Laudani puri 0,015; Tannini puri 0,15; Benzonaphtoli 0,35. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. 3-5 proszk. dzien.

288. **Rp.** Pulv. Ipecac. 0,25; Laudani puri 0,015; Mf. pulv. Dtd. No X. S. 3 proszki dzien.

289. **Rp.** Phenyli salicylici (= Salol) 0,5. Dtd. Nr X. S. 3 proszki dzien.

W razie parcia:

290. **Rp.** Laudani puri 0,02—0,03; Olei Cacao q. s. ut f. suppos. anale. Dt. supp. Nr X. S. w razie parcia 2—4 czopków dziennie.

291. **Rp.** Extr. Bellad. 0,02—0,03; Olei Cacao q. s. ut f. suppos. anale. Dt. suppos. Nr X. Jak poprzedn.

Do wlewań do kiszki stolcowej, gdy chodzi o małe ilości, najlepiej użyć kw. salicylow. (1,0 na szklankę); gdy chodzi o wlanie większych ilości bezpieczniej użyć kw. garbnikowego.

292. **Rp.** Tannini puri 25,0. S. Łyżeczkę od kawy na litr wody do lewatywy.

W przypadkach przewlekłych podawać dalej lewatywy i środki lekko ściągające.

W razie zapadu: Koniak, wino, kamfora, eter.

W okresie zdrowienia przechodzić zwolna do pokarmów: jaja, skrobane mięso i t. d.

U dzieci rozpocząć leczenie od ol. ricini lub kalomelu i środki te powtarzać ewent. co 3 dni; w 2 dniach wolnych stosować:

293. **Rp.** Bismut. salicyl (albo Chinini tannici) 1·00; Pulv. Doveri 0·20; Sacchari 2·00; Mfp. div. in dos. Nr X. DS. 3 proszki dziennie.

294. **Rp.** Decoct. tub. Salep. 100·0; Pantopon Roche 0·02; Aq. Lauroceras. gtts. X; Syr. simpl. 25·0. S. Co godzina łyżeczkę.

295. **Rp.** Tannalbini 0,2—0,5; Pulv. Doveri 0.01—0,1 (tyle cgr., ile dziecko liczy lat); Sacchari 0,15. Mfpulv. Dtd. Nr XV. S. 3 proszki dzien.

W razie parcia (Tenesmus) lewatywy ze skrobi z dodatkiem 1—3 kropli Trae Opii simplic.

Dysmenorrhoea. Dolegliwe miesiączkowanie. Wykazanie przyczyny (przyczyna mechaniczna, dalej czy przyczyna w macicy, czy w jej otoczeniu). W przypadkach, gdzie przyczyny mechaniczn., wzgl. choroby macicy wykazać nie można, unikać ruchu bezpośredn. przed i podczas peryodu, zaziębienia, szkodliwych wpływów moralnych. Regulować dyetę i stolec. Jeżeli chora niedokrwista lub skrofuliczna, odpowiednie leczenie stanu chorobowego ogólnego. Leczenie kąpielowe: Iwonicz, Rabka, Krynica, kąpiele borowinowe, (fabryki »Tlen«, Mattoniego sól borowinowa, Dra Sedlitzkiego tabletki do kąpieli). Obok tego ogólne leczenie wzmacniające fizycznie i psychicznie, gimnastyka, zabawy na świeżem powietrzu i t. p.

Przy braku przyczyny mechanicznej zbadać nos i próbować usunąć bóle miesiączkowe przez pędzlowanie kokainą właściwych punktów na muszlach i przegrodzie nosowej.

Podczas boleści spokój, suche ciepło na okolicę podbrzusza, w ostateczności środki kojące jak: lewatywy z Tra. opii simpl. (15 kropli na lewatywę, albo Chloral hydrat 1·0 na lewatywę). Czopki do kiszki stolcowej, zawierające kodeinę, opium lub morph., wstrzyknięcie morfiny pod skórę; u osób silnych, krwistych pędzlow. nastojem jodu ud.

W cięższych przypadkach należy zbadać (nawet u dziewic) dokładnie miejscowo narząd płciowy przez odbytnicę, albo jeżeli możebne przez pochwę.

Najczęstszą przyczyną bolesnego miesiączkowania bywa niedrożność przewodu szyi macicy.

Niedrożność pochodzić może ze zmiany położenia macicy, jak n. p. zagięcia tejże, z wrodzonej wązkości przewodu, z krętego przebiegu tegoż.

W tych razach częstokroć napotykamy równocześnie niepłodność.

W przypadkach takich wskazane jest leczenie mechaniczne, polegające na wyrównaniu zagięcia macicy, na rozszerzaniu przewodu szyi macicy sposobem tępym, wprowadzaniu zgłę-

bnika lub rozszerzaczy, na ten cel zbudowanych, do jamy macicy. Jeżeli te sposoby nie prowadzą do celu, wskazane jest rozszerzenie macicy sposobem krwawym (Hysterostomatomia) najlepiej modo Rosner-Mars.

Elektryzowanie według metody Apostolego.

296. **Rp.** Extr. hydrast. canad. fluid. 2 razy dziennie po 25 kropli na 8 dni przed regularnością.

297. **Rp.** Chloral. hydrat. 8·00; Kali brom. 10·00; Aq. camphor. 200·00. S. Co 2 lub 4 godz. łyżecz.

298. **Rp.** Salipyrini 0·40; Codeini phosphor. 0·01; Dtd. Nr. XII. S. 3 r. dz. proszek.

299. **Rp.** Kali bromati, Antipyrini *āā* 10·00, Extr. viburni prunifol. fluid. 20·0; Aq. destill. 120·0; Syr. cort. aurantiae 30·0. S. 2—4 łyżek dz.

300. **Rp.** Ovarinum Poehl in tabl. à 0·3. S. 3—6 kołaczyk. dz. (Można także podawać podskórnie lub w enemach).

Polecają też czopki:

301. **Rp.** Extr. opii aquosi 0·02; Extr. belladonnae 0·01; But. cacao q. s. ut f. l. a. supposit. S. Czopki.

Dyspepsia. Niestrawność. Przedewszystkiem wykryć przyczynę cierpienia i dokładnie zbadać funkcyę żołądka i kiszek.

Cierpienie to stoi najczęściej w związku z czynnościowem, nadmiernem wydzielaniem soku żołądkowego, lub z niedomogą wydzielniczą żołądka.

Stosownie do tego w 1-szym przypadku wskazane są środki alkaliczne, wody: Karlsbad, Vichy, Szczawnicka Magdaleny, Luhaczowicka, w 2-gim kwas solny i środki gorzkie.

W innych razach zboczenia w wydzielaniu soku żołądkowego niema, tylko błona śluzowa żołądka jest nadczułą, a w tych przypadkach należy przed jedzeniem podawać środki znieczulające (kokain.) i zapomocą przepłukiwań żołądka zmniejszać przeczulicę błony śluzowej, można też podawać przetwory bromowe.

Prócz tego należy zwrócić uwagę na ogólny stan chorego, u niedokrwistych wskazane są środki żelaziste (Krynica, Żegiestów, Francensbad i t. d.), u neurasteników i histeryczek skutecznem bywa leczenie wodolecznicze, wyjazd nad morze lub w góry.

W razie jeżeli jest nadmierne wydzielanie soku żołądkowego:

302. **Rp.** Natri hydrocarbon., Magn. carbon., Kali carbon. *āā*. 5·00; Pulv. rad. Rhei 7·00. MD. in scatula. S. 3 razy dnia na koniec noża zażyć.

303. **Rp.** Sal. therm. Carolin. 100·00. DS. Co dzień rano łyżeczkę w pół szklance ciepłej wody.

304. **Rp.** Strontii bromati 1·0—2·0. Dtd. Nr. XII. in charta oleosa. S. Po

obiedzie i po kolacyi 1 proszek.

W razie niedomogi wydzielniczej:

305. **Rp.** Acid. hydrochl. 3·00; Pepsini solub. 2·00; Aq. dest. 150·00; Syr. simpl. 15·00. MDS. Po każdem jedzeniu 2 łyżki zażyć.

306. **Rp.** Acid. hydrochl. dilut., Trae absinthi *āā.* 15·00. DS. Po każdem jedzeniu 20 kropli w łyżce wody zażyć.

307. **Rp.** Orexin basic. 0·30; Dent. tal. dos. Nr V. S. Jeden proszek rano zażyć.

308. **Rp.** Trae ferri pomati 25·00; Trae Rhei vinosae, Trae amarae *āā.* 15·00. MDS. 3 razy dnia po łyżeczce zażyć.

309. **Rp.** Ferri carb. sacchar. 5·00; Extr. nucis vomicae 0·50; Pulv. et extr. Rhei *āā.* q. s. ut f. pill. N. 100. DS. 3 razy dnia po 2 pigułki zażyć.

Można także podawać: Stomachinum fabr. Matula, Vinum Condurango fabr. Matula, Wino słodowo-pepsynowe lub Malto-Condurango fabr. Svatek i Sp.

U osesków:

Karmienie 5 razy na dobę. Przy sztucznem żywieniu zwrócić uwagę na jakość mleka i zarządzić odpowiednie żywienie, ewentualnie wrócić do piersi. Nie odłączać wśród dyspepsyi.

310. **Rp.** Ol. Ricini lub Calomel (0·01—0·03). Przez 12—24 godzin ścisła dyeta.

311. **Rp.** Natrium benzoicum (2—3%). S. Co 2godziny łyżeczkę.

312. **Rp.** Kreosoti gtt. V.; Aq. dest. 50·0; Syrup. simpl. 20·0. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę.

W razie wzdęcia bolesnego, wprowadzić kankę lub miękki kateter do odbytnicy. Jeżeli wymioty nie serowate, cuchnące, wskazują na brak kwasów: Acid. mur. (0·30:50·0) lub:

313. **Rp.** Pepsin 1·00; Ac. muriat. gtts. tres.; Aquae dest. 90·00; Syr. simpl. 15·00. S. Przed pokarmem łyżeczkę.

314. **Rp.** Acid. lactic. 1·0; Aq. dest. 100·0; Syr. simpl. 20·0. S. Co 3 godziny łyżeczkę.

Przy kwasocie: Aq. calcis, calcaria phosphor. tribasica pur. po 1·00. Przy Intertrigo towarzyszącem — zmywanie wodą mydlaną i zasypywanie pudrem Lenicet lub:

315. **Rp.** Ac. salicyl. 2,0; Zinci oxydati, Amyli p. āā 20,0; Vaselini 50,0. S. pasta.

Przy równoczesnem zaparciu podawać: Pulv. Magnes. cum Rheo (3 r. dz. na koniec noża); Tra Rhei (2 łyżeczki dziennie).

Dyspepsia nervosa. Usunąć przyczynę (sprawy maciczne, wędrująca nerka, opadnięcie trzew, pasorzyty jelitowe, ogólne nerwice, niedokrwistość). Z leków:

316. **Rp.** Cocaini muriat., Extr. Nucis vom. *āā* 0,01; Resorcini albis., Pulv. rad. Rhei chin. *āā* 0,1; Natri brom. 0,3. Mfpulv. Dtdos. N:. XV ad chartam ceratam. S. 3 r. dz. po 1 proszku.

317. **Rp.** Pantopon Roche in past. S. 2—3 pastyl. dz.

318. **Rp.** Trae Castorei 2,0; Trae Opii simpl. 3,0; Trae Valerian. 5,0. MDS. 3 r. dz. po 20 kropli.

Eclampsia infantum. D r g a w k i d z i e c i ę c e. Wyłączyć drgawki o tle anatomicznem (kiła i inne choroby mózgu i opon), padaczkę, zatrucia pochodzenia zewn. i wewn. (mocznica). Właściwe drgawki dziecięce są objawem tężyczki dziecięcej, czyli spasmofilii. Także drgawki odruchowe (morzysko, robaki, kamienie pęcherza, stulejka, ząbkowanie, ciała obce w nosie i t. d.) i drgawki na początku ostrych chorób zakaźnych (zapalenie płuc, płonica) występują tylko u dzieci tężyczkowych. Objawem patognomonicznym jest tutaj wzmożenie pobudliwości nerwów obwodowych na prąd stały.

U niemowląt wskazane jest zaprzestanie karmienia sztucznego i karmienie piersią. Jeżeli to niemożebne, usunięcie mleka krowiego na 2 tygodnie i karmienie mączkami lub kleikami, potem ostrożne i stopniowe wprowadzanie mleka. Z leków — fosfor, protylina, lecytyna, past. jodoferr. Jahr.

319. **Rp.** Phosphori 0,01; Ol. Jecor. aselli 100,0. S. 1—2 łyżeczek dzien.

Wśród samego napadu zimne okłady (woda z octem) na głowę co parę minut, lewatywy, gorczyczniki na kark i łydki; w razie długotrwałych drgawek lewatywy z chloralu.

Środek przeczyszczający (Kalomel) — dyeta. W razie powtarzających się napadów:

320. **Rp.** Chloral. hydrati 1·00; Natri bromati 1·00; Aq. dest. 60·00; Syrup. simpl. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

321. **Rp.** Chloral hydrati 0·50; Aq. dest. 80,00; Mucilag. gum. ac. 20·00. MDS. Połowę do jednej lewat.

322. **Rp.** Natri bromat. 2·0; Ammonii brom. 1·0; Aquae dest. 100·0; Syr. simpl. 30·0. MDS. 4 łyżeczki dziennie.

Eclampsia parturient. R z u c a w k a p o r o d o w a. D r g a w k i p o r o d o w e. U ciężarnych okazujących cierpienie nerek, znaczniejsze obrzęki, wysokie ciśnienie w naczyniach krwionośnych, podawać środki moczopędne (kali aceticum, acidum benzoicum), środki wypróżniające, środki napotne, ścisła mleczna dyeta. Kąpiele ciepłe (36°—38° C.) ostrożnie. Diuretinum fabr. Knoll. Przy bezskutecznem leczeniu — przerwanie ciąży.

Podczas napadu ułożenie w łóżku otoczonem materacami, aby chorą uchronić od obrażeń; wziewa-

nie tlenu; przed wystąpieniem szczękościsku, wsunąć język do jamy ust i między szczęki włożyć kawałek drzewa okrytego płótnem. Ruchów nie krępować. Niektórzy polecają znieczulić chorą silnemi dawkami narkotyków, morfina podskórnie 0·02 do 0·03 lub chloral w lewatywie (2·0). Gdy się chora budzi lub napad występuje, ponowić dawkę. Można użyć chloroformu do wdychania, ale tylko wtedy, jeżeli stwierdzić możemy pewną okresowość w występowaniu napadów, np. napady występują regularnie co 20 lub 15—10 minut, wtedy minutę naprzód podać chloroform. Po napadzie kąpiel ciepłą 30° R., potem zawinąć w prześcieradło i koc, aby wywołać poty. Lewat. silnie czyszczące; wdych. tlenu.

Rzucawka jest objawem ciężkiego zatrucia ciążowego, którego objawy zwykle ustępują po rozwiązaniu; dlatego nawet podczas ciąży należy chorą, uśpioną chloroformem, jaknajrychlej rozwiązać. Skoro tylko przytomność wraca, podawanie dużej ilości mleka i wody alkalicznej. U nieprzytomnych lewatywy z mleka.

Jeżeli napady występują podczas porodu, unikać częstego badania wewnętrznego, aby nie drażnić chorej. Prócz tego w każdym przypadku należy jak najrychlej rozwiązać rodzącą (Dührsen, Zweifel). Można przed rozwiązaniem puścić do 500 gram. krwi w razie, gdy tętno mocno napięte. Po upuście krwi należy wlać do żył 500—1000 gramów fizyologicznego roztworu soli kuchennej. Jeżeli napady występują w połogu, postępowanie objawowe; lewatywy z mleka w razie bezprzytomności.

323. **Rp.** Amylii nitrosi 5·0; Ol. foeniculi 10·0. MDS. 2—5 kropli do wziewania na chustce (amylnitrit).

324. **Rp.** Laudani p. 0·20; Sacch. albi 5·0; Mfp. div. in dos. Nr X. S. Co $1/2$ godziny proszek.

Eczema. Wyprysk. Przedewszystkiem uwzględnić moment etyologiczny, usunąć więc zależnie od przypadku szkodliwe czynniki zewnętrzne, a więc wodę i światło, wpływ wilgotnego powietrza, drażnienia przez odzież. Gdy wyprysk słoneczny (e. solare) polecić nosić kobietom weloniki żółte lub zielone, mężczyznom parasole.

Przy wyprysku ostrym, szczególnie, gdy istnieje sączenie, pilnie pudrować:

325. **Rp.** Talci venet., Amyl. trit. *āā.* 50·00; Zinc. oxyd. 5·0. S. Puder.

326. **Rp.** Tannoform 10,0; Talci venet. 40,0. S. Zasypka.

327. **Rp.** Lycopod. 50,0; Zinc. oxyd. 2.5; Sol. Eosin. 1% spirit. 10,0. Mfpulv. cuticolor. S. Zasypka.

328. **Rp.** Zinc. oxyd., Magist. bismuth. *āā.* 15·00; Ceruss. 7·50; Talc. venet., Amyl. oryzae *āā.* 30·0. S. Puder.

329. **Rp.** Tannoform 3,0; Vaselini 10,0; Lanolin 20,0. Mfung. S. Maść.

Nie dawać olejków eterycznych.

Gdy wyprysk zajmuje całe ciało, zawinąć chorego w zapudrowane prześcieradło i skrzętnie zasypywać pudrem.

Jeżeli skóra obrzękła, suche zimno (przyrząd Leiter'a) lub często zmieniane okłady:

330. **Rp.** Liqu. alumin. acet., Aq. fervid. *āā.* 150·0. S. Do okładania.

331. **Rp.** Plumb. acetic. 7·0; Alumin. crud. 2·0; Aqu. dest. 200·0. S. 2 litrami wody rozcieńczyć do okład.

332. **Rp.** Resorcin. resubl. 10·0; Aqu. fervid. 500·0. S. Do okładów.

333. **Rp.** Ac. thymic. 0·50; Aq. dest. 500·0. S. Do okład.

334. **Rp.** Hydrarg. bijodat. 0.1; Aq. dest. 200,0. S Do okład.

Gdy znaczne sączenie:

335. **Rp.** Ac. carbol. liquefact. gtt. XL; Spir. vin. rect. 20·0; Glycerin p. 8·0; Zinc. oxyd., Amyl. trit. *āā.* 10·0; Aq. fontis. 250·0. S. Woda do obmywania.

Przy e c z e m a p a p u l o s u m a c u t u m lub gdy istnieje znaczne swędzenie nawet przy sączącem, zwilżać kilka razy dnia wyskokiem i pudrować:

336. **Rp.** Ac. carbolic. (s. salicyl.) 2·0; Spir. vini rect. 150·0; Spir. coloniens., Spir. lavandul., Glycerin. p. *āā.* 25·0. S. Zwilżać zamoczoną wat.

337. **Rp.** Ac. carbolic. (s. salicyl.), Glycerin. p. *āā.* 2·0; Balsam. peruvian. 1·0; Spir. vini rect. 200·0. S. Jak wyż.

338. **Rp.** Coryfin lag. origin. S. Lekko wcierać dla zmniejszenia swędzenia, poczem zapudrow.

Zamiast wyskoku użyć można:

339. **Rp.** Talc. venet. pulv., Amyl. tritic. *āā.* 100·0; Glycerini p. 40·0; Aq. plumbi 200·0. M. f. liniment. S. Rozcienczyć taką samą ilością wody i pędzl.

340. **Rp.** Zinci oxyd., Amyli *āā.* 15·0; Naftalan 50·0; Acidi salicyl. 1·0. S. Zewnętrznie.

Przy e c z e m a s q u a m o s u m parę razy dnia smarować maścią i zapudrować lub obwiązać opaską, usunąwszy poprzednio łuski za pomocą oliwy lub waseliny.

341. **Rp.** Mercur. praecipit. alb. 3·0; Ung. Glycerin. 30·0; M. f. ung. S. Maść.

342. **Rp.** Salol. p. 2·0; Ol. olivarum, Axung. porci, Lanolin. anhydr. *āā.* 25·0; M. f. ung. S. Maść.

343. **Rp.** Resorcin. resubl. 5·0—10·0; Zinc. oxydat., Amyl. tritic., Vaselin flavi, Lanolini p. *āā.* 25·0; M. f. ung. S. Maść.

344. **Rp.** Menthol. 1·50; Saloli 2·0; Ol. olivar. 3·0;

Lanolini anhydr. 50·0; M. f. ung. S. Maść na ręce.

345. **Rp.** Ac. boric. (v. salicyl) 3·0; Zinc. oxydat., Amyl. trit. *āā.* 25·0; Vaselini flav. 50·0. S. Pasta (najwięcej używana).

346. **Rp.** Ol. rusci; Sulf. praec. *āā.* 5·0; Naftalan 50·0. S. Zewnętrznie.

347. **Rp.** Resin. benzoë pulver. 5·0; Axung. porcin. 160·0; Digere, cola et adde: Zinc. oxyd. 25·0; M. f. ung. S. Maść Wilsona.

Gdy skóra gładka, mało zaczerwieniona, pędzlować raz na dzień ostrożnie:

348. **Rp.** Ol. rusci 50·0; (albo Anthrasoli 50·0); Spir. vin. rect., Aether. sulf. *āā.* 75·0. S. Do pędzlow.

349. **Rp.** Ammon. sulfoichtyol. (s. Thiol) 50·0; Spir. vin. rect., Aether. sulfur. *āā.* 75·0. S. Do pędzl.

350. **Rp.** Beta naphtol. 1·0; Spir. vin. rect. 100·0. S. Do pędzlowania.

351. **Rp.** Beta naphtol. 0·50; Ung. emoll. 25·0. M. f. ung. S. Maść.

Gdy maść zadrażnia, zasypywać pudrem.

Przy wyprysku przewlekłym należy strupy i łuski usunąć, i naciek w skórze doprowadzić do wessania.

Gdy wyprysk sączący (e. madidans) przykładać na wązkich kawałkach płótna rozsmarowaną maść dwa razy dziennie, poczem obwiązać watą i opaską, przedtem jednak zmyć dokładnie mydłem szarem i wodą ciepłą, co później wedle potrzeby powtórzyć należy.

352. **Rp.** Emplast. diachylon simpl., Ol. olivarum *āā.* 50·0; M. f. ung. S. Maść Hebry.

353. **Rp.** Emplast. diachyl. simpl., Vaselin. flav. *āā.* 50·0; M. f. ung. S. Maść Kaposi'ego.

354. **Rp.** Empl. saponat. 80·0; Ol. olivarum 20·0; Ac. salicyl. 2·0—5·0. S. Przykładać na kalikocie.

W celu usunięcia strupów przykładać na kawałkach płótna oliwę, maść Hebry, Kaposi'ego.

355. **Rp.** Naftalani 50·0; Ung. Wilsoni, Amyl. trit. *āā.* 25·0. S. Zewnętrznie.

356. **Rp.** Empl. saponat. 100·0; Leni calore fuso adde: Ac. salicyl. 10·0; M. f. empl. S. Plaster salicylowy (Pick'a).

Dla usunięcia pozostałości po maści i rozmiękłego naskórka, zmyć spiryt. mydlanym lub mydłem szarem, poczem usuwać naciek w skórze przez smarowanie dziegciem, ichtyolem, naftolem.

357. **Rp.** Ichtyol 2·0; Glycerini 8·0; Naftalani 20·0. S. Zewn.

358. **Rp.** Ichthalbini (Knoll) 3·0; Aq. destill., Glycerini *āā.* 20·0. S. Zewnętrzn.

359. **Rp.** Tumenol 1,0—10,0; Pasta Lassari ad 100,0. Mfung. S. Maść.

360. **Rp.** Glycosal 3,5. Solve in Alcohol. q. s.; Vaselin., Lanolin. *āā* 30,0. Mfung. S. Maść.

Gdy wystąpi podrażnienie, maść obojętna (m. cynkowa, borowa, Hebry) i puder, poczem na nowo środki drażniące.

Gdy wyprysk uporczywy, szczególnie na rękach, zapędzlować c. kali caustico 1:2, poczem maść lapisowa 1% lub

361. **Rp.** Ol. rusci albo Anthrasoli 2·0; Naftalani 50·0. S. Zewn.

Zapędzlować raz dziennie, następnie maść cynkową lub pastę borową.

362. **Rp.** Ol. cadini, Sulf. praec. *āā.* 5·0; Mitin 50·0. S. Zewn.

Jeżeli wyprysk trwa uporczywie czas dłuższy lub często powraca skutkiem jakiejś choroby ustrojowej (scrophulosis, chlorosis, dysmenorrhoea i t. p.) leczyć chorobę podstawową.

Eczema seborrhoicum. Wyprysk łojotokowy. Gdy znaczne sączenie, pudrować; utworzone strupy, namoczywszy je przez kilka godzin oliwą, usunąć za pomocą mydła:

363. **Rp.** Spir. saponato-kalin. 100·0. S. Mydło.

Gdy skóra bez strupów, czysta, polecić maście:

364. **Rp.** Ac. salicyl. 1·0; Thigenol 8·0; Zinci oxyd., Amyli tritici *āā.* 25·0; Vaselini fl. 50·0. Mfpasta. S. Maść.

365. **Rp.** Resorcin. resubl. 5·0; Zinc. oxydat., Amyl. tritic. *āā.* 25·0; Vaselin. fl. 50·0. M. f. pasta. S. Maść.

366. **Rp.** Xeroformi 1·0—5·0; Naftalani 20·0—50·0. S. Zewnętrznie.

Gdy skóra przychodzi do stanu prawidłowego, na noc przykładać maść, a przez dzień zmywać.

367. **Rp.** Resorcin. resubl. 10·0; Spir. vin. rect. 100·0; Spir. coloniens. 50·0; Bals. peruvian 2·0. S. Codziennie głowę zwilżać.

368. **Rp.** Captol 1,0; Glycerini p. 4,0; Spir. vini rectif., Spir. vini Coloniens. *āā* 50,0 S. Codziennie zwilżać głowę.

369. **Rp.** Sulfur. praecipit. 2·0; Camphor. trit. 1·0; Mucilag. gum. arab. 6·0; Aqu. calcis., Aqu. rosarum *āā.* 100·0. S. j. wyż.

Przytem zalecać można do mycia głowy mydła: rezorcynowe, rezorcynowo-siarkowe i naftolowe.

Emphysema pulmonum. Rozedma płuc. Przeważnie leczenie objawowe.

Unikanie zaziębienia, przemoczenia nóg, wogóle wszystkiego, co może sprowadzić lub powiększyć nieżyt oskrzelowy. Główne zadanie leczyć nieżyt oskrzelowy przez pobyt na świeżem górskiem powietrzu, picie wód w Szczawnicy, Reichenhall, Krościenku.

Leczenie w gabinetach pneumatycznych lub za pomocą przyrządów Waldenburga lub Gaigla i Majera

(Würzburg) lub Schnizlera, lub w Truskawcu w zakładzie inhalacyjnym.

U ludzi otyłych można polecić picie wód Karlsbadzkich lub Kissingen. Przy osłabieniu akcyi serca, podawać obok środków wykrztuśnych i nasercowe. Uważać na wypróżnienia, w razie braku tychże, podać odpowiednie środki.

Dyeta pożywna, ale nie wzdymająca.

Receptura, patrz Bronchitis.

Endocarditis. Zapalenie wsierdzia. Leczenie objawowe a więc: Spokojne leżenie w łóżku, dyeta płynna niepodniecająca. Na okolicę serca okłady zimne lub worek z lodem.

Na wewnątrz cardiaca, zwłaszcza digitalis, strophantus, w razie bólu mierne dawki morfiny.

Przy znacznem osłabieniu: kawa czarna z koniakiem, wino mocne, kamfora lub eter podskórnie wstrzyknięty. Coffeina obok innych środków nasercowych jak convallaria, sparteina i t. d.

Przy gorączce wysokiej, mierne dawki antipyretyków z obawy groźnego zapadu najlepiej razem z coffeiną.

Receptura, patrz Vitia cordis.

Endometritis. Zapalenie błony śl. macicy. Przez ścisłe badanie wykazać tło choroby. *a*) Ostry nieżyt: spokojne leżenie w łóżku, środki lekko wypróżniające, okłady wysychające na brzuch. W razie bólów czopki cum laudano, cum morphio lub cum codeino.

b) Przewlekły nieżyt wymaga jużto leczenia ogólnego, (kąpiele z soli borowinowej fabr. »Tlen«, Mattoniego itd.), już też leczenia miejscowego.

W tym celu można używać wprowadzania środków żrących przypiekadłem Chiariego, albo za pomocą sondy owiniętej watą i napojonej n. p. cum Tra jodi, 2% formaliną i t. d. Przepłukiwanie macicy po dokładnem rozszerzeniu szyi za pomocą cewnika Bozemanna, Olshausena, i t. d. rozczynami: kwasu borowego, lysoformu, formaliny. Przedtem należy w każdym przypadku rozszerzyć macicę sposobem tępym. Wprowadzanie pręcika Spiegelberga lub Fritscha owiniętego watą, napojoną rozczynem chlorku cynku 10—50%, przyczem należy pod tylną wargę macicy podłożyć watę napojoną 10% rozczynem sody, aby spływający chlorek cynku nie sparzył bł. śl. pochwy. Klien poleca co 3—8 dni wprowadzanie do szyi za pomocą odpowiedniego instrumentu (Uteruspistole) patyczków zrobionych z cukru mlecznego, gumy arabskiej, białka, glyceryny, które zawierają 2% argentum solubile.

Wprowadzanie na pręciku owiniętym watą roz. czynu 50% kw. mlekowego.

370. **Rp.** Alumnol 2·50; Trae jodi, Alcohol *āā* 25·0. S. Zewnętrznie.

371. **Rp.** Naftalani 50·0. S. Zewnętrznie.

Do przestrzykiwań używa się obecnie $^1/_2$—1% roztworu formaliny. Wprowadzanie do jamy macicy pręcików zawierających jodoform, taninę itd. Wprowadzanie do jamy macicy gazy jodoformowej w postaci długiego paska, którego jedna część wypełnia macicę, druga zaś sterczy do pochwy.

W uporczywych przypadkach użyć można przyżegania bł. śluzowej za pomocą pary wodnej 100° C. 1—1$^1/_2$ minuty, ku czemu wymyślono przyrządy (Snegirieff, Panecki, Pinkus).

Gdy te sposoby nie wystarczają, wyskrobanie jamy macicy (Abrasio mucosae).

Nadżerki części pochwowej nie ustępujące przy leczeniu zapalenia błony przewodu macicy należy usuwać przyżeganiem zapomocą: nastoju jodowego, azotanu srebrowego w laseczce, cuprum sulfuricum w kryształach, 50% zincum chlorat., acidum nitricum fumans, który się stosuje ostrożnie za pomocą pręcika szklanego albo asbestowego. Zalecają też zakładać do pochwy gałki składu:

372. **Rp.** Europhen 0·05; Ol. amygdal. gtt. nonnull.; Butyr. cacao 2·50. Mf. globulus vagin. N. I. (frigid. parat.).

W przypadkach dawnych owrzodzeń z przerostem gruczołowym, najlepiej wyskrobać ostrą łyżeczką dno nadżerki i przypiec następnie, do czego użyć można thermocauteru Paquelina, galvanocauteru, lub wyciąć nadżerkę.

W przypadkach wysokiego rozdarcia szyjki okrwawienie i zeszycie brzegów pęknięcia; przy przeroście warg macicznych — wycięcie klinowe.

Enteritis follicularis. Zapalenie grudek chłonnych jelita. Odstawione dzieci wrócić do piersi. Mieszanka śmietankowa Biederta lub zupa Liebiga za pokarm. Kleik jęczm.; Mączka Gurgula, Nestle'a; kawa żołędz., kakao żołędziowe wyrobu Jahra w Krakowie.

Przepłukiwanie jelit 1% wodą słoną, 3% Acid. boricum, 1% Natr. salicyl, 1% Liquor. alum. acetici. Toż i na wewnątrz.

373. **Rp.** Liquor. alum. acet. 2·00; Aq. dest. 100·00; Syrup. 20·00. S. Co 2 godziny łyżeczkę.

374. **Rp.** Almateini 0·3—1·0; Sacch. 0·2. Mfp. Dtd Nr. VI. S. 2 pr. dziennie.

375. **Rp.** Chinin. tannic. 0·05 —0·20 pro dosi.

376. **Rp.** Argenti nitrici 0·03—0·05; Aq. dest. 100·0; Syr. simpl. 15·0. S. Co 2 godz. łyżeczkę.

W razie boleści i parcia: Extr. opii 0·001-0·005! pr. dosi, k. r. dz., Tra opii według wieku.

Enterocatarrhus zob. **Catarrhus intestini.**

Enteroptosis. Opadnięcie trzew. Przedewszystkiem należy założyć odpo-

wiednią opaskę, unoszącą trzewia (np. »Monopol«). W razie towarzyszącego tyłozgięcia macicy — założyć krążek. Nadto leczenie ogólne wzmacniające, tuczne, oraz miesienie brzucha i zwalczanie zaparcia stolca.

Enuresis nocturna. Mimowolne moczenie nocne. Uwzględnić powody: ascaridy, oxyuris, phimosis, pavor nocturnus, zboczenia w odżywianiu, onania.

Zimne obmywania, kąpiele nasiadowe chłodne od 5—20 minut; wieczorem wstrzymywać od napojów. Polecać przez dzień wstrzymywać mocz.

Polecają unikać spania na wznak, lub tak ułożyć chorego, aby była podwyższona miednica. Prąd stały, a mianowicie wprowadzić wązką elektrodę metalową (nasmarowaną oliwą) do odbytnicy (u dziewcząt do pochwy), drugą elektrodę zwilżoną na spojenie kości łonowych lub perineum; prąd słaby można zwolna wzmacniać — elektryzować przez 5 minut.

377. **Rp.** Atropin. sulfur. 0·05; Aq. dest. 30·00. DS. Po tyle kropli ile dziecko ma lat, o 4 i 7 godzinie wieczorem.

378. **Rp.** Extr. bellad. 0·05; Extr. nuc. vomic. 0·10; Mfp. Div. in dos. Nr. X. DS. Na noc jeden proszek.

379. **Rp.** Strychnini nitrici 0·03; Aq. dest., Syr. aurant. *āā* 50,0. S. na noc łyżeczkę.

380. **Rp.** Extr. fluid. rhois arom. 10·00. S. 5—10 kropli 2 razy dziennie podawać w wodzie.

W razie nadczułości pęcherza, podać na noc chloral na wewnątrz lub też w lewatywie. Skrofulicznych i źle odżywionych leczyć zarazem chininą i środkami żelazistymi:

381. **Rp.** Ferri carb. sacch. 1·0; Extr. Ballad. 0,04; Sacch. lactis 2,0. Mfp. Div. in dos. Nr. X. S. Na noc proszek.

382. **Rp.** Pastilli jodo-ferrati comp. Jahr. (scatul. orig.). S. 2—4 kołacz. dz.

Ephelides. (piegi). Zupełnie i trwale usunąć się nie dają, na pewien czas usunąć można, zalecając:

383. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corr. 0,2; Ammon. chlor. 0,25; Emuls. amygdal. 125,0. S. Do zmywania.

384. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corr. 0·50; Emuls. amygdal. 100·0; Tct. benzoës 5·0; Aqu. naphae 50·0. S. Wieczór wcierać.

385. **Rp.** Hydrarg. bichl. corr. 0·50; Collodii p. 50·0. S. Na noc posmarować.

386. **Rp.** Sublimat 1,0; Zinc. sulf., Plumb. acet. *āā* 2,0; Aq. dest. 250,0; Alcohol 50,0. S. 2 r. dz. skórę zmywać; na noc waselina.

Na podrażnioną skórę zalecać zasypki:

387. **Rp.** Bolus alb. 2,5; Bol. rubr. 0,5; Magnes. car-

bon. 4,0; Zinci oxyd. 5,0; Amyl. Oryzae 10,0. S. Zasypka.

Albo smarować na noc maście zluszczające:

388. **Rp.** Resorcin. alb. 5,0; Sulf. praecip. 0,5; Lanolini anhydr., Vaselini *āā* 8,0. Mfung. S. Maść.

389. **Rp.** Ac. Salicyl. 2,0; Ung. emollient. 40,0; Tct. benzoës 1,0; M. f. ung. S. Maść.

390. **Rp.** Naphtol. beta 3,0—5,0; Zinc. oxyd., Amyl. trit. *āā.* 12,50; Vaselin. flav. 25,0. M. f. pasta. S. Godzinę codziennie wcierać. Po zmyciu maści pudrować.

Albo użyć maści wybielających plamy piegowate:

391. **Rp.** Kaolin 4,0; Vaselin. fl. 10,0; Glycerini p. 4,0; Zinc. oxyd., Magnes. carbon. *āā* 2,0. Mfung. S. Maść.

392. **Rp.** Kaolin, Bismut. carbon. *āā* 5,0; Vaselin fl. 20,0 Mfung. S. Maść.

Epididymitis. Zapalenie najądrza (wiewiórowe). Zaprzestać leczenia miejscowego (jedynie użyć można przepłukiwań Janeta). W okresie ostrym gorączkowym zalecić spokój, dyetę, uregulowanie stolca. Worek mosznowy podnieść zapomocą poduszeczki ku górze i kłaść okłady z lodu lub przyrząd Leitera; gdy chory ich nie znosi, — okłady z octanu glinowego zimne albo okłady ciepłe. Wreszcie można zrobić nakłucie strzykawką lub trójgrańcem wyciągając płyn. Przy znacznych bólach smarować:

393. **Rp.** Extr. Opii aqu. 1,0 vel Extr. Bellad. 1,0; Ung. simpl. 20. Mfung. S. Maść.

394. **Rp.** Guajacol. 2,0—5,0; Lanolin. 30,0. Mfung. S. Maść.

395. **Rp.** Extr. Bellad. 0,15; Ol. Cacao q. s. ut f. supp. Nr. X. S. 2 razy dziennie czopek.

Przy bardzo silnych bólach wstrzykiwanie morfiny. Gdy ból i objawy zapalenia się zmniejszaią, okłady zimne przetrzymywać dłużej, zmieniając je coraz więcej na wysychające, wreszcie przejść do ciepłych.

Gdy chory nie może leżeć, założyć umiejętnie suspensorium Neissera, lub Horanda, przykrywając mosznę watą i płótnem kauczuk. i smaruj. raz na dzień:

396. **Rp.** Tct. jodi; Tct. gallar. *āā* 10·0. S. Do pędzlowania.

397. **Rp.** Monotal lag. origin. S. Wcierać w skórę moszen.

398. **Rp.** Ichtyoli 2·0; Mitin 30·0. S. Zewnętrzn.

Epilepsia. Padaczka. Starać się wykryć przyczynę padaczki i takową o ile można usunąć, zwłaszcza przy epilepsyi odruchowej, a więc szukać ciał obcych w nosie, w uszach; polipów w nosie i t. d. U dzieci zwrócić specyalną uwagę na przewód pokarmowy (pasorzyty!). Pamiętać należy, iż napady padaczki mogą być

tylko objawem jakiejś innej organicznej choroby nerwowej — t. zw. padaczka objawowa; należy zatem wykluczyć nowotwory mózgu, zwapnienie tętnic, porencephalią, alkoholizm, porażenie postępowe i t. d. U małych dzieci tłem napadów może być krzywica lub kiła dziedziczna — wtedy leczenie choroby podstawowej. Zbadać także mocz na białko (uraemia).

Podczas aury położyć chorego do łóżka, porozpinać ubranie a podczas napadu czuwać przy nim. Nieraz kilka wdechów parą amylnitritu, może wstrzymać napad. Podczas bardzo silnego napadu można robić inhalacye chloroformowe. W czasie status epilepticus clysmata z chloralu:

399. **Rp.** Chloralhydrat. 1,5 do 2,0; Aq. dest., Mucilag. Amyli tritici *āā* q. s. ad 50,0. S. Do jednej gruszki użyć naraz.

Jako zasadę przy leczeniu przyjąć należy, iż trzeba dążyć do tej dawki danego środka, która jest w stanie usunąć w czasie używania jej stale napady. Jeśli to jednym środkiem nie udaje się, należy się zwrócić do innego lub kombinacyi kilku środków. Znalazłszy raz taki środek i taką dawkę dla danego przypadku, — należy systematycznie i z największą ścisłością przez 1 do 1½ roku leczenie to stosować bez przerwy, później zaś stopniowo i bardzo powoli dawkę zmniejszać, — tem więcej, iż nagłe odstawienie dłuższy czas używanego środka może sprowadzić Status epilepticus.

Przy leczeniu niezmiernie ważna jest dyeta: należy zabronić bezwzględnie napojów lub lekarstw chociażby ślady alkoholu zawierających, i to nie tylko w czasie leczenia, ale na stałe. Również należy zredukować bardzo znacznie ilość spożywanej soli kuchennej, a więc zakazać potraw słonych (śledzie, wędliny), zwykłe zaś potrawy podawać albo mało solone, albo nawet zupełnie bez soli. Z tego względu są wskazane duże ilości owoców i mleka, jako potraw zawierających mało NaCl. Dyeta wreszcie powinna być niedrażniąca — zabronić zatem kawy, herbaty, potraw ostrych i korzennych.

U kobiet podczas menses skłonność do ataków jest często zwiększona; w takim razie należy przez ten czas dewkę stosowanego środka zwiększyć. W czasie przypadkowych chorób gorączkowych nie należy leczenia padaczki przerywać, co najwyżej dawki zmniejszyć.

Jako środki polecane przeciw epilepsyi przedewszystkiem: kali bromatum po 2—5 do 10 gr. na dzień, lub mieszanki bromowe:

400. **Rp.** Ammon. bromati, Natri brom., Kali brom. *āā*. 3·00—5·00; Aq. dest. 200·00. DS. 2—3 łyżek dz.

401. **Rp.** Syr. valerian. bromat. comp. Jahr. S. 3 łyżki dz.

Bromocoll w dużych dawkach.

402. **Rp.** Decoct. artemisiae e 15·00 ad 200,0; Kali bromati 10·00—20·00. S. 3 łyżki dziennie.

Obok bromu czystego należy polecić Brom z dodatkiem lekkich Cardiac'ów, np.:

403. **Rp.** Natri bromati 15,0 do 30,0; Natr. hydrocarbon. 10,0; Infus. Adonid. vern. e 6,0 (lub Inf. Convall. maj. e 10,0) ad 250,0; Aquae ad 300,0. S. 3—4 łyżek dzien.

Razem z bromem lub bez niego dzielnie działa Natr. biboracic:

404. **Rp.** Natr. biboracici 0,4 do 0,75. Dtd. Nr. LX. S. 2 do 3 proszk. dziennie w opłatku.

(Przeciwko acne bromacea należy stosować letnie kąpiele ze zmywaniem całego ciała mydłem, pryszczyki zwilżać zgęszczonym roztworem soli kuch. a na wewnątrz podawać arsen; zob. Rp. Nr. 187).

Podawać też można valerianę w proszku (0·50—2·00 pro die), albo jako infusum e 10—15·00 na 200·00. Belladona w pigułkach np.:

405. **Rp.** Extr. belladon., Fol. bellad. *āā.* 1·00; Extr. et pulv. liquir. q. s. ut f. pill. Nr. 100. S. Codzień 2—3 do 6—7 pig.

Następnie Zincum oxyd. 0·05—0·20 p. dosi, w połączeniu z innymi środkami, lub atropinę na wewnątrz:

406. **Rp.** Zinci oxydati 0·05; Rad. valer. 2·00; Extr. hyoscyam. 0·06; Ol. valerianae 0·05. Mfp. D. tal. dos Nr. X. Da in charta cerata. S. 3 proszki na dzień.

Dalej przetwory arseni kalne jak: Sol. Fowleri, woda Levico, Roncegno.

Przytem można zastosować procedury hydropatyczne i elektryzowanie prądem stałym nerv. sympaticus.

407. **Rp.** Aethyleni brom., Spir. vini rectif. *āā.* 5·00; Aquae menth. pip. gutt. II. S. 3 razy dziennie po 5—10 kropli w $^1/_3$ szklanki mleka.

W bardzo ciężkich przypadkach możnaby próbować leczenia metodą Flechsiga, która polega na stosowaniu bardzo wielkich dawek opium (stopniowo aż do 0,9 pro die), poczem po 6 tygodniach przechodzi się nagle do leczenia dużemi dawkami Bromu. Chory oczywiście musi leżeć w łóżku i być otoczony bardzo ścisłą i staranną opieką (źrenice, stolce, ciepłota i t. p.!).

W najcięższych przypadkach, zwłaszcza zaś tych, w których ataki przebiegają stale niesymetrycznie lub zaczynają się stale w jednej i tej samej kończynie, myśleć trzeba o trepanacyi z nacięciem opony twardej.

Epistaxis. Krwawienie z nosa. Kauteryzacya broczącego naczynia cum acido chromico lub argento nitrico in substantia natopionych na zgłębniku lub kauterem, lub też tamponada watą nasyconą: So-

lutio adrenal. hydrochlor (1:1000). Krwotok silniejszy wymaga zawsze tamponady nosa; tamponada od przodu dobrze wykonana prawie zawsze zupełnie wystarcza.

Dla chorych cierpiących na drobne częste krwawienia:

408. **Rp.** Alum. crud. pulv. 10·00; Aq. dest. 500,00. DS. Codziennie nos przepłukiwać.

Gdzie przyczyną strupy na przegrodzie nosa, używanie maści:

409. **Rp.** Hydrarg. praecip. flavi 0·20; Vaselini fl., Lanolini *āā* 5·00. S. Maść.

Erysipelas. Róża. Uwzględnić punkt wyjśc. choroby i leczeniem tegoż zapobiec nawrotom. Ogólne leczenie jak w każdej chorobie gorączkowej; mimo nawet gorączki forsowne odżywianie. Jako antipyreticum najlepiej chinina lub acetphenetidina (0,5). Baczyć na czynność serca. Miejscowo:

a) Na głowie: Po ostrzyżeniu i dokładnem zmyciu skóry (wodą z mydłem a następnie wyskokiem) zastosować okład z Solutio Alumin. acetici.

b) Na kończynach, tułowiu oraz twarzy: Po dokładnem zmyciu skóry wcieranie co 2 godziny (zawsze dośrodkowo) 10% maści ichtyolowej lub 10% rezorcynowej; pamiętać jednak, że przetwory ichtyolu są drogie i że ich problematyczną wartość zastąpić można każdym tłuszczem lub najlepiej borowazeliną. Zachwalają też pędzlow. co kwadrans c. Ol. Terebinth.

Erythema exsudativum multiforme. Rumień wielokształtny wysiękowy. — **Erythema nodosum.** Rumień guzowaty. Leczenie tylko objawowe. Przy znacznem swędzeniu i pęcherzach:

410. **Rp.** Ac. salicyl. (s. carbol.) 3·0; Spir. vin. rect. 150·00; Glycerin. p. 5·0. S. Zwilżać nacieki i pudrować.

411. **Rp.** Koryfin 5,0; Spir. vin. rect., Spir. coloniens. *āā* 50·0. S. j. w.

Gdy gorączka wybitna: Natr. salicyl. 3·0 — 5·0 na dzień; Aspirin 2,0—3,0; Phenacetin. 2·0—3·0. Miejscowo: okłady z aqua plumbica, z liqu. alumin. acet. i zasypki:

412. **Rp.** Talci Veneti, Amyli Oryzae *āā* 20,0; Tannoform 10,0. S. Zasypka.

Favus. Strupień woszczynowaty. Chorych odosobnić, bo F. łatwo przenieść się daje. Rozmiękczyć strupy (scutula) za pomocą oliwy, tłuszczów.

413. **Rp.** Ac. carbolic. 2·0; Ol. Olivarum 100·0. S. Zewnętrznie.

414. **Rp.** Naphtol. 0·50; Glycerini p. 100·0. S. Zewn., poczem zmyć na drugi dzień głowę spirytusem mydlanym i wodą letnią.

Następnie wyrywać wło sy za pomocą szczypczyków w miejscach chorobowo zajętych i ich otoczeniu (na

$1/_2$ cm); równocześnie wcierać środki przeciwpasorzytnicze:

415. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corr. 0·10; Spir. vin. rect., Glycerin. *āā* 75·0. S. Zewnętrznie.

416. **Rp.** Ol. cadini., Ac. salicyl. *āā* 2·50; Resorcin. resubl. 5·0; Sulf. praecipit. 10·0; Vaselin. flav., Lanolin. p. *āā* 15·0. S. Zewnętrznie.

417. **Rp.** Chrysarobin 1,0; Vaselin fl. 40,0 Mfung. S. Maść.

418. **Rp.** Thymol. 0.1; Chloroform. 15·0; Ol. olivar. 30·0. S. Zewnętrznie.

419. **Rp.** Ol. rusci, Sapon. virid. *āā* 50·0; Spir. vin. rect. 100·0. S. Zewnętrz.

Postępować tak kilka tygodni, a gdy głowa się oczyści lub wystąpi zadrażnienie, — pauza, po której na nowo wyrywać włosy kilkakrotnie.

Pirogoff poleca po codziennem zmyciu głowy golić chore miejsca i co 24 godzin przykładać:

420. **Rp.** Kali carbon. 4·0; Flores sulfur. 15·0; Pic. liquid. 50·0; Axung. porc. 100·0. Mf. ung. S. Maść.

Febris intermittens. z. **Intermittens.**

Fibromyomata uteri. Włókniaki macicy. Leczenie włókniaków polega właściwie na ich usunięciu operacyjnem, do którego jednak zmuszają tylko szczegółowe wskazania: szybki rozrost guzów, znaczne krwotoki, bóle, gromadzenie się płynu w jamie brzusznej, niezdolność do pracy.

Leczenie objawów istniejących włókniaków polega na zwalczaniu nadmiernych krwawień miesiączkowych (patrz Menorrhagia) i niedokrwistości oraz na forsownem podnoszeniu odżywienia.

Fissura ani. Rozpadlina odbytu — najczęściej przy krwawnicach. Pomimo silnych objawów podmiotowych — nieraz trudno ją odszukać wśród fałdów odbytu.

Leczenie — gwałtowne rozciągnięcie zwieracza dwoma palcami wielkimi obu rąk, wprowadzonymi do odbytu, aż zwieracz podda się zupełnie, przerwie się; jednocześnie przerywa się wgłąb rozpadlina. Mały tampon do odbytu. Przy krwawnicach najlepiej za jednym zachodem usunąć i guzy krwawnicze. Leczenie niechirurgiczne, jak czopki, kąpiele, okłady, maści i t. p., przynosi tylko chwilową ulgę.

Fluor albus, blenorrhoea vaginae, leukorrhoea, catarrhus vaginae. Białe upławy, nieżyt pochwy. Zwrócić uwagę na przyczyny wywołujące, lub podtrzymujące zapalenie (gwałt. spółkowanie, pasorzyty, zakażenie, ciała obce, jak tampony, krążki, zapalenie wyższych dróg rodnych).

Ostry okres: Polecić spokój, środek wypróżniający, nie używać prze-

płukiwań. Utrzymywać ogromną czystość sromu; w razie pojawienia się wyprysku na sromie — osłanianie skóry maściami obojętnemi.

Przewlekł. nieżyt; zawsze łączy się z nieżytem bł. śluzowej macicy i zwykle z chronicznem stwardnieniem macicy. Leczyć choroby ogólne: Niedokrwistość, zołzy, blednicę. Wstrzykiwania środków ściągających 1, 2, 3 razy dziennie.

421. Rp. Plumbi ac. b. pur. 2·00. D. t. dos. X. S. Proszek do litra wody.

422. Rp. Plumb. acet. b. solut. 100·00. S. 2 łyżki na litr wody.

423. Rp. Acidi salicyl. 20·00; Alum. crudi 10·00; Zinci sulfur. 30·00. Mfp. D. in scatula. S. Na koniec noża do 1/2 litra wody.

424. Rp. Aceti pyrolign. cr. 500·00. S. 2—3 łyżek na litr wody.

425. Rp. Solveoli 50·00. S. 2 łyżeczki na litr wody.

426. Rp. Sol. formalini 10% 100·00. S. Łyżeczkę na litr wody.

427. Rp. Trae jodi 30·0; Kali jodat. 3·0; Aq. destill. 300·00. S. łyżkę na litr ciepłej wody do przestrzykiwań.

428. Rp. Alumnol 1·50. D. t. pulv. X. S. Proszek na litr wody.

429. Rp. Acidi tannici 60·00; Alcohol absolut., Kreosoti *āā*. 30·00; Aq. dest. 240·00. S. Łyżeczkę na litr wody ciepłej do wstrzykiwania.

430. Rp. Acid. lactici, Aq. destill. *āā* 50·0. S. Łyżkę na 1/2 litra wody.

Polecają tampowanie górnej części pochwy gazą, którą zmienia się co 24 godzin przez kilka dni, poczem pędzluje się 5% roztworem arg. nitricum.

Do przysposabiania roztworów należy użyć wody przegotowanej. Gdy powyższe wstrzykiwania nie usuwają cierpienia, można we wzierniku oczyścić pochwę i zapędzlować np. octem drzewnym, 20% formaliną, nalewką jodową, siarkanem miedziow. 10% i to można powtarzać kilkakrotnie, ale nie częściej, niż raz na 3 dni, wogóle — gdy już odczyn po poprzednim zabiegu minął. Po zapędzlowan. nadmiar leku spłukuje się letnią wodą i zakłada tampony z waty. Można też zakładać na tamponach w kształcie walców proszki: acid. salicylicum, alumen, jodoform z dermatol., zincum sulfur. w połączeniu z amylum. Kąpiele borowin. fabr. »Tlen« lub Mattoniego. Wreszcie w przypadkach trypra można próbować drożdży zabitych.

431. Rp. Ammon. sulfoicht. 5·00; Glycerini 100·00. S. Płyn do tamponów.

432. Rp. Glycer. 100·00; Tannini 3·00. S. Do tamponowania.

433. Rp. Thigenoli Roche 5,0; Glycerini 100,0. S. Płyn do tamponów.

434. Rp. Jothioni 3,0; Glycerini 100,0. S. Płyn do tamponów.

Furunculosis. Zwrócić uwagę na mocz, czy nie zawiera cukru. Zapobiegać przez pielęgnowanie skóry, unikanie tarcia przez ubranie (kołnierze), pocenia się. Unikać o ile możliwe chodzenia podczas kurzu. Przy licznych ogniskach czyraków okłady z octanu glinowego lub spirytusu. Polecenia godny jest środek Chlumskyego.

435. **Rp.** Camphorae tritae 12,0; Ac. carbol. puris. 6,0; Spirit. vini absolut. 2,0. MDS. Do rąk lekarza; 2—3 razy dziennie pędzlować.

Polecają też pędzlowanie jodyną oraz mieszaniną alkoholu, eteru i ichtyolu w równych częściach, oraz plastry rtęciowy lub salicylowy.

436. **Rp.** Ammon. sulfo-ichtyol. 3,0; Hydrarg. bichlor. corros. 0,1; Vasel. fl. 30,0. Mfung. S. Maść (wcierać 2 r. dz.).

437. **Rp.** Acid. salicyl. 1,0; Zinci oxyd., Amyli trit. *āā* 12,5; Vasel. fl. 25,0. Mfung. S. Maść.

Nadto polecają do zażywania w e w n ę t r z n i e:

438. **Rp.** Calcii sulfurat. puri 0.25; Carbon. animal. 1,0; Rd. Liquir. 2,0; Extr. Gentian. q. s. ut f. pill. Nr L. S. 6 pig. dziennie; (w razie dobrego wyniku zmniejszać dzienną ilość pigułek na 4-2-1).

439. **Rp.** Fermenti Cerevisiae 100,0. Da in scatul. S. 2 razy dziennie po łyżeczce od kawy.

Obok tego wszystkiego w razie potrzeby leczenie chirurgiczne.

Gangraena extremitatum. Z g o r z e l k o ń c z y n. Przyczyny różnorodne (odmrożenie, oparzenie, zaniedbane rany i odleżyny, powikłanie ran przy cukrzycy; zmiany w naczyniach: G. senilis, ergotismus i t. d.). L e c z e n i e: Wysokie ułożenie kończyny; miejscowo stosować:

440. **Rp.** Ichtyol. 20,0; Vasel. fl. 80,0. Mfung. S. Maść.

441. **Rp.** Perhydrol Merck 50,0. S. 1 raz dziennie pędzlować.

Obok tego stałe okłady z octanu glinowego. Ewentualnie odpowiednie zabiegi chirurgiczne. Przy zgorzeli suchej należy czekać aż do samoistnego odgraniczenia się części zgorzelin.

Gangraena pulmonum. Z g o r z e l p ł u c. Swieże powietrze, częste przewietrzanie pokoju; chory powinien leżeć w łóżku, dyeta pożywna i podniecaj. (przetwory wyskokowe), jeżeli niema przeciwwskazań.

Na wewnątrz środki wykrztuśne i balsamicz. (bals. peruv., bals. tolutan.), częste wziewania z ol. terebin. 1·0—3·0 na 200 wody lub ol. pini pumilionis polonicae po 10—15 kropli na kieliszek wody do maszynki inhalac. Siegla. Lub też kwas karbolowy 2% do wziewań, ale w takim razie uważać na mocz, czy nie wystąpi zabarwienie ciemne. Również wziewanie z thymolu 0·20

z dodatkiem kwasu borowego 3·0 na 100 wody.
Receptura, patrz Bronchiectasis i Abscessus pulmanum.
Do spluwaczki przykrytej szczelnie wlewać 5% kw. karbolowy, 2% kreolinę lub Lysoform (łyżka na litr wody).

Gastralgia. Stwierdzić przyczynę (nieżyt, wrzód lub nowotwór żołądka, neuralgie, kamienie żółciowe) i leczenie do tego zastosować. Podczas napadu gorące okłady i narcotica:

442. **Rp.** Cocaini mur. 0,02; Trae Opii simpl. 1,0; Aq. chlorof. 40,0; Aq. Menth. pip. 60,0; Succi Citri 25,0. MDS. Co 2 godz. po łyżce stoł.

443. **Rp.** Decoct. cortic. Condurango e 10,0 ad 150,0; Cocaini mur. 0,05; Spir. Menth. pip. 5,0; Natr. brom. 5,0. MDS. Co 2 g. po łyżce stoł.

444. **Rp.** Heroini hydrochlor. 0,05; Trae Nucis vom. 0,1; Trae amarae 20,0. MDS. Co 3 godz. po 15 kropli.

445. **Rp.** Trae Bellad., Spir. Menth. pip. *āā* 7,5; Trae Valerian. 15,0. S. Co 3 godz. po 30 kropli w filiż. herbaty miętowej.

446. **Rp.** Trae Valerianae, Trae Opii spl. *āā* 10,0; Ol. Menth. pip. gtts III. S. 20 kropli na cukrze zażyć.

447. **Rp.** Aq. Menth. pip., Aq. Melissae, Aq. Chlorof. satur. *āā* 50,0. MDS. Co 3 godz. po łyżce stoł.

Gastrectasia zob. **Dilatatio ventriculi.**

Gastroenteritis u dorosłych patrz **Catarrh. ventriculi, Catarrh. intestinor.**

Gastroenteritis. Z a p a l e n i e ż o ł ą d k a i j e l i t u d z i e c i; zapobieganie: przestrzegać czyst. i świeżości mleka, nie odłączać dzieci w miesiącach letnich. W chwili wybuchu choroby nie dawać żadnego pokarmu, nawet piersi, przez 24—48 godzin, a podawać przegotowaną wodę, lekki odwar herbaty na zimno osłodzony sacharyną (cukier nie jest obojętny). Celem usunięcia wymiotów przepłukiwanie żołądka wodą przegotowaną z dodatk. soli (1%), natr. benzoicum lub bicarbonicum. Równocześnie podawać:

448. **Rp.** Acidi mur. diluti gtt. X; Aq. dest. 100·00. Saccharini tablettam. MDS. Co 3 god. łyżeczk.

449. **Rp.** Acidi lactici 1·00; Aq. dest. 100·00. Saccharini tablettam. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

Jeżeli obok wymiotów są silne rozwolnienia, wtedy do herbaty dodawać czerw. wina, odwar z borówek suszonych. Z początku podać oleum Ricini lub:

450. **Rp.** Calomelanos 0·01 do 0·02; Sacch. lactis 0·15. Mfp. Dent. tal. dos. N. VI. S. Co godz. pr.

Gdy stwierdzimy znaczne wzdęcie brzucha, stolce mocno cuchnące, wtedy stosować można:

451. **Rp.** Kreosoti gtt. II; Aq. cinnamomi 80·00; Syr.

simpl. 20·00. MDS. Co 3 godz. łyżeczkę.

452. **Rp.** Natri benzoici 2·00; Aq. destill. 90·00; Syr. simpl. 10·00. S. Co 3 g. łyżeczkę.

453. **Rp.** Resorcini 0·20; Aq. chamomill. 80·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

454. **Rp.** Saloli, Bismuthi salicylici *āā.* 0·10; Sacch. albi 0·20. Mfp. Dent. tal. dos. Nr. X. S. Co 4 g. proszek.

Jeśli rozwolnienie nie ustaje, należy przy ścisłej dyecie stosować:

455. **Rp.** Trae coto gtt. V; Aq. destill. 50·00; Trae laud. simp. gtt. II. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

456. **Rp.** Ichthalbini lub Tannalbini (Knoll) 0·10 do 0·25. Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 4 prosz. dz.

457. **Rp.** Bismuthi subnitrici, Sacch. albi *āā.* 0·10; Pulv. Doveri 0·01—0·02; Mfp. Dent. tal. dos. Nr. XII. S. Co 3 godz. prosz.

458. **Rp.** Protargoli 0·10; Aq. destill. 100·0. S. Co 3 godz. łyżeczkę od kawy.

Jeżeli wymioty i rozwolnienie nie ustają i wytwarzają się objawy, które nazywamy **Cholera infantum,** wtedy: czarna kawa, herbata z rumem lub koniakiem, szampan co $^1/_2$ godz. łyżecz. Kąpiele ciepłe, lub kąpiele gorczyczne (łyżkę farinae sinapis w woreczku płóciennym), nacieranie dzieci aż do zaczerwienienia skóry, ogrzewanie kończyn i pościeli, wstrzykiwanie podskórne roztworu fizyol. soli kuch. 30—50 gr., wstrzykiwanie podskórne eteru.

459. **Rp.** Liquor. ammon. anisati, Spir. aether. *āā.* 10·00. MDS. Co $^1/_2$ godz. 3—5 kropli.

460. **Rp.** Tannigeni 0·10; Pulv. gummos. 0·30. D. t. d. Nr. X. S. 4 pr. dz. w kleiku.

461. **Rp.** Aether sulfur. 2·00; Mixt. gummos. 100·00; Aq. cinnamom., Syr. simplic. *āā.* 10·00. MDS. Co godz. łyżeczkę.

462. **Rp.** Coffeini n. benzoic. 0·10; Cognaci opt. 10·00; Liquor. amm. anis. gtt. XV; Syr. simpl. 20·00; Aq. cham. 80·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Gdy stan ostry przeminie, wracać powoli do podawania pokarmów początkowo płynnych i klejkich, ew. mącz. Gurgula, Nestle'a, infantina lub hygiama Theinhardta.

Nadto można stosować lewatywy lub wysokie wlewania 5% kwasu borowego, taniny 0·5—1,0: 100,0 lub z krochmalu z dodatkiem natr. salicyl., w razie parcia z dodatkiem trae laud. 1—2 kropli.

Gastroenter. chronica. Przewlekłe zapalenie jelit i żołądka. Dokładne wywiady o poprzedn. żywieniu. U dzieci sztucznie żywionych, karmionych obficie amylaceami usunąć takowe.

Jeżeli cierpienie wystąpiło przy dyecie mlecznej, usunąć mleko na jakiś czas, a zastąpić kleikami, mieszan-

ką śmietankową, mączką Gurgula, Nestle'a, Kufeke, infant. Theinhardta. Zwrócić uwagę na jakość i sposób przygotowania mleka. 3—4-godzin. odstępy w karmieniu. Starszym — rosoły mocne, kakao, kakao żołędziowe (Cacao quercinat. Jahr). Wzbronić tłuszczów, jarzyn. W celu zmniejszenia wzdęcia i pobudzenia do lepszego krążenia okłady wysychaj. Podać najpierw środek przeczyszczający (Ol. Ric.) i zarządzić 24 godzin. ścisłą dyetę (wodę przegotowaną, lekką herbatę) a następnie:

463. **Rp.** Infus. rad. colombo e 0·50:75·00; Bismut subnitr. 2·00; Syr. flor. aurant. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

464. **Rp.** Ichthalbini (Knoll) 0·10—0·25. S. 3 pr. dz.

465. **Rp.** Chinin. tannici 0·05 do 0·10; Pulv. Doveri 0·01—0·02; Sacch. 0·15; Mfp. D. tal. dos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

466. **Rp.** Bismut. salic. 0·05 do 0·10; Pulv. Doveri 0·02; Sacchari 0·15. Mfp. D. tal. dos. X. S. 3 proszki dziennie.

467. **Rp.** Saloli 3·00; Pulv. Doveri 0·15; Bismut. salicyl. 2·00. Mfp. Div. in dos. X. S. 4 pr. dz.

468. **Rp.** Tannigen; Sacch. lactis. *āā* 10·0. S. Na koniec noża.

469. **Rp.** Tannin. 0·02; Aq. dest. 80·00; Vini tokay 15·00; Glycerin. 10·00; Trae opii gtts. tres. S. Co 3 godz. łyżeczkę.

470. **Rp.** Tannalbin 0.2—0·5; Pulv. Doveri 0.01—0·02. Mfp. D. t. d. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

471. **Rp.** Honthin 0·5; Dtdos. XII. S. 3—6 pr. dzien.

Starsze dzieci mogą używać wody karlsbadzkiej na ciepło (Sprudel), wina chinowego, przetworów żelaza.

Gastrosuccorrhoea. Leczenie podobne, jak przy nadmiernej kwasocie żołądka (zob. Hyperaciditas), wymaga jednak dłuższego czasu i większych dawek. Przy jednoczesnem rozszerzeniu żołądka i zaleganiu w nim pokarmów naczczo — wskazane są przepłukiwania naczczo żołądka letnią wodą.

472. **Rp.** Trae Bellad., Trae Opii simpl. *āā* 5,0. Morphii mur. 0,25. MDS. W razie potrzeby 5—10 kropli przed jedz.

473. **Rp.** Argent. nitric. 0,02; Aq. dest. 120,0. MDS. Co 2 godz. przed jedz. po łyżce.

474. **Rp.** Magist. Bismuthi 5,0—10,0. S. Zrana naczczo całą ilość w ciepłej wodzie wyżyć.

Gingivitis. Zapalenie dziąseł. Usunąć przyczyny (Periodontitis, epulis, stomacace), gdy przyczyną rtęć, zaprzestać leczenia rtęcią, kąpiele obok leczenia miejscowego:

475. **Rp.** Kali chloric. 10·0; Aqu. dest. 500·00. S. Płukanie.

476. **Rp.** Alumin. crud. 5·0—10·0; Aqu. dest. 500.0. S. Płukanie.

477. **Rp.** Ac. Salicyl. 2·50; Spir. vin. rect. qu. s. ad sol.; Aq. dest. 500·0. S. Płukanie.

478. **Rp.** Ac. thymic. 0·50; Aqu. dest. 500·0. S. Płukanie.

479. **Rp.** Hydrogenii hyperoxyd. soluti officin. (Pharmacop.VIII). 300,0. S. Płukanie.

Po jedzeniu (przynajmn. 3 razy na dzień) powinien chory czyścić zęby miększą szczoteczką i proszkiem na zęby, potem smarować dziąsła cum Tct. rathan. et Tct. gallar. ana.

Gdy wystąpi zgorzel brzegu dziąseł, zapuszczać nalewkę jodową między brzeg dziąseł a zęby.

Glaucoma. Jaskra. W okresie zwiastunów w razie pojawiania się kręgów tęczowych i zamroczeń (obnubilationes), zapuszczanie 1—2% Pilokarpiny. Unikać wzruszeń, irytacyi; dbać o regularny stolec, dobry sen. Unikać pokarmów i napojów podniecających, przebywać dużo na świetle, nie zaciemniać pokoju. Wieczorem dbać o jasne oświetlenie, nawet sypiać przy lampce nocnej.

W ostrym napadzie przed przystąpieniem do operacyi zapuszczać co 2—3 godziny Solutio Pilocarpini 2%. Prócz tego 2—3 razy dziennie Solut. Eserini ½% lub też mięszankę:

480. **Rp.** Eserini salicylici 0,01; Pilocarpini muriatici 0,02; Cocaini muriat. 0,05; Aq. dest. 10,0. S. suo nom.

W razie silnych bólów wstrzyknięcie morfiny w skroń. Gdy napięcie się zmniejszy a źrenica zwęży, nie zwlekając wykonać irydektomię dobrzeżną.

W przewlekłej jaskrze zapalnej również najskuteczniejszym zabiegiem jest irydektomia. W jaskrze prostej (Glauc. simpl.) — wymienione wyżej Miotica mogą przez dłuższy czas powstrzymywać dalszy rozwój choroby. Iridectomia i Sclerotomia nie dają zwykle trwałych wyników; za zabieg skuteczny uchodzi Iridosclerectomia Lagrangea. W razie Glaucoma absolutum iridectomia może tylko usunąć bóle, lecz wzroku nie przywraca. Jeśli mimo Iridectomii bóle nie ustępują, należy wykonać Sclerotomię tylną. Jeśli i to nie pomaga i wobec garbiakowego zwyrodnienia gałki ocznej wskazana jest Enucleatio.

Glossitis acuta. Ostre zapalenie języka nawet przed wyraźnie dającem się stwierdzić chełbotaniem wymaga nacięcia, gdyż może dać powód do uduszenia się (już wskutek samego obrzęku) lub zakażenia dna jamy ustnej. Nacięcie głębokie z boku i od dołu ku zewnątrz od widocznej pod językiem Art. ranina. Przy małej wprawie w zabiegi chirurg. najlepiej nóż owinąć przylepcem w ten sposób, by pozostawić wolnym tylko 1—1½ cm. końca ostrza: w razie niespokojnego zachowania się chorego ochroni to od mo-

żliwych niezamierzonych skaleczeń.

Po nacięciu antyseptyczne przepłukiwania ust 3% kw. borowym, wodą utlenioną (Hydrogen. hyperoxydat. solut.) i t. p.

Gonorrhoea urethrae. Rzeżączka, wiewiór. *W przypadkach ostrych:* Zalecić możliwy spokój fizyczny, zabronić wszelkich podrażnień płciowych, użycia napojów wyskokowych, gazowych lub kwaśnych, potraw korzennych, jarzyn kwaśnych, sałat i szparagów. Zalecać letnie półkąpiele, dużo mleka, wody alkaliczne (Krościenko) i napary:

481. **Rp.** Decoct. semin. lini e 25,0 ad 500,0; Syr. opiati 10,0. S. Co godz. łyżka.

482. **Rp.** Decoct. fol. Uvae Ursi e 25,0 ad 500,0; Syr. simpl. 25,0; Tct. Opii 1,50. S. Wciągu doby wypić.

Uważać na stolec, w razie potrzeby środki przeczyszczające, unikając przetworów solnych.

Środki wewnętrzne: alkaliczne mogą być podawane w całym przebiegu rzeżączki, zazwyczaj wraz ze środkami odkażającymi drogi moczowe. (Woda krościeńska).

Przetwory odkażające zawsze wskazane, nawet przy powikłaniach ze strony wyższych dróg moczowych:

483. **Rp.** Natr. salicyl., Natr. bicarbon. *āā* 0,50. Dent. tal. dos. Nr. XXX. S. 4 do 6 proszków dziennie.

484. **Rp.** Natr. salicyl. 10,0; Natr. bicarbon. 30,0. DS. 2 łyżeczki na litr wody lub limonady cytrynowej.

485. **Rp.** Salol 0,50. S. 4 6 proszków dziennie.

486. **Rp.** Salol; Natr. benzoic. *āā* 0,50. S. 4—6 proszków dziennie.

Hexamethylentetramin (urotropin) 2—3 gr. dziennie, Helmitol 2—4 gr. dziennie, Novaspirin 2—3 gr. dz.

Środki balsamiczne podawać należy, gdy są objawy ze strony tylnej części cewki i pęcherza, bo wtedy działają paliatywnie, znaczenie lecznicze zaś mają w okresie ustępowania objawów ostrych. Ol. Copaivae i Cubeba bywają źle znoszone przez żołądek. Zamiast nich i ol. santali, który także sprawia zaburzenia żołądkowo-jelitowe, używa się:

487. **Rp.** Santyl. lag. orig. S. 15—20 kropli 3 r. dnia.

488. **Rp.** Santalol in capsul. gelat. à 0,2. S. 10—12 sztuk na dzień.

489. **Rp.** Arheol in capsul. gelat. à 0,2. S. 10—12 kaps. dziennie.

490. **Rp.** Gonosan in caps. gel. à 0,3. S. 6—10 kaps. dziennie.

491. **Rp.** Eumietine in caps. keratin. S. 8—10 kaps. dziennie.

492. **Rp.** Thyresol in caps. gel. à 0,25. S. 3 razy dnia po 2 kaps.

Leczenie miejscowe: Obmywanie ujścia cewki i żołędzi wodą borową

(3%), sublimatem (1:4000), kali hypermangan. (1:4000); w razie ciasnego napletka wstrzykiwanie pod niego tych płynów 3—4 razy dz.

Przeciwwskazaniem dla leczenia miejscowego samej cewki są: bardzo znaczny obrzęk ujścia lub jego otoczenia (periurethritis), zapalenia ciałka jamistego (cavernitis) lub ostre objawy ze strony cewki tylnej. W przypadkach świeżych (kilkanaście godzin trwających) z objawami przyostrymi użyć można przepłukiwań obfitych (Janeta) całej cewki i pęcherza, w innych przypadkach zaleca się wstrzykiwania zwyczajne 4 razy dziennie. Z początku zapisuje się płyny odkażające, głównie połączenia srebrowe: Protargol, Largin (0,25—1 : 100); Argonin (1—5:100); Albargin, Argentamin, Itrol, Actol, Ichthargan (1:4000—1000). Z innych środków użyć można, szczególnie wtedy, gdy znikną z wydzieliny dwoinki: Resorcyna (2—3: 100), Ichtyol (0,5—5:100), Zinc. sulfur. i sulfocarbol., Ferr. sulfur, Cupr. sulfur. (0,1—0,5: 100); Plumb. acet. (0,50: 100); Alumen (0,30:100), Tannin. (0,1—1,0:100) jako środki ściągające. Liczba wstrzykiwań z początku większa (4—5 razy dziennie) zmniejsza się pomału do jednego wstrzykiwania dziennie przetworu srebrowego, obok którego użyć można płynów ściągających.

W razie bardzo silnych bólów cewki moczowej polecać antipyrinę, pyramidon lub środki narkotyczne.

W przypadkach częstych a bolesnych wzwodów członka i zmaz nocnych stosować kąpiele zimne prącia obok środków wewnętrznych:

493. Rp. Kali bromat. 1,0; Chloral. hydr. 0,5. D. t. dos. Nr. V. S. Na noc proszek.

494. Rp. Camphor. monobrom. 0,1—0,3. S. Na noc proszek.

495. Rp. Camphor., Lupulin. *āā* 1,0. Div. in dos. Nr. X. S. Na noc proszek.

W razie zatrzymania moczu — kąpiele nasiadowe ciepłe; użyć okładów zimnych na międzykrocze, lub środków narkotycznych. W ostateczności wypuścić mocz cewnikiem cienkim i miękkim (prostatitis acuta!).

W przypadkach gorączki, wymiotów i bólów brzucha w początkach zakażenia zalecać środki przeciwgorączkowe i przeczyszczające.

Gdy sprawa chorobowa przechodzi do tylnej części bez gwałtownych objawów, nie zaprzestawać wstrzykiwania a w chwili zmniejszenia się wydzieliny śluzowo-ropnej, rozpocząć leczenie tylnej części. Gdy jednak objawy ze strony tylnej części występują gwałtownie, zaprzestać wstrzykiwania i polecić spokój i wspomniane środki wewnętrzne, a gdy znaczne parcie na mocz lub krwawienie, zalecać obok leżenia w łóżku kąpiele nasiadowe ciepłe i środki narkotyczne:

496. Rp. Morph. muriat., Extr. Bellad. *āā* 0,01;

Ol. Cacao 1,50. Mf. suppos. Dtd. Nr. VI. S. 2 czopki dziennie.

497. **Rp.** Ergotin. 1,0; Laudani p. 0,1; Sacch. alb. 2,0. Div. in dos. Nr. X. S. Co 3 godziny proszek.

W przypadkach *rzeżączki przewlekłej* zbadać dokładnie, jakie istnieją powikłania (cavernitis, periurethritis, strictura, prostatitis, cystitis, pyelitis, pyelonephritis, arthritis) i leczyć je równocześnie z rzeżączką cewki. W razie rzeżączki przewlekłej (dwoinki w wydzielinie) bez powikłań — przepłukiwania całej cewki metodą Janeta (kal. hypermang., protargol, argentamin.) albo obok wstrzykiwań zwyczajnych — przepłukiwać co parę dni tylną część cewki i pęcherz zapomocą cewników miękkich lub metalowych płynami używanymi do części przedniej w ilości około 200 gr. Przy wrażliwości cewki i pęcherza użyć przynajmniej z początku wkraplań płynów zgęszczonych (patrz cystitis) cewnikiem i strzykawką Guyona.

Haematemesis. Wymioty krwawe. Przedewszystkiem należy uwzględnić przyczynę krwotoku, (najczęściej wrzód lub rak żołądka). Chory powinien jak najspokojniej leżeć i wstrzymać się od pokarmów przynajmniej 24 godzin, a nieraz i dłużej. Żywienie rozpoczynać ostrożnie, podając mleko z początku łyżkami, rozcieńczone wodą alkaliczną (Vichy). Jeżeli osłabienie jest znaczne, lewat. odżywcze.

Na okolicę żołądka okład lodowy, kawałki lodu do połykania i środki przeciwkrwotoczne i ściągające naczynia.

W razie zapadu eter podskórnie, lub ol. camphorat. lub też rozczyn soli jako hypodermokliza.

Gdy wzmagająca się ostra niedokrwistość wskazuje, że krwotok nie ustępuje, — wstrzykiwania podskórne przetworów sporyszowych oraz hypodermokliza.

Po ustąpieniu krwotoków dłuższy czas spokojne leżenie w łóżku, dyeta płynna, mleko zimne łyżkami, a obok tego leczenie przyczynowe.

498. **Rp.** Tonogen lag. orig. min. unam. S. Co 3 godz. 10 kropli.

499. **Rp.** Extr. Hydrastid. fluid. 25,0. S. 3 r. dz. po 25 kropli.

500. **Rp.** Liqu. ferri sesquichlorati 10.0. S. 3 razy dziennie po 10 kropli w wodzie zażyć.

501. **Rp.** Extr. secal. cornut. 2.00; Spir. dilut., Glycerini *āā.* 6·00. DS. 1/4—1 strzykawki podskórnie.

502. **Rp.** Ferropyrini (Knoll) 1,0; Aq. destillat. 100·0. S. Co trzy godz. łyżkę.

503. **Rp.** Adrenalini sol. (1:1000) Clin 5·0. Da in lag. orig. S. 3—4 razy dz. po 10—15 kropli.

Haematocoele retrouterina — Krwiak pozamaciczny prawie bez wyjątku jest zejściem ciąży ze-

wnątrzmacicznej; wymaga on przy szybkim wzroście guza, przy zawartości produktów ciąży starszych, niż z 8-go tygodnia ciąży, przy objawach ropienia i przy znacznych dolegliwościach zabiegu operacyjnego, który bezwarunkowo jest najkrótszym a wcale nie groźnym sposobem leczenia.

Leczenie zachowawcze krwiaka, które w najlepszym wypadku musi trwać kilkanaście tygodni, polega na zastosowaniu bezwzględnego spokoju, użyciu środków narkotycznych i okładów lodowych w okresie powstawania krwiaka, a wsysających — w okresie ustępowania. Leczenie ostatnie jest analogiczne do leczenia wysięków.

Haematuria. Moczenie krwią. Stwierdzić przyczynę (kamienie mocz., ostre zapalenie nerek, polipy cewki, ciała obce, pasorzyty, żylaki pęcherza, podrażnienie przez środki leczn. i t. p.) i do tego zastosować leczenie. Objawowo:

504. **Rp.** Extr. fluid. Hydrast. canad. 10,0. S. 3 r. dz. po 20 kropli.

505. **Rp.** Acid. tannici, Alum. crudi *āā* 0,05; Amyli puri 0,1. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. Co 3 godz. 1 pr.

506. **Rp.** Inf. Fungi secal. e 10,0 ad 180,0; Aq. Menth. pip. 20,0. MDS. Co 2 godziny po łyżce stołowej.

Haemoglobinuria. Stwierdzić, czy obecność hemoglobiny w moczu nie jest następstwem jakiegoś zatrucia. Przy hemoglobinurii napadowej należy strzec chorego przed zaziębieniami i wysiłkami fizycznymi, w razie zaś częstych nawrotów — zatrzymać go przez dłuższy czas w łóżku; podczas samego napadu chory bezwarunkowo powinien leżeć w łóżku. Podawać choremu wiele ciepłych płynów.

W razie tła kiłowego podawać jod lub nawet zastosować leczenie rtęcią.

Przeciwko następowej niedokrwistości zalecamy żelazo, pobyt w górach itp.

Haemophilia. Leczenie tylko zapobiegawcze i objawowe. Zakaz żenienia się; unikanie wszelkich zabiegów chirurgicznych u chorych i chronienie ich od najmniejszych uszkodzeń. Roborantia. W razie krwawienia polecają wstrzykiwania surowicy przeciwbłoniczej i żelatyny (dobrze wyjałowionej), nadto:

507. **Rp.** Calcii chlorati 0,5. Dtd. Nr. X. S. Co 2 g. proszek.

508. **Rp.** Calcii chlorati 1,5; Aq. dest. 120,0; Syr. cort. Aurant. 30,0. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

509. **Rp.** Calcariae carbon. 45,0; Calcar. phosphor. 5,0. MDS. 1—2 łyżeczek dziennie.

510. **Rp.** Natri sulfurici 0,1. Dtdos. Nr. XV. S. Co 2 godz. proszek.

511. **Rp.** Calcii lactici 3,0—6,0 pro die (podawać przez 3 dni).

Haemophthalmus. Krwotok śródgałkowy. Wylew krwi do przedniej komory lub do ciała szklistego może być następstwem urazu lub też występować samoistnie na tle chorób ogólnych i zmian naczyniowych. Jeżeli krwotok jest świeży, wskazane są zimne okłady, worek z lodem lub zimne okłady Leiterowskie. Poza tem te same środki i te same wskazania, co przy retinitis haemorrhagica.

Haemoptoë. Plucie krwią — krwioplucie. Bezwzględny spokój, ułożenie chorego na wznak w łóżku, w pokoju o miernej ciepłocie, lekkie przykrycie. Wzbronić wszelkich ruchów i co najważniejsze uspokoić chorego.

Pokarmy tylko płynne, zupełnie chłodne (najlepiej mleko). Wstrzymywać się od kaszlu, a jeżeli kaszel trwa, to spore dawki morfiny 1—2 ctg. na raz. Chorego nie badać. Na okolicę serca lód w worku gumowym lub pęcherzu; połykać małe kawałki lodu. Nieraz działa korzystnie i szybko utrudnienie mechaniczne dopływu krwi do prawego przedsionka przez podwiązywanie kończyn, które utrzymywać można do godziny, zdejmując następnie opaski kolejno, a przy nakładaniu ich bacząc, aby tętno było wyczuwalne. Obok tego do zażywania: Plumb. aceticum z opium *āā*. 0·03 na dawkę, ferropyrin lub też liquor ferri sesquichl. 25 kropli na 1/2 szklanki wody, z tego łyżkami; lub też: secale cornut.

W cięższ. krwotokach wstrzyknąć ergotynę (Bombelon).

512. **Rp.** Extr. Secal. cornuti dialys. 2,0; Aq. dest. steril. 8,0. S. Podskórnie 1/2—1 cm³.

513. **Rp.** Ergotini dialys. (Bombelon), Aq. dest. *āā* 0,5. solutionem perfecte limpidam et sterilem dispensa im ampulla vitrea collo liquando separata. Dtd. Nr. III. S. do wstrzyk. podsk. (Wyrabia apteka Wewiórskiego we Lwowie).

514. **Rp.** Ergot. dialys. Bombelon 2,00; Aqu. dest. 20,00; Acid. carbol. gtts. tres. MDS. Do wstrzykiwań (1 strzykawka Pravaza zawiera 1 decigr.).

Działanie przetworów sporyszu jest wogóle niepewne, wstrzykiwania bardzo bolesne.

Polecają też wstrzykiwania atropiny z morfiną:

515. **Rp.** Atrop. sulfur. 0·01; Morph. mur. 0,20; Aqu. dest. 10,00. M. S. 1/2—1 strzykawki wstrzyknąć.

516. **Rp.** Extr. fluidi hydr. canad. 10,00. S. Po 20—30 kropli, kilka razy dziennie.

517. **Rp.** Ol. terebinth. 10,0; S. 3 r. dz. po 10 kropli.

518. **Rp.** Ferropyrini (Knoll) 2,0; Aq. destillat. 100,0. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Haemorrhagia intestinalis. Stwierdzić przyczynę krwawienia (wrzód dwunastnicy, wrzody tyfusowe,

pęknięcie naczynia lub tętniaka, krwawnice, czerwonka, wady sercowe, owrzodzenia nowotworowe, wgłobienia i t. p.) i do tego zastosować leczenie. Obok tego — spokój bezwzględny w łóżku, przynajmniej przez 8 dni, czopki z makowca lub morfiny, ograniczenie dyety.

519. **Rp**. Extr. fl. Hamamelid. virg. 50,0. S. $^1/_2$—1 łyżeczki kilka r. dz.

520. **Rp**. Extr. fl. Hydrastid. canad. 10,0. S. 3 r. dz. po 25 kropli.

521. **Rp**. Pastilli Styptoli à 0,05. S. 3 r. dz. po pastylce.

Jeśli krwawienie jest znaczne, wstrzykujemy $^1/_2$—1 cm^3 Solut. Adrenalini Merck, $^1/_2$—1 cm^3 Extr. fl. Secalis corn. Bombelon lub 100—150 cm^3 dobrze wyjałowion. 2% rozczynu żelatyny. Na brzuch zaleca się zimne okłady.

Haemorrhoides. Krwawnice. Starać się o należyte wypróżnienia przez podawanie środk. lekko przeczyszczających, wody karlsbadzkiej, wód gorzkich jak Morszyńska, Szaratica i t. p.

Gorące kąpiele nasiadowe, kąpiele borowin. (fabr. »Tlen« i Mattoni). Irrygacye odbytnicy usuwają czasami cierpienie.

Sonda chłodząca t. zw. przyrząd Arzbergera. Prócz tego można próbować czopków z ergotyny, chrysarobiny, lewatyw ściągających, wstrzykiwań czystego kw. karbolowego do guzów.

Jedynie pewnym środkiem jest tylko operacya. Guzy wypadnięte należy odprowadzić do wnętrza, jeżeli jednak już przeszły w stan zapalny lub zgorzelinowy, najlepiej ograniczyć się do posypywania proszkiem Xeroformowym i okładów z octanu glinowego.

Przeciwko uporczywemu swędzeniu najskuteczniejsze są zmywania wyskokiem. Uważać na codzienne wypróżnienia; w razie skłonności do zaparcia odpowiednia dyeta (kuracya winogronowa; przetwory Laktolu); gdy to nie pomaga, — środki lekko przeczyszczające (patrz obstipatio). Po wypróżnieniu nie używać papieru, lecz obmywać okolicę odbytu zimną wodą, a po starannem osuszeniu pudrować.

522. **Rp**. Sal. thermar. carolinens. 50·00. S. Łyżeczkę w szklance letniej wody rozpuścić.

523. **Rp**. Extr. secal. corn. 2·00; But. cacao q. s. ut f. l. a. supposit. Nr. X. S. 2—3 czopki dz.

524. **Rp**. Chrysarobin 0·80; Xeroformii 0·30; Extr. Bellad. 0·60; Vaselin. 15·00. Mf. ung. S. Maść

525. **Rp**. Extract. hamamel. virg. fluid. 0·20; Butyri cacao 10·00; Ol. amygd. 7·50. Mfung. S. W razie krwotoków posmarow.

526. **Rp**. Extr. fluid. Hydrastid. 25,0. S. 3 r. dz. po 25 kropli w razie krwawienia.

Można także użyć: Suppositoria haemorrhoid. »Anusol« (scatul. orig.).

Zalecają też w nowszych

czasach Almateinę w czopkach:

527. **Rp.** Almateini 1,0; Ol. Cacao q. s. ut f. suppos. anale. Dt. supp. Nr. X. S. 1—3 czopków dziennie.

Helminthiasis, zobacz **Ascaris lumbr., Oxyuris, Taenia.**

Hemicrania. B ó l g ł o w y p o ł o w i c z y. M i g r e n a. Uwzględnić: ogólne osłabienie, niedokrwistość, zimnicę, choroby nerwów, chor. narządów trawienia, zboczenia płciowe (patrz odpowiednie rozdziały). — W czasie napadu spokój, herbata z cytryną lub czarna kawa. Miesienie czoła i skroni (można użyć maści z mentolem lub kokainą). Smarowanie pręcikiem z mentolu.

528. **Rp.** Antipyrini 0,35; Coff. natr. sal. 0·10; Dtal. dos. Nr. X. Mfp. S. 1—2 prosz. na dzień w czasie migreny.

529. **Rp.** Phenacetin 0·50; Chinin. 0·10; Mfp. Dtr. tal. dos. Nr. X. S. J. w.

530. **Rp.** Pyramidoni à 0,35—0,50. Dtr. tal. dos. XX. S. W razie bólu 1 do 3 pr. w ciągu doby.

531. **Rp.** Euphorin 4·00; Div. in dos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

532. **Rp.** Coffeini citrici 1·00; Phenacetin 2·00; Sacch. 1·00. Mfp. div. in dos. Nr. X. DS. Co 2 godz. proszek.

533. **Rp.** Hydropyrini (lub Aspirini) 0,5. Dtd. Nr. XII. S. W czasie bólu do 4 proszków w ciągu doby użyć.

534. **Rp.** Kali bromat. pulv. 2,0. Dtd. Nr. V. S. jeden proszek w wodzie; W razie potrzeby po 3 godz. drugi.

535. **Rp.** Antipyrini coffeino-citrici (= Migraenin) 1,0. Dtd. Nr. III. S. W razie bólu 1 pr.

W razie, jeżeli głowa przy migrenie jest chłodna, robić gorące kompresy.

536. **Rp.** Pastae guaranae, Sacch. albi *āā*. 2·00. Mfp. Div. in dos. Nr. V. S. Jeden lub dwa proszki podczas migreny.

537. **Rp.** Mentholi 0·50; Spir. vin. gal. 10·00. DS. Do nacierania skroni.

Hernia incarcerata. — P r z e p u k l i n a u w i ę z i o n a. Próby odprowadzenia (zawsze tylko bardzo łagodne, nie forsowne!) są dopuszczalne: przy H. inguin. w ciągu pierwszych 24, przy H. crural. w ciągu pierwszych 12 godzin od chwili uwięźnięcia. Po tym czasie w y ł ą c z n i e leczenie operacyjne. Wyjątek mogą stanowić osoby w wieku bardzo podeszłym, ponieważ źle znoszą zabieg operacyjny, a martwica jelit zwykle później u nich występuje (ze względu na stwardnienie naczyń krwion. i trudność ich zaciśnięcia), niż u osób młodych.

Czynnikami pomocniczymi przy odprowadzaniu przepukliny mogą być: oziębienie (pulweryzacya eterem, chlorkiem etylu), — kąpiel ciepła i odprowadzanie w kąpieli. Odprowadzić przepuklinę zawsze należy przez powolny stopniowy

ucisk, pomału usuwający z pętli uwięzionej gazy i płyn obrzękowy.

U każdego chorego, podejrzanego o niedrożność jelit lub zapalenie otrzewnej należy zawsze dokładnie zbadać wszelkie wrota przepuklinowe, a nie ograniczać się do wywiadów i obmacania brzucha; niedopatrzenia są częste, a zgubne.

Herpes corneae febrilis Opryszczka rogówki. Występuje w przebiegu chorób gorączkowych, często na tle zimnicy lub po influency, nieraz równocześnie z opryszczkami na wardze. Leczenie: Zapuszczać ½% kokainę, zakładać maść:

538. **Rp.** Thigenoli 0,25; Xeroformii 0,15; Cocaini muriatici 0,05; Vaselini, Lanolini *āā* 2,5. Mfung.

Zakładać opaskę lekko uciskową. Na wewnątrz Antipyretica: Salipyrina, Aspiryna, Chinina i t. d.

Herpes simplex. Wypryszczki. Gdy połączone ze swędzeniem — zwilżać wodą kolońską lub wyskokiem kamforowym, poczem zasypywać pudrem. W razie owrzodzenia na częściach płciowych pędzlować rozczynem azotanu srebrowego (1:100). Na strupki na wargach po zwilżeniu wyskokiem — maści obojętne.

Herpes tonsurans — patrz Trichophytiasis.

Herpes zoster. Półpasiec. Chronić skórę zajętą od tarcia ubrania, zasypywać pudrem 5—10 razy dziennie.

539. **Rp.** Acid boric. pulv. 3,0; Talc. Venet., Amyl. Trit. *āā* 25,0; Bism. subnitr. 5,0; Pulv. Irid. florent. 3,0. S. Zasypka.

540. **Rp.** Talci venet., Amyl. Oryzae *āā* 20,0; Tannoform 10,0. S. Zasypka.

lub smarować kleiną cynkową:

541. **Rp.** Gelatin. alb., Zinc. oxydat. *āā* 15·0; Glycerin. 25·0; Aq. destillatae 45·0. S. Kleina cynkowa.

Okleja się dwa razy na dzień, a przed pudrem lub kleiną zmywa się wykwity płynem:

542. **Rp.** Acid. salicyl. 1,0; Glycerin. p. 3,0; Spir. Vini 100,0. S. Zewnętrznie.

Przy H. gangraenosus opatrunki przeciwgnilne.

Obok tego wewnętrznie środki przeciwgorączkowe: hydropyrina, aspiryna, fenacetyna z koffeiną, pyramidon i t. p. W razie utrzymujących się bólów po zagojeniu — arszenik.

Hordeolum. Jęczmień. Ciepłe okłady z rumianku lub z mączki siemienia lnianego; potem nacięcie. Przemywanie wodą borową lub 2% boraksem, a na noc powlekanie maścią kseroformową, airolową, thigenolową, ichtyolową i t. p. W razie skłonności do jęczmion uwzględnić stan spojówki i brzegów powiekowych i zalecić letnie okłady z boraksu 2% raz dziennie wieczorem.

Hydrocephalus. Wodogłowie. — H. acu-

tus. Zimne okłady, wcieranie szaruchy (po 2·0—4·0 dziennie na głowę i kark), wewnętrznie podać Kalomel, (0·01—0.03 co godzinę).

Dzieciom silnym można postawić 2—4 pijawek. W razie drgawek chloral (0·50 do 1·00 pro dosi). Synapizm na łydki i kark. Leczenie krzywicy i zołzów.

H. chronicus. Maść n. p. 10% jodoformowa; wewnętrznie Natr. jodatum. Leki moczopędne (Kali aceticum, Juniperus), leki przeczyszczające. Wypuszczanie systematyczne płynu przez nakłucie lędźwiowe (punctio lumbalis) powtarzane w krótkich odstępach 1—2 tygodni. (usuwa objawy pochodzące od wzmożonego ucisku śródczaszkowego.). Zabiegi operacyjne (połączenie komór z zatoką podłużną i t. d.).

Hyperaciditas ventriculi. Leczenie ogólne układu nerw. (wodolecznictwo), ruch, górskie powietrze. Ograniczenie palenia tytoniu, zwłaszcza przed jedzeniem.

Leczenie miejscowe polega w 1-ym rzędzie na podawaniu pokarmów jak najmniej pobudzających bł. śluz. do wydzielania (jaja surowe lub na miękko, mięso surowe, móżdżek, galarety, peptony, rozczyny białka, mleko, śmietana, masło, nóżki i potrawka cielęce, rosoły, beef-tea, kleiki, tarte ziemniaki, kalafiory, szpinak, somatoza, orszada, herbata). Następnie systematyczne stosowanie wód alkal., lub słono-alkal., lekko ogrzanych z rana naczczo w ilości 2—3 szklanek w odstępach 1/2 godzinnych (Szczawnicka Magdalena, Karlsbad, Vichy - Hôpital lub Grande Grille, Bilińska, Luhaczowicka »Vincentka«, Gleichenberskie źródło Konstantego, sztuczna woda alkaliczna słabsza lub silniejsza Rzący i Chmurskiego Nr III, IV, VI).

Objawowo podczas przypadłości podajemy letnią herbatę, wodę krościeńską, magnesiam ustam na koniec noża, natrium bicarbonicum (0,5 p. dosi). Przy jednoczesnej biegunce podawać Aq. Calcis 2—3 łyżek po jedzeniu. Równocześnie skłonność do nadmiernego wydzielania soku żołądk. łagodzić przez działanie na system nerwowy (podawanie bromu).

543. **Rp.** Strontii bromati 15,0; Aq. destill. 300,0. MDS. 4 razy dz. po łyżce stoł. (po jedzeniu).

544. **Rp.** Wody bromowej sztucznej Nr XIV lub XV Rzący i Chmurskiego. S. 4 r. dz. po jedzeniu po 1/2 szklanki.

Hyperaemia cerebri. Przy napadowem przekrwieniu mózgu (nawał, kongestya), ułożyć chorego spokojnie z podwyższoną głową; zimne lub lodowe okłady na głowę, gorące kamionki pod stopy lub ciepłe kąpiele nożne, gorczyczniki na kl. piers. i łydki, mocne środki czyszczące (senes, kolokwinty), w ostatecznym razie pijawki na wyrostki sutkowe lub upust krwi z żyły.

Przy przekrwieniach na

wykowych u ludzi otyłych i krwistych — leczenie otyłości, wody przeczyszczające (Morszyńska, Szaratica), dyeta jarska, wzbronienie alkoholu, kawy i herbaty. Ewentualnie leczenie ogólne nerwicy, objawy te wywołującej (neurastenia, histerya).

Hyperemesis gravidarum. Wymioty niepowściągłe ciężarnych. Zbadać dokładnie ciężarną w celu, czy się nie da wykazać anatomiczne cierpienie: tyłopochylenie, tyłozgięcie ciężarnej macicy, lub inne zmiany narządu płciowego, lub innych organów, jak nieżyt żołądka, białkomocz, i w takich razach leczenie przyczynowe.

W przypadkach, gdzie żadne zmiany wyraźne wykazać się nie dadzą, należy używać środków zrazu łagodniejszych, później coraz silniejszych, z tych, które bywają zalecane. Uregulowanie i zmiana dyety, picie śniadania w łóżku, jedzenie z rana pokarmów ostrych jak n. p. kawałek śledzia, albo picie koniaku zaraz po przebudzeniu. W ciężkich przypadkach bezwzględny spokój, dyeta mleczna, podawanie pokarmów chłodnych, woda sodowa, wody mineralne alkaliczne, połykanie kawałeczków lodu, kawa mrożona, lody, wino szampańskie przy jedzeniu. Stomachica, pepsyna, kwas solny. Lewatywy z bromu po 4·00. Zmiana warunków otoczenia.

545. **Rp.** Cerii oxalici 0·05; S. 1—2 pig. na dzień.

546. **Rp.** Mag. Bismuth 1·50; Natri bicarb., Sacch. albi *āā.* 2·00. Mf. pulv. Div. in dos. X. DS. 3 razy dnia proszek.

547. **Rp.** Kali bromati, Natri bromati, Ammon. bromati *āā.* 3·00; Aq. dest. 200·00. D. in vitr. nigro. S. Rano i wieczorem po łyżce w wodzie sodowej.

548. **Rp.** Cerii valerianici 0·05. S. 5 pig. dziennie.

549. **Rp.** Orexini basici 0·30; D. t. dos. XII. S. 3 pr. dziennie.

550. **Rp.** Cocain. muriat. 0·03; Antipyrini 1·0; Aquae dest. 100·0. S. Co $1/2$ godz. łyżeczkę.

551. **Rp.** Trae jodi; Chloroformi *āā.* 5·0. S. Rano i wieczór wśród jedzenia 5 kropli z wodą.

552. **Rp.** Kreosoti, Ol. amygd. dulc. *āā* 2·50. S. 3—4 razy dz. 5 kropli w mleku.

553. **Rp.** Cocaini muriat. 0·10; Aq. dest. 100·00. DS. Co $1/2$ godz. pół łyżeczki.

554. **Rp.** Menthol. 1·00; Spiritus vini 20·00; Aq. dest. 150·00. S. Co godz. łyżkę.

Narkotyki jak opium, morfina, chloral, jużto przez usta, jużteż podskórnie lub w lewatywach.

Lodowe okłady, synapizmy, rozpylanie eteru na okolicę żołądka. W cięższych przypadkach odżywianie przez odbytnicę.

Gdy te środki nie prowadzą do celu, stosowanie

na część pochwową belladony lub kokainy w postaci maści.

555. **Rp.** Cocaini muriat. 1·0; Extr. Belladonn. 0·25; Vaselini 15·0. Mfung. S. Do smarowania części pochwowej i ujścia.

Gdy chora nie zatrzymuje zupełnie pokarmów i zachodzi obawa o życie, wskazane jest wzniecenie poronienia, co jednak e consilio winno być postanowione.

Hyperidrosis. Poty nadmierne. Przy ogólnem poceniu unikać częstych kąpieli, napojów rozgrzewających, ciepłego odzienia i wstrząśnień umysłowych. Przeciw swędzeniu zwilżać wodą kolońską, octem, następnie pudrować.

Przy miejscowej h. (nogi, ręce, pachy i części płciowe) zmywania:

556. **Rp.** Tannoform 5·0; Spir. vin. rectif. 100·0. S. Zewnętrznie.

557. **Rp.** Decoct. cort. quercus e 20·0 ad 200·0. S. Do zmywania.

558. **Rp.** Kali hypermang. 0,2; Aq. destill. 100,0 S. Do zmywań (Steward).

559. **Rp.** Chloralhydr. 5,0; Ac. formic. 5,0; Bals. Peruv. 1,0; Alcohol 90.0; Ac. trichloroacet. 0,1. S. Zewnętrzn.

560. **Rp.** Ac. picronitrici 5,0; Spirit. Vini rect. 100,0. S. Zewn.

561. **Rp.** Formaldehyd. solut. 2,0; Spir. Vini 50% 100,0. S. Zewn.

562. **Rp.** Formalin 20,0; Spirit. vini rectif. 100,0. S. Maczać skarpetki i na drugi dzień suche wdziewać.

Obok tego zasypki jak poniżej.

Gdy na stopach wystąpią przeczosy i owrzodzenia, zalecić ob. codziennych kąpieli, częste zmiany pończoch:

563. **Rp.** Ung. diachyl. Hebrae 60·0; Naftalani 30·0. S. Raz dziennie owijać stopy, każdy palec z osobna płótnem nasmarowanem maścią przez 10—14 dni, potem kąpiele letnie codziennie i zasypywać:

564. **Rp.** Alumnol., Dermatoli *āā* 4·0; Amyl. trit. 15·0. S. Zasypka.

565. **Rp.** Tannoform. 10·0; Talc. venet. 20·0. S. Zasypka.

566. **Rp.** Pulv. Vasenolformal. 50,0. S. Zasypka.

567. **Rp.** Naphthol 5·0; Zinc. oleinici 30·0. S. Puder.

Gdy przeczosy zagojone a istnieje pot cuchnący (Bromidrosis), zalecić pędzlowanie nóg:

568. **Rp.** Ac. chromic. 5% do 10% lub Ac. picronitr. 2%. S. Do pędzlow.

569. **Rp.** Glycerin. p. 10·0; Ferr. sesquichlor. 30·0; Essent. bergamot. gtt. 20. S. 2 razy dnia pędzl.

570. **Rp.** Naphtol. 1·0; Glycerin. p. 2·0; Alcohol. abs. 20·0. S. 1—2 razy dziennie zapędzlować, po pędzlowaniu zawsze pudrować.

Unna rozróżnia dwie postacie:

1. Gdy ręce i nogi chłodne, bo krążenie nieprawidłowe, wtedy wieczór kąpiele letnie z octem, spir. kamforowym, gorczycą, — potem:

571. **Rp.** Ol. terebinth., Ammon. sulfoichtyol. *āā* 5·0; Ung. zinc. oxyd. 10·0. M. f. ung. S. Maść; rano zmyć i puder.

2. Gdy ręce i nogi ciepłe skutkiem przekrwienia, wtedy wieczór letnie kąpiele i wcierania:

572. **Rp.** Ammon. sulfoicht. 5·00; Aq. dest. 50·0; Lanolini anhydr. 20·0. S. Rano zmyć mydłem ichtyolow. przetłuszczonem.

Wewnętrznie podawać:

573. **Rp.** Pulv. agaric. alb. 2·0; Sacch. alb. 5·0. M. f. pulv. Div. in dos. Nr. XX. S. 2—3 pr. dziennie.

574. **Rp.** Agaricin. 0·02; Sacch. alb. 3·00. M. f. p. Div. in dos. Nr. X. S. Co 3 godziny proszek.

75. **Rp.** Atropin. sulf. 0·01; Gumm. tragacant. 1·50; Glycerin., Pulv. Liquirit. *āā* qu. s. ut f. pill. XX. S. 2 pigułki dziennie.

Hypertrichosis. Nadmierne uwłosienie. Chwilowo usunąć można włosy, nakładając na skórę ciasto:

576. **Rp.** Baryum sulfurat. 10,0. S. Zmięszać z równemi częściami wody i mąki na ciasto a po kilku minutach zmywa się ciepłą wodą i pudruje, lub:

577. **Rp.** Perhydrol 25,0. S. Codziennie pędzlować miejsca zajęte.

578. **Rp.** Perhydrol 5 cm³; Eucerinum anhydricum 20 cm³. Mfung. S. Przykładać codziennie przez kilka miesięcy.

Hysterya. Histerya. Zwrócić uwagę na zmiany w poszczególnych organach, zwłaszcza w narządzie moczo-płciowym i w każdym przypadku wykluczyć cierpienie organiczne. Tak np. Sclerosis multiplex w swych początkach wskutek zmienności objawów bywa często za histeryą brana. Cierpienia, towarzyszące histeryi, jak niedokrwistość, bledniсę, należy odpowiednio leczyć.

O racyonalnem leczeniu histeryi tylko wtedy może być mowa, jeśli lekarz, uzyskawszy zaufanie chorej (nie tylko jako lekarz, ale i jako człowiek), zdoła wynaleść przyczynę psychiczną cierpienia i bądź to radą, bądź pomocą, bądź też perswazyą zdoła tę przyczynę usunąć lub nauczy chorą inaczej znosić swoje psychiczne cierpienie.

U dzieci: polecić rodzicom nie zwracać uwagi dziecka na jego cierpienia, usunąć z pod wpływu osób dorosłych szczególnie chorych, wprowadzić w warunki i otoczenie wiekowi dziecka odpowiednie, przebywanie ciągłe w towarzystwie dzieci i t. p.

W cięższych przypadkach chorego umieścić w odpowiednim zakładzie i leczenie systematyczne przeprowadzić.

W mniej wybitnych—leczenie w zakładach wodoleczniczych, zimne nacierania, kąpiele letnie, kąpiele borowinowe (fabr. »Tlen« lub sól borowinowa Mattoniego); tabletki z kwasem węgl. Dr. Sedlitzkiego do kąpieli; kąpiele musujące tlenowe (t. zw. Ozet-Baeder wedł. Sarasona) i inne procedury. Elektryzowanie prądem stałym lub faradycznym daje nieraz dobre skutki.

Ze środków wewnętrznych wszystkie nervina, jak asa foetida, castoreum, valeriana, camphora bromata, zincum valerianicum i wiele innych. Obok tego pobyt na wsi, w górach lub kąpielach morskich, hygieniczne życie, dyeta pożywna niepodniecająca. Haematicum Glausch.

Podczas napadu histerycznego raptowne zlanie wodą twarzy, silny prąd elektryczny, chłodna kąpiel, chloral w lewatywie lub na wewnątrz. W razie bezsenności sulphonal 1—2 gram. na noc, amylenhydrat 2—3 gram. w wodzie. Wogóle jednak środków nasennych i narkotyków należy o ile możności unikać ze względu na łatwość przyzwyczajenia się do nich chorych tej kategoryi.

Obok tego zalecane bywają zastrzykiwania sperminy (Poehl), mięszanka bromowa.

579. **Rp.** Somnali 10·0; Aq. dest. 45·0; Syr. rub. id. 20·0. MDS. Na noc łyżkę zażyć.

580. **Rp.** Pyramidon bicamphor. 0·5. D. t. dos. V. S. 2 proszki dziennie.

581. **Rp.** Ammon. bromat., Natr. bromat., Kali brom. *āā.* 3·50; Aq. dest. 200·00. DS. Rano i wieczór po ½—1 łyżce w herbacie lub mleku. —

582. **Rp.** Sperminum Poehl pro inject. S. 1—2 ampuł. dz. (Można także podawać wewn. lub w enemach).

583. **Rp.** Tinct. nuc. vom. 1·00; Tinct. castorei 2·00; Aqu. lauroc. 10·00. DS. 3 razy po 10 kropli.

584. **Rp.** Castorei mosc. 0·50; Sacch. alb. 2·0. M. f. p. Div. in dos. Nr. X. S. Dwa proszki dziennie.

585. **Rp.** Tinct. castorei, Tinct. valerian. *āā.* 2·0; Tinct. asae foetid. 5·0; Tinct. opii croc. 1·0. S. 3 razy dnia po 10 kropli zażyć.

586. **Rp.** Trionali 1·0. Dent. tal. dos. Nr. V. S. Na noc 1—2 proszki.

Ichthyosis. Rybia łuska. Kąpiele ciepłe z dodatkiem sody lub boraksu albo parowe, usuwanie łusek przez zmywanie mydłem; po kąpieli nacieranie całej skóry 1—2% maścią naftolową, 4% maścią salicylową, borową, tranem.

587. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Sulf. praecip. 5,0; Ung. Glycerin. 100,0. Mfung. S. Maść.

Icterus. Żółtaczka. Leczenie powinno być przedewszystktem zastosowane do przyczyny cierpienia (Catarrhus gastro-duodenalis, Cholelithiasis, Cirrhosis hepatis, Carcinoma hepatis etc.). Zresztą leczenie przypadowe. Dyeta przeważnie mleczna i rosołowa (unikać mięsa); w razie bólów w okolicy wątroby, okład ciepły i wstrzykiwania podskórne morfiny.

Swędzenie skóry łagodzą ciepłe kąpiele z dodatkiem sody i zmywania 2% kwasem karbolowym z dodatkiem sody, lub rozczyn:

588. **Rp.** Acidi carbol., Mentholi *āā* 1,0; Spir. Vini 100,0. S. Do nacierania, lub:

589. **Rp.** Acid. carbol. 5,0; Lanolin., Axung. porc. *āā* 25,0. MDS. Zewnętrznie do nacierania (Eichhorst).

Właściwe leczenie żółtaczki jest całkowicie zależne od wywołującej ją przyczyny. Przy Ict. catarrh. zalecamy sól lub wodę karlsbadzką (ewent. Luhaczowicką Aloizkę z dodatkiem Szaraticy) i codziennie lewatywy z zimnej wody.

Ileus. Niedrożność jelit bez względu na przyczynę wymaga zawsze leczenia chirurgiczn. Wszelkie próby przywrócenia drożności jelit na drodze nieoperacyjnej powodują tylko stratę czasu, tak często drogiego przy szybko rozwijających się zmianach anatom. w jelitach.

W okresach początkowych rozpoznanie bywa niekiedy b. trudne; wtedy uwzględnić należy: ból w jamie brzusznej, niekiedy wyczuwalny guz lub przynajmniej opór przy obmacywaniu, szybki wpływ schorzenia na samopoczucie i stan ogólny (szybkie miękkie tętno), nudności, wymioty, brak stolca i wiatrów, brak zawartości kałowej w odbytnicy przy badaniu palcem.

Tylko przy t. zw. ileus paralyticus w toku zapalenia otrzewnej dozwolone jest zachowanie się wyczekujące, o ile rozpoznanie jest zupełnie pewne. W tych razach niekiedy może być pożyteczne zastrzykiwanie atropiny lub physostigminy (0,001! na dawkę 2—3 razy dz.) i wszelkie pomyślne wyniki leczenia wewnętrznego niedrożności jelit odnoszą się do tej grupy.

Patrz także »Hernia incarcerata».

Impetigo patrz **Eczema.**

Impotentia coeundi. Stwierdzić przyczynę (wady w budowie narządu płciowego, wiąd lub zapalenie rdzenia, cukrzyca, zmiany w jądrach np. gruźlica, nerwice ogólne i t. p.) i do tego stosować leczenie. Obok tego, zwłaszcza w przypadkach nerwowych, stosujemy psychoterapię, wzmacnianie ogólne ustroju (żelazo, chinina, arsen, fosfor, górskie powietrze lub pobyt nad morzem), zabiegi wodolecznicze, elektryzowanie.

Podawanie Aphrodisiac'ów jest niepewne (Tra Cantharid. gtts 4—10 [nerki!]; Strychnina; Secale cornutum; Cornutinum citri-

cum; Yohimbinum, Sperminum Poehl).

Infarctus pulmonum. Bezwzględny spokój. Okłady lodowe na okolicę serca. Gorczyczniki na kl. piers. W razie bólów wstrzyknięcie podskórne morfiny lub:

590. **Rp.** Morph. muriat. 0,01; Rd. Ipecac. pulv. 0,03; Sacch. lact. 0,5. Mfpulv. Dtd. Nr V. S. 3 r. dz. po proszku.

W razie kaszlu i krwioplucia:

591. **Rp.** Plumbi acet., Extr. Opii *āā* 0.6; Succi Liquir. depur. 3,0. Mfpill. Nr XXX. S. 4 r. dz. po 2 pig.

592. **Rp.** Plumbi acet. 0,3; Aq. dest. 120,0; Syr. simpl. 25,0. MDS. Co 2 godz. po łyżce stoł.

W razie zatoru zakaźnego:

593. **Rp.** Trae Eucalypti 20,0; Syr. Cort. Aurant. 40,0. MDS. 3 r. dz. po łyżeczce od kawy.

594. **Rp.** Kreosoti 1,0; Liqu. Kalí caust. 2,0; Aq. dest. ad 200,0. MDS. Do wziewania.

Przy nieregularnem tętnie i objawach niedomogi serca:

595. **Rp.** Pulv. folior. Digital. 0,05; Ammon. carbon. 0,4. Mfpulv. Dtd. Nr XII ad chart. cer. S. Co 2 godz. 1 proszek.

596. **Rp.** Inf. folior. Digital. e 1,5 ad 180,0; Liquor. Ammon. anis. 2,0; Syr. simpl. 15,0. MDS. Co godzina łyżkę.

597. **Rp.** Camphorae tritae 0,05; Sparteini sulfur. 0,03; Coffeini natr. benz. 0.15; Sacchari albi 0,1. Mfpulv. Dtdos Nr XV. S. Co godzina proszek.

Influenza. Grypa. Najpierw podać można środek przeczyszczający. Dalej leczenie objawów, środki przeciwgorączkowe, chinina, aspiryna, antipyrina, phenacetyna, coffeina, szczególnie, gdy bóle głowy zbyt silne, natr. salicylicum (zwłaszcza dzieciom). Patrz także Bronchitis.

598. **Rp.** Chinini mur. 0·35; Salipyrin 0·50. D. t. dos. XII. S. 3 proszki dziennie.

599. **Rp.** Salophen 0·50. Dent. tal. dos. Nr. X. in past. compress. S. 3 pastylki dziennie.

600. **Rp.** Hydropyrini Richter 0·50. Dtal. dos. Nr. XX. S. Do 5 proszków w ciągu doby.

601. **Rp.** Aspirini (lub taniej: Acidi acetylosalicylici) 0·15—0·30. Dent. tal. d. Nros X. S. 3 proszki dziennie.

Insolatio. Przenieść chorego w chłodne, przewiewne miejsce. Ułożyć go w pozycyi siedzącej, zwolnić ubranie w szyi i w pasie, zmywać głowę i pierś zimną wodą. Zawijać ciało w mokre prześcieradła. Podawać łyżkami zimną wodę. Ewent. sztuczne oddychanie. Pijawki za uszami. Ciepłe kąpiele na nogi. Analeptica i excitantia. Purgantia. Synapizmy na łydki.

Intermittens. Zimnica. W okolicach zimniczych przestrzegać przed ukłuciem komarów, użycie siatek ochronnych. Zimnicę ludzką przenosi tylko gatunek anopheles. W czasie napadu leżenie w łóżku. Przed napadem wiadomym, na 5 godzin chinina.

Częste napady wymagają zmiany miejscowości.

602. **Rp.** Chinini muriatici 0·50. Dtur. tal. dos. Nr. X. S. 3 proszki dzien. przez parę dni, potem (chociażby napad się nie powtórzył) 2 razy dzien. po 0,3 przez kilka dni, następnie w ciągu tygodnia po jednym proszku.

Jeżeli chory chininę wymiotuje, można ją dać w lewatywie z krochmalem lub:

603. **Rp.** Chinini mur. 3·00; Antipyrin 2·00; Aq. dest. 6·00. MDS. Do wstrzykiwań podskórnych. (1 strzykawka = 0·3 chinin. mur.).

604. **Rp.** Chinini muriatic. 2,0; Aq. dest. 100,0. S. Po lewatywie czyszczącej wprowadzić do odbytnicy w 2 porcyach w ciągu godziny.

Jeżeli chory nie znosi chininy, podawać euchininę, błękit metylenowy.

605. **Rp.** Euchinini 1·5—2·0 = 1·0 chinin. hydrochlor.

606. **Rp.** Methyleni coerulei 0,1—0,2. Dtd. in caps. amyl. Nr X. S. 3—4 proszk. dzien.

Przy dłuższem trwaniu:

607. **Rp.** Decoct. cort. chinae e 10·00 ad 180·00; Sol. arsen. Fowleri 1·00; Syrup. sacchari 20·00. MDS. 4 łyżki dziennie.

608. **Rp.** Sol. arsen. Fowleri 5·00; Trae chinae comp. 15·00. S. Rano i wieczór po 5 kropli, postępować co dzień o jednę kroplę, aż do 20-tu.

609. **Rp.** Sol. Fowleri, Tinct. eucalyp. glob. *āā*. 10·00. DS. Po obiedzie i kolacyi 5—20 kropli w kieliszku wody.

W zastarzałych przypadkach poleca Baccelli następ. przepis:

610. **Rp.** Chinin. sulfur. 4,0; Kali ferro-tartar. pur. 10,0; Acid. arsenic. 0,1; Aq. dest. 300,0. S. W ciągu 1-ej doby łyżkę stołową co godzinę, w ciągu 2-ej co 2 godz. i t. d. aż do czasu, kiedy wypadnie użyć tylko rano i wieczór po łyżce.

Intertrigo. Wyprzenie. Dla zmniejszenia pocenia, swędzenia i sączenia zwilżać wyskokiem, pudrować i zakładać watę między stykające się powierzchnie skóry.

611. **Rp.** Zinc. oxydat. 2·0; Pulv. semin. lycopod. 20·0. S. Zasypka.

612. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Ol. Amygd. 5,0; Spir. Vini rectif. 100,0. S. Zewnętrznie.

613. **Rp.** Alumin. plumos., Pulv. rad. ireos flor. *āā* 25·0; Amyl. oryzae 50·0. S. Zasypka.

614. **Rp.** Talci pulver., Amyli Tritici *āā* 25,0; Ac.

borici pulv. 10,0; Pulv. Rad. Irid. flor. 3,0. S. Zasypka.

Gdy jest zaczerwienienie, przeczosy, rozpadliny na skórze — obmywać wodą:

615. **Rp.** Methylenblau, 0,5; Aq. dest. 400,0. S. Zewnętrz.

lub c. Hydrogen. hyperoxyd. soluto 3% i pudrować.

Dla usunięcia zapalenia skóry po ustąpieniu sączenia:

616. **Rp.** Sulfur. praecip. 2·0; Zinc. oxydat. 3·0; Terr. siliceae 1·0; Adip. benzoat. 14·0; Mf. u. DS. Maść.

617. **Rp.** Ammon. sulfoicht. 5·00; Zinc. oxydat. 10·0; Empl. diachyl. comp., Lanolin. anhydr. *ää* 50.0 M. f. ung. S. Maść.

albo zalecić okłady:

618. **Rp.** Aq. Plumbi; Aq. dest. *ää* 50,0. S. Do okładów.

Okłady zmieniać co 3 godz., a przy zmianie okładu wyskok i puder.

W celach zapobiegawczych zasypki i wyskok; u dzieci zwrócić uwagę na stan przew. pokarmow.

Invaginatio, patrz Ileus.

Iritis. Iridocyclitis. Zapalenie tęczówki i ciała rzęskowego. Miejscowe leczenie polega na gorących okładach przez kilka godzin dziennie (z wyjątkiem Iritis traumat., gdzie wskazane są okłady zimne a nawet lodowe) i zapuszczaniu środków rozszerzających źrenicę, jak: atropina $^1/_2$% (w połączeniu z kokainą 1%); skopolamina $^1/_2$%; eumydrina 1%. Jeśli potrzeba silniejszego działania, dobrą jest następująca mieszanka:

619. **Rp.** Atropini sulfurici 0,05—0,1; Cocaini muriatici 0,1—0,2; Scopolamini hydrobrom. 0,025; Aq. dest. 10,0. S. suo nom.

Rozczyny powyższe zapuszcza się po 1—2 kropli kilka razy dziennie, w razie potrzeby nawet co 2 godziny. Jeżeli mimo tego źrenica się nie rozszerza, a ból i przekrwienie są silne, przystawić kilka pijawek na skroń, albo upuścić krwi zapomocą Heurteloupa, poczem dalej atropinizować oko; można nawet włożyć do worka spojówkowego mały kryształek siarkanu atropiny. Zamiast gorących okładów niejednokrotnie dobrze działa spirytusowa opaska Salzwedlowska.

W przypadkach przewlekłych postaci zapalenia tęczówki (np. w iritis serosa) oprócz powyższych środków zapuszczać przez czas dłuższy dioninę coraz w silniejszych (2—20%) rozczynach; dionina działa tutaj jako resorbens i lymphagogum.

W każdym przypadku Iritis uwzględnić tło etyologiczne (kiła, gościec, zimnica, skaza moczanowa, cukrzyca i t. p.) i wdrożyć równocześnie z miejscowem odpowiednie leczenie ogólne.

Następstwa zaniedbanej Iritis, jak Seclusio, i Occlusio pupillae wymagają

częstokroć zabiegu operacyjnego, mianowicie trzeba wykonać bądź to Irydektomię optyczną, bądź też Irydektomię w celu zapobieżenia rozwojowi jaskry następowej. W przypadkach niepomyślnego zejścia Iridocyclitis, gdy gałka oczna jest oślepła i bolesna, jedynem wyjściem pozostaje nieraz enukleacya.

Ischias. Rwa kulszowa. Wynaleźć przyczynę.

Pamiętać należy, iż ischias obustronna jest najczęściej następstwem ogólnej choroby, np. kiły, skazy moczan., cukrzycy. Wykluczyć zawsze należy choroby miednicy małej: nowotwory, caries, cierpienia kobiece, krwawnice i t. p. Jeśli chory przebył lues, a cierpienie jest choćby tylko cokolwiek uporczywe, zastosować należy leczenie swoiste.

Jeżeli na tle zimnicy, to chinina, arsen; jeżeli wskutek zaziębienia: kąpiele ciepłe, łaźnia parowa, leżenie w łóżku, ciepłe utrzymywanie nóg, środki odwodzące wzdłuż nerwu kulszowego, jak: suche bańki, tinct. jodi, synapiz., vesicatoria, naftalan, obok tego masaż, prąd elektryczny stały (anoda na miejsce bolesne), rozpylanie eteru przyrządem Richardsona, na wewnątrz antipyrina, Natr. salicyl., phenacetyna, salipyrina, hydropyrina, lub kali jod., Salimenthol, Samol, Sapomenthol Matula, Linim. m. b. c. Rubel.

W razie silnych bólów injekcye morfiny lub:

620. **Rp.** Acid. hyperosmici 0·10; Aq. dest. 10·00. S. 1/4 strzykawki Pravaza.

Jeżeli neuralgia się zmniejszy, chorego można wysłać do kąpiel: Swoszowice, Podgórze (pod Krakowem), Lubień, Cieplice czeskie, Trenczyn, Piszczany, Busk, Truskawiec; kąpiele borowinowe (fabryki »Tlen« i Mattoniego sól borowinowa). Polecane też bywają z dobrym skutkiem kąpiele w limanie odeskim.

W przypadkach ciężkich uciec się można do naciągania nerwu.

621. **Rp.** Antipyrini, Chinini muriat. *āā.* 0·50. S. 3 pr. dziennie.

622. **Rp.** Natri jodat. 30,0; Natr. bicarbon. 10,0; Aq. dest. ad 300,0. Adde Tra bellad. 1,0. S. Od 1—9 łyżecz. na dzień.

623. **Rp.** Salophen 1·00; D. tal. dos. Nr. X. S. Co 2 godziny proszek.

624. **Rp.** Analgeni 0·50; D. tal. dos. Nr. X. S. 3—5 pr. dziennie.

625. **Rp.** Pyramidoni 0·35—0·50. Dtdos. Nr. X. S. 3 proszki dz.

W niektórych przypadkach niemal swoiście działa Kryofina:

626. **Rp.** Kryofini 0,4; Coffeini puri 0,075. Mfpulv. Dtd. Nr XV. S. 2—3 razy dzien. proszek.

W ostatnich czasach coraz bardziej polecają wstrzykiwania endoneuralne lub perineuralne dużych ilości fizyolog. rozczynu soli kuch. Należy uciekać się do

nich ilekroć miesienie, galwanizacya, faradyzacya tudzież szkockie tusze (obok odpowiedniej niedrażniącej dyety i stosowania środków czyszczących) nie dają dobrych wyników.

Keratitis parenchymatosa vel interstitialis. Miąższowe zapalenie rogówki. Występuje w młodocianym wieku, najczęściej na tle kiły wrodzonej, jako jeden z objawów tryady Hutchinsona.

Od początku zalecić gorące kataplazmy po kilka godzin dziennie, zapuszczanie atropiny ($^1/_2$%) z kokainą (1%) raz do kilku razy dziennie dla utrzymania źrenicy w rozszerzeniu i dla zapobieżenia zrostom; ciemny pokój, wzgl. ciemne szkła. Równocześnie ogólne leczenie przeciwkiłowe — wcierania, wzgl. jod. Mimo tych wszystkich środków rogówka zwykle zaćmiewa się w całości, potem jednak tworzą się w niej naczynia i zaćmienia zaczynają się wyjaśniać.

Dopiero po ustąpieniu wszelkich objawów zapalnych należy przystąpić do wyjaśnienia pozostałych zaćmień zapomocą środków drażniących, jak Unguentum flavum, kalomel i t. p. (patrz Maculae et nebulae corneae). Jednę tylko dioninę można bez niebezpieczeństwa zacząć stosować jeszcze przed upływem okresu zapalnego. Ozdrowieńców posyłać do zdrojowisk solankowych i jodowych.

Jeżeli ani wywiady, ani badanie ogólne nie stwierdzają kiły dziedzicznej, myśleć należy o innem tle, jak: zołzy, gruźlica, krzywica i t. d. i w leczeniu wypełniać odpowiednie wskazania ogólne.

Keratoconus. Stożek rogówkowy. W okresie powstawania zapuszczać pilokarpinę 1—2% z kokainą $^1/_2$—1% dla obniżenia napięcia wśródgałkowego (raz — 2 razy dziennie). Czasem możliwą jest przynajmniej częściowa korekcya za pomocą szkieł wklęsłych sferycznych lub walcowatych, albo za pomocą szkieł hyperbolicznych. Zresztą leczenie operacyjne, galwanokaustyka szczytu stożka — w razie potrzeby z następową irydektomią, i odpowiednie szkła korekcyjne.

Laryng. catarrh. acuta. Ostry nieżyt krtani. Środki napotne, okłady wysychające, w samym początku wziewania zimne rozpylaczem Richardsona, lub też wziewania z przyrządu Siegla, używając do tego ałunu czystego 1% z dodatkiem 0·10% morfiny; podobnież boraksu lub soli kuchennej.

U dzieci: Pseudocroup.

Wziewanie pary wodnej lub słabych roztworów soli, natr. carbon., ammon. mur. jużto z inhalatora, jużto przez trzymanie dzieci nad parą. Ciepłe okłady na szyję, kataplazmy. Podawać dużo ciepłych napojów, herbaty, mleka.

W razie silnego zwężenia krtani, wywołanego obrzmieniem podwięzadłowem — intubacya.

627. **Rp.** Extr. hyoscyam. 0.20; Aquae Laurocerас. 5·00; Mucil. gummi arab. 20·00; Syrup emulsiv. 30·00. F. linctus. S. Co 2 godziny łyżeczkę dla złagodzenia kaszlu.

628. **Rp.** Dct. althaeae 100.0; Sal. ammon. depur. 1.0; Syr. capilli vener. 10·0 DS. Co godzinę łyżeczkę.

629. **Rp.** Aspirini 0·10—0·30. Dt. d. Nr. XII. S. 3 pr. dziennie.

Dzieci skłonne do L. w czasie niepogody trzymać w domu.

Laryngitis chronica. P r z e w l e k ł y n i e ż y t k r t a n i. Wziewania (przyrządem Siegla) środków ściągających jak np. Zinc. sulfuric. 1%; jeżeli leczenie to nie wystarcza, należy stosować leczenie miejscowe, a mianowicie pędzlowania krtani 2—10% lapisem, zwracając równocześnie uwagę na zachowanie się gardła, jamy noso-gardłowej i nosa. U dzieci zwrócić uwagę w kierunku zołzów. Pobyt nad morzem lub w górach, płukanie i picie szczawnickiej Józefiny, wód Luhaczowickich. W przypadkach lżejszych zadmuchiwania do krtani z czystego ałunu, lub ałunu z morfiną.

630. **Rp.** Alum. crudi, Sacch. lactis *āā*. 5·00; Morphii mur. 0·10 DS. Do zadmuchiwań k r t a n i o - wych.

Laryngitis crouposa. B ł o n i c a k r t a n i. Ponieważ dławiec (krup prawdziwy) jest prawie zawsze tylko błonicą krtani, przeto stosować należy surowicę przeciwbłoniczą i to w dawce większej, 2—3 flaszeczek; wyniki tego leczenia w dławcu są bardzo dobre.

N i e u ż y w a ć a n i u p u s t u k r w i, a n i p i j a w e k, pryszczydeł. Lekkie środki przeczyszczające.

Wziewanie z aparatu Siegla jużto wody wapiennej, jużto podanych niżej środków, z początku co 3 godziny, w braku przyrządu inhal. nachylać dziecko nad wodą parującą.

Leczyć błonicę, jak podano przy *Diphteritis*, a gdy występują objawy ścieśnienia krtani (stenosis), przyczem i błony zaczynają się odrywać, dawać środki wykrztuśne.

W razie upadku sił: wino, koniak, czarna kawa z rumem, kamfora. Tra Strophanti 3 razy dnia po 5—6 kropli. Jeżeli przy wdechu i wydechu słychać rzężenia z odrywających się błon, wtenczas można dać środek wymiotny.

631. **Rp.** Inf. ipecac. e 1·00 ad 50·00; Tart. emetic. 0·05; Syrup. rubi idaei 10·00. MDS. Co 5 minut łyżeczkę aż do wymiotów.

Gdy się jednak ścieśnienie krtani wzmaga, występuje zapadanie dołków nadobojczykowych, zaciąganie się dołka podsercowego, bezgłos i napady duszności — nie zwlekać z wykonaniem intubacyi lub tracheotomii.

632. **Rp.** Inf. ipecac. e 0·20 ad 80·00; Kali chlorici 1·00; Syrup. rub. id. 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

633. **Rp.** Ammon. muriatici 1·00; Aquae dest. 200·00. DS. Do inhalacyi.

634. **Rp.** Acidi lactici 2·00; Aqu. dest. 300·00. DS. Do inhalacyi.

635. **Rp.** Thymoli 0·10; Mentholi 1·0; Spir. vini 20·0. MDS. 20 kropli na kieliszek wody ciepłej do inhalacyi (co 2—3 godziny).

636. **Rp.** Acidi borici 30·00; Resorcini p. 15·0; Aquae dest. 1000·0. MDS. Do inhalacyi.

637. **Rp.** Infus. ipecac. e 0·20 ad 100·0; Pilocarp. mur. 0·02; Syr. rubi idaei 15·00. MDS. Co pół go dziny łyżeczkę.

Laryngospasmus. Kurcz głośni. Jest prawie zawsze objawem tężyczki dziecięcej czyli spasmofilii (patrz Eclampsia infant.). Zatem odpowiednie żywienie, fosfor, lecytyna, protylina, past. jodoferr. Jahr. W razie napadu zbryzgiwania twarzy zimną wodą. Przy powtarzaniu się napadów wewnętrznie:

638. **Rp.** Natri bromati 1·00; Aquae destill. 80·00; Syr. simpl. 20·00. MDS. Co 3—4 godz. łyżkę.

639. **Rp.** Chloral hydrat 2·0; Aqu. destill., Mucilag. gum. arab. *āā.* 50·00. S. Co 2 godziny łyżeczkę aż do ustania napadów.

640. **Rp.** Antispasmini 0,1; Aq. lauroceras. 10,0. MDS. 2 r. dz. po 10—15 kropli.

Leukaemia. Białaczka. Przyczyna niewiadoma. Leczenie prawie zawsze bez skutku. Z leków działa jeszcze najlepiej arsen. Przemijającą, niekiedy jednak i dłuższą poprawę otrzymywano przez stosowanie promieni Roentgena.

Podawać należy chininę z żelazem lub dodatkiem arszeniku. Po dłuższem używaniu zmienić na ol. eukalyptusowy i piperynę, lub polecić pić wodę Gubera. Levico, Roncegno; kąpiele borowinowe (fabr. »Tlen« i Mattoni), Krynica, Żegiestów, St. Moritz, Francensbad.

Żywić chorego forsownie, pobyt na świeżem powietrzu najlepiej górskiem, mierny ruch, zresztą leczenie objawowe.

Radzono inhalacye z tlenu 30—50 litrów dziennie.

641. **Rp.** Piperini 5,00; Ol. eucalypti e fol. rec. 10,00; Chinin. muriat. 4,00; Extr. et. pulv. liquir q. s. ut. f. pil. Nr. 200. S. 4—8 pigułek dziennie.

642. **Rp.** Chin. mur. 5,00; Ferri carbon. sacch. 4,00; Natri arsenicosi 0,10; Extr. et pulv. gent. q. s. ut f. pill. Nr. 100. S. 1—2—5 na dzień.

Wstrzykiw. podskórne: przetworów arszeniku, najlepiej w postaci Alkarsodylum f. Wewiórski (Lwów), lub z zagranicznych prze-

twory Clina (Metharsinate, Natr. kakodylic.).

Lichen ruber. Liszaj czerwony. Miejscowo smarowanie maścią:

643. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corros. 0,1; Ac. carbol. 2,0; Ung. Zinci benzoati 50,0. Mfung. S. Maść.

Na uporczywsze guzki:

644. **Rp.** Ung. glycerin. neutr. 60,0; Ac. salicyl. 2,0; Ac. tartar. 3,0; Ac. carbol. 1,0. Mfung. S. Maść.

645. **Rp.** Ac. carbolic. 5,0; Hydrarg. bichlor. corros. 0,5; Kreosot. 2,0; Collodii 50,0. S. Zewnętrznie. (Uważać na możliwe objawy zatrucia rtęcią!).

646. **Rp.** Ac. pyrogall. 10,0 (albo Ararobae depurat. 5,0); Ac. salicyl. 1,0; Ichtyol 1,5; Ung. benzoati 50,0. Mfung. S. Maść.

Wewnętrznie podawać arszenik diuretica, wody alkaliczne; czasem należy zastosować leczenie przeciwdnawe.

Lupus:

a) L. erythematosus (Liszaj rumieniowaty). Z początku zawsze środki łagodniejsze, ciasta obojętne, zasypki, wcieranie mydła szarego dla wywołania lekkiego podrażnienia. W razie uporczywości smarować aż do podrażnienia:

647. **Rp.** Sol. arsenic. Fowleri 1,0; Spirit. Vini 50% 6,0. S. Zewn.

648. **Rp.** Resorcini resubl. 10,0; Spir. Vini 70° ad 100,0. S. Zewn.

albo codzienne smarowania nalewką jodową, a jednocześnie do wewnątrz podawać chininę.

Użyć można również maści i ciast drażniących:

649. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Ac. pyrogall. 2,0; Ung. Zinci Wils. 20.0. Mfung. S. Maść.

650. **Rp.** Ac. salicyl. 0.5; Ichtyol 5,0; Resorcini resubl. 1,5; Zinc. oxydat, Amyli Tritici *āā* 12,0; Vaselini fl. 25,0. Mfpasta. S. Zewnętrznie.

Wreszcie zmiany uporczywe można wyskrobać, wypalić żegadłem Paquelina lub zastosować leczenie światłem.

b) L. vulgaris — (Toczeń, liszaj żrący). Zależnie od umiejscowienia i rozległości zmian wyskrobać dokładnie i wypalić żegadłem Paquelina albo wyciąć i pokryć sposobem Thierscha, albo stosować plaster rtęciowy lub salicylowy (10—20%).

651. **Rp.** 66% Sol. Lenigallol. S. Przykładać gazę zamoczoną na miejsca chore.

652. **Rp.** Ac. pyrogall. 20,0; Vasel. fl., Lanolini anhydr. *āā* 40,0. Mfung. S. Maść.

Albo stosować maść Unny przez 2—3 dni:

653. **Rp.** Ac. salicyl., Liqu. stibii. chlor. *āā*. 2·0; Creosoti, Extr. cannab. ind. *āā*. 4·0; Adeps lanae. 8·0. M. f. ung. S. Maść zielona Unny.

Poczem: maść borową, cynkową, lub lapisową, a po zagojeniu znowu zieloną.

Na suche nacieki tocznia można użyć Kal. hypermangan. subtil. pulveris. do posypywania. Na owrzodzenia lepszy jest rozczyn:

654. **Rp.** Kali hypermang. 1,0; Aq. dest. 10,0. S. do pędzlow., lub:

655. **Rp.** Resorc. resubl. 10,0; Vaselin. fl. 20,0. Mfung. S. Maść żrąca.

W postaciach przerostowych użyć można przez parę godzin:

656. **Rp.** Kal. caust.; Calcar. ustae.; Sapon. virid.; Aq. dest. *āā.* 2.50. S. Po nasmarowaniu przyłożyć zamoczony wacik wielkości tego miejsca, które ma być zniszczone.

Gdy istnieją tylko pojedyńcze guzki, okłuwać pręcikami zamaczanymi w liqu. stib. chlor.

Obok leczenia miejscowego zalecać i ogólne, świeże powietrze, żelazo, arszenik, tran, jod i kąpiele w solankach jodowych.

Lymphadenitis. W leczeniu uwzględnić przedewszystkiem przyczynę i naturę cierpienia (rany zanieczyszczone lub wypryski w części obwodowej ciała najbliżej zajętego gruczołu, zołzy, kiła, nowotwory, białaczka prawdziwa lub wrzekoma, procesy zapalne w otoczeniu i t. p.). M i e j s c o w o stosujemy okłady wysychające z octanu glinowego lub:

657. **Rp.** Jothioni 2,0; Ol. Olivar. 8,0. S. do pędzlowań.

658. **Rp.** Jodi puri 0,3; Kali jodat. 3,0; Vasel. fl. 30,0. Mfung. S. Maść.

659. **Rp.** Trae Jodi, Trae Gallar. *āā* 5,0. MDS. do pędzlowań.

660. **Rp.** Jodvasogen 6% 30,0. S. do pędzlowań.

661. **Rp.** Ichtyoli 4,0—8,0; Vaselini, Lanolini *āā* 20,0. Mfung. S. Maść.

Lymphangioitis. Usunąć przyczynę (nieczyste rany, strupy i wypryski skórne); ułożenie spokojne kończyny. Okłady wysych. z octanu glin. lub z następującej mieszaniny Salzwedla (zmieniane raz na 24 godz.):

662. **Rp.** Alumin. acet. 1,0; Aq. dest., Alcoh. absol. *āā* 100,0. MDS. do okładów, lub:

663. **Rp.** Ichtyol - vasogen 10% 30,0. S. Zewn.

Polecają także wcierania szaruchy (Ung. ciner.).

Lyssa, patrz »Pierwsza pomoc w nagł. przyp.«.

Maculae et nebulae corneae. P l a m y i m g i e ł k i r o g ó w k o w e. Jeżeli plamki świeże, stosować środki wyjaśniające, jak Ung. Hydrargyri oxydati flavi 3% do 5%, Kalomel w proszku (przeciwwskazany przy wewn. stosowaniu jodu), dionina w rozczynach coraz silniejszych (2—20%), Tra Opii crocata. Plamy po sparzeniu wapnem patrz: Combustio conjunctivae et corneae.

Jeżeli plamy znaczniejsze, zasłaniają środek źrenicy i nie dają widoków wyjaśnienia się, względnie jeśli pomimo stosowania różnych środków wyjaśniających już się dalej nie zmniejszają, — wskazaną jest Iridectomia optyczna, plamę zaś w obrębie źrenicy należy wytatuować, co ma znaczenie nie tylko kosmetyczne ale i optyczne. Jeśli źrenicę zasłania grube białe bielmo, wtedy wystarcza Iridectomia, o ile istnieją inne konieczne warunki, jak wystarczająca przeźroczystość rogówki na obwodzie, prawidłowa soczewka i dno bez zmian. Tatuowanie wykonywa się wtedy tylko ze względów kosmetycznych.

Malaria patrz Intermittens.

Mastitis — Z a p a l e n i e s u t k a. Gdy w pierwszych dniach istnieje jeszcze tylko stwardnienie i bolesność — okłady pod ceratką i podpaska (suspensorium) sutka. W razie narastania objawów miejscowych i ciepłoty nie zwlekać z nacięciem, biegnącem promienisto od brodawki i sięgającem głęboko. Gdyby nawet ropy jeszcze nie było, sprawę w ten sposób przerwiemy. Przy ropniu już istniejącym nie szczędzić dużych promienisto idących nacięć. Rany drenować sączkami gumowymi i gazą. Opatrunek podpasujący.

Przy ropniu pozasutkowym między gruczołem a powięzią piersiową — cięcie łukowate od dołu pod sutkiem, obejmujące co najmniej 1/4 obwodu sutka; daje ono dobry odpływ ropy i nie powoduje oszpecenia.

Mastoiditis. Z a p a l e n i e w y r o s t k a s u t k o w e g o występuje zwykle jako powikłanie ropnego zapalenia ucha środkowego. Bolesność wyrostka sutk. przy obmacywaniu, obrzmienie, podniesiona ciepłota, dreszcze, bóle głowy, wymioty powstają w przebiegu zarówno ostrego jak i przewlekłego zapalenia ropnego ucha środkowego. Leczenie najlepiej odrazu operacyjne i to na prawach nagłej operacyi — z chwilą rozpoznania. Skutki zachowania się wyczekującego mogą być wprost nieobliczalne.

Masturbatio. Zwrócić uwagę, czy niema jakiejś przyczyny, usposabiającej do masturbacyi (oxyuris vermic., nieprawidłowości w narządzie płciow., świąd i t. p.) i te starać się usunąć. Poza tem zabronić miękkiego posłania, długiego leżenia w łóżku, czytania w leżącej pozycyi (zwłaszcza na wznak). Zalecić wiele ruchu; chłodne lub zimne kąpiele; szorstkie rękawiczki na noc. Wewn. przetwory bromu, waleryana.

664. **Rp.** Camphor. monobrom. 0·15. Dtdos. Nr. XII. S. 3 r. dz. po 1 proszku.

665. **Rp.** Natri et Kali bromati *āā* 4,0; Ammon. brom. 2,0; Trae Valerian. simpl. 5,0; Aq. destill. ad 200,0. MDS. 2 łyżki dz.

Melaena neonatorum. Czarna choroba noworodków. Stwierdzić, czy krew nie pochodzi z nosa.

Leczenie: Podskórnie 15 cm³ 5% żelatyny wyjałowionej (Merck). Żelatynę można też podawać wewnętrznie lub w lewatywach (20—30 cm³ zwykłego rozczynu).

666. **Rp.** Liquor Ferri sesquichlor. 10,0. S. Co 2 godz 1 do 2 kropli w kleiku.

667. **Rp.** Extr. Hydrastid. fluid. 10,0. S. Co 2 godz. 2—3 kropli.

668. **Rp.** Adrenalini soluti Clin 1,0; Aq. destill. 10,0. S. 0,5 cm³ podskórnie, lub 3 r. dz. po 10 kropli.

Meningitis cerebro-spinalis epidem. Zapalenie opon mózgordzeniowych nagminne. Leczenie objawowe. Rozpocząć podaniem kalomelu (dzieciom 0,01—0,05), w dużych dawkach, a następnie dbać, by były dobre codzienne wypróżnienia. Lód na głowę i na kark, lub zastosować przyrząd Leitera, pijawki, bańki wzdłuż kręgosłupa. Wcieranie szaruchy lub maści jodoformowej na ogoloną głowę. Nakłucie lędźwiowe (punctio lumbalis); zastosowanie surowic: Jochmanna, Flexnera, Kolle-Wassermanna, Ruppela, surow. wiedeńsk. Paltaufa. Przeciw gorączce: antipyrina, natr. salicyl., salipyr.

Przeciw wymiotom lód; w razie drgawek chloral w lewatywach. Zwracać uwagę, czy niema zatrzymania moczu, ewent. cewnikowanie. Po uspokojeniu unikać rażącego światła; wewn. przetwory jodowe.

669. **Rp.** Jodoformii 5·00; Vaselini 50·00. Mfung. DS. Wcierać 2 razy na dzień w głowę.

670. **Rp.** Chloral. hydrat. 5·0; Aq. dest., Syr. aurant. *āā.* 50·0. S. Co 2 godziny łyżkę.

Meningitis tuberculosa. Zapalenie opon mózg. gruźlicze. W pierwszych chwilach przeciw podrażnieniu mózgu natr. bromat. (1—2 gramów pro die), natr. jodat.; zimne okłady na głowę. Pokój zaciemnić. Lewatywy i środki przeczyszczające (kalomel). Pokarmy dawać często w małych ilościach. Uwaga na oddawanie moczu.

671. **Rp.** Calomelanos 0·03—0·05—0·1; Sacchari 2·00; Mfp. Div. in dos. Nr. X. DS. Co godz. proszek.

672. **Rp.** Kali v. Natr. jodat. 1·00—2·00; Aq. destill. 100·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

673. **Rp.** Natri brom. 1·00—2·00; Aq. dest. 100·00; Syrup. sacch. 20·00. MDS. Co 2 godz. 2 łyżeczki.

W razie wielkiego rozdrażnienia lub drgawek — chloralhydrat wewnętrznie lub w lewatywach, veronal w lewatywie; wcieranie w tyłogłowie maści jodoformowej.

674. **Rp.** Chloralhydrat. 1·00, Natri bromati 1·00; Aq. dest. 80·00; Syrup cort.

aurant. 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

675. **Rp.** Veronal. 0,50; Natri chlorati 0,20; Aq. dest. ad 100,0. S. Do lewatywy.

676. **Rp.** Jodoformii 2·00; Lanolin, Vaselin *āā*. 10·00. Mf. ung. DS. Wcierać w tyłogłowie.

Menorrhagia. Miesiączka krwotokowa. Nie jest właściwie chorobą, lecz tylko objawem choroby ogólnej w ustroju (haemofilia, blednica), jako przyczyny można uważać masturbacyę, wzruszenia umysłowe; występuje w przebiegu lub po chorobach zakaźnych, jak: płonica, ospa, dur, ostry gościec stawowy. Jako przyczyny miejscowe wymienić należy: Niedowład macicy po częstych porodach lub poronieniach, zmiany zapalne w błonie śluzowej macicy i jej miąższu, zmiany zapalne w częściach dodatkowych, zmiany położenia macicy, nowotwory macicy (włókniaki); wreszcie występuje obfita miesiączka w okresie przejściowym (climax), wskutek zmian w naczyniach. Leczyć zboczenia ogólne w ustroju, polecić odpowiednie zachowanie się higieniczne i dyetetyczne, Thyraden (Knoll), Mamminum Poehl. W czasie miesiączki spokój, a jeżeli mimo to krwawienie jest silne, leczyć tak, jak krwotok maciczny. (Patrz Metrorrhagia). Gottschalk poleca 4—5 dni przed wystąpieniem krwawienia 4 razy dnia po 0·05 stipticinum (Cotarninum muriaticum) albo styptol (tańszy) w proszku, a w razie wystąpienia krwotoku podwoić dawkę.

Metrakinesis — Osłabienie czynności porodowej w okresie pierwszym porodu wymaga cierpliwości i unikania wszelkiego niepotrzebnego badania, przy którem można rodzącą zakazić. Środków wzmacniających bóle niema, bezcelowe przeto jest podawanie boraksu, naparstnicy, chininy, strychniny, cukru, pilokarpiny i t. p.; sporyszu bezwarunkowo w żadnej postaci podawać nie wolno. Przy rzeczywistych wskazaniach do przyspieszenia porodu stosuje się gorące (do 50° C) wystrzykiwania pochwy, zakłada się do wnętrza macicy świeczki względnie balony, wzgl. przebija się pęcherz płodowy.

W okresie drugim podnosi się siły rodzącej przez podawanie środków odżywczych płynnych, drażni się macicę lodowymi okładami, miesieniem, a przy wskazaniach do ukończenia porodu stosuje się wygniatanie płodu (Kristeller Kośmiński), względnie wszelkie zabiegi rozwiązujące.

W okresie trzecim w braku skurczów, skoro niema krwawienia, bo łożysko wcale się nie odkleja, można na odklejenie się czekać do 3 godzin, poczem należy łożysko z macicy usunąć.

Przy krwawieniu pobudza się macicę do skurczu miesieniem, drażnieniem przez stosowanie zimna, a skoro to nie wystarcza, musimy łożysko wygnieść,

względnie z macicy ręcznie wydobyć.

Słabe bóle poporodowe i złe zwijanie się macicy powodują krwotoki; usuwanie ich łączy się ściśle ze sposobami zwalczania krwotoków (patrz Metrorrhagia).

Metritis. Zapalenie macicy. W przypadkach ostrego zapalenia macicy: spokojne leżenie w łóżku, zimne okłady, worek lodowy, nacinanie części pochwowej macicy. Środki solne wypróżniające i kojące.

677. **Rp.** Extr. opii aquosi 0·10; But. cacao q. s. ut f. l. artis suppositoria ad anum Nr V. DS. Co 3—4 godz. czopek.

Po ustaniu bólów okłady wysychające na brzuch zamiast lodu.

W przypadkach przewlekłego zapalenia: unikanie pracy fizycznej natężającej, gwałtownego względnie nienaturalnego spółkowania, uregulowanie stolca (środki solne, cascara sagrada, woda Morszyńska, Hunyady Janos, Szaratica).

U niedokrwistych podawanie żelaza. Jeżeli równocześnie miesiączkowan. zbyt obfite:

678. **Rp.** Extr. hydrastid. canad. fabricat. Parke et Davis 40·00. D. in l. guttatoria. S. 3 razy dnia po 25 kropli.

Lecz. miejscowe: Przestrzykiwanie wodą przegotowaną, stopniowo co kilka dni ciepłotę wody podwyższając od 28°—39° R., ale nie silnym prądem; kąpiele nasiadowe ciepłe. Pomazywanie części pochwowej we wzierniku co 2—3 dni cum tra jodi, ichtyolem, naftalanem. Tampony w przypadkach świeżych.

679. **Rp.** Ammon sulf.-ichth. 10·00; Glycerini 200·00. DS. Do tamponów lub:

680. **Rp.** Kali jodati 5·00; Glycer. 100·00. D. in v. nigro. S. Do tamponów.

Nakłuwanie co kilka dni części pochwowej we wzierniku, miesienie.

W przypadkach zastarzałych amputatio portionis vaginalis; gdy powiększenie macicy znaczne, leczenie kąpiel.-zdrojowe: Iwonicz, Rabka, Ciechocinek, Rymanów, Truskawiec. W późniejszych okresach: Krynica, kąpiele morskie. Kąpiele borowinowe fabryki »Tlen«, Mattoniego sól borowinowa.

Metrorrhagia. Krwotok maciczny. Dokładne wykazanie przyczyny krwotoku.

W przypadkach krwotoku poporodowego z macicy, jeżeli przyczyną złe kurczenie się tejże: nacieranie dna macicy przez powłoki brzuszne ręką; okłady zimne na brzuch, secale cornutum lub secacornina przez usta, w lewatywie lub podskórnie. Wstrzykiwania gorące (40°), to zimne (2—3°) do macicy. Uciskanie macicy dwuręczne, wprowadzenie macicy w silne przodozgięcie, ściągnięcie macicy silne ku dołowi kulociągami. Wyjątkowo tamponuje się macicę gazą jodoformową.

681. **Rp.** Extr. secalis corn. 3·00. DS. Na koniec noża w rosole zażyć.

682. **Rp.** Extr. secalis corn. 2·00; Aq. dest. 100·00; Syr. cort. aurant. 15·00. DS. Co godz. łyżkę.

683. **Rp.** Secacornini Roche in lag. orig. S. Wiadomo. (0·5—1 cm³ pro dosi).

684. **Rp.** Hydrastin. muriat. 0·02; Sacch. albi 1·00; Mf. trochisci. D. t. dos. XII. S. 4 past. dziennie.

685. **Rp.** Ergotin Denzel, Extr. Fungi secal. *āā* 2,5; Succi ac pulv. Liquir. q. s. ut f. pil. Nr 50. S. 3 r. dz. po 2 pig.

686. **Rp.** Extr. fluid. hamamelidis virgin. 30·00. S. 3 razy dnia po ½ łyżeczki.

Gdy macica po porodzie dobrze skurczona i nic nie zawiera, a krwotok trwa, domyślać się należy przyczyny krwotoku w pęknięciu ujścia zewnętrznego macicy, lub w innem miejscu. Założyć wziernik i tamować krwotok miejscowo przez zeszycie pęknięcia, podwiązanie, ucisk, tamponadę.

Jeżeli przyczyną są pozostałe części łożyska, błon, skrzepy: usunąć je dokładnie, jeżeli można ręcznie, a gdy to niemożebne, wyskrobać jamę macicy. Jeżeli przyczyną są nowotwory macicy, usunięcie tychże sposobem operacyjnym. Na razie, podczas krwotoku tamponada pochwy, po przestrzyknięciu tejże rozczynem środka przeciwgnilnego, jak np. 2% rozczyn lysoformu; 1 : 2000—3000 rozczyn sublimatu i t. d. Wreszcie w przypadkach rozpaczliw. okłucie od pochwy tętnic macicznych. W ostatnich czasach polecają w przypadkach krwotoków niepołogowych miejscowo: Ferripyrinę jako proszek na tamponach lub w 20% rozczynie wodnym; dalej zastosowanie do wnętrza macicy (za pomocą odpowiedniego cewnika) strumienia pary wodnej 100° C. 2—3 minut (Snigirieff); wprowadzanie do macicy patyczków szklanych watą owiniętych, napojonych płynem, który otrzymujemy przez zmieszanie antipyriny i salolu w równych częściach i ogrzewanie tego proszku w probówce nad lampą spirytusową; (po 2—3 minutach tworzy się płyn brunatny, po oziębieniu krzepnie, lecz dalej ogrzewany, utrzymuje się dłużej w stanie płynnym [Labadie — Lagrave]).

Do nowszych środków wewnątrz podawanych należy stipticin (Cotarnin. muriaticum) podawane w proszkach 0·05 5—6 razy dnia lub w kapsułkach; w razie gwałtownych krwotoków wstrzyknąć co dnia 0·20 w mięsień pośladkowy. — Jednaki w działaniu a tańszy jest styptol (w pastylkach po 0·05).

Równocześnie zwalczanie powstającej ostrej niedokrwistości: ułożenie spokojne, poziome, ciepłe okłady na głowę, chłodne napoje, wino, kawa czarna, koniak, rum, tra ferri acet. aeth. Wstrzykiwania pod-

skórne eteru, ol. camphoratum, wstrzykiwania podskórne większych ilości rozczynu soli kuchennej 0·8: 100; lewatywy z tegoż rozczynu.

687. **Rp.** Trae ferri acet. aeth. 15·00. S. 15 kropli do pół szklanki wody przegotowanej do popijania.

Bandaże na kończyny, ucisk na tętnicę główną przez powłoki brzuszne ręką lub pasem gumowym.

Migraena zob. **Hemicrania.**

Morbilli, Odra. Niemowlęta i chorowite dzieci oddzielić. Jeżeli przebieg prawidłowy, nie trzeba uciekać się do lekarstw. Pokój ostrożnie przewietrzać, ciepłota od 15—16° R., okrycie średnio ciepłe, lekkie przysłonięcie okien, jeżeli jest światłowstręt.

Dyeta w czasie gorączki ścisła, po jej przebyciu pożywna, za napój lekkie kwaski, lub wody (szczawy alkaliczne). Dopóki trwa łuszczenie, nie wypuszczać dzieci z łóżka, a mniej więcej przez 3 tygodnie nie wypuszczać z pokoju, zwłaszcza, gdy są objawy nieżytu.

Przeciw nieżytowi spojówek wystarczają przemywania 2% kw. borowym. Silny świąd uspakaja się nacieraniem tłuszczami.

Silny kaszel wymaga podania naparu ipecac. ze środkami narkotycznymi, wziewania pary wodnej; napoje ciepłe, odwar ślazu i t. p. W razie biegunki dyeta, tannalbina (0·1—0·5) i opium.

Wysokie gorączki i majaczenia uśmierzać zimnymi okładami na głowę. Chinina, antipyrina, natr. salicylicum.

Wśród upadku sił, stygnięcia kończyn: wino, koniak, camphora, acid. benzoicum.

Przeciw drgawkom:

Chloral w lewatywach (0·50 : 50), kali bromatum (2:100) co godzinę łyżeczkę.

Jeżeli gorączka przewleka się ponad 4 dni, zwrócić uwagę na przełyk, uszy i nerki.

Powikłania: (błonica, dławiec, nieżyt oskrzeli, zapalenie płuc), leczyć jak zwykle.

688. **Rp.** Codeini phosphor. 0·02; Linctus gummosi 50·00; Syrup althaeae 30·00. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę w razie silnego kaszlu.

689. **Rp.** Extr. hyoscyami 0·15; Aq. dest. 70·00; Syr. simpl. 10·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

690. **Rp.** Infus. ipecac. e 0·20 ad 100·00; Tinct. laudani gtts. duas.; Liquor ammon. anisat. 1·00; Syrup. Althaeae 20·00. MDS. Co godzinę łyżeczkę.

Morbus Addisonii. Zalecić spokój i dyetę mleczno-jarską. Od czasu do czasu środki czyszczące, wdychanie tlenu i kąpiele. Przetwory nadnercza. W razie stwierdzenia kiły — leczenie swoiste. Niektórzy polecają wstrzykiwania tuberkuliny. Ogólne leczenie wzmacnia-

jące (tran, chinina, arsen, kakodylan sodowy, lecytyna). Przeciw osłabieniu — wstrzykiwania Natr. glycero-phosphorici (0,2 p. dosi). Przeciw wymiotom — Potio Riveri, Aq. chloroform., płyny gazowe i lodowe. Wystrzegać się morfiny (przy bólach), której stosowanie tutaj może spowodować nieobliczalne skutki.

Morbus Banti. Leczenie radykalne polega na operac. usunięciu śledziony (około 85% wyleczeń). Nadto leczenie higieniczno-dyetetyczne oraz jod, żelazo, arszenik; kakodylan sodowy wewn. lub podsk.

Morbus Barlovi. Odżywianie chorych surowem mlekiem; sok ze świeżych owoców; świeże jarzyny, jak marchew, ziemniaki, szpinak, szparagi, kalafiory, karczochy. Okłady na kończyny.

Morbus Basedowii. Regularne, higieniczne życie, unikanie zmęczenia fizycznego i umysłowego, wstrzymanie się od nadużywania a nawet od picia wyskoku, herbaty, kawy, nadmiernego palenia. Pobyt na świeżem powietrzu, zwłaszcza w górach: Davos, St. Moritz, Zakopane, Szmeks, Krynica. Jeśli stosunki domowe są drażniące — zmiana otoczenia jest pierwszym warunkiem racyonalnego leczenia.

W ciężkich przypadkach, połączonych ze znacznem wychudzeniem i silnymi objawami ze strony serca, położyć chorego do łóżka i przeprowadzić kuracyę tuczącą.

Jako leczenie radykalne polecano wycięcie tarczycy z dobrym w niektórych przypadkach skutkiem.

Obszerne zastosowanie znajduje wodolecznictwo. Unikać należy, zwłaszcza z początku, zabiegów zbyt energicznych, zimnych i podniecających. Leczenie rozpocząć należy od zmywań częściowych, letnich kąpieli ze stopniowo obniżającą się ciepłotą, później chłodne kąpiele, zawijania w koce, kąpiele z CO_2 i t. p.

W nowszych czasach stosuje się także przetwory farmaceutyczne, otrzymane z mleka, wzgl. surowicy kóz pozbawionych tarczycy (jak Basedowsan, Rodagen). Można także podawać wprost mleko kóz, którym przedtem wycięto tarczycę. Celem zmniejszenia tarczycy polecają również naświetlanie jej promieniami Roentgena, co w niektórych przypadkach daje korzystne wyniki.

Na okolicę serca okład zimny lub lód, zwłaszcza podczas silniejszej akcyi serca, oraz digitalis lub strophantus w miernych dawkach. Środki nasercowe jednak najczęściej bezskutecz.

Elektroterapia — w formie galwanizacyi nerwu współczulnego i tarczycy.

U chorych osłabionych niedokrwistych: żelazo, chinina, arsen, zabiegi wodolecznicze, obok systematycznego stosowania prądu galwanicznego na sympaticus (ganglion supremum i processus mastoidei).

Przetwory bromowe i nervina, woda Gubera, Levico, Roncegno, Żegiestów, Krynica, kąpiele tlenowe musujące według Dra Sarasona (t. zw. Ozet-Bäder), obok należytego odżywiania i psychicznego spokoju.

691. **Rp.** Natri brom., Aq. Laurocera-. *ãã*. 15·00; Trae convall. maj. 12·00; Aq. dest. 60·00. DS. 2—3 łyżeczek na dzień.

692. **Rp.** Ferri lactici 1·00; Coff. natr. sal. 1·5; Elaeosacch. foen. 5·00; Mfp. div. in dos. Nr XX. S. 2—3 proszki dziennie.

693. **Rp.** Sol. Natri phosphorici e 5,0—8,0: 180,0. S. 3 r. dz. po łyżce stołowej.

694. **Rp.** Natri phosphorici 3,0. S. 2 r. dz. po $1/2$ proszka.

W nowszych czasach stosnje stę także organiczne przetwoiy fosforowe, jak Lecytyna, Phytina.

Jako specificum polecają Antithyreoidinę:

695. **Rp.** Antithyreoidini Moebius Merck. Dosem orig. unam. S. Raz dziennie 2,0—3,0 w soku malinow. przez 4 tygodnie (Środek niepewny a bardzo drogi).

Morbus Brighti. Zapalenie nerek. W razie Morb. Brighti, w okresie ostrym, powinien chory bezwarunkowo leżeć w łóżku. Dyeta złożona z mleka kleików, lekkich zupek, trochę kaszki, lub ryżu w mleku, stosowne też są węglowodany i tłuszcze. Do picia wodę szczawnicką, krościeńską, luhaczowicką, bilińską, giesshüblerską, ubogim zaś zwykłą wodę z dodaniem cytryny lub kwasku.

Na okolice nerek stawiać bańki suche, nawet cięte, jeżeli mocz bardzo krwawy i zawiera wiele białka.

Jeżeli opuchliny są znaczne, to polecić kąpiele gorące zaczynając od 28° R. do 30° i 32° R. po 15—45 minut, ze zlewaniami na głowę, następnie zawija się chorego w koce na 1—2 godzin, żeby się dobrze pocił. Jeżeli chory czuje się w kąpieli bardzo osłabionym, dać można kieliszek wina. Albo też urządza się choremu w łóżku sztuczną parówkę zapomocą przyrządu opalanego spirytusem. Zalecają także stosowanie kąpieli tlenowych musujących wedł. Dra Sarasona t. zw. Ozet-Bäder. Obok tego można dawać mierne dawki środków nasercowych, jak digitalis, strophantus lub coffein dla połączenia działania napotnego z moczopędnem. Wstrzykuje się też pilokarpinę po 0·01—0·02 na dawkę, uważając jednak czy nie nastąpi zapad. Obok napotnych i moczopędnych polecają silne środki przeczyszczające (patrz Obstipatio).

W razie przypadów mocznicowych (uraemia), kąpiel gorąca ze zlewaniami zimnemi, silny laxans, podskórnie eter lub kamfora, albo też do lewatywy hydras chlorali 2—3 gramów lub acid. benzoicum po 0·2 co 2—3 godz.; u silnych wenesekcya, pijawki.

Nephritis p. scarlatinam zobacz Scarlatina.

W okresie przewlekłym chory niekoniecznie ma leżeć w łóżku, zwłaszcza jeżeli opuchliny nieznaczne. Dyeta podobna do dyety w okresie ostrym lecz mniej ścisła; mięso raz dziennie i to najlepiej (przynajmniej najczęściej)—białe. Unikać zmęczenia fizycznego, odziewać się ciepło, nie narażać się na niepogodę i zmiany temperatury, zwłaszcza uchodzi za szkodliwe przemoczenie nóg.

Przeciw białkomoczowi leków pewnych brak; polecają jednak stosowanie przetworów garbnika:

696. **Rp.** Natr. tannici 0,1 do 0,2. Dtd. Nr. X. S. 3—5 proszk. dziennie.

697. **Rp.** Chinini tannici 0,15 do 0,2. Dtd. Nr. X. S. 2—4 proszk. dziennie.

698. **Rp.** Methyleni coerulei 0,1—0,2. Dtd. Nr. X. S. 3 pr. dziennie.

Przeciw krwawieniu leków pewnych również nie posiadamy, zalecają przetwory sporyszu, alkalia, lithium benzoicum, natr. benzoic., stront. lactic. i t. d. Leube zaleca:

699. **Rp.** Infus. Fungi Secalis e 10,0: 180,0; Aq. Menth. piper. 20,0. S. Co 2 godz. łyżka stołowa.

Z alkaliów podajemy sól karlsbadzką (zwłaszcza przy obrzękach w dużych dawkach), Natr. hydrocarbon. (6,0—8,0 *p. die*), Lithium benzoic. lub carbonic. (1,0 do 2,0 *p. die*), Natr. benzoic. (2,0 *p. die*), i t. p. Ostatnie 3 wyżej wymienione leki najlepiej rozpuścić w butelce wody krościeńskiej i wypić w ciągu dnia.

700. **Rp.** Strontii lactici 6,0 do 8,0; Aq. dest. 180,0; Syrup. Aurant. 20,0. S. Co 2 godz. łyżkę stoł.

Celem *leczenia obrzęków* stosujemy środki nasercowe i moczopędne:

701. **Rp.** Infus. Folior. Digital. e 1,5: 180,0; Coffeini natr. — benz. 1,0; Syr. simpl. 17,0. S. Co 2 godz. 1 łyżka.

702. **Rp.** Coffeini natr. — salicyl. 0,2—0,3. Dtd. Nr. X. S. 4 proszki dziennie.

703. **Rp.** Coffeini natr. — salic. 1,0; Aq. dest. ad 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godz. łyżka.

Przy stosowaniu Kofeiny w zapaleniu nerek pamiętać należy, aby nie podawać zbyt wielkich dawek celem niedrażnienia schorzałego narządu.

704. **Rp.** Diuretini (Knoll) 0,5—1,0. Dtd. Nr. X. S. Co 2 godz. proszek (aż do 6,0! na dobę).

705. **Rp.** Diuretini (Knoll) 5,0. Solve in Aq. fervida 150,0. S. Co 2 godz. 1 łyżka (= 0,5 diuretyny).

706. **Rp.** Theocini natr. — acet. 1,0; Infus. Adonid. vern. e 5,0: 150,0. S. 3 razy dzien. po łyżce (Tinger).

707. **Rp.** Agurin 0,5. Dtd. Nr. X. S. 3—6 proszk. dziennie.

Dobre wyniki daje również Metoda Karelli; polega ona na wykluczeniu

przez 5—8 dni wszelkich pokarmów i napojów z wyjątkiem 800 gramów słodkiego mleka, które chory wypija w 4 równych porcyach. Przy tem postępowaniu chory traci na wadze około 1 kgr. dziennie, obrzęki znikają nieraz bardzo szybko, a ilość moczu wzrasta. Jeszcze lepsze wyniki otrzymuje się, stosując przy dyecie Karelli równocześnie c o d z i e n n e miesienie obrzękłych kończyn.

Morbus Ménièri. — Nie stanowi właściwej jednostki chorobowej, lecz jest tylko zbiorem objawów (upośledzenie słuchu, szum w uszach, zawroty, zaburzenia równowagi, wymioty i t. p.), których przyczyną są zwykle zmiany w błędniku; występują one atoli nie tylko przy cierpieniach ucha wewnętrzn., lecz również i przy schorzeniach ucha środkow., a nawet zewnętrzn. Objawy te występować mogą już to pojedyńczo, już też wszystkie razem. Kompleks objawów Ménièrowskich rozpoznawać powinno się tylko wtedy, gdy wszystkie one mają jednolitą podstawę anatomiczną.

Leczenie oczywiście musi być odpowiednie do cierpienia zasadniczego, objawy te wywołującego.

Morpiones zob. **Pediculi pubis.**

Mumps. Okłady wysychające. Pędzlowanie 10% jothionem z oliwą lub:

708. **Rp.** Guajacoli 1,0; Vasel., Lanolini *āā* 10,0. Mfung. S. 2 r. dziennie wetrzeć; na to papier kauczuk. i lekki opatrunek uciskowy.

709. **Rp.** Ichtyoli, Plumbi jodati *āā* 3,0; Adipis 30,0. MDS. 3 razy dziennie wcierać.

710. **Rp.** Ichtyoli 1,0; Lanolini 50,0. S. Nasmarować i obłożyć watą.

Myelitis. Z a p a l e n i e r d z e n i a (k r ę g o w e g o).

W ostrej formie:

Ułożenie chorego równo w łóżku, najlepiej na poduszkach powietrznych. Bańki cięte lub pijawki w samym początku choroby, potem tra jodi, wcierki z ung. cinereum 3—4 grm. p. die i jednocześnie kali jodatum, jeżeli była lues, a nawet jako środek przeciwzapalny.

Uważać przytem na ślinotok; lodowe okłady na stos pacierzowy. Równocześnie silne środki przeczyszczające: kalomel, jalapa, senna. Uważać na odleżyny, na zatrzymanie moczu.

W przewlekłej formie:

Kąpiele ciepłe, wyjazd do Cieplic, Gasteinu, Trenczyna, Wildbadu, Swoszowic, Piszczan, Lubienia, Truskawca i t. p. wód. Elektryzowanie prądem stałym i faradycznym. Na wewnątrz kali jodatum z 10 : 200, 2 łyżki dziennie; arg. nitricum 0·01—0·02 w pigułkach, arsen po 0·01 lub ergotyna po 0·10—0·50. 2—3 razy dziennie (skutek jednak wątpliwy).

Myocarditis. *a) ostra.* Uwzględnienie przyczyny (błonica, grypa i t. d.). L e c z e n i e głównie objawowe.

Bezwzględny spokój w łóżku i unikanie wszelkich wysiłków; stolec i mocz winien chory oddawać w leżącej pozycyi. Dbać o łagodne wypróżnienia (Tartarus depur. łyżeczkami). W razie wybitnej bladości, znacznego przyspieszenia tętna i gdy kończyny są chłodne — wstrzykiwać co kwadrans excitantia (kofeinę i kamforę) aż do poprawy tętna. Przetwory naparstnicy nie zawsze są skuteczne. Na serce worek z lodem lub okład Leiterowski. Dyeta płynna lekko-strawna.

b) przewlekła. Umiarkowanie w jedzeniu i piciu; jadać częściej a mało. Unikać potraw wzdymających (kapusty, świeżego pieczywa, chleba razowego, owoców strączkowych). Zakaz picia mocnej kawy i herbaty oraz palenia. Ewent. leczenie otyłości. Polecają długotrwałe (przez szereg miesięcy) podawanie drobnych dawek proszku naparstnicy z diuretyną, robiąc w każdym miesiącu 10-dniową przerwę; podczas przerwy nie podajemy albo nic, albo też polecamy zażywać 1—2 razy dziennie po 5-8 kropli Trae Strophanti lub Kofeinę:

711. **Rp.** Coffeini natr.-salicyl., Sacchari *āā* 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. 1 proszek dziennie.

Przy wybitnem stwardnieniu tętnic podawać należy jod zamiast naparstnicy.

W razie bicia serca:

712. **Rp.** Trae Valerianae 10,0. S. Kilka r. dz. po 20—30 kropli.

713. **Rp.** Natri brom. 2,0; Aq. dest. ad 100,0. S. W ciągu dnia wyżyć.

714. **Rp.** Camphor. bromat. 0,15; Sacch. albi 0,4. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. 3—6 proszk. dziennie.

715. **Rp.** Validol 5,0. S. W miarę potrzeby 2—3 razy dziennie po 5—10 kropli.

W razie bólów w okolicy serca przykładać tutaj papier gorczyczny; gorące okłady, pędzlow. 6% Jodvasogenem, 20% Chloroformem c. Oleo hyoscyami lub 5% Spirit. mentolow.

W razie silnej arytmii wstrzyknięcie $^1/_4$—1 cm³ 0,1% rozczynu Atropini sulfur., albo:

716. **Rp.** Extr. Bellad. 0,03; Sacch. albi 0,3. Mfpulv. Dtdos. Nr. X. S. Rano i wieczór po 1 proszku.

W razie bezsenności:

717. **Rp.** Sal. bromati efferv. Egger. S. Na noc w wodzie.

718. **Rp.** Veronal 0,5. S. Rozpuścić w gorącym płynie i wypić przed spaniem.

W razie duszności długotrwałe wziewania tlenu. W razie zapadu eter, kamfora, adrenalina, kofeina.

Myositis. Leczenie odpowiednie do przyczyny (ostre zakażenie, ropienie, kiła, gruźlica etc.). Leczenie napotne (aspiryna), okłady Priessnitzowskie, parówki. Polecają salicylan sodowy, antipirynę, jodek sodowy i thallinę. W razie jednoczesnej rzeżączki leczenie tejże. Przy sprawie

ropnej — nacięcie. Z chwilą poprawy — gimnastyka, miesienie i t. p.

Myringitis acuta nie występuje zwykle samoistnie, lecz tylko jako objaw zapaleń ostrych ucha środkowego.

Myxoedema — Obrzęk śluzakowy. Właściwe leczenie polega na podawaniu tarczycy (grucz. tarcz.) świeżej (1 płat baraniej tarczycy drobno posiekany w ciepłym rosole raz na tydzień), lub wysuszonej w tabletkach, lub też jej przetworów (Thyreoidinum, Jodothyrinum i t. p.). Przytem chory winien pozostawać pod stałą kontrolą lekarską; w razie wystąpienia objawów zatrucia (kołatanie serca, przyspieszenie tętna, duszność, osłabienie mięśniowe, poty, bóle kończyn, drżenie, białkomocz) należy natychmiast leczenie przerwać.

Polecają także operacyjne przeszczepianie ludzkiego wola chorym dotkniętym obrzękiem śluzakowym do śledziony lub do szpiku kostnego.

Neoplasmata oculi. *Nowotwory oka.* Łagodne nowotwory powiek i spojówki usuwa się operacyjnie. Należą tu brodawczaki, ziarniniaki, polipy, rzadziej włókniaki, chrzęstniaki etc. Ze złośliwych nowotworów najczęściej zdarza się epithelioma, które można leczyć zapomocą naświetlań bromkiem radu z zachowan. konieczn. środków ostrożności, ale lepiej operować doszczętnie stosując następnie odpowiednią plastykę powiekową. O wiele rzadziej zdarza się mięsak.

Z nowotworów nagałkowych (epibulbarnych) bardzo dobrze dają się operować polipy lub włókniaki uszypułowane wyrastające z rąbka spojówkowego (limbus corneae), a przykrywające nieraz znaczną część rogówki. Po zdjęciu takiego guza odsłania się przezroczysta rogówka. Nowotwory złośliwe wrastające w rogówkę lub twardówkę wymagają takiegosamego postępowania jak nowotwory wśródgałkowe.

Nowotwory złośliwe wśródgałkowe, wychodzące czy to z tęczówki (sarcoma iridis) czy z ciała rzęskowego naczyniówki, lub siatkówki (np. glioma retinae, melanosarcoma chorioideae) są z reguły wskazaniem do co rychlejszego wyłuszczenia gałki. W rzadkich tylko przypadkach udaje się usunąć tumor iridis, wraz z kawałkiem tęczówki zapomocą irydektomii. Enukleacyi nie opłaci się wykonywać, jeżeli nowotwór przerasta już ścianę gałki, zwłaszcza w kierunku ku oczodołowi, jeżeli stanowi ognisko przerzutowe, lub jeżeli wywołał przerzuty w odległych narządach.

Nowotwory pozagałkowe wyłuszcza się bądź to razem z gałką oczną (exenteratio orbitae) albo, jeżeli to możebne, torując sobie drogę obok gałki ocznej wgłąb oczodołu lub wreszcie zapomocą tymczasowej resekcyi skroniowej ściany

oczodołu (operacya Kroenleina).

Nephritis zob. **Morbus Brighti.**

Nephrolithiasis. — K a m i e n i e n e r k o w e. Leczenie stosować należy do rodzaju kamieni i przyczyny wywołującej (zob. Arthritis urica, Oxaluria, Phosphaturia). Podczas napadu bólów — gorące okłady, gorąca kąpiel, bańki, wstrzykiwanie morfiny. W razie uwięznięcia większego kamienia (Roentgenogram) lub w razie dołączającego się ropienia — wskazane są odpowiednie zabiegi chirurg. W razie krwawień zob. Haematuria.

Neuralgia intercostalis. R w a m i ę d z y ż e b r o w a. Najczęściej przyczyną zimnica, wtedy chinina i arsen. Elektryzow., wcieranie kojąc. maści. Wstrzykiwan. morfiny lub antipyriny. Salimenth., samol, sapomenth., Lin. menth. bals. c.; w tzw. samoistnych przypadkach ma działać niemal swoiście plaster kantarydowy (Janowski).

719. **Rp.** Chloroformii 10·00; Ol. hyosc. cocti, Ol. olivar. *āā.* 20·00. MDS. Do nacierań.

720. **Rp.** Extr. opii aquos. 2·00; Spir. aromat. 100·00. DS. Do wcierań.

721. **Rp.** Veratrini 0·50; Chloroformii 10·00; Spiritus 50.00. MDS. Do nacierań.

722. **Rp.** Antipyrini; Aquae dest. *āā.* 5·00. MDS. 1 lub 2 strzyk. wstrzyknąć w okolicę bólu.

Neuralgia trigemini, Prosopalgia. Tic douloureux. R w a t w a r z o w a — n e r w u t r ó j d z i e l n e g o. Uwzględnić i leczyć przyczyny: anemia, histerya, zimnica, choroby ucha, zębów itp.

Wycięcie blizny ugniatającej nerw. Leczenie kiły, zatrucia ołowiem (Truskawiec).

723. **Rp.** Chinin muriat. 0·50. Dtur. tal. dos. Nr X. S. Jeden proszek przed napadem.

724. **Rp.** Solut. arsen. Fowleri 10·00. DS. 3 razy dziennie od 3—5 kropli po jedzeniu.

W razie bólu powstałego z przeziębienia:

725. **Rp.** Butyl chloral 2·00—3·00; Spir. vini rectif. 10·00; Glycerin 20·00; Aq. dest. 120·00. MDS. 3—4 łyżek na raz. (Dawki według stopnia bólu i indywidualności chorego).

726. **Rp.** Natri salicyl. 5·00; Aq. dest. 180·00; Syr. aurant. 20·00. MDS. Co godz. łyżkę.

727. **Rp.** Pyramidon salicyl. 0·5—0·75; T. d. VI. S. 2—3 pr. dziennie.

728. **Rp.** Antipyrini 0·50. Dtur. tal. dos. Nr X. DS. Rano i wieczór proszek.

729. **Rp.** Methyl. coerul. 0·02—0·03; Dent. tal. dos. Nr. VI. S. 2—3 razy dziennie.

730. **Rp.** Veratrin. 0·15; Morphii acet. 0·10; Ung. cerei 10·00. Mf. ung. S.

Wcierać w miejsca bolące.

731. **Rp.** Chinini hydrobromic. 0·1; Aconitini cryst. Duquesnel 0·0001! Pulv. et rad. gent. q. s. ut f. pill. D. t. d. XX. S. 1—3 pigułek dziennie.

732. **Rp.** Aconitini nitric. 0·003! Aq. dest. 300·00. S. 3 łyżki dziennie.

733. **Rp.** Aconitini nitric. 0·001! Aq. dest. 10·0. S. 1 — 3 strzyk. Pravaza dziennie.

Z pomiędzy powyżej podanych środków największe prawdopodobieństwo skutecznego działania ma Akonityna, musi być jednak stosowana przez dłuższy czas, najmniej około 1 miesiąca i to tak, aby dawka dzienna wynosiła najmniej 0,001, przyczem dawka jednorazowa nie powinna przenosić 0,0002. Przy stosowaniu Akonityny należy uważać na objawy zatrucia (kłucia, cierpnięcie i drętwienie warg i języka, cierpnięcie końców palców), a w razie ich wystąpienia dawkę zmniejszyć. Dla wzmocnienia działania akonityny — podawanie codziennie naczczo dużych ilości (1—2 szklanek) wody gorzkiej, która tylko w początkach wywołuje nadmierne biegunki. Celem utrwalenia działania Akonityny należy po przeprowadzeniu leczenia podawać przez dłuższy czas Arsen wewn. lub podskórnie.

Elektryczność, naciąganie lub wycięcie kawałka nerwu, względnie nawet Ganglion Gasseri. W cięższkich przypadkach skutecznie działają głębokie wstrzykiwania alkoholu 96% z dodatkiem 1—2% Tropakokainy.

Neurasthenia. Objawia się słabymi bólami lub uciskiem głowy, łatwem nużeniem się chorego (fizycznie i psychicznie), uczuciem umysłowego i fizycznego zmęczenia i wyczerpania, bólami kręgosłupa (rhachalgia), najczęściej na wysokości łopatek lub lędźwi, czasem w kości ogonowej (coccygodynia), przypadłościami ze strony narządów trawienia (niesmak w ustach, odbijania, napadowo zwłaszcza po wzruszeniach występująca biegunka, stała skłonność do zaparcia, uczucie pełności, brak apetytu), dalej bezsennością w najrozmaitszych formach, przygnębieniem, osłabieniem energii, trudnością skupienia uwagi, brakiem wytrwałości przy chwilow. przebłyskach impulsywnego zapału, napadami lęku z biciem serca, dusznością i obawą czegoś nieokreślonego, zawrotami głowy, łatwem nużeniem się wzroku (asthenopia neurast.), potami, uczuciem gorąca lub zimna, przeczulicą skóry, wzroku i słuchu, wreszcie przypadłościami ze strony narządów moczopłciowych, jak zbyt częsta potrzeba oddawania moczu, pieczenie w cewce, pollucye zbyt częste lub występujące na jawie, wyciek nasienia, napadowo występująca lub trwała impotentia coeundi (t. zw. psychiczna).

W każdym wypadku należy wykluczyć istnienie

jakiegoś organicznego cierpienia (nowotwory lub kiła mózgu, rozpoczynające się porażenie postęp., choroby narząd. wewn., zwłaszcza żołądka i jelit, gruźlica i t. d.). Pamiętać, iż Neurastenia, występująca w późniejszym wieku zwykle neurastenią nie jest (arteriosclerosis cerebri?). Wreszcie starać się nie pomieniać neurastenii z lekkiemi formami stanów melanchol., np. w przebiegu Psychosis maniaco — depressiva.

Ogromnie ważną rolę odgrywa dziedziczne obciążenie neuropatyczne (samobójstwa, alkoholizm, kiła, choroby umysł., padaczka, choroby przemiany materyi, cukrzyca, gruźlica i t. p.).

W l e c z e n i u najważniejszem jest pozyskać zupełne (nie tylko w sprawach lekarsk.) zaufanie chorego, a po uzyskaniu go wpływać na chorego tak, aby z jednej strony podnosić jego ducha i zaufanie do siebie samego, z drugiej strony uczyć go bagatelizować drobne nieprzyjemne sensacye. Obok tego należy stworzyć choremu odpowiednie warunki higieniczne zarówno psychiczne jak i fizyczne, a więc w jednych przypadkach — wypoczynek w obu kierunkach, w innych — zajęcie lub nawet praca zarówno umysłowa jak i fizyczna, ujęta w pewien system.

Ważną jest rzeczą uregulowanie trybu życia według pewnego regularnego planu; zabronić choremu alkoholu i pokarmów drażniących, ograniczyć palenie tytoniu. Wreszcie zmienić otoczenie, jeśli ono pod jakimkolwiek względem jest dla chorego nieodpowiednie.

Powyżej wymienionym wskazaniom najlepiej odpowiada leczenie w odpowiednio prowadzonych zakładach, do których we wszystkich cięższych postaciach trzeba się uciekać.

Jeśli u chorego istnieją zmiany objektywnie dające się wykazać, należy je leczyć, a więc leczyć fosfaturię, skazę moczonową lub szczawianową, choroby żołądka lub jelit i t. p. Natomiast nie należy przykładać zbyt wielkiej wagi do leczenia cierpień kobiecych (występujących zazwyczaj niezależnie od neurastenii), lecz leczyć je tylko o tyle, o ile one same przez się tego wymagają.

W formach, przebiegających z rozdrażnieniem, przeczulicą fizyczną lub psychiczną, ze wzmożeniem odruchów ścięgnistych — podać środki uspokajające, naprzykład:

734. **Rp.** Trae Valerian. aether., Trae Valerian. spirit. *āā* 10,0. MD. in vitr. rostr. S. 3 r. dz. po 10—15—20 kropli.

735. **Rp.** Capsul. Valyl Dos. orig. S. 2—3 r. dz. po 1—2 kaps. (popić wodą alkal.).

736. **Rp.** Validol 20,0. Da in vitr. rostr. S. 2—4 r. dz. po 10—25 kropli.

737. **Rp.** Caps. Bornyval. Dos. orig. S. 2—4 r. dz. po jednej kaps.

738. **Rp.** Przetwory bromowe w ilości 1 5 - 3,0

p. die przez dłuższy przeciąg czasu.

739. **Rp.** Syrup. Valer.-Bromat. comp. Jahr. Dos. orig. S. 3. r. dz. po 1—3 łyżeczek.

740. **Rp.** Castoreum-Bromid Lagen. orig. S. 2—3 r. dz. na koniec noża lub $\frac{1}{2}$—1 miareczki dodanej do flaszki.

741. **Rp.** Codeini phosphor. 0,2—0,4; Infus. Rad. Valerian. e 10,0:250,0; Natr. brom. 10,0—20,0; Natr. bicarb. 10,0; Syrup. cortic. Aurant. ad 300,0; Ac. salicyl. 0,5. MD. in vitro nigro. S. 2—3 r. dz. 1—3 łyżeczek w wodzie.

W postaciach depresyjnych, przebiegających z wyniszczeniem i obniżeniem parcia krwi podawać Tonica, jak: Strychnina, Chinina, Kola, Lecytyna, Arsen, Żelazo.

742. **Rp.** Syrup. hypophosphit. (Fellow's lub Egger) Lagen. orig. unam. S. 3 r. dz. przed jedz. 1—$1\frac{1}{2}$ łyżeczki w wodzie (prócz innych składników zawierają po 0.001 Strychnini nitrici w łyżeczce).

743. **Rp.** Syrup. Kolae compos. Hell. Dos. orig. unam. S. 3—4 r. dz. po łyżeczce.

Wody Levico, Roncegno, Guber, la Bourboule.

744. **Rp.** Strychnini nitrici 0,05; Lecithin. pulv., Ferri lactici, Extr. Chinae spirit. *āā* 5,0; Pulv. et Succi Liquir. q. s. ut f. pil. Nr. 100. S. 3 r. dz. po jednej (stopniowo do 3) piguł.

745. **Rp.** Zinci oxydat. 0,1 (—0,5); Zinci Valerian. 0,02; Zinci bromati 0,02; Zinci phosphoric. 0,03; Fiat c. Succo ac pulv. Liquir. pilul. Dtd. Nr. 100. S. 3 r. dz. po 1 pig.

W razie niedostatecznych wypróżnień miesienie brzucha lub faradyzacya, opaski, miejscowe zabiegi wodolecznicze, kwaśne mleko (Laktol), kefir, odpowiednia dyeta, w ostateczności lewatywy.

Przy bezsenności — zabiegi wodolecznicze: długotrwałe wieczorne letnie kąpiele, wycieranie stosu pacierzow. gorącą wodą, zmywanie całego ciała wodą przestałą przed spaniem, kąpiele nożne, mokre pończochy na noc, zawijanie w mokre prześcieradła i t. p.

Jako środki ogólne należy wymienić faradyzacyą całego ciała niezbyt silnymi prądami i nie pod wieczór, hydroterapią, kąpiele z kw. węglow. (ewent. Ozet-Bäder), sporty na świeżem powietrzu, gimnastyka lecznicza; przy wycieńczeniu i znacznem wychudzeniu kuracya tucząca połączona z leżeniem w łóżku, miesieniem całego ciała lub faradyzacyą, kąpielami i podsk. wstrzykiw. arsenu i przetwor. kakodylow. Wyjazd w góry lub do morza.

Prognoza w przypadk. neurastenii nabytej — dobra, lecz trzeba zwrócić baczną uwagę, aby tych przypadków nie pomieniać z

lekkiemi formami melancholii, zwłaszcza psychozy maniakalno-depresyjnej.

W neurastenii wrodzonej poprawa możliwa, wyleczenie stałe — nieprawdopodobne.

Neuritis optica. Zapalenie nerwu wzrokowego. Ostre zapalenie n. wzrok. wymaga bezwzględnego spokoju, ciemnicy, energicznego leczenia napotnego i odwodzącego. Pijawki na skroń i na wyrostki sutkowe, gorące kąpiele nożne, laxantia, następnie pryszczydła na skroń i na kark. Energiczne leczenie rtęciowe ogólne w postaci wcierań lub injekcyi z równoczesnem lub następnem podawaniem jodu. Jeżeli neuritis jest przyrody kiłowej, skutek leczenia bywa nieraz bardzo szybki i pomyślny. Ale i w przypadkach, gdzie kiłę można napewne wykluczyć, leczenie rtęciowe może cierpieniu nadać zwrot pomyślny. Jeżeli mimo wszelkich środków neuritis optica przejdzie w zanik nerwu, stosować leczenie jak przy atrophia n. opt. genuina.

Jeżeli neuritis optica, zwłaszcza neuritis retrobulbaris, występuje na tle przewlekłego zatrucia nikotyną lub alkoholem i prowadzi, jak to zwykle bywa, do częściowego przynajmniej zaniku nerwu wzrokowego, pierwszym warunkiem wyleczenia, względnie powstrzymania postępów zaniku, jest ścisły zakaz palenia tytoniu i używania napojów wyskokowych. Poza tem wstrzykiwać strychninę pod spojówkę lub pod skórę skroni, jak przy atrophia n. opt. genuina; można też próbować jodu na wewnątrz.

Neurosis gastrica. Nerwica żołądka. Usunąć o ile to możliwe przyczynę, do czego czasami wystarcza suggestya. Działać skrzepiająco na układ nerwowy i na odżywienie, równocześnie zaś leczyć objawowo. Zalecić choremu wypoczynek od pracy umysłowej, zmianę klimatu, zabiegi wodolecznicze, elektryzacyą. Wewnętrznie podajemy nervina, środki aromatyczne, wody aromat., wody arszenikowe, żelaziste, rodzime i sztuczne (np. wodę arseno-żelazistą wedł. profesora Jaworskiego Nr. XVIII 3 razy dz. po $1/_2$ szklanki) i t. p.

746. **Rp.** Menthol 0,03; Natr. hydrocarb. 1,0. Dtd. Nr. XII ad caps. amyl. S. 3 r. dz. po jedz.

747. **Rp.** Validol lagen. orig. unam. S. 3—5 kropli na cukrze po jedz.

Noma. Rak wodny. Utrzymyw. w czystości jamy ustnej przez przestrzyk. antysept. Na samą sprawę nawet zastrzykiwania antysept. (np. 1% wody utlenionej) na obwodzie części zajętych niewiele wpływają; dlatego w razie szybszego postępu sprawy — wskazane jest leczenie chirurgiczne: usunięcie części zajętych za pomocą termokauteru lub noża, wykonane w częściach zdrowych.

Obesitas. Otyłość. Zapobiegawczo przez uregulowanie dyety i trybu ży-

cia, nie dopuszczać do gromadzenia się tłuszczu u osób, skłonnych do tycia. Przy l e c z e n i u należy ściśle indywidualizować, przeprowadzać dokładne wywiady i zastosować o ile możności leczenie przyczynowe. Zalecić unikanie alkoholu, uregulować wzgl. zwiększyć pracę mięśniową, ograniczyć czas snu (zabronić drzemki poobiedniej); zalecić środki czyszczące i dyetę, polegającą na ograniczeniu ilości płynów, a nawet pokarmów.

W dyecie wzbronić wszelkich tłuszczów, tłustych mięs (gęsi, kaczki, wieprzowina) i ryb (węgorze, karpie) potraw mącznych, jarzyn strączkowych, większej ilości mleka (zwłaszcza śmietany), cukru, pokarmów słodkich, piwa, słodkich win, likierów; zakazać także picia przy jedzeniu. Natomiast można pozwolić na: chude mięso, drób i dziczyznę w miernej ilości, chudą szynkę, ozór, chude ryby bez sosów i maseł z dodatkiem cytryny, zielone jarzyny, rzodkiewkę, nieco świeżych owoców (zawierających mało cukru), chleb suchy przypiekany lub sucharki, 1—2 kieliszków niesłodkiego wina, czarną kawę lub herbatę bez cukru.

Szczegółowo indywidualizujące są dyety: 1) *Bantinga* (Harweya) — znaczne ograniczenie ilości tłuszczów i węglowodanów przy równoczesnem obfitszem podawaniu białka; 2) *Oertla* — przedewszystkiem ograniczenie ilości płynów przy dyecie podobnej do Bantinga; 3) *Ebsteina* — ograniczenie głównie węglowodanów z pozwoleniem jadania tłuszczów i niewielkich ilości białka.

Zalecają także niektórzy autorowie spożywanie bezpośrednio przed każdem jedzeniem 3—4 jabłek, przez co chory traci apetyt i potem już niewiele zjada. Prócz tego zaleca się częste kąpiele i środki czyszczące.

Można także podawać (przy stałej kontroli lekarskiej) przetwory tarczycy, których jednak w razie pojawienia się objawów zatrucia należy natychmiast zaprzestać (patrz Myxoedema):

748. **Rp.** Tabl. gland. thyreoid. f. Bourrough et Wellcome à 0,1. S. 3 r. dz. po 1 tabl., dochodząc powoli do 9 tabl. p. die, później zaś liczbę tę powoli zmniejszać.

749. **Rp.** Tabl. Jodothyrini à 0,3. S. 3 razy dz. tabletkę. W każdym tygodniu 2 dni przerwy. Leczenie trwa 4 tygodnie (kontrola).

Polecają również pigułki Thyreotheobrominowe profesora Mladejowskyego (f. Fragner Praga).

Można także podawać następującą herbatę odtłuszczającą:

750. **Rp.** Salis therm. carol. artif., Fructus foeniculi *āā* 20,0; Fol. Sennae, Flor. Chamom. vulg. *āā* 50,0. MDS. Herbata.

Z miejscowości leczniczych zalecamy: Truska-

wiec, Karlsbad, Marienbad, Tarasp-Schuls, Luhaczowice, a w razie zmian w sercu — Kissingen, Franzensbad i Nauheim.

Obstipatio alvi habitualis. Nawykowe zaparcie. Usunąć przyczyny cierpienia; środki lekko czyszczące, dyeta mięszana, kompoty, jarzyny, owoce, figi, miód, pierniki, zimna woda naczczo; używanie przez dłuższy czas Laktolu w postaci mleka lub w pastylkach.

U dzieci: przy piersi — lewatywy letnie i zimne, czopki glicerynowe, miesienie, dokarmianie zupą Liebiga (1—2 łyżeczek). Z środków przeczyszczających: Pulv. Liquir. compos., Pulv. Magnes. c. Rheo (na koniec noża), Infus. Sennae comp., lub:

751. **Rp.** Hydromel infant. 20,0. S. Kilka razy dnia łyżeczkę.

752. **Rp.** Aq. laxat. Viennensis; Syr. Rubi idaei *āā* 45,0. S. Co 2 godz. łyżeczkę aż do skutku.

W 8—9 mies. podać można gotowane owoce, jarzyny; obok tego zabiegi hydropatyczne, miesienie, dalej Figol Jahr, Califig. Zwrócić należy uwagę, czy niema fissura ani.

Starszym dzieciom i dorosłym wody mineralne: Karlsbad, Marienbad, Apenta, Szaratica, Kissingen (Rakoczy), Krynicka, Friedriehshall, a przedewszystkiem woda Morszyńska (1/2 szklanki z dodatkiem wody sodowej), która pod względem bogactwa w składniki działające nie ma sobie równej. Z leków: Extr. fluid. Cascar. sagrad., Tamar-Indien Grillon, Figol, Vinum cascaratum Mikolasch, Kurin. Uregulować dyetę. Okłady wysychające, elektryzowanie prądem przerywanym. Dorosłym zalecamy:

753. **Rp.** Troch. Tamarind. orig. Nr. X. S. 1—2 czekoladek.

754. **Rp.** Species laxant. St. Germain. S. 1 łyżka stołowa zaparzona w szklance wody gorącej.

755. **Rp.** Trae rhei vinos., Extr. fluid. cascar. sagr. *āā*. 25·00. DS. 2 r. dnia po 1/2 do 1-ej łyżeczki.

756. **Rp.** Pulv. Liquir. comp. 30,0. S. na noc 1/2—1 łyżeczki od kawy.

757. **Rp.** Lac. sulfur.; Pulv. rad. rhei; Elaeosacch. carvi. *āā* 10·00. Misce, f. pulv. S. W razie zaparcia stolca łyżeczkę zażyć.

758. **Rp.** Trochisci cascar. sagrad. fabr. Wiszniewski Nr. 50. S. Co dzień na noc 1—3 pastylek.

759. **Rp.** Vini cascarati f. Mikolasch. Lag. orig. unam. S. 1 łyżkę na noc (często wystarcza i mniej).

760. **Rp.** Sal. therm. carolin. 100·00. DS. Co dzień na czczo łyżeczkę w 1/2 szklanki ciepłej wody.

761. **Rp.** Pil. Cascarine Leprince lag. orig. unam. S. 1—2 pig. na noc zażyć (środek drogi).

762. **Rp.** Pil. laxant. Nr. XXX. S. Na noc 2—4 pigułek.

763. **Rp.** Extr. aloës aquos., Extr. jalapae, Sapon. medicin. *āā* 5·00; Pulv. et extr. Rhei q. s. ut. f. pill. Nr. 50. S. 4 pigułki rano zażyć.

764. **Rp.** Extr. Rhei, Extr. Aloës *āā* 2,0. Mf. l. a. pil. Nr. XX. S. Na noc 1—2 piguł.

765. **Rp.** Pulv. rad. rhei 20·0; Natr. sulfur. 10·0; Natr. bicarb. 5·0. Mfpulv. S. Na noc na koniec noża.

Pribram zaleca stosowanie Rheum w ten sposób, aby podawać je choremu w dawce po 0,15 co 4 godz. tak długo, dopóki nie nastąpi wypróżnienie; w dniach następnych stosownie do potrzeby podajemy 1 lub 2 takie same dawki.

766. **Rp.** Trae Aloës comp. 30,0. S. Na noc $^1/_2$—2 łyżeczek od kawy.

767. **Rp.** Extr. colocynth. 0·50; Pulv. rad. rhei, Pulv. aloës, Resinae jalapae, Gummi gutti *āā*. 1·00; Myrrhae 2·00. F. pill. Nr. 50. S. 1—4 pig. dziennie.

768. **Rp.** Figol Jahr (Syrup. Caric. compos.). S. 1 łyżka dla dorosłych, 1 łyżeczka dla dzieci.

769. **Rp.** Califig. Lag. orig. (minor. vel major.) unam. S. 1—2 łyżek (często wystarcza i mniej).

770. **Rp.** Magnes. citric. efferv. 30,0. S. Rozpuścić 1 łyżkę proszku w szklance wody i w czasie burzenia się wypić (ewent. po paru godz. dawkę powtórzyć).

771. **Rp.** Aq. laxat. viennensis 30,0—100,0. S. Na raz wypić.

772. **Rp.** Aq. laxat. viennensis 50,0; Natr. sulfur., Syr. mannat. *āā* 25,0. S. 1—2 łyżek zażyć.

773. **Rp.** Podophyllini 1,0; Extr. Bellad. 0,2; Extr. Rhamni Frang. q. s. Mf. l. a. pil. Nr. XL. S. 1—2 pig. na noc.

774. **Rp.** Podophyllini 0,012; Sacchari albi 0,3. Mf. pulv. Dtdos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie, potem mniej (Pribram).

775. **Rp.** Extr. Colocynth., Extr. Rhei *āa* 2,0; Succi Liquir. q. s. ut f. pil. Nr. XX. S. 1 pig. zażyć po jedz. (raz dz.); środek b. silny, drażniący jelita.

Trousseau poleca:

776. **Rp.** Extr. Colocynth., Extr. Rad. Rhei, Gummi Gutti *āā* 1,0; Extr. Hyoscyami 0,25;-Ol. Anisi 2,90. Mf. l. a. pil. Nr. XX. S. 3—5 pig. dziennie.

Nadają się też przetwory jalapy:

777. **Rp.** Tub. Jalap., Extr. Rhei, Aloë *āā* 1,0; Pulv. et Succi Liquir. q. s. ut f. pil. Nr. XXX. S. 2 do 4 pig. na noc.

Bardzo dobre usługi oddają również pigułki Kleeweina (1—2 pig. na noc) lub pastylki marienbadzkie dra Bascha (1—2 past. na noc).

Mniej już do dłuższego użycia nadaje się olej ry-

cynowy lub (bardzo silny) krotniowy:

778. **Rp.** Ol. Croton. guttam *unam;* Ol. Ricini 10,0. S. Na raz zażyć.

Przy uporczywem zaparciu wlać przez wysoko do rectum wprowadzoną sondę: 70 gr. aether. sulf. z 300 gr. Aq. foeniculi; dobre też, chociaż kosztowne są lewatywy z oliwy (1/2 litra).

Oedema glottidis. Obrzęk głośni. Leczenie objawowe lub operacyjne. Uwzględnić przyczynę (ciała obce, miejscowe ropienie). Jeśli chory zażywał wewn. jod, zaprzestać tego leczenia. Miejscowo zapylanie taniny, pędzlowanie kokainą, wziewania mentolowe, wdychanie tlenu. Gorące okłady na szyję. Smarowanie szaruchą z dodatkiem Belladony. Gorczyczniki na łydki. Pijawki na kark. Środki czyszczące drastyczne. Usunięcie słonych pokarmów. Ewent. intubacya lub tracheotomia.

Oedema pulmonum. Obrzęk płuc. Leczenie głównej choroby w odpowiedni sposób, przyczem uwzględnić należy przyczynę obrzęku: najczęściej przewlekłe, rzadziej ostre zapalenie nerek, wady serca (zwłaszcza aortalne), sprawy zapalne (zwłaszcza pneumonia croup.), ostre choroby zakaźne (grypa, odra), wpływy toksyczne (chloroform, eter, alkohol i t. d.).

Przy pierwszych objawach obrzęku płuc ostrego, podać środki podniecające akcyę serca jak: czarna kawa, koniak, grog, wino, kamfora, piżmo. Podskórnie wstrzyknąć eter, ol. camphoratum lub kofeinę.

Zewnętrznie położyć na piersi i łydki synapizmy, rozcierać nogi i ręce.

Można puścić krew, zwłaszcza w obrzęku płuc wśród spraw zapalnych i w przebiegu zapalenia nerek. Nadto można dać lewatywę ze środków ostrych jak: decoct. colocynthid., octu, roztworu soli itp.

Jeżeli niebezpieczeństwo na razie minęło, dawać cardiaca: digitalis, kofeinę, teobrominę, sparteinę, tra stroph. — Potem leczyć główną chorobę i zwracać uwagę na pierwsze objawy zastoinowe.

Opacitates corporis vitrei. Zaćmienia ciała szklistego. Najczęściej występują w oczach z wysokim stopniem myopii, mogą się jednak pojawiać bez względu na wadę refrakcyi, czy to wskutek kapilarnych krwotoków na tle miażdżycy naczyń, czy to jako objaw towarzyszący zapalnym sprawom naczyniówki, siatkówki i ciała rzęskowego. Świeże zaćmienia mogą się zmniejszyć a nawet ulec zupełnemu wessaniu pod wpływem środków resorbcyjnych, jak jod, rtęć, stosowanych ogólnie lub miejscowo w postaci maści wcieranych w skronie, lub lepiej wstrzykiwań podspojówkowych. Korzystnie działa też zapuszczanie dioniny w coraz silniejszych rozczynach od 2—20%. W każdym przypadku trzeba uwzględnić podstawową chorobę o-

czną oraz tło ogólne n. p. lues, diathesis urica etc.

Ophthalmia sympatica. Zapalenie oka współczulne. Dla zapobieżenia wybuchowi zapalenia sympatycznego enukleować zawczasu oczy zranione zwłaszcza, jeżeli rana znajduje się w okolicy ciała rzęskowego, jeżeli w gałce zranionej pozostało ciało obce i jeżeli na zranionem oku występują objawy iridocyclitis plastica, a zwłaszcza silna bolesność rzęskowa nad okiem. Nie należy czekać, aż na drugiem oku wystąpią objawy choćby tylko zadrażnienia współczulnego. Jeżeli zapalenie współczulne już się rozwinie, wtedy enukleacya oka zranionego zazwyczaj jest już spóźniona. Wobec rozwiniętego zapalenia współczulnego w postaci iridocyclitis plastica, wskazana jest atropinizacya, ciepłe okłady, pijawki na skroń, wstrzykiwania podspojówkowe sublimatu lub Hg. oxycyanati 1:10000, oprócz tego leczenie napotne, odwodzące, wreszcie kuracya rtęciowa w postaci wcierań lub injekcyi. Jeżeli sprawa zakończy się zarośnięciem źrenicy, a oko się zupełnie uspokoi i jeśli poczucie światła jest utrzymane, irydektomia może jeszcze część utraconego wzroku powrócić.

W rzadszych przypadkach występuje zapalenie współczulne pod postacią neuritis optica. Wtedy leczenie jest takie jak wyżej, z pominięciem środków stosowanych przeciw zapaleniu tęczówki.

Orchitis, zob. **Epididymitis.**

Osteomalacia. Rozmiękczenie kości. Zwrócić uwagę na odżywianie i tryb życia; podawać obficie mięso. Ciągły pobyt na świeżem powietrzu. Leżenie na wznak. Unikanie uszkodzeń. Z leków:

779. **Rp.** Ferri lactici, Calcar. phosphor. *āā* 10,0; Magnes. carbon., Natr. chlorati, Sacchari *āā* 5,0. S. 3 r. dz. na koniec noża w mleku lub zupie.

780. **Rp.** Phosphori 0,05; Ol. jecor. aselli 100,0. S. 3 razy dz. po łyżeczce od kawy.

781. **Rp.** Ferri carbon. sacchar., Calcar. carbon., Elaeosacch. foeniculi, Calcar. phosphor. *āā* 5,0. Mfpulv. Da in scatul. S. 3 r. dz. na koniec noża.

Polecają także tabletki Ovariny i Sperminy (Poehl). Bossi stosuje wstrzykiwanie Adrenaliny. Inni radzą kastracyą oraz częściowe wycięcie tarczycy.

Osteomyelitis acuta. Objawy: ostry początek, silny ból wyraźnie umiejscowiony w danej kości, przeważnie w trzonie długiej kości, obrzęk i zaczerwienienie powłok ponad chorem miejscem, objawy ogólne (wysoka ciepłota).

Leczenie: Długie sięgające do kości nacięcia, odsunięcie obrzękłej okostnej, trepanacya kości (do kanału szpikowego). W ten sposób otworzywszy

ognisko ropne w szpiku, ograniczamy szerzenie się sprawy i usuwamy niebezpieczeństwo zakażenia ogólnego. Ranę tamponujemy. Rany te prawie zawsze goją się z pozostawieniem przetok, ponieważ powstają martwiaki, których usunięcie następuje dopiero po zupełnem ich oddzieleniu się i powstaniu mocnej trumienki z okostnej (w kilka miesięcy od początku choroby).

Otalgia. Rwa uszna. Bóle w uchu przy braku wszelkich odpowiednich zmian przedmiotowych w narządzie słuchowym. Są to najczęściej bóle rozpromieniające się przy popsutych zębach, owrzodzeniach w gardle lub krtani, ropniach. Poza tem najczęstszą ich przyczyną bywa Histerya, Zimnica, Kiła.

Leczenie: usunięcie przedewszystkiem przyczyny cierpienia. Jeśli wyraźnej przyczyny wynaleść nie można, stosujemy antinervina obok wcierań w okolicę wyrostka sutkowego przetworów jodu (np. jothion). Przy nieuleczalnych nerwicach wyrostka sutkowego na tle histerycznem wskazane jest otwarcie jamy sutkow. (Antrotomia).

Othaematoma. Krwiak ucha powstaje skutkiem urazu, czasem samoistnie. Z początku zimne okłady, lód, później w lżejszych przypadkach: pędzlowanie jodyną, nacieranie jodwazogenem, miesienie i opatrunek uciskający. Przy znacznych rozmiarach, silnem napięciu skóry, wielkich bólach, zropieniu — wypróżnienie treści zapomocą trójgrańca albo nacięcia, usunięcie części obumarłych, opatrunek przeciwgnilny. Przeciw pozostałemu zniekształceniu i zgrubieniu — codzien. miesienie.

Otitis externa circumscripta s. Furunculosis. Zapalenie przew. słuch. zewn. ograniczone. Leczenie: Zakładanie do przew. zewn. skrawków gazy, napojonych octanem glinowym lub 60% alkoholem; obok tego okład na całe ucho z octanu glinow. Z chwilą zebrania się ropy — nacięcie i dalsze setonowanie (gaza z alkoholem lub octanem glin.).

Jeszcze po wygojeniu się czyraka w uchu wskazane jest zapuszczanie kropli z Spiritus vini rectif. W razie silnego łuszczenia się — kilkakrotne zapędzlowanie przew. zewn. 5% lapisem.

Wewnętrznie w razie bólów:

782. **Rp.** Aspirini 0,5; Phenacetini 0,25; Coffeini natr.-salic. 0,1. S. 3 do 4 pr. dz.

783. **Rp.** Pyramidon 0,4. S. 3–4 pr. dz.

Przy bardzo silnych bólach — nawet zastrzyknięcie morfiny.

Otitis externa diffusa. Rozlane zapalenie przew. słuch. zewn. Jeśli przyczyną cierpienia jest zaniedbane ropienie ucha środkow., wskazane są przestrzykiwania ucha

środków. kw. borowym lub fizyolog. rozczynem NaCl z następowem osuszaniem ucha i zakładaniem skrawków gazy, napojonych 60% alkoholem.

Przy oparzeniach środkami żrącymi — leczenie jest zależne od stopnia zadziałania danego środka żrącego. Przy obrzmieniu — wkładanie do przewodu skrawków gazy napojonych octanem glin. i okład nazewnątrz ucha. Przy ropieniu powierzchownem — przestrzykiwanie ucha kw. borowym, wysuszenie ucha i zadmuchanie dobrze sproszkowanego kw. borowego. Przy owrzodzeniach przewodu — zapuszczanie 1% Argent. nitric., ewentualnie częste zakładanie setonów napojonych 1—2% lapisem. Ziarninę wybujałą należy usunąć ostrą łyżeczką lub pętlą.

W razie rozleglejszych owrzodzeń — przez długotrwałe tamponowanie można zapobiec tworzeniu się zwężających się blizn.

W przebiegu Otitis externa diphteritica obok leczenia miejscowego należy także wstrzykiwać surowicę przeciwbłoniczą.

W razie silnych bólów — podawać wewn. środki kojące (patrz Otit. ext. circumscr.).

Otitis externa parasitica = Otomycosis. G r z y b i c a u s z n a (Aspergillus, Mucor). Po usunięciu błonek szczypczykami i przestrzykaniu przew. zewn. — zapuszczanie do niego alkoholu salicylow. 4% z początku 2 razy, potem raz dziennie przez kilka tygodni. Przy zgrubieniu naskórka — pędzlowanie co kilka dni przew. zewn. lapisem 5%.

Otitis interna. I. *Otit. int. suppurativa.* Ropne zapalenie ucha wewn. występuje jako następstwo ropienia ucha środkowego — ostrego lub przewlekłego. W przypadku pierwszym — szybka paracenteza, spokój, środki przeczyszczające, okłady lodowe poza uchem lub odciąganie krwi. Jeśli zabiegi powyższe nie pomagają, należy wykonać operacyę radykalną, ewentualnie otworzenie błędnika. W przebiegu ropienia przewlekłego — wskazane są natychmiastowe zabiegi radykalne.

II. *Otit. int. syphilitica* prowadzi prawie zawsze do znacznego przytępienia słuchu, lub nawet do zupełnej głuchoty. Dość często występują gwałtownie objawy Menierowskie, sprowadzające często po kilkakrotnych nawrotach zupełną głuchotę. W przebiegu kiły dziedzicznej już wcześnie rozpoczyna się upośledzenie słuchu, które powoli bezboleśnie doprowadza do głuchoty. Z objawów błędnikowych u dzieci zauważa się niekiedy zataczający się chód i szum w uszach.

Rokowanie wogóle niepewne. L e c z e n i e przyczynowe (przeciwkiłowe), wstrzykiwania pilokarpiny.

Objawy zajęcia błędnika spotykamy także przy zatruciach chininą lub kwasem salicylowym, w prze-

biegu chorób zakaźnych (głównie duru brzusznego), a także przy chorobach powodujących niedokrwienie lub silne przekrwienie. Leczenie w tych razach polega na zwalczaniu właściwej choroby.

Otitis media acuta.

I. Ot. m. ac. simplex cechuje się obecnością wypociny surowiczej, śluzowej lub surowiczo-śluzowej. Bywa zwykle następstwem ostrego nieżytu nosa, gardła, jamy noso-gardłowej. U dzieci najczęstszą przyczyną bywa migdałek 3-ci; w takich przypadkach zapalenie ucha środkowego ulega częstym nawrotom, przechodząc powoli w stan przewlekły z czasowemi zaostrzeniami. Zwykle istnieją równocześnie objawy ostrego nieżytu trąbki Eustachiusza.

L e c z e n i e: Spokój, zakaz używania alkoholu, nikotyny; środki napotne. W razie gorączki — leżenie w łóżku. Przeciw bólom:

784. **Rp.** Acetphenetidini 0,25; Aspirini 0,5; Coffeini natr.-salic. 0,1. S. 3 pr. dziennie.

785. **Rp.** Pyramidon 0,4. Dtd. Nr. XII. S. 3 proszki dz. i t. p.

Właściwe leczenie polegać winno na leczeniu choroby podstawowej, t. j. schorzeń nosa, gardła, jamy noso-gardłow., a więc: spray z kw. borowego z dodatkiem 1% kokainy, później pędzlowanie gardła i jamy noso-gardłowej 2% lapisem. Usunięcie migdałka 3-go jest zawsze wskazane, wolno je jednak wykonać dopiero po ustąpieniu objawów zapalenia ostrego; tak samo dopiero wtedy można przystąpić do cewnikowania, które wykonywać należy codziennie aż do chwili osiągnięcia normalnej bystrości słuchu, później zaś jeszcze kilkakrotnie co drugi dzień.

W razie obecności gęstej śluzowej wydzieliny w jamie bębenkowej — paracenteza z następowem cewnikowaniem celem usunięcia wydzieliny z ucha środkowego.

Zapuszczanie wszelakich kropli do ucha jest bezużyteczne.

II. Otit. med. ac. perforativa występuje najczęściej jako następstwo ostrych chorób zakaźnych, ostrego nieżytu jamy noso-gardłowej lub po dostaniu się ciał obcych (wody) do ucha środk.

L e c z e n i e o g ó l n e: w razie gorączki chory winien leżeć w łóżku, środki napotne, spray gardła kw. borowym z dodatkiem 1% kokainy lub płukanie gardła 3% Perhydrolem. Przeciwko bólom środki kojące (zob. Otit. m. simplex). L e c z e n i e m i e j s c o w e: do przew. zewn. wprowadza się pasemko gazy wyjałowionej napojonej wyskokiem (Spir. vini rectif.); wklęsłość muszli i okolicę ponad wyrostkiem sutkowym okrywa się gazą napojoną wyskokiem, na to batyst Billrotha; opatrunek ten zmienia się co 24 godz. W razie wystąpienia silnych bólów ucha, wysokiej gorączki, bolesności ponad proc. mastoid., u dzieci także objawów zadrażnienia o-

pon — wskazana jest natychmiastowa paracenteza w tylnej dolnej ćwierci bł. bębenk. Przy objawach niezbyt silnych, można wyczekiwać na samoistne przebicie bł. bębenk. i ograniczyć się do wyżej podanego leczenia. Z chwilą samoistnego lub sztucznego przebicia bł. bębenk. dalsze postępowanie jest zależne od nasilenia choroby, ilości wydzieliny ropnej i stosunków chorego.

Przy normalnym przebiegu, jeśli chory może codziennie odwiedzać lekarza, należy oczyszczać przew. zewn. z ropy wyjałowionymi wacikami, poczem zadmuchiwać Ac. boric. subt. pulveris.; do ucha i na ucho należy założyć gazę wyjałowioną, poza uchem dać okład alkoholowy. Zależnie od stopnia ropienia zabiegi te wykonywać 1—2 r. dzien. Jeśli przew. zewn. jest wypełniony gęstą ropą i złuszczonym naskórkiem, należy go przestrzykać jednorazowo letnim rozczynem kw. borowego.

Jeśli chory musi być więcej pozostawiony samemu sobie, zalecamy mu przestrzykiwania ucha letnim kw. borowym (u ubogich nawet przegotowaną letnią wodą) 2—4 razy dziennie, z następowaniem osuszaniem ucha watą i zapuszczaniem do ucha kropli:

786. **Rp.** Perhydrol lub Peroxygenol 3,0; Aq. dest. ad 30,0. S. Krople do ucha;

i przy tem leczeniu zapalenie ucha ustępuje w krótkim czasie bez powikłań. Gdy ilość wydzieliny poczyna się zmniejszać — przestrzykujemy coraz rzadziej, i w końcu zalecamy tylko zapuszczanie powyższych kropli.

Dopiero po zupełnem ustąpieniu objawów zapalnych i zagojeniu się otworu w bł. bębenk., jeśli bystrość słuchu nie wzrasta stale — wskazane jest cewnikowanie ucha celem przysp eszenia wessania pozostałej wydzieliny, zapobieżenia powstawaniu zrostów i przywrócenia drożności trąbki Eustachiusza.

Po przebiciu lub nacięciu błony bębenk. niekiedy jako powikłanie zdarza się powstrzymanie lub utrudnienie odpływu wydzieliny z jamy bębenk., co objawia się wznowieniem bólów ucha lub głowy, gorączką, silniejszem wypukleniem bł. bębenk., pogorszeniem bystrości słuchu. Objawy te wymagają rozszerzenia otworu w bł. bębenk., lub też — w razie niekorzystnego usadowienia otworu (bł. Schrapnela) — obok rozszerzenia otworu już istniejącego, wytworzenia drugiego otworu w miejscu najwłaściwszem, t. j. w tylnej dolnej ćwiartce bł. bębenk. Dalsze leczenie — jak powyżej.

Zapuszczanie jakichkolwiek kropli przed przebiciem bł. bębenk., dawniej z reguły stosowane, obecnie uważa się za wprost przeciwwskazane, ponieważ krople te nie koją silniejszych bólów i nie wpływają na przebieg sprawy zapalnej, natomiast powodują one łu-

szczenie się naskórka i stąd następowo — łatwiejsze powstawanie wyprysku.

Otitis media acuta w przebiegu płonicy (szkarlatyny) wymaga jaknajszybszego nacięcia bł. bębenk.; w razie dołączającej się mastoiditis — jaknajrychlejszej Mastoidectomii. Zapobiegawczo przeciw Otitis przy płonicy zaleca Radling zadmuchiwanie do jamy noso-gardłowej proszku:

787. **Rp.** Sozojodol 1,0; Sulfur. sublimat. 3,0. Zadmuch. 4—8 r. dz.

Otitis media chronica.

I. Ot. med. chron. simplex, s. hyperplastica. Wyszukanie przyczyny cierpienia (dokładne badanie nosa, gardła, jamy noso-gardłowej) i leczenie przyczynowe; obok tego zakaz nadużywania tytoniu i wyskoku. W razie zwężenia trąbki Eust. — przywrócenie jej drożności. Leczenie miejscowe ucha środk. polega na wdmuchiwaniu powietrza do uszu za pomocą cewnika lub zabiegu Politzerowskiego, masażu powietrznego (aparat Delstaucha). Polecają także wstrzykiwania podskórne Pilokarpiny i Fibrolizyny. Zamiast wstrzykiwań pilokarpiny u osób leczonych poliklinicznie z tymże samym skutkiem można stosować pilokarpinę wewn.:

788. **Rp.** Pilocarpini 0,06 (dzieciom połowę i mniej); Aq. dest 100,0; Ac. muriat. gtts II. MDS. Wieczorem wypić trzy łyżki w przerwach półgodzinnych.

Równocześnie z piciem celem wywołania potów — zawijania w kołdry i używanie gorącej limonady.

Z zabiegów chirurgicznych w odpowiednich przypadkach zalecają paracentezę bł. bębenk.; jeśli to wpływa na słuch dodatnio, a otwór po paracentezie szybko zarasta, należy ją powtórzyć niekiedy kilkakrotnie, a nawet wyciąć całą bł. bębenk. wraz z młoteczkiem i kowadełkiem.

Przeciw szumom w uszach — często niezmiernie dokuczliwym — polecane są następujące środki: 1) sole bromowe, zwłaszcza Ammonium bromatum (2,0 p. die w wodzie z kw. węglow.); 2) Acid. hydrobromic. (2 r. dz. po 20—25 kropli w wodzie ocukrzonej; poczem przepłukać usta roztworem sody); 3) Isopral Bayer w tabletkach (0,50 p. die) przy równoczesnej bezsenności wieczorem jedną tabletkę; 4) Acetphenetidinum (2 proszki po 0,50 p. die). Wreszcie fosfor, arsen i t. d.

II. Ot. med. chron. perforativa. Zbadanie dokładne chorego w kierunku cierpień ogólnych (kiła, błednica, skaza moczanowa, cukrzyca, gruźlica i t. p.) i odpowiednie leczenie ogólne. Zakaz nadużywania wyskoku i tytoniu. Usunięcie przez odpowiednie leczenie schorzeń nosa, gardła, jamy noso-gardłowej.

Leczenie miejscowe ma przedewszystkiem za zadanie usuwanie ropy z ucha i zapobieganie zastojowi ropy w jamie bębenk. Pierwsze osiągamy przez wystrzyki-

wania ucha letnim 3% rozczynem kw. borow.; fizyolog. rozczynem NaCl, formaliną (5 kropli kupnego rozczynu na szklankę przegotowanej wody). Jeśli od strony przewodu zewn. nie możemy dokładnie przestrzykać jamy bębenk., wskazane są przestrzykiw. cewnikiem przez trąbkę Eustach., lecz tylko wtedy, gdy płyn zupełnie swobodnie odpływa przez przew. zewn. Zależnie od ilości wydzieliny przestrzykiwać należy 1—3 razy dz. Po przestrzykaniu zapuszczamy do ucha krople:

789. **Rp.** Perhydrol lub Peroxygenol 1,0; Aq. dest. 9,0. S. Krople do ucha,

lub też — w razie obecności szerokiego otworu w bł. bębenk. — wdmuchujemy Ac. boric. subt. pulveris. po poprzedniem dokładnem wysuszeniu przew. zewn., następnie zaś zakładamy do przew. zewn. gazę lub watę wyjałowioną. Środki do zadmuchiwania, jak jodol, jodoform i t. p. są prawie zawsze zbyteczne.

W razie przerostu (hyperplasia) bł. śluzow. ucha środk. obok przestrzykiwań zapuszczamy do ucha krople:

790. **Rp.** Argent. nitr. 0,2 do 1,0; Aq. dest. 10,0. S. Krople do ucha,

przyczem trzeba pamiętać o tem, aby przed zapuszczaniem tych kropli nie przestrzykiwać ucha rozczynem NaCl. Natomiast po zapuszczeniu azotanu srebr. celem zobojętnienia jego działania należy dobrze wymyć skórę przew. zewn. i małżowiny zgęszczonym rozczynem NaCl.

Zamiast azotanu srebr. można użyć Spirit. vini rectif. samego lub też z dodatkiem Kw. borow. (4%), Thigenolu, Sublimatu, Kw. salicyl. (2—4%) i t. d. np.:

791. **Rp.** Thigenol 3,0; Spirit. vini rectif. 20,0; Aq. dest. 10,0. S. Krople do ucha.

792. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corros. 0,05; Spir. v. rect., Aq. dest. *āā* 25,0. S. Krople do ucha.

Związków cynku, miedzi i ołowiu obecnie prawie nie używamy, tworzą się bowiem strąty białczanów metal., zakrywające w postaci białawej masy właściwe zmiany w bł. śluzowej (Plumb. acetic. 0,2:20,0 Aq. i Zinc. lub Cuprum sulfur. 0,1:20 Aq.).

Jeśli odpływ ropy jest niedostateczny, należy rozszerzyć otwór w bł. bębenk., lub w razie niekorzystnego usadowienia tego otworu oprócz rozszerzenia go należy zrobić drugi otwór w tylnej dolnej ćwiartce bł. bębenk. Nadmiar ziarniny usuwamy lapisem natopionym na srebrnym zgłębniku, ostrą łyżeczką lub kauterem; do usunięcia polipów używamy zimnej pętli lub pierścieniowatego nożyka Politzera, poczem należy zakraplać wyskok (jak wyżej).

Części martwicze w jamie bębenk. należy wyłyżeczkować, poczem leczenie wyskokiem. Przy rozpoznaniu Caries z małym tylko otworem w bł. bębenk. na-

leży otwór rozszerzyć kauterem lub nawet wyciąć część bł. bębenk. celem umożliwienia dostępu do schorzałej kości.

Przy ropieniu uchyłka nadbębenkowego (recessus epitympanicus, atticus) w razie zajęcia samej tylko bł. śluzowej przestrzykiwać uchyłek 95% letnim wyskokiem (przy pomocy kaniuli bębenkowej); po przestrzykaniu — zadmuchiwanie drobno sproszkow. kw. borowego.

W razie zatkania otworu w błonie Schrapnella zaschniętą wydzieliną i nabłonkiem, wskazane jest rozmiękczanie strupów 3% Perhydrolem, poczem przestrzykać ucho letnim kw. borowym lub oddzielić strupy zgłębnikiem. Otwór zbyt mały należy rozszerzyć, nadmiar ziarniny i polipy usunąć. Główne jednak zadanie lekarza przy ropieniu w uchyłku nadbębenk. polega na usunięciu schorzałych (karietycznych) kosteczek (młotka i kowadełka) i wyskrobaniu chorobowo zmienionych ścian uchyłka, albowiem te właśnie zmiany najczęściej są główną przyczyną ropienia w uchyłku. Dopiero po tym zabiegu leczyć jak powyżej.

Leczenie przestrzykiwaniami wyskokiem wskazane jest także w przypadkach perlaków zapalnych (Cholesteatoma) ograniczonych do uchyłka nadbębenk. Przy równoczesnem schorzeniu kości w antrum mastoid. i przy przejściu perlaka na antrum — wskazana jest zawsze radykalna operacya ucha.

Otomycosis, zob. Otitis externa parasit.

Otosclerosis. Jest to pierwotnie cierpienie błędnika (spongiosae), kończące się ankylozą strzemiączka w okienku owalnem. Klinicznie sprawa cechuje się stale postępującem upośledzeniem słuchu, występującem już około 20 roku życia, i nadzwyczaj dokuczliwymi o najrozmaitszym charakterze szumami w uszach.

Leczenie: cewnikowanie, miesienie bł. bębenk. i kostek słuchow., cewnikowanie trąbki Eustach. itd. Jednakże i te zabiegi stosunkowo rzadko tylko są skuteczne, przeważnie i one nie pomagają lub nawet wywierają wpływ szkodliwy.

Przeciw szumom w uszach obok metod powyżej podanych stosujemy środki podane przy Otitis media chron. simplex.

Oxaluria. Skaza szczawianowa. Często towarzyszy skazie moczanowej i ma wtedy znaczenie ze względu na możliwość tworzenia się kamieni w drogach moczowych. Należy jednak pamiętać, że obecność kryształów szczawianu wapniowego w moczu nie dowodzi jeszcze zwiększenia ilościowego tego ciała w moczu i że wogóle pojęcie skazy szczawianowej nie jest ogólnie przyjęte. Względnie często zdarza się oxaluria u neurastenikόw.

Przy leczeniu uwzględnić przedewszystkiem dyetę. Z jarzyn unikać należy szczawiu, szpinaku i pomi-

dorów, natomiast zalecają sałatę. Mięso, tłuszcze wszelkiego rodzaju, jaja i mleko stanowią spis potraw najbardziej zalecenia godny. Lecznicze wskazanie stanowi dostarczenie ustrojowi dużej ilości wody (celem przepłukiwania). Najczęściej używamy wód mineralnych: Vichy, Karlsbad, Krościeńskiej, Elster, Wildungen, Szczawnickiej ze zdroju Józefiny.

Na wewnątrz: lith. carb., lith. salicylicum, natr. carbon. po 0·50—1·0 dziennie.

(Receptura — patrz Diathesis urica).

Oxyuris vermicularis. Glistnica robaczkowa. Zapobiec samozakażaniu się przez przenoszenie do ust jaj palcami zanieczyszczonymi kałem przy drapaniu okolicy odbytu. Lewatywy z wody, czosnku roztartego w wodzie (garść na 1 litr) lub też lewatywy z czystego tranu. Lewatywy obfite i wysoko wprowadzane mają na celu mechaniczne usunięcie glistnic; powinny być robione najmniej przez 2 tygodnie. Okolicę odbytu smarować na noc szarą maścią.

Z leków zalecamy: Pastilli Santonini (à 0,025; małym dzieciom po $^1/_2$, starszym po jednej pastylce 1—2 r. dz. przez 3—4 dni) lub:

793. **Rp.** Naphtalini puri 0,1 - 0,4; Sacchari 0.3. Mfp. Dtal. dos. Nr. VIII. S. 4 pr. dz.; po 8 dniach można tę dawkę jeszcze raz powtórzyć.

Dorosłym przepisujemy:

794 **Rp.** Naphtalin 3·00; Ol. olivar. 80·00. MDS. do lewatywy.

Ozaena. Ozena. Zob. **Catarrhus narium.**

Panaritium. Zanokcica, Zastrzał. Rozróżniamy P. superfic., osseum, tendineum — sprawy ropne na palcach rąk, (rzadko nóg), mające skłonność do przechodzenia z postaci bardziej powierzchownych w głębsze i szerzenia się wzdłuż palców ku dłoni, a nawet na przedramię. Przy zastrzale powierzchownym wystarczy nieraz płytkie nacięcie skóry; przy sprawach głębszych trzeba głęboko i do zdrowych tkanek podłużnie nacinać. Cięcia zbyt małe zmuszają do ponownych nacięć i nie powstrzymują szerzenia się sprawy. Umiejętne stosowanie leczenia ssawkami (Biera) może oddać pewne usługi.

Panarit. superfic. ad unguem (= *Paronychia*) — ropienie przypaznokciowe początkowo (nie dłużej, niż przez tydzień) może być leczone zachowawczo — wycinaniem podminowanej skóry przy paznokciu, okładami. Jeśli to leczenie szybko nie pomaga, nie należy zwlekać z zupełnem zdjęciem paznokcia, którego obumarły brzeg gra rolę ciała obcego zakażonego. Zdjęcie paznokcia można wykonać w znieczuleniu miejscowem przez zamrożenie (eter, chlorek etylu) lub w znieczuleniu kokainą. W ten sposób skraca się leczenie o kilka tygodni. O ile

ropienie przed zdjęciem paznokcia trwało niezbyt długo i matrix nie uległa zniszczeniu, paznokieć odrasta, lecz zwykle nieco zniekształcony.

Parametritis p. **Perimetritis.**

Paraphimosis. Zadzierzgnięcie żołędzi, załupek. Starać się jak najwcześniej odprowadzić za pomocą palców, wywierając ucisk na żołądź i zlewając ją podczas zabiegu zimną wodą. Dla zmniejszenia obrzęku okłady z płynu:

795. **Rp.** Adrenalini Clin, Cocaini muriat. *āā* 1,0; Aq. dest. ad 100,0. S. Do okładów.

Jeżeli się nie udaje — nacięcie pierścienia ściśniającego w kierunku podłużnym prącia i następowe odprowadzenie napletka, okłady zimne i częste przemywania.

Paronychia, patrz Panaritium.

Pediculi a) **capitis.** Wesz głowia. U dzieci natłuścić głowę maścią:

796. **Rp.** Sulf. praecip. 10,0; Ung. simplicis 100,0. Mfung. S. Maść, lub:

797. **Rp.** Naphtol beta 1,0; Ung. simpl. 100,0. Mfung. S. Maść.

a po kilku godzinach zmyć dobrze głowę spirytusem mydlanym. U starszych nasmarować dokładnie głowę (u mężczyzn ostrzyc włosy) naftą napół z oliwą lub:

798. **Rp.** Ol. Petrae 100·0; Bals. peruvian., Ol. olivarum. *āā* 25·0. S. Zewnętrznie.

a po kilku godzinach zmyć głowę spiryt. mydlanym.

Dla wygubienia jajek, szczególniej na włosach długich zmywać włosy 1% rozczynem kw. octow., octem lub:

799. **Rp.** Xylol, Aether *āā* 100,0. S. do zmywania włosów (ostrożnie ze światłem).

b) **vestimentorum.** Wszy ubrania. Kąpiel siarczana, dokładne obmycie mydłem. Gdy kąpiel przeciwwskazana, obmywanie wodą sublimatową 1‰ i mydłem, poczem maść siarczana 5% lub naftolowa 0,5%. Rzeczy oddać do dezynfenkcyi lub oczyścić 1—2% rozczynem sublimatu.

c) **pubis.** Mędoweszka. Zalecić obcięcie (nie golenie) włosów wzgórka łonowego i nasmarować 1—2 razy rozczynem:

800. **Rp.** Hydrarg. bichlor. corros. 1,0; Spirit. Vini 50,0; Aq. destill. 250,0. S. Zewnętrznie. (Uważać na skórę moszen), lub:

801. **Rp.** Bals. Peruv., Ol. Petrae *āā* 50,0. S. do smarowania.

W razie zajęcia rzęs użyć maści:

802. **Rp.** Praecipit. flav. 1·0; Ung. simpl. 20·0. S. Maść.

Maść tę należy wetrzeć 3 razy w odstępach dwugodzinnych, a po następnych 2 godzinach zmyć dokładnie mydłem szarem.

Pemphigus. Pęcherzyca. a) ostra u noworodków: wielka czystość, higiena żywienia, kąpiele otrąbkowe z wywarem kory dębowej (z 300,0 kory), odosobnienie chorego. Miejscowo zasypki i okłady:

803. **Rp.** Zinci oxyd., Talci *āā* 50,0 MDS. Zasypka.

804. **Rp.** Cupr. sulfur. 2,0; Zinc. sulfur. 7,0; Aq. camphorat. 200,0. S. Do okładów (rozcieńczyć wodą 1 : 2).

805. **Rp.** Liqu. Alumin. acet., Aq. dest. *āā* 100,0. S. Do okładów.

Pęcherze większe przecinać, zwilżać wyskokiem i pudrować.

Na noc smarować maścią:

806. **Rp.** Hydrarg. praecip. albi 1,0, Vaselini fl. 25,0. Mfung. S. Maść.

b) przewlekła. Uwzględnić stan ogólny chorego, dyeta wzmacniająca. Wewnętrznie arszenik w zwykłych dawkach (także i podskórnie). lub Chinin. muriat. 1,0—1,5 pro die. Zewnętrznie kąpiele ciepłe z wywarem kory dębowej, sublimatem (5 gr. na kąp. dla dorosłych) maść cynkowa, dziegciowa, pędzlowanie:

807. **Rp.** Tinct. rusc.; Ol. olivar. *āā*. 50·0. S. Zewnętrznie.

Poczem w $1/2$ godziny po zapędzlowaniu kąpiel ciepła $1/2$ do 1 godziny trwająca; następnie zasypki.

Miejsca zakażone następowo zmywać wodą utlenioną:

808. **Rp.** Perhydrol 10,0; Aq. dest. 100,0. S. Do zmywań.

Pericarditis. Zapalenie osierdzia.

a) Suche (pericarditis sicca): Przedewszystkiem spokój, chory powinien leżeć w łóżku; na okolicę serca worek lodowy, a jeśli chory nie znosi lodu, to okład wysychający. W razie silnych bólów parę pijawek, suche bańki, pędzlowanie c. tra jodi. Na wewnątrz inf. digitalis e 1·00 ad 200·000, co godzinę łyżkę, lub inne cardiacum. W razie podejrzenia na tło gośćcowe — przetwory salicylu w połączeniu z coffeiną dla uniknięcia zapadu. Jeżeli bóle trwają, dać morfinę, chloralhydrat, lub sulfonal na noc. Dyeta przytem płynna niepodniecająca; uważać na regularne stolce.

b) Wysiękowe (peric. exsudativa). Przy płynie ropnym lub nawet surowiczym, jeśli zachodzi *indicatio vitalis*, zabieg chirurgiczny; jeśli chory znosi wysięk nie najgorzej, leczenie wyczekujące: zewnętrznie stosujemy resorbentia; na wewnątrz podajemy środki nasercowe i moczopędne lub kombinacyą jednych i drugich. Niektórzy (Schrötter) polecają też chininę.

809. **Rp.** Fol. Digit. pulv. 0,05; Diuretini Knoll 0,5. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. Co 2 godz. proszek.

Inne recepty, patrz Vitia cordis.

c) Zrosty osierdziowe. Leczenie zewnętrzne zawodne. Przy zrostach świeżych wskazane jest rozluźnianie ich za pomocą wzmożenia akcyi serca przez podawanie naparstnicy. Scisłe zrosty radzą niektórzy usuwać na drodze operacyjnej (?).

Perimetritis. Zapalenie okołomaciczne. Tu możemy też mówić o zapaleniu około trąbek i jajników (perisalpingitis et perioophoritis), jak również o zapaleniu tkanki okołomacicznej (parametritis), gdyż leczenie jest zwykle bardzo do siebie podobne.

W okresie ostrym: Spokojne leżenie w łóżku, okłady lodowe na okolicę bolesną, w razie znacznej bolesności środki odurzające; dyeta ścisła płynna, nadto wewnętrznie: tra opii simpl. po 10 kropli kilka razy dziennie, albo:

810. **Rp.** Extr. opii aquos. 0.30; But. cacao q. s. ut f. l. artis suppositoria ad anum Nr V. DS. Co 3 godz. czopek użyć, a gdy nasilenie objawów się zmniejsza—rzadziej.

811. **Rp.** Morphii muriat. 0,02; Butyri Cacao q. s. ut f. supp. anale. Dtd. Nr V. S. W razie bólów czopek.

Gdy ciepłota opadnie, środki łagodnie wypróżniające: lewatywy z wody z dodatkiem 2 łyżek ol. ricini albo z dodatkiem łyżki gliceryny. Czopki glicerynowe, oleum ricini wewnętrznie.

Gdy objawy ostrego zapalenia ustąpiły, okłady wysychające; po ustąpieniu bolesności: kąpiele nasiadowe ciepłe, z dodatkiem $^1/_8$—$^1/_4$ kilo soli na kąpiel. Kąpiele borowinowe (fabryki »Tlen« lub Mattoniego sól borowinowa), Truskawiec.

Przestrzykiwanie pochwy słabym prądem wody na 30—38° R. z dodatkiem soli kuchennej (2 łyżki na 1 litr) lub z dodatkiem płynu o składzie:

812. **Rp.** Kali jodati 3·0—5·0; Trae jodi 15·0—20·0; Aq. destill. 250·0. S. 1—2 łyżek na litr wody.

813. **Rp.** Trae jodi; Trae gallarum *āā.* 20·00. DS. Do pędzlowania.

814. **Rp.** Ammon. sulfo-ichtyol. 5·00—10·00; Glycerini 200·00. MDS. Do tamponów.

W przypadkach przewlekłych miesienie.

815. **Rp.** Kali jodati 10·00; Gelatini q. s. ut f. l. art. globuli vaginales Nr. X. DS. Raz dnia gałkę użyć.

816. **Rp.** Jothioni 5,0; Glycerini 300,0. D. S. Płyn do tamponów.

817. **Rp.** Ammon. sulfo-icht. 1·00; Butyr. cacao q. s. ut f. l. art. suppos. ad anum Nr X. S. 1 czopek dziennie użyć.

W chronicznej postaci, obciążenie od zewnątrz ($^1/_2$—2 klg.), columnisatio, obciążenie śrutem, rtęcią w balonie Brauna, planum inclinatum (Pinkus). Jeśli mimo długotrwałego i systematycznego użycia wyż wymienionych sposobów le-

czenia, badanie i objawy wykazują znaczne zmiany około jajników, lub w nich samych, albo że w trąbce rozszerzonej znajduje się treść (śluz, ropa, krew), to często dopiero leczenie operacyjne usunąć zdoła cierpienie, wskutek którego życie dla kobiety staje się ciężarem.

Peritonitis. Zapalenie otrzewnej. I. *P. acuta:* *a)* z przebicia (P. perforativa); jedynie szybka operacya może chorego uratować. *b)* Rozlane włóknikowo-ropne zap. otrz. (P. fibrino-purulenta diffusa). Celem leczenia musi być dążenie do wytworzenia zapalenia zlepnego, chodzi więc o to, aby ruchy robaczkowe jelit o ile możności ograniczyć; zatem prócz zupełnego spokoju i ścisłej dyety podajemy opium lub morfinę w dawkach zależnych od nasilenia bólu.

818. **Rp.** Trae Opii simpl. 10,0. Da in vitr. rostr. S. Co 2—3 godz. 5—8 kropli (stosownie do bolesności; gdy bolesność się zmniejszy, dawki również zmniejszamy).

819. **Rp.** Extr. Opii 0,02; Sacchari 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr X. S. Co 2—3 godz. proszek (stosownie do bolesności).

820. **Rp.** Laudani puri 0,02; Sacchari albi 0,3. Mfpv. Dtd. Nr X. Jak poprzednio.

Jeśli wymioty uniemożliwiają podawanie leków per os, stosujemy je w czopkach.

821. **Rp.** Laudani puri 0,05; Ol. Cacao q. s. ut f. suppos. anal. Dtd. Nr X. S. 3—4 czopków na dobę.

Możemy też zamiast Opium stosować Morfinę, najlepiej podskórnie.

Miejscowo stosownie do podmiotowego uczucia chorego stosujemy okłady lodowe, wysychające lub gorące.

W razie wymiotów zalecamy:

822. **Rp.** Codeini phosphor., Cocaini muriat. *āā* 0,05; Aq. Menth. pip., Aq. Chloroform *āā* 50,0. S. Co 1—2 godz. łyżeczka do łyżki.

823. **Rp.** Cocaini muriat. 0,1; Morph. muriat. 0,05; Aq. amygdal. amar. dil. 10,0. Da in vitr. rostr. S. Co 2—4 godz. 10—15 kropli.

824. **Rp.** Aq. chloroform. 150,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

Czkawkę hamujemy tymi samymi środkami, co i wymioty; Penzoldt w tym celu zaleca także atropinę w ilości do 0,003 *p. die*.

825. **Rp.** Atrop. sulfur. 0,01; Aq. dest. q. s. ad solut.; Argillae alb. q. s. ut f. pil. Nr XX. S. 1—2 pig. 1—3 razy dz. (1 pig. = 0,0005 Atrop.).

Przeciw wzdęciu zakładamy do odbytnicy dren kauczukowy, który pozostawiamy tam do 1/2 godz., póki gazy nie odejdą.

II. *P. chronica:* a) neoplasmatica. Leczenie czysto objawowe, zdążające

do usunięcia bólów i wymiotów. b) P. tuberculosa. Leczenie ogólne higieniczno-dyetetyczne, a przedewszystkiem klimatyczne (patrz Tuberc. pulm.). Zniknięcie wysięku staramy się przyspieszyć: 1) przez wcieranie co wieczór w powłoki brzuszne mydła szarego (Sapo kalin. 1 łyżka rozrobiona małą ilością wody; po $1/_2$ godz. — letnia kąpiel); za mniej skuteczne uważa Ortner wcieranie szarej maści; 2) przez podawanie środków moczopędnych, przyczem najczęściej używamy tutaj mocznika (Urea) i Aq. Petroselini:

826. **Rp.** Ureae purae 20,0; Aq. naphae, Cognaci *āā.* 100,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

827. **Rp.** Aq. Petroselini 150,0. S. Co 2 godz. 1 łyżkę.

Gdy te środki zawodzą, wskazaną jest laparotomia.

Perityphlitis zob. **Typhlitis.**

Periurethritis. Zapalenie okołocewkowe. W okresie ostrym spokój, zaprzestać leczenia rzeżączki, miejscowo okłady zimne (z aq. plumbi., liqu. alumin. acet.) lub kataplazmy. Gdy chełbotanie — nacięcie wczesne; gdzie niema dążności do ropienia (postać przewlekła), — kąpiele ciepłe przedłużone i smarować:

828. **Rp.** Monotal 25,0. S. Wcierać w guzek.

829. **Rp.** Jodvasogen 6% Lag. orig. S. do wcierania.

830. **Rp.** Jothion Lag. orig. S. do wcierania.

Perniones zob. **Congelatio.**

Pertussis. Krztusiec. Koklusz. Oddzielić dzieci zdrowe zwłaszcza małe. Dyeta pożywna, karmić zaraz po wymiotach. Pobyt na świeżem powietrzu, oddychanie zgęszczonem powietrzem. Rozpylanie 5% kw. karb. w mieszkaniu.

831. **Rp.** Trae bellad. gtts. 2—5; Mixtur. gummos. 100·00; Syrup. simpl. 15·00. MDS. Co 2 godziny łyżeczkę.

832. **Rp.** Chloral hydrati 0·50; Ammon. v. natri brom. 2·00; Aq. dest. 100·00; Mixtur. gumm., Syrup. rub. id. *āā.* 15·00. MDS. Co 3 godziny łyżeczkę.

823. **Rp.** Cocain mur. 1·00; Aq. dest. 10·00. MDS. Do pędzlowań przełyku i krtani.

834. **Rp.** Morphii mur. 0·005 do 0·02; Aq. dest. 60·00; Syrup. althaeae 15·00. MDS. 3 razy dzien. łyżeczkę.

835. **Rp.** Chinini muriat.; Natr. bicarb.; Sacch. *āā* 1·50. Mfp. Div. in. dos. 10. S. Co 3 godz. prosz.

Zamiast chininy można podawać Euchininę, Aristochinę, Salochinin. w dawkach po tyle deci, ile dziecko ma lat do 0,5 *p. dosi*; także nadaje się Chinin. tannic. (mało gorzka) w dawce 2 r. większej, niż sulfuric.

836. **Rp.** Antipyr. 1·00; Codeini mur. 0,05; Ter-

pinhydrati 1·00; Aq. tiliae, Syr. aurant. *ãã*. 50·00. MDS. 4—5 r. dz. łyżeczkę.

837. **Rp.** Extr. hyosc. 0·20; Linct. gummosi 100·00; Syr. rub. id. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

838. **Rp.** Dct. hbąe thymi 10·00 ad 200·00; Ammon. bromat. 2·00; Syrup althaeae 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

839. **Rp.** Bromoformii 5·00. DS. Dzieciom:
do roku życia 1—3 krop.,
od 2—4 lat 4—8 »
do 8 lat 8—12 »
3 razy dziennie podać w łyżeczce wody ocukrzonej lub syrupu.

840. **Rp.** Tussol (antipyr. amygdal.) 2·0; Aq. dest. 80·00; Syr. simpl. 20·0. MDS. Dzien. 1—3 łyżecz.

841. **Rp.** Acidi benzoici, Bismut. salic. *ãã*.5·0; Chinin sulf. 1·0. Mfp. DS. pr. do nosa.

842. **Rp.** Thymoli 1·0; Spir. vini rectif. 250·0; Aq. dest. 750·0. DS. Do inhal.

843. **Rp.** Antispasmini 1·0; Aq. amygd. amar. 10·0. S. 1—2 razy dziennie po 10 kropli.

844. **Rp.** Neralteini 0,15—0,25. Dtal. dos. Nr X. S. 3 pr. dziennie.

845. **Rp.** Heroini hydrochlor. 0·0005—0·002; Sacch. albi 0·30. Dtd. Nr. X. S. 3 pr. dz.

846. **Rp.** Veronali 1·50; Aq. fervidae 100·0; Syr. Althaeae 20·0. MDS. Co 2 g. łyżeczka od kawy.

847. **Rp.** Citrophen 0,15—0,50; Sacchari 0,25. Dtd. Nr X. S. 3 pr. dz.

848. **Rp.** Vaporin Krewel. S. Do wziewań.

Nadto: Contratussin Bayer, Thymomel Scillae, Syr. antispasmodique »Desaga«, Extr. Thymi saccharat. Taeschner.

Pharyngitis. Zapalenie gardła. Leczenie winno poprzedzać zbadanie nosa i jamy noso-gardłowej; przy zajęciu tychże równoczesne leczenie. W przypadkach postaci zanikowej, suchej, pędzlowanie:

849. **Rp.** Jodi puri 0,5; Kali jod. 1,0; Glycerini 50,0; Ol. Menth. gtts. II. MDS. Zewnętrznie.

850. **Rp.** Mentholi 1,0; Glycerini 10,0. S. Do pędzlowań.

Podobnie i Thymol 5%.

Pharyngitis hypertr. granulosa lub *lateralis*.

Kauteryzowanie miejsc. lapisem w substancyi lub pędzlowanie całego gardła rozczynami lapisu 2—10%, lub taniny np.:

851. **Rp.** Acidi tannici 2·0; Spir. vini rect. 20·0. DS. Zewnętrznie.

852. **Rp.** Sozojodoli 2·50; Aq. dest. 50·0. S. Do pędzl.

Niemniej można chorym zapisywać zimne rozpylania z rozczynów 1—2% natri bicarb., kali carbon., natri chlor., ammonii chlor., dalej płukania z tych środków.

Phosphaturia. Nadmierne wydzielanie fosforanów z moczem. Dyeta prawie całkiem odmienna niż przy skazie mo-

czanowej. Wzbronione: owoce, jarzyny. Mięsa i jaj, mimo że zawierają istoty fosfor zawierające, ograniczać nowsi autorowie nie radzą. Dozwolone: mleko, potrawy mączne, cukry, miód, masło, piwo, wino, woda sodowa. Nie dawać wód alkalicznych.

Zwracać uwagę na objawy neurasteniczne.

853. **Rp.** Urotropin (= a taniej Hexamethylentetramin) 0·5. S. 3 proszki dziennie.

854. **Rp.** Ac. mur. dil. 30·0. S. 3 razy dziennie po 20 kr. w 1/2 szklanki wody.

855. **Rp.** Acidi benzoici 2·0; Sacch. alb. 1·0. M. f. pul. Div. in dos. aeq. Nr. VI. S. 3 proszki dziennie.

856. **Rp.** Ac. lactic. 3·0; Aq. dest. 200·0; Aq. menth. pip. 50·0. S. 3 razy dzien. po łyżce w 1/2 szklanki wody sodowej.

Pityriasis versicolor. Łupież pstry. Rozmydlić na skórze mydło szare, siarczane (f. Tlen lub Malinowskiego) lub naftol. i pozostawić pianę, robiąc to codziennie aż do podrażnienia skóry; wtedy kąpiel i puder; albo nacierać codzien. następ. płynami i pudrować, aż nie nastąpi złuszczenie naskórka:

857. **Rp.** Ac. carbolic. Spir. lavandul. *āā* 2·0; Spir. vini rect. 15·0. S. Zewnętrznie.

858. **Rp.** Ac. salicyl. 4·0; Glycerini 5·0; Spir. vini rect. ad 50·0. S. Zewnętrznie.

859. **Rp.** Naphtholi 0·50; Spir. vini rect. 50·0. S. Zewnętrznie.

860. **Rp.** Sublimat 0,5; Ol. Lavand. 3,0; Sapon. vir. 40,0; Spir. Lavand. 60,0. S. Zewnętrznie.

861. **Rp.** Ac. salicyl. 2,0; Ol. Terebinth. 25,0; Aether sulf. 10,0; Spir. vini rectif. ad 100,0. S. Zewnętrznie.

862. **Rp.** Perhydrol. 15,0; Borax 2,0; Aq. dest. ad 100,0 (Gallois). S. Zewn.

Płyny te można zastąpić maściami:

863. **Rp.** Anthrarobin 5·0; Lanolin. anhydr. 40·0; Ol. olivar. 10·0. M. f. ung. S. Maść.

864. **Rp.** Ol. terebinth. 20·0; Lanolini 30·0. M. f. ung. S. Maść.

865. **Rp.** Resorc. resubl., Ac. salicyl. *āā* 2,0; Sulf. praecip. 10,0; Lanol. anh., Vaselini fl. *āā* 40,0. Mfung. S. Zewnętrznie.

866. **Rp.** Glycosal 3,5 Solve in Alcohol q. s.; Vasel. fl., Lanolini *āā* 30,0 Mfung. S. Maść.

Pleuritis. Zapalenie opłucnej. Łóżko, pożywienie płynne, zwłaszcza jeżeli jest gorączka. Suche bańki na okolicę zajętą zapaleniem opłucnej; jeżeli bardzo silny ból, to nawet 4—6 pijawek lub wstrzyknięcie morfiny. Potem okład lodowy, lub wysychający. W razie męczącego kaszlu morfina lub inny środek narkot. (kodeina, dionina, extr. cannab. ind.

samo lub z jednym z powyższych środków). Jeżeli się wypocina nie wytwarza, to pozostać przy tem leczeniu, co najwyżej pędzlowanie przez kilka dni cum tra jodi i nie pozwalać choremu wychodzić, dopóki stan podgorączkowy się utrzymuje; mimo jednak podniesionej jeszcze ciepłoty po przejściu okresu ostrego należy wysłać chorego do miejscowości kurac. (patrz niżej), zwłaszcza w razie podejrzenia na tło gruźlicze. Zresztą trzeba leczyć chorobę zasadniczą, najczęściej nacieki szczytowe. Jeżeli zaś nagromadza się wypocina, to obok okładów wysychających można zalecić smarowanie raz na dzień jodyną lub pryszczydło. Wewnętrznie natrium salicylicum 3—4 gr. dziennie. W okresie, kiedy już wypociny nie przybywa, pędzlowanie jodyną, kataplazmy ciepłe, wewnętrznie kalium jodatum, diuretica, jak: inf. digitalis; theobrom. natro-salicyl. po 4—5 grm. dziennie; coffeinum natro-salic. 1—1·5 dziennie; kalomel.; adonis vernalis 6·0 na 200·0; tra stroph.; kali nitricum itp. Najlepiej jednak ograniczyć się do podawania leków nasercowych tam tylko, gdzie istnieje do tego ścisłe wskazanie, pamiętając również, że działanie środków moczopędnych jest więcej niż niepewne, jeśli chodzi o przyspieszenie wessania wysięków. Nadto można próbować środków przeczyszczających, jeżeli niema przeciwwskazania.

Tam, gdzie wypocina ropna, należy zrobić resekcyę żebra i ropę wypuścić; jeżeli zaś chory się nie zgadza, to przynajmniej punkcyę i aspiracyę płynu przyrządem Potaina lub Dieulafoi. Punkcya nadto jest wskazana, jeżeli znaczna bardzo duszność grozi życiu chorego. (Niektórzy klinicyści trzymają się tej zasady, aby każdy wysięk — nawet surowiczy — jaknajprędzej usuwać, a w razie nawrotu połączyć wypuszczenie płynu wysiękowego z wprowadzeniem do jamy opłucnej sterylizowanego rozczynu fizyolog. soli kuch.). Nie należy nigdy wypuszczać zbyt wiele płynu naraz.

Po przebyciu zapalenia opłucnej, wyjazd na świeże powietrze, w góry do Zakopanego, Szczawnicy, Davos, Gleichenbergu, nad morze lub na południe, odżywianie forsowne, gimnastyka odpowiednia i leczenie w gabinetach pneumatycznych.

Zresztą leczyć należy chorobę główną, która dała powód do zapalenia opłucnej, a tą jest najczęściej gruźlica płuc.

867. **Rp.** Natri salicyl., Diuretini *āā* 3·0. Aq. destill. 180·0. Syrup. simpl. 20·0. MDS. 3 łyżki dz.

Przy pozostałym wysięku:

868. **Rp.** Decoct. adonidis e 15·0 ad 200·0; Oxymel scillae 20·0. DS. Co 2 g. łyżkę.

869. **Rp.** Duotali Bayeri 0·25—0·50. Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

870. **Rp.** Kali hydrojod. 2·0; Jodi puri 0·50; Ung. digitalis 20·0. Mfung. S. Maść.

871. **Rp.** Hydropyrini Richter 0·50 (w proszku lub pastylkach). Dtdos. Nr. XX. S. 3 proszki (wzgl. pastylki) dz.

872. **Rp.** Aspirini 0·25—0·50. Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 pr. dz.

873. **Rp.** Sapo. vir. 50·0. S. Maść.

Mesotan, Jothion lub Jodvasogen do smarowania.

Pneumatosis ventriculi. Nagromadzone gazy należy wypuścić za pomocą zgłębnika żołądk., który należy przez dłuższy czas na miejscu pozostawić. Miesienie okolicy żołądka; picie wody lodowej; trzymanie przez dłuższy czas otwartych ust. W razie tła nerwow. — psychoterapia, galwanizacya, wodoleczenie, przetwory bromowe i narcotica. Boas poleca następujące pigułki:

874. **Rp.** Extr. Fabae calabar. 0,3; Extr. Bellad., Extr. Strychni *aa* 1,0; Succi et pulv. Liquirit. q. s. ut f. pill. Nr L. S. 3 r. dz. po 1 pigułce.

Pneumonia. Z a p a l e n i e p ł u c. Leków swoistych przeciw pneumonii nie posiadamy. Leczenie więc przeważnie objawowe. Z a s a d ą j e s t, ż e w p r a w i d ł o w o p r z e b i e g a j ą c e m z a p a l e n i u p ł u c z e m m n i e j l e k a r z s t o s u j e l e k ó w, t e m l e p s z y w y n i k. Dyeta płynna: bulion, rosół, mleko, winna polewka, wino, rosół z żółtkiem (kilka razy dziennie).

Wpierwszym okresie zapalenia płuc można postawić suche bańki, zwłaszcza, jeżeli jest kłucie w piers.; przy bardzo silnem kłuciu nawet 2—3 pijawek lub cięte bańki i okład lodowy lub wstrzyknięcie morfiny; jeśli chory lodu nie znosi, — okład gorący lub wysych. Przy silniejszym kaszlu, męczącym chorego, nieznaczne dawki narkotyków. Jeżeli gorączka bardzo wysoka lub trwa długo, należy przeciwdziałać przez zmywanie ciała zimną wodą lub wodą z octem pół na pół; podawać w razie koniecznej potrzeby środki przeciwgorączkowe jak: antipyrinę 1·00, fenacetynę 0·3—0·5 z dodatkiem kofeiny 0·15—0·20! na dawkę, lub też obok tych przetworów dać jeszcze koniak lub mocne wino. Przy słabem tętnie, takiejże akcyi serca, podać alkohol, strophantus lub sparteinę, kofeinę lub kamforę; digitalis tylko wtedy, gdy to możliwe już na parę dni przed spodziewanym przełomem.

W objawach zapadu, podać kamforę 0·1 w kieliszku wina, lub podskórnie 1—5 strzykawek ol. camphorat.; wreszcie podskórnie eter; w razie oedema pulmonum można zastosować upust krwi. Upust krwi jest również wskazany przy objawach ciężkiej intoxykacyi, zwłaszcza u osób pełnokrwistych oraz przy objawach osłabienia prawej ko-

mory serca (zniknięcie akcentacyi drugiego tonu nad tętnicą płucną przy rozszerzeniu prawej komory, sinicy i drobnem tętnie).

875. **Rp.** Coffeini natr.-salic. 1,0; Aq. dest. ad 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

Chorym, przyzwyczajonym do nadużywania wyskoku, należy z obawy przed delirium nie szczędzić wina, koniaku.

876. **Rp.** Cognaci optimi, Aq. melissae *āā* 60·00; Syr. cort. aur. 40·00; Vitel. ovi Nr duo. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

W razie delirium: opium, morfina lub chloralhydrat (2—3 grm.), albo Medinal.

877. **Rp.** Chloral. hydr. 4·0; Aq. dest. 25·0; Syr. cort. aurant. 20·0. S. Na raz użyć.

878. **Rp.** Medinal 3,0; Aq. sterilis. 30,0. S. 5 cm³ podskórnie.

W okresie rozdzielania się nacieku: środki wykrztuśne, rozdzielające, jak: woda giesshübelska, józefinka szczawnicka, luhaczowicka, kali jodatum.

879. **Rp.** Infus. senegae e 10·00 ad 200·00; Natri benzoici 2·0—3·0; Liquor ammon. anis. 2·00; Syrup. simpl. 20·00. S. Co 2 godziny łyżkę.

880. **Rp.** Infus. ipecac. e 0·30 ad 180·00; Aq. lauroc. 2·00; Syr. althaeae 20·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

Pulv. Doveri 0·25, 2 lub 3 dawki, stib. sulfur. aurant. 0·01—0·02 na dawkę, 2—3 razy na dzień itp. W razie trudnego rozdzielania się nacieku: okłady wysychające, okłady ciepłe, kataplazmy, dyeta pożywna, wino, koniak.

U dzieci — leczenie jak u dorosłych — środki wykrztuśne i t. d. Zobacz także Bronchitis u dzieci.

Pneumothorax. Przy nagle powstającej odmie piersiowej podawać Excitantia (z powodu zapadu i grożącego uduszenia), a więc: alkohol, olejek kamforowy (co ½ godz. wstrzyknięcie 1 strzyk. Pravaza). Nadto gorczyczniki i bańki na klatkę piers. oraz nacierania wyskokiem. Wziewanie tlenu. W razie znacznej duszności:

881. **Rp.** Morphii hydrochlor. 0,3; Glycerini, Aq. dest. *āā* 5,0. MDS. ¼—½ strzyk. Prav. wstrzyknąć pod skórę.

Unikanie ruchów i wysiłków. Środki nasercowe. W razie nadmiernego parcia powietrza w klatce piers., należy z zachowaniem jaknajwiększej aseptyki wypuścić część nagromadzonego powietrza. Przy wysięku surowiczym — nakłucie i wypuszczenie płynu. Przy wysięku ropnym — wskazanie do operacyi (wycięcie żebra).

Podagra zob. **Arthritis.**

Pollutiones. Zmaza. Leczenie przyczynowe: samogwałt, phimosis, kamienie pęcherza, choroby kiszki stolcowej, a przedewszystkiem neurastenia; unikać podrażnień płciowych, wy-

siłków umysłowych lub fizycznych; zalecać pobyt na wsi lub w górskiej okolicy, kąpiele rzeczne, morskie lub solankowe. Dyeta lekko strawna; unikać napojów wyskokowych, kawy i herbaty, późnej wieczerzy, miękkiej pościeli i ciężkiego przykrycia; chorego uspokoić co do nieszkodliwości objawu. Leczenie ogólne wzmacniające (żelazo, arszenik, chinina); wewn.:

882. **Rp.** Natr. bromat. 2·0. Dent. tal. dos. Nr. X. S. Rano i wieczór proszek.

883. **Rp.** Camphor. monobrom. 0·30. D. ad caps. amyl. D. t. d. Nr. XV. S. 3—4 kapsułek dziennie.

884. **Rp.** Kal. bromat. 2·0; Lupulini pur., Camphor. ras. *āā*. 0·20. Dent. tal. dos. ad caps. amyl. Nr. XX. S. Rano i wieczór proszek.

Przytem użyć można leczenia miejscowego sondami metalowemi ciężkiemi, psychrophorem Winternitz'a, elektroterapii, wreszcie przepłukiwań pęcherza lub wkraplania sposobem Ultzmanna jak przy rzeżączce. Dobre również usługi oddaje hydropatya.

Processus puerperalis. Febris puerperalis. G o r ą c z k a p o ł o g o w a. Zapobiegać przeniesieniu zakażenia z osób chorych na zdrowe. Ścisłe aseptyczne postępowanie podczas porodu, t. j. utrzymywanie w stanie aseptycznym rąk, narzędzi, bielizny, czyli wszystkiego, co wchodzi w zetknięcie z rodzącą, unikanie niepotrzebnego częstego badania rodzącej i niepotrzebnych zabiegów operacyjnych.

Gdy występuje po porodzie gorączka lekka do 38° C. a tętno spokojne, odchody rozłożone: przestrzykiwanie pochwy 1—2 razy dnia roztworami: lysoformu, kwasu borowego. Pędzlowanie wrzodów nastojem jodu. Antipyretica zaciemniają obraz chorobowy i nie przynoszą korzyści.

Gdy ciepłota i tętno się podnosi po użytem postępowaniu, a niema zmian w otoczeniu macicy: przestrzykiwanie jamy macicy środkami przeciwgnilnymi (Acid. boricum 3%, Acid carbol. 2—5%, alkoholem 70%, roztworem lysoformu itd.) za pomocą cewników Bozemanna, Fritscha, Olshausena. Gdy po 2 dniach ciepłota nie opada, postępowania tego zaniechać.

Gdy są objawy podrażnienia otrzewnej: lód na brzuch, opium per anum. Środki rozwalniające (ol. ricini, kalomel) podawać można, tylko gdy nie ma zadrażnienia otrzewnej.

Przy rozwinięciu się gorączki połogowej, leczenie przeciwzakaźne ogólne i forsowne podnoszenie odporności przez odżywianie obok leczenia objawowego. Gdy skłonność do wymiotów — wino szampańskie z lodu.

885. **Rp.** Cocaini muriat 0·10; Aq. dest. 100·0·

DS. Co 1/2 godz. łyżeczkę.

886. **Rp.** Spir. vini cognac optimi, Aq. dest. *āā*. 60·0; Vitellum ovi unius; Syr. simpl. 20·0. DS. Co pół godz. 1—2 łyżek.

Mleko, herbata, czarna kawa, silne rosoły, beeftea; do napoju: woda z dodatkiem białka kurzego z jednego jaja na szklankę (przecedzić). Gdy tętno szybkie: kofeina wewn. Jeżeli niema podrażnienia otrzewnej — kąpiele letnie (22—24° R.) 5—10 minut 1—2 razy dzień. celem obniżenia ciepłoty ciała. Przy ropnicy można wstrzyknąć w udo lub łydkę 1·0—1·2 terpentyny oczyszczonej celem wywołania miejscowego ropienia (abscessu).

Ogólne leczenie przeciwzakaźne polega na wstrzykiwaniu surowicy przeciwpaciorkowcowej w dawkach zależnych od własności surowicy (surowica Aronsohna 20,0—100,0; Paltaufa — 100,0; Türcka 50,0; Mosera — 30,0 — 180,0; Marmorka 5,0—120,0 itd.) lub też na wcieraniach maści Crèdégo (ung. colloidale po 4 gr. na dawkę) lub wstrzykiwaniach aseptycznych collargolu względnie elektrargolu do żył.

Podskórne wstrzykiwanie normalnego roztworu soli kuchennej (8: 1000) 2 litry dziennie.

Postępowanie przeciwgorączkowe: Gdy ciepłota dochodzi do 39·5° C., zmywanie całego ciała kilka razy dziennie, gdy dochodzi do 40° C. zawijanie w mokre, w letniej wodzie maczane prześcieradła; zawijanie takie można powtórzyć 2—3—4 razy, aż do opadnięcia ciepłoty, 1—2 razy dziennie. Zimny okład na głowę. Uważać na tętno i w razie zapadu środki podniecające.

W przypadkach ciężkiego zakażenia umiejscowionego w macicy — wyjęcie zakażonej macicy.

W ostatnich czasach polecają przy ropnicy podwiązanie, wzgl. wycięcie żył zakażonych.

Proctitis. Uwzględnić rodzaj (ostre czy przewlekłe) i przyczynę cierpienia. Ciała obce oraz zalegające kamienie kałowe należy jaknajrychlej usunąć. W razie obecności robaków w kale — podać solne środki czyszczące oraz lewatywy z mydła (Sapo medicin. 0,2—0,5: 100 Aq.) w położeniu kolankowo-łokciowem.

W przypadkach o s t r y c h stosuje się: leżenie w łóżku, letnie kąpiele nasiadowe i letnie lewatywy, ciepłe okłady; przy zaparciu stolca — środki czyszczące. W razie znacznego parcia na stolec — narcotica (morfina, opium) wewn. lub w czopkach. Pantopon Roche w pastylk. lub podsk. (0,02 pro inject.), ewent. — pijawki.

887. **Rp.** Extr. Bellad. 0,1; Ac. tannici 1,0. Mfpulv.
S. Dodać do lewatywy.

W razie tła rzeżączkowego — lewatywy z roztworów: Natr. salicyl., Ac. boric., Plumb. acetic. (10:

300); Argent. nitric. (3—4: 1000).

W przypadkach p r z e w l e k ł y c h — lewatywy z środków ściągających (Bismuth. subnitric. 5,0: 300,0), czopki cum Bals. Copaivae i Ol. Terebinthin. Kąpiele morskie.

Obok tego zawsze należy dokładnie zbadać okolicę otworu stolc. i ewent. — leczyć odpowiednio istniejące wrzody lub przetoki.

Prosopalgia patrz **Neuralgia trigemini.**

Prostatitis. *a) acuta.* Zaprzestać leczenia miejscowego; polecić pacyentowi łóżko, dyetę płynną, antiflogosa, na krocze pijawki, dbać o wolne wypróżnienia; przeciw bólom i trudnemu oddawaniu moczu (spasmus sphincteris externi) narkotyki w czopkach:

888. **Rp.** Morphii mur. 0·10; Extr. bellad. 0·30; Butyri cacao q. s. f. supp. ad anum. Nr X. S. 2—3 czopków dz.

Dobre usługi oddaje przyrząd podany przez Fingera (Kühlapparat), przez który (podobnie jak w psychroforze) przepuszcza się wodę o ciepłocie 12—15° przez 20—30 minut 2—3 razy dziennie. Jeżeli mimo wszelkich zabiegów leczniczych gruczoł nie zmniejsza się, a nawet da się wybadać chełbotanie — przecięcie od strony odbytnicy, dalsze leczenie jak każdego ropnia.

b) chronica.

Leczyć przedewszystkiem sprawę rzeżączkową czy nieżytową części tylnej cewki, psychrofor, miesienie per rectum, kąpiele nasiadowe, wprowadzanie czopków:

889. **Rp.** Kali jodati 0·50; Jodi puri 0·05; Extr. belladon. 0·07; Butyri cacao q. s., f. supp. Nr V. S. Rano i wieczór czopek.

890. **Rp.** Ammon. sulfoicht. 0·15; Extr. bellad. 0·01; But. cacao 1·50. M. f. supposit. S. Rano i wieczór czopek.

Prurigo. Ś w i e r z b i ą c z k a. Higiena żywienia i kąpiele codzienne, szczególniej u małych dzieci. Zwalczać zaburzenia ze strony przew. pokarm. W kąpieli użyć mydeł natłuszcz. siarczanych lub naphtolowo-siarczan. Po kąpieli wcierać maście:

891. **Rp.** Ac. tartar. 1,0; Ung. Glycerini 50,0. Mfung. S. Maść.

892. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Sulf. praecip. 4,0; Anthrasol 10,0; Sapon. virid. 15,0; Vasel. fl. ad 100,0. Mfung. S. Maść.

893. **Rp.** Naphtol beta 1,5; Ac. salicyl. 1,0; Vasel. fl., Lanolin. anhydr. *āā* 50,0. Mfung. S. Maść.

Można również zalecać kąpiele siarczane z wątrobą siarczaną (30—100 gr. dla dzieci, 300—500 gr. dla dorosłych). Starszych przed kąpielą nasmarować c. Sol. Vleminkx (czysty lub *āā* z wodą), a po zaschnięciu płynu — kąpiel.

Gdy ustąpią objawy

podrażnienia skóry, kąpiele dziegciowe:

894. **Rp.** Ol. rusc. (anthrasol), Aether. dep., Spirit. vin. rectif. *āā* 30·0. S. Zewnętrznie.

Całą skórę pędzluje się tym rozczynem, a w 15 minut po zapędzlowaniu kąpiel ciepła przez 1 godzinę. Po kąpieli natarcie obojętnym tłuszczem.

Pruritus ani — Świąd odbytu. Okolicę odbytu zmywać 1—2% rozczynem wodnym karbolu, octem napół z wodą, 1% chloralem.

895. **Rp.** Ung. bromocoll. 20%. S. Maść.

896. **Rp.** Koryfin 25,0 in Lag. orig. S. Zewn. czysty lub z wyskokiem.

897. **Rp.** Argenti nitrici 1,0; Aq. dest. 50,0. S. Do codzienn. pędzlow.

898. **Rp.** Menthol 0,5; Ac. carbol. 1,0; Ac. salicyl. 2,0; Tumenol 5,0; Pasta Lassari 90,0. Mfpasta. S. Maść.

899. **Rp.** Zinc. oxyd., Amyl. Trit. *āā* 10,0; Vasel. fl. 20,0; Ac. salicyl. 0 5; Sulf. praec. 1,0 (vel Camph. trit. 0,5); Mfung. S. Maść.

Zalecają również leczenie światłem (Roentgena, Finsena) i elektrycznością.

Pruritus meatus externi. (Świąd przew. słuch. zewnętrz.). Smarowanie ścian przewodu maścią:

900. **Rp.** Menthol. 1·0; Vaselini 20,0. S. Maść.

Albo borolanolina, lub też wypędzlowanie 4—10% rozczynem azotanu srebrowego, albo:

901. **Rp.** Perhydrol 3,0; Mentholi 0,3; Alcoh. absol., Aq. dest. *āā* 14,5. S. Krople do uszu.

Pruritus universalis. Świąd ogólny. Uwzględnić w leczeniu przyczynę, jaką bywają: przewlekłe nieżyty żołądka i kiszek, cukrzyca, u kobiet zboczenia w narządzie rodnym. Późny wiek stanowi sam przez się przyczynę pr. senilis. Zalecić odpowiednią dyetę (mleczna, jarska), zakazać użycia wyskoku, kawy, herbaty; obok tego zaś kąpiele: z sublimatu, wątroby siarcz., ałunu, zimne tusze, zawijania w mokre koce; pobyt na wsi lub nad morzem.

Wewnętrznie podawać można arszenik, kw. karbolowy, chininę, antipyrinę.

902. **Rp.** Ac. carbol. 1,0; Extr. Valerian. 0,6; Pulv. Gentian. q. s. ut f. pil. Nr XX. S. 4—6 pig. dzien.

903. **Rp.** Ammonii valerian. 10,0; Syr. menth. pip. 20,0; Aq. tiliae 125,0. S. 2—4 łyżek dziennie.

Miejscowo zalecamy:

904. **Rp.** Ac. carbolici 18,0; Aq. fervid. 1000,0. S. Na ciepło do zmywań.

905. **Rp.** Chloral hydrat. 4,0; Spir. vini rectif. 100,0. S. Do zwilżania.

906. **Rp.** Spir. Camphor.; Spir. Vini rectif *āā* 50,0. S. Do zwilżania.

907. **Rp.** Ac. carbol. 5,0; Aq. dest., Glycerini *āā* 50,0. S. Do zwilżania.

908. **Rp.** Ac. acetic. 2,0; Spir. Camphor. 50,0; Aq. Amygd. 50,0; Glycerini 100,0. MDS. Do zmywań.

909. **Rp.** Bromocoll solub. 10,0; Zinc. oxyd., Amyli *āā* 20,0; Glycerin. 30,0; Aq. dest. ad 100,0. S. do pędzlowania.

910. **Rp.** Chloralhydrat 5,0; Zinc. oxyd., Talc. ven., Glycerini, Aq. dest. *āā* 25,0. S Zewnętrznie.

911. **Rp.** Ung. Glycerini 100,0; Ac. tartaric. 5,0. S. Maść, poczem dobrze pudrować.

Pruritus vulvae. Świąd pochwy. Uwzględnić przyczyny: Zapalenie sromu i pochwy, cukrzyca, u dziewcząt pasorzyty, wyprysk, masturbacyę, żylaki, blizny po wrzodach, zaparcie stolca, diabetes. Przyczyną świerzbiączki może być nieprawidłowe uwłosienie sromu (Mars), mianowicie zwrócenie włosów na wewnątrz przedsionka (entropium labiorum). — Unikać drapania, kąpiele nasiadowe na 14—26° R., okłady z kwasu karbolowego 2%, okłady sublimatowe $^1/_2$‰, z octanu glin. rozcieńcz. Wyciąć lub wygolić nieprawidłowo rosnące włosy. Zewnętrznie użyć:

912. **Rp.** Koryfin 10,0; Ol. Olivar. 15,0; Lanolin. anhydr. 25,0. S. Smarować raz dziennie i zasypka.

913. **Rp.** Menthol, Chloral hydr., Camphor. pulv. *āā* 5,0; Lanolin. 35,0; Vasel. fl. 50. S. Zewn.

914. **Rp.** Koryfin. 10,0; Chloform. 15,0; Ol. Oliv. 75,0. S. Zewn., poczem zasypka. Wewnętrznie:

915. **Rp.** Methylenblau 0·06; Extr. et pulv. gentian. *āā.* q. s. u. fiat. pill. D. t. dos. Nr XXX. S. 2—3 pigułek dziennie.

Pseudoleucaemia. Białaczka wrzekoma. Uwzględnić przyczynę (zimnica, kiła, zołzy, krzywica). Forsowne odżywianie, pobyt na świeżem powietrzu, w wysokich górach. Przetwory żelaza i arszeniku:

916. **Rp.** Trae Ferri chlorati aeth. 20,0; Sol. arsen. Fowleri 10,0. MDS. 3 r. dz. po 20 kropli po jedzeniu.

917. **Rp.** Alkarsodyli puri pro inject. in phiol. f. Wewiórski (Lwów) S. Do wstrzyk. podsk.

Można też podawać wody arszenik. (Levico, Roncegno, La Bourboule), nadto tran. Kąpiele solankowe, jodowe, żelazisto-borowinowe i siarczane. Opoterapia (gruczoły, szpik kostny, lienin, lienaden). Naświetlanie promien. Roentgena. Splenectomia. Silne prądy farad. Wcieranie saponis viridi. ($^1/_2$—$1^1/_2$ łyżki stołowej rozpuścić w małej ilości letniej wody i 2 razy tygodniowo wcierać przez 20 minut w skórę grzbietu i kończyn).

Psoriasis. Łuszczyca. Przedewszystkiem stosowanie przetworów arsenu:

918. Rp. Solut. Fowleri, Trae malatis ferri *āā* 10·00, rozpoczynając od 6 kropli na dzień; codziennie bierze chory o 1 kroplę więcej. W ten sposób zwiększając stopniowo dawkę, dojść można do 40 kropli na dzień, którą to ilość używa pacyent przez dłuższy czas, aż zmiany chorobowe zaczynają ustępować. Zmniejszając w podobny sposób dawki o 1 kroplę codziennie, dochodzi się znów do pierwotnej ilości.

919. Rp. Alkarsodyli puri (f. Wewiórski) à 0,05 in phiol. steril. S. Do wstrzyk. podsk.

920. Rp. Natr. arsenicos. 0·05; Aq. destill. 25·0. S. ½—1 strzykawki Pravaz'a co drugi dzień.

921. Rp. Ac. arsenicos. 0·05; Piper. nigr. 5·0; Gummi tragacant. 1·0; Aq. destill. q. s. ut. f. pill. Nr. 100. S. 3 pig. dziennie—co 4 dni o jednę pigułkę więcej aż do 10 i z powr.

922. Rp. Arsenhaemol in pill. Da Scat. orig. S. Jak wyżej.

Polecają jodek potasu w wielkich dawkach, zaczynając od 3·00—5·00 pro die; co 2—3 dni zwiększając dawkę, dochodząc stopniowo do 15·00—20·00 pro die. W 4—6 tygodniu przy tem leczeniu zaczynają zwykle zmiany na skórze ustępować. Lekkie objawy zatrucia nie są przeciwwskazaniem do dalszego podawania leku.

Leczenie zewnętrzne ma za zadanie usunięcie: 1) łusek, 2) nacieku, 3) przekrwienia.

Celem usunięcia łusek polecamy ciepłe (30°—33° C.) kąpiele i zmywanie się w nich mydłem szarem lub salicylowem. Na pojedyńcze części ciała jak łokcie, kolana, można stosować obok tego plaster salicylowy lub smarowania tłuszczem (tran, oliwa salicyl.) i zawijania flanelą na noc.

Celem usunięcia nacieku smarowania codzienne:

923. Rp. Acidi pyrogal. 10·00; Naftalani 90·00. S. Maść.

924. Rp. Chrysarobini 5·00—10·00; Cerae alb., Lanolini *āā* 40,0; Ol. Olivar. 30,0. S. Maść.

925. Rp. Anthrarobin 10,0; Ac. salicyl., Ichtyol. *āā* 3,0; Vasel. fl., Lanolini *āā* 50,0. S. Maść.

Jeżeli zmiany chorobowe na skórze są nieliczne, rozsiane, nadaje się dobrze smarowanie ognisk chorobowych roztworem:

926. Rp. Ac. salicyl. 1,0; Chrysarobini 5·00; Traumaticini 50·00. S. Zewnętrznie.

927. Rp. Lenirobin 5·0; Naftalani 95·0. S. Zewn.

928. Rp. Eurobin 15·0; Naftalani 85·0. S. Zewnętrznie.

929. Rp. Eugallol; Aceton *āā* 10·0. S. Zewnętrznie.

930. Rp. Calc. carbon. praecip., Zinci oxyd. *āā* 20,0; Ol. Lini, Aq. Calcis *āā* 30,0; Chrysaro-

bin. 10,0. S. Ciasto na skórę.

W przypadkach uporczywych maść Dreuwa:

931. **Rp.** Ac. salicyl. 10,0; Chrysarobini, Ol. Rusci *āā* 20,0; Sapon. virid., Vasel. fl. *āā* 25,0. S. Maść.

Także maść Wilkinsona stosowana według Hebry.

932. **Rp.** Sulf. citrin., Ol. fagi (vel Anthrasoli) *āā*. 50·0; Sapon. virid., Axung. porci *āā*. 100·0; Pulv. cretae alb. 10·0. DS. Przez 6 dni pędzlem 2 razy dnia nacierać, 10 dnia kąpiel. lub:

933. **Rp.** Sulf. praecip., Ichtyol *āā* 5 0; Resorcin. 1,0; Zinc. oxyd., Amyl. trit., Vasel. fl., Lanolin. *āā* 25,0. Mfpasta. S. Maść.

W razie powstającej dermatitis po użyciu któregokolwiek z powyższych środków, zaniechać dalszego używania, ograniczyć się do pudrowania skóry.

Na zmiany skóry głowy owłosionej polecamy:

934. **Rp.** Ac. salicyl. 0,5; Sulfur. praecip., Anthrasol *āā* 2,0; Vasel. fl. 50,0. S. Maść, którą wciera pacyent codziennie, po poprzedniem usunięciu łusek zapomocą zmywań głowy wyskok. mydl.

Na twarz:

935. **Rp.** Ac. salicyl. 0,5; Mercur. praecip. albi 2,5; Vasel. fl. 50,0. S. Maść.

936. **Rp.** Calomelan., Tannini puri *āā* 3,0; Vasel. fl. 100,0. S. Maść.

937. **Rp.** Zinc. oxyd., Amyl. tritic. *āā* 12,0; Vasel. fl. 25,0; Thigenol 5,0; Ac. salicyl. 0,5. Mf. pasta. S. Maść.

W okresie wybuchu ostrego łuszczycy, nie używać środków drażniących silnie skórę (chrysarobin, oleum rusci i t. d.), bo łatwo powstają wyprysk i zapalenia powierzchowne skóry; ograniczyć się do polecenia kąpieli ciepłych i leczenia wewn.

Pterygium. S k r z y d l i k. Pterygium progressivum wymaga usunięcia operacyjnego sposobem A r l t a. Wrzodzik rogówkowy, jaki się posuwa przed szczytem skrzydlika, goi się zwykle samoistnie po operacyi skrzydlika. Jeżeli nie, — zastosować leczenie jak przy wrzodach rogówki (patrz ulcera corneae). Pterygium stationare należy również operować ze względu, że może się zmienić w progressivum, lub przynajmniej ze względów kosmetycznych.

Ptyalismus. Ś l i n o t o k. Uwzględnić przyczynę (próchnienie zębów, zatrucie rtęcią, nerwice, choroby narząd. płciow., rdzenia pacierzowego, ucha i t. p.) Leczenie m i e j s c o w e polega na płukaniu ust środkami ściągając. (Tanina, Ałun, Siarkan cynkowy). Przy leczeniu o g ó l n e m staramy się zadziałać na ośrodkowy układ nerwowy:

938. **Rp.** Atropini sulf. 0,01; Pulv. Rad. Althaeae q. s. ut f. pill. Nr XX. S. 3 r. dz. po 1 pig.

939. **Rp.** Opii pulv. 0,02; Sacch. albi 0,3. Mfpulv. Dtdos Nr XV. S. Co 2 godz. proszek.

940. **Rp.** Kali jodati 5,0; Aq. dest. ad 150,0. S. 3 razy dziennie po łyżce stoł.

941. **Rp.** Natri bromati 10,0; Aq. dest. ad 200,0. S. 3 r. dz. po łyżce stoł.

Purpura. Plamica. Uwzględnić przyczyny (zakażenia, zatrucia, charłactwo, gościec itp.). Leżenie w łóżku; dyeta posilna. Przy gwałtownym przebiegu — podskórne wstrzykiwania żelatyny (200 cm^3 $2\frac{1}{2}\%$ wodnego dobrze wyjałowionego rozczynu). Przy gośćcu, zimnicy i kile — odpowiednie leczenie swoiste.

942. **Rp.** Decoct. cort. Chinae reg. e 10,0 ad 180,0; Ac. sulfurici 5,0; Syrupi simpl. 15,0. MDS. Co 2 godz. łyżkę stoł.

943. **Rp.** Ergotini, Chinini ferro-citrici *āā* 5,0; Extr. et pulv. Liquir. *āā* q. s. ut f. pill. Nr C. S. 3 r. dz. po 1—2 pig.

944. **Rp.** Calcii chlorati 1,5; Aq. dest. 120,0; Syr. cort. aurant. 30,0. MDS. Co 2 godz. po łyżce stoł.

Polecają też w razie znacznej utraty krwi — wlewania podskórne lub śródżylne fizyolog. rozczynu Na Cl lub przetaczanie krwi.

Pyelitis. Zapalenie miedniczek nerkowych.

Jeżeli jest okres ostry zapalny: chory ma leżeć w łóżku, suche bańki w okolicy nerek, dyeta tylko płynna, przeważnie mleczna, najlepiej mleko pół na pół z wodą wapienną, picie wody: Bilińska, Giesshübler, Szczawnicka, Krościeńska, Luhaczowicka, Truskawiec (Naftusia), Wysowa; wystrzegać się kawy, herbaty, korzennych zapraw i napojów wyskokowych.

Przy cierpieniu przewlekłem dyeta mniej ścisła, z unikaniem jednak wszelkich napojów wyskokowych i korzeni, kąpiele letnie.

Wewnętrznie: środki balsamiczne i odwar ziół (zob. blenorrhoea), wreszcie środki odkażające drogi moczowe:

945. **Rp.** Saloli 0,5. Dtd. Nr. XX. S. 3 proszki dzien.

946. **Rp.** Arbutini 3·00; Aq. dest. 150·00; Syr. simpl. 15·00. DS. Co 2 g. łyżkę.

947. **Rp.** Urotropin. (= a znacznie taniej Hexamethylentetramin), Saloli *āā* 0·3—0·5. Dent. tal. dos. Nr. XV. S. 4—5 proszków dziennie.

948. **Rp.** Urotropini 0.5—1,0 Dtd. Nr. XX. S. 3—4 proszk. dz. w wodzie alkalicznej, n. p. Krościeńskiej.

949. **Rp.** Natri benzoici 5,0; Pulv. et Succi Liquir. q. s. ut. f. pill. XXX. S. Co 3 godz. 2 pigułki.

950. **Rp.** Ol. Haarlemensis 0,2. Dtd. Nr. XX ad caps. gelatin. S. 3—4 kaps. dziennie.

951. **Rp.** Helmitol 1·0. D. t. d. XII. S. 3—4 pr. dz.

Pyrosis. Z g a g a. Uwzględnić przyczynę (cierpienia żołądka). Podawać wody alkal. (Vichy, Karlsbad, Bilin, sztuczne wody Rzący i Chm. Nr. II, III XXII, XXIII), sodę (na koniec noża), sól Vichy, magnezyą. Popijać mleko łykami.

Rachitis. K r z y w i c a. Najwięcej skuteczne pielęgnowanie i żywienie. Dzieci z krzywicą powinny być jak najwięcej na powietrzu w ubraniu lekkiem, zamiast pierza materace z włósia; przy craniotabes: poduszeczka z włósia z wyciętym otworem na główkę. Przy skrzywieniach kręgosłupa i załamaniu kończyn — nie pozwalać dzieciom bez podpory siedzieć, a próby ze staniem i chodzeniem bardzo ostrożnie zaczynać. W razie obfitych potów zmywać ciało a zwłaszcza tyłogłowie, kilka razy gąbką zmaczaną w zimnej wodzie i dobrze wyciśniętą.

Młodszym dzieciom nie podawać pokarmów mącznych. Drugim ważnym czynnikiem są kąpiele, jeżeli nieżyt oskrzeli nie przeszkadza.

Daje się je w połączeniu ze słodem (1/2 litra) i solą (1/2—1/4 do 1 funta na 20 litrów) z dodatkiem ziół aromatycznych; w razie niedokrwistości sole żelaziste, kąpiele (26° R.) z soli borowinowej (Mattoniego), (tabletki do kąpieli igliwiowe, solankowe fabr. »Tlen« i dra Sedlitzkiego) na tydzień 2—3 razy, nigdy na noc.

Nieżyt oskrzeli leczyć naparem ipecac., senegae, liquor amm. anis.

Kurczowi głośni energicznie zapobiegać, (zob. Laryngospasmus). Skrzywienia kończyn często wśród ogólnego leczenia ustępują, w razie przeciwnym wymagają leczenia gimnastycznego, ortopedycznego, szyn, gorsetów i t. p.

952. **Rp.** Phosphori 0·01; Ol. jecor. aselli 100·00. DS. 1—2 łyżeczek dziennie.

953. **Rp.** Phosphori 0·01; Ol. amygdal. dulc. 0·00; Gum. arab., Sacchari *āā.* 15·00; Aq. dest. 40·00. M. f. emulsio. D. in vitro coeruleo. DS. Jednę łyżeczkę na dzień.

954. **Rp.** Phosphori 0·06; Alcohol. 20·00; Spir. menth. 0·50; Glycerin. 60·00. DS. 3 razy dziennie po 6 kropli — (Co tydzień o kroplę więcej aż do 10).

Także Lecithin Clin (in pillulis, granulis), Ferrophosphat E. Matula, Protylin Roche, Sanguinal Krewel.

955. **Rp.** Aq. pyrophosphatis ferri et sodae. S. 3 razy dzien. łyżeczkę. Dalej:

956. **Rp.** Ferri pyrophosphor. 0·05—0·10 (lub Ferri lactici 0,03—0,10); Sacchari lactis 0·20. Mfp. Dtur. tal. dos. Nr. XV. S. 2 proszki dziennie.

957. **Rp.** Calcar. phosphor. 30·00; Ferri lactici 2·00; Sacch. lactis. 30·00. Mfp. S. 3 razy dziennie na koniec noża.

958. **Rp.** Bismut. subnitrici, Carbonat. calcar. *āā.*

1·50. Mfp. Div. in dos. Nr. X. S. Co 4 godziny proszek (w razie uporczywego nieżytu przewodu pokarmowego).

959. **Rp.** Pastilli jodo-ferrati comp. Jahr. scatul. orig. S. 1—2 kołacz dziennie.

960. **Rp.** Fersan w proszku lub pastylk. à 0,5.

961. **Rp.** Syr. mangan. ferr. pept. fabr. Matula. S. Wiadomo.

962. **Rp.** Fortossan tabl. S. 3 tabl. dz. w mleku.

963. **Rp.** Phytin tabl. S. 3—4 tabl. dz.

964. **Rp.** Tabul. cacaotin. phosphorat. Gärtner. S. 2—4 tabl. dz.

Ren migrans. Nerka ruchoma. Uwzględnić przyczynę. W razie znacznego wychudzenia — leczenie tuczące. Przy opadnięciu trzew po porodach — noszenie opaski (»Monopol«), podnoszącej zwisający brzuch na szelkach. Przy bólach i krwotokach — leżenie nawznak. Ewent. zabiegi chirurg.

Retinitis haemorrhagica. Zapalenie siatkówki krwotoczne. Przedewszystkiem uwzględnić tło ogólne, (arteriosclerosis, diabetes, alcoholismus). Poza tem spokój w łóżku, ścisła dyeta oczna, ciemnica lub przynajmniej ciemne okulary ochronne. Unikać zapuszczania atropiny, laxantia, środki odwodzące, jak pryszczydła na skronie, i na wyrostki sutkowe, gorące kąpiele nożne, wewnętrznie jod, względnie rtęć, leczenie napotne, o ile skąd inąd nie zachodzi przeciwwskazanie. W razie równoczesnych krwotoków do ciała szklistego, worek z lodem na oko lub zimny Leiter. Dla usunięcia zaćmień, względnie pozostałości po krwotokach w siatkówce i naczyniówce, robić wstrzykiwania podspojówkowe natri chlorati 2—15%, lub Hg. oxycyanati 1 : 10000 z dodatkiem kokainy lub akoiny 1/2 lub 1% dla zmniejszenia bolesności. Dobrze działa również zapuszczanie dioniny w rozczynach coraz to silniejszych od 2—20% lub w postaci maści 10—30% a wreszcie in pulvere; opaska spirytusowa (Salzwedlowska) również przyspiesza wessanie. Mniej pewne jest działanie maści ze środkami resorbcyjnymi, wcieranych w czoło i skroń.

Retinitis. Retinochorioiditis. Zapalenie siatkówki i naczyniówki. W przypadkach świeżych o szybkim przebiegu: ścisła dyeta oczna (wstrzymanie się od wszelkiej pracy, ciemnica, lub przynajmniej czarne okulary). Leczenie napotne i odwodzące (gorące gorczyczne kąpiele nożne, na skronie synapizmy, pijawki lub Heurteloup, laxantia, resorbentia: jod w dużych dawkach od 3—15 gramów pro die, leczenie rtęciowe nawet jeżeli niema kiły, w postaci wcierań, injekcyi miąższowych lub zażywania wewnętrznego. Miejscowo codziennie lub co drugi dzień robić podspojówkowe wstrzykiwania natrii

chlorati 2—10% lub Hydrarg. oxycyanat. $^1/_5$—$^1/_{10}$‰. Wszystkie powyższe środki mogą być stosowane także w przypadkach przewlekłych i zadawnionych, jednakowoż ze skutkiem niepewnym.

W każdym przypadku uwzględnić tło etyologiczne i zalecić odpowiednie leczenie ogólne.

Rheumatismus articulorum. Gościec stawowy.

1. Acutus.

Chory bezwarunkowo ma tak długo pozostać w łóżku, dopóki gorączka nie minie, obrzęki się nie zmniejszą i bóle nie ustąpią.

Ze środków najprędzej działających polecają: antipyrinę z natr. salicylicum po 0·50, dziennie takich proszków 4—6. Jeżeli obawiamy się zapadu po silnych dawkach antipyriny, to lepiej dodać do każd. proszku 0·15 coffeini natrosalicylici.

Dalej stosować można samo natr. salicyl. 5·0—6·0 pro die, acid. salicyl. 4·0—5·0 pro die, phenacetin po 0·50, po 4—5 proszk. dzien., salimenthol, antinervin 0·50, 3 r. na dzień, aspirin, hydropyrin do 5,0 *p. die.*

965. **Rp.** Salipyrin 0·50. DS. Kilka razy dzien. proszek.

966. **Rp.** Aspirini 0·50; Dent. tal. dos. Nr. XV. S. 3—5 i więcej proszk. dzien.

967. **Rp.** Tabl. Aspirini à 0,5. Dtd. Nr. XX. (Lag. orig. unam f. Bayer). S. Jak wyżej. (Chcąc otrzymać aspirynę znacznie taniej, wymieniamy w recepcie tylko jej skład chem. — Acid. acetico-salicylic).

968. **Rp.** Hydropyrini Richter in pastillis à 0·50 in lag. orig. S. 3—5 kol. dz.

969. **Rp.** Salopheni 1·00. Dt. tal. dos. X. S. 3—6 proszk. dziennie.

Nadto okłady lodowe na bolesne stawy, lub ciepłe okłady. Sprawia też ulgę podskórne wstrzyknięcie w okolicę stawu kilku strzykawek Pravaza 1% kwasu karbolow. lub przystawienie Empl. cantharid. (po nukłuciu pęcherzy aseptyczny opatrunek). Pędzlowanie jodyną i zawijanie w watę. Smarowanie stawów mieszanką chloroformową, ichtyolem i naftalanem.

Dobre wyniki daje zwłaszcza, gdy podawanie natr. salicyl. jest z jakichkolwiek powodów przeciwwskazane, zewnętrznie na chory staw stosowane methylium salicylicum (sztuczny ol. gaultheriae). Płyn ten czysty kroplami (50—120 krp. i więcej) nakapać na chory staw i natychmiast przykryć kawałkiem papieru gutaper., watą i opaską flanelową. Raz lub dwa razy na dobę. Wsysa się do skóry niezmiernie szybko. Polecają też maść salicylową, najlepiej:

970. **Rp.** Ac. salicyl. 5,0; Vasogen puriss. spiss. 50,0. S. Maść.

Podobnie działa mesotan (p. rheum. musc.), Contrheuman Fragner, Sapomenthol Matula, Samol (15% maść salimentolowa), Liniment.

menth. bals. comp., Menthosalan Jahr.

Jeżeli równocześnie występują bóle w nerwach jako powikłanie gośćca ostrego w postaci polyneuritis, dawać równocześnie salicyl i jodek potasowy.

971. Rp. Natr. salicyl. 5·0; Kal. jodat. 1·0—2·0; Aq. dest. 200·0. MS. Wyżyć przez dzień.

Nadto leczenie wszelkich powikłań w odpowiedni sposób, zwłaszcza zapaleń osierdzia, opłucnej i t. p.

2. *Chronisus.*

Obok środków wyż wymienionych i kali jodatum —3·0 pro die, polecić ciepłe kąpiele, kąpiele z soli borowinow. (fabr. »Tlen« lub Mattoniego), (Dr. Sedlitzkiego tabletki do kąpieli), pędzlowanie jodyną, masaż stawów maścią jodową, ruchy bierne, wysłanie chorego do czeskich Cieplic, Trenczyna, Piszczan, Swoszowic, Truskawca, Porto-Rose (koło Tryestu), Warasdin-Töplitz (w Kroacyi).

972. Rp. Ichtyoli 10·00; Ung. paraffin. 90·00. Mf. ung. DS. Maść.

973. Rp. Sapomenthol fabr. Matula. S. Wiadomo.

974. Rp. Trae colchici 1·00; Trae aconit. 3·00; Trae opii 2·00. DS. 3—4 razy po 15—20 kropli.

975. Rp. Veratrin 0,5; Chloroformii 30,0; Mixt. ol.-balsam. 60,0. S. Zewn. (lek niebezpieczny!).

976. Rp. Exalgin 2·50; Alcohol menth. 15·00; Aq. dest. 100.00; Syr. simpl. 30·00. S. Co godz. łyżkę.

977. Rp. Natri jodat. 6·00; Sol. Fowleri 5·00; Natri bicarb. 15·00; Kali bicarb. 30·00; Dct. sarsaparill. comp. 600·00. S. Po obiedzie łyżkę zażyć.

Dużo więcej, niż po środkach wewn. i rozmaitych wcieraniach, spodziewać się możemy po procedurach gorących, jak: łaźnie parowe, kąpiele gorące lub t. zw. okłady parowe miejscowe, które się uskuteczniа w sposób następujący: chory staw owijamy flanelą, na którą nakłada się opaskę lub ręcznik zmaczane we wrzącej wodzie i lekko wyżęte; na to zaś znowu flanela. Gdy okład zaczyna ziębić, zmienić go. Nie zapominać również o masażu, gimnast. leczniczej i elektryzacyi.

Rheumatismus musculorum. Gościec mięśniowy. Wewnętrznie można podać mierne dawki natr. salicylic., antipyriny, phenacetyny, hydropyriny, a obok tego działać miejscowo przez wcieranie maści kojących, mięszanki chloroformowej. Kąpiele ciepłe i borowinowe (fabr. »Tlen» lub sól borowin. Mattoniego), zawijania w koce, łaźnia parowa, masaż, prąd elektryczny, kąpiele ciepłe lub siarczane. Cieplice w Czechach i na Węgrzech, Piszczany, Truskawiec, Swoszowice, Johannisbad, Ragaz, Gastein i t. p. miejscowości.

978. Rp. Aspirini 0·50—1·0. Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 proszki dziennie.

979. **Rp.** Hydropyrini Richter in pastillis à 0·50. Dtal. dos Nr. XX in lag. orig. S. 3 kołacz. dz.

980. **Rp.** Chloroform., Ol. olivar. *āā.* 10·00; Tinct. opii simpl. 5·00. DS. Do wcierań.

981. **Rp.** Trae bellad. 1·50; Bals. vitae Hoffmana 80·00; Chloroform. 20·00. DS. Do wcierań.

982. **Rp.** Veratr. 0·30; Chloroform. 15·00; Mixt. oleos. balsam. 80·00. DS. Do wcierań.

983. **Rp.** Sapomenthol fabr. Matula. D. in lagena orig.

984. **Rp.** Mesotan.; Ol. oliv. *āā* 15·0. S. 3 razy dzien. wcierać.

985. **Rp.** Jothioni, Spir. vini r. *āā* 15·0. S. Do pędzlowania. (*Uw.* Środek drogi).

986. **Rp.** Contrheuman Fragner. S. Do wcierań.

Podobnie także Salimentol lub Samol (15% maść salimentolowa).

Rhinitis. N i e ż y t n o s a. *Acuta*:

Środki napotne, miejscowo pędzlowanie 2—5% kokainą lub wprowadzanie długich tamponików z waty zanurzonych w rozczynie kokainy, zakraplanie do nosa Kokainy 2% czystej, Adrenaliny lub Adrenaliny z Kokainą, pędzlowanie Koryfiną i t. d.

Chron. hypertrophica.

Zbadanie nosa od tyłu, by się o stanie przerostu przekonać. Leczenie miejscowe tuszowaniem z lapisu 2—10%, przestrzykiwanie nosa rozczynem soli kuchennej, kw. borowego lub też mieszaniną:

987. **Rp.** Natr. salicyl. 10,0; Natr. chlorat., Natr. hydrocarbon. *āā* 45,0. S. 2 łyżeczki proszku na litr wody.

Obok tego wziewania rozczynów alkaliczn. z dodatkiem Ol. Menthae.

W razie znaczniejszego stopnia przerostu błony śluzowej — przypalenie galwanokauterem, wycięcie pętlą lub nożyczkami.

Zobacz także C a t a r r h u s narium.

Ruptura membr. tympani. Pęknięcie błony bębenkowej skutkiem urazu zrasta się zwykle w krótkim czasie samoistnie i nie wymaga żadnego szczególnego leczenia prócz noszenia w uchu przez jakiś czas tamponika z gazy jodoformowej, lub wyjałowionej, dla uchronienia ucha od szkodliwych wpływów zewnętrznych. Jeżeli zaś rana ulega zakażeniu, wtedy rozwija się ropne zapalenie ucha środkowego. Absolutnie przeciwwskazane jest przestrzykiwanie ucha. Z chwilą wystąpienia ropienia — leczenie jak przy Otitis media perforativa.

Salpingitis acuta. (Ostre zapalenie trąbki usznej). Z początku w leczeniu należy przedewszystkiem uwzględnić istniejące równocześnie prawie zawsze schorzenia błony śluzowej nosa i gardła. Po przejściu okresu ostrego, wpędzanie powietrza do trąbki cewnikiem lub sposobem Politzera.

Salpingitis chronica. (Przewlekły nieżyt trąbki usznej) prawie zawsze połączony jest z przewlekłym nieżytem ucha środkowego. Objawy: Upośledzenie słuchu znaczniejszego stopnia, równocześnie zmiany na błonie bębenkowej, przy osłuchiwaniu chropowate trzeszczenie w trąbce.

Leczenie winno polegać przedewszystkiem na leczeniu zmian w gardle, nosie, jamie noso-gardłowej. Miejscowo – kateteryzacya. W razie dłużej utrzymującego się zwężenia trąbki, rozszerzanie jej i miesienie błony śluzowej za pomocą zgłębników z fiszbinu, gutaperki, struny jelitowej, celuloidyny.

Scabies. Świerzb. U dorosłych polecić po dokładnem wymyciu mydłem w kąpieli wcierać 4 razy co 12 godz. jedną z niżej podanych maści, zwróciwszy uwagę na to, by maść została dokładnie wcieraną, zwłaszcza między palcami, w dłonie, staw nadgarstkowy, łokcie, pachy, pośladki, prącie, okolice stawu kolanowego i stopowego.

988. **Rp.** Naphtol 10·00; Naftalani 90·0. S. Maść.

989. **Rp.** Naphtol-beta 10,0; Spir. Vini rectif. 100,0. S. Zewn.; po zapędzlowaniu posmarować skórę lanoliną.

990. **Rp.** Flor. sulfuris, Olei fagi (lub Anthrasol) *āā*. 40·00; Saponis viridis, Axungiae porci *āā*. 80·00; Cretae albae 5·00. S. Maść.

991. **Rp.** Axung. porcin. 100·0; Sapon. virid. 50·0; Naphthol. 15·0; Cretae alb. pulv. 10·0. M. f. ung. S. Maść (Kaposi).

W praktyce ubogich Solutio Vlemingkx (300), którym-to płynem chory powinien się natrzeć 3—4 razy.

992. **Rp.** Styrac. liquidi, Sulfur. praecip., Cretae *āā* 20·0; Vaselini 50·00. S. Maść.

993. **Rp.** Styrac. liq., Ol. Amygd. *āā* 50,0. S. Maść dla dzieci.

994. **Rp.** Balsam. peruvian., Styrac. liquid. *āā* 50·0. S. Zewnętrznie.

995. **Rp.** Epicarini 7·0; Cretae albae 2·0; Vaselini flavi 30·0; Lanolini 15·0; Axung. porc. 45·0. S. Zewnętrznie.

996. **Rp.** Naphthol. 5·00; Vaselini 75·00. S. Maść.

Peruol; Mydło peruolowe 40%; Peruscabinum.

U dzieci zwrócić uwagę na to, by obok miejsc powyżej wskazanych równie dokładnie wetrzeć maść w stopki, poczem leczyć często pozostające wypryski.

Scarlatina. Płonica. Ścisłe odłączenie chorych, aż do zupełnego złuszczenia, t. j. 5—6 tygodni, poczem należy mieszkanie odwietrzyć, okna, podłogi wymyć 5% kwasem karbolowym lub formaliną.

Pokój troskliwie przewietrzać, ciepłota 13—14° R. wystarcza, bieliznę można często zmieniać.

Za pożywienie: mleko, kleiki, po ustąpieniu gorą-

czki dyeta pożywniejsza, lecz nie zaraz mięsna. Za napój podawać można czystą wodę, kwaski.

Płukanie gardła częste 2% kw. borowym, 2% kali chloricum, 3% perhydrolem; podawanie Past. Formamint lub Formarom past. Jahr. W razie silnej gorączki zimne okłady na głowę, chinina, antipyrina (ostrożnie), natr. salicyl.

Na obrzęki gruczołów okłady z liqu. aluminis acet., wcieranie szarej maści. Skoro tylko wystąpi chełbotanie, przecinać. W razie znacznego swędzenia — nacieranie lanoliną lub wazeliną.

Drgawki, majaczenia uspakajać okładami z lodu; lewatywami z chloralu (0·50: 50·0). W razie zapadu, osłabienia serca: koniak, mocne wina, czarn. kawa, kamfora.

Zmiany na błonie śluzowej gardła leczyć płukaniami, pędzlowaniami, wdmuchiwaniem Pyocyanase. Zastrzykiwania surowicy przeciwbłoniczej w przypadk. tych nie odnoszą żadnego wyniku, natomiast w nowszych czasach zalecają stosowanie surowicy przeciwpaciorkowcowej (Bujwida, Marpmanna Scarlatin Nr. 2 [Nr. 1 tej surowicy służy jako prophylacticum], Mosera i Palmirskiego).

Powikłania z wysiękiem opłucnej, błony brzusznej, zapaleniem stawów, chorobami ucha, rakiem wodnym, zapaleniem nerek — zob. odpowiednie rozdziały.

997. **Rp.** Natr. Salicyl. 3·00; Aq. dest. 100·00; Syrup. rub. id. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

998. **Rp.** Liquor. ammon. anis.; Aether. sulfur. *āā*. 5·00. MDS. Co 2 godz. po 10 kropli w czarnej kawie.

999. **Rp.** Camphor. 0·50; Spir. vini, Aq. dest. *āā*. 5·00. MDS. Do podskórnych wstrzykiwań.

1000. **Rp.** Acidi benzoici 0·20; Sacchari 2·00. Mfp. div. in dos. Nr. X. S. Co 2 godz. proszek.

Od początku płonicy należy mocz codziennie badać. Od pierwszej chwili zapalenia nerek dawać dużo mleka.

Po stwierdzeniu białkomoczu postawić 5—10 suchych baniek. Dopóki w osadzie z moczu znajduje się wiele ciałek krwi i wałeczków, nie podawać leków moczopędnych, lecz ściągające.

1001. **Rp.** Acidi tannici 0·50; Chinin. sulfur. 1·00; Sacchari 2·00. Mfp. div. in dos. Nr. VI. S. 3 pr. dziennie.

1002. **Rp.** Chinini tannici 1,0—3,0. Div. in dos. Nr. X. S. 3 r. dz. pr.

1003. **Rp.** Solut. acid. tannici 2·00 ad 100·00; Solut. natri bicarb. q. s. ad react. alcal.; Syr. rub. id. 20·00. MDS. Co 3 g. łyżecz.

W razie silnego krwawienia:

1004. **Rp.** Liquor. ferri sesquichl. gtts. X; Aq. cinnamom., Syrup. simpl. *āā*. 50·00. S. Co g. łyżeczkę.

1005. **Rp.** Ferropyrini 1·00; Aq. dest. 100·00. S. Co 3 godz. łyżeczkę.

Jeżeli się pojawia znaczna puchlina, lub ucisk na płuca, podawać wcześnie leki moczopędne:

1006. **Rp.** Infus. fol. digital. e 0·20 ad 100·00; Liquor. kali acet. gtts. XX; Syrup. simpl. 15·00. MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

1007. **Rp.** Diuretini 2·00; Aq. destill. fervid. 100·00· S. Co godz. łyżeczkę.

Można też używać w razie dłużej trwającej puchliny, kąpieli na 29° R., 5—10 minut i zawijania w koce na 2—3 godziny; przeciwwskazanie stanowi tylko stan zapalny płuc lub osłabienie serca; w kąpieli dawać zimne okłady na głowę. Wewn. podać:

1008. **Rp.** Pilocarpini 0,02; Aq. destill. 80,0. S. Co godzina po łyżeczce.

W razie mocznicy (uraemia) kąpiel gorąca z zimnemi zlewaniami, silny środek przeczyszczający, venaesectio, pijawki, lewatywa z Chloralhydratu.

Scleritis. Episcleritis. Keratitis scleroticans. Zapalenie twardówki głębokie i powierzchowne. Zapalenie rogówki przytwardówkowe. Powierzchowne ogniska episklerytyczne (najczęściej na tle gośćcowem) ustępują zazwyczaj szybko pod ciepłymi okładami przy jednoczesnem stosowaniu żółtej maści Pagenstechera:

1009. **Rp.** Hydrarg. oxyd. flavi v. h. p. 0,1—0,25; Vaselini fl. 5,0. Mfung. S. Maść

i podawaniu na wewnątrz Natr. salicylic. lub aspiryny.

Scleritis profunda wymaga długiego leczenia. Wskazane są gorące okłady z mąki siemienia lnianego, albo z rumianku, lub opatrunki spirytusowe Salzwedlowskie. Dobrze działa dionina zapuszczana w coraz silniejszych rozczynach od 2 do 20%. W przypadkach uporczywych skraca przebieg galwanokaustyka głębokich nacieków. Jeżeli sprawa przechodzi na obwód rogówki (keratitis scleroticans), przyczem bywa i tęczówka częstokroć zajęta, zapuszczać atropinę.

Pierwszorzędnej wagi jest leczenie tła ogólnego. Przy scleritis profunda i sclerokeratitis, badać mocz, w razie diathesis urica leczenie dyetetyczne, picie odpowiednich wód, urycedyna, solurol etc. Częstokroć wypada odnieść scleritis do samozatrucia z przewodu pokarmowego przy przewlekłych zaburzeniach w trawieniu. Rzadziej wchodzi w grę gościec stawowy lub kiła.

Sclerosis initialis zob. **Syphilis.**

Scorbutus. Gnilec. Dobre powietrze i dobre pożywienie, podawać dużo zielonej jarzyny (sałata, szpinak itp.), owoce, lemoniada z cytryn. Mleko w dużych ilościach. Wino, piwo. Letnie kąpiele. Płukanie ust roztworami lekko ściągającymi (kali chloric., acidum boricum). Pędzlowanie: tra ratanh. W ciężkich przypad-

kach leki pobudzające, kamfora, eter, wino często podawać. Na nacieki krwawe stosujemy okłady wysychające z płynu Burowa.

1010. **Rp.** Dct. cort. chinae e 10·00 ad 150·00; Ac. sulf. dil. 2·00; Syrup. rub. id. 20·00. MDS. Co g. łyżkę.

1011. **Rp.** Kali citrici 4·00; Aq. destill. 180·00; Syr. rub. idaei 20·00. S. Co godz. łyżkę.

1012. **Rp.** Ergotini puri 2·00; Aq. dest. 180·00; Syr. Cort. Aurant. 20·00. DS. Co 2 godz. łyżkę.

1013. **Rp.** Liquor. ferri sesquichl. 2·00; Aq. cinnamom. 200·00; Syrup. sacchari 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

Leczenie następowe wymaga dłuższego podawania: żelaza, przetworów chinow., dobrego żywienia i kąpieli.

1014. **Rp.** Trae chin. comp. 40·00; Trae aurant. 10·00 S. 4 razy dnia łyżkę.

Scrofulosis. Z o ł z y. Przestrzegać odpowiedniego żywienia u dzieci mniejsz., starsze dzieci żywić mięsem, mlekiem, kawą żołędziową, dać nieco wina czerwonego, owoce, jarzyny lżejsze. Suche mieszkanie przewietrzane.

Dzieci blade, chude, mogą używać więcej tłuszczów, podać tran. Lepiej odżywionym tran z dodatkiem trae jodi. Zaprzestać jednak tranu przy braku apetytu, biegunce, gorączce. Tran dawać w godzinę po jedzeniu ½—1 łyżki, małym dzieciom w emulsyi, po 3 tygodniach przestawać na kilka dni.

Jeżeli dzieci nie znoszą tranu lub są przeciwwskazania, podawać przetwory jodu z żelazem, ekstrakt słodowy (1—2 łyżeczek 2 razy dzien.), Jodglidine (½—1 tabl. dzien. w mleku), Jod Fersan w pastylkach, Jodipin 10% (łyżeczkę dziennie), Lecytynę, Past. jodoferr. Jahr, Tab. cacaotin. phosphorat. Gärtner (2—4 dz.), Arsen-triferrol Gehe (2—3 łyżeczek), Jecoferrol, Liq. manganoferri pepton. Matula, Liq. sanguinal Krewel.

W lecie pobyt na świeżem powietrzu, wody mineralne, jodobromowe lub słone (Rabka, Iwonicz, Rymanów, Ciechocinek, Luhaczowice) tak do kąpieli, jak i do picia.

Kąpiele z soli z dodatkiem soli iwonickiej, rabczańskiej, rymanowsk., soli borowinowej Mattoniego (po ½—1—2 funtów), fabryki »Tlen« i dra Sedlitzkiego tabletki do kąpieli, kąpiel na 27° R. przez 15—20 minut.

W obrzmiałe gruczoły wetrzeć na wieczór łyżeczkę mydła szarego (Sapo kalin.) i zmyć rano i tak przez szereg dni, dopóki nie będzie większej bolesności.

U dzieci niegorączkujących zastosować można leczenie s t a r ą t u b e r k u l i n ą (A. T.), poczynając od małych dawek (1/100—1/20 mgr.) przyczem stale kontrolować ciepłotę co 2 godziny.

Choroby towarzyszące jak: Conjuctivitis, Keratitis, Otitis i t. p. obok ogólnego leczenia leczyć miejscowo (zob. pod odpowiednimi rozdziałami).

1015. **Rp.** Ol. jec. aselli 10·00; Mucil. gum. ar. q. s. u. f. e. Aqu. dest. 60·00 emulsio; Syr. mellis. 10·00. MDS. 3 r. dziennie łyżeczkę.

1016. **Rp.** Syrup ferri jodati 20·00; Syr. sacch. 40·00. MDS. 3 r. dz. łyżeczkę.

1017. **Rp.** Solut. arsenic. Fowleri, Aqu. cinnamom. *āā.* 10·00. MDS. 3 razy dz. po 3—6 kr.

1018. **Rp.** Ferri jodati sacch. 0·50; Sacchari 5·00. Mfp. div. in dos. Nr. XX. S. 3 proszki dziennie.

1019. **Rp.** Trae jodi gtts. X; Kali jodati 1·00; Aquae menth. pip., Glycerin. *āā.* 50·00. MDS. 3 razy dziennie łyżeczkę.

1020. **Rp.** Kreosoti 1·00; Ol. jecor. aselli 150·00. DS. Łyżeczkę na godzinę przed jedzeniem.

1021. **Rp.** Kreosoti carbonici 25·0. S. Dwa razy dnia 5—10—20 kropli.

1022. **Rp.** Capsulae tenent.: Kreosoti carbon. 0·10; Ol. jecor. aselli 2·00 fabryki »Hygea«. S. 2 r. dz. 1—3 kapsułek.

1023. **Rp.** Thiocoli Roche 0·25—0·50; Dent. tal. dos. Nr. XII. S. 3 pr. dziennie.

Septicaemia. Posocznica. Wstrzykiwania do żyły wyjałowionego rozczynu fizyologiczn. soli (0·8%) codzień 1 litr. Po wstrzyknięciu następuje odczyn w postaci dreszczów i gorączki, ale skutek ogólny ma być dobry. Jest to przepłukiwanie krwi zakażonej, zalecane przez lekarzy francuskich. Zalecają także merkuryalizacyą ustroju przez wcieranie szarej maści. Inni podają kalomel, lub w dużych dawkach przetwory salicylowe. Mimo wątpliwych wyników wskazane jest zastrzyknięcie surowicy Marmorka lub Bujwida, Eichhorst poleca:

1024. **Rp.** Chin. mur. 5·0; Hydrarg. bichlorat. corros. 0 20; Extr. et pulv. rad. gent. *āā.* q. s. ut. f. l. a. pill. Nr. XX. S. 2 pigułki dziennie.

Singultus. Czkawka. Uwzględnić przyczynę (przepełnienie żołądka pokarmami, oziębienie całego ciała, nerwice, choroby żołądka, jelit, otrzewnej, śródpiersia, rdzenia pacierzow. i mózgu, otrucia). W lekkich przypadk. do usunięcia czkawki wystarcza wstrzymanie oddechu, uderzanie w grzbiet, parcie przy zamkniętej głośni, wyciągnięcie silne języka, ogrzanie ciała, szybkie żucie kawałka cukru umaczanego w occie, połykanie wody zimnej przy równoczesnem szczelnem zatkaniu obu przew. usznych zewnętrznych. Jeśli mimo to czkawka utrzymuje się, musimy uciekać się do środków narkot. (duże dawki bromku potas., makowca, morfiny, wdychanie kilku kropli chlorof. na wacie).

1025. **Rp.** Morphii muriat. 0,03; Kali brom. 2,0; Aq. Chlorof. satur., Syr. Citri *āā* 30,0; Aq. Menth. pip. 100,0. MDS. Łyżeczkami od kawy zażywać.

Sinuitis (maxillaris, ethmoidalis, sphaenoidalis, frontalis). Leczenie zachowawcze polega na ułatwieniu odpływu wydzieliny z jam, stosujemy więc środki zmniejszające obrzęk błony śluzowej, jak przedewszystkiem Kokaina z Adrenaliną. Stosujemy je albo w postaci inhalacyi (natryskiwań nosowych), lub też wacik zmoczony w 10% rozczynie Kokainy wraz z Adrenaliną (w stosunku 10:1) wkładamy do nosa w okolicę otworu odpowiedniej jamy bocznej komunikującego z jamą nosową; powtarzamy ten zabieg kilka razy dziennie. Obok tego w razie bólów głowy podajemy wewnątrz Aspirynę z Acetphenetidiną.

W razie istnienia wydzieliny ropnej — przestrzykiwanie odpowiednich jam. Gdy środki te nie prowadzą do celu, wskazane są odpowiednie zabiegi chirurgiczne.

Przy ropnem zapaleniu sinus frontalis, sphaenoidalis, cellulae ethmoidales, liczyć się musimy z możliwością przeniesienia się sprawy zapalnej na opony mózgowe.

Soor. Czyste utrzymanie ust, przemywać po pokarmach, dobre pokojowe powietrze.

Po usunięciu mechanicznem grzybków (miękkiem płótnem zwilżonem w zimnej wodzie) pędzlować:

1026. **Rp.** Natr. biborac. 2,5; Glycerini 10,0. S. Pędzlować 3 razy dz.

Wewnętrznie podawać:

1027. **Rp.** Resorcini 0,3; Aq. dest. ad 100,0. S. Co 2 godz. łyżeczkę.

Spasmus glottidis zob. **Laryngospasmus.**

Spermatorrhoea, zob. **Pollutiones.**

Staphyloma corneae. Garbiak rogówkowy. W okresie powstawania z tęczówki wypadniętej czy to przez ranę rogówkową, czy-to po pęknięciu wrzodu, robić codzienne nakłucia nożem Graefego (z zachowaniem prawideł aseptyki) i zakładać opaskę uciskową ewentualnie zapuszczać pilokarpinę z kokainą aby sprowadzić płaskie zabliźnienie.

Garbiaki częściowe, dające powód do podniesienia ucisku wśródocznego, dają wskazanie do irydektomii dobrzeżnej, dla zapobieżenia utracie wzroku wskutek jaskry następowej. Jeżeli źrenica zarośnięta, wtedy przy sprzyjających warunkach, irydektomia może przywrócić część utraconego wzroku.

Garbiak, zajmujący całą rogówkę (staphyloma totale), usuwa się operacyjnie (staphylotomia). Jeżeli twardówka okazuje również wydęcia (sclerectasiae) i gałka oczna w całości powiększona, najwłaściwiej jest wykonać enukleacyę.

Stenocardia. Dusznica bolesna. Leczenie samego napadu polega na wygodnem ułożeniu chorego, usunięciu uciskając. ubrania, podaniu choremu trochę czarnej kawy, łyżkę wina lub koniaku. Podskórnie

wstrzyknąć morfinę, lub dać do wziewania trochę chloroformu. Najracyonalniej jest stosować równocześnie środki nasercowe szybko działające i narkotyczne, a więc zastrzyknąć równocześnie kilka strzykawek Ol. camphorat. oraz 0·01—0·02 morfiny.

Na okolicę serca synapizmy, okład gorący, rozcierać kończyny, dać lewat. z soli. Można też dać do wziewania kilka kropli amylnitritu, pyridiny.

Polecają też wewnętrzn. wśród napadu: Nitroglicerynę w rozczynie 0·01 na 10·0 z tego 5—20 kropli na raz, lub pastylki nitroglicerynowe po 0·001. ½—1 pastylki. Następnie leczyć chorobę przyczynową, najczęściej więc: miażdżycę, wady sercowe, choroby nerwowe i zatrucia przewlekłe tytoniem, kawą i herbatą.

Jeśli przyczyną dusznicy bolesnej jest miażdżyca tętnic, podajemy przetwory jodowe (patrz Arteriosclerosis). Nothnagel poleca Natr. nitr.

1028. **Rp.** Natr. nitr. 2,0; Aq. Menth. pip. 100,0. S. 3 razy dz. po łyżeczce od kawy.

Bayer i inni zalecają używanie przez czas dłuższy Diuretyny samej lub z Chininą.

1029. **Rp.** Diuretini Knoll 0,5 do 0,7; Chin. mur. 0,15. Mfp. Dtd. Nr. XXX. S. 3 proszki dz. (przez 10 dni, poczem 5 dni przerwy, a następnie ewent. powtórzyć).

U niektórych chorych działa dobrze Aguryna.

1030. **Rp.** Agurin 6,0. Div. in dos. Nr. XII. S. Kilka proszków dz.

Podczas ataku najpewniej działa zastrzyknięcie morfiny (0,01—0,02), ewent. równocześnie zastosować Ol. camphor. Polecają także:

1031. **Rp.** Pastil. Nitroglycerini à 0,0005. S. Podczas ataku 1 past., ewent po ½ godz. druga.

1032. **Rp.** Nitroglycerini 0,1; Spirit. Vini 10,0. S. 2 do 3 kropli w kieliszku wody.

1033. **Rp.** Amylnitrit guttas III. Dtd. in ampull. vitr. Nr. X. S. Zawartość jednej ampułki wylać na chustkę do nosa i wdychać pary aż do zaczerwienienia twarzy.

Angielscy autorowie zalecają także Erythrolum tetranitricum (0,01—0,04 *p. d.*).

1034. **Rp.** Erythroli tetranitrici 0,2; Extr. et Pulv. Gent. q. s. ut f. pil. XX. S. 3 pigułki dziennie; w razie napadu naraz 2—3 pig.

Ulgę mają przynosić także gorczyczniki stosowane na piersi i plecy, zanurzenie rąk i nóg do gorącej wody, gorące okłady na okolicę serca i t. p.

Sterilitas. B e z p ł o d n o ś ć. Leczenie musi być wyłącznie przyczynowe. U k o b i e t przyczyną bywają: zastarzała Endometritis, zwężenie ujścia macicy, dysmenorrhoea membr., zapalenia, zgięcia i nowotwo-

ry macicy, schorzenia przydatków, vaginismus, otyłość i t. p.

U mężczyzn — impotentia coeundi, azoospermia, przebyte zapalenia lub gruźlica jąder, zmiany w sterczu, żylaki powrózków nasiennych, wodniaki jąder, przewlekła rzeżączka itp.

Stomatitis aphthosa zob. **Aphthae.**

Stomatitis catarrhalis. Nieżytowe zapal. jamy ustnej. Czyste utrzymanie jamy ustnej, przestrzykiwanie ust chłodną wodą. Pędzlowanie: 2% kwasem borowym, 1% rozczynem kali chloric. U niemowląt zaprzestać stosowania przemywań szmatkami lub watą, sprowadzających mechan. obrażenia. Dzieciom starszym zimne pokarmy, mleko z lodu. Wyrwać psujące się zęby, które są częstym powodem stomatitis.

Stomatitis ulcerosa. Stomacace. Wrzodnienie ust, dzięgna. Pędzlowanie pojedyńczych owrzodzeń rozczynem kali hypermang. (0·12:20·0) 5—6 razy dziennie, lub lepiej nawet przestrzykiwanie jamy ust za pomocą irrygatora.

1035. **Rp.** Trae myrrhae; Trae ratanh. *āā.* 10·00. S. Do pędzlowania.

1036. **Rp.** Acid. salicyl 5·0; Aquae dest. 500·0. S. Woda do płukania ust.

1037. **Rp.** Saloli 3·0—5·0; Spiritus ad 100·0. S. łyżeczkę na szklankę wody do płukania.

Wewnętrznie: kali chloricum (1·0—3·0 na 120·0 aquae pro die).

Strabismus. Zez.

1) **Strabismus concomitans.** Zez towarzyszący.

Strabismus convergens. Zez towarzyszący zbieżny, występujący zazwyczaj w dziecięcym wieku na tle hypermetropii, zwalcza się przez całkowite lub prawie całkowite wyrównanie tejże hypermetropii zapomocą szkieł, które mają być stale noszone. Jeżeli pod wpływem szkieł zez się wyrównywa, zalecić ćwiczenia stereoskopowe (obrazki Krolla, Dahlfelda lub Pflugka) dla przywrócenia lub utrwalenia widzenia binokularnego. Jeżeli zez stale jednostronny i oko zezujące bardzo mało widzi, zalecić wiązanie oka niezezującego i ćwiczenie oka drugiego w samoistnem patrzeniu. Jeżeli pomimo tych środków zez nie ustępuje ani się nie zmniejsza, leczyć operacyjnie, lepiej dopiero po 10-ym roku życia (tenotomia ścięgna mięśnia przykurczonego lub antepozycya antagonisty). Po tenotomii powinno się zostawić mały stopień zeza (5—10°), który się następnie z biegiem czasu dobrowolnie wyrównywa. Po operacyi należy prowadzić dalej ćwiczenia stereoskopowe i monokularne oraz dalej używać szkieł.

Strabismus divergens. Zez rozbieżny, występujący najczęściej na tle myopii, wymaga w pierwszym rzędzie wyrównania

wady refrakcyi zapomocą szkieł i również ćwiczeń stereoskopowych i monokularnych. Środki te jednak najczęściej nie wystarczają i trzeba wykonać bądź to tenotomię m. recti externi (która może usunąć tylko mały stopień zeza rozbieżnego), lub lepiej antepozycyą m. recti interni na jednem lub nawet na obu oczach.

Strabismus sursum — et deorsum vergens wymaga również przedewszystkiem leczenia operacyjnego.

2) **Strabismus paralyticus.** Zez porażenny. Wobec porażeń mięśni ocznych należy przedewszystkiem uwzględnić etyologię i stosownie do tła zalecić rtęć, jod, aspirynę, leczenie napotne, zdrojowe itp. Miejscowo faradyzować mięsień porażony, o ile jest dostępny, zapomocą elektrody Erba. Dopóki porażenie nie ustąpi, powinien chory nosić szkła wykluczające, t. j. przed okiem zezującem — szkło matowe lub czarną kitajką zaklejone dla uwolnienia się od męczącej diplopii.

Przy małych stopniach zeza porażennego można usunąć podwójne widzenie za pomocą pryzmatów. Do zabiegów operacyjnych nie należy się uciekać przed upływem dłuższego czasu i dopiero po wyczerpaniu wszystkich innych sposobów leczniczych.

Strictura i Stenosis meatus externi. (Ścieśnienie przewodu usznego) może być wrodzone albo nabyte przez ściągnięcie się blizny po zapaleniu, przez wyrośle kostne, przez zwiotczenie ścian błoniastych u starców lub przez ucisk z sąsiedztwa. Rozszerzyć albo na tępo za pomocą stożków z blaszkowiny, rurek kauczukowych (drenów), ołowianych, albo przez przecięcie, lub wycięcie ściągających się blizn i następowe rozszerzenie, lub oddłutowanie wyrośli kostnych.

Struma. Wól. Zwrócić uwagę na naturę cierpienia (S. benigna, maligna, Basedowiana) oraz na skutki przerostu tarczycy (stan umysłowy, stan narządu krążenia, ucisk na drogi oddechowe, nerwy, naczynia itd.).

Jedynie właściwe jest leczenie chirurg., zwłaszcza przy objawach uciskowych. Przy wolu złośliwym — bezwarunkowo jak najrychlej poddać chorego operacyi.

Z leczenia środkami farmac. niewiele można się spodziewać. Zalecamy zwykle przetwory jodu, najlepiej jodynę (1—2 kropli dz. w wodzie) podawaną przez szereg miesięcy, zwłaszcza w początk. okresach cierpienia. Jodek potasowy i wody mineralne jodowe działają mniej pewnie. Miejscowo stosujemy:

1038. **Rp.** Jothioni 2,5; Glycerini puri, Spir. vini rect. *āā* 10,0. S. Do pędzlowań.

Zalecają także podawanie tabletek tyreoidyny oraz wstrzykiwania rozcieńczonej alkoholem nalewki jodowej w miąższ gruczołu, lub:

1039. **Rp.** Jodoformii 1,0: Aetheris 5,0; Ol. Olivar. 9,0. S. Co 3—8 dni wstrzyknąć w miąższ gruczołu 1—2—4 cm^3.

W miejscowościach górzystych, gdzie tworzenie się wola ma pozostawać w związku z piciem wody, przepływającej przez pewne pokłady ziemi, należy zakazać picia tej wody.

Sycosis barbae. Figówka. Włosy krótko ostrzyc, skórę przez parę dni rozmiękczać za pomocą maści Hebry, oliwy salicylowej 2%, kataplazmów, później codziennie częściowo włosy z miejsc zajętych wyrywać, ropnie nacinać, a czasem nawet wyskrobać i stosować równocześnie nalewkę jodową.

1040. **Rp.** Hydrarg. sublimat. corr. 0·10; Spir. vini rect., Glycerin. p. *āā.* 75·0. S. Rano i wieczór dobrze wetrzeć.

1041. **Rp.** Euresol 10·0; Aceton 50·0. S. Zewnętrznie.

1042. **Rp.** Cupr. acetic. 0·30; Ung. simplic. 10·0. M. f. ung. S. Maść; wcierać rano, na noc przykładać:

1043. **Rp.** Ac. tannic. 2·0; Sulf. praecipit. 4·0; Zinc. oxydat., Amyl. tritic. *āā.* 7·0; Vaselin. flav. 20·0. M. f. pasta. S. Maść.

1044. **Rp.** Ol. rusci 3·0; Ac. salicylic. (s. Resorcin.) 1·50; Axung. porcin. 30·0; M. f. ung. S. Maść.

1045. **Rp.** Resorcin. resubl. 1·0; Hydr. sublim. corr. 0·10; Zinc. oxydat., Amyl. tritici *āā.* 7·50; Vaselin flavi 15·0. M. f. pasta. S. Maść.

Leczenie trwać musi tygodnie nawet miesiące, poczem jeszcze brodę golić należy przez kilka miesięcy.

Syphilis acquisita. Kiła, syfilis, przymiot.

W r. 1910 Ehrlich w myśl swej idei (therapia sterilisans magna) zastosował do leczenia kiły nowy przetwór arszenikalny (dwu-oxy-dwu-amido-arsenobenzol) pod nazwą *Nr. 606 Ehrlich-Hata*, wzgl. *Hy 606*. Przetwór ten stosuje się w postaci jednorazowego wstrzyknięcia miąższowego wzgl. śródżylnego w dawce 0,3—0,7. Leczenie to nawet w przypadkach kiły złośliwej i u chorych nie znoszących rtęci ma być bardzo skuteczne. Przeciwwskazanie do leczenia tą metodą stanowią ciężkie schorzenia narządu krążenia, nerek i oczu oraz ogólne wyniszczenie. Nowa ta metoda lecznicza jest obecnie wypróbowywana tylko w odpowiednich zakładach leczniczych i wymaga długotrwałych badań.

Zwykłe leczenie kiły jest następujące:

a) Sclerosis initialis:

Podejrzane przeczosy w pierwszych dniach można wypalić lub wyciąć. Wrzód rozwinięty przemywać: sublimatem 1‰, lub hydrargyrolem ¼% i przykładać plaster rtęciowy lub maść:

1046. **Rp.** Calomelan. 2,0; Vaselini fl., Lanolin. *āā* 10,0. S. Maść.

1047. **Rp.** Hydrarg. oxycyanati 0,3; Aq. dest. 300,0. S. Zewnętrznie.

1048. **Rp.** Hydrargyrol 0·50; Aq. destill. 200·0. S. Zewnętrznie.

Jeżeli wrzód rozpadający się, to po dokładnem wymyciu go wodą utlenioną, wodnikiem chloralu (5 : 100) — zasypywać jodoformem, przyczem starać się o podniesienie ogólnych sił. Dla usunięcia nacieku stosować plaster rtęciowy. Wyjątkowo tylko przy dużych wrzodach podawać rtęć wewnętrznie. Zwrócić uwagę na jamę ustną chorego, polecić mu zęby zepsute wyrwać, względnie zaplombować.

b) Syphilis secundaria:

W okresie wybuchu wysypki przy bólach nerwowych, gośćcowych — podawanie jodu:

1049. **Rp.** Natri jodati 10·0; Aq. destillat. 150·0. S. Rano i wieczór łyżkę.

1050. **Rp.** Kali jodati 5·0—10·0; Extr. Bellad. 0·25; Pulv. Acoris q. s. ut f. pill. Nr. L. S. 3 r. dz. po 2 pigułki.

1051. **Rp.** Hydrargyri sozojod. 0·10; Extr. Opii 0·05; Pulv. et extr. Acoris q. s. ut f. pill. Nr. XXX. S. 2—3 pigułek dz.

Zamożnym można polecać także Vin Nourry (jedna łyżka stołowa odpowiada 0·75 Natr. jodati).

Przygotować chorego do leczenia ogólnego przez wzmacnianie stanu ogólnego, leczenie chorób istniejących, przyczem zbadać mocz na białko przed podaniem rtęci, którą stosować należy dopiero po wystąpieniu zmian drugorzędnych.

W c i e r a n i a: zalecać przy pierwszym wybuchu, jeżeli osobnik nie zbyt osłabiony, a skóra niezajęta inną sprawą chorobową.

1052. **Rp.** Ung. hydrarg. ciner. 1·5—3·0; Da ad ch. cer. t. d. Nr. XXX. S. Wcierania.

1053. **Rp.** Ung. hydrarg. ciner. resorbin. vel oleinic. vel. c. vasogen. 30,0. Da ad tub. graduat. S. Wcierania.

1054. **Rp.** Vasenol mercuriale in tuba graduata. S. Wcierania.

Przy wcieraniach uważać na ogólne przepisy higieniczne, zabronić napojów wyskokowych, ograniczyć do minimum palenie tytoniu i zalecać nader czyste utrzymywanie jamy ustnej, (czyszczenie zębów rano i wieczór, płukanie ust kilkanaście razy na dzień rozcz. kali chlor., kwasu borowego lub kali hypermang.). (Patrz stomatitis i gingivitis). Ilość wcierań zależy od uporczywości zmian, zazwyczaj oblicza się ją tak: jeżeli u chorego zmiany drugorzędne ustąpiły doszczętnie przy 20 wcieraniach, należy mu jeszcze polecić dalszych 10 wcierań (wogóle połowę poprzedniej ilości). Przed rozpoczęciem wcierań chory powinien wziąć kąpiel oczy-

szczającą; wcierania powinien robić codziennie rano, najlepiej w następującym porządku: 1-go dnia łydki, 2-go uda, 3-go brzuch i boki klatki piersiowej (aż do wysokości brodawki sutkowej), 4-go kończyny górne, 5-go dnia pauza, a wieczorem tegoż dnia kąpiel oczyszczająca, poczem następuje drugi turnus w tym samym porządku i t. d.

Zamiast wcierań użyć można u chorych osłabionych pomazywań Welandera. (Podwójną ilość maści jak przy wcieraniach rozciera się na skórę i owija opaską). Jeżeli chory dla zbyt drażliwej skóry nie może znieść wcierań, lub z powodu np. zbyt silnego porostu włosów na skórze robić ich nie może, zastósować:

Wstrzykiwania podskórne: W grzbiet między łopatkami, codziennie 1 gr. płynu:

1055. **Rp.** Hydr. subl. corr. 0·10; Natr. chlorat. 0·5; Aq. dest. 10·0; (Morph. muriat. 0·05). S. Sublimat do wstrzykiwań podskórnych.

Podobnie użyć można:

1056. **Rp.** Hydrarg. formamidat. 0·10; (Hydr. bicyanat. 0·05); Glycerini 1·0; Aq. dest. 9·0. S. j. w.

Do wstrzykiwań miąższowych w pośladki zaleca się:

1057. **Rp.** Hydr. sublim. corr., Natr. chlor. *āā.* 0·5; Aq. dest. 10·0. S. raz na tydzień 1 gr. płynu.

1058. **Rp.** Enesol Clin in phiolis steril. scat. origin. S. Codziennie przez 10—20 dni wstrzyk. w pośladki.

1059. **Rp.** Calomelan. 1·0; Glycerini 50·0. S. Raz na tydzień wstrz. po 1 gr.

1060. **Rp.** Calomel. 0,05; Orthoform. 0,08; Ol. Vaselin. ad 1 cm³. S. Na jedno wstrzykiw.

1061. **Rp.** Deutojod. hydrar. 0,04; Natr. jod. 0,05; Aq. dest. 2,0. S. 0,5 — 2 cm³ naraz wstrzykn. co 2-gi dzień.

1062. **Rp.** Hydrarg. oxycyanati in ampull. sterilis. à 0,02. S. Do wstrzykiw.

1063. **Rp.** Hydr. oxydat. flav. 0·5; Ol. amygd. dulc. 15·0. S. Co 5 dni strzykawka (1·0).

1064. **Rp.** Hydr. salicyl. 1·0; Gumm. arab. 2·0; Aq. dest 18·0. S. Co 6 dni strzykawka (2·0).

1065. **Rp.** Hydrarg. sozojodol. 0·8; Aq. dest. 5·0; Kali jodati 1·6; Aq. dest. ad 10·0. Mfiltra. S. Co tydzień jedno wstrzykiwanie.

1066. **Rp.** Asurol (sol. 5%) in ampull. a 2 cm³. S. Co 5 dni wstrzykiwać w pośladki.

Na wewnątrz:

Używać w postaciach łagodnych, szczególnie w nawrotach.

1067. **Rp.** Mergal scat. orig S. 3—5 kapsułek dz.

1068. **Rp.** Calomel. laevig. 0·5; Opii pur. 0·1; Sac.

alb. 5·0. Mfp. div. in dos. Nr. XII. S. 3 pr. dziennie.

1069. **Rp.** Hydr. sublim. corr. 0·10; Extr. opii 0·07; Pulv. et extr. acor. q. s. ut f. pill. Nr. XX. S. 2—4 pigułki dziennie.

1070. **Rp.** Hydrarg. tannic. oxydul. (s. hydr. salicyl.) 2·0; Pulv. et extr. quass. *āā*. q. s. ut f. pill. Nr. XXXX. S. 2—3 pigułki na dzień.

K ą p i e l e: Wskazane u chorych z owrzodzeniami na skórze lub u dzieci, stosowane przez 1/2—1 godz. codziennie, o ciepłocie 28—30° C.

1071. **Rp.** Hydrg. subl. corr. 10·0—20·0; Spir. vin. rectif. 100·0. S. Wlać do jednej kąpieli (dla dorosłych).

L e c z e n i e j o d e m: Używane przeważnie w kile wtórorzędnej złośliwej i przy zmianach w jamie ustnej.

1072. **Rp.** Kali jodat. 10·0; Aq. dest. 150·0. S. Rano i wieczór łyżkę w mleku.

1073. **Rp.** Tabl. Sajodin. cont. 0,5 Scat. orig. S. 3—10 sztuk dziennie.

1074. **Rp.** Natr. jodat. 10·0; Lithii jod. 1·50; Extr. et pulv. gent. *āā*. q. s. ut. f. pill. Nr. L. S. 3 r. dnia po 2 pigułki. Jodone Clin.

1075. **Rp.** Ferr. jodat. sacch. 2·0; Pulv. et extr. acor. q. s. ut f. pill. Nr. XXX. S. 3 razy dnia po 2 pig.

1076. **Rp.** Jodlecithin Richter in past. scat. orig. unam. S. 2—12 past. dziennie.

1077. **Rp.** Kal. jodat. 10·0; Deutojod. hydrarg. 0·05; Aq. dest. 150·0 S. Rano i wieczór łyżka.

Zamiast podawania jodu, wysłać można chorego do kąpiel: Iwonicz, Rabka, Rymanów, Hall.

N a p a r y: W postaciach kiły trzeciorzędnej lub kiły złośliwej, gdy rtęć przeciwwskazana:

1078. **Rp.** Decoct. Zittmanni fortior. 1000·00. S. Napar mocniejszy.

1079. **Rp.** Decoct. Zittmanni mitior. 1000·00. S. Napar słabszy.

Z pierwszego powinien chory wypić codziennie rano naczczo (najlepiej w łóżku) 1/4 litra na ciepło w ciągu najwyżej kwadransa, poczem leżeć dobrze i ciepło przykryty przez 2 godziny. Z drugiego ma chory wypić codziennie po południu tę samą ilość także na ciepło. Przytem dyeta pożywna a lekko strawna.

L e c z e n i e m i e j s c o w e: Na kłykciny sączące na skórze (moszna, okolica stolcowa) zalecić przemywanie sublimatem 1‰ i maść:

1080. **Rp.** Calomelan. 5·0; Ung. zinc. oxyd. 45·0. M. f. ung. S. Maść.

Na utrzymujące się nacieki: plaster rtęciowy.

Na kłykciny w jamie ust i w gardle stosować częste płukanie ust i pędzlować

2% rozczynem kwasu chromowego lub:

1081. **Rp.** Mercur. sublim. corr. 1·0; Spir. vin. rect. 20·0. S. Zewnętrznie.

Przy kłykcinach w nosie:

1082. **Rp.** Jodi pur. 0·4; Kal. jodat. 1·0; Aq. fontis. 1000·0. S. Do płukań nosa.

1083. **Rp.** Merc. praecipit. rubr. 0·20; Ung. emollient. 20·0. M. f. ung. S. Na wacie wkładać do nosa.

Przy zmianach w krtani wziewania:

1084. **Rp.** Resorcin resubl. 1·0; Aq. dest. 100·0. S. Do wziewań.

1085. **Rp.** Merc. sublim. corr 0·02; Aq. laurocer. 10·0; Aq. dest. 100·0. S. j. w.

Syphilis tertiaria. W lekkich postaciach jod, w ciężkich leczenie rtęciowe obok jodu. Przy owrzodzeniach kilakowych na skórze lub błonach śluzowych opatrunek jodoformowy lub pędzlowanie:

1086. **Rp.** Jothion 10,0; Glycerin. 30,0. S. Do pędzlow.

1087. **Rp.** Jodi pur., Kal. jod. *āā.* 2·0; Glycer. pur. 20·0. S. Do pędzlowań co dzień.

Przy kilakach nieotwartych nie robić nacięcia, a przykładać plaster rtęciowy. Przy kile okostnej lub kości pędzlowanie nalewką jodową, przykładanie plastra rtęciowego.

Syphilis hereditaria. Kiła dziedziczna. Dziecko karmić powinna, ile możności, własna matka. U oseskόw podawać rtęć w postaci kąpieli lub wcierek 0·5—1 gr.

1088. **Rp.** Sublimat. corros. 2·0; Natr. chlorat. 10·0; Aq. dest. 100·0. S. Na jednę kąpiel (20 litrów wody o ciepł. 28—30°).

Kąpiele robić codziennie; każda kąpiel powinna trwać 1/2 godz. Uważać na przewód pokarm. dziecka. U dzieci starszych lepiej użyć wcierań szaruchy od 1—2 gr. dziennie stosownie do wieku, lub też podać można rtęć wewnętrznie:

1089. **Rp.** Hydrarg. jodat. flavi 0,01; Sacchari 0,3. Dtd. Nr. X. S. 2 razy dz. 1/2 - 1 proszk.

1090. **Rp.** Calomelanos 0·01; Sacchar. alb. 0·20. Dent. tal. dos. X. S. Dwa proszki dziennie.

Po ustąpieniu zmian chorobowych starać się o dobre odżywienie, podawać tran, żelazo, jod.

1091. **Rp.** Hydrarg. tannici oxydul. 0·10; Ferri lactici 0·20; Sacch. albi 3·0. Mfp. Div. in dos. Nr. X. S. 4 pr. dz.

Oprócz tego leczenie kąpielowe, Iwonicz, Rabka.

Syphilis tarda:

1092. **Rp.** Natr. jodati 5,0; Aq. dest. 150,0. MDS. 4 łyżeczki dz.

1093. **Rp.** Sol. arsenic. Fowleri gtts. XX; Aq. menthae 90,0; Syr. simpl. 10,0. MDS. 3 łyżeczki dziennie.

Także: Woda Levico, Roncegno.

Tabes dorsalis. Wiąd rdzenia. Leczenie: Kąpiele letnie lub ciepłe, procedury hydropatyczne, elektryzowanie stosu pacierzowego prądem galwanicznym, mniej polecane prądem faradycznym. Pędzlowanie stosu pacierzow. c. tra jodi.

Na wewnątrz arg. nitricum 0·01—0·02 w pigułkach.

1094. **Rp.** Argenti nitrici 1·00; Argill. 10·00; F. c. aq. dest. qu. s. pil. Nr. 100; Consp. c. pulv. cinnam. S. Przez 8 dni po 1 pigułce, następnie po 2—3.

1095. **Rp.** Sol. arsenic. Fowleri 5·0; Aq. cinnamomi 25·0. S. Rano i wieczór po 15 kropli zażyć.

Kali jodatum 10:200, arsen po 0·001, ergotyna po 0·1—0·5, 2—3 razy dziennie, fosfor po $^1/_{10}$ miligr. do $^5/_{10}$ miligr., w rozczyn. oleistych, mały dają rezultat dodatni.

Wieszanie chorego sposobem Moczutkowskiego i Charcota małe korzyści przynosi, jednak czasem ulgę sprawia.

W ostatnich czasach polecają czynną gimnastykę na osobnych przyrządach. Chodzenie po schodkach osobno na ten cel zrobionych, poręczki, wahadła, krzesła ruchome i t. p. Jest to tak zwane »wyrównawcze leczenie za pomocą ćwiczeń«, wprowadzone przez lekarza szwajcarskiego Frenkla.

Zresztą leczenie objawowe, zwłaszcza kojenie bólów środkami narkotycznymi, phenacetyna po 0·50, 2—3 r. dzien., exalgina po 0·25, 2—3 proszków na dzień, antipyrina 1·0, 3—4 na dzień, Pyramidon po 0·5, 3 pr. dziennie, wstrzykiwania morfiny.

Chorych zamożniejszych wysłać do Nauheim, Teplitz, Wildbad, Ragaz, Pyrmont, Elster, Gastein, Piszczany, Trenczyn, Truskawiec.

Bardzo ważną rolę w leczeniu wiądu rdzenia odgrywa dyetetyka i higiena. Chorzy tem cierpieniem dotknięci nie powinni używać alkoholu, palić mogą tylko bardzo umiarkowanie, powinni uważać na regularne wypróżnienia, przyuczyć się do regularnego oddawania moczu o pewnych stałych godzinach, a to celem uniknięcia rozciągania pęcherza, które może u nich objawy parezy pęcherza spowodować. Chorzy ci powinni unikać wszelkich zbytnich wysiłków, tem więcej, iż skutkiem zaburzeń w czuciu niektórzy z nich nie odczuwają prawidłowo zmęczenia: nie powinni przeto odbywać forsownych marszów, tańczyć, jeździć konno, gimnastykować się i t. d. Także powinni zachować jaknajwiększe umiarkowanie w stosunkach płciowych.

Jakkolwiek wiąd rdzenia powstaje jedynie na tle kiły, to jednak z leczeniem rtęcią trzeba być bardzo ostrożnym, zazwyczaj bowiem nie daje ono dodatnich wyników, a przez wycieńczenie chorego może pośrednio wywołać nawet pogor-

szenie. W każdym razie przed zastosowaniem leczenia rtęcią powinien lekarz wykluczyć istnienie tabetycznego zaniku nerwu wzrokowego; w przypadkach bowiem wiądu rdzenia z zanikiem nerwów wzrokowych rtęć na cierpienie oczne wpływa niekorzystnie. U ludzi silnych i młodych, u których choroba nie trwa jeszcze długo, a którzy albo zupełnie kuracyi przeciwkiłowej nie przechodzili, albo tylko w bardzo niedostatecznym stopniu, — można spróbować leczenia rtęcią.

Tachycardia paroxysmalis — Napadowe przyspieszenie ruchów serca. Leczenie winno mieć na celu uczynić ustrój silniejszym, odporniejszym, a zarazem usunąć przyczynę cierpienia (usposobienie nerwowe, silne podrażnienia nerwowe, nadmierne natężenie fizyczne, ogólne choroby wyniszczające, nadużywanie kawy, herbaty, tytoniu, alkoholu i t. p.) Napady mogą także występować przy wadach serca, zaburzeniach w zakresie jamy brzusznej i t. d.

Podczas napadu jaknajwiększy spokój, uspokojenie psychiczne, zimny okład na okolicę serca. Podanie kozłka (waleryany), bromu, trochę koniaku, jeśli chory nie wymiotuje, przynoszą czasem ulgę. Próbować także należy ucisnięcia nerwu błędnego przez 2—4 min. po jednej stronie na wysokości krtani (odszukać tętnicę szyjną i wcisnąć ją ku kręgosłupowi), wykonania kilku bardzo głębokich oddechów; często przynosi ulgę choremu pochylenie się ku przodowi i uciśnięcie dołka podsercowego, nacierania i miesienie pleców i t. p.

1096. **Rp.** Trae Valerian. aeth. 10,0. D. in vitr. rostr. S. 3 r. dz. po 15 do 20 kropli.

1097. **Rp.** Kali bromat. 10,0; Aq. dest. 140,0. S. podczas napadu 1—2 łyżek.

1098. **Rp.** Zinc. valerian. 1,0; Extr. et. Pulv. rad. Rhei q. s. ut f. pil. Nr. XXX. S 3 pig. dziennie.

W razie wystąpienia niedomogi serca — postępowanie jak przy wadach sercowych.

Taenia. Tasiemiec. Dnia poprzedniego przed rozpoczęciem leczenia lekki purgans, pożywienie płynne, wieczorem śledź lub sałata ze śledzia. Rano dnia następnego trochę czarnej kawy lub herbaty i lekarstwo, które stosować zamierzamy. W 2 godz. po zażyciu leku ol. ricini lub kalomel aż do skutku. U starszych dzieci postępowanie podobne jak u dorosłych; u mniejszych, jeśli źle odżywione i osłabione, nie spędzać tasiemca. Jeśli dziecko zwymiotuje podany lek, należy dawkę powtórzyć.

Dorosłym przepisujemy:

1099. **Rp.** Extr. filic. mar. aether. recente par. 7·0 do 10·0; Naphtalini 0·25; Calomelanos 0·50; Pulv. filic. mar. q. s. ut f. massa mollis. Div. in dos. X. Da ad caps.

amyl. S. W ciągu godziny zażyć na 2—3 razy. (*Uw.* Purgans mieści się już w leku).

1100. **Rp.** Filmaroni dosim. Da in lag. orig. S. Na 1 raz użyć. (*Uw.* Purgans mieści się już w samym środku).

1101. **Rp.** Extr. Filic. mar. aeth. 2,0—3,0; Decoct. Cort Granati e 30,0: 180,0; Syrup. cort. Aurant. 20,0. Mds. W ciągu 1/2 godz. wyżyć w 3 porcyach. (Henoch).

Inne środki jak: Cort. Pun. Granati, Flores Cosso, Pelletierinum, Chloroform i t. d. działają o wiele mniej pewnie.

Dzieciom podajemy:

1102. **Rp.** Extr. Filic. mar. aeth. 1,5—3,0; Mel depurat. ad 30,0. S. podać w 3 porcyach.

1103. **Rp.** Flor. Koso 4,0—10,0; Mel depur. ad 30,0. Mf. electuar. S. Podać w 2 porcyach.

1104. **Rp.** Cort. Pun. Granati 10,0—30,0; Aquae ad 300,0. Macera per horas XXIV, coque ad reman. 150,0. S. W ciągu 2 g. wyżyć.

1105. **Rp.** Extr. Filic. mar. aeth. 2,0—3,0; Decoct. Cort. Gran. e 15.0:150,0. Syr. Aurant. 25,0. MDS. W ciągu 1 godz. wyżyć w 3 porcyach.

W godzinę po zażyciu leku, jeśli nie było wypróżnienia, podać Kalomel.

Tetanus traumaticus. Tężec przyranny. Usunięcie powodów: oczyszczenie ran i wrzodów, wydobycie ciał obcych, odszczepów kostnych.

Wstrzykiwać morfinę w małych dawkach, chloroformowanie. Chloral w lewatywach lub wewnętrznie z koniakiem.

1106. **Rp.** Sulfonali 1·00; Dtur. tal. dos. Nr. V. S. 3 do 4 proszk. dziennie (rozpuściwszy w 200 gramach herbaty lub rosołu).

1107. **Rp.** Urethani 1·00; Dtal. dos. Nr. V. 2—3 r. dz. proszek w wodzie.

W razie osłabienia serca, podskórne wstrzykiwanie eteru, kamfory.

1108. **Rp.** Antipyrini 0·50; Dt. d. Nr. X. S. Co 3 godz. proszek.

Próbować zawsze należy zastrzykiwań surowicy przeciwtężcowej (Bujwida). Polecają także zastrzykiwania zawiesiny mózgowej.

Tic douloureux zob. **Neuralgia trigemini.**

Tonsillitis zob. **Angina.**

Trachoma. Conj. granulosa. Jaglica. We wczesnym okresie, gdy ziarna są jędrne, nie stłuszczone jeszcze, gdy niema objawów nieżytowych, najlepiej rozpocząć od wypalenia granulacyi galwanokauterem, poczem zalecić zimne okłady z aqua Saturnina i przez kilka następnych dni lapisować spojówkę (Argentum nitricum 1/2 - 1%). W ten sposób kilkakrotnie powtórzona galwanokaustyka w odstępach dwutygodniowych może wy-

starczyć do zupełnego wyleczenia.

Jeżeli chory się zgłasza z wybitnem ropieniem, gdy ziarna są już rozmiękłe i stłuszczone, trzeba rozpocząć od lapisowania raz dz. (Arg. nitric. 1—2%), a gdy wydzielina się zmniejszy, wygnieść granulacye szczypczykami *Knapp'a*, lub lepiej palcami i wytrzeć spojówki wacikiem umaczanym w sublimacie 1/2 do 1‰, poczem w dalszym ciągu lapisować. Jeżeli załamki zawierają bardzo dużo ziarnistości i okazują silny przerost i obrzęk, należy je wyciąć sposobem Heisratha, co znacznie skraca leczenie.

Jeżeli choroba rozpoczyna się bardzo ostro, to z początku należy unikać wszelkich środków drażniących i żrących, a stosować tylko częste wypłukiwania rozczynem kwasu borowego 3% z dodatkiem sublimatu 1/20 1/10‰ i łagodne maście przeciwgnilne (ung. Xeroformii 3%, thigenoli 5—10%, sublimati 1/10—1/5‰ etc.). Gdy ostre objawy miną, przystąpić do wyżej opisanego leczenia.

Wobec powikłań ze strony rogówki jak: łuszczka (pannus trachomatosus), nacieki, lub owrzodzenia, powyższe leczenie stosuje się bez zmiany w myśl zasady, że wszelkie choroby rogówki zależne od sprawy toczącej się na spojówce leczymy, lecząc spojówkę. W razie obecności wielkich i głębokich wrzodów równoczesne przekrwienie tęczówki wymaga atropinizacyi, częstokroć także ciepłych okładów lub opaski (patrz Ulcera corneae).

Zamiast azotanu srebra stosować można cały szereg innych przetworów srebra, nie sprawiających pieczenia, jak: Protargol 2—10%, Argentamina 2—5%, Argyrol 1—3%, Sophol 5%, Elektralgol i t. d. Skuteczność ich jednak nie dorównywa skuteczności lapisu.

Gdy wydzielina ustąpi, ziarna zostaną zniszczone i usunięte, powikłania rogówkowe wygojone, a pozostaje jeszcze przekrwienie, zgrubienie i przerost spojówki, należy przystąpić do pocierania spojówki ogładzonym kryształem siarkanu miedzi (Cuprum sulfuric. in subst.). Chcąc postępować łagodniej, można użyć Cuprum citric. Przerost i zgrubienie usuwa się także miesieniem za pomocą szklanej pałeczki, zakończonej kulką.

W okresie blizn (Stad. III) zwalcza się objawy nieżytowe środkami używanymi przy Conjunct. catarrhalis.

M e c h a n i c z n e następstwa sprawy jaglicowej, jak Entropion, Trichiasis usuwa się drogą operacyjną: Nitki Snellena, Operacya Hotza, Wicherkiewicza i inne.

Trichinosis. W ł o ś n i c a. Jeśli ktoś zjadł mięso zakażone włosieniami, należy jaknajszybciej podać mu lek silnie czyszczący, np.:

1109. **Rp.** Inf. Sennae comp. 180,0; Natr. sulfuric. 20,0. S. Co godzina po łyżce stołowej.

Po przeczyszczeniu bezpośrednio podawać Glicerynę (Co godzina po łyżce stołowej). Im szybciej po zjedzeniu zakażonego mięsa zastosujemy to leczenie, tem pewniejszy jest dobry wynik.

W razie wybuchu choroby w ciągu pierwszych 4—8 tygodni:

1110. **Rp.** Santonini 0,05; Calomel., Tuber. Jalapae, Sacchari *āā* 0,5. Mfpulv. Dtd. Nr. VI. S. 2 r. dz. proszek.

1111. **Rp.** Kalii picronitrici 2,0; Pulv. tuber. Jalapae 4,0; Extr. Liquir. q. s. ut f. pill. Nr. XXX. S. 3 r. dz. 3—5 pig.

Oprócz tego podawać posilną dyetę i 2 razy dz. ciepłą (28° R.) kąpiel 1/2 godzinną. Przeciwko bólom mięśniowym — morfina.

1112. **Rp.** Morphii muriat. 0,3; Glycerini, Aq. dest. *āā* 5,0. MDS. 1/2 strzyk. Prav. podskórnie.

Polecają też wewnętrznie przetwory salicylowe. Przeciwko potom — atropina:

1113. **Rp.** Atropini sulfur. 0,005; Pulv. rad. Althaeae q. s. ut f. pill. Nr. X. S. W południe i wieczór po 1 pig.

Przeciw bezsenności — Chloralhydrat:

1114. **Rp.** Chlorali hydrat. 5,0; Mucilag. Salep, Syr. Rubi id. *āā* 25,0. S. Wieczorem zażyć połowę.

Trichophytiasis. Grzybica strzygąca. Liszaj włosowy strzygący. Chorego należy odosobnić od otoczenia. Jeżeli postać sucha tylko na skórze nieowłosionej, smarować 2 razy na dzień nalewką jodową (po zmyciu wodą ciepłą i mydłem), póki skóra nie będzie podrażniona. W postaciach pęcherzykowych i na większej przestrzeni użyć lepiej pędzlowania płynem:

1115. **Rp.** Jothion 2,0; Ol. Olivar. ad 20,0. S. Do pędzlowań.

1116. **Rp.** Ac. salicyl. 0,5; Trae Jodi, Spirit. Vini rectific. *āā* 25,0. S. Do pędzlow.

W postaciach głębszych ropiejących — zalecać obok nalewki jodowej smarowanie maścią:

1117. **Rp.** Sulf. praecip. 2,5; Ol. Cadini 5,0; Sapon. virid. 10,0; Vasel. fl. ad 50,0. Mfung. S. Maść.

1118. **Rp.** Sulf. praecip. 3,0; Naphtol beta 1,0; Vaselin. fl., Lanolin. *āā* 25,0. Mfung. S. Maść.

1119. **Rp.** Chrysarobin 5,0; Lanol., Vasel. *āā* 25,0. Mfung. S. Maść.

1120. **Rp.** Lenirobin 10,0; Chloroform., Alcohol. *āā* 25,0. S. Zewn.

W przypadkach zajęcia miejsc owłosionych (głowa, broda, wąsy) zalecić wyjmowanie włosów, szczególnie odłamanych, smarowanie na noc maścią i zmywanie codziennie wodą i mydłem.

1121. **Rp.** Ol. Rusci; Spir. sapon. — kal. *āā* 25,0; Lact. Sulfur. 10,0; Spir. Lavandul. 50,0; Bals. peruv. 1,5; Naphtol beta 0,5. S. Zewn.

1122. **Rp.** Sulf. praecip., Ol. Cadini *āā* 2,0; Vasel. fl. 20,0; Bals. peruv. 0,6. Mfung. S. Maść.

1123. **Rp.** Chrysarobin 3,0; Ol. Rusci 2,0; Ichtyol 2,0; Lanolin, Vaselin. *āā* 15,0. Mfung. S. Maść.

1124. **Rp.** Eurobin, Ichtyol *āā* 5,0; Ac. salicyl. 1,0; Lanol. 15,0; Vaselin. 30,0. Mfung. S. Maść.

Po wyjęciu zaś włosów wcierać:

1125. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Trae Jodi 1,5; Spir. camphor. 15,0; Spir. Vini rect. 100,0. S. Zewnętrznie.

1126. **Rp.** Resorcin. alb. 5,0; Ac. carbol. 2,0; Ac. acetici glac. gtts. V; Spir. Vini rect. 100,0. S. Zewnętrznie.

1127. **Rp.** Aceton 5,0; Hydrarg. bichlor. 0,1; Formalin 0,4; Spir. camphor. 50,0. S. Rano i wieczór zwilżać, a na noc maść:

1128. **Rp.** Jodi puri 0,3; Vasel. fl. 30,0. Mfung. S. Maść.

Trismus et Tetanus neonatorum. T ę ż e c n o w o r o d k ó w. Główną uwagę zwrócić na pępek, opatrunek przeciwgnilny. Zastrzyknięcie surowicy przeciwtężcowej (Bujwid).

Chloral po 0·05 pro dosi, kilka razy dziennie w mleku, wlać przez nos lub w lewatywie (w podwójnej dawce).

Ciepłe kąpiele 28° R. kilka razy dziennie. Karmić mlekiem, również przez nos kateterem. Lewatywy odżywcze z mleka po 50 ctm³ co 2 godziny.

1129. **Rp.** Kali bromati, Natri bromati *āā.* 0·50; Aq. dest. 100·00; Syr. chamomil. 10·00.MDS. Co 2 godz. łyżeczkę.

1130. **Rp.** Extr. fab. calabar. 0·10; Aq. dest. 10·00. S. ½ strzykawki.

Tuberculosis intestinorum, zob. Ulcera intest. tbc.

Tuberculosis laryngis. G r u ź l i c a k r t a n i wyjątkowo tylko bywa cierpieniem samoistnem, zwykle zaś towarzyszy gruźlicy płuc. Obok leczenia miejscowego — leczenie ogólne, jak klimatyczne, przyczem należy zaznaczyć, że chorzy z dużemi zmianami gruźliczemi w krtani lepiej znoszą klimat morski, niż górski; klimat górski, zwłaszcza wysoko - górski przy krwiopluciu jest wprost przeciwwskazany. Ważnem jest zachowanie należytej higieny; zabronić palenia, picia (zwłaszcza płynów ostrych), pobytu w zanieczyszczonem powietrzu i t. p.; zalecić o ile możności oszczędzanie głosu. Zresztą leczenie ogólne jak przy gruźlicy płuc.

Leczenie m i e j s c o w e: wziewania środków odkażających, lub też rozpuszczających śluz i ściągających. Tutaj należą: Acid. lactic. 1%, Resorcinum 1 do 2%, Acid. boric. 3%, Natr. bicarbon. 2%; przy wydzielinie cuchnącej — z dodatkiem olejków eterycznych, jak: Ol. Menthae, Ol. Pini Pumilion., Ol. Terebinthinae i t. p. Do wziewań zalecamy przyrząd

Siegla, przy krwiopluciu wziewania z rozpylacza Richardsona.

Przy zmianach ograniczonych, gdy stan płuc jest stosunkowo dobry, gruźlica płuc rozwija się powoli i przy braku gorączki — zabieg operacyjny, polegający zwykle na wycięciu, wyłyżeczkowaniu, przypaleniu prądem elektr. lub też środk. żrącymi (jak np. zgęszczonym kw. mlekowym).

Przy owrzodzeniach powierzchownych na więzadłach — obok wziewania środków odkażających stosujemy także zadmuchiwania jodolu, ortoformu.

Przeciwko bólom przy łykaniu wskazane są wziewania środków wyżej podanych z dodatkiem Morfiny 0,01, lub Kokainy 0,02 lub razem Morfiny i Kokainy w podanej ilości. Używamy także pędzlowań krtani 5 do 10% Kokainą, zadmuchiwań Jodolu, Ortoformu, Anestezyny samych lub z dodatkiem jeszcze Morfiny. Jeśli środki te nie przynoszą ulgi, to w razie silnych bólów przy łykaniu wstrzykujemy Morfinę, począwszy od 0.01, lub też Morfinę z Kokainą.

Przy silnej duszności wskazana jest tracheotomia.

Tuberculosis pulmonum. Gruźlica płuc.

W przypadkach gruźlicy dziedzicznej, należy zwrócić całą uwagę na higieniczne wychowanie, przebywanie jak najwięcej na świeżem powietrzu, gimnastykę, wysypianie się, dobre odżywianie, nie obciążanie pracą umysłową lub fizyczną, unikanie zaziębień, hartowanie skóry przez zimne nacierania słoną wodą, zwłaszcza: szyi i klatki piersiowej.

W pierwszych początkach gruźlicy przedewszystkiem uważać na podniesienie odżywienia chorego, forsowne żywienie. Polecić picie mleka w lecie, tranu w zimie, tłuszczów jak najwięcej, o ile tylko żołądek znosi. Pobyt kilkomiesięczny w górskiem powietrzu podczas lata (Zakopane, Szczawnica), na zimę zaś polecić wyjazd do jednej ze stacyj klimatycznych najbardziej zalecanych: Davos (zakład Dra Turbana), Zakopane (zakład dra Dłuskiego, Hawrankowej [lek. ord. Dr. Czaplicki], zakł. wodoleczn. Dra Chramca), Szczawnica (zakład Dra Kołączkowskiego), Meran (Dr. Binder), Arco, Gries przy Bozen.

W późniejszych okresach obok powyższych poleceń pilnie uważać na pojawiające się krwioplucia i stosownie je wstrzymywać. Zmniejszać wydzielanie plwocin przez środki balsamiczne, usuwać gorączkę przez podawanie miernych dawek leków przeciwgorączkow., jak antipyr. po 0·50, 2—3 pr. na dzień w razie potrzeby. Toż samo phenacetiny, antifebriny po 0·25, pyramidon po 0·30.

1131. **Rp.** Salipyrin 1·00;
Dtur. tal. dos. Nr. XV.
S. Co 2 godz proszek (do 7 dziennie).

1132. **Rp.** Lactophenin. 0·50;
D. t. dos. XV. S. 3—4 proszki dziennie.

Pamiętać jednak należy, że o wiele dzielniejszym (niż środki farmaceut.) środkiem przeciw gorączce osób gruźliczych jest kuracya klimatyczna, zwłaszcza t. zw. werandowanie. Celem zwalczania gorączki lepiej jest również stosować zamiast środków farmaceut. różne zabiegi wodolecznicze (mokre zawijania, zmywania i t. p.).

Usuwanie nocnych potów przez zmywanie ciała winnym octem, koniakiem, wodą kolońską, albo na wewnątrz koniak z mlekiem, lub atropina po 0·001 na noc, agaricin bardzo słabo działa; z nowszych środków polecają: Eumydrinę, Veronal, Kalium telluricum, Ac. camphoratum, Guacamphol i t. d. Ortner zachwala też zewnętrzne stosowanie Formaliny, Tannoformu lub pudru salicylowego.

1133. **Rp.** Atropin. sulf. 0,01 Solve in Aqua; Argill. alb. q. s. ut f. pil. Nr. XX. S. Na noc 1—2 pig.

1134. **Rp.** Eumydrini 0,01 Solve in Aqua; Argill. alb. q. s. ut f. pil. Nr. X. S. Na noc 1 pig.

1135. **Rp.** Acid. camphorici 1,0. Dtd. Nr. X. S. 1 do 2 proszk. na noc.

1136. **Rp.** Agaricini 0,2; Pulv. Doveri 2,0; Pulv. radic. Althaeae et Mucilag. Gummi acac. q. s. ut f. pil. XX. S. Na noc 1—2 pig.

1137. **Rp.** Kali (Natri) tellurici 0,5; Argill. alb. q. s. ut f. pil. XX. S. Na noc 1—2 pig. (przykra woń czosnku w powietrzu wydychanem).

1138. **Rp.** Guacampholi 1,0. Dtd. Nr. X. S. 1 proszek na noc.

1139. **Rp.** Veronal. 0,5—1,0. Dtd. Nr. X. S. Na noc 1 prosz. w szklance herbaty (łączy własności przeciwpotne z działaniem nasennem).

1140. **Rp.** Formalini, Spir. Vini *āā* 50,0. S. Do pędzlowania. (Na raz pędzlować należy najwyżej połowę ciała).

1141. **Rp.** Tannoform. 30,0. S. Całe ciało grubo zapudrować.

1142. **Rp.** Acid. salicyl. 1,0; Talci veneti, Amyli *āā* 25,0. S. Do pudrowania.

W razie krwotoków bezwzględny spokój, okład lodowy na piersi, połykanie lodu, pokarmy tylko chłodne, wstrzyknięcie ergotini Bombelon 0·50 do 1·0 na raz, podanie większych dawek morfiny dla zapobieżenia kaszlowi. Podwiązywanie kończyn (patrz Haemoptoë).

Przeciw biegunce leki osłaniające z dodatkiem opiatów (zob. Ulcera intest. tbc.).

Z pomiędzy środków leczniczych w gruźlicy płuc najwięcej są stosowane następujące:

1143. **Rp.** Kreosoti e bit. fagi 3·00; Trae gent. 30·00. DS. Po jedzeniu 20—30 kropli w kieliszku wody lub wina.

1144. **Rp.** Kreosoti 5,0; Emuls. amygd. 180,0; Syr. tolutan. 20,0. S. 3

razy dz. po łyżce (stopniowo podnosząc aż do dawki podwójnej).

1145. **Rp.** Kreosoti 3,0; Ol. jecor. aselli 200,0. S. 2 r. dz. po łyżce.

1146. **Rp.** Kreosoti 10,0; Calcar. phosphor. 40,0. Mfpulv. Div. in dos. aequ. XL. Da ad caps. gelat. S. Po każdem jedzeniu 1 kaps.

1147. **Rp.** Kreosoti carbon. (= Kreosotal) 50,0. S. 3 razy dz. po jedz. stopniując od 1 kropli do $^1/_2$ łyżeczki (do 3,0! *p. die.*) najlepiej w opłatku.

1148. **Rp.** Kreosotal 0,5! in caps. gelat. fabr. Zahradnik. Dtd. Nr. L. S. Od 3—6 kaps. dz. (stopniowo).

1149. **Rp.** Guajacoli carbon. (= Duotal) 0,5! Dtd. Nr. XX. S. 3—10 proszk. dz. (stopniowo).

1150. **Rp.** Guajacoli salicyl. 0,5! Dtd. Nr. XX. S. Jak wyżej.

Oba ostatnio wymienione środki można podawać do 5,0! *p. die.*

1151. **Rp.** Thiocol 0,5—1,0. Dtd. Nr. XX. S. 3 proszki dziennie.

1152. **Rp.** Sirolin. Lag. origin. unam. S. 3 łyżeczki dziennie w winie, wodzie lub mleku.

Ostatnie 2 środki można zastąpić (taniej) przetworami oficynaln. (Syrup. Guajacoli comp.) lub wyrobami krajowymi (Syrup. thymosulfoguajacolic. f. Armatys, Syrup. sulfoguajacol. f. Mikolasch, Syrup. Kalii sulfoguajacol. codeinat. f. Szancer, Past. sulfoguajacol. c. codeino f. Pineles i t. p.).

Wielu poważnych autorów zapatruje się sceptycznie na działanie przetworów kreozotu (Sokołowski), podnoszą natomiast wzmacniające działanie stosowanego przez dłuższy czas arsenu (przetwory kakodylowe do zastrzykiwań podsk. wyrobu krajowego Wewiórskiego we Lwowie, lub z zagran. — przetwory Clina). Sokołowski przypisuje także pewną wartość Olejkowi eukalyptusowemu.

1153. **Rp.** Ol. Eucalypti 10,0. S. 3 razy dz. po jedz. w mleku (stopniowo po 2—10 kropli), lub w praktyce ludzi zamożniejszych:

1154. **Rp.** Pilul. Eucalypti compos. f. Banke. Lagen. orig. unam. S. 3 r. dz. po 2 pig.

Przeciw męczącemu kaszlowi suchotników zalecamy:

1155. **Rp.** Codeini phosphor. 0,02; Extr. Cannab. ind. 0,015; Sacchari 0,3. Mfpulv. Dtd. X. S 2 do 3 proszk. w ciągu dnia.

1156. **Rp.** Dionini 0,02; Extr. Cannab. ind. 0,015; Sacchari 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. Jak poprzednio.

1157. **Rp.** Extr. Hyoscyami 0,03—0,04; Sacchari 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. poprz.

1158 **Rp.** Peronini 0,02; Sacchari 0,3. Mfpulv. S. Jak poprz.

1159. **Rp.** Heroini muriat. 0,1; Aq. amygd. amar. dil. 10,0. Da in vitr. rostr. S. 3 razy dz. po 10 kropli.

1160. **Rp.** Morph. muriat. 0,01; Sacchari 0,3. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. 1—3 proszk. dziennie.

1161. **Rp.** Morph. muriat. 0,1; Aq. dest. 10,0. Da in vitr. rostr. S. 3—4 razy dz. po 10—20 kropli.

Gruźlica u dzieci: Rozpoznanie upewnić sposobem Pirqueta lub Moro (patrz Technika terap.). Leczenie zobacz Scrofulosis.

Tussis convulsiva zob. **Pertussis.**

Typhlitis et **Perityphlitis** zob. **Appendicitis.**

Typhus abdominalis Dur brzuszny. Leczenie przypadowe, polegające na zwalczaniu zagrażających objawów. Przy pierwszem podejrzeniu na T. abd. purgans, najlepiej kalomel po 0·50, 2—3 dawki aż do skutku.

Gorączkę należy obniżać zapomocą chłodnych zmywań całego ciała wodą czystą lub z dodatkiem octu, letniemi kąpielami i środkami przeciwgorączkowymi, jeżeli zbyt wysoka, ale ostrożnie, aby nie wywołać zapadu.

Skrzepiać akcyę serca napojami wyskokowymi, a gdy te nie są dostateczne, środkami nasercowymi.

W razie silnej biegunki, przetwory makowca i środki ściągające; w razie zaparcia stolca w pierwszym okresie choroby, środki czyszczące, woda Morszyńska, Szaratica; w późniejszych okresach lepiej lewatywy stosować. Uważać na odleżyny i ropienie w późnych okresach.

Przytem należy pamiętać o należytem przewietrzaniu mieszkania, dezynfekcyi stolców i bielizny. Dyeta powinna być wyłącznie płynna, zwłaszcza mleko, rosoły, wino czerwone; do ostrożnej dyety mięsnej przechodzimy dopiero, gdy w ciągu dni 10 ciepłota nie wykazuje wzniesień gorączkowych.

W razie nieżytu oskrzeli bańki suche.

Gdy chodzi o znaczne obniżenie ciepłoty ciała:

1162. **Rp.** Antipyrin. 0·50; Coff. natrosalicyl. 0·1; Dt. tal. dos. X. DS. Co 3 godziny proszek.

1163. **Rp.** Acetphenetid. 0·50; Coff. natrosalicyl. 0·15. Dent. tal. dos. X. DS. Co godzinę proszek aż do obniżenia ciepłoty.

1164. **Rp.** Chinin. muriat. 0,5. Dtd. Nr. X. S. Na noc 1 prosz.

1165. **Rp.** Lactophenin 5·0; Div. in dos. Nr. X. Da in caps. amyl. S. Co 2 godziny proszek.

1166. **Rp.** Pyramidon 0·30. Dtd. Nr. XX. S. Co 3 godziny proszek.

W razie silnej biegunki (ponad 5 stolców na dobę):

1167. **Rp.** Decoct. salep. 0·50 ad 200·0; Trae opii simpl. gtts. X; Syr. rub. idei 15·0. DS. Co godzinę łyżkę zażyć.

1168. **Rp.** Bismuth. salicyl. 0,5; Laudani puri 0,02. Mfpulv. Dtd. X. S. Co 3 godz. prosz.

1169. **Rp.** Naphtalini 0·20; Mag. bism. 0·15; Chinin. tannici 0·25. Mfp. D. tal. dos. Nr. XV. S. 3 proszki dziennie.

1170. **Rp.** Naphtol-beta; Bismuth. salicyl. *āā*. 0·20. Mfp. S. 10 proszków na 24 godzin w razie biegunki.

1171. **Rp.** Benzonaphtholi 0,35; Tannini p. 0,15. Mfpulv. Dtd. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

W razie krwotoków jelitowych okład lodowy na brzuch i środki przeciwkrwotoczne:

1172. **Rp.** Ferri sesq. sol. 1·0; Aq. cinnam. 150·0; Syr. cinnam. 20·0. S. Co godzinę łyżkę.

1173. **Rp.** Alumin. crud. 0·50; Laudan. pur. 0·10; Camphor. 0·30; Sacch. lactis 2·0. Mfp. div. in dos. Nr. V. S. Co 2 godziny proszek.

1174. **Rp.** Adrenalini solut. (1:1000) 5·0. S. 1—2 r. dz. po 10 kropli.

1175. **Rp.** Plumbi acetici, Laudani p. *āā*. 0·30; Amyli puri 5·0. Mfp. Div. in dos. Nr. X. S. Co 2 godz. pr.

Nareszcie w razie silnego podrażnienia mózgu:

1176. **Rp.** Natri bromati 5·0; Da in charta oleosa. S. Rozpuściwszy w wodzie, wypić w ciągu dnia.

1177. **Rp.** Veronal 0·5. Dtd. Nr. V. S. 2—3. pr. dz. W razie zapadu wstrzyknąć ol. camphor.

Typhus exanthematicus. Dur osutkowy. Według tych samych prawideł.

Typhus recurrens. Dur powrotny. Zapobiegawczo chronić od zakażenia przez dokładną izolacyę i odkażanie ubrań, bielizny, pościeli i pokoju chorego. Zalecają wstrzykiwanie surowicy osób, które już przebyły dur powr., hypodermoklizy z 1—2 litrów 0,8% rozczynu Na Cl, wstrzykiwania śródżylne kollargolu (20—30 cm³ rozczynu 2%), atoxylu.

W r. 1910 Iversen po raz pierwszy zastosował z dobrym skutkiem do leczenia duru powrotnego *Salvarsan* (606 Ehrlich-Hata). Nowsi autorowie również stwierdzają dodatnie działanie tego przetworu, który należy stosować w postaci wstrzykiwań śródżylnych tak samo jak przy kile (zob. str. 269.).

Nadto polecają:

1178. **Rp.** Calomelan. 0,25 Dtd. Nr X. S. 3 r. dz. po 1 proszku.

Leczenie objawowe polega na podawaniu pyramidonu (0,5), acetphenetidiny (1,0), oraz dużych dawek chininy. Nadto dyeta płynna, dużo mleka, limonady owocowe, letnie kąpiele. Przeciwko silnym bólom — mieszanka chloroformu z oliwą.

Ucha zranienia. Przy zranieniach małżowiny usznej — postępowanie podobne jak przy zranieniach innych części ciała.

Zranienia przewodu zewnętrzn., pęknięcie błony bębenk., zranienia ucha środk. i wewn. wymagają b. ścisłej aseptyki: zakładanie skrawków gazy wyjałowionej do przew. zewn., okład aseptyczny. Szczególnie ścisłej aseptyki wymagają przypadki otwarcia błędnika, charakteryzujące się wypływem płynu mózgordzeniowego. Krwotoki tamuje się szczelną tamponadą przewodu zewn. Przestrzykiwać ucho już to celem usunięcia skrzepów krwi, już też celem dokładniejszego obejrzenia zmian — absolutnie nie wolno. Obok tego leczenie ogólne (spokój, środki przeczyszczające, okłady lodowe i t. d.).

W razie dołączającego się ropienia w uchu środk., patrz Otitis media perforat. Przy zranieniach bezpośrednich ucha środk. — przedewszystkiem usunąć należy ciało obce, potem leczenie jak powyżej.

Zranienia przew. zewn. ciałami obcemi, zwłaszcza uszkodzenia środkami żrącymi wymagają długotrwałej tamponady celem uniknięcia następowych zwężeń.

W s t r z ą s b ł ę d n i k a (Commotio labyrinthi). Leczenie ogólne i miejscowe jak przy zranieniach ucha wogóle. Przy upośledzeniu słuchu — wstrzykiwania podsk. strychniny (0,002 — 0,006 p. dosi et die). Jeśli podejrzywamy wylew krwi w błędniku, to celem przyspieszenia wessania krwi stosujemy kąpiele napotne, wewn. zaś podajemy Kali jodatum.

Przy nerwicach urazowych pochodzenia usznego wskazane są przetwory bromowe (woda Erlenmayera).

Leczenie objawowe następowych szumów w uszach — patrz Otosclerosis.

Ulcera corneae. W r z o d y r o g ó w k o w e. W leczeniu wrzodów rogówkowych powstających w przebiegu zapaleń spojówki obowiązuje zasada, że leczyć je należy, lecząc chorą spojówkę. Odnosi się to do wrzodów na tle nieżytu spojówki (ulcus catarrhale), na tle jaglicy, śluzoropotoku, zapalenia błonicowego etc. Tak więc przy wrzodzie kataralnym wystarczy lapisować spojówkę i wypłukiwać często wydzielinę. Prócz tego korzystnie działa zakładanie maści antyseptycznej (ung. Xeroformii 3%, thigenoli 5—10%, ichthyoli 5—10% etc.). Przy zajęciu tęczówki wskazane są dla usunięcia bólu i przekrwienia i zapobieżenia zrostom — mydriatica, o ile nie zachodzi niebezpieczeństwo wywołania jaskry. Jeżeli owrzodzenie się szerzy i naciek się pogłębia, zalecić ciepłe okłady, względnie przypalić brzegi i dno wrzodu galwanokauterem.

Przy *ulcus serpens cum hypopyo*, zbadać w każdym przypadku przewód łzowy i w danym razie leczyć starannie ropienie woreczka łzowego i zwężenie przewodu. Sam wrzód leczyć częstem opłukiwaniem wydzieliny i najlepiej stosować

sposób Wicherkiewicza: raz lub 2 razy dziennie napuścić obficie na powierzchnię wrzodu rozczynu pyoctaninum coeruleum $^{1}/_{5}$%, poczem wpuścić kilka kropel rozczynu dioniny od 2—10%. Oprócz tego wskazane są gorące okłady, atropina. Przy groźnem rozszerzaniu się nacieku galwanokaustyka lub przypalenie dna wrzodu nalewką jodową. Bywają też stosowane: xeroform, airol, jodoform in pulvere. Jeżeli hypopyon przekracza $^{1}/_{3}$ wysokości przedniej komory — wypuścić ropę, nakłuwszy grotem rogówkę od dołu. Przy wrzodach obwodowo położonych, a grożących pęknięciem, zapuszczać miotica, aby zapobiec wypadnięciu tęczówki; to samo, jeżeli pęknięcie już nastąpiło i tęczówka wypadła. Wypadniętą tęczówkę nakłuwać codziennie igiełką albo nożykiem Graefe'go i zakładać opaskę uciskową, ażeby sprowadzić płaskie zabliźnienie.

Owrzodzenia skrofuliczne goją się najlepiej pod wpływem ciepłych okładów i żółtej maści Pagenstechera. Dobrze też działa opaska Salzwedlowska. Wrzody na tle urazu leczyć tak samo jak ulcus serpens. Przy każdym wrzodzie wielką ulgę sprawia choremu dobrze założona opaska, która, zapewniając oku spokój i nieruchomość, sprzyja gojeniu. Pamiętać jednak należy, że opaska jest przeciwwskazana zawsze, ilekroć jest obfita wydzielina, zwłaszcza ropna.

Blizny i plamy po wrzodach wymagają środków wyjaśniających (patrz Maculae et nebulae corneae).

Ulcera intestini tuberculosa. G r u ź l i c a j e l i t. Leczenie czysto przypadowe, polega na podawaniu środków odurzających wewnętrznie lub w postaci wstrzykiwań podskórnych; w razie silniejszych bólów — na podawaniu przetworów makowca wraz ze środkami ściągającymi i przeciwgnilnymi z powodu zwykle towarzyszącej biegunki. Przytem należy starać się podnieść odżywienie chorego zapomocą odpowiedniej dyety (do mleka dodawać aq. calcis).

1179. **Rp.** Tinct. opii simpl. 10·00. DS. 2—3 r. dnia po 5—10 kropli.

1180. **Rp.** Laudani puri 0·02; Tannini 0·10; Naphtalini 0·25; Sacch. alb. 0·30. Mfp. dent. tal. dos. XII. DS. 2—5 proszków dziennie.

1181. **Rp.** Benzonaphtoli, Bismut. salicyl., Resorcin. *āā.* 0·20. Mfp. Dtur tal. dos. Nr. XV. 3—5 proszków dzien.

1182. **Rp.** Tinct. colombo; — Cascarillae *āā.* 15·00. DS. Co godzinę 10—30 kropli w kleiku.

1183. **Rp.** Extr. opii 0·02; Resorcini 0·20; Sacch. alb. 0·30. Mfp. dent. tal. dos. XII. DS. 2—3 proszki dziennie.

1184. **Rp.** Decoct. rad. colomb. e 10·00 ad 150·00; Tinct. opii gtt. XX.

Syr. simpl. 15·00. DS. Co 2 godziny łyżkę.

1185. **Rp.** Bismuth. subnitrici 5·00; Opii puri 0·2; Sacch. alb. 4·00. Mfp. div. in dos. Nr. X. S. 3 pr. na dzień.

1186. **Rp.** Tannalbini 0·50. Dtd. Nr. XII. S. 3—6 pr. dziennie.

1187. **Rp.** Dermatoli 0·25—0·50. S. 3—5 prosz. dz.

1188. **Rp.** Bismuth. salicyl. 10·0. Div. in dos. aeq. Nr. XII. S. 3—6 proszków dziennie.

1189. **Rp.** Thiocoli Roche 0·10—0·20. Dent. tal. dos. Nr. X. S. 3 proszki dziennie.

Ulcus contagiosum s. molle. W r z ó d — s z a n k i e r m i ę k k i. Jeżeli nie ma żadnego powikłania (zwłaszcza żaden z gruczołów pachwinowych nie powiększony) można starać się oczyścić dno wrzodu przez środki żrące:

1190. **Rp.** Cupri sulfurici 5·00; Aq. dest. 15·00. S. Zewnętrznie.

Wypalać raz na dzień przez 5 minut, dopóki nie wytworzy się strup; obok tego częste przemywania i zakładanie suchej waty. Po oddzieleniu strupa powierzchnie nieczyste dalej przypalać. Po oczyszczeniu częste przemywania płynami: Sublimat 1‰, Kali hypermang. 1‰, Hydrarg. oxycyan. 1‰, Albargin 1‰, Itrol 2‰, Argent. nitric. ½‰ i zakładanie waty, lub przemywanie rano i wieczór, poczem zasypywać: Jodoform, nosophen, antinosin, eudoxin, airol, antiseptin, amyloform, dermatol, jodoformin, tanoform, xeroform.

Gdy wrzód fagedeniczny, zaraz z początku przypalić 2 razy dz. 1% Kal. hypermang., nalewką jodową, 3% Argent. nitric., 50% Perhydrolem i zasypywać powyższymi proszkami, lub:

1191. **Rp.** Acid. salicyl., Jodoform. *āā* S. Do zasypek,

albo też zalecić częste przemywan. płynami słabszymi.

Gdy wrzód usadowiony pod napletkiem, częste (co godzinę) wstrzykiwania wspomnianych płynów odkażających słabszych. Gdy wrzód znajduje się w cewce moczowej, długie kąpiele ciepłe prącia w ½‰ kali hypermang. parę razy dziennie, lub wstrzykiwania ciepłe do cewki (Arg. nitric. 1‰, Itrol 1‰, Ichthargan 1‰), wreszcie czopki odoformowe.

W pierwszych chwilach, kiedy który z gruczołów jest lekko powiększony, bolesny, zalecić spokój i starać się przez okłady lodowe, okłady z wyskoku, 10% jothionu, wcieranie szaruchy zapobiec ropieniu. Najczęściej wynik bywa ujemny, a wtedy nie czekając, aż gruczoły powiększą się znacznie, nawet da się wyczuć chełbotanie, wyciąć gruczoły zajęte, a nawet podejrzane. Kiedy daje się wykazać wyraźne chełbotanie, można ograniczyć się do nakłucia, wyciągnięcia ropy i wstrzykiwania do zropiałego gruczołu 1% roztw. Argenti ni-

trici, 1% rozczynu Lugola przy równoczesnem leczeniu bańką Biera. W przypadk. zaniedbanych leczenie chirurgiczne przez szerokie nacięcia, wzgl. nawet wyłuszczenie zropiałych gruczołów.

Ulcus cruris. Wrzód podudzia. Uwzględnić przyczynę (żylaki, kiła, gruźlica). Zapobiegać powstawaniu wrzodów przez unikanie długotrwał. stania, przez bandażowanie podudzi, zwalczanie zaparcia stolca, dłuższe leżenie w połogu. Przy leczeniu korzystniejsze wyniki ma się przy leżeniu w łóżku i wysokiem ustawieniu kończyny. W stanach zapaln. — okłady z octanu glin. Zasypywanie jodoformem, airolem. Opatrunki z grubej warstwy 15% thigenolu z waseliną zmieniane co 2-gi dzień.

1192. **Rp.** Airol 10,0; Mucil. gummi acac., Glycer. *āā* 20,0; Boli alb. q. s. ut f. pasta mollis. S. Maść.

Przy długotrwałych wrzodach gnuśnych (atonicznych) — codzienne miesienie szarem mydłem, poczem przykładać na 24 godz. Ung. Diachylon Hebrae, albo też okłady z Kali caust. (1:500 Aq.) Lapisowanie lub pędzlowanie:

1193. **Rp.** Trae Jodi 6,0; Trae Ratanhae 12,0; Sacchari 2,0. S. Pędzlow.

Po zapędzlowaniu zasypywać:

1194. **Rp.** Ac. borici pulv., Amyli tritici *āā* 5,0. S. Zasypka.

1195. **Rp.** Saloli 1,0; Natr. hydrocarbon. 9,0. S. Zasypka.

1196. **Rp.** Jodoformii subt. pulv., Bismuth. subsalicyl. *āā* 3,0. S. Zasypka.

W razie nadmiernego bujania ziarniny stosujemy:

1197. **Rp.** Xeroform. 4,0; Talc. ven. 2,0. S. Zasypka.

1198. **Rp.** Bismuth. subnitr. 3,0; Alum. crudi 1,0. S. Zasypka.

1199 **Rp.** Argent. nitr. 0,5; Bals. peruv. 2,0; Vasel. 30,0. Mfung. S. Maść.

1200. **Rp.** Alumin. ust. 1,0; Ac. tannici. 2,0; Adip. lanae 30,0. Mfung. S. Zewn.

W razie bolesności wrzodu:

1201. **Rp.** Anaesthesini 3,0; Lycopod. 10,0; Vasel. 20,0. Mfung. S. Zewn.

Przy towarzyszącym wyprysku:

1202. **Rp.** Ichtyoli 3,0; Zinc. oxyd., Ol. Olivar. *āā* 20,0. Mfpasta. S. Zewn.

Jeśli chory musi koniecznie chodzić, zakładamy pastę żelatynowo-cynkową Unny:

1203. **Rp.** Gelat. alb., Zinci oxyd. *āā* 15,0; Glycerini 25,0; Aq. dest. 45,0. Mf. leni cal. coq. gel. S. Zewn. (Pasta Unny).

(Przed założeniem tej pasty należy najprzód oczyścić podudzie ciepłą wodą z mydłem i posypać wrzód proszkiem antysept. Pokryć wrzód gazą i cienką warstwą waty. Ogrzać pastę Unny aż do stanu płynnego i grubym

pędzlem malarsk. zapędzlować podudzie. Na to opaska organtynowa ułożona gładko bez fałdów, a ewent. na wierzch opaska kalikotowa lub trykotowa. Po 7—14 dn. zdjęcie opatrunku i ewent. ciepła kąpiel).

Ulcus ventriculi.

W r z ó d ż o ł ą d k a o k r ą g ł y, t r a w i e n n y. Ze względu na metody leczenia wyróżnić należy:

I. *Leczenie wrzodu żołądka w czasie krwawienia.* (Haematemesis ex ulcere). Na kilka dni wykluczyć wszelkie pokarmy i napoje w ten sposób, że przez pierwszą a często i drugą dobę podajemy choremu tylko kawałeczki lodu (celem usunięcia pragnienia), lub nieco zimnej wody sodowej, których chory nie łyka, lecz po rozpuszczeniu się lodu i ogrzaniu wody w ustach z powrotem wypluwa. Gdy choremu pragnienie jeszcze silniej dokucza, łagodzimy je lewatywami; gdy kuracyę głodową prowadzimy dłużej niż 3 dni, należy stosować lewatywy odżywcze. W ciągu drugiej lub trzeciej doby najczęściej znosi już chory żołądek małe ilości zimnej wody zwykłej lub alkalicznej.

Następnie zaczynamy podawać mleko zrazu bardzo ostrożnie (aby nie wywołać wymiotów) zimne łyżkami, najlepiej rozcieńczone wodą alkaliczną (Vichy). Jeśli chory dobrze mleko znosi, dawki stopniowo powiększamy (od $^1/_4$—1 szklanki na raz co 2 godziny). Dopiero po tygodniu wyłącznie mlecznej dyety przechodzimy do 1-go okresu, a dopiero po 10 dniach — do 2-go okresu dyety Leubego (patrz niżej) i t. d.

W razie jeśli chory zupełnie mleka nie znosi, stosujemy zaraz po okresie zupełnego głodzenia pierwszy okres dyety Leubego.

Prócz dyety, bezwzględnego spokoju i lodu na okolicę żołądka podają zwykle przy krwotoku żłądkowym haemostatica, pamiętać jednak należy, że działanie ich nie jest pewne i że (prócz tonogenu) powodują one łatwo wymioty.

1204. **Rp.** Tonogen Richter 15,0. Da lagen. orig. unam. S. Co 2 godziny 5—10 krp. w odrobinie zimnej wody.

1205. **Rp.** Extr. fl. Hydrastid. canad. f. Parke et Davis. S. 3 razy dz. po 15—20 kr. w odrobinie zimnej wody.

1206. **Rp.** Liqu. Ferri sesquichlorati 10,0. S. Co 2 godz. 5 kropli w odrobinie zimnej wody.

W razie uporczywych wymiotów:

1207. **Rp.** Cocaini hydrochlor., Codeini phosphor. *āā* 0,05; Aquae Menth. pip., Aq. Chloroform. *āā* 50,0; Syr. Citri 20,0. S. Co $^1/_2$ g. łyżeczkę od kawy.

1208. **Rp.** Cocaini muriat. 0,1; Spir. Vini 10,0. S. W razie nudności lub wymiot. 10—15 kropli na kawałku lodu.

1209. **Rp.** Anaesthesin Ritsert. 0,35—0,5. Dtd. X. S. 3 proszki dzien.

W razie silnych bólów, narkotyki (opium, morfina, bellad.) wewnętrznie lub w czopkach.

Gdy krwawienie ustąpiło, przystępujemy do leczenia wrzodu.

II. *Leczenie świeżego wrzodu żołądka.* Leżenie w łóżku; gdy niema podejrzenia na krwotok utajony, okłady wysychające, a potem gorące (w razie przeciwnym — okład lodowy). Najważniejszą rolę odgrywa dyeta; najlepiej choremu zalecić następ. schemat tak zw. Dyety Leubego:

Okres I (10 dni): Mleko, jaja na miękko, sok mięsny (Leube — Rosenthala lub domowej roboty*), alberty, woda alkal. (np. Krościeńska).

Okres II (10 dni): Móżdżek cielęcy, gołąb lub kura gotowana, surowa polędwica, tapioka na mleku.

Okres III (10 dn): Befsztyk (po angielsku), szynka (najlepiej surowa), kurczę pieczone, gołąb pieczony, sucharki rozmoczone w mleku, purée z kartofli, kapusta brukselska, kasza.

Okres IV (2 tyg.): Pieczeń sarnia, kuropatwa, rostboef, kotlet cielęcy, cielęca potrawka, pstrąg, szczupak, karp, kawior, ryż, szparagi, jajecznica, jaja puszczane, mus jabłeczny, wino czerwone.

Ze środków leczniczych wymienić należy: a) alkalia, b) bismut, c) w nowszych czasach stosowaną oliwę.

a) Leczenie alkaliami rozpoczynamy jednocześnie z podawaniem mleka, dodając na razie 1 łyżkę wody wapiennej na szklankę mleka lub rozcieńczając to ostatnie wodą Vichy (3 ml. : 1 wody). Można także, zwłaszcza przy bólach, łączyć narcotica ze środkami, obniżającymi kwasotę, np.:

1210. **Rp.** Extr. Bellad. 0,03; Magn. ustae 0,5. Dtd. 1 X. S 3 proszki dzien. ub obniżać kwasotę wstrzy-, kiwan. atropiny (Atrop. sulf. 0,0005—0,001).

Większe dawki alkaliów ($^1/_2$ szklanki naczczo i drugie tyle w 1 godz. po głównem jedzeniu) stosujemy najlepiej w postaci wody Vichy z chwilą, gdy chory zaczyna jeść pokarmy mięsne.

Właściwą kuracyą karlsbadzką stosować należy dopiero po ukończeniu dyety Leubego. Stosujemy wtedy wodę karlsbad. (Mühlbrunn) w dużych ilościach (naczczo 2 kubki, i po jednym na godzinę przed i po obiedzie; wodę ogrzać), lub:

1211. **Rp.** Sal. therm. Carolin. artif. 150,0. S. Łyżeczka na szklankę ciepłej wody (ordynacya, jak wyżej; w razie silnego czyszczenia — mniej.).

---

*) Do pustej butelki kładziemy surową polędwicę pokrajaną w kostki i zakorkowawszy butelkę gotujemy w wodzie przez $^1/_4$ do $^1/_2$ godziny, poczem zlewamy zebrany sok i dodajemy go po 2 łyżki do filiżanki rosołu.

b) Leczenie bismutem może być stosowane mimo krwawienia; zwykle stosuje się go przez 3—6 tygodni, początkowo codziennie, potem co 2-gi dzień. Przy tej metodzie leczenia od czasu do czasu należy zastosować lewatywę lub podać środek czyszczący (olej rycyn.) z obawy koprolitów.

1212. **Rp.** Bismuth. subnitric. 10,0. S. Rozpuścić w $^1/_2$ szklance wody i na raz wypić lub wprowadzić zgłębnikiem;

zamiast bismutu stosują obecnie także i Ortoform.

1213. **Rp.** Orthoform. 5,0. S. Jak wyżej.

c) Leczenie oliwą. Wypić naczczo $^3/_4$ szklanki, albo 3 razy dz. po 2 łyżki przed jedzeniem (w razie wstrętu do oliwy z dodatk. wody miętowej lub koniaku). Uwaga. Argent. nitric. nie zasługuje na polecenie.

III. *Leczenie następstw wrzodu* (zwężenie odźwiernika). Zwężenie odźwiernika i zniekształcenie żołądka po wrzodach okrągł. wymagają odpowiedniego leczenia chirurg. Nie zwlekać z operacyą, aby nie być zmuszonym operować w stanie wyniszczenia chorego.

Unguis incarnatus. Paznokieć wrosły. Można spróbować zakładania między brzeg paznokcia a skórę pasków gazy zmoczonych w 10% roztw. Ferri sesquichlor. Zwykle jednak, zwłaszcza jeśli brzeg paznokcia przez drażnien. spowodował już powstanie guzka ziarninowego, — należy leczyć operacyjnie: zdjąć paznokieć i zniszczyć jego matrix nożem lub ostrą łyżką. Bardzo dobre wyniki daje sposób Quénu. Po zdjęciu paznokcia okrawamy boczne przypaznokciowe brzegi skóry w postaci płatów na $^1/_2$—$^3/_4$ cm. szerokich i odchylamy je w tył, tak iż razem z nimi unosi się i tylny brzeg skórny łożyska paznokciowego; wycinamy z pod tego tylnego brzegu całą matrix, widoczną w postaci bladoróżowej od przodu łukowatą linią odgraniczonej wyspy, aż do okostnej falangi i płaty skórne kładziemy na swoje miejsce. Po tygodniu chory już może chodzić. Na miejscu zdjętego paznokcia powstaje rogowate zgrubienie naskórka, które w zupełności zastępuje paznokieć.

Uraemia zob. **Morbus Brighti.**

Urticaria. Pokrzywka. Starać się o wyszukanie i usunięcie przyczyny cierpienia. Takimi są: pasożyty skórne (pluskwy, pchły), nieżyty przewodu pokarmowego, u kobiet zboczenia w narządzie rodnym, wreszcie początkowe okresy prurigo u dzieci. Częste zatrucia ze strony przew. pokarm. usunąć środk. przeczyszczaj. i odkażaj. oraz odpowiednią dyetą.

1214. **Rp.** Benzonaphtol 0,75; Calomel. 0,01. Mfp. S. 3—4 proszk. dz.

Jako leczenie objawowe skierowane przeciw swędzeniu i pieczeniu skóry polecić używanie:

1215. **Rp.** Aceti vini, Aq. dest. *āā.* 100·00; Acidi salicyl. 1·00. S. Zewn.

1216. **Rp.** Menthol. 5·0; Chloroform., Aether. sulf., Spir. camphor. *āā* 15·00. S. Zwilżać lekko skórę.

1217. **Rp.** Chloroform., Glycerin. p. *āā.* 50·0. Po zwilżeniu skórę pudrować.

1218. **Rp.** Salol 3,0. Tere c. Vaselin. 25,0; Lanolin. ad 50,0. Mf ung. S. Maść.

Przy powtarzającej się pokrzywce, kąpiele, kąpiele tlenowe f. Tlen we Lwowie lub »Awes« Dra Sedlitzkyego i wewnętrznie:

1219. **Rp.** Chinin. bromat. 0,35. S. 3—4 proszk. dz.

1220. **Rp.** Novaspirin 0,75. S. 3 proszk. dz.

1221. **Rp.** Chinin. muriat., Ergotin. *āā.* 0·15; Extr. belladon. 0·003; Glycerin. q. s. ut. f. pill. Nr. XXX. S. 6—10 pigułek dzien.

1222. **Rp.** Atrop. sulf. 0·005; Aq. dest., Glycerin. p. *āā.* 2·0; Pulv. tragacanth. q. s. ad pill. Nr. X. S. 2 pig. dz.

Vaginismus. Pochwica. Usunięcie zmian chorobowych miejscowych i owrzodzeń, zapalenia i t. p., jeżeli się znachodzą. Poprawa stanu ogólnego i podawanie środków uspokajających ustrój nerwowy. Gdy objawy niezbyt jeszcze gwałtowne a przyczyną choroby jest niedokładny stosunek płciowy — wpływ moralny, środki znieczulające miejscowo, aby umożliwić coitum.

1223. **Rp.** Cocaini muriat. 1·0; Aq. dest. 30·0; Spir. vini rect. 2·0. DS. Do pędzlowania, albo:

1224. **Rp.** Extr. bellad. 1·0; Vaselini 15·0. Mf. ung. DS. Na wacie między wargi na noc zakładać.

Można też polecić okłady z wody Goularda, pędzlowanie rozczynem azotanu srebrowego 1:50 lub rozczynem kwasu karbolowego 1:30. Rozszerzanie powolne wnijścia pochwowego rozszerzaczami.

Jeżeli przypady gwałtowne: wycięcie błony dziewiczej i nagłe rozciągnięcie wnijścia pochwowego sposobem tępym po poprzedniem zachloroformowaniu chorej.

Vaginitis zob. **Fluor albus.**

Varicella. Ospa wietrzna, ospówka. Lżejsze przypadki nie wymagają leczenia, prócz lekkiej dyety, oraz pozostania w pokoju, zwłaszcza w chłodniejszej porze roku. Swędzenie usuwa się obfitemi zasypkami, owrzodzenia wymagają opatrunków. Należy zwracać uwagę na zdarzające się powikłania z zapaleniem nerek, wskutek czego po 3 tygodniach badać mocz.

Variola vera. Ospa. W okresie zwiastunów, przeczyszczenie. Przewietrzać pomieszkanie, ciepłota pokoju 14—15° R., lekkie przykrycie chorego, dyeta pożywna płynna, mleko, mocny rosół z żółtkiem. Dużo wody, orszada, woda z winem. Przeciw bólom głowy lodowe okłady. Napięcie

skóry łagodzić smarowaniem tłuszczów (oliwa, waselina, 5% maść borowa). Kąpiele ciepłe, a gdy to niemożebne, zmywania ciepłą wodą, zwłaszcza twarzy i powiek. Płukanie: 2% Kali chloricum, 3% kwas borowy.

1225. **Rp.** Kali chloric. 5·0; solve in Infus. flor. tiliae 300·00; Trae laudan. 1·00; Mell. rosati 10·00. DS. Płukanie.

1226. **Rp.** Tannin. puri 1·0; Alumin. 0·50; Kali bromat. 5·00; Mucilag. gum. acac. 25·00; Aq. dest. 200·00. DS. Płukanie.

Przeciw wymiotom pigułki lodowe lub wstrzyknięcie morfiny w okolicę dołka podsercowego.

W razie bezsenności:

1227. **Rp.** Chloralhydrat 3·00; Aq. dest. 60·00; Syrup. rubi id., Mucilag. gum. ar. *āā*. 20·00. DS. Połowę na raz użyć.

1228. **Rp.** Sulfonali 0·50; Dtur. tal. dos. Nr. V. S. Na noc proszek w herbacie lub rosole.

Zaraz po wybuchu wysypki dać na głowę, twarz i szyję maskę z płótna, (pozostawiwszy otwory na nos, oczy i usta), posmarowaną pastą:

1229. **Rp.** Acid. carbol. 3·00; Amyli, Ol. amygdal. dulc. *āā*. 50·00. F. Pasta. S. Zewnętrznie.

Resztę ciała smarować często:

1230. **Rp.** Acid. salicyl. 3·00; Amyli 30·00; Glycerin. neutr. 70·00. Mf. Pasta.

W osłabieniu serca: kamfora, wino, koniak na pół z wodą z żółtkiem i cukrem, co godzinę łyżkę. Ropnie wcześnie otwierać.

Verrucae. Brodawki. Pędzlować codziennie płynami:

1231. **Rp.** Chloralhydrat, Ac. acetic. *āā* 1,0; Ac. salicyl., Aether. *āā* 4,0; Collodii 15,0. S. Zewn.

1232. **Rp.** Ac. salicyl. 1,0; Aether. sulf. 2,0; Collodii 7,0. S. Zewn.

1233. **Rp.** Ac. lactic., Ac. salicyl. *āā* 1,0; Collod. elast. 8,0. S. Zewn.

1234. **Rp.** Natri aethylat. 10,0; Spirit. Vini rect. 20,0. S. Zewn.

Vitia cordis. Wady serca. W okresie wyrównania stosowne żywienie, mleko, mięso bez korzeni; osobom chudym więcej tłuszczów, otyłym tychże zabronić.

Wzbronione również napoje wyskokowe, prócz lekkich win. Ruch, a mianowicie po równi, lub po miernych wzniesieniach gór, z wyjątkiem, gdy chorzy dostają duszności, zawrotów głowy, lub nieregularności tętna, gimnastyka lecznicza, kąpiele solne letnie. Unikać wzruszeń. Uregulować stolec. Kąpiele w Nauheim lub sztuczne z kwasem węglowym fabr. »Tlen«. (Tabletki dra Sedlitzkyego do kąpieli à la Nauheim). Kąpiele tlenowe f. »Tlen« lub Dra Sedlitzkyego.

Wobec braku wyrównania leżenie w łóżku. Wewn. przetwory naparstnicy:

1235. **Rp.** Infus. digitalis e 1·0—1·5 ad 180·00; Syrup. simpl. 20·00. MDS. Co 2 godz. łyżkę.

1236. **Rp.** Fol. Digital. sciss. 0,5—1,0. Macera per horas XII c. Aq. frigida ad collat. 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godziny łyżkę.

1237. **Rp.** Fol. Digital. pulv. 0,15. Dtd. X. in caps. amyl. S. Co 3 godz. prosz.

1238. **Rp.** Trae Digital.. Aq. amygd. amar. dil. *āā* 10,0. S. 3 razy dz. po 15—20 kropli.

1239. **Rp.** Digaleni 15,00 in Lag. orig. S. 3 razy dz. po $^1/_2$—1 cm^3 (miara w pipecie).

1240. **Rp.** Digipurati f. Knoll in tabl. à 0,1. S. 4 do 1 raza dz. po 1 kołaczyku (zstępująco).

1241. **Rp.** Tabl. Digitoxini f. Merck à 0,0005. Dtd. Nr. X. S. 1—2 tablet. dziennie.

1242. **Rp.** Dialysat. fol. Digital. Golaz 10,0. S. 3 razy dz. po 15—20 kropli.

Dobrze nieraz działa Kofeina i to niejednokrotnie nawet tam, gdzie zawodzi Naparstnica (zwłaszcza w Myocarditis).

1243. **Rp.** Coffein. natr.-salic. (n.-benz.) 0,25—0,3; Dtd. Nr. X. S. 4 proszki dz.

1244. **Rp.** Coffein. natr.-salic. 3,0; Aq. dest. ad 180,0; Rumi optimi 20,0. S. 3 razy dz. po łyżce.

1245. **Rp.** Coffein. natr.-benz. 2,0; Aq. steril., Glycerini *āā* 5,0. D. Steril. do injekcyi. S. 1—2 cm^3 podsk.

1246. **Rp.** Coffein. natr.-salic. 1,0; Inf. fol. Digit. e 1,0 : 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godz. łyżkę.

Często także bywa stosowany Strophantus:

1247. **Rp.** Trae strophanti Merck 10,0. S. 3 r. dz. po 5—10 kropli.

(W nowszych czasach zalecił Heryng stosowanie tego leku w postaci wziewań przyrządem Siegla — raz dziennie po 10 kropli. Wedle przeprowadz. w krakowskim Szpitalu ś-go Łazarza doświadczeń sposób ten rzeczywiście zasługuje na polecenie).

1248. **Rp.** Strophantin guttas VI; Syr. Aurant. 50,0. S. 3 razy dz. po łyżeczce od kawy w wodzie.

1249. **Rp.** Granul. Extr. Strophanti f. Catillon à 0,001. D. lag. orig. unam. S. 3. razy dz. po 1 perełce.

Dzielnym lekiem jest kamfora, która działa szybko i niejednokrotnie (zwłaszcza w Myocarditis) skutecznie tam, gdzie naparstnica zawodzi.

1250. **Rp.** Ol. camphorati 10,0, S. 1—5 cm^3 na raz wstrzyknąć.

1251. **Rp.** Camphor. trit. 0,15; Coffein. natr.-salic. 0,2. Mfp. Dtd. XX. S. 3 proszki dz. (w razie zapadu nawet więcej).

1252. **Rp.** Camphor. trit. 0,1; Fol. Digit. pulv. 0,05; Coff. natr.-salic. 0,2. Mfp. Dtd. X. S. 2—4 proszk. dz.

Polecają także Sparteinę (zwłaszcza przy arytmii):

1253. **Rp.** Sparteini sulfur. 0,02; Sacchari 0,3. Mfp. Dtd. X. S. 3 proszki dzien.

1254. **Rp.** Sparteini sulfur. 0,02; Coff. natr.-salic. 0,2. Mfp. Dtd. X. S. 3. proszki dz.

1255. **Rp.** Sparteini sulfur. 0,02; Fol. Digit. p. 0,05; Coff. natr.-salic. 0,15. Mfp. Dtd. X. in caps. amyl. S. 3—4 pr. dz.

1256. **Rp.** Sparteini sulfur. 0,02; Semin. Colae pulv. 0,2. Mfp. Dtd. X. S. 3 proszki dz.

Słabiej nasercowo działają:

1257. **Rp.** Inf. Adonid. vern. e 5,0: 180,0; Syr. simpl. 20,0. S. Co 2 godziny łyżkę.

1258. **Rp.** Trae Convall. majal. 20,0. S. 3 razy dz. po 20 kropli.

1259. **Rp.** Trae Cacti grandifl. 10,0. S. 3 razy dz. po 20 kropli.

W razie duszności najpewniej działa morfina, którą chorzy na serce zwykle dobrze znoszą (0,01 do 0,02).

Przy obrzękach zalecamy środki moczopędne same lub w połączeniu ze środk. nasercow.

1260. **Rp.** Diuretini Knoll 1,0. Dtd. Nr. X. S. 3—6 proszków dziennie.

1261. **Rp.** Diuretini Knoll. 1,0; Fol. Digital. p. 0,1 Mfp. Dtd. X. S. Co 3 godz. proszek.

1262. **Rp.** Inf. Adonid. vern. e 5,0: 150,0; Theocin. natr.-acet. 1,0. S. 3 łyżki dziennie.

1263. **Rp.** Calomelan. laevig. 0,2; Sacchari lactis 0,3; Mfp. Dtd. X. S. 3 proszki dz. (przez 3—4 dni). (Płukać usta c. Kali chlorico — 1 łyżeczka na szklankę gorącej wody).

1264. **Rp.** Extr. Scillae 1,0—2,0; Pulv. et Extr. Rhei q. s. ut f. pil. Nr. XX. S. 3 pig. dziennie.

1265. **Rp.** Agurini in tabl. à 0,5 (f. Bayer). Dtd. Nr. X. S. 3—6 tabl. dz.

1266. **Rp.** Baccar. Juniperi, Rad. Asparagi, Rad. Ononid. spin., Rad. Levistici, Rad. Petroselini *āā* 15,0. S. 2—3 łyżecz. od kawy na szlankę wody wrzącej (3 takie szkl. na dobę).

Doskonałe również wyniki przy obrzękach otrzymywano w krak. szpitalu św. Łazarza przy stosowaniu t. zw. dyety Karelli wraz z miesieniem (patrz Morbus Brighti).

Można też po posadzeniu chorego na 24 godziny w fotelu, gdy kończyny dolne silnie obrzękną, robić nacięcia lub wypuszczać płyn za pomocą trójgrańca z kaniulą, którą drenami łączy się z kaczkami do zbierania płynu (Łatwe zakażenie różą!).

Volvulus zob. **Ileus.**

Vulvitis. Zapalenie sromu. Pierwszym warunkiem leczenia jest utrzymanie sromu w czystości i sucho, unikać drażnienia, polecić spokój, kąpiele ciepłe nasiadowe, następnie srom wysuszyć unikając tarcia, okłady z wody Goularda, z 2% octanu ołowiowego zasadowego, z 1—2% kwasu karbolowego, z 2—4% kwasu borowego. Jeżeli są nadżerki, to maść cynkowa, salicylowa, pudrować pudrem salicylowym, lub zasypać proszkiem składającym się w równych częściach z jodoformu i dermatolu lub proszkiem składu:

1267. **Rp.** Jodoformi 4·0; Tannini 1·0; Magist. bismuth. 6·0. Mf. pulv. D. in scatula. S. Do zasypywania.

Ropnie otworzyć. Jeżeli zapalenie sromu jest następstwem chorób wyższych dróg rodnych lub rzeżączki, raka macicy, przetok moczowych, należy usunąć przyczynę; toż samo, jeżeli przyczyną jest niedokrwistość, zołzy, kiła, należy oprócz leczenia miejscowego, zastosować leczenie ogólne*).

DODATEK DO PODRĘCZNIKA TERAPEUTYCZNEGO.

O leczeniu kiły salvarsanem (606).

podał

Prof. Dr. F. Krzyształowicz.

W r. 1910 Ehrlich odkrył i w myśl swej idei (therapia sterilisans magna) zalecił do leczenia kiły nowy przetwór arszenikalny, znany początkowo pod nazwą »*606 Ehrlich Hata*«, wzgl. *Id*(eal) *606*, wzgl. *Hy*(perideal) *606*. Przetwór ten, dostępny na razie tylko dla wybra-

*) W opracowaniu niniejszego podręcznika terapeutycznego wzięli udział następujący Koledzy: Dr Blassberg (nowe artykuły z zakresu Chorób wewnętrznych wprowadzone w wydaniu na r. 1911), Prof. Dr Dobrowolski (Położnictwo i Ginekologia), Dr Godlewski Maryan (Choroby wewnętrzne), Dr Grażyński (Choroby dzieci), Prof. Dr Krzyształowicz (Choroby skórne i weneryczne), Prof. Dr Lewkowicz (Choroby dzieci), Prof. Dr Majewski (Okulistyka), Prof. Dr Nowotny Franciszek (Laryngologia i Otyatrya), Dr Radliński (Chirurgia), Dr Rydel (Choroby nerwowe). *Redakcya.*

nych, obecnie stał się dostępnym dla całego już świata lekarskiego pod nazwą handlową »*Salvarsan*«.

Rozreklamowany początkowo nadmiernie, przetwór ten w rzeczywistości nie odpowiedział zasadniczej idei Ehrlicha (therapia sterilisans magna), mimo to jednakże zyskał on prawo obywatelstwa w lecznictwie i znajduje coraz to szersze zastosowanie w leczeniu nie tylko różnych postaci samejże kiły, lecz nawet w leczeniu schorzeń kiłowych układu nerwowego; obok tego jednocześnie są przedsiębrane wciąż próby leczenia salvarsanem duru powrotnego i wogóle chorób wywołanych przez t. zw. krętki i świdrowce, niektórzy zaś chirurgowie próbują nawet stosowania tego środka do leczenia mięsaków, zwłaszcza nie nadających się do leczenia operacyjnego.

Salvarsan (dioxydiamido-arsenobenzol) przedstawiający się w postaci żółtego, trudno w zimnej wodzie rozpuszczalnego proszku, początkowo był stosowany w postaci wstrzykiwań podskórnych w grzbiet lub wstrzykiwań miąższowych w pośladki; przyrządzano rozczyny obojętne, kwaśne i alkaliczne, zawsze jednak starano się wstrzykiwać jak najmniejszą ilość płynu. Później zalecano nawet jako rozczyn do wstrzykiwań zawiesinę w oleju (ol. Sesami, Paraffinum liquid., Adeps lanae + Paraffinum, Ol. Olivarum).

W ostatnich jednakże czasach prawie wszyscy badacze zwracają się coraz więcej do wstrzykiwań śródżylnych salvarsanu, które pierwszy stosował Iversen w leczeniu duru powrotnego. Przyczyną tego zwrotu jest przedewszystkiem ta okoliczność, że podskórne i miąższowe wstrzykiwania salvarsanu wywołują często martwicę (necrosis) tkanek, co staje się źródłem długotrwałych (tygodnie a nawet miesiące) dolegliwości dla chorego, nawet jeśli nie dochodzi tutaj do przebicia samej skóry. W razie przebicia nazewnątrz powstają ubytki w powłokach, rana bardzo powoli oczyszcza się z części obumarłych, gojenie się trwa bardzo długo. Prócz tego stwierdzono, że dookoła przepojonego rozczynem salvarsanu ogniska martwiczego wytwarza się otoczka z tkanki łącznej, przez co z jednej strony wchłanianie salvarsanu jest bardzo utrudnione, z drugiej zaś strony nie można wykluczyć tworzenia się produktów pochodnych tego przetworu, co może oddziaływać szkodliwie na cały ustrój.

Rozczyn do wstrzykiwań miąższowych (podskórne już całkiem zarzucono) najlepiej jest przyrządzać w sposób następujący: do moździerzyka wsypuje się odpowiednią dawkę salvarsanu, zwilża się go 10—20 kroplami wyskoku etylowego, rozpuszcza się w 1—2 cm^3 fizyolog. rozczynu soli kuchennej i dodaje się 15% rozczynu ługu sodowego w ilości podanej w dołączonym do każdej dawki przepisie i odpowiednio do tego, jakie ma być

oddziaływanie rozczynu. Dla dopełnienia można jeszcze dodać 1—2 cm^3 fizyolog. rozczynu soli kuchennej, tak aby użyty do wstrzyknięcia płyn miał w całości objętość 4—5 cm^3.

Do wstrzykiwań śródżylnych potrzebny rozczyn sporządza się w ten sam sposób, z tą tylko różnicą, że ponieważ do żył wstrzykujemy w całości 150—200 cm^3 płynu, przeto przygotowany w powyżej podany sposób rozczyn salvarsanu dopełniamy do tej ilości fizyologicznym rozczynem soli kuchennej.

W s t r z y k i w a n i a m i ą ż s z o w e salvarsanu robi się w pośladki podobnie jak i wstrzykiwania nierozpuszczalnych przetworów rtęciowych.

W s t r z y k i w a ń ś r ó d ż y l n y c h dokonywa się w jednę z żył przegubu łokciowego najlepiej nieco poniżej lub powyżej samego przegubu. Ramię chorego należy lekko zacisnąć opaską; po obmyciu i wyjałowieniu (benzyna i nalewka jodowa) otoczenia i miejsca zabiegu wstrzykujemy przygotowany rozczyn w zwykły sposób do wypuklonej żyły, używając do tego celu takiego samego przyrządu jak do zwyczajnych wlewań fizyologicznego rozczynu soli kuchennej. Wkłucie igiełki w nabrzękłą żyłę wymaga pewnej wprawy, przyczem najważniejszem jest posiadać dobrą ostrą igłę o małej ściętej powierzchni. Wlewanie płynu do żyły jest zupełnie niebolesne, występujący zaś niekiedy w miejscu wstrzykiwania ból jest dowodem, że płyn dostaje się poza światło żyły w jej otoczenie; w takim razie trzeba igłę wyjąć i płyn wstrzyknięty dobrze wycisnąć, gdyż może on następowo stać się przyczyną obrzęku a nawet ropienia.

W praktyce nie należy nigdy zapominać o tem, że często po wstrzykiwaniu śródżylnem salvarsanu występuje o d c z y n o g ó l n y. Zwykle już w 1—2 godz. po wstrzyknięciu chory dostaje mniej lub więcej silnego dreszczu, trwającego 15—30 minut, poczem stwierdzić można podniesienie się ciepłoty do 39° C, a nawet i wyżej. Obok tego występować mogą nudności, wymioty, biegunka i mniej lub więcej silny ból głowy. Objawy te jednakże nie są stałe, rzadko tylko występują w całym podanym wyżej zespole, zwykle zaś pojawiają się tylko niektóre z pośród nich; przytem objawy te zawsze są tylko zjawiskiem przemijającem i zazwyczaj chorzy już w kilkanaście godzin po dokonanem wstrzyknięciu czują się zupełnie dobrze.

Stosowane w różnych przypadkach d a w k i wahają się w dość szerokich granicach. Dziś już nawet w handlu istnieją gotowe dawki różnej wielkości: od 0,1 do 0,6 salvarsanu. W przypadkach kiły świeżej użyć można śródżylnie dawki 0,4—0,5, u silnego mężczyzny nawet 0,6 salvarsanu; u kobiet nieco mniej. W przypadkach schorzeń nerwowych na tle kiłowem używać należy dawek

mniejszych (0,2—0,4). Nie należy jednakże, zwłaszcza w przypadkach kiły świeżej, ograniczać się do jednorazowego tylko wstrzyknięcia salvarsanu; zazwyczaj po pierwszem wstrzyknięciu robi się drugie po upływie tygodnia, po następnych zaś 4—6 tygodniach — także i trzecie. Pomiędzy drugiem a trzeciem wstrzyknięciem zalecić można leczenie rtęcią. W przypadkach kiły późnej i schorzeń nerwowych na tle kiłowem (kilaki, tabes), zwłaszcza u ludzi starszych, lepiej jest użyć dawek małych (0,2) a stosowanych nawet parokrotnie co 1—2 tygodni.

P r z e c i w w s k a z a n i e do stosowania salvarsanu stanowią: ciężkie daleko posunięte schorzenia układu nerwowego, zmiany w układzie naczyniowym, cierpienia nerek, cukrzyca, niekiłowe choroby narządów wewnętrznych (gruźlica nie wyklucza leczenia salvarsanem), skłonność do krwotoków, wrzód żołądka i t. p.

SKOROWIDZ LEKÓW

zawartych

W RECEPTACH PODRĘCZNIKA TERAPEUTYCZNEGO.

(Podane przy danym środku liczby odpowiadają liczbom recept).

WAŻNIEJSZE DANE
Z FIZYOLOGII DZIECKA

podług tablic Prof. M. Pfaundlera, spolszczonych przez Dra H. Trenknera.

I. Budowa, proporcyonalność:

a) W a g a *(M)* dziecka w 2—10 miesiącu życia wynosi w przybliżeniu z końcem danego miesiąca *(m)*:

$$M = 10 \times \frac{m}{m+2} \text{ kgr. dla dzieci bardzo silnych}$$

$$M = 10 \times \frac{m}{m+3} \text{ kgr. dla dzieci słabszych.}$$

(*M* oznacza tutaj wagę dziecka; *m* = liczbie danego miesiąca). Szczegółowe dane, dotyczące wagi i w z r o s t u dziecka, patrz str. 29.

b) O b w ó d k l a t k i p i e r s i o w e j *(p)* u dziecka dobrze zbudowanego przewyższa połowę długości ciała *(d)* przynajmniej o 8,5 do 10 cm., czyli $p - \frac{d}{2} = 8{,}5$ do 10 cm.; liczby niższe są oznaką budowy słabej.

c) O b w ó d k l a t k i p i e r s i o w e j *(p)* dzieci tęgo zbudowanych w 1-ym roku życia jest mniejszy od obwodu główki *(g)* o 1 do 3 cm., czyli $g - p = 1$ do 3 cm.; rożnica powyżej 3 cm. dowodzi słabej budowy. U dzieci starszych stosunek ten zmienia się na korzyść klatki piersiowej (patrz tablicę).

d) S z e r o k o ś ć w b a r k a c h (b = odległość między wyrostkami barkowymi) u dobrze rozwiniętych dzieci w każdym wieku wynosi około $\frac{1}{4}$ długości ciała *(d)*, czyli $b = \frac{d}{4}$; b mniejsze od $\frac{d}{4}$ dowodzi słabej budowy.

Dane te najlepiej ilustruje poniżej zamieszczona a dotycząca chłopców tabelka; u dziewcząt dotyczące liczby są mniej więcej o 6% mniejsze.

Wiek	Obwód poziomy			Szerokość w barkach
	głowy (g) na wys. czoła		klatki piersiowej (p)	
	wzgl. do długości ciała (d)	bezwzględnie	na wysok. brodawek sutk. przy średniem ustawieniu oddech.	
Przy urodzeniu	g×1,4=d	34 cm.	32 cm.	13,7 cm.
Z końc. 1 mies.	—	37 »	34 »	—
» 2 »	—	39 »	36 »	—
» 3 »	—	41 »	38 »	—
» 4 »	—	42 »	38 »	—
» 5 »	—	43 »	40 »	—
» 6 »	—	43 »	41 »	—
» 7 »	—	44 »	42 »	—
» 8 »	—	44 »	43 »	—
» 9 »	—	45 »	43 »	—
» 10 »	—	45 »	44 »	—
» 11 »	—	46 »	44 »	—
» 12 »	g×1,5=d	46 »	45 »	—
» 2 lat	g×1,7=d	48 »	47 »	—
» 3 »	g×1,8=d	49 »	49 »	23,0 »
» 4 »	g×1,9=d	50 »	50 »	—
» 5 »	g×2,0=d	50 »	52 »	—
» 6 »	g×2,1=d	51 »	54 »	26,8 »
» 7 »	g×2,2=d	51 »	56 »	—
» 8 »	g×2,3=d	51 »	58 »	—
» 9 »	g×2,4=d	52 »	60 »	32,0 »
» 10 »	g×2,5=d	52 »	62 »	—
» 11 »	g×2,6=d	52 »	64 »	—
» 12 »	g×2,7=d	52 »	66 »	—
» 13 »	g×2,8=d	52 »	68 »	—
» 14 »	g×2,9=d	—	—	36,0 »
u dorosł. (25 lat)	g×3,0=d	55 »	96 »	50,4 »

II. Układ kostny. Średnica ciemiączka wielkiego przy urodzeniu dziecka wynosi 2—3 cm. i zmniejsza się stale w ciągu pierwszego roku życia; pomiędzy 12—15 miesiącem życia ciemiączko zamyka się zupełnie.

III. Układ nerwowy. Pobudliwość nervi mediani, badanego w typowem miejscu, za pomocą normalnej elektrody występuje: a) p r ą d p r z e r y w a n y: 101,4 mm odległości szpulek, b) p r ą d s t a ł y: K. Z. S. — 1,41;

An. Z. S. — 2,24; An. O. S. — 3,64; K. O. S. — 8,22 Milliamperów.

IV. Serce. a) Uderzenie koniuszka i boczne granice bezwzględnego stłumienia serca:

0—2 lat 1—2 cm nazewn. linii sutk. przestw. międzyżebr. IV
3—4 » 1/2—1 » » » » » » V
5—7 » w » » » » V
8—14 » nieco ku wewn. » » » » V.

b) Górna granica bezwzględnego stłumienia serca:

0—5 lat — III żebro lub III przestwór międzyżebrowy
6—12 » — IV » (brzeg górny wzgl. dolny).

c) Granica środkowa bezwzględnego stłumienia serca: lewy brzeg mostka.

V. Narząd oddechowy.

Granice płuc wypukiem	prawe z przodu: linia pach. IX żebra, linia sutk. V ż. lewe z przodu: linia pach. IX żebra. prawe i lewe z tyłu: wyrost. kolcz. XI kręgu piers.
Granice płatów	pr. z przodu: powyżej IV ż. — płat górny; poniżej — płat środk. lewe z przodu: płat górny. pr. i lewe z tyłu: powyżej kolca łopatki — płat górny, poniżej — płat dolny.

Obwód klatki piersiowej (patrz I) przy wdechu wzrasta od 1,7 (w 9 roku życia) do 4 cm (w 16 roku).

VI. Narządy brzuszne. Resztka pępowiny odpada u zdrowego dziecka przeciętnie na 5 dzień (4—6 dni).

Dolna granica wątroby przecina prawą linię sutkową u niemowląt o 2—3 cm., u dzieci starszych o 1—2 cm. poniżej łuku żebrowego.

VII. Wyrzynanie się zębów mlecznych i stałych patrz str. 26. Przeciętnie po skończeniu 1/2 roku (6—8 mies.) przez dziecko wyrzyna się co miesiąc jeden ząb mleczny. W przybliżeniu liczbę zębów *(z)* u dziecka, liczącego *m* miesięcy, obliczyć można wedle formułki: $z = m - 6$.

VIII. Krew. Całkowita ilość krwi u noworodka wynosi $^1/_{19}$ (u dorosłego $^1/_{13}$) wagi ciała. Zawartość hemoglobiny u noworodków = 110—140%, u niemowląt 70—95%, u dzieci starszych 65—95—110% (Fleischl).

1 mm³ krwi zawiera krwinek:

u noworodk. 5—8 mil. czerw. i 17—25 tys. biał. (tj. 1 : 300—450)
u niemowl. 4,5—5,5 » » i 10—14 » » (tj. 1 : 360—450)
u star. dz. 4,5—5,5 » » i 7—10 » » (tj. 1 : 450—600).

IX. Wzrost, waga i przyrost wagi ciała zob. str. 29.

X. Ciepłota ciała noworodka przy urodzeniu wynosi 37,8° C. Później aż do 14 roku życia waha się ciepłota ciała dzieci w granicach: (36,8—) 37,0—37,6 (—37,8°C), przyczem najwyższe wzniesienie fizyolog. (wieczorem) wynosi 37,8° C, najwyższy zaś spadek fizyolog. (rano) wynosi 37,2° C.

XI. Częstość tętna (T) i oddechów (Od) wynosi na minutę (badane w ciągu snu):

u noworodka: *T* = 140; *Od* = 35—40.
do 1-go mies.: *T* = 140—120; *Od* = 35—25.
do 12 mies.: *T* = 130—115, 125—110; *Od* = 35—25.
do 2 lat: *T* = 112; *Od* = 30—25.
3—6 lat: *T* = 108—105—102—99; *Od* = 30—20.
7—14 lat: *T* = 96—94—92—90—89—88—87—86; *Od* = 25—18.
u dorosłego: *T* = 72; *Od* = 16.

Według Valleixa i Vogla częstość tętna u niemowląt jest mniejsza (90—100).

XII. Ilość moczu na dobę wynosi:

w 1-ym mies. życia	20—200 cm³
w 2—6 » »	300—600 »
w 7—12 » »	400—700 »
do 3 lat »	400—800 »
do 5 » »	500—1000 »
do 7 » »	550—1100 »
do 9 » »	600—1200 »
do 11 » »	700—1300 »
do 14 » »	800—1400 »
u dorosłego	1200—1600 »

XIII. Zdrowe dziecko uczy się:

płakać (łzy)	w 3—4 tyg.
śmiać	w 3—6 »
wymawiać niektóre spółgłoski .	w 7 »
podnosić głowę	w 1½—2 mies.
trzymać głowę	w 3—4 »
chwytać przedmioty	w 4 »
poznawać ludzi	w 4—6 »
siedzieć bez pomocy	w 5—7 »
prosić, podawać rączkę	w 9 »
stać bez obcej pomocy	w 10 »
wstrzymywać mocz na jawie . .	w 10—12 »
chodzić prosto bez pomocy . . .	w 12—15 »
wymawiać wyrazy proste	w 12—16 »
tworzyć zdania	w 24 »
wstrzymywać mocz we śnie . . .	w 24 »

XIV. Odżywianie.

a) Obliczanie ilości potrzebnego pokarmu. Niemowlę zdrowe, karmione piersią, spożywa

codziennie ilość mleka, którego wartość cieplikowa wyrażona w kaloryach wynosi około 100 na 1 kgr. wagi. Dziecko odżywiane sztucznie dla odpowiedniego dobrobytu wymaga około 120 kaloryi na 1 kgr. wagi. Tym sposobem całkowita objętość dziennej porcyi mleka ($=V$), zawierającego c kaloryi w 1 litrze, dla dziecka ważącego M kgr. wynosi:

$$V = 100 \times \frac{M}{c}$$ litrów dla dziecka karmionego piersią

$$V = 120 \times \frac{M}{c}$$ » » » odżywianego sztucznie.

Tak więc np. dla dziecka wagi 4,2 kgr., karmionego piersią, potrzeba dziennie mleka (o przeciętnej wartości 700 kaloryi w litrze):

$$V = 100 \times \frac{4{,}2}{700} = 0{,}6 \text{ litra} = 600 \text{ cm}^3.$$

Lub np. dla dziecka ważącego 5 kgr., odżywianego zupką słodową (Liebiga, o wartości 800 kaloryi w litrze) potrzeba dziennie pokarmu:

$$V = 120 \times \frac{5}{800} = 0{,}75 \text{ litra} = 750 \text{ cm}^3.$$

Maksymalną objętość (V) pokarmu dziennego można obliczać także według wieku (t) dziecka w tygodniach, używając do tego celu następującej formułki:

$$V = \frac{t}{t+2}, \text{ np. dla dziecka 3-tygodn.} = \frac{3}{3+2} = 0{,}6 \text{ litra.}$$

b) Wartość odżywcza 1 litra różnych pokarmów wyrażona w kaloryach (c) (w przybliżeniu):

Mleko kobiece	620—720 c. (przec. 640).
» krowie	640 c. (przeciętnie).
» » 2/3 Heubner (2 cz. ml. + 1 cz. wody z cukr. 2%)	590 c.
» » 1/2 Heubner (1 cz. ml. + 1 cz. wody z cukr. 10%)	520 c.
» » 1/3 Heubner (1 cz. ml. + 2 cz. wody z cukr. 12%)	430 c.
Maślanka (Texeira — litr maśl. + 25,0 mąki pszen. + 35,0 cukru trzcinowego)	620 c.
Zupka Liebiga (1/3 litra mleka krow. + 2/3 litra wody + 100,0 pokarmu neutr. Liebiga) . . .	680 c.
Kleik owsiany (1 litr wody + 30,0 mąki ows. Knorra + 50,0 cukru trzcinowego)	330 c.

c) Ważniejsze składniki mleka:

	Białka	Tłuszczu	Cukru	Soli
Mleko kobiece zawiera	0,9%	3,52%	6,75%	0,2%
» krowie »	3,0%	3,55%	4,51%	0,7%
» kozie »	2,8%	3,40%	3,80%	0,95%

Uwaga. 1 gram białka dostarcza ustrojowi 4,1 kal.
1 » tłuszczu » » 9,3 »
1 » cukru » » 4,1 »

d) Przy karmieniu dziecka przez zgłębnik żołądkowy (lub przy płukaniu żołądka) należy pamiętać, że odległość od dziąseł do wpustu wynosi u noworodka 17 cm, w 1 roku życia do 20 cm, w 2 roku do 25 cm, w 4-ym — do 30 cm.

e) Dzienna ilość pokarmu i liczba posiłków na dobę dla dzieci karmionych piersią:

1 dzień	do	30 cm^3	(do 15 cm^3 na 1 kgr.)	1—2 posiłk.
2 »	»	120 »	(» 20 » » »)	6 »
3 »	»	200 »	(» 30 » » »)	7 »
4—7 »		250—300 »	(» 90 » » »)	7—8 »
2 tydzień	do	500 »	(» 150 » » »)	7—8 »
3 »	»	550 »	(» 150 » » »)	7—8 »
4 »	»	600 »	(» 150 » » »)	7—8 »
2 miesiąc	»	800 »	(» 170 » » »)	7—8 »
3 »	»	850 »	(» 160 » » »)	7 »
4 »	»	950 »	(» 160 » » »)	7 »
5 »	»	980 »	(» 150 » » »)	6 »
6—8 »	»	1000 »	(» 140 » » »)	6 »
9 »		1000—1150 »	(» 130 » » »)	(5—)6 »

Później do końca 1 roku życia dzienna ilość posiłków wynosić powinna 5(—6), powyżej 1 roku życia karmi się dziecko 5 razy dziennie, a od 10 roku życia 4(—5) razy dziennie.

SPIS ŚRODKÓW LEKARSKICH *)

oficynalnych, ważniejszych nieoficynalnych i nowszych

wraz z podaniem składu chem., sposobu stosowania i dawkowania.

Środki podane w VIII (ostatniem) wydaniu farmakop. austr. oznaczone są *. Środki, podane w Elenchus i w dodatku do farmakop., oznaczone są **. Środki, których najwyższej dawki nie wolno przekroczyć bez oznacz. ! (Tablica III farmakop.), oznaczone są grubą linią przed dotyczącym artykułem.

Skrócenia: *p. d.* = pro dosi; *p. die* = pro die; krd. = kilka razy dziennie; *W.* = wewnętrznie; *Z.* = zewnętrznie. Podsk. = podskórnie; rozp. = rozpuszczalny; ł. rozp. = łatwo rozpuszczalny; tr. rozp. = trudno rozp.; kr. = kropli; zam. = zamiast; H_2O = woda; NaCl = sól kuchenna; Extr. = Extractum; Hb. = Herba; Rd. = radix; Tra. = Tinctura; pig. = pigułki; inf. = infusum; dct. = decoctum.

Ceny środków lek. podane są na końcu każdego dotyczącego artykułu w nawiasie. Pierwsza liczba oznacza ilość gramów lub jego części, druga — cenę w halerzach, np. (10 = 25 h. znaczy 10 gramów kosztuje 25 hal.). Ceny leków podane są podług ostatnich wydań »Arzneitaxe« (urzędowej z r. 1910 i nieurzędowej — og.-austr. Związku aptek. — z r. 1911).

Dawki podane są dla dorosłych.

---

*) Opracowany na podstawie ostatniego (VIII) wydania Farmakop. austr., Komentarza do niej Lembergera, dzieł Liebreicha i Langgaarda (Compend. d. Arzneiverordnung), Weila (Nowe środki lekarskie), Petersa (Die neuesten Arzneimittel 1911) i wielu innych.

Abrin — patrz Jequiritol.

***Absinthii Hb.** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., pig., infus., decoct. 5—15% (100=30h; pulv. 10 = 5 h.). **Extr. A.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig. (1 = 10 h.). ***Tra Abs. compos.** *W.* 10—50 kropli krd. (10 = 10 h.; 100 = 75 h.).

——— ***Acetanilidum** (=Antifebrin). *W.* 0,25—0,5! *p. d.* aż do 2,0! *p. die* w proszk., pig. roztw. *Z.* do zasypek, collodium (10 = 10 h.).

Aceton (Spirit. pyro-acetic.) — płyn bezbarwny w H_2O rozp. *Z.* do wcierań (ana z oliwą), do rozpuszcz. innych środków (10 = 10 h.).

Acetonchloroform — zob. Chloreton.

Acetopyrin (związek antipiryny z aspiryną) i zamiast nich stosowany. Białawy proszek o zapachu octu w H_2O tr. rozp *W.* 0,5 krd. w opłatku (1 = 15 h.).

——— ***Acetphenetidinum** (=Phenacetinum). *W.* 0,25—1,0! *p. d.* aż do 3,0! *p. die* w proszk., pig., roztw. alkoh. (1 = 5 h.; 10 = 20 h.).

***Acetum** (purum). *W.* jako napój 10—15 : 100 wody ocukrz. *Z.* do okładów, zmywań, płukania i przestrzyk. jam rozcieńczon. wodą (100 = 10 h.; 200 = 15 h.).

— ***aromaticum.** *W.* do mikstur. *Z.* do zmywań, kadzenia, wąchania (100 = 40 h.; 200 = 60 h.; 500 = 120 h.).

— ***pyrolignosum crudum.** *Z.* do pędzlow. czysty, przestrzykiw., zmywań (1—5%) i t. p. (100 = 10 h.). **Ac. pyrol. rectificat.** *Z.* tak samo. *W.* (rzadko) 10—15 kropli (100 = 20 h.).

Acidol (Betainchlorhydrat) — bezbarwne w H_2O rozp. kryształy. *W.* zam. kw. solnego 0,5—1,0 w pastylk. z wodą 3 r. dz. po jedz. (1 = 25 h.). Podobnie i **Acidol-Pepsin** w pastylk.; w handlu mocniejsze (0,4 Acidol + 0,1 Pepsin i słabsze (0,05 Acidol + 0,2 Pepsin).

***Acidum aceticum concentratum** (96%). *Z.* jako żrący lub drażniący (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).

— ***acet. dilutum** (30%). *W.* 0,5—1,5 krd. w mikst. *Z.* jak acetum (10 = 5 h.; 100 = 25 h.).

— **acetylosalicylicum** — chem. identyczny z Aspiryną (10 = 25 h.).

——— — ***arsenicosum.** *W.* 0,001—0,005! *p. d.* do 0,02! *p. die* w pig., mikst., po jedz. *Z.* żrący w maściach lub pastach (1 = 5 h.). ***Solutio arsenicalis Fowleri** (=Liquor Kalii arsenicosi — 1% kw. arsenawy). *W.* 2—10 kropli (0,5!) *p. d.* do 2,0! *p. die* (1=5 h.; 10=20 h.). **Sol. arsenic. Bietti** (Liq. Ammonii arsenic. 1:500 Aq.) i **Sol. arsenic. Pearsonii** (Liq. Natrii arsen. 1:100—500) stosowane podobnie w dawk. odpowiednio większych. ***Pilulae Ac. arsen. compos.** (=Pilulae asiaticae) à 0,001 Ac. arsen. (10 szt. = 10h.; 100 szt. = 70 h.). **Pulvis arsenicalis Cosmi** (Ac. arsen. 40; Hydrarg. sulfurati rubri 120; Carbo animal. 8; Resinae Draconis 12). *Z.* żrący w proszku, maści past.

— ***benzoïcum** (= Flores Benzoë). *W.* 0,1—0,5 krd. w proszk., pig. *Z.* w roztw. 1%, do maści 5—10%, do opatrunków. Podsk. z kamforą jako excitans (Ac. benz. 1,5; Camphor. 1,0; Spiritus 12,0) — 1 strzykawka (1 = 10 h.).

— ***boricum** (= Ac. boracicum). *W.* 0,3—1,0 krd. w proszk., pig., roztw. *Z.* do zasypek, do zmywań, przestrzykiwań, płukań, wziewań (roztwór 1—3%), pędzlowań (1:20 gliceryny), do maści (10—15%) i czopków; do opatrywania ran jako Boroglycerid (Ac. borici 62: Glycerini 92) i t. p. (10=5 h.; 100=35 h.). ***Unguent. Ac. borici** (Ac. borici 10, Vaselini 90) (10 = 10 h; 100 = 60 h.).

— **camphoricum** — bezbarwne blaszki kryst., rozp. w 150 cz. H_2O, łatwo w alkoholu. *W.* przeciw potom nocnym 1—3 proszków po 1,0 w krótk. odstępach czasu wieczorem. *Z.* w rhino-laryngol. w roztwor. ½—6%. (1 = 15 h.).

——— —***carbolicum** (crystallisat). *W.* 0,01—0,1! *p. d.* do 0,5! *p. die* w pig. *Z* żrący (5—30%); Antiseptic. do okładów i zmywania ran (1—3%), do odkażania rąk i narzędzi 5%, pędzlow., wcierań, wziewań (¼—2%), dezynfekcyi i t. p. Podsk. i do wstrzykiw. śródmiąższ. 1—2 strzykawek 1% roztworu (10 = 5 h.). ***Ac. carbol. liquefactum** (90%) (10 = 5 h) i ***Aq. carbolisata** 2% — stosowane tak samo (100 = 10 h.).

— **carbolicum crudum** — Cresolum crudum — do dezynfekcyi (5% roztw. albo w proszku z innemi ciałami).

— **chinicum anhydric.** = Sidonal novum (1 = 30 h.).

— **chromicum.** *Z.* żrący (czysty lub ana z wodą); przeciw potom nożnym 5%; w otitis media 2—3%, do pędzlowań 2—4% (1 = 5 h.).

— **cinnamylicum** — bezbarwne tr. w H_2O rozp. kryształy. *Z.* w miejscowej gruźlicy do pędzlowań krtani (1:10 alkoholu), wstrzykiw. do ropni (1:10—20 gliceryny), do stawów i żył w 5% alkalicznej zawies.; zaczynać od 0,05—0,1 cm^3 zawiesiny (1 = 10 h.).

— ***citricum.** *W.* 0,5—2,0 i więcej krd. (1,0—2,0 = 1 cytrynie) w proszk., limonad., mięszan. burzących. *Z.* do pędzlowań 5—10%, zmywań, płukań 1—2% i t. p. (10=15 h.).

— **formicicum.** *W.* (tonicum) 5—10 kropli krd. w wodzie alkalicznej. *Z.* do nacierań 1—10%, do kąpieli. (10 = 10 h.).

— **gallicum.** *W.* 0·25—1·0 *p. d.* zam. tanniny w proszk., pigułk., roztw. *Z.* do płukania ust (2%), pędzlowań (1:6 glicer.), wstrzykiwań (½—1%) (10 = 25 h.).

— **gymnemicum** znosi poczucie smaku gorzkiego i słodkiego i stąd stosowany *Z.* w 2% roztw. alkoh.-wodn. do płukania ust przed zażyciem gorzkiego leku.

— **hydrobromicum.** *W.* zamiast Bromkalium 10—20 kropli krd. w silnem rozcieńczeniu wodą. *Z.* nierozcieńczony do przyżegań, 10% do pędzlowań w błonicy (10=15 h.).

— ***hydrochloricum concentr.** (= Ac. muriatic.) (25%). *Z.* środek żrący (nierozcieńcz.), do płukań (1—2%), pędzlowań (1—3 : 30 syrupu lub miodu), do zmywań i okładów (1—2%), do kąpieli (10 = 5 h.). — ***hydrochloricum dilutum** (12,5%). *W.* 10—20 kropli krd. po jedzeniu w wodzie, mikst., pig. (10 = 5 h.; 100 = 25 h.).

— **hyperosmicum** *W.* 0,001 *p. d.* krd. w pig. (w padaczce). Podsk. w 1% wodnym roztw. 1/4—1 cm^3 *p. die.* (Środek bardzo drogi i niebezpieczny) (0,1 = 190 h.).

— **hypophosphorosum** — płyn bezbarwny. *W.* w chorob. nerwow. 1—2 kropli 50% roztworu.

— **jodicum** *W.* 0,05—0,1 w pig. 3—4 r. dz. przy wymiot. i krwotok. żołądk. *Z.* żrący in subst.; do płukań 5—10%; maści 5—10%; wstrzykiw. do cewki (0,05—0,1%); do zastrzykiw. przy wolu (0,1 w 10% roztw.).

— **kakodylicum** (kw. dwumetylarsenowy). — bezwonne w H_2O i alkoholu ł. rozp. kryształy. *W.* 0,02—0,05; *p. d.* do 0,1—0,2 *p. die.* Zwykle stosowany w postaci soli (zob. Natr. kakod.).

— ***lacticum.** *W.* do 5,0 i więcej *p. die* w postaci limonady, także w pastylk., mikst. *Z.* 50—80% do przyżegania; do wziewań (15 kropli: 20 wody); do płukania ust 1%, pędzlowań (1 = 5 h.; 10 = 20 h.).

— **naphtolocarbonicum** — żółtawe w H_2O tr. rozp. kryształy. *W.* 0,1—0,2 krd. w chorobach jelit. *Z.* w maści przy pasorzytn. chorobach skóry.

— ***nitricum concentratum** (47,45%). *W.* b. rzadko w chorobach wątroby, nerek 2—10 kropli w pig. *Z.* czysty do wypalania brodawek i t. p. (10 = 5 h.). ***Ac. nitr. fumans** (Ac. nitrico-nitrosum) tylko *Z.* jako środek silnie żrący (10 = 10 h.).

— **nucleinicum** (Rhomnol) — biały prosz. rozp. w alkaliach. *W.* w pig. po 0,05 krd. w skazie moczanowej.

— ***phosphoricum** (20%). *W.* 0,5—1,0 *p. d.* krd. jako napój (1—2%), krople, pig. (10 = 10 h.).

— **picronitricum** *W.* 0,1—0,2 w pig., roztw. (mało używany). *Z.* do okładów 0,1—1%, pędzlowań (0,5—1%), maści (0,5—1%) tylko przy niewielkich powierzch. oparzeniach i niektórych chorobach skóry (10 = 30 h.).

— ***pyrogallicum** (Pyrogallol). *Z.* w maści 5—15% tylko na małej przestrzeni (1 = 5 h.). **Ac. pyrog. oxyd.** brunatny w H_2O rozp. prosz. *Z.* w psoriasis zam. poprzed.

— ***salicylicum.** *W.* 0,2—1,0 *p. d.* krd. w proszk., pig., roztw. (w wodzie sod.), zawies. *Z.* do opatrunków (wata, gaza, juta salicyl.), do zasypek (czysty lub z mączką, talkiem), do płukań 0,2%, wziewań 0,05—0,1%, maści 2—10%, linim., plastrów (2—40%), do proszku do zębów, tabaczek (1%) i t. d. (10 = 15 h.). ****Collodium salicylatum.** *Z.* do usuwania nagniotków (10 = 20 h.). ****Pulvis adspersorius salicylatus** 2%. *Z.* przeciw potom nożnym (100 = 50 h.).

— **sozojodolicum**, zob. Sozojodol.

— **sulfanilicum** — kryształki tr. w H_2O rozp. *W.* w nieżytach górnych dróg oddech. 0,5—1,5 *p. d.* krd. w roztworze alkalicznym; przy jodismus do 5,0 p. *die* (1 = 5 h.).

— ***sulfuric. concentr.** (96%) (10 = 5 h.) i **Ac. sulfuric. crudum** (anglicanum) rzadko tylko używane do przyżegania. Patrz Liquor ac. Halleri. — ***sulfuric. dilutum** (16,66%). *W.* 0,25—1,5 krd. w pigułk., kroplach (5—25 kr. w wodzie osłodz.), w postaci limonady (0,1—0,5%). *Z.* do zmywań, pędzlowań (4—10%), płukania ust i t. d. (10 = 5 h.; 100 = 20 h.).

— ***tannicum** (Tanninum) — *W.* 0,03—0,05 krd. w proszku, pig., rozczyn. *Z.* do wdmuchiwań do nosa, krtani (1 : 1—10 cukru), do wziewań (0,5—2%), zastrzykiwań (0,5—1%), pędzlowań (10—20% rozcz. gliceryn.), maści (5—10%), czopków (5—10%), lewatyw (½—2%) i t. d. (10 = 20 h.; 100 = 145 h.).

— ***tartaricum** (kw. winowy). *W.* 0,2—1,0 krd. w proszk., pastylk., mikst., w postaci limonady i t. p. (10 = 10 h.; 100 = 80 h.; in pulv. 10 = 15 h., 100 = 110 h.).

— **trichloroaceticum.** *Z.* jako środek silnie żrący in subst. lub w stęż. roztw.; jako adstringens w 1% rozcz. (1 = 10 h.).

— **valerianicum** *W.* 2—6 kropli w kleiku (1 = 5 h.).

Acoin (diparaanisyl — monoparaphenetylguanidin—Chlorhydrat) — biały w H_2O rozp. proszek do miejsc. znieczul. zam. kokainy w rozczynie (0,5—1%). Do anestezyi infiltrac. świeży rozczyn 0,1 : 100 rozczynu (0,8%) Natri chlorati (0,1 = 20 h.).

Aconitinum crystall. i **Aconitin. nitric. crystallis.** *W.* 0,0001—0,0002! *p. d.* 2—3 r. dz. w pig. przy chorob. gorączk., gośćcu, dnie, neuralgiach. *Z.* w maściach ½—1% tylko na miejsca z nieuszkodz. naskórkiem (0,01 = 5 h.).

Aconiti Extr. *W.* 0,005—0,02! *p. d.*, 0,1! *p. die* w pig., roztw. alkoh. *Z.* w maściach (10—15%), rozczynach (1 = 15 h.). **Aconiti Tra** *W.* 0,5! *p. d.*, 1,5! *p. die*; *Z.* do nacierań (10 = 15 h.). **Aconiti tubera** 0,1! *p. d.*, 0,3! *p. die* w proszku, pigułk., naparze. (Środki przestarzałe).

Acopyrin = Acetopyrin.

Actol (Argent. lactic.) — biały proszek w H_2O rozp. *Z.* jako antisept., do płukania jam (1 : 500—10000); podsk. ¼—1% (przy wągliku, róży), (1 = 55 h.).

Adeps benzoatus — vehicul. do maści.

— ***Lanae** (= Lanolinum anhydr.) i ***Adeps Lanae hydrosus** (= Lanolinum) do maści (10 = 10 h.).

***Adonidis vernalis Hb.** *W.* w Infus. 4,0—8,0 : 180 co 2—3 godz. łyżka. (10 = 5 h.; 100 = 45 h.).

Adralgin — rozczyn Thymolu i Kokainy z Adrenaliną w fizyol. rozczynie soli kuch. Do znieczulania, zwłaszcza w prakt. dentyst.

Adrenal Poehl (Adrenalin). W handlu w rozczynie 1:1000 (**A. P. solutum**) i w stanie stałym (w rurkach à 0,1 mieszaniny 2% z NaCl — **A. P. siccum solubile**). Zastosowanie jak adrenaliny.

Adrenalin w handlu w rozczynie 1:1000. *W.* mało używana (podnosi ciśnienie krwi!) przy krwotokach w dawce 5—30 kropli handlow. rozczynu. *Z.* w okulistyce (1:5000—10000), otyatryi i laryngologii (1:1000—5000), jako haemostaticum, do miejscowego znieczulania razem z kokainą i t. p. Podsk. wedł. Müllera 0,000025—0,0001! co = ¼—1! Praw. rozczynu 1:10000 (rozczyn taki otrzymujemy przez dodanie 3 kropli kupnego 1‰ rozczynu adrenaliny do 1 cm³ płynu). Do anestezyi infiltrac. 1:100000 (do 1,0 = 60 h.). **A. Clin**, wolny od Chloretonu (1‰ 5 = 160 h.); także w czopkach (**A.-Supposit. Clin** 16 szt. = 375 h.).

Aescorcin — w okulist. w 10% rozczynie do rozpoznaw. ubytków w spojówce i rogówce.

***Aether** (etylowy = Aet. sulfuricus). *W.* 5—20 kropli krd. do 5·0 *p. die* na cukrze, z wyskokiem, ulepkiem, Tra Valer., Castoreum i t. d. *Z.* do wąchania, wcierań (czysty lub w maściach), pędzlowań, do lewatyw (1—3%), wstrzykiwań podskórn. w zapadzie (½—2 strzyk. Praw.) (10 = 15 h.). Do znieczulenia ogólnego służy ***Aether pro narcosi** (100 = 265 h. wraz z flaszką).

***Aether aceticus** *W.* 5—20 kropli zam. eteru etylowego (10 = 10 h.). **Aether bromatus** = Aethylum bromatum. **Aether chloratus** = *Aethylum chloratum. ***Aether Petrolei** (et. naftowy) tylko *Z.* w rozpyleniu 1:4 z eterem etylowym do miejscowego znieczulenia. (Ostrożnie — łatwy wybuch) (10 = 5 h.). **Aether salicylicus** — płyn bezbarwny. Tylko *Z.* przy gośćcu (1 = 15 h.).

Aethylenum bromatum *W.* 2—6 kropli w mleku lub kapsułk. przy padaczce (Donath) (1 = 10 h.).

Aethylidenum chloratum jak chloroform do narkozy, zwłaszcza w dentystyce.

Aethylum bromatum (= Aether bromatus). *W.* jako sedat. 5—10 kropli *p. d.* 2—4 r. d. na cukrze albo w kapsułk. *Z.* jako anaestheticum w małych operacyach.

***Aethylum chloratum** (Germanicum) = Aether chloratus. *Z.* do znieczulania przez zamrożenie, niekiedy także i do ogólnej narkozy przy krótkotrwałych operac. (8,0—20,0). W rurkach szkl. (15 = 125 h.; 100 = 450 h.).

Aethylum jodatum = Aether jodat. *W.* 5—10 kropli *p. d.* w gośćcu, kile. *Z.* do maści (10—20%), do wdychania przy napad. astmy (6 kropli).

Agaricinum — *W.* 0·01—0,1! *p. d.* przeciw nocnym potom suchotn. w pigułk. (najlepiej razem z Pulvis Doveri) (0,1 = 15 h.).

Agaricus albus = *Fungus Laricis.

Agurin (Theobrominnatrium — Natrium acetic.) — biały hygroskop. proszek. *W.* jako diureticum 0,5—1,0

p. d. do 3,0 *pro die.* Przeciwwskaz. — nephrit. parenchym. Przy stosowaniu aguryny unikać przetworów kwaśno reagujących lub amoniakalnych (Soki owocowe, Mucil. gummi i t. p.) (1 = 70 h.).

Airol = Airoform, Airogen — Bismutum jodo-gallicum, zielonkawy proszek, nierozp. w wodzie. *Z.* zam. jodoformu do zasypek (10—20%), maści (5—10%), gazy i t. d. Do cewki mocz. 10% zawiesina w glicerynie. (1 = 20 h.).

Albarginum = Albargolum = Argent. gelatinos. Żółtawy w H_2O ł. rozp. prosz. *Z.* w tryprze w roztworze (stopniowo) 0,2—0,5—1% i wyżej, do pochwy nawet 5% (1 = 40 h.).

Albin — pasta do zębów z wodą utlenioną.

Alboferin — przetwór białkowy z żelazem i fosforem — brunatny w H_2O rozp. prosz. *W.* 2—3 łyżeczek *p. die;* dzieciom 1,0—3.0 *p. die.* Także **Arsen-A.** (w tabl. z dodatk. 1/10 mgr. Natri kakodyl.), **Guajacol-A.** (w tabl. z dodatk. 0,15 Kali Sulfoguajacol.) i **Jod-A.** (w tabl. z dodatk. 0,025, wzgl. 0,05 Kali jodati).

***Alcohol absolutus** (100 = 100 h.).

Alcuenta — nazwa rozp. w H_2O maści alkoholowych z dodatkiem środk. lekarsk., np. Alc. Kalii jodati zawiera 10% KJ.

Alexipon — ester etylowy aspiryny — płyn oleisty. *Z.* do wcierań przy gośćcu.

***Alga Carragen** scissa. *W.* Dct 3,0—5,0:100,0—500,0 Coll. (10 = 5 h.; 100=45 h.).

Alkarsodylum purum (= Natr. kakodyl. 0,05; Aq. dest. steril. 1,0) zam. Arsycodile Leprince (10 amp. = 200 h.) **Neo-Alkars.** (Arrhenal 0,05; Aq. dest. steril. 1,0) zam. Neo-Arsycodile Leprince (10 amp. = 200 h.). **Alkars. ferratum** (Ferri kakodyl. 0,05; Aq. dest. steril. 1,0) zam. Ferricodile Leprince. (10 amp. = 200 h.). **Alkars. modificatum** (Atoxyl 0,05; Aq. dest. steril 1,0) (10 amp. = 250 h.). Przetwory kraj. wyjałowione (f. Wewiórski Lwów), mogące zupełnie zastąpić znacznie droższe przetwory obce.

Allosan — ester allophanowy santalolu — biały proszek o działaniu santalolu. *W.* 0,5—1,0—2,0 *p. d.* 3 r. dz. w proszku, tabletk.

Almatein (prod. kondens. formaldeh. i hematoxyliny) proszek bez zapachu i smaku, rozp. w alkoh. i glicerynie. *Z.* zam. jodoformu, także w czopkach 1,0 *p. d.* *W.* W biegunkach 1,0—3,0 *p. die* w tabletk., kapsułk. (1 = 15 h.).

***Aloë** *W.* 0,01—0,04 *p. d.* (stomachic.); 0,05—0,2 (purgans); 0,3—1,0! (drastic.), najlepiej w pig. (pulv. 10 = 10 h). ***Extr. Aloës** w dawk. jak poprzedni (1 = 5 h.). **Massa pilularum Rufi** (Aloë 60, Myrrha 30, Crocus 10) (10 = 50 h.). ***Pilulae laxantes** (Aloë 32; Rd. Jalap. 45; Sap. med. 15; Fr. Anisi vulg. 8); waga 1 pig. = 0,2 (10 szt. = 10 h.). ***Tra Al. compos.** *W.* 5—30 kropli krd. (10 = 10 h.; 100 = 75 h.).

Alphol (związek alpha-naftolu z kw. salicylow.) — biały w H_2O tr. rozp. prosz. (nie lepszy od salolu).

Alphon (Alphozon — nadtlenek kw. bursztyn.) — biały w H_2O rozp. prosz. Desinficiens (w rozczynie 1:5000 ma zabijać prątki durowe już po 1 minucie).

Alsol = Aluminium acetico-tartaric. — żółtawe rozp. w wodzie kryształy. *Z.* jako desinficiens i adstring. (½ do 3%) zresztą podobnie jak Aluminium aceticum solutum. W handlu rozczyn 50%. (10 = 20 h).

***Althaeae folia** scissa (100 = 30 h.). ***Alt. radix** (pulv. 10 = 10 h.). *W.* infus., macer., decoct. (10%), species. Pulvis rad. Alt. jako consp. lub masa do piguł.; *Z.* do katapl. i okład., inf. do płukań i lewatyw, przestrzykiwań i t. p. ***Species Althaeae.** (Fol. Alt. 55, Rad. Alt. 25, Rad. Liquir. 15, Flor. Malvae 5) (100 = 40 h.). ***Species pectorales** (Fol. alth. 42, Rad. Liquir. 30; Rad. Alth., Hord. perl. *āā* 10; Flor. Malvae, Verbasci, Rhoeados, Fruct. Anisi stell. *āā* 2,0). *W.* infus. lub decoct. 1—2 łyżeczek na szklankę (100 = 40 h.). ***Syrupus Althaeae** *W.* łyżeczkami, także jako corrigens (10 = 5 h.; 100 = 40 h.).

***Alumen** *W.* 0.05—1,0 *p. d.* krd. do 5,0 *p. die* w proszk., pig., roztw., w żentycy lub mleku (1:100—200). *Z.* w postaci stałej działa żrąco na bł. śluz.; w proszku (czysty lub 1:2—5 cukru) do wdmuchiwań do nosa, gardła; w rozczynach 1—5% do płukań, wstrzykiwań, lewatyw, zmywań; do kąpieli (200,0), w maściach (1—5%) i t. d. (100 = 15 h.; pulv. 10 = 5 h., 100 = 20 h.). **Al. ustum** — Ałun prażony — działa silniej ściągająco, niż poprzedni, i stosowany *Z.* podobnie jak poprzedni. (10 = 5 h.).

***Aluminium aceticum solutum** = Liquor Burowii. *W.* 5—20 kropli krd. najlepiej z syrupem przy biegunkach u dzieci. *Z.* czysty lub rozcieńcz. do okładów, opatrunków, zmywań (10—20%), przestrzykiwań (½—1%) i t. d. (100 = 30 h.; 200 = 45 h.).

— **aceticum basicum** = Lenicet.

— **aceticum bibasicum** = Subeston.

— **acetico-tartaricum** = Alsol.

— **boricotannicum** = Cutol.

— **boricotartaricum** = Boral.

— **boroformicicum** zastosow. i dawki, jak Alsol.

— **chloratum** — podobnie jak Liquor Burowii w rozczynach 1—3%.

— ***sulfuricum.** Stosowany jak Liquor Burowii *W.* 0,02—0,5 w rozczynie. *Z.* do opatrunk., injekcyj (1—5%) i t. d. (10 = 5 h.).

Alumnol (Aluminium beta — naphtol-sulfonicum) — miałki, białawy proszek, rozp. w wodzie. Tylko *Z.* jako adstring. i antisept. do przestrzykiwań pochwy i przy rzeżączce (1%—2%), przy przewl. chorob. skórn. (½ do 2%), do zmywania ran (2—10%), także w maściach (3 do

10%), pręcikach (5%) lub jako zasypka (10—20% z talcum). (1 = 15 h.).

Alypin — biały krystal. w H_2O ł. rozp. prosz. Środek miejscowo znieczulaj., stosowany w rozczynach 0,1—10%, najczęsc. 2%. Podskórnie $^1/_2$—$1^1/_2$ cm³ 2% rozcz. Przy stosowaniu unikać soli srebrowych (w połączeniu z niemi można jednak stosować Alyp. nitric.). (0,1 = 20 h.).

Amarol f. Rubel. Płynna mieszan. różn. soli. *W.* w chor. przew. pokarm. zam. przetw. obcych (1 fl. = 250 h.).

Ambra (grisea) *W.* 0·1—0,5 3 r. d. w proszk., pig., pastylk. (0,01 = 20 h.).

Amidoazotoluol medic. »Agfa« — działający składnik szkarłatu (Scharlach R) i zamiast niego używany w postaci 8% maści (t. zw. Scharlach-Salbe). (1 = 15 h.).

Ammonia(pura liquida) = Liquor ammonii caustici, (10%). *W.* 3—15 kropli krd. w znacznem rozcieńczeniu, najlepiej w kleiku. *Z.* do wąchania, przeciwko ukłuciom owadów, do zmywań, okładów (5,0:100 wody), nacierań (1:5—10 Lanoliny), lewatyw (5—15 kropli w mleku), podskórnie (1:5—10 wody lub alkoholu $^1/_2$—1 strzykawki i t. p. (10 = 5 h.). — ***Liquor ammoniae anisatus** (Anetol. 1, Spirit. 24, Ammoniae 5). *W.* 2—20 kropli 3—4 r. dz. *Z.* do wąchania, wcierań; podsk. $^1/_2$—1 strzyk. (10 = 10 h.). — ***Linimentum ammoniatum** (Ammoniae 30, Ol. Sesami 80). *Z.* Drażni skórę; do nacierań (10 = 5 h.). **Linim. ammon.-camphorat.** (10 = 10 h.). — ***Linim. saponato-camphorat.** = Opodeldok (10 = 10 h.) i **Linim. sap.-camph. liquid.** jak poprzedni. — **Spiritus Dzondii** (Liq. Ammonii caust. spirituosus 10%) używany podobnie jak Ammonia i jako Vesicans.

***Ammoniacum** (Gummi-Resina). *W.* 0,3—1,0 w pig., kaps., zawies. *Z.* do plastrów (10 = 10 h.; pulv. 10 = 15 h.).

***Ammonium acetic. solut.**, (15% octan amon.). *W.* 2,0—10,0 krd. w mikst. *Z.* do okładów, płukań, nacierań (10 = 10 h.; 100 = 55 h.).

— **benzoïcum** *W.* 0,3—1,0 krd. w rozczynie jako expector., diaphoret., diuretic. (1 = 5 h.).

— ***bromatum** *W.* 0,1—1,0 jak Kali bromat. (100 = 90h.).

— ***carbonicum** *W.* 0,2—0,5 krd. do 2,0 *p. die* w rozczyn., satur. (1:12 acetum), proszk. *Z.* do wąchania, maści, liniment. (1:3—10) i t. p. (10 = 5 h.). Podobnie używane **Amm. carb. pyro-oleosum**, lecz niewiele warte.

— ***chlorat.** (Salmiak). *W.* 0,2—1,0 *p. d.* krd. w proszk., pig., pastylk., rozczynie. *Z.* do okładów (5—20%), inhalac. (1%), injekcyj (1%), w maściach (20%), linim. (10 = 5 h.).

— **embelicum.** *W.* przeciw tasiemcowi 1 dawka 0·3—0,4 naczczo z miodem lub syrupem lub w opłatku; dzieciom $^1/_2$ dawki.

— **sulfoichtyolicum** = Ichtyol.

— **valerianicum.** *W.* 0,05—0,2 krd. w pig., rozcz. (1 = 10 h.).

***Amygdali semen amarum** (Amygdalae amarae) do przygotow. Aq. amygdal. amar., Syrup. Amygdalinus i t. p. (10 = 10 h.). ***Amygd. semen dulce** — do przygot. Emulsio Amygd., Ol. Amygd., Furfur Amygd. (otręby migdał. do celów kosmet.) i t. d. (100 = 65 h.) ***Emulsio Amygdalina** (na 100 cz. zawies. 10 cz. migd. słodk. i 5 cz. cukru). ***Ol. Amygdal.** *W.* łyżeczkami czysty lub z wodą jako emulsya fałsz. (Emulsio oleosa), lub mixtura oleosa. *Z.* jak oliwa. (10 = 25 h.). ***Emulsio oleosa** — fałsz. emulsya z olejku migdał. **Ol. Amygd. aethereum** z gorzk. migd. *W.* 0,01—0,05 w alkoh., emulsyi, na cukrze. *Z.* do zmywań, okładów (1 kropla na 30 wody), w maściach, liniment. (2— 10%). ***Syrupus Amygdalin.** (10 = 10 h.).

Amygdophenin — związek fenetydyny z Ac. amygdalicum — nie lepsza a droższa od fenacetyny.

Amylenol — związ. kw. salicyl. z alkohol. amyl.; Antirheumat. *W.* 0,2 krd. w kapsułk. *Z.* do pędzlowań.

Amylenum hydratum (Alkohol amyl. 3—rzędny) — bezbarwny lotny płyn o eter. zapachu i palącym smaku. Hypnotic. i sedativ. *W.* 0,5—4,0! *p. d.*, 8,0! *p. die*, najlepiej w piwie lub w winie; także do lewatyw (4,0). (1 = 15 h.).

***Amylium nitrosum** (Amylnitrit). *W.* 1—3 kropli, głównie jednak *Z.* 1—5! kropli roztartych na ręce do wziewania (1 = 5 h.; 10 = 30 h.).

Amyloform — związek formaldehydu ze skrobią. Biały nierozp. proszek. *Z.* do opatrywania ran zamiast Jodoformu i jako zasypka. (1 = 10 h.).

Amylum Manihot, — Marantae (Arrowroot). Mączki używane jako pożywki dla dzieci i rekonwal. *W.* 1—2 łyżeczek na filiżankę płynu. (100 = 40 h.).

— ***Tritici** — mączka pszeniczna. *W.* jako constituens, conspeig., i przy zatruciu jodem. *Z.* jako zasypka, także do lewatyw. (10 = 5 h.; 100 = 25 h.).

Anaesthesin = Aethylium paraamidobenzoicum. — biały w H_2O tr. rozp. prosz. Działanie znieczul. powolne lecz długotrwałe: prawie nietrujący. *W.* 0,2—0,5 w proszku 2—3 r. dz. w chorob. żołądka. *Z.* w zasypkach (10%), maściach (5—10%), czopkach (0,1—0,5:2,0), do wziewań (10%), pędzlowań (30%). **An. hydrochloric.** do miejsc. znieczul. (0,25%); daje się wyjaławiać. (1 = 35 h.).

Anaesthol i Anestile — mieszaniny chlorku etylowego i metylowego, zamiast nich do miejsc. znieczulenia.

Analgen (Aethoxyana - Monobenzoyl - amidochinolin) — biały prosz. w wodzie nierozp. *W.* 0,5—1,0, *p. d.* do 3,0 *p. die* w proszku jako antipyret. i antineuralg.

Aneson (Anesin) zob. Chloreton.

***Anetholum** — biała krystal. masa — główny składnik (przeszło 90%) Ol. Anisi. *W.* 0,05 —0,2 *p. d.* w roztworze alkohol *Z.* w maściach (10—30%), rozcz. alkohol. (1 = 10 h.; 10 = 65 h.).

***Angelicae Rd.** *W.* 0.5—2,0 krd. w infus., proszk. *Z.*

do kąpieli (150·0) (in pulv. 10 = 10 h.). **Spirit. angel. compos.** *W.* 10—20 kropli krd. *Z.* do wcierań, płukań, kąpieli. (10 = 15 h.; 100 = 110 h.).

***Anisi stellati fructus** — Badyanek. Zastosowanie i dawki, jak w następnym. (in pulv. 10 = 15 h.).

***Anisi vulgaris fructus** *W.* 0,3—1,5 w proszku, infus. (in pulv. 10 = 10 h.). **Ol Anisi** — vide Anethol. ***Spir. anisi** (destylat z 25 cz. Anisi vulg. na 75 cz. wyskoku). *W.* 1/2—2 łyżecz. krd. (10 = 10 h).

Antemesin — perełki żelat. z 0,1 Anestezyny.

Anthrarobinum — biało-żółtawy, w wodzie nierozp. proszek — produkt redukcyi alizaryny. *Z.* w chorob. skórn. w maściach i rozczyn. alkohol. (10—20%). (1 = 20 h.).

Anthrasol — jasno-żółtawy oleisty przetwór smołowy, rozp. w alkoholu abs.; nie drażni i nie plami. *Z.* w maści (10%), do pędzlowań (10—100% w alkoholu). Unikać przy ostrych spraw. zapaln. i silnem sączeniu. — (1 = 15 h.).

Antidotum Arsenici — tylko »świeżo« przygotowany związek Liq. Ferri sulf. oxyd. z magnezyą w wodzie. Podawać łyżeczkami co 10—30 minut. **Antid. Arsen. albi** patrz Magnesium oxydatum.

Antifebrinum = *Acetanilidum.

Antinervin (Mieszanina Ammon. bromat., Acid. salic. ana. 1; Acetanilid 2). *W.* 0,5 krd. (1 = 15 h.).

Antinosin — biały, w wodzie rozp. proszek — sól sodowa nosophenu. *Z.* do opatrywania ran (1/2—2%), zasypek przy ulcus molle. (1 = 80 h.).

Antiputrol — rozczyn mydlany krezoli. Desinf. 2—5%.

Antipyrinsalol — brunatnawy płyn, powstały przez stopienie Salolu z antipyriną *āā*. *Z.* do tamponów przy krwawien. z macicy.

——— ***Antipyrinum.** *W.* 0.5—2,0! *p. d.* aż do 6,0! *p. die.* (dzieciom tyle deci, ile lat) w proszku lub mikst. *Z.* do zasypek, lewatyw (2 łyżki 6% rozczynu na 200,0 wody co godzina), wstrzykiw. podsk. (50%). i t. d. (1 = 5 h.). ***Antip. coffeino-citricum** = Migraenin. *W.* 0,5—1,5! *p. d.* aż do 3,0! *p. die.* (1 = 10 h.; 10 = 65 h.). ***Antip. salicylicum** = Salipyrin — *W.* 0,5—2,0! *p. d.* aż do 6,0! *p. die.* (1 = 5 h; 10 = 35 h.).

Antiscabin — płynne obojętne mydło ze składnikami bals. peruw. i beta naftolu.

Antisclerosin — mieszanina różnych soli (Na Cl, Natr. sulfur., Calc. glyc.-phosph., Magn. et Natr. phosph., Natr. carbon.) w tabletk.

Antispasmin (Narceinnatrium — Natrium salicylic.) — biały, ł. w wodzie rozp. proszek. *W.* przy krztuścu 0,01 *p. d.* dzieciom do 1 roku; do 3 lat 0,02; starszym 0,03—0,05 2—4 r. d. (0,1 = 20 h.).

Antithyreoidin Moebius — surowica krwi baranów, którym wyłuszczono tarczycę. W handlu w płyn. i w ta-

bletkach. *W.* w chor. Basedowa w dawk. (wedł. Eulenburga) od 30 kropli *p. die* stopniowo (w ciągu 10 dni) do 90 kropli, poczem dawkę stopniowo zniżać do 30 kropli, tydzień przerwy i znowu przez pewien czas po 10—20 kropli *p. die*. Razem na kuracyę zużywa się 60—100 gramów. Środek niepewny a drogi.

Antitussin = Ol. Cupressi 1,0 + Alcohol 5,0.

Anusol (Bismutum jodresorcinsulfuric.) w postaci czopków à 0,5 przy krwawnicach i schorzeniach odbytnicy.

Anytin — pochodny ichtyolu, ma własność zwiększania rozpuszczalności w wodzie środków mało w niej rozpuszcz. Związki tych środków z anytiną noszą nazwę **Anytole**, np. Eucalyptol-anytol, Jod-anytol, Metakresol-anytol i t. d. Najwięcej z nich znany jest ostatni (40% Metakresol), istniejący w handlu w 2% rozczynie p. n. **Metasol**. Używany *Z.* do pędzlowań, tamponów, dezynfekcyi i t. d.

Aperitol Riedel (Isovaleryl + Acetyl-Phenol-phtalein). Łagodny purgans. *W.* wieczorem 1—2 tabletek lub cukierków à 0,2.

Aphthisin (9 cz. Kalium sulfoguajacolic. + 1 cz. Petrosulfol-Ammonium) — brunatnawy silnie hygroskop. proszek o zapachu ichtyolu, stosowany tylko w postaci **Syrupus Guajacoli compos.** »Hell« (10% A. + Syr. cort. aurant. + Syr. cap. vener. + Tra Chinae comp.). *W.* w gruźlicy 3—4 łyżeczek *p. die*.

Apiolum crystallis. obecnie prawie nieużywane (0,1 = 15 h.).

Apnol — rozczyn wodny glykozydu Periplocyny. Do wziewań przy Asthma cardiacum.

Apocodeinum hydrochloric. *W.* 0,01—0,03 (expector.); 0,03—0,05 (sedativ.) *p. d.* w pigułk. lub rozpuszcz. Podsk. 1 cm^3 1—2% rozczynu jako laxans.

Apolysinum — związek fenetydyny z kw. cytrynowym. Mniej pewna, niż fenacetyna. (1 = 20 h.).

——— ***Apomorphinum hydrochloricum** *W.* 0,001 do 0,003 (expector.), 0,005—0,01 ! *p. d.* (emetic.) do 0,05 ! *p. die*. Podskórnie (emetic). 0,003—0,006. Dzieciom 1/4 dawki, także w lewatywie. (0,01 = 5 h.; 0,1 = 50 h.).

Aqua amygdal. amar. concentr. (10 = 5 h.) **i diluta** (100 = 15 h.) — patrz Aq. laurocerasi.

— ***aromatica spirit.** do nacierań (100 = 45 h.).

— ***calcis** *W.* 50,0—200,0 w mleku lub bulionie. *Z.* do opatrunk. przy oparzeniu āā z Ol. Lini (****Liniment. Calcis** 100 = 25 h.), do płukań, wziewań i t. d. (100 = 5 h.).

— ***carbolisata** 2%. (100 = 10 h.; 200 = 15 h.).

— ***carminativa** *W.* łyżeczkami (100 = 25 h.).

— ****carminativa regia** (Aq. carm. 60; Spir. arom. 20; Syr. Coccionellae 5; Syr. spl. 15). (10 = 10 h.; 100 = 55 h.).

— ***chlori** *W.* 0,5—1,0 *p. d.* z wodą. *Z.* do zmywań, wstrzykiwań (1:4 wody), okładów (10 = 5 h.).

— ***destillata** (100 = 5 h.; 500 = 15 h.).
— ***Goulardi** — zob. Plumb. acetic. (100 = 10 h.).
— ***kresolica** 2% do dezynfekcyi (100 = 10 h.).
——— — ***laurocerasi** — zawiera 1‰ kw. sinowodorow. *W.* 0,5—1,5! *p. d.* (10—30 kropli) aż do 5,0! *p. die.* Używana także zamiast usuniętej w VIII wydaniu farmakopei Aq. amygd. amar. concentr.; zamiast Aq. amygd. amar. diluta wydaje się obecnie 1 Aq. lauroc: 19 wody. (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).
***Araroba depurata** = Chrysarobinum — żółty kryst. proszek bez woni i smaku. *Z.* w maściach, (2—20%), w collodium (10%), plastrach. (1 = 10 h.; 10 = 65 h.).
Arbutinum (glykozyd z fol. uvae ursi) *W.* 0 5—1,0! *p. d.* aż do 4,0! *p. die* w proszku lub rozp. przy schorzeniach dróg moczow. (0,1 = 5 h.).
Argentamin płyn bezbarwny (10% rozczyn Arg. nitric. w wodn. roztworze etylenodwuaminu). *Z.* injekcye do cewki (1 kupn. rozcz. :100—500), pęcherza (1:500—3000); stosowana także w rhinolaryngologii i okulistyce (1—5 kupn. rozczynu:100 wody). (1 = 20 h.).
Argentol — Argentum chinaseptolicum. — żółty proszek, tr. w H_2O rozp. Antisept. *Z.* do zasypek, maści.
Argentum chloratum (muriatic.) *W.* zam. Arg. nitric. 0,01—0,1 *p. d.* 3—4 r. dz. w pigułk. (1 = 50 h.).
— ***foliatum** — do srebrzenia pigułek. (10 listk. = 15 h.).
— ***jodatum** *W.* 0,005—0,01 *p. d.* w pig. 1—3 r. dz.
——— — ***nitricum crystallisat.** i ***Arg. nitr. fusum.** *W.* 0,005—0,03! *p. d.* aż do 0,2! *p. die.* w pig., past., rozcz. *Z.* in subst. (najlepiej w postaci laseczek z Arg. nitric. fusum) żrący; w rozczynach do przestrzykiwań (0,1 do 0,5%), do wziewań (0,01—0,3%), pędzlow. gardła i krtani (0,1—1%), do oczu (0,1—2%); w proszku (0,1—0,5:5,0 cukru lub ałunu), do zadmuchiw. do gardła lub krtani; w maściach (1—2%) i t. d. (1 = 20 h.).
— ***nitric. c. Kalio nitrico.** (1:2) = Lapis infernalis mitigatus. Tylko *Z.* jako łagodn. środ. żrący (1 = 5 h.).
Argilla alba = *Bolus alba.
Argonin = Argent. caseinat. — miałki białawy proszek, trudno w wodzie rozp. (zawiera 4,2% srebra). *Z.* głównie w rzeżączce w 1—2% rozczynie; do zakraplań do oka rozczyn 1—3%. (1 = 20 h.).
Argyrol — Argentum nucleinic. Brunatny w H_2O ł. rozp. proszek (30% srebra). *Z.* w rzeżączce 1—3% injekcye, przy Conj. gon. 5—15% rozczyn.
Arheol Astier (rodzaj alkoholu uzyskanego z ol. santali) — płyn bezbarwny oleisty. *W.* w rzeżączce 6—12 kapsuł. à 0,2 *p. die.*
Arhovin (mieszanina tymolu, etylow. estru kw. benzoes. i dwufenylaminu?) — płyn bezbarwny w H_2O nierozp. *W.* w rzeżączce i cystitis 0,25 w kaps. żelat. 3—6 r. d. *Z.* w postaci czopków pochw. à 0,1, pręcików do ce-

wki à 0,02 lub injekcyj do pochwy 2—5% rozcz. w oliwie. (1 = 40 h.).

***Arillus Myristicae** = Macis; patrz Myristicae.

Aristochin = Dichininum carbonicum. — Biały w H_2O nierozp. prosz. bez smaku. *W.* zam. chininy 0,5 do 1,0 *p. d.* krd. w proszku (popić limonadą z kw. solnego) (1 = 105 h.).

Aristol = **Dijoddithymol** — ceglasty proszek, rozp. w eterze i oliwie. Zamiast jodoformu. *Z.* przy chorob. skórn. do zasypek (czysty lub z cukrem mleczn.), w maściach (5—10%), w collodium (10%), w oliwie (do tamponów), w czopkach. (1 = 65 h.). W handlu także Aristolöl (10% wyjałow. rozczyn w Ol. Sesami).

Arkosydyl »Hay« przetwory krajowe równoznaczne z Alkarsodylum.

***Arnicae flores** i ***Arnicae radix.** *W.* 0,3—1,0 *p. d.* krd. w proszk., pig., infus. (2—10%). *Z.* do okładów (infus.), w maściach, plastr., (10 = 10 h.). — ***Tra arnicae** (Rad. Arn. 16, Flor. Arn. 4, Spirit. dilut. 100). *W.* 0,5—2,0 *p. d.* w wodzie lub na cukrze. *Z.* do wcierań, okładów i t. d. (10 = 10 h.; 100 = 80 h.).

Arrhenal Clin (Natrium methylarsinicum) — biały krystal. proszek, w wodzie ł. rozp. *W.* lub podsk. 0,025 do 0,1 *p. die*, zresztą podobnie jak Natr. kakodylic. (1 flak. pig. lub kropli = 425 h.; 14 wyjał. amp. à 1 cm³ = 525 h.).

Arsacetin (Natrium p.-acetylaminophenyl-arsenicosum) — biały kryst. w H_2O rozp. proszek o 22% zawartości arsenu. Podsk. w 10% rozczynie 0,1—0,5. Także *W.* w postaci gotowych piguł. Blauda à 0,05. (0,1 = 10 h.).

Arsan = Arsenglidin (zob. Glidine) — szary w H_2O nierozp. proszek, ok. 4% Arsenu. *W.* jak arsen w tabletk. à 0,002.

Arsenoferratin — związek ferratyny z arsenem (0,06% arsenu), — brunatnawy, w wodzie rozp. proszek. *W.* 0,25—0,5 *p. d.* 3 r. dz. (istnieje w gotowych tabletk. po 0,25)

Arsenoferratose — rozczyn poprzedn. w mieszan. wody, alkoh., glicer. i. t. d. *W.* 3—5 łyżecz. dz.

Arsenogen = Arsentriferrin.

Arsoferrin = Ferrum paranucleinic. + Ac. arsenicos. w tabletk. a 0,1 A. (co = 1 kropli Sol. Fowleri = 0,0005 Ac. arsenic). *W.* stopniowo 3—12 tabletek.

Arsycodile = Natr. kakodyl. w wyjałow. ampułk. à 0,05 i w postaci globuli à 0,01. Zob. Alkarsodylum.

Arsylin »Roche« — przetwór białkowy, zawierający fosfor i arsen (1 = 35 h.).

***Asa foetida Gummiresina.** *W.* 0,2—1,0 krd. w pig. lub zawies. *Z.* do lewatyw 3,0—8,0 z żółtkiem na 100 zawies. (10 = 25 h.). **Tra As. f.** *W.* 15—20 kr. krd. (10 = 15h.).

Asaprol (Calcium beta-naphtylsulfuric.) — Antisept., Antipyret. gorsze od innych (1 = 25 h.).

Aseptol — związek sulfonowy fenolu. Antisept. gorsze od innych (10 = 20 h.).

Aspirinum = Ac. acetylosalicylicum. *W.* zam. innych przetworów salicylu 0,5 *p. d.* krd. Nie podawać aspiryny razem z węglanami lub alkaliami. (10 = 120 h.).

Aspirophen — miesz. kw. salicyl. i monoacetylfenolu.

Asterol — (Hg. phenolparasulfon. — Ammon. tartaric.) Antiseptic. gorsze od sublimatu (1 = 15 h.).

Astrolin (Phenazonmethylaethylglykolat), białe ł. w H_2O rozp. kryształki z 60% Antipyriny. Antineuralgic. *W.* 1,0 *p. d.* w wodzie 1—3 r. dz. (1 = 10 h.).

Asurol — związek salicylanu rtęciowego z Natr. amidooxybutyric. o 40% zawartości Hg. *Z.* w lues do wstrzykiwań śródmięśn. w rozczynie 5% (0,1 = 50 h.).

Atophan (Di-phenylchinolin carbonic.) *W.* w dnie 2,0 do 3,0 *p. die.*

Atoxyl — Natr. phenyl-arsenicic. — biały w wodzie rozp. prosz. (37,7% arsenu). Tylko do wstrzykiw. podsk. i miąszow. w jednoraz. dawce 0,02—0,2 *p. die* w rozczynie 20%. (zob. Alkarsodylum). (1 = 110 h.).

——— ***Atropinum sulfuricum.** *W.* 0,001 ! *p. d.* do 0,003 ! *p. die.* w pig. lub roztw. *Z.* do oczów (0,01—0,05 : 10); podsk. 0·0002—0,001 ! (np. 2—10 przedz. strzyk. Prav. z rozczynu 0,01 : 10 Aq.); także razem z morfiną; w maściach, linim. (0,1 = 20 h.; 1 = 160 h.).

— **methylobromatum** — biały kryst. prosz., w wodzie ł. rozp.; mniej trujący od A. sulf. Dawki, jak poprzedni. W okulistyce rozczyny ½—2%. (0,01 = 10 h.).

— **methylonitricum** = Eumydrinum.

***Aurantii folia.** *W.* infus. 10—15% (10 = 10 h.). **A. flores** tak samo (10 = 40 h.). ***A. pericarpium** = **A. fructus cortex** 0,5—2,0 *p. d.* krd. w proszku lub naparze (10 = 15 h.). ***Aqua florum A.** — corrigens (10 = 5 h.). ***Ol. flor. A.** (0,1 = 20 h.) ***Ol. A. pericarpii** — corrigens 0,005 do 0,015. (1 = 5 h.). ***Syrupus A.** i ***Syr. A. flor.** jako corrigens (10 = 10 h.). ***Tinctura A.** *W.* 20—50 kropli krd. (10 = 10 h.). ****Tra stomachica** = Tra A. compos. (Pericarp. aurant. 20; Cort. Cinnam. 4; Vini Malag. aur. 100; Extr. Centaur. min., Extr. Gentian., Extr. Trifol. fibr. āā 2; Kali carbonic. 1). (10 = 25 h.).

Auronatrium chloratum (30% złota). *W.* 0,003—0,05 ! *p. d.* aż do 0,2 ! *p. die;* bez pożytku. (0,1 = 45 h.).

Aurum foliatum — do powlekania pig. (1 bl. = 10 h.).

Autan — biały proszek — mieszan. 2 części nadtlenku baru i 1 cz. paraformu. Do odkażania mieszkań i t. p. (50,0 na 1 m³ przestrzeni). Zwilżony wydziela szybko gaz — formaldehyd z parą wodną.

***Axungia porci** = Adeps suillus — do maści (10 = 5 h.; 100 = 40 h.).

Bacillol, przetwór kresolu zam. Lysolu. *Z.* ½—5% rozczyn. (10 = 5 h.).

Bactoform — przetwór formaldehyd. z obojęt. mydłem sodow. i węglowodorami — żółtawy płyn. *Z*. Antiseptic. w 1—4% roztw.; także w tubk. do rąk. (10 = 10 h.).

***Balsamum Copaivae**. *W*. 0,5—3,0 *p. d.* aż do 15,0! *p. die* w pigułk., kapsułk., emulsyi. *Z*. do lewatyw (7,0—15,0:200 wody z żółtkiem jaja), nacierań (10 = 20 h.).

— **Nucistae**. *Z*. do nacierań nierozc. (u dzieci).

— ***peruvianum**. *W*. 0,2—1,0 *p. d.* do 5,0 *p. die* w pigułk., zawies. *Z*. do wcierań (antiscabios.) czysty (10,0—15,0), pędzlowań, także w maści (25%), rozczynie alkohol. (15%), do pomad (4—6%) i t. d. (10 = 60 h.; 100 = 470 h.).

— ***tolutanum**, jak poprzedni (10 = 15 h.).

— ***vitae Hoffmani** = Mixt. oleoso-balsam.

***Bardanae Rd.** *W*. jako diuretic. w odwarze 10—20:100. *Z*. odwar na porost włosów (10 = 5 h.).

Baryum chlorat. Cardiacum. *W*. 0,02—0,05 *p. d.*; 0,2 *p. die* w rozczynie, pig. (10 = 5 h.).

———— ***Belladonnae folia**. *W*. 0,05—0,2! *p. d.* aż do 0,6! *p. die* w proszk., pig., naparze (0,3—1%). *Z*. w papierosach, do okładów (1:10 Semen Lini), do lewatyw (0,1—0,2%), przestrzykiwań pochwy, do wód ocznych (10 = 10 h.; pulv. 10 = 15 h.). ***Extr. fol. Bell.** *W*. 0,01—0,05! *p d.* aż do 0,2! *p. die* w proszk. pig. (1 = 25 h.). ***Tra fol. Bell.** *W*. 1—10 kropli; 1,0! *p. d.* aż do 4,0! *p. die* (10 = 20 h.).— ***Bel. radix.** *W*. 0,01—0,1! *p. d.* aż do 0·5! *p. die* w proszku, pig., naparze (0,3%). *Z*. do okładów (1—5%), maści (10%), wziewań, przestrzykiw. (pulv. 10 = 10 h.).

Benzinum Petrolei = *Aether Petrolei (10 = 5 h.).

***Benzoë Resina**. *W*. 0·2—1·0 *p. d.* w proszku, pig., zawiesinie. *Z*. do płukanek (2—4%), do wód ocznych (1—2%), do środk. kosm. (pulv. 10 = 35 h.). ***Tra Benzoës** do zmywań, do płukanek, okładów (10 = 15 h.).

Benzolum. *W*. 0,5—1,0 w mikst., zawies., pigułk. 6,0! *p. die* przy trichinosis (?); *Z*. w maści 25—40% przy scabies. (10 = 10 h.).

Benzonaphtol — antyseptyk jelit. (1 = 5 h.).

Benzosalinum (Methylium benzoylsalicylic.) — biały prosz. bez smaku, w H_2O nierozp. *W*. antirheumat. 0,5—1,0 krd. w proszk. do 4,0 *p. die*.

Benzosol patrz Guajacolum benzoicum. (1 = 35 h.).

Benzoylum superoxydat. — biały prosz. w H_2O trudno rozp. *Z*. jako antyseptyk przy pewnych chor. skórn. w maści (10%), olejach, proszku.

Berberinum muriatic., phosphoric. i sulfuric. (0,1 = 5 h.). *W*. Amarum, Tonicum 0,03—0,05 krd. w rozczynie, pig.

Betolum = Naphtalol (Naphtolsalol) — proszek bez smaku i zapachu w H_2O nierozp. *W*. 0,3—0,5 krd. w prosz. do 5,0 *p. die* w gośćcu, cystitis, w schorzen. jelit. (1 = 10h.).

Betulae folia *W*. 25,0—35,0 na filiżankę wrzącej wody w naparze 2—3 r. d. jako diureticum (10 = 5 h.; 100 = 35 h.).

***Betulae Oleum empyreumaticum** = dziegieć. *Z.* antiseptic. w chor. skórn. (10 = 5 h.; 100 = 30 h.). **Extr. B. aquos. spiss.** *W.* 1,0:200,0 wody *p. d.* 2 r. dz. (1 = 5 h.).

Bilen — produkt uzyskany ze składników żółci. Purgans. Stosowany per rectum (lawatywa z 1 tablet. na 50 cm^3. letniej wody), lub w postaci czopków. Także *W.* w pigułkach.

Biovar Poehl — przetwór organ., — działający składnik jajników. Stosowany przy objawach przekwitania (Climax), po wycięciu jajników, w histeryi, blednicy. *W.* 2—3 tabletek à 0,3 *p. die.* Podsk. 1 ampułka.

Bismon (Bismutum oxydat. colloid.). *W.* Adstring. jelitowy głównie u niemowl. 0,2—0.5 krd. (1 = 50 h.).

Bismutan — mieszanina bismutu, taniny i rezorcyny. *W.* jak poprzedni 0,5—1,0 krd.; dzieciom co 2 godz. łyżeczka 1—2% rozczynu (np. w Mixt. gumm.). *Z.* do zasypek, injekcyj (2—5%). (1 = 15 h.).

Bismutol — mieszan. Bismut. phosphoric. i Natr. salicyl. *Z.* do zasypek (20%), opatryw. ran. (1 = 30 h.).

Bismutose (Bismutum albuminat.) — biały prosz. bez woni i smaku, w H_2O nierozp. *W.* adstring. w chor. żołądka i jelit 3 r. dz. na koniec noża małym dzieciom; starszym ½—1 łyżeczki, dorosłym do 15,0 *p. die. Z.* do zasypek przy oparzeniu, intertrigo. (10 = 135 h.).

Bismutum bisalicyl. — biały prosz. w H_2O nierozp. *W.* w schorz. żołądka i jelit 0,5—0,8 *p. d.;* 3,0 *p. die.*

— **bitannicum** = Tannismut.

— **carbonicum** (1 = 10 h.), i **B. citricum** jak B. subnitric.

— **jodo-gallicum** — Airol.

— **lacticum,** jak B. subnitricum. (1 = 10 h).

— **loretinicum** — *W.* 0,5 krd. w biegunkach. *Z.* do zasypek, maści, także w okulistyce. (1 = 35 h.).

— **phosphoric. solubile.** *W.* 0,2—0,4 krd. w rozczynie jako Adstring. jelit. (1 = 15 h.).

— ***subgallicum** = Dermatol — miałki żółty prosz. w H_2O nierozp. *W.* jak B. subnitric. do 2,0 *p. die. Z.* jak jodoform do zasypek, maści (10—20%), gaza 10—20% i t. d. (10 = 50 h.). ****Pulvis adspersorius cum B. subgallico** (Dermatol 20, Talci 80) przeciw poceniu się nóg (10 = 20 h.).

— ***subnitricum** = Magist. Bismuti. *W.* 0,30—1,0 *p. d.* 2—4 r. dz. w proszku; (dzieciom 0,05—0,1 co godz.). *Z.* do wdmuchiwań do nosa, krtani, (1 :4 z cukrem), wstrzykiwań do cewki m. (3—6%), maści (5—10%) i t. d. (1,0 = 5 h.).

— ***subsalicylicum** (= B. salicylicum) działa przeciwgnilnie i ściągająco. *W.* 0,25—1,0 krd. *Z.* przyranny (1 = 10 h.; 10 = 60 h.).

— **tannicum.** jak B. subnitric. (1 = 10 h.).

— **tribromphenylicum** = Xeroform — żółty, nierozp. prosz. *W.* w cholerze do 5,0 *p. die. Z.* jak jodoform do

zasypek, insufflacyi (in subst.), injekcyi do cewki (10 do 20% zawiesina), maści (10—20%), gazy i t. d. (10 = 80 h.).

— **valerianicum.** *W.* 0,02—0,2 w prosz., pig. Antispasmod. (1 = 15 h.).

Blatta oriental. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* w proszk., pig., odwarze (5—10%) jako Diuretic. (1 = 15 h.).

Blenal (Disantalolum carbonic.) — żółtawy oleisty płyn (ok. 94% santalolu). *W.* 0,3—0,6 w kapsułkach 3 r. dz.

Blutan = Liquor ferro — mangani peptonati.

***Bolus alba** = Argilla. *Z.* jako środek osuszający, także do wyrobu pigułek, pręcików (pulv. 10 = 5 h.; 100 = 20 h.),

Boral (Alumin. borico-tartaric.) — prosz. kryst. w H_2O rozp. Adstring. niedrażniący. *Z.* głównie w oto-laryngologii do przemywań (1—10%), w maści (10%), w prosz. i t. d.

***Borax** = Natrium boracicum (10 = 5 h.).

Bornyval (Borneol-Isovalerianat) — jasny płyn o zapachu kamfory. Sedativ. i analepticum. *W.* 0,25 w kaps. 2—3 r. dz. po jedzeniu.

Borovertin — związek urotropiny z kw. borowym, biały proszek ł. w H_2O rozp. *W.* 0,5 *p. d.* 2—4 r. dzien. w proszku lub tabletkach.

Bromalbacid — zawiera zaledwie 6% bromu z białkiem i stąd nieodpowiedni. (1 = 25 h.).

Bromalin (Aethyl. bromat. + Urotropina) — białe w H_2O rozp. blaszki. *W.* zam. Kali bromat. 1,0—2,0 i więcej *p. d.* krd. w rozcz. lub proszku. (1 = 15 h.).

Bromeigon zob. Eigon

Bromfersan zob. Fersan.

Bromglidine zob. Glidine.

Bromidia (Chloralhydrat., Kali bromat. *āā* 250,0; Extr. Cannab. ind., Extr. Hyoscyami *āā* 2,0; Spiritus 60,0; Trae Quill. 65,0; Aquae ad 1000,0). *W.* 5,0! *p. d.*, 15,0! *p. die*, jako hypnoticum.

Bromipin — związek Bromu z Ol. Sesami. *W.* zam. Bromkalium 1—4 łyżecz. *p. die.* 10% preparatu. W handlu 3 preparaty: a) płyn z 10% bromu (10 = 45 h.); b) płyn z 33⅓% Br. (10 = 110 h.); c) Bromipin. solid. sacchar.; (1 tabletka = 1 łyżeczce bromipiny 10%); 1,0 Kali bromat. = 6,7 Bromipiny 10%-wej.

Bromlecithin — lecytyna z 25% Bromu. *W.* 0,1—0,2 *p. d.* 3 r. dz. w pig., tabletkach.

Bromochinal (Chinin. di-bromsalicyl.) żółtawe tr. rozp. kryształki. Antipyretic. *W.* 0,5—0,75 2 r. dz.

Bromocoll — związek Bromu z taniną i klejem — szaro-żółty proszek w H_2O nierozp. *W.* zam. kali bromat. 0,5—1,0 krd. do 5,0 *p. die*; w padaczce i więcej. *Z.* do zasypek, maści 10—20% (10 = 180 h.); także B. solubile.

Bromoform — Tribromomethan — bezbarwny płyn słodkawy. *W.* w krztuścu i astmie 0,5! *p. d.*, 1,5! *p. die*

w kaps.; dzieciom tyle kropli, ile lat liczą (do 6 kropli *p. d.*) 3—4 r. dz. na łyżce z wodą lub w mikst. (10 = 50 h.).

Bromol — Tribromphenol — biały prosz. rozpuszcz. w alkoholu, olejach. *Z.* w maści (4:30), w oliwie (1:30).

Bromotan = Methylenurea bromotannata — brunatny w H_2O nierozp. proszek. Antiseptic. *Z.* do zasypek.

Bromothymin mieszanina bromoformu i soli bromowych w Syrup. Thymi compos.

Bromum — ciemny żrący płyn. *Z.* nierozcień. lub w 10—20% rozczyn. alkoh. jako środek żrący, do zmywań i okładów (1—2%), do inhalacyi (Bromum + Kali brom. *āā* 0,1—0,2:100 wody), do odkażania zamkn. przestrzeni (1 = 10 h.).

Bromural — Urea alfa-mono-brom-isovalerianica — biały kryst. gorzki prosz. *W.* do 0,6 wieczorem qua hypnotic.; 0,3 *p. d.* 3 r. dz. jako Sedativum w tabletk. (1 = 60 h.).

Buccavacedrol — Ol. cedri cavainati. *W.* w kapsułkach — przy gonorrhoea; ma nie drażnić jelit i nerek. (50 kapsuł. = 300 h.).

Bulgarin f. Banke Cracoviae — hodowla prątków bułgarsk. z mleka kwaśnego. Stosowane do wstrzykiwań do pochwy przy upławach. W handlu w ampułk. à 10 cm^3.

***Cacao Oleum** (= Butyrum C.) — constit. do maści, czopków, pręcików (10=20 h.).

Cacti grandiflori Extr. fluid. *W.* 5—10 kropli 2 do 3 r. dz. jako analeptic. (10 = 140 h.).

Cadmium sulfuricum — bezbarwne, w H_2O rozp. tafelki. Adstring. *Z.* do wód ocznych ($^1/_2$—2%), w gonorrhoea (inj. 0,5—1%) (1 = 10 h.); podobnie i **C. salicylicum.**

***Calami aromatici Rd.** (= Rhizoma Acori). *W.* 0,5 do 2,0 *p. d.* w proszk., pig., inf. (5—10:100). *Z.* do proszku do zębów, do kąpieli, dzieciom do gryzienia (100 = 30 h.; 10 pulv. = 5 h.). ***Extr. Calami ar.** *W.* 0,3—1,0 krd. w pig. (1 = 15 h.). ***Tra Cal. ar.** *W.* $^1/_2$—1 łyżeczki krd. *Z.* do płuk. ust i t. p. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

Calcaria chlorata = Calcium hypochlorosum.

— **saccharata** *W.* 0,5—1,0 *p. d.;* w dużych dawkach w zatruciach kwasami lub fenolem.

***Calcis Aqua** i Linimentum, patrz Aqua Calcis.

***Calcium carbonicum praecipitatum.** *W.* 0,3—2,0 krd. w proszk., pig., mikst. *Z.* w proszk. do zębów (10 = 5 h).

— **chloratum** pur. cryst. *W.* w krwawien. 0,5 *p. d.* w rozczynie co 2 godz. do 3,0 *p. die*, także w lewatywie 1,0—2,0 *p. die*, śródżylnie 100—150 cm^3 1% rozczynu. Polecane w Urticaria do 1,8 *p. d.* 3 r. dz., po 5 dniach po 0,6 *p. d.* i w końcu po 0,5. (10 = 15 h.).

— **glycerophosphoricum** — biały kryst. w H_2O rozp. prosz. Roborans. *W.* 0,2—0,4 krd. w roztw., pastylk., syrupie. (10 = 50 h.).

— ***hypochlorosum** = Calcaria chlorata. *W.* 0,05 do 0,3 *p. d.* krd. w rozczynie. *Z.* do zmywań, okładów (5 do 10%), płukanek (1—4%) i t. d., głównie jednak do dezynfekcyi (100 = 10 h.; 200 = 15 h.).

— **lacticum** w zołzach, krzywicy. *W.* 0,2—0,5 krd.; dzieciom najlepiej w postaci Syrup. Calcii phosphoricolactici łyżeczkami. (10 = 15 h.).

— ***oxydatum** = Calcaria usta s. caustica. Tylko Z. jako środek żrący w postaci t. z. **Pasta caustica viennensis** (C. ustae 6:Kali caust. 5) i t. p. (pulv. 100 = 10 h.).

— ***oxysulfuratum solutum** = Solutio Vlemingkx. *Z.* w świerzbie (100 = 40 h.).

— **permanganicum** — silny antyseptyk. *Z.* do dezynfekcyi jak Kali permangan. w rozczynie 0,04—0,5‰; także do oczyszczania wody do picia (0,02—0,04 na 1 litr).

— ***phosphoricum.** *W.* w krzywicy, zołzach, osteomalacyi, 0,5—1,5 krd. w proszk., pig. *Z.* zalecane przez Kolischera i Freunda do zastrzykiw. w gruźlicy stawów. (10 = 15 h.).

— **sulfuratum.** *W.* 0,05 (dzieciom 0,01) w pig. w schorzeniach górn. dróg oddech. (bez pożytku). *Z.* w maściach (4—10%), do kąpieli (50,0—100,0). (10 = 10 h.).

— ***sulfuricum ustum** (gips) do opatrunk. (100 = 5 h.),

Califig — syrup z fig. kaliforn. z dodatk. Extr. Sennae. Purgans. *W.* 1/2—1 łyżki. Zamiast niego krajowy Figol.

Calomelol (Hydrargyr. chlorat. colloid.) — białawy w H_2O rozp. proszek (80% Kalomelu). **Ung. Heyden** (45% kalomelolu i 2% rtęci met.) używana zam. szarej maści i **Ung. H. mitius** (bez rtęci metal.) do maści ocznych.

***Calumbae Extr.** (= E. Colombo). *W.* 0,3—1,0 krd. do 3,0 *p. die* w proszk., pig., mikst. (1 = 35 h.). ***C. Radix.** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., odwarze (5—10%), pig. (pulv. 10 = 10 h.; scissa 100 = 60 h.).

***Camphora (trita).** *W.* 0,03—0,2 *p. d.* krd. w proszk. (in charta cer.), pig., zawies. *Z.* do posypyw. wrzodów zgorzel., do wziewań, nakadzań, płukanek (0,2—1%), maści (10—20%), mydeł i t. d. Podsk. (1 : 10 eteru, oliwy) całą strzyk. Pravaza na raz (10 = 15 h.). ****Globuli camphorati** (Ammonii chlorati 2; Aluminis, Camphorae tr. *ãã* 4; Plumbi carbon. 30; Calcii carbonici 60; Aq. q. s.) (1 szt. = 10 h.). ***Oleum Camphorat.** (Camph. 1, Ol. sesami 3) (10 = 10 h.). ***Spiritus camphorat.** (10%) do wcierań, zmywań (100 = 55 h.).

Camphora monobromata — bezbarwne kryształki. *W.* 0,1—0,5 krd w proszk., pig., kapsułk., kołaczyk. Podsk. 0,1 w oliwie (1 = 5 h.).

Camphosan — rozczyn 15 cz. metyl. estru kw. kamforow. w 85 cz. Ol. Santali. *W.* w chorob. pęcherza i miedniczek nerk. 3 r. dz. po 2—3 kapsuł. à 0,3.

——— ***Cannabis indicae Hb.** *W.* 0,25—1,0 w proszk.

pig., naparze (1—5$^0/_0$). Przetw. konopi, znane p. n. haszyszu (Churus, Charas), używ. są na wschodzie jako środek upajający (wewn. lub w tytoniu). (10 = 40 h.). ***Extr. C. ind.** *W.* 0,1! *p. d.*, 0,3! *p. die* w pig., proszk., pastylk., rozcz. alkohol. *Z.* rzadko w maści 2—5$^0/_0$ (1 = 80 h.). **Tra C. ind.** *W.* 5—20 kropli 2—3 r. dz. (10 = 50 h.).

——— ***Cantharides.** *W.* 0,01—0,05 ! *p. d.* aż do 0,2 ! *p. die* w proszk., pig. *Z.* w postaci oficyn. preparatów. (1 = 5 h.; 10 = 30 h.). **Collodium Canthar.** (20$^0/_0$). ***Empl. Canth.** (25$^0/_0$) (10 = 20 h.). ***Empl. Canth. perpetuum** 10$^0/_0$ (10 = 15 h.). ***Tra Cantharidum** 10$^0/_0$. *W.* 0,5 ! *p. d.* aż do 1,5! *p. die* (10 = 15 h.).

Cantharidinum — bezbarwne kryształki, w H_2O nierozp. *Z.* zam. kantaryd do maści, plastrów (0,2$^0/_0$). *W.* i Podsk. użycie niebezpieczne. (0,01 = 15 h.).

***Capsici fructus.** *W.* 0,05—0,2 *p. d.* krd. w proszk., pig. *Z.* do okładów (10 = 10 h.). ***Liquor** (= **Linimentum**) **Caps. compositus.** *Z.* do podrażnienia skóry (10 = 10 h.). **Tra Caps.** *W.* 10—20 kropli w kleiku. *Z.* do wcierań, kropli do zębów. (10 = 15 h.).

Captol — produkt kondens. chloralu z taniną — brunatny w H_2O rozp. prosz. *Z.* w Seborrhoea i Defluv. capillor. w 1—2$^0/_0$ roztw. alkoh. lub pomadzie.

***Carbo ligni depurat.** *W.* 0,5—2,5 *p. d.* w proszk., pastylk. *Z.* do proszku do zębów, do zasypek, maści (10 = 5 h.; 100 = 20 h.). Podobnie **C. animalis** (10 = 70 h.), **C. ossium, C. spongiae.**

Carboneum sulfurat. *Z.* do miejsc. znieczul. (spray), do nacierań w maści 10—20$^0/_0$.

***Cardamomi fructus.** *W.* 0,3—1,0 *p. d.* krd. w proszk., naparze (10 = 45 h.).

Cardiotonin — przetwór Convallariae z dodatkiem Kofeiny i Natr. benzoic. *W.* zam. digitalis 3 r. dz. po 1 cm^3.

Cardui benedicti Hb. *W.* 1,0—2,0 krd. w proszk., naparze, odwarze (3—10$^0/_0$). (100 = 35 h.). **Extr. C. ben.** *W.* 0,5—1,0 krd. w pig., mikst. (1 = 5 h.).

Caricae — figi. *W.* w odwarze 10—20$^0/_0$. *Z.* rozprażone w mleku przy parulis. (100 = 20 h.). Patrz także Figol, Papainum.

Carragen vide Alga Carr.

***Carvi fructus.** *W.* 0,5—1,5 krd. w proszku, naparze (pulv. 10 = 10 h.). **Ol. carvi.** *W.* 1—5 kropli. krd. *Z.* do wcierania, plastrów (1 = 5 h.). ***Spiritus C.** *W.* $^1/_2$—1 łyżeczki w wodzie. *Z.* do nacierań (10 = 10 h.; 100 = 75 h.).

Carvonum — z ol. kminkow. (1 = 10 h.; 10 = 55 h.).

***Caryophylli flores.** *W.* 0,3—0,6 *p. d.* do 5,0 *p. die* w proszku, naparze (1—5$^0/_0$). *Z.* do proszku do zębów, do płukanek i t. p. (10 = 20 h.). **Ol. Caryoph.** *W.* $^1/_2$—1 kropli. *Z.* na wacie na bolący ząb, do nacierań (1 = 5 h.).

***Cascara sagrada** vide Rhamni Pursh. Cort.

***Cascarillae cortex.** *W.* 0,5—2,0 *p. d.* krd. w pr., inf., decoct. (10—20%) do 12,0 *p. die* (pulv. 10 = 15 h.). **Extr. C.** *W.* 0,2—1,0 *p. d.* w pig., mikst. (1 = 15 h.). ***Tra Casc.** *W.* 10—30 kropli krd. (10 = 10 h.).

Cascarine działający składnik Cascarae Sagr. Cholago on i Copragogon. *W.* 1—2 pig. wieczorem.

***Cassiae fistulae fructus.** *W.* odwar 10—25% (100 = 50 h.). ***Pulpa C. fist.** *W.* 20,0—50,0 *p. d.* (10 = 30 h.).

***Castoreum** (canadense). *W.* 0,1—1,0 krd. w pig., proszk. (0,1 = 15 h.; 1 = 105 h.). ***Tra Castorei** *W.* 10—50 kropli *p. d.* (1 = 35 h.; 10 = 260 h.). Is nieje także tak samo stosowane **C. sibiricum.** (0,1 = 40 h.).

Castoreumbromid = Sal. bromat. efferv. z dodatk. Castoreum i Waleryany. *W.* ½—1 łyżeczki *p. d.* 1—3 r. dziennie.

***Catechu** (Terra japonica). *W.* 0,3—1,0 *p. d.* w pig., proszk., rozcz. wodn. lub alkohol. 3—5%. *Z.* do proszku do zębów płukanek, past (pulv. 10 = 20 h.). **Tra. Cat.** *W.* 20—60 kropli krd. (10 = 10 h.).

Cellotropin = Monobenzoylarbutin — biały krystal. gorzkawy proszek, tr. w H_2O rozp. Próbowany bez skutku w gruźlicy. *W.* 0,3—1,0 *p. d.* 3 r. dz. (1 = 65 h.).

***Centaurii minoris Hb.** *W.* 1.0—2,0 *p. d.* w proszk., infus. 3—10% (100 = 50 h.). ***Extr. Cent. min.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig., mikst. (1 = 10 h.; 10 = 65 h.).

***Cera alba** (10 = 20 h.) i ***C. flava** (10 = 15 h.) — wosk.; constit. do piguł., maści, plastrów i t. d.

Cerasorum Syrupus — corrig. i constit. (10 = 10 h.).

***Ceratum fuscum** (Empl. plumbi splx 50, Cerae fl. 20, Ax. porci 30). *Z.* przy exkoryacyach, początk. odleżynie i t. p (10 = 15 h.).

Cerebrin Poehl — przetwór organ. — działająca substancya kory mózg. Stosowany w epilepsyi, neurastenii, alkohol. *W.* 3 tabl. à 0,3—0,5 *p. die.* Podsk. 1—2 ampułek dz.

Cerolin — subst. tłuszcz. chmielu; łag. purgans.

***Cetaceum** *W.* 0,5—2,0 krd w proszku (z Elaeosacch. Citri *āā*). *Z.* do plastrów, maści (10 = 10 h.). ***Ceratum Cet.,** jak Ceratum fuscum (10 = 10 h.). ***Unguentum leniens** (emolliens) — stop. Cetaceum z woskiem i Ol. sesami (10 = 15 h.; 100 = 95 h).

***Chamomillae Romanae flores** — Rumianek rzymski. *W.* infusum 10—20%. *Z.* do płukanek, okładów, kąpieli (300—7.0), lewatyw (10 = 10 h.; 100 = 80 h.).

— ***vulg. flores.** jak poprzedni (10 = 10 h.). ***Aqua Ch.** do mikstur (100 = 30 h.) ***Tra Ch.** *W.* 10—30 kropli krd. (10 = 10 h.). **Extr. Ch.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig., roztw. (1 = 15 h.).

***Charta nitrata** — bibuła saletrzana — do wdychania par tlejącej bibuły w astmie (1 Ark. = 15 h.).

Chelafrinum muriatic. solut. — przetwór analog. do adrenaliny w rozcz. 1:1000, lecz gorszy.

Chelidonii Hb. *W.* świeżo wyciśnięty sok do 5,0 *p. die* w mleku lub kleiku. **Extr. Chel. spissum.** *W.* 0,2 do 0,5 krd. w pig. (1 = 25 h.).

***Chenopodii Hb.** *W.* 0,5—2,0 w proszk., species, infus. 5—20%. *Z.* do okładów. (10 = 10 h.).

Chielin — wyciąg z cebulek tulipan. *Z.* jako krem lub mydło w chor. skórn. i w kosmetyce.

***Chinae cortex** ruber i nie objęte farmakopeą **Cort. Ch. Calisayae** i **Cort. Ch. fuscus** (minim. 5% alkaloidów). *W.* 0,5—1,5 *p. d.* krd. w proszk., pig., mikst., inf., decoct. 5—15% (z dodatkiem kwasu), także w postaci kawy, czekolady, wina chinowego. *Z.* do zasypek, proszku do zębów, płukanek, przestrzykiw. (w inf. lub decoct.) i t. d. (10 = 20 h.). ***Extr. Ch.** frigide parat. *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., pig., mikst. (1 = 25 h.). ***Extr. Ch. fluidum.** *W.* 10—20 kropli 3 r. dz. w winie, wodzie. mikst. (10 = 40 h.). ***Tra Ch. compos.** *W.* 1,0—5,0 krd. w winie, mikst. przed jedzen. (10 = 15 h.). ***Vinum Chinae** — (5% Extr. Ch. fluid.) *W.* łyżkami (100 = 120 h.). ***Vinum Ch. ferratum** — zawiera 0·5% Ferri citrici chiniati. *W.* łyżkami (100 = 120 h.).

Chinaphenin (Chinin. phenetidino-carbonic.) — białawy proszek bez smaku. Działanie chininy i fenacetyny. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 1—3 r. dz. w proszk. (1 = 65 h.).

Chinaphtol — sól chininy z kw. naftolo-sulfonowym. Antyseptyk jelit. *W.* 0,5 krd. do 3,0 *p. die.* (1 = 105 h.).

Chinidinum i jej sole używane zam. chininy. o działaniu nieco słabszem. Najważniejsze jej sole są **Ch. hydrochloricum, tannicum** i zwłaszcza **sulfuricum** (1 = 20 h.). Dawki jak odpow. związk. chininy.

Chininphytin = Chininum phytinicum — żółtawy kryst. gorzki prosz. w H_2O rozp. (57% chininy). *W.* 0,5—1,5 *p. die* w tabl. à 0,1. (Wyrób Tow. Akc. w Pabjanicach).

Chininum — *W.* 0,03—0,5 w proszk., pig., rozczynie alkoh. lub eter. (1 = 20 h.). Zamiast czystego alkaloidu odpowiedniej używać jego soli:

***Chininum bisulfuricum** — rozp. w 10 cz. H_2O; dawki jak Ch. sulfuric. (1 = 10 h.; 10 = 80 h.).

— ***ferro** — **citricum** = Ferrum citric. chiniatum.

— ***hydrochloricum** (muriatic.). Dawki jak sulfuric. Jako łatwiej w H_2O rozp. także podsk. (0.05—0,2 *p. d.* z dodatkiem gliceryny, uretanu, antipiryny i t. p.), śródżylnie (10% rozczyn w H_2O z dodatk. NaCl. — wyjałowić!), do lewatyw 0,4 *p. d.* i t. p. (1,0 = 15 h.; 10 = 120 h.).

— ***sulfuricum.** *W.* jako tonicum 0,03—0,1 krd., w zimnicy i t. p. 0,5—1,0 i więcej naraz lub w 2 dawkach na 6—12 godz. przed napadem; w neuralgiach 0,1 do 0,2 co 2 godz. w proszk., placuszk., pig., rozczynie wodn. w winie, mleku i t. p. *Z.* do przestrzykiw. nosa, cewki mocz., pęcherza (1%), do wód na włosy i pomad (1—2%), do wód ocznych (0,2%), maści (2—6%), czopków

(0,1—0,5 :5,0), także do lewatyw i podskórnie, lecz lepsze Ch. hydrochl. (1 = 10 h.; 10 = 95 h.).

— ***tannicum.** *W.* 0,1—1,0 *p. d.* krd. w proszk., pig.; w zimnicy dawki 2 r. większe, niż sulfuric. (1 = 10 h.).

Z nieoficynalnych soli chininy zasługują na wzmiankę: **Ch. arsenicosum** — w ciężkiej zimnicy *W.* 0,005—0,01 *p. d.* do 0,02 *p. die.* (1 = 25 h.). **Ch. glicerophosphoricum** — kryszt. w H_2O rozp. *W.* 0,1—0,5 *p. d.* 2—3 r. dz. (1 = 20 h.). **Ch. hydrobromic.** (76% chininy). *W.* jak sulfuricum (1 = 15 h.). **Ch. salicylicum.** *W.* 0,2—0,5 krd. (1 = 15 h.). **Ch. valerianicum** *W.* 0,05—0,5 *p. d.* w proszk., pigułkach. (1 = 20 h.).

Chinioïdinum puriss. o działaniu podobnem do chininy, lecz słabszem i niepewnem. (1 = 10 h.).

Chinolinum. *Z.* do płukań (0,2%) z dodatk. alkoholu, pędzlowań (5% rozcz. alkoh.-wodny) w błonicy. *W.* zarzucone. (1 = 10 h.).

— **tartaricum** — antipyretic. niepewne (1 = 10 h.).

Chinopyrin — mieszan. chininy z antipyriną (1 = 25h.).

Chinosol (Kalium oxychinolin-sulfuricum?) — żółty kryst. proszek, w H_2O łatwo rozp. Antisept. *Z.* do zmywań 0,5%, opatrunków (gaza, wata 10%), maści (2%), zasypek (2%), płukań (0,1—0,2%) i t. d. (1 = 20 h.).

Chinotropin (Urotropinum chinicum) *W.* w dnie do 5,0 *p. die* w wodzie. W handlu tabletki à 0,5 (0,1 = 10 h).

Chirol — rozczyn alkoh.-eterowy różnych żywic i olejów. *Z.* do powlekania rąk przed operacyą zamiast rękawiczek.

Chloralamid (Chloralum formamidat.) — błyszcz. prosz. kryst. w H_2O rozp. *W.* Hypnoticum 1,0—4,0! *p. d.* do 8,0! *p. die.* Ostrożnie przy wad. serc. (1 = 10 h.).

Chloralbacid — związek sodowy przetworu uzyskanego przez działanie chloru na białko. *W.* przy zmniejszonej ilości HCl w żołądku 0,5—2,0 *p. d.* 2 r. dz. przed jedzen. w proszk., tabletk. (1 = 25 h.).

Chloralose — (Anhydroglykochloral) niebezpieczna. (1 = 55 h.).

Chloralum formamidat. = Chloralamid.

——— — ***hydratum.** *W.* 0,1—0,2 co 2 godz. jako sedativum; 1,0—3,0! *p. d.* do 6,0! *p. die* jako hypnoticum w rozp., lub pig. *Z.* do opatryw. ran, w ozaena 1%, do lewatyw (jak wewn.), czopków (jak wewn.), pędzlowań (5—10% z glicer.), maści. Podsk. tylko wtedy, gdy inaczej podać nie można. Unikać większ. dawek przy wad. serc., u starców, dzieci (1 = 5 h.; 10 = 20 h.).

Chloreton = Acetonchloroform — prosz. kryst. o woni kamfory w H_2O nierozp. *W.* hypnotic. 0,5—1,0. *Z.* jako miejsc. anaesthet. 1—2% rozczyn w oliwie. (= **Aneson**).

——— ***Chloroformium.** *W.* 0,2—0,5! *p. d.* aż do 1,5! *p. die* w kaps., syrupie, z klejami, z alkohol. *Z.* do wcierań *āā* z ol. olivar. lub w maści, liniment., do lewatyw

(5—10 kropli z żółtkiem), także podsk. (0,5! *p. d.*), głównie jednak do narkozy (10 = 10 h.). ***Chl. pro narcosi** (100 = 250 h. wraz z flaszką). ***Aqua chloroformiata** 1% *W.* łyżeczk. do 50,0 *p. d. Z.* do płukanek, przepłukiwania żołądka (100 = 40 h.). ****Linimentum chloroformiatum** (Chloroform, Mixt. oleoso-bals., Spir. Aether., Spir. Camphor., Spirit. Sapon. kalin. *āā*) (10 = 15 h.).

Chlorosalol (Chlorphenolum salicylic.). Bezbarwne w H_2O tr. rozp. kryształki. Silny desinfic., zamiast salolu. *W.* w cystitis do 5,0 *p. die. Z.* do zasypek. (1 = 15 h.).

Cholelithon — mieszanina Natr. bicarb., Kal. citric., Lith. sulf. i Magnes. sulfur. *W.* w kamicy żółc.

Cholelysin liquidum (20% Eunatrol i 2,86% białka) *W.* w kamicy żółc. łyżeczkami. Także Ch. siccum (80% Eunatrolu). *W.* 0,6—1,2 w tabl. 3 r. dz. (fl. 10 = 85 h.; sicc. 1 = 20 h.).

Chologen — 3 rodzaje — mieszaniny Hydrarg. chlorat. z roślinn. ciałami aromat., głównie z Podophylliną.

***Chrysarobinum**, patrz Araroba.

***Cinae flores** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszku, mikst., powidł.. czekol., infus. 5—15%. *Z.* do lewatyw w naparze (10 = 10 h.). **Extr. Cinae.** *W.* 0,25—1,0 w pig., kaps. (1 = 10 h.).

Cinchoninum (1 = 10 h.) i **C. sulfuricum** (1 = 5 h.) zam. chininy, lecz w 2 r. większych dawkach.

***Cinnamalum** — aldehyd kw. cynamon. Zam. dawn. Ol. Cinnamomi (1 = 5 h.; 10 = 45 h.).

***Cinnamomi Cortex** (Ceylanici). *W.* 0,2—1,5 *p. d.* w proszk., naparze 3—15%, do posypyw. piguł. i t. p. (10 = 15 h.). Tak samo **Cort. C. chinens.** (Cassiae) (pulv. 10 = 15 h.). ***Aqua C.** *W.* łyżeczkami lub w mikst. (100 = 35 h.). ***Syrupus C.** — corrigens smaku i barwy (10 = 10 h.). ***Tra C.** *W.* 1,0—3,0 *p. d. Z.* dodatek do płuk. ust (10 = 10 h.).

Citarinum — Natrium anhydromethylenocitricum — biały hygroskopijny prosz. *W.* w dnie 1,0—2,0 *p. d.* krd. do 10,0 *p. die.* (w ostrym napadzie), w proszk., pastylk., rozcz. wodn. Rozczynów nie ogrzewać (1 = 25 h.; 10 = 210 h.).

Citri fructus — sok używany do mikst., saturacyi, limonad, do płukan., pędzlow. (sok do 20 = 50 h.). — ***Oleum C.** *W.* 1—3 kropli *p. d.* Corrigens (1 = 5 h.).

Citrocol (Phenocollum citric.). — biały krystal. proszek. *W.* Sedativ. i Antirheum. do 4,0—6,0 *p. die.*

Citrophen (Phenetidinum citric.). — biały kryst. proszek, trudno w H_2O rozp. *W.* Antipyret., Antineuralg. 0·5—1·0 *p. d.* do 6·0 *p. die.* (1 = 25 h.; 10 = 210 h.).

Cocae folia. *W.* 0·5—1·0 krd. w proszk., infus. 2—5%; także do żucia. (10 = 20 h.; pulv. 10 = 25 h.).

——— ***Cocaïnum hydrochloricum** *W.* 0.05! *p. d.* 0,15! *p. die.* w pig., roztw. wodn. lub alkohol. *Z.* Anaesthet. na bł. śluz. 2—20%; podsk. ½—1 strzyk. rozczynu 1—5%, także

z morfiną lub adrenaliną; także do wód ocznych (1—2%), maści (1—3%), czopków (0,01—0,03) i t. p. (0,1 = 15 h.; 1 = 125 h.). Istnieją także mniej używane: **C. hydrobromic.** — dawka jak poprzednia. **C. lacticum** 10% rozczyn do znieczul. pęcherza mocz. **C. nitricum** zam. hydrochloric. przy jednoczesn. użyciu Argent. nitricum (0,1 = 20 h.). **C. phenylicum** w razie idyosynkrazyi do C. hydrochrolic. *W.* 0,005—0,01 *p. d. Z.* w roztw. 1—3%, do zasypek 5—10%.

Coccionella — do barwienia nalewek, płukanek, proszk. do zębów. *W.* 0,3—1,0 krd. w kokluszu (?). (pulv. 10 = 25 h.). ****Syrupus C.** z Kalium carbon. i ałunem (10 = 15 h.).

Cochleariae Hb. *W.* infus. 10—15%. **Spiritus C.** *Z.* do płukanek, do tinctur zęb. (10 = 10 h ; 100 = 85 h.).

——— **Codeinum** *W.* 0,01—0,05! *p. d.*, 0,2! *p. die.* w roztw., pig., proszk. (0,1 = 20 h.). Zam. czystej kodeiny lepiej używać oficyn. ***C. hydrochloricum** *W.* 0,05! *p. d.*; 0,3! *p. die.* (1 = 100 h.), lub nieofic. łatwo w H_2O rozp. **C. phosphoricum** *W.* 0,1! *p. d.*, 0.3! *p. die.* w proszk., pig., roztw. Podsk. 0,03—0,05. (0,1 = 15 h).

——— ***Coffeinum** *W.* 0,02—0,2! *p. d.* do 0,6! *p. die.* w pig., proszk., pastylk. (1 = 20 h.). Ważniejsze jej związki: **C. citricum** (1 = 10 h); **C. hydrobromicum** (1 = 20 h.) w dawkach jak czysta kofeina; **C. natrio-salicylicum** w dawkach podwójnych (1 = 10 h.) i ofic. łatwo w H_2O rozp. ***C. natriobenzoicum** *W.* 0,5! *p. d.*, 1,5! *p. die*, także podsk. (1 = 10 h.; 10 = 65 h.).

***Colae Extr. fluid.** *W.* 0,5—2,0 krd. (10 = 40 h.). ***Colae semen** — zawiera 0,6—2,4% kofeiny i nieco teobrominy. Używka podniec., cardiacum, diuret. (10 = 10 h.). **Syrup. Colae comp. „Hell"** i **Pilulae Colae comp. „Hell"** (dla diabetyków) *W.* w neurastenii, chorob. nerw. i sercow. **Granulae Cola „Mikolasch"** (słoik 3 kor.).

——— ***Colchici semen** *W.* 0,05—0,25 krd. w proszk., pig., infus. (0,25—0,5%), winie (10 = 10 h.). **Acetum C.** *W.* 1,0— 2,0 krd. (10 = 5 h.). ***Tra C. semin.** *W.* 1,5! *p. d.*, 5,0! *p. die* czysta lub w miksturze (10 = 20 h.). **Vinum C. semin.** w takich samych dawkach. (10 = 20 h.).

Colchicinum *W.* 0,0005—0,002 *p. d.* 2—3 r. dz. w proszk., pig., roztw. Podsk. unikać (silnie drażni). (0,01 = 15 h.).

Collargol (Argent. colloid.; — czarny w H_2O rozp. prosz., prawie nietrujący. *W.* w chor. przew. pokarm. 0,01 *p. d.* w pig. (z sacch. lactis i glicer.), roztw. 0,1—0,5% łyżeczkę przed jedz. *Z.* głównie w maści 15% (**Ung. Credè** 1 = 40 h.) rano i wieczór dorosłym wcierać po 1,0—3,0, także do antysept. przepłuk. (roztwór 0,01—1%), pędzlowań (5%) i t. p. Podsk. (1%) Śródżylnie (0,5—1% 5—15 cm³). (1 = 105 h.; 10 = 820 h.).

***Collemplastrum adhaesiv.** (100 cm² = 15 h.).
— ***salicylatum** (100 cm² = 20 h.; 500 cm² = 80 h.).

***Collodium** środek osłaniający (10 = 10 h.). **C. cantharidatum**, zamiast Emplastr. canth. (10 = 70 h.). ***C. elasticum** (Collodii 98, Ol. ricini 2) — nie marszczy skóry (10 = 10 h.). **Acetoncollodium**, patrz Filmogen.

***Collyrium adstring. luteum** — zawiera siarkan cynk., chlorek amonu, kamforę, szafran. *Z.* woda do oczu czysta lub rozcieńcz. (10 = 5 h.; 100 = 30 h.).

——— ***Colocynthidis fructus** *W.* 0,02—0,3! *p. d.* do 1,0! *p. die* w proszk., pig., odwarze, naparze 10% (pulv. 1,0 = 10 h.). **Fruct. C. praeparat.** tak samo. ***Extr. Coloc.** *W.* 0,005—0,01 (purgans), 0,01—0,05! *p. d.*, 0,20! *p. die* (drastic.) (1 = 25 h.). **Tra Coloc.** 0,2—1,0! *p. d.*, 3·0! *p. die.* (10 = 20 h.).

***Colophonium Resina** *Z.* czysta lub z ałunem, Catechu, głównie do plastrów. (100 = 10 h.).

Conchae marinae praeparatae. *W.* 0,5—1,5 krd. (przestarzałe). *Z.* w proszk. do zębów. (10 = 5 h.).

***Condurango Cortex.** *W.* jako macer., odwar (15,0 do 30,0:400,0 Aq. ad coll. 200,0) 1 łyżka *p. d.* (10 = 10 h.). **Elix. Cond. comp.** f. Matula. ***Extr. C. fluidum.** *W.* 20—50 kropli *p. d.* (10 = 30 h.). ***Vinum Cond.** (10% Extr. C. fl.) *W.* ½—1 łyżki przy jedzeniu (10 = 15 h., 100 = 110 h.).

——— ***Conii Hb.** *W.* 0,05—0,3! *p. d.*, 2,0! *p. die* w proszk., pig., naparze (1—2%). *Z.* do okładów, płukanek (1—2% napar), lewatyw (0,1—0,2% napar), wziewań (10 = 10 h.). ***Emplastrum C.** zawiera 20% Hb. C. (10 = 15 h.). **Extr. Conii.** *W.* 0,02—0,18! *p. d.*, 0,6! *p. die. Z.* do wód ocznych, wziewań, maści. Niepewny (1 = 15 h.).

Coniinum purum (0,1 = 55 h.) i **C. hydrobromicum** *W.* 0,0001—0,001! *p. d.* do 0,003! *p. die* w pig., mikst. Tak samo i podsk. *Z.* w maści, linim. (0,5—1%), roztw. alkohol. (0,1—0,5%) lub wodnym. Francuzi podają C. hydrobr. także w dawkach znacznie większych.

Contrheuman (Extr. Hippocastani mentholosalicylat.). *Z.* w gośćcu do wcierań, miesienia, okładów (1 tubka = 100 h.).

***Convallariae Hb.** *W.* 0,3—1,0 krd., infus. 3—5% (10 = 10 h.). Podobnie i **Flores C. majalis.** (10 = 30 h.). **Extr. C.** *W.* 0,1—0,3 krd. do 1,5 *p. die.* Podobnie i **Extr. C. fluidum. Tra C.** do 10 kropli *p. d.*

Convulsin = Extr. Eucalypti osłodzon. *W.* w krztuścu dzieciom łyżeczkami.

***Coriandri Fructus.** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., infus. 10% (100 = 20 h.).

Cornutinum citricum — alkaloid z Secale cornut., — brun. w H_2O rozp. proszek. Zam. secale corn., także i w spermatorrhoea paral. Podsk. 0,005—0,01 *p. die* (0,01 = 115 h.).

Corrosol — wyjałowiony rozczyn bursztynianu rtęciowego i kw. metylarsenowego z nowokainą. Do wstrzykiwań śródmięśn. w lues (2 cm³ = 30 mgr. metal. rtęci).

Coryfin (Ester etylglykolowy mentolu) — płyn bez-

barwny *Z.* do nacierań i pędzlowań w bólach głowy, nieżyt. nosa, do wdychania w chorobach górnych dróg oddech. (1 = 35 h.; 10 = 270 h.).

Cosaprin (pochodny Antifebrini) — biały w H_2O rozp. prosz. Antipyret. i Antirheumat. (niepewne działanie). *W.* 0,5—1,0 krd. do 5,0 *p. die.*

Cotarninum hydrochloric. i **phtalicum** — patrz Okistyptinum, Stypticin i Styptol.

Coto cortex (antidiarrhoic.), *W.* 0,1—0,5 krd. w prosz. (10 = 25 h.). **Tra Coto.** *W.* 10 kropli *p. d.* (lepszy już sam Cortex C.). (10 = 20 h.).

Creolinum (Krezole + mydło żywiczne). *Z.* w $^1/_2$—2% rozcz. do zmywań, pędzlow., płukanek ($^1/_4$—$^1/_2$%). *W.* 0,1 do 0,3 w pig., kaps. 3 r. dz. po jedzeniu. (10 = 10 h.; 100 = 55 h.).

***Croci flores** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk., infus. *Z.* do okładów., głównie jednak do barwienia (1 = 45 h.; pulv. 1 = 50 h.). **Tra C.** 10—30 kropli krd. (1 = 10 h.).

Crurin (Chinolin — Bismut — Rhodanat) — proszek czerw.-żółt. w H_2O nierozp. *Z.* w ulcus cruris, także przy gonorrhoea w $^1/_2$% glicer.-wodnej zawiesinie.

***Cubebae Fructus** *W.* 1,0—5,0 krd. w proszk., pig., tabletk. *Z.* do przestrzykiw. (infus. 10%), lewatyw (5 — 10% z żółtkiem) (10 = 15 h.). ***Extr. Cub.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig., kaps., zawies. (1 = 40 h.; 10 = 385 h.).

Cuprargol — przetwór białkowy miedzi i **Cuprol** (6% miedzi z nukleiną) — zielonkawe w H_2O rozp. proszki, stosow. w okulistyce (1—10% roztwór).

Cuprum aceticum crystall. (grynszpan) — w H_2O rozp. *Z.* do płukan., przestrzyk. (0,1—0,5%), do collyriów (0,2—0,5%), maści (2—10%) i t. d. (10 = 15 h.).

— **aluminatum** (lapis divinus) *Z.* in subst. żrący, do wód ocznych (0,2—0,5%), płukanek (1—2%), przestrzyk. cewki mocz. (0,5—1%). (10 = 15 h.).

— **citricum** (Cuprocitrol) — Adstring. *Z.* w okulistyce (maść 5—10%). (10 = 60 h.).

— **oxydatum.** *W.* przeciw tasiemcowi 0,02—0,08 w proszk., pig. 3—4 r. dz. *Z.* w maści 5—10%. (10 = 25 h.).

——— — ***sulfuricum.** *W.* 0,01—0,05 *p. d.* (nervinum); 0,2—0,5! *p. d.* (qua emeticum); dzieciom 0,05—0,1 *p. d.* aż do skutku w proszk., pig., roztw. *Z.* żrący in subst. (zaostrzone kryształy), proszku (czysty lub z cukrem), roztw. 5—10%. Adstring. do injekcyj 0,2—0,5%, collyrium 0,1—0,3%, maści 2—5% i t. p. (10 = 5 h.; pulv. 10 = 10 h.).

C. sulf. ammoniatum — stosowany podobnie. (10 = 20 h.).

Curare w tężcu, lyssa, zatruciu strychniną. Podsk. rozczyn 1%, rozpocz. od $^1/_5$—$^1/_2$ strzyk. (0,002—0,005). Działanie różnych preparatów jest zmienne, a więc ostrożnie (próba na żabie) (0,1 = 40 h.).

Cusylol = Cuprum citric. solub. »Arlt«. W okulistyce w jaglicy i wiewiórze do inspersyi, maści.

Cutol (Aluminium boricotannicum). Adstring. *Z.* do zasypek, maści, past (10—25%). Podobnie i **Cutol solubile.**

Cydoniae Mucilago (z Semen Cyd. 1 :50 Aq. Rosar.). *Z.* do wód ocznych, jako vehiculum do injekcyi w tryprze, na rany. (10 = 5 h.).

Cystopurin (Związek urotropiny i Natr. acetic.) — białe, łatwo w H_2O rozp. kryształki. W chorob. dróg moczow., zwłaszcza w tryprze. *W.* 3,0—5,0 *p. die* w tabletk.

***Damar resina** — do plastrów (10 = 10 h.).

Damiana comp. Dr. Egger (Extr. Damiana Turnera z dodatk. fosforu i nux vomica). Aphrodisiac., Stimulans. *W.* 1—2 pastyl. *p. die.*

Degrasin — przetwór tarczycy w tabletk. *W.* w otyłości do 40 tabl. tygodniowo.

Dermatol — (10 = 110 h.) patrz *Bismuth. subgallic.

Desichtol — ichtyol bezwonny, lecz mniej skuteczny.

Dextrinum *W.* digestiv. dzieciom do 1,0—2,0 w proszk. *Z.* do opatrunk. ustalając. (10 = 20 h.).

Dextroform (związek dekstryny z formaldehyd.). Antiseptic. *Z.* do zasypek, inj. przy tryprze (10—20%).

Dialysata „Golaz“ — przetwory ze świeżych części różnych roślin, jak np. D. G. foliorum Digitalis, D. G. Fungi Secalis, D. G. Herb. Aconiti i t. d.

Diaphterin (Oxychinaseptol) — żółty w H_2O rozp. proszek. Antisept. *Z.* ½—2% roztwór (1 = 15 h.).

Diaspirin — związek kw. salicyl. z kw. bursztynowym — biały kwaskowy proszek, tr. w H_2O rozp. Silnie napotny. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* krd. (1 = 25 h.).

Digalen (Digitoxinum solub. Cloetta) — glykozyd z digitalis. W handlu w 25% rozcz. glicer.-wodn.; 1 cm^3 tego rozczynu = 0,15 Fol. Digital. *W.* zam. Digitalis ½—1 cm^3 *p. d.* do 4 cm^3 ! *p. die.* Śródżylnie dawki większe 1—5! cm^3 (do 1 = 35 h.).

Digipuratum — przetwór Digitalis. *W.* w proszku, tabletk. à 0,1 (zstępująco) 4—1 tabletki *p. die.* (0,01 = 5 h.).

Digistrophan — kombinacya Fol. Digital. (0,1) i Sem. Strophanti (0,05) w tabletk.; także z dodatk. Natr. acet. (0,2) jako D. diuretic. No I i Kofeiny (0,15), jako D. diuret. No II. *W.* 3 r. dz. po 1 tabl.

Digitalinum — różne przetwory o różnym składzie. Najważniejsze: **D. amorphum gallicum** (Homolle et Quevenne) *W.* 0,0005—0,001 *p. d.* do 0,002 *p. die* w pig., syrupie. **D. amorph. germanic.** *W.* 0,001—0,002 *p. d.* w pig. 2—3 r. dz. Także podsk. ⅕—½ strzyk. 0,5% roztworu. **D. crystallis. gallicum** (Nativelle) — najwięcej trujący. *W.* 0,00025—0,0005 *p. d.* 2—3 r. dz. w pig., syr. **D. verum** (Kiliani) *W.* 0,002 *p. d.* 3 r. dz. w roztw. alkoh.-wodn.

——— ***Digitalis folia.** *W.* 0,03—0,2 ! *p. d.* do 0,6 ! *p. die* w proszk., pig., infus. (10 = 10 h.; pulv. 10 = 15 h.). **Acetum D.** *W.* 0,5—1,0 krd. w kropl. **Dialysatum folior.**

D. Golaz (1 = 30 h.) i **Digitalysatum Bürger** — przetwory ze świeżych liści *W*. 8—20! kropli *p. d.* 3 r. dz. (do 1 = 30 h.). **Extr. D.** *W*. 0,03—0,2! *p. d.* do 1,0! *p. die* w pig., rozcz. (1 = 15 h.). ***Tra D.** *W*. 0,5—1,5! *p. d.* do 5,0! *p. die* (10 = 15 h.).

Digitalone fabr. Parke, Davis et Co — zielony płyn bez alkoholu. *W*. jak Tra Digitalis; także śródżylnie 0,5—2 cm^3 co 2—3 dni przy spraw. przewlekł.

Digitoxinum crystall. (Merck) — biały w H_2O nierozp. proszek *W*. 0,00025—0,0005! *p. d.* do 0,002! *p. die* po jedzeniu w tabletkach lub roztw. alkoh.- wodn. Lepiej w klysma do 0,00075! *p. d.* Ogólna ilość zużytej w ciągu jednej kuracyi digitoxyny nie powinna przekraczać 0,007 (0,01 = 130 h.).

Dionin (Morphium aethylat. hydrochloric.) biały gorzkawy w H_2O ł. rozp. proszek. *W*. działa jak morfina, lecz słabiej 0.02—0,04 *p. d.* 2—3 r. dz. w kropl., proszk., pig. Jako hypnotic. wieczor. 0,03. *Z*. w okulistyce w proszku lub 10% roztw. Podsk. i w czopk. 0,02—0,03 *p. d.* (0,1 = 40 h.).

Diplosal (Ac. salicylo-salicylic.) — biały proszek kryst. w H_2O nierozp. Używany zam. innych przetwor. salicylu. *W*. 0,5—1,0 *p. d.* do 6,0 *p. die* w proszk., tabletk. (1 = 20 h.).

Dispnon — tabletki z 0,25 Diuretyny, 0,1 Aguryny i 0,1 Extr. Quebracho. *W*. w astmie.

Diuretinum Knoll — biały, słonawy proszek używany zam. oficyn. *Theobromin. natriosalicyl. (1 = 30 h.).

Doppelmond marka fabr. świeżo w obieg puszczonych trwałych kauczukowych niedrażniących a tanich plastrów i tamponów firmy Scheuble i Hochstetter. W handlu Empl. i Tamp. »Doppelmond« z Salimentolem, Hydrargyrum i Nowojodyną.

Dormiol (Amylenchloral) — płyn o palącym smaku w H_2O nierozp. Hypnoticum *W*. 1,0—2,0 *p. d.* do 5,0 *p. die* w kaps. żelat. (10 = 90 h.).

Duboisinum o zmiennym składzie, stąd niepewne w użyciu. **D. sulfuricum.** *W*. sedativ. i hypnotic. 0,0003 — 0,001 *p. d. et die;* tak samo podsk. *Z*. jak atropina (0,01 = 15 h.).

***Dulcamarae caules** *W*. 0,5—2,0 krd. w odwarze, proszk., pig , ziółk. *Z*. w odwarze do zmywań. (100 = 15 h.). ***Extr. D.** *W*. 0,5—1,5 krd. w pigułk., roztw. (1 = 10 h.).

Dulcin (p. — phenetolcarbamid) — w cukrówce zam. cukru używany (około 200× słodszy od cukru.).

Duotal — patrz *Guajacol. carbonic.

Dyspeptine — naturalny sok żołądk. z żywych świń.

Ecthol — przetwór płynny z działając. składnik. Echinacea angustifolia i Thuja occident. *Z*. jako antiseptic. w rozcz. 10—30%. *W*. w rzeżączce, przy sprawach ropnych po łyżeczce krd.

Eglatol — kombinacya Chloralhydratu, Antipyriny, Trójmetylksantyny i t. d. Gęsty płyn o zapachu mentolu w H_2O prawie nierozp. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. (nervinum), 1,0—2,0 (hypnotic.) w kapsułk.

Eigone — związki jodu wzgl. bromu z białkiem lub peptonem. **Jod-E.** (20% jodu) — brunatny w H_2O nierozp. proszek. *Z.* jak jodoform. **Jod.-E.-Natrium** i **Pepto-Jod-E.** zawierają 15% jodu i są używane zam. Kali jodat. *W.* 0,1—0,5 *p. d.* krd. Podobnie **Brom-E.** i **Pepto-Brom-E.** zawierają po 11% związan. Bromu, używane zam. innych przetworów bromu. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. w prosz., tabletk.

Eka-Jodoform mieszanina Jodoformu z 0,05% Paraformaldehydu — stąd jałowy. Zamiast i jak jodoform.

Ektogan (Zinc. oxyd. + Zinc. hyperoxyd.) — żółtawy w H_2O nierozp. proszek. *Z.* do zasypek, maści (10%), gazy (1 = 35 h)..

Elaeosaccharum = 2,0 cukru + 1 kropla olejku eter.

Electrargol Clin (Ag. colloid. uzysk. drogą elektr.). Do wstrzykiw. w stan. posocznicz. (10 cm^3.) Bezbolesny. W wyjałow. ampułkach po 5 i 10 cm^3 (50 cm^3 = 6 kor.; 100 cm^3 = 10 kor.).

Electuarium aromatic. (stomachic.). *W.* łyżeczkami.

— ***lenitivum** (c. Senna) *W.* łyżeczkami (10 = 10 h.).

***Elemi resina** do maści i plastrów (10 = 5 h.).

Elixir aurantiorum compos. Stomachic. *W.* 30 do 50 kropli krd. na cukrze.

— **Deret** (jodogarbnikan rtęciowy) *W.* w kile 2 łyżki *p. die* (1 łyżka odpowiada 0,01 Hg. bijodatum i 0,5 Natr. jodat.)

Emetinum purum *W.* jako Expector. 0,001—0,002 krd., jako Emetic. 0,005—0,01 w proszk., roztw. (0,01 = 10 h.).

***Emplastrum adhaesivum** (100 cm^2 = 10 h.).

— ****ad clavos** — zawiera 10% Ac. salicylici (10 = 20 h.).

— ****ad rupturas** (Colophonii 40, Cerae fl., Empl. Plumbi simpl. *āā* 12, Res. Drac. 3, Bals. Tereb. 18, Ferri oxyd. rubri 15) (10 = 10 h.; 100 = 80 h.).

— ***anglicanum** = Tela sericaea adhaes.

— ***cerussae** patrz Plumbum carbonic.

— ****domesticum** (Empl. Plumbi splx. 90; Camphorae, Ol. olivar. *āā* 4; Bals. Peruv. 2). (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

— ***oxycroceum** (10 = 45 h.).

— ***saponatum** (Empl. Pb. splx. 75, Cerae alb. 13, Sapon. med. 7, Ol. Camph. 5) (10 = 15 h.; extensum 100 cm^2 = 15 h.). ***E. sap. salicylatum** zawiera 10% Ac. salicyl. (10 = 20 h.; extensum 100 cm^2 = 20 h.).

Empyroformium — związek dziegciu z formaldeh.— brunatn. w H_2O nierozp. prosz. *Z.* do zasypek czysty lub

5—50%, pędzlowań (5—10% roztwór acetonowy), w maści (5—10%), pastach (5—20%), mydłach (1 = 15 h.).

Enesol Clin (Hydrarg. salicylarsynic.) — biały proszek w H_2O rozp. *Z.* w lues do wstrzyk. w 3% roztw., zaczynając od 1,0 roztworu i dochodząc do 3—5 cm^3 *p. die.* W handlu gotowy 3% rozczyn w wyjałow. ampułk. po 2 cm^3 (10 amp. = 425 h.).

Eosot (Kreosot. valerianic.) — żółtawy płyn nietrujący. *W.* w gruźlicy 0,6—2,0 *p. die* w kapsułk. (1 = 15 h.).

Epicarinum (Ac. naphtolooxytoluylicum) — biały lub żółtawy prosz. w H_2O nierozp. *Z.* antiparasit. usuwa świąd, w maści, past., roztw. alkoh. 5—10%. (1 = 25 h.).

Epileptol (Ac. amido-formicic. condens.) — płyn oleisty w H_2O rozp. *W.* w padaczce 15—25 kr. 2—3 r. dz. (bez wartości).

Epinephrinum, Epirenan (do 1 = 30 h.), jak adrenalina.

***Equiseti Hb.** *W.* w odwarze 5,0—30,0:200 Coll. (100 = 25 hal.).

Ergotina styptica Dr. Egger (połączenie ergotyny ze Stypticiną). *W.* 15—20 kropli per os, w nagłej potrzebie podsk. (Analepticum, Tonicum, Haemostaticum).

Ergotinum — ogólna nazwa wodnych (częściowo i nie wodnych) wyciągów sporyszu. Prócz przetworów oficyn. (patrz. Fungus secalis), najwięcej używane są: krajowa **E. Dris Wewiórski** — płyn wyjałowiony stosowany *W.* lub podsk., (1 cm^3 zawiera składniki działające z 4,0 Fungus secalis) (15 cm^3 = 280 h.). Z zagranicznych: **E. Bonjean.** *W.* 0,1—0,3 krd. w pig. **E. Bonjean depurat. pro injectione.** Podsk. 0,3—0,6. **E. Bonjean siccum** (c. dextrino lub c. saccharo lactis). *W.* 0,2—0,6 krd. **E. Bombelon fluidum.** *W.* 2,0 *p. d.*, po 10 min. dawkę powtórzyć. Podsk. 0,2—0,5 cm^3 rozcieńcz. wodą. (1 = 30 h.). **E. Denzel fluid.** (1 = 45 h.). **E. Fromme, E. dialysatum Wernich** (1 = 20 h.). **E. Wiggers** i t. d. w różnych dawkach zależnie od składu.

Erythrolum tetranitricum — duże kryształy rozp. w alkoholu, przy uderzeniu lub nagłem ogrzaniu wybuchające. *W.* w Ang. pector., Asthma 0,03 *p. d.* w tabletk. 1—2 r. dz. (0,1 = 55 h).

Eserinum zob. Physostigmin.

Eskalin — sproszkowane aluminium z glic. w past. à 2,5 Al. Próbowane przy Ulcus peptic. *W.* 4—5 pastyl.

Esterdermasan — rodzaj natłuszcz. mydła (maść) z 10% woln. kw. salicyl. *Z.* w chor. skórn. 5,0—10,0 *p. die.*

Eston — rodzaj Alumin. acetic. basic. — biały prosz.

Estoral — związek kwasu borow. z mentolem — biały proszek stosowany per se w lżejsz. postac. Rhinitis. (1 = 40 h.).

Eubornyl — związek Bornyvalu z Bromem. Nervinum. *W.* 3 r. dz. po 20 kropli lub w pigułkach.

Eucaïnum A. (Alpha-Euc.) jako żrąca nieużywana. **Eucaïnum B.** (Beta-Euc. = Benzoylovinylodiacetonalcaminum hydrochloric.) — biały kryst. w H_2O rozp. proszek. *Z.* zam. kokainy 1—2% w okulist. i dentyst., 2—4% w chirurgii, 1% w urologii, 5% do znieczul. błon śluzow.; także do anestezyi infiltrac. (0,1% w fizyol. rozcz. Na Cl. — można wyjaławiać), do maści 5—10% i t. p. **Euc. lacticum** w dawk. jak poprzednia (0,1 = 15 h.).

Eucadol — dziegieć pozbawiony swych nieprzyjemnych ubocznych składników. *Z.* zam. innych przetworów dziegciu.

Eucalypti globuli folia — Antisept. i Antipyret. (w zimnicy) *W.* 1,0—3,0 krd. w proszk., naparze, odwarze (10%). *Z.* do płukanek, lewatyw (w naparze), do papierosów. (100 = 35 h.). **Oleum Euc.** *W.* 5—15 kropli krd. w kaps., emuls., rozcz. alkoh. *Z.* do nacierań (1:5 oliwy), wziewań. (10 = 20 h.). **Tra Euc.** *W.* 2,0—5,0 krd. *Z.* do płukań, nacierań. (10 = 15 h.).

Eucalyptol — składnik Ol. Eucalypti — płyn bezbarwny. Desinf. i Antipyret *W.* 0,3—2,0 w kaps. (1 = 5 h.). **Pilulae E. comp.** f. Banke Cracoviae. *W.* 3 r. dz. po 2 pig. (1 słoik 200 pig. = 400 h.).

Eucarbon — przetwór węgla w tabletkach. *W.* łagodny purgans i antyseptyk jelitowy.

Eucerin — podstawa maści złożona z alkoholi tłuszczu z wełny, Ung. Paraffini i Aq. dest (1:19:20). B. silnie chłonie wodę. *Z.* jako maść chłodząca i z lekami (10 = 15 h.).

Euchinin (Chinin. aethylocarbonic.) — biały trudno w H_2O rozp. nie gorzki prosz. (1 = 70 h.). **E. hydrochloric.** — łatwo w H_2O rozp. — gorzka. **E. salicylic. E. tannicum** — nie gorzkie. Używane zam. Chininy. *W.* 0,25 — 1,0 *p. d.*

Eucodin (Codeinum methylobromatum). — biały, łatwo w H_2O rozp. proszek. Sedativ. i Analget. *W.* 0,2 do 0,3 *p. die* w proszku, tabletk. (0,05), mikst. (0,1 = 25 h.).

Eudermol (Nicotin. salicylic. 0,1% w maści). *Z.* w Scabies, Pruritus (ostrożnie!). (0,1 = 45 h.).

Eudoxin — sól bizmutowa nosophenu — brunatny w H_2O nierozp. prosz. *W.* 0,2—0,5 *p. d.* 3 r. dz. (1 = 90 h.).

Euferrol — perełki żelat., zawierające żelazo i arszenik w ilości odpowiadaj. 1 łyżce wody Levico.

Eugallol (Pyrogallolmonoacetat) — gęsty brunatny płyn. W handlu 67% roztwór w acetonie. (1 = 30 h.).

***Eugenolum** (alilogwajakol z ol. gwoździk.). Płyn żółtawy o piekąc. smaku. Anaesthetic. i Antisept., używany głównie w dentystyce (1 = 5 h.).

Euguform (Acethylmethylendiguajacol) — szary w H_2O nierozp. proszek. *Z.* do zasypek (in subst.). (1 = 25 h.).

Eulatin — kombinacya Antipyr. z kw. amidobrom —

benzoesow. — biały kwaskowy proszek. *W.* 0,5 co 3 godz.; dzieciom odpow. mniej (1 = 60 h.).

Eumenol (wyciąg z korzeni chińsk. rośliny Tangkui) stosow. w Ameno — i Dysmeno — rrhoea nervosa. *W.* 3 r. dz. po łyżeczce po jedzeniu (10 = 90 h.).

Eumictine Leprince — mieszanina Santalolu, Urotropiny i Salolu. Antigonorrhoic. *W.* 8—12 kaps. *p. die* przy jedz.

Eumydrinum (Atropin. methylonitric.) zam. atropiny. *W.* 0,001—0,002 w proszk. *Z.* w okulistyce 1—2%. (0,1 = 65 h.).

Eunatrol (Natrium oleinic.). *W.* 1.0 w pig. 2 r. dz. w kamicy żółc. Patrz także Cholelysin. (1 = 20 h.).

***Euphorbium Gummiresina.** *Z.* do maści drażniących (5%), zasypek (Pulv. 10 = 15 h.).

Euphorinum (Phenylurethan). Antisept., antipyret. *W.* zaczynać od 0,1 *p. d.* do 2,0 *p. die.* (1 = 20 h.).

Euphtalmin. hydrochloric. — biały kryst. w H_2O ł. rozp. prosz. *Z.* Mydriaticum w 2—5% roztw. (0,1 = 90 h.).

Euphyllin = Theophyllin - Aethylendiamin — biały kryst. ł. w H_2O rozp. proszek. Diureticum. *W.* 0,2—0,6 *p. die* w tabl. lub rozczynie; także w lewatywach, czopkach, do wstrzykiw. śródmięśn. (1 = 100 h.).

Euporphin (Apomorphinbrommethylat) — bezbarwne, w H_2O ł. rozp. kryształy, stosow. zam. Apomorfiny. *W.* 0,005 *p. d.* co 2—3 godz. w roztw. wodn. lub w tabletk. (0,1 = 75 h.).

Eupyrinum (Vanillinaethylcarbonat-p-Phenetidin). *W.* Antipyretic. 1,0—1,5 *p. d.* 1—2 r. dziennie w proszku. (1 = 50 h.)

Euresol (Resorcinum monoacetic.) — żółtawy b. gęsty płyn w H_2O nierozp. *Z.* w chorob. skóry, zwłaszcza głowy w roztw. acetonow. 10—30%, maści 5—10%. (1 = 25 h.).

Eurobinum (Chrysarobintriacetat) — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. *Z.* w chorob. skórn. w rozcz. acetonowym 1—15% sam lub z eugallolem. (1 = 20 h.).

Europhenum (Isobutylorthocresoljodid) — żółty proszek w H_2O nierozp., lecz zwilżony wydziela jod. *Z.* zam. jodoformu w maści 3—10%, do zasypek sam lub *āā* z kw. borow. (1 = 60 h.).

Eurythrol — płynny wyciąg z wołowej śledziony. *W.* w anemii, błednicy 1—2 łyżeczek *p. die.*

Euscopol — chem. czyste Scopolaminum hydrobromic. Zastosowanie i dawki jak Scopolamina. (0,1 = 140 h.).

Eustenin (Theobrominnatrium-Jodnatrium) — gorzkawy ł. w H_2O rozp. proszek. Diureticum. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* do 3,0 *p. die.* (1 = 55 h.).

Eutannin — kw. organ. zbliżony do taniny, słodkawy. *W.* jak tanina dzieciom 0,25 *p. d.* 3 razy dziennie (1 = 15 h.).

Exalgin — (Methylacetanilid) — biały kryst. prosz.

w H_2O tr. rozp. Antineuralg. i Analget. *W.* 0,1—0,2 *p. d.* 1—3 r. dz. w proszk., koniaku, rumie. (1 = 45 h.).

Exodin (mieszanina eterów kwasów rufigallusow.) — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. Purgans. *W.* 0,5—1,5.

— **Extractum turionum abietis** (wyciąg krynicki z igliwia świerkow.) f. Nitribit, zam. przetworów obcych.

Fango — muł z gorących źródeł z Battaglia. *Z.* do okładów w gośćcu, neuralgiach, chorob. kobiec. (10 = 40 h.; 100 = 305 h.).

***Farfarae folia**, jak folia Althaeae. (100 = 20 h.).

Fel Tauri (recens). *W.* 5,0—15,0 *p. d.* z wodą aromat. *Z.* do lewatyw 1—2 łyżek. **Fel. T. depuratum siccum.** *W.* 0,2—1,0 krd. w pig. (1 = 10 h.). **Fel. T. inspissatum** *W.* 0,5—1,0 krd. w pig. *Z.* do lewatyw 5,0—10,0. (1 = 5 h.).

Feolathan — Ferro-ammonium lacticum. Brunatna ł. w H_2O rozp. masa. *W.* jak żelazo 3 r. dz. po 2—3 pig.

Fermentum Cerevisiae (Faex medicin.) — drożdże piwne (sicc. 10 = 30 h.). — W 3 postaciach: 1) świeże płynne, 2) ciastowate prasowane, 3) suche (= **Levurine, Furonculine, Mycodermin, Fermocyl**) *W.* desinfic. przew. pokarm.; p ł y n n e 3—4 r. dz. po łyżeczce przed jedz.; p r a s o w a n e 3 do 4 r. dz. po kawałku wielkości orzecha w piwie, wodzie sod.; s u c h e — 2—3 r. dz. po łyżeczce w piwie, wodzie sod. przed jedz. *Z.* w gonorrhoea vaginae: drożdże suche lub prasowane rozczynić wodą osłodzoną lub piwem, (żeby można je łatwo wstrzyknąć), wprowadzić do pochwy 10—20 cm^3 tego rozczynu, tamponem zamknąć pochwę, po 24 godz. tampon wyjąć a po 2—3 dniach powtórzyć wstrzykiw. Także do lewatyw u dzieci (1 łyżeczka świeżych drożdży na 50,0 ciepłej wody).

Ferratinum (sól sodowa kw. żelazibiałkow.) brunatny w H_2O rozp. proszek (6% Fe). *W.* w anemii, blednicy 0,2—0,5 *p. d.* 2—3 r. dz. w proszku, lub wodzie. (Tę samą nazwę nosi także i sam kw. żelazibiałkowy) (1 = 25 h.).

Ferratogen (związek żelaza 1% z nukleiną) — żółty w H_2O nierozp. proszek. *W.* 1,0—2,0 *p. d.* krd. w proszk.

Ferratose — likier z ferratyną (0,3% żelaza). *W.* 3 r. dz. po łyżce. (Istnieje także Arsenferratose — 0,003% arsenu i Jodferratose — 0,3% jodu).

Ferrichtholum (związ. Fe 3 5% z ichtyolem). *W.* 0,1 *p. d.* krd. w tabletk.

Ferrophosphat (Syrup. ferro-mangan-hypophosphor. compos. Matula). *W.* 2—3 łyżeczek dziennie przy jedzeniu w niedokrwistości, krzywicy, neurastenii i t. p. (1 Flak. = 200 h.).

Ferropyrinum (Ferripyrin = Antipyrin. ferrisesquichlorat.) — ciemno-czerwony w H_2O rozp. prosz. (12% Fe, 64% Antip.) *W.* jako haemostat. przy krwawien. żołąd. 0,5 w rozczynie, jako adstring. i jako żelazo 0,05 *p. d.* 3—4 r. dz. w 0,3—0,5% roztworze. *Z.* jako haemostat. in

subst. lub w 15—20% wodnym rozczynie do tamponów (1 = 35 h.).

Ferrosan (Syrup. Guajacoli ferratus) f. Kohn., zam. obcych przetwor.

Ferrum aceticum solutum (Liquor Ferri subacetici). *Z.* do okładów i injekcyj 1—2%. (10 = 5 h.) *W.* tylko jako **Tra ferri acet. aetherea** 10—50 kropli 3—4 r. dz. z syrupem. (10 = 15 h.).

— **albuminatum liquidum** (= Liquor ferri albuminati). *W.* ½—1 łyżeczki 3 r. dz. przed jedz. (100 = 60 — 120 h.).

— **cacodylicum** — szary w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,025 — 0,05 *p. d.* do 0,3 ! *p. die* w rozcz., pig. Także podsk. 0,025 — 0,1 *p. die* (zob. Alkarsodylum i Metharsinate) (1 = 20 h.).

— ***carbonic. saccharat.** *W.* 0,2—0,8 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., pig., pastylk. (10 = 10 h.). ***Pilulae ferri carbonici** (Blaudii, zawierają po 0,01 żelaza metal.). *W.* 1—3 pig. 3 r. dz. (10 szt. = 10 h.; 100 szt. = 75 h.).

— **chloratum.** *W.* 0,1—0,2 krd. w roztw. *Z.* do płukania gardła 2—5%. **Liquor ferri chlorati.** *W.* 0,2—1,0 krd. w syrupie, winie. **Tra ferri chlorati.** *W.* 5—30 kropli 3—4 r. dz. Patrz także Fe. sesquichlorat.

— **citricum ammoniat.** *W.* 0,2—1,0 krd. w pig., past., w winie (1 = 5 h.; 10 = 25 h.). ***F. citr. chiniatum** (= Chinin. ferro-citricum). *W.* 0,1—0,3 krd. w pig., proszk., winie (10 = 50 h.). **F. citr. oxydatum.** *W.* 0,1—0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., pig., roztw. Także podsk. 1 strzyk. 10% roztw.

— **glycerino-phosphoric.** — żółtawe w H_2O rozp. blaszki. *W.* 0,1—0,2 *p. d.* krd. w roztw., pig., winie. (1 = 10 h.).

— ***hydrooxydat. dialysat. liquid.** *W.* 5—15 kropli 3—4 r. dz. *Z.* jako haemost. i styptic. (10 = 10 h.).

— **jodatum saccharatum.** *W.* 0,2—0,5 *p. d.* do 2,0 *p. die* w proszk., pig., past., rozcz. (1 = 10 h.). **Liquor Ferri jodati** *W.* 5—10 kropli krd. w wodzie. ***Syrupus Ferri jodati** *W.* 1,0—5,0 krd. w mikst. z syrup. splx. (10 = 15 h.).

— ***lacticum** *W.* 0,1—0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w pig., proszk. (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

— **oxychlorat. solut.** (Liquor f. oxychl.). *W.* 0,2—1,0 krd., w rozcz., mleku. *Z.* nierozc. jako haemostat. z wodą 1:1—2 do zmywań.

— ***oxydat. saccharat.** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk., pig., z mlekiem. Przy zatruciu arszenikiem ¼—½ łyżeczki co kwadrans (10 = 15 h.; 100 = 120 h.). **Syrupus F. oxydati** *W.* 3—4 r. dz. po łyżeczce.

— **oxydat. lacto-saccharat.** *W.* 2—3 łyżeczek *p. die.*

— **peptonatum.** *W.* 0,1—0,5 w pig. (in lam. 1 = 5 h.). **Peptonate de fer Robin** 10—20 kropli 2 r. dz. przy jedzeniu. **Liquor mangano-ferri peptonati**, zob. Liquor.

— **phosphoric. i Fe. phosph. oxydat.** *W.* 0,1—0,5 krd. w prosz., pig. (10 = 20 h.).

— ***pomatum** (Malatis ferri) — patrz Pomi.

— ***pulveratum** (Limatura ferri). *W.* 0,05—0,2 krd. w proszk., pig., w czekoladzie. (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).

— **pyrophoshoric. oxydat.** *W.* 0,1—0,5 krd. w prosz. pig., wodzie sod. (10 = 15 h.). **Fe. pyroph. c. ammonio citrico.** *W.* 0,2—1,0 krd. w proszk., pig., mikst. (10 = 20 h.).

— ***reductum** *W.* 0,05—0,3 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., pig. (10 = 25 h.).

— ***sesquichloratum crystallis.** Tylko *Z.* w 10% rozcz. w Collodium. (10 = 5 h.). ***Fe. sesqu. solutum** (Liqu. f. sesqu.). *W.* 2—10 kropli krd. w znacznem rozcieńcz. *Z.* jako żrący nierozc., jako Styptic. 1:3—5 wody (na wacie), do płukanek, inhalacyi (5 kropli na filiżankę wody) i t. p. (10 = 5 h.). ***Solutio Fe. chlorati spirit.-aetherea = Spirit. Fe. sesquichl. aethereus** (krople Bestużewa). *W.* 0,3—1,5 krd. czysty lub w mikst. (10 = 10 h.).

— ***sulfuricum praecipitat.** *W.* 0,05—0,25 krd. w pig., past.; *Z.* do zasypek (z ałunem, węglem), przestrzyk. (0,5—2%), maści (5—20%), okładów (2—5%) i t. d. (10 = 10 h.). Do kąpieli zam. niego używa się **Fe. sulf. crudum** 30,0—60,0 na kąpiel, także do dezynfekcyi (100 = 5 h.).

Fersan = związek żelaza z nukleoproteiną — brun.-czekolad. prosz., w gorącej H_2O rozp. *W.* łyżeczkę 3 r. dz. przed jedzen. w H_2O, mleku, zupie; lub w pastylk. à 0,5. **Brom-Fersan** (Natr. Brom. 0,1; Fersan 0,5 w pastylk.). *W.* 3—4 past. 2 r. dz. przed jedzen. **Jod-Fersan** (Kali jodati 0,1; Fersan 0,4 w pastylk.).

Fetron — podstawa maści zam. waseliny. (10 = 20 h.).

Fibrolysin (Thiosinamin z Na. salicylic.) — biały w H_2O rozp. prosz. W handlu w rozczynie w wyjałow. ampułk. (0,2 Thiosinaminy w 1 ampułce). Używany zam. Thiosinaminy do wstrzyk. podsk., śródżyln. i śródmięśn. co 2—3 dni treść 1 ampułki.

Figol (Jahr) = Syrup. Caricar. compos. (z fig smyrneńsk.). Lekki purgans. *W.* łyżka dla dorosłych, łyżeczka dla dzieci (1 flaszka = 180 i 270 h.).

***Filicis maris Radix** (Rhizoma). *W.* 12,0—20,0 rozdzielone na 3—4 dawki w proszku, zawies., powid. na czczo) pulv. 10 = 15 h.). ***Extr. F. m.** *W.* 2,0—10,0 naczczo w kaps., zawies., pig. (1 = 50 h.; 10 = 385 h.).

Filmaron — żółty w H_2O nierozp. prosz. — zam. Extr. Filic. mar. *W.* 0,5—1,0, dzieciom 0,3—0,7 w ol. rycynow. W handlu tylko już gotowy 10% rozczyn w ol. rycyn. (Ol. Filmaroni).

Filmogen — rozczyn nitrocellulozy w acetonie — używany zam. Collod. elastic. (10 = 60 h.).

***Foeniculi fructus** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., inf. 5—10%, species. *Z.* do zmywań i wód oczn. w infus. (100 = 30 h.; pulv. 10 = 10 h.). ***Aqua foeniculi** *W.* łyżeczkami (100 = 20 h.). ***Ol. Foen.** *W.* 1—5 kropli w Elaeo-

sacchar. (1 = 5 h.). **Syrupus F.** *W.* jako corrigens, dzieciom łyżeczkami jako Expector. (10 = 10 h.).

***Foeni graeci semen.** *W.* 0,25 — 1,0 krd. w proszk., ziółk. *Z.* do okładów (pulv. 100 = 15 h.).

***Formaldehydum solutum** — formalina — nasycony (37%) roztwór wodny formaldehydu. Do dezynfekcyi rąk (1/2%), narzędzi (10%), do płukanek (0,1%), w dentystyce (5—20%), pędzlowań np. nóg przy ich poceniu się (nasycony) i t. d. Także do dezynfekcyi mieszkań (do zmywania podłóg, ścian) (10 = 5 h.; 500 = 160 h.). Pastylki formalin. (paraform) służą do dezyn ekcyi mieszkań (nagrzany w aparacie paraform przekształca się w gaz — formaldehyd); na 1 m³ przestrzeni 2—3 pastylek. **Sapo Formalini liquid.** (f. Tlen). *Z.* do mycia rąk; przeciw potom nożnym i t. p.

Formamint w tabletk. (à 0,01 Formaldehydu z mentol. i cukr. mleczn.) do dezynf. ust i gardła 3—6 tablet. *p. die.*

Forman — chlorek metylo-mentolowy — płyn oleisty. *Z.* w Rhinitis w postaci waty, lub zwilżon. wodą pastylek (do wdychania).

Formanilid — bezbarwne igiełki w H_2O rozp. Antipyret. i Analgetic. *W.* 0,15—0,25 *p. d.* 2—3 r. dz. w opłat. *Z.* wdmuchiw. do krtani *ãã* z amylum, injekc. do cewki 2—3% (dla znieczul.).

Formicae rufae. *Z.* do kąpieli ½—1 kgr. ***Spiritus formicarum** *Z.* do nacierań, zmywań, kąpieli (10 = 10 h.; 100 = 90 h.).

Formicin (Formaldehydacetamid) — w handlu gęsty żółty płyn w H_2O rozp. Antiseptic. *Z.* do injekcyj w tkanki (2—5%), przepłukiw. pęcherza (2%).

Formurol (Urotropin-Natr. citric.) — biały kryst. w H_2O rozp. prosz. *W.* 1,0 *p. d.* 2—5 r. dz. w dnie.

Fortoinum (Formaldehydcotoïn) — żółty krystal. prosz. w H_2O nierozp. *W.* w biegunkach 0,25 *p. d.* 3 r. dz. *Z.* w tryprze 0,1%; do pędzlow. migdałk. ½—1% w roztw. alkoh.-wodn. (0,1 = 45 h.).

Fortossan = Phytin + cukier mleczny (dla oseseków zam. Phytinum). *W.* dzieciom do 2 lat odpow. do wieku 4—16 dołączonych do opakowania miarek *p. die* w mleku lub papce. (Wyrób Tow Akc. w Pabjanicach).

***Frangulae Cortex** *W.* odwar 10,0—25,0:200,0 co 2 godz. łyżka, lub ziółka. (10 = 5 h.). **Extr. Fr. fluid.** *W.* łyżeczkami.

Fucol — tłuste oleje z wyciągiem z alg, zawierających jod — zam. tranu, od którego jest gorszy.

***Fungus igniarius** (vel Chirurgorum). *Z.* haemostatic. (10 = 20 h.).

——— — ***Laricis** = Agaricus albus. *W.* 0,1—0,3! *p. d.* do 1,0! *p. die* w proszk., pig. (pulv. 10 = 10 h.).

——— — ***Secalis** (= Secale cornutum) *W.* 0,3—1,0! *p. d.*

do 5,0! *p. die* w proszk., pig., naparze, odwarze (2,0 do 5,0:100,0) (10 = 15 h.; pulv. 1 = 10 h.). ***Extr. Fungi Sec.** *W.* 0,1—0,5! *p. d.* do 1,5! *p. die* w proszk., pig., roztw. Także podsk. 0,05—0,5! *p. d.* Patrz także Ergotin. (1,0 = 20 h.). **Extr. F. Sec. dialysatum** w dawkach jak poprzedni, lecz lepszy do wstrzykiw. podsk. ***Extr. F. Sec. fluidum** *W.* 1,0! *p. d.* do 3,0! *p. die* (10 = 30 h.; 100 = 235 h.). **Tra Sec. cornuti** *W.* 10—30 kropli krd.

Furonculine patrz Ferment. Cerevisiae.

Gadose — podstawa maści (lanolina + tłuszcz jaja kurzego).

***Galbanum Gummiresina** *W.* 0,3—1,0 krd. w pig. lub zawies. *Z.* do lewatyw 2,0—5,0 w zawies. z żółtkiem, do plastrów (10 = 25 h.).

***Galeopsidis Hb.** *W.* 15,0—25,0 *p. die* w inf., decoct. (10 = 5 h.).

Gallacetophenon (Pyrogallol z grupą acetylową) — jasno-żółty prosz., w H_2O tr. rozp. *Z.* w maści 10% zam. pyrogallolu, od którego jest mniej trujący. (1 = 15 h.).

***Gallae.** *W.* 0,3—1,0 krd. w proszk., pig., decoct. *Z.* do zasypek, maści (10—15%), płukanek (odwar 1—5%), kąpieli (100,0—200,0) i t. p. (10 = 10 h.). ***Tra Gallarum** *W.* 10—40 kropli krd. *Z.* do pędzlowań, wcierań, płukanek, przestrzykiw. (2—10%) i t. p. (10 = 10 h.).

Gallicinum (Methylaether kw. gallus.) — biały w H_2O rozp. prosz. *Z.* w okulist. do zasypek (in subst.) (1 = 25 h.).

Galloformin = Urotropin + kw. gallus.

Gallogen — pokrewny z taniną złotawy proszek w H_2O nierozp. Adstring. jelitowy. *W.* 0,3—0,5 krd. w opłatk.

Gastrosan = Bismutum bisalicylic.

Gelanthum — mieszanina Tragacanthy z żelatyną z dodatk. gliceryny, thymolu i wody różanej — zalecane przez Unnę vehiculum do środk. lekarsk. naskórn.

***Gelatina animal. alba** *W.* w krwotok. wewn. ciepły 5—10% rozczyn łyżkę co $^1/_4$—1 godz. *Z.* do pokryw. zranion. miejsc (1%), do wstrzykiw. do nosa przy epistaxis (wyjałowiony 2% rozcz.), do kąpieli ($^1/_2$—1 kgr.) i głównie jako constituens do leków (10 = 15 h.).

Gelonida — nazwa łatwo się rozpadając. tabletek z dodatk. środków lekar. (np. G. Arhovini).

Gelosan — kapsułki z Ol. Santali, Salol, Urotropin (f. Bobakowski Varsoviae). *W.* w tryprze 3—4 kaps. *p. die.*

Gelsemii radix (10 = 5 h.), stosow. głównie jako: **Extr. fluid. G.** *W.* 1—3 kropli krd. (10 = 30 h.) lub lepiej **Tra Gels.** *W.* 5—10 kropli krd. w Neuralgia Trigemini, Asthma. (10 = 15 h.).

***Gentianae Rd.** *W.* 0,3—1,0 krd. w proszk., pig., inf., decoct. (3—10%), winie (pulv. 10 = 5 h.). ***Extr. G.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig. mikst. (1 = 5 h.). ***Tra G.** *W.* 1,0 do 2,0 krd. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

Geosot (Guajacolum valerianic.) — płyn oleisty, rozp. w wyskoku i eterze. *W.* 0,2—0,4 krd. w kaps. żelat. *Z.* do pędzlow., wstrzykiw. w chore miejsca (0,25 do 0,5 raz tygodniowo). (1 = 30 h.; 10 = 220 h.).

Glidine — białko roślinne z mąki pszennej, żółtawy w H_2O pęczniejący proszek. *W.* 25,0—30,0 jako Nutriens. Także w połączeniu z Arsenem (Arsan), Bromem (Brom-Gl.), żelazem, jodem, rtęcią.

***Globuli Martiales** do kąpieli około 4 kul. Patrz także kalium ferro-tartaric. (1 szt. = 30 h.).

Glutol (Żelatyna formalinowa). Antisept. (10 = 120 h.).

Gluton przetwór żelatyny odżywczy — biały w H_2O rozp. prosz.

***Glycerinum** *W.* 3,0—6,0—40,0 *p. die. Z.* z wodą do wcierania, pędzlow., do lewatyw (2,0—5,0), także jako constit. i excip. rozmait. środków (100 = 60 h.). ***Suppositoria Gl.** z Natr. carbonic. 5% i Stearinum 9% (1 szt. = 10 h.). ***Unguentum Gl.** do opatrunk. (10 = 10 h.; 100 = 85 h.).

Glycerophosphate Robin = Calcium i Natrium glycero-phosphoricum.

Glycogenal — pokrewny z Glykogenem, biały w H_2O rozp. proszek. Roborans. *W.* 1,0—1,5 naczczo w winie.

Glycosal (Glycerin. salicylic.) — biały kryst. w H_2O rozp. prosz. Antirheumat. (1 = 25 h.).

Gomenol — olej eter. z liści Melaleuca — *W.* 0,25 krd. w kaps. w gruźlicy, krztuścu. *Z.* do lewatyw, wstrzykiw. śródmięśn. (1 = 25 h.).

Gonorol (przetwór ol. santał.). *W.* 10—20 kropli 2—3 r. dz. na cukrze, w pig., kaps. (1 = 20 h.; 10 = 170 h.).

Gonosan (Kawasantal) w tryprze. *W.* w kaps. żelat. à 0,3 do 6—9 kaps. *p. die* przy jedz.

***Gossypium depuratum** = wata (10 = 15 h.; 50 = 38 h.). **Cortex radicis G.** — Haemostat. *W.* 2,0—10,0 *p. die* w infus. (10 = 10 h.). **Extr. fluid. rad. G.** *W.* 2,0—4,0 krd. **Extr. spirutuos. G.** *W.* 0,1—0,5 krd. w pig.

***Graminis Rd.** *W.* odwar 5—10% (100 = 20 h.). ***Extr. Gr.** *W.* 1,0—2,0 krd. w pig., roztw., także const. do pig. (10 = 35 h.).

***Granati Cortex** *W.* 30,0—50,0 w macer., odw. lub wysk. infus. (zmieszane z Ol. Ricini) (10 = 15 h.). ***Extr. Gr.** *W.* 5,0—10,0 w kaps., mikst. (1 = 15 h.; 10 = 125 h.).

Grandira — 30% maść kalomelowa.

Gratiolae Hb. Drastic. *W.* 0,2—1,0 *p. d.* do 3,0 *p. die* w pig., proszk., odwarze 2—10%. **Extr. G.** *W.* 0,05—0,5 w pig., roztw.

Grindeliae (Folia et Flores) w astmie, krztuścu. *W.* 1,0—2,0 krd. w inf. **Extr. fluid. G.** *W.* 0,5—1,5 w syrupie. (10 = 15 h.).

Griserin stara i nowa (mieszanina Loretyny z Na carbon., wzgl. Na bicarbon.), usilnie reklamowana w gru-

źlicy — o wątpliwej wartości. Żółty w H_2O tr. rozp. prosz. *W.* 0,25—0,5 *p. d.* 2 r. dz. (1 = 55 h.).

Gua(ja)camphol (Ester gwajakolowy kw. kamfor.) biały nierozp. prosz. *W.* 0,2—1,0 przeciw nocn. potom suchotn. (1 = 45 h.).

Gua(ja)cetin (Fenooksyoctan sodowy) — biały w H_2O rozp. prosz. nietrujący. *W.* w gruźlicy 0,5 w opłatk. lub tabletk. 3—4 r. dz. (1 = 45 h.).

***Guajaci lignum** *W.* 15,0—30,0 *p. die* w ziółk., odwarze (10 = 5 h.). ***Resina Guajaci** *W.* 0,3—1,0 krd. w pig., proszk., zawies. (10 = 20 h.). ***Species Lignorum** (L. Guajaci, L. Juniperi, Rd. Sassafras āā 20; Rd. Bardanae, Rd. Sarsapar., Rd. Liquir., L. Santali rubr. āā 10). *W.* odwar (2 łyżki na litr odwaru *p. die*) (100 = 50 h.). ***Tra Guajaci** *W.* 15—50 kropli krd. w mikst. (10 = 10 h.).

Guajacolperdynamin — przetwór Hemoglobiny z 5% Natr. sulfoguajacolic. *W.* w gruźlicy, chorob. płuc.

——— **Guajacolum puriss.** *W.* 0,1—0,2 *p. d.* 3 r. dz. w kaps., pig., winie, tranie; powoli dochodzić do 1,0 *p. die.* *Z.* jako antipyretic. do pędzlowania skóry 1,0 *p. die* w 25% roztw. alkoh. **G. benzoicum** (Benzosol) — biały kryst. w H_2O nierozp. prosz. *W.* 0,25 *p. d.* 3 r. dz.; dawkę tę można potroić. (1 = 10 h.). ***G. carbonicum** (Duotal) *W.* 0,1—0,5! *p. d.* do 5,0! *p. die* w opłat. (1 = 10 h.; 10 = 80 h.). ****Syrup. G. compos.** (Kali sulfo-guajacol. 10, Aqua 40, Syrup. Aurant. pericarp. 100) — zam. Siroliny i podobn. przetwor. *W.* 3—4 łyżecz. *p. die.* (10 = 10 h., 100 = 80 h.). **Syrup. G. compos. „Hell“** o podobnym składzie, lecz z dodatkiem Stomachicum i Ammonium petrosulfolicum (1 flaszka 3 kor.; 1 pudełko kapsułek 2 kor.) zob. Aphthisin. **G. salicylic.** (Gwajakolsalol) — biały w H_2O nierozpuszczalny prosz. *W.* 0,—1,0 krd. w opłatk.
(1 = 50 h.).

Guajakose — płynna Gwajakol-somatoza.

Guajatolin, zob. Kalium sulfoguajacolicum.

***Guarana** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk., inf. (pulv. 1 = 10 h.). ****Pulvis G. compos.** (Gu. 0,5, Natr. salicyl. 0,3, Chinini bisulfur. 0,2) w opłatk. (1 szt. = 10 h.; 10 szt. = 85 h.).

Guatanninum (Guajac. tanno-cinnamylic.) *W.* w pigułk. à 0,05.

Gujasanol (Guajacol. diaethyloglycocolicum hydrochlor.) — biały w H_2O rozp. prosz. Nie trujący. *W.* 1,0 — 2,0 krd. do 10,0 *p. die.* *Z.* do zmywań 2%, w okulist. 1%, do przepłukiw. żołądka i pęcherza 0,02—0,1%. Także **Solutiones G. comp.** f. »Banke« w wyjałow. ampułk. (10 amp. = 400 h.).

***Gummi acaciae** *W.* 1,0—5,0 krd. w proszk., rozp., z syrup. *Z.* do lewatyw (1:3 wody), płukanek (10—20%); także do past, mleczanek, pig. (pulv. 10 = 20 h.). ***Mixtura gummosa** (G. acac. 6, Sacch. 4, Aq. 90). *W.* ły-

żecz. czysta lub do mikstur. ***Mucilago G. acac.** (G. Acac., Aq. Calcis āā) czysta lub do mikst., jako constit. do leków (10 = 5 h.). ****Pasta gummosa** (G. Ac. z cukrem, białk. jaja i wodą pomar.) (10 = 15 h.). ***Pulvis gummosus** (G. Acac. z cukrem, skrobią, lukrecyą) — constit. do proszk. pig. (10 = 10 h.).

——— ***Gutti Gummiresina** *W.* 0,01—0,3! *p. d.*, 1,0! *p. die*, w pig., proszk. (1 = 5 h.).

Gymnema silvestre. Liście do żucia przed zażyciem gorzkiego lekarstwa. Patrz Ac. gymnemic.

Gynoval (isoborneolester kw. izowaleryanowego) — bezbarwny aromat. płyn. *W.* w nerwicach 3 r. dz. po perełce à 0,25.

Haemalbumin (preparat krwi z hemoglobiną i hematyną) — ciemny w H_2O rozp. prosz. *W.* 1,0—2,0 krd. (10 = 50 h.).

Haematicum Glausch — przetwór żelazowo-mangan. (1 flaszka = 260 i 150 h.).

Haematogen — odwłókn. i oczyszcz. krew wołowa, ciemny płyn. *W.* 2 r. dz. po łyżce, dzieciom po łyżeczce.

Haemogallol — odtlen. i odwłókn. krew wołowa (ok. 0,4% Fe) — ciemny prosz. w H_2O nierozp. *W.* 0,1 — 0,5 *p. d.* 3 r. dz. w proszk., pastylk., czekol. (1 = 25 h.).

Haemoglobinum Poehl w proszku, pigułk. i tabletk. *W.* 1,0—2,0 *p. die.*

Haemoglyphosphat Poehl = Haemoglobinum + Glycero-phosphate. *W.* w tabletk. à 0,3.

Haemol — jak Haemogallol (zawiera około 3% Fe). W handlu także związki hemolu z arsenem, bromem, jodem i t. d. (1 = 20 h.).

***Haematoxyli Lignum** (= L. Campechian.). *W.* 0,5 —1,5 krd. w odwarze 5—10%. (100 = 15 h.). **Extr. L. C.** *W.* 0,5—1,0 krd. w pig., proszk. (10 = 30 h.).

***Hamamelidis folia** *W.* 0,1—0,5 krd. w proszk., odwarze (10—20%), pig. (10 = 10 h.). ***Extr. H. fluidum** *W.* 2,0—4,0 *p. d.* krd. (10 = 30 h.; 100 = 235 h.).

Hedonal — pochodny uretanu — biały kryst. prosz. Hypnotic. *W.* 1,0—2,0 w proszk., popić wodą. (1 = 35 h.).

Helkomen (dwubromobetaoksynaphtolan bizmutu) — żółtawy bezwonny proszek, używany zam. jodoformu, zwłaszcza w maści 10—20%.

Hellebori Rd. *W.* 0,02—0,3! *p. d.* do 1,2! *p. die* w proszk., pig., odwarze. **Tra H.** *W.* 0,5—1,0 krd.

Helmitol = Urotropin novum (anhydromethylenocitric.) — biały kryst. w H_2O rozp. prosz. *W.* przy schorzen. dróg mocz. 1,0 *p. d.* krd. w wodzie. *Z.* 1—2% roztw. do przepłukiw. pęcherza. (10 = 175 h.).

Hemisine — przetwór nadnercza, jak adrenalina. W handlu »Soloid« — tabletki do wstrzykiwań i »Tabloids» do użytku wewn.

Hermophenyl (Hydrargyr. — natrium-phenyl-disul-

fonat.) — biały w H_2O rozp. prosz. (40% Hg). *W*. 0,02 do 0,04 *p. d.* 2 r. dz. w pig. *Z.* w 1—2% roztworze.

***Herniariae Hb.** *W*. w ziółk. i odwarze 5—15% (10 = 5 h.; 100 = 45 h.).

Herniol — wyciąg płynny z liści Herniar. i Uva Ursi. *W*. 15—25 kropli 3 r. dz. w szklance wody.

Heroinum = *Morphinum diacetylic. **H. hydrochloric.** — biały w H_2O rozp. prosz. *W*. 0,003 *p. d.* do 0,01! *p. die* w roztw., pig., proszk.; także podsk. 0,003 *p. d.* Przy stosowaniu unikać alkaliów i węglanów tychże, garbnika. (0,1 = 35 h.).

Hetokresolum (Cinnamyl-m-kresol) — biały kryst. prosz. w H_2O nierozp. Antisept. i Adstring. *Z.* do zasypek na rany, do wstrzykiw. w gruźlicy kości (1 = 50 h.).

Hetol (Natr. cinnamylic.) — biały w H_2O rozp. prosz. W gruźlicy podsk. i śródżylnie 0,1 cm^3 5% jałowego rozczynu 2—3 r. tygodn.; można powoli dojść do 1 cm^3. (1 = 20 h.).

Hetralin = Dioxybenzol-urotropin — białe igiełk. kryszt. w H_2O rozp. *W*. jak urotropina 0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. (1 = 25 h.).

Hexamethylentetramin (10 = 20 h.) = Urotropin.

Hirudo — pijawka (1 szt. = 20 h.).

Histosan — związek białk. gwajakolu — brunatny w H_2O nierozp. prosz. *W*. 0,3—0,5 *p. d.* 3 r. dz. w opłat.

Holocainum hydrochloric. do znieczulen. miejsc. tylko w okulist. do zakrapl. 2—4 kropli 1% roztw. B. trująca, podsk. niebezpieczna (0,1 = 15 h.).

Homatropinum hydrobromic. *W*. przeciw potom nocnym 0,001! *p. d.* do 0,003! *p. die* w pig. *Z.* Mydriatic. w 1/2— 1% rozcz. *Podsk.* 0,001! *p. d.* (0,01 = 30 h.).

Honthinum (Albumintannat) — szary w H_2O nierozp. prosz. W nieżyt. jelit. *W*. 1,0 w proszk. 3—5 r. dz. (10 = 120 h.).

Hopogan identyczny z Magnesium-perhydrol. (10 = 240 h.).

Hydrargyrol (p-fenylotionian rtęciowy) — brunatne blaszki w H_2O rozp. *Z.* zam. sublimatu (nie ścina białka, mniej trujący) i w takichże dawkach.

***Hydrargyrum** (rtęć metal.) — dawniej używana w Ileus 100,0—200,0 jednoraz. (10 = 20 h.). ***Emplastrum H.** 20% (10 = 20 h.; extensum 100 cm^2 = 25 h.). ***Unguent. H.** (cinereum 30%) *Z.* do wcierań w kile, miejscow. zapaleniach, po 0,5—2,5 *p. die;* także przeciw pasożytom skórnym. (10 = 20 h.). ****Unguent. H. mitius** (10%) — stosowana podobnie. (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

— **aethylochloratum.** Podsk. 1/2—1 strzyk. 1% roztw.

— **benzoïcum.** rozp. w alkoholu i roztw. soli kuch. *Z.* do okładów 0,2—0,4%, do wstrzyk. do cewki 0,1%, podsk. 0,3% (z dodatk. kokainy) 1 strzyk. *p. die* (1 = 10 h.).

— ***bichloratum ammoniatum** (= H. praecipitat. album). *Z.* do maści 4—10% w chor. skóry; 1—2% w okulistyce. (1 = 5 h.; 10 = 30 h.).

— — ***bichlorat. corrosiv.** (sublimat). *W.* 0,003—0,03! *p. d.* do 0,1! *p. die* w pig. (często z opium) tylko po jedzeniu. *Z.* do zmywań 0,05—0,1%, także w postaci gazy, waty sublimat.; do przyżegania kłykcin 10% w collodium, alkoholu; do płukanek i wziewań 0,02—0,05%; wstrzykiwań do pochwy i cewki 0,05—0,1%; do wód ocznych 0,01%; do kąpieli (1,0—3,0 na kąpiel); do maści 2—4%. Także podsk. z dodatk. soli kuch. lub morfiny (np. Sublimati 0,1, Natr. chlor. 1,0, Aq. dest. 10,0 S. ½—1 strzykawki; wogóle do 0,01 *p. d.*) i t. d. (1 pulv. = 5 h.; 10 = 20 h.). ***Pastilli H. bichlorati corros.** à 0,5 (10 szt. = 50 h.); à 1,0 (10 szt. = 60 h.). **Pastilli Sublimati perforati** (f. Zahradnik) zam. obcych wyrobów.

— **bijodatum** (rubrum) *W.* 0,005—0,02! *p. d.* 0·06! *p. die* w pig., rozp. (z Kal. jodat.). *Z.* do maści 1—5%, do pędzlowań 0,5—1% i t. p. (1 = 10 h.; 10 = 90 h.).

— **carbolicum** (phenylicum) *W.* 0,02—0,03 *p. d.* 3 r. dz. w pig.

— ***chloratum mite** (laevigatum) = Kalomel. *W.* 0,02—0,05 *p. d.* 2—3 r. dz. (antiluetic.); 0,1—1,0 (laxans). *Z.* do zasypek, maści (5—15%) i t. p. (1 = 5 h.; 10 = 20 h.). Prócz przetworu oficyn. istnieją: **H. chl. mite vapore paratum.** *W.* w dawkach o ½ mniejszych, *Z.* używane także do zasypek do oczu, krtani, nosa (z cukrem 1:2—10) (1 = 5 h.). **H. chl. mite via humida parat.** *W.* w dawk. jak Calomel vapore parat. (1 = 5 h.).

— **cyanatum** w kile i błonicy. *W.* 0,005—0,02! *p. d.* 0,06! *p. die. Z.* do płukanek 0,01%.

— **formamidatum solutum** (1%). Podsk. 1 strzyk. Pravaza (= 0,01 Sublimatu). (10 = 10 h.).

— **imidosuccinicum.** Śródmięśniowo ½—1 cm³ 2%-go rozczynu w kile (około 25 wstrzykn.) (1 = 50 h.).

— — ***jodatum flavum** *W.* 0,01—0,05! *p. d.* do 0,2! *p. die* w pig., past. *Z.* do maści ocznych 1—3%, do maści zwykł. 2—10%. (1 = 5 h.).

— **oleinicum** — w lues, gośćcu, chorob. skórn. *Z.* w maści 15% do wcierań (1—2 r. dz. po 0,5—1,0); dla zmniejsz. bolesn. dodać Morphinum purum. (10 = 25 h.).

— **oxycyanatum.** B. silny antyseptyk. *Z.* zam. sublimatu w rozcz. 0,1—0,3%. Także podsk. 1 cm³ roztworu 1%. (1 = 10 h.).

— — ***oxydatum flavum** (via humida parat.) *W.* 0,006—0,03! *p. d.* do 0,1! *p. die* w proszk., pig. *Z.* do zasypek z cukrem, do maści zwykł. (2—5%), ocznych (½ do 1%); także wstrzyk. śródmięśn. 1 cm³ 3% roztw. raz na tydzień (1 = 5 h.).

— **oxydat. rubrum** — stosowany jak poprzedni. (1 = 5 h.).

— **praecipitat. album** = *H. bichlorat. ammoniat.
— **salicylicum** *W.* 0,01—0,02! *p. d.* po jedz. do 0,075! *p. die. Z.* do okładów (1/4—1%) roztw. wodny z Kal. carbon. lub solą) do zasypek 5%, do maści 3—10%. Także podsk. i śródmięśn. (0,01 *āā* z Kal. carbon. w wodzie). (1 = 10 h.).
— **sulfuratum rubrum** obecnie tylko jako składnik Pulv. arsenic. Cosmi (patrz Ac. arsenic.). (10 = 25 h.).
— ***tannicum oxydulatum** *W.* 0,05—0,1 *p. d.* 2—3 r. dz. do 0,4 *p. die* w proszk., pig. (1 = 15 h.).
— **thymolo-aceticum** *W.* 0,005—0,01 *p. d.* do 0,1 *p. die* w pig. Także śródmięśn. raz na tydzień 0,1 w glicerynie lub płynnej parafinie. (1 = 10 h.).

***Hydrastidis Rd.** (canad.) *W.* tylko rzadko w Infus. (10 = 70 h.). Zwykle jako ***Extr. fluid. H.** *W.* 15—20—40 kropli 3—4 r. dz. w wodzie lub z winem (10 = 100 h.).

Hydrastininum hydrochloric. *W.* 0,01—0,03! *p. d.* do 0,1! *p. die* w pig. Lepiej podsk. 0,03 w 10% rozczynie. (0,1 = 180 h.).

Hydrastinum hydrochloric. *W.* 0,03—0,05 w kroplach krd. (0,1 = 105 h.).

Hydrochinon (Paradwuoxybenzol) — bezbarwne w H_2O rozp. kryszt. *W.* 0,2 *p. d.* do 1,0 *p. die* w roztw. lub proszku. *Z.* w okulist. do zmywań i okładów 1—2%; także podsk. 1—2 cm³ ogrzanego 10% rozczynu. (1 = 5 h.; 10 = 35 h.).

***Hydrogenium hyperoxydat. solutum** (3% H_2O_2) *W.* łyżeczkami krd. w błonicy, zatruciu c. Ac. hydrocyanico. *Z.* do płukanek, pędzlowań, oczyszczania ran, w dentyst., okulist., laryngol. w roztworze oficyn. lub rozcieńcz. 1—2 r. wodą (10 = 5 h.). Patrz także Hyperol, Peroxygenol, Perhydrol.

***Hydromel infantum** (Inf. Sennae comp. 3,0, Syr. mann. 1,0). *W.* laxans dzieciom łyżeczkami. (10 = 10 h.).

Hydropyrinum (Lith. acetylosalicylic.) zam. Aspiryny; biały w H_2O ł. rozp. proszek. *W.* 0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., pastylk. (1 = 20 h.)

——— ***Hyoscyami folia** *W.* 0,05—0,3! *p. d.* do 1,0! *p. die* w proszk., pig., inf. *Z.* do okładów, lewatyw (0,1—0,3 w inf.), wziewań (0,5—2,0:500), papierosów (10 = 15 h.). ***Extr. H. fol.** *W.* 0,02—0,1! *p. d.* do 0,5! *p. die* w pig., proszk., mikst. *Z.* do maści 10—20%, maści ocznych 5%, collyriów 2—4%, lewatyw (1 = 25 h.). ***Oleum H. fol. coctum** *Z.* do wcierań sam lub z chloroformem (10 = 10 h.; 100 = 85 h.).

Hyoscyaminum crystallis. Działanie i dawki jak atropiny, od której nie jest lepsza a często zanieczyszczona. (0,01 = 35 h.).

Hyoscinum — ogłaszane pod tą nazwą przetwory są identyczne ze Skopolaminą.

Hyperol Richter = Hydrogen. hyperoxyd. w stanie

stałym w proszku lub tabletk. Wygodny w praktyce i nieulegający zepsuciu przetwór do przyrządzania roztworów wody utlenionej o dowolnem stężeniu.

Hypnalum (Chloral-Antipyrin) — biały kryst. prosz. w H_2O rozp. Hypnotic. *W.* 1,0—2,0 w wodzie lub opłatk. (10 = 250 h.).

Hypnonum (Acetophenon). Hypnotic. niepewne. (1 = 20 h.).

Hypnoval Richter (Brom-isovalerian-amido-chloral) biały kryst. w H_2O nierozp. proszek. Hypnotic., Sedativ., Analgeticum. *W.* 0,5—1,0 *p. d. et die* w proszku, tabletk. (Fiolka z 10 tabletk. à 0,5 = 2 Kor.).

Hypophysinum »Poehl« — przetwór przysadki mózgowej. W akromegalii. *W.* 0,3—0,5 w tabletk., także w lewatyw. i podskórnie.

Hyrgol (Hydrargyrum colloidale) — ziarnista w H_2O rozp. masa. *Z.* do zasypek, pędzlowań (1—2%), maści (10 do 25%), plastrów, do wcierań i t. p. (1 = 30 h.).

Ibit (Bismutum oxyjodo-tannic.), jak Airol.

Ichthalbinum (białkan ichtyolu) — brunatny w H_2O nierozp. prosz. Tonic. i Antisept. *W.* 0,5—1,0 krd. przed jedz. w proszk., pig., tabletk. *Z.* do zasypek, tabaczki in subst. (1 = 20 h.).

Ichtharganum (związek srebra z ichtyolem). Antisept. i Adstring. *Z.* w okulist. ½—3%, do przestrzyk. cewki (0,02—0,2%) i pęcherza (0,02—0,05%), w tryprze pochwy tampony z 1—5% roztw. glicer.-wodn.; także w maści 10%. (0,1 = 10 h.).

Ichthynat — identyczny z ichtyolem.

***Ichtyocolla** do klarow. cieczy. *Z.* do lewatyw (10 = 75 h.).

Ichtyolum (Ammonium sulfoichtyolic.) — brunatna gęsta w H_2O rozp. ciecz. *W.* 1,0—2,0 *p. die* w pig., tabletk., kaps. (wogóle rzadko). *Z.* do maści 2—40%, do wstrzyk. w tryprze 1—3%, do plastrów, mydeł i t. p. (10 = 100 h.). Istnieją także i inne sole ichtyolowe, jak Natrium, Lithium, Zincum sulfoichtyolic. i t. d. pod najrozmaitszemi nazwami.

Ichtyomenthol f. Edelmann (prod. kond. ichtyolu, mentolu i Salicylanu mentol.). *Z.* antineuralgic., antirheumat. (1 flaszka = 100 h.).

Indoform (Ac. methylenaceticosalicylic.) — biały prosz. trudno w H_2O rozp. *W.* w dnie i gośćcu 0,5 *p. d.* krd. w proszk., tabletk. (1 = 45 h.).

***Ipecacuanhae Rd.** *W.* 0,01—0,05 krd. jako expector., diaphoret.; 0,3—1,0 jako emetic. w proszku, pig., infus., pastylk. *Z.* w infus. (0,5—1,5:100,0), do lewat. (pulv. 1 = 10 h.). ***Pastilli Ip.** (0,01 Rd. Ip.) *W.* 1—3 szt. *p. d.* jako expector. (10 szt. = 15 h.; 100 szt. = 100 h.). ***Pulvis Ip. opiatus,** patrz Opium. ***Syrupus Ip.** (Tra Ip. 10, Syrup. splx 90) *W.* łyżeczkami (expector.), łyżkami (eme-

tic.) (10 = 10 h.). ***Tra Ip.** *W.* 5—20 kropli — expector., do 50 kropli — emetic. (10 = 25 h.). **Vinum Ip.** *W.* 10 — 30 kropli jako expector. (10 = 25 h.).

***Iridis Rd.** (Rhizoma) *W.* constit. do pig., corrig. i t. p. *Z.* do pachnideł, proszk. do zębów, dzieciom do gryzienia (10 pulv. = 10 h.).

Irrigal — ocet drzewny w stałej postaci w proszk., tabletk. 1 tabl. odpowiada 10 cm^3 octu drz. *Z.* do przestrzykiwań pochwy 1—2 tabl. na 1 litr wody.

Isarol (Ichthyodin) — brunatny gęsty w H_2O rozp. płyn. *Z.* zam. ichtyolu do smarowań (nierozc.), pędzlow. (20% Collod.), maści 10%. (10 = 65 h.).

Isoform (Parajodoanisolum) — białe trudno w H_2O rozp. blaszki, przy nagrzaniu wybuch. W handlu jako proszek *āā* z Calc. phosphoric. i jako pasta *āā* z gliceryną. Desinfic. i desodor. *W.* 0,5 w proszku krd. w kaps. żel. *Z.* w proszk., paście, plastr., jako gaza (1—10%) i t. p. (1 = 25 h.; 10 = 200 h.).

Isophysostigminum sulfuric. — białe w H_2O ł. rozp. kryszt. *Z.* w okulist. rozczyn 0,00075:10,0 wody.

Isopral (Alcohol trichlorisopropylic.) — prosz. kryst. w H_2O tr. rozp. Hypnotic. niebezpieczne (1 = 45 h.).

Itrol (Argent. citric.) — biały trudno w H_2O rozp. prosz. Antiseptic. *Z.* do zasypek czysty lub z cukrem mleczn., do zmywań (1:4000—10000), w okulistyce (Itrol Crèdè pro oculis 1:8000), do cewki mocz. (0,01—0,02%), do maści 1—2%. (1 = 50 h.).

***Jaborandi Folia.** *W.* infus. 3,0—6,0:150 jednorazowo. *Z.* do lewatyw w infus. (10 = 20 h.).

***Jalapae Rd.** (Rhizoma). *W.* 0,05—0,25 krd. — rozwalniaj.; 0,3—0,5 — purgans; 1,0—2,0 — drasticum w proszk., pig., powid. (pulv. 10 = 15 h.). ***Resina J.** *W.* 0,05—0,2 — laxans; 0,3—0,5 — drastic. w pig., proszk. (1 = 40 h.). **Sapo Jalapinus** (Resina J. + Sapo medic. *āā*) *W.* w dawkach 2 r. większych, niż Resina J. (1 = 15 h.). ***Pilulae laxantes**, patrz Aloë.

Jecoferrol (Tran jodowo-żelaz. aromat. f. Franzos w Tarnopolu) — stosowany zam. tranu w krzywicy, zołzach, niedokrwistości, blednicy. (1 flaszka = 250 h.)
J. phosphoratum — podobnie jak poprzedni, a także w drgawkach dziecięcych, rozmiękczeniu kości (1 fl. = 160 h.)

Jecorin, Jecorol (Syrup. jodotannicus phosphoric. f. Bukowski), używane zam. tranu.

Jequiritol — roztwór Abrinum — toxalbuminy z nasion Abrus precator. (Jequirity). *Z.* w okulist. zam. Infus. Semin. A. prec. W handlu 4 rozczyny o rozmaitej sile. Dla wywołania ophthalmii zaczynać zawsze od 1 kropli najsłabszego rozcz. Zbyt silne zapalenie usuwa **Jequiritolserum** (surowica uodpornion. zwierząt).

Jodalbacid (10% związ. białk. jodu) — żółtawy w H_2O

rozp. prosz. *W.* w Lues zam. Kali jodat. 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. w proszk., tabletk. (1 = 25 h.).

Jodalosa (peptonjod); 20 kropli = 1,0 Kali jodat. *W.* 10—20 i więcej kropli *p. d.* 2—3 r. dz. po jedz.

Jodfersan zob. Fersan.

Jodipinum — związek jodu z Ol. sesami — w Lues. *W.* 2—3 łyżecz. *p. die* 10% prepar. *Z.* do nacierań prepar. 25% Podsk. 5—15 cm^3 *p. die* prepar. 10%. W handlu także 10% Jodipinemulgat i tabletki jodipiny 25% à 0,2 (1,0 Jodipiny 10% = 0,13 Kali jodat.). (10% 10 = 80 h.; 25% 10 = 135 h.).

Jodival (alfa-monojod-isovaleryl-urea) zawiera 47% jodu. *W.* w tabletk. à 0,3 *p. d.* 3 r. dz. (1 = 60 h.).

Jodlecithin Richter — związek lecytyny z jodem (ok. 30% jodu). *W.* 0,2—0,5 w pigułk., tabletk.

Jodocon f. »Laokoon« (Peptonum jodat.) w tabletk. à 0,05 jodu, co odpowiada 0,2 Kali jodati (20 tabl. = 300 h.).

Jodofan — mieszanina Formaldehydu z Jodem i Rezorcyną; lepiej przepisyw. magistraliter (1 = 30 h.).

Jodoformin (związ. jodoformu 75% z urotropiną) (1 = 25 h.) i **Jodoformogen** (związek białk. jodoformu 10%) (1 = 15 h.). *Z.* do zasypek, maści (10%).

——— ***Jodoformium.** *W.* 0,02—0,2 ! *p. d.* do 1,0 ! *p. die* w pig., pastylk., kapsułk., w roztw. eterow., w perełk. *Z.* do zasypek na rany czysty lub z cukrem, do maści 5—10%, czopków (0,5—1,0), świeczek, do wstrzykiwań w ropnie (10% mieszanka w glicerynie, oliwie), do pędzlowań (10% Collodium), także jako wata, gaza jodoform. i t. p. Do odwonienia jodoformu dodać Bals. peruv., Ac. carbol., Ol. Ligni Sassafras i t. p. (1 = 10 h.; 10 = 85 h.).

J bituminatum zam. Jodoformu w Ulcus molle, U. cruris (1 = 15 h.).

Jodogallicin — związek bizmutu z jodem i gallicyną — bezwonny, ciemny proszek w zwykł. środk. nierozp. *Z.* zam. jodoformu.

Jodolmentholum (mięsz. 99 cz. Jodolu + 1 cz. Mentolu). *Z.* w laryngologii do zadmuchiwań.

Jodolum (Tetrajodpyrrol) — brunatnawy tr. w H_2O rozp. prosz. (ok. 89% jodu). *W.* 0,2—0,5 *p. die* w opłatk., pig. *Z.* jak jodoform (1 = 35 h.) **Jodolen** — związek białkowy jodolu — żółtawy proszek bez zapachu. *Z.* zam. jodoformu. *W.* nieodpowiedni.

Jodomenin — związek białkowy jodu z bizmutem w tabletk. *W.* 3 r. dz. po 1—2 tabl. à 1,0 (1 tabl. = 0,06 Kali jod.).

Jodophenin (Jodphenacetin) *W.* 0,5 *p. d.* w opłatk. (w gośćcu). *Z.* zam. jodoformu. (1 = 40 h.).

Jodopyrin (Jodantipyrin) — bezbarwne igiełki w H_2O prawie nierozp. Antipyret., Antirheum. *W.* 0,5—1,0 krd. w proszku i popić wodą (1 = 30 h.).

Jodothyrin, patrz Thyrojodin.

Jodtranol Matula zob. Liquor mang.-ferri pept.
——— ***Jodum.** *W.* 0,005—0,03! *p. d.* do 0,1! *p. die* najlepiej w wodn. roztw. Kali jodat., także w alkohol., eterze, glicerynie. *Z.* żrący (Jodi 3,0; Kali jod., Aq. dest. *āā* 6,0 lub 1:2 z gliceryną); do pędzlow. (10% w Collodium lub Glicerynie); do płukanek (0,1—0,2%), wód ocznych (0,05%) z dodatk. Kali jodat.; do maści 5—10%; kąpieli (7,5—15,0 na kąpiel) i t. d. (1 = 10 h.; 10 = 75 h.). ***Tra Jodi** (1:9 Alkoholu) *W.* 0,1—0,3! *p. d.* do 1.0! *p. die. Z.* do pędzlowań czysta lub z gliceryną, collodium; do wstrzykiw., płukanek (1:100 wody) i t. p. (10 = 20 h.; 100 = 170 h.). **Tra Jodi decolorata** — bez wartości. (10 = 25 h.). Plamy po jodzie można zmyć rozczyn. amoniaku.
Jodum trichloratum — żółty w H_2O rozp. proszek. Antiseptic. *W.* (rzadko) w dyspepsyi z rozcz. 0,1:150 po łyżeczce krd. *Z.* w okulist. 0,02%, zresztą 0,05—0,1%.
Jodylin (Bismutum jod-salicylic.) — szarawy proszek. *Z.* zam. jodoformu.
Jothion (Dijodhydrooxypropan) — płyn oleisty w H_2O tr. rozp. (około 80% jodu), łatwo wessalny. *Z.* w maści 25—75%, do pędzlowań czysty lub z oliwą (2,0—4,0 *p. die*). Przy stosowaniu w maści unikać wszelkich zawierających wodę podstaw (Resorbina, Mitin, Vasenol, Ung. leniens i t. d.) (1 = 35 h.; 10 = 290 h.).
***Juglandis folia** *W.* w zołzach 5,0—10,0 *p. die* w odwarze. *Z.* do przestrzyk. (infus.), do kąpieli (½—1 kgr.) i t. d. (100 = 35 h.).
***Juniperi fructus** (baccae) *W.* 1,0—2,0 krd. w proszk., powidełk., ziółk., infus. (5—10%). *Z.* do wziewań, nakadzań, kąpieli (inf. ze 150,0) (100 = 25 h.). ***Lignum J.** — do Species Lignor. (100 = 15 h.). ***Oleum J.** *W.* 2—5 kropli krd. na cukrze lub w alkoh. *Z.* do wcierań, maści drażniąc. (10 = 30 h.). ***Oleum J. empyreumatic.** (Ol. cadinum) *Z.* do maści 20%, wcierań, liniment. (10 = 5 h.). ***Roob J.** *W.* łyżeczk. czysty lub w powidełk. (10 = 20 h.). ***Spiritus J.** *W.* 20—40 kropli na cukrze i w mikst. *Z.* nierozc. do nacierań (10 = 10 h.; 100 = 70 h.). ***Unguent. J.** *Z.* Lekko drażni (10 = 15 h.).
Kalium aceticum, stosowane tylko jako ***Kal. acet. solutum** (Liquor K. ac.) *W.* 2,0—10,0 krd. czysty lub w mikst. (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).
— **arsenicos.** (1 = 5 h.) w ***Solutio arsenicalis Fowleri,** patrz Ac. arsenicos.
— **bicarbonicum.** *W.* 0,2—1,0 krd. w proszk., rozp., limonad. burząc. (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).
— **bichromicum.** *W.* rzadko używany — b. trujący (0,005 *p. d.* 2—3 r. dz.). *Z.* jako żrący 10%, przeciw poceniu się nóg pędzlow. 5%. (10 = 5 h.; 100 = 40 h.).
— ***bromatum.** *W.* 0,5—1,0 krd. (epileptykom i więcej) w proszk., roztw. *Z.* do maści (10—20%), pędzlow. (20%),

wziewań (2—5%), lewatyw (1—2%) i t. d. (100 = 85 h.; pulv. 100 = 95 h.).

— ***carbonicum purum** *W.* 0,2—1,0 krd. w roztworze lub w saturacyi (1:15 octu lub 1:1 Ac. citrici). *Z.* do wód ocznych 0,2—1%, wziewań 0,1—0,5% (10 = 10 h.). ***K. carb. crudum** tylko *Z.* do kąpieli (150,0—300,0), zmywań (2—5%), maści (10—15%) (100 = 35 h.). **K. carb. solutum** *W.* 0,5—1,5 krd. w znaczn. rozcieńcz. *Z.* do zmywań.

— ***chloricum** *W.* 0,1—0,5 krd. do 8,0! *p. die;* oseskom do 1,0! *p. die* w rozpuszcz. *Z.* do płukanek 2—5%, do wziewań 0,2—1%, pędzlowań (10% w glicerynie, syrupie); do zasypek nierozc., przestrzykiw. 1—2% (10 = 5 h.).

— **ferrotartaricum** (Tartarus ferratus) (10 = 20 h.) w postaci ***Globuli martiales** do kąpieli. *W.* używa się go w postaci **Tartarus ferratus purus** 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. w roztw., syrupie, pastylk.

— ***hydrooxydatum** (Kali caustic.). *W.* 0,01—0,1 krd. w znaczn. rozcieńcz. *Z.* żrący in subst. lub z Calcium oxydat. (Pasta caust. Viennensis); także do zmywań 2%, kąpieli (30,0—60,0 na pełną kąpiel) i t. p. (10 = 15 h.). ***K. hydroox. solutum** (33%) (Liquor K. caust.) *W.* 0,02 do 0,2 *p. d. Z.* jak poprzedni (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).

— ***hydrotartaricum** (Tartarus depuratus, Cremor tartari). *W.* 0,5—2,0 krd.; jako laxans 3,0—6,0 w proszk., powidełk., mikst. *Z.* do proszków do zębów (nieodpowiedni). (pulv. 10 = 10 h.). Wchodzi także w skład Serum lactis acid. (1%).

— ***hypermanganicum purum** *W.* 0,05 *p. d.* krd. w wodzie; także do przepłukiwań żołądka w zatruciu fosforem, kw. pruskim (0,3—0,5%). *Z.* desinfic. (0,5—1%), do płukanek (0,1—0,5%), pędzlowań (1%), wstrzykiwań do cewki mocz. (0,02—0,04%). Podsk. w ukąsz. wężów jadowitych ½ cm³ 1% roztworu (10 = 5 h.; 100 = 45 h.).

— ***jodatum.** *W.* 0,1—1,0 krd. w roztw., pastylk., pig. *Z.* do płukanek i wziewań ½—5%; do okładów 1—2%; do maści 3—10%; do lewatyw (0,5—1,0 na 100 wody); do kąpieli (50,0—100,0 na pełną kąpiel) i t. p. (10 = 60 h.; 100 = 480 h.). ***Unguent. Kali jodati** (K. jod. 20; Natri thiosulf. 0,25; Aq. 15; Ung. simpl. 165). (10 = 20 h.).

— ***natrio-tartaricum** (Tartarus natronatus. Sal Seignetti). *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., pig., roztw.; jako purgans 8,0—15,0—30,0 (10 = 5 h.; pulv. 10 = 10 h.). Wchodzi w skład ***Pulvis aërophorus Seidlitzensis** (Kali natrio-tartar. 10 + Natr. hydrocarbon. 3,0 w torebce niebieskiej i Ac. tartarici 3,0 w torebce białej) jako purgans. (10 dawek = 150 h.).

— ***nitricum** *W.* 0,3—1,0 co 2—3 godz. do 10,0 *p. die* w roztw., proszk. *Z.* do płukanek 1—5%, do mieszanin oziębiających (10 = 5 h.; 100 = 30 h., pulv. 45 h.).

sozojodolicum patrz Sozojodol.

— **stibio-tartaricum** patrz *Stibium kalio-tartaricum.

— **sulfoguajacolicum** (10 = 50 h.) — działający składnik Sorisiny, Siroliny, i t. d., dających się zupełnie zastąp. oficynalnym ***Syrupus Guajacoli compos.** — patrz Guajacol, lub wyrobami krajowymi **Syrupus thymosulfoguajacolicus** (f. Armatys), (1 flaszk. = 180 h.). **Syrup. sulfoguajacoli** (f. Mikolasch) (1 flaszk. = 200 h., z kolą = 250 h.); **Pastilli sulfoguajacol. c. codeino** (f. Pineles), **Syrup. Kalii sulfoguajacolici codeinatus** (f. Szancer), **Guajatolin** f. Jakubowski w N. Sączu i t. p.

— ***sulfuratum pro balneo.** *Z.* do kąpieli (30,0—60,0 na kąpiel), do zmywań 1—10%, maści 10%, mydeł. *W.* obecnie zarzucony, w każdym razie użyć należy przetworu oczyszczonego 0,05—0,1 krd. w pig. z Bolus alba. (100 = 15 h.; 200 = 25 h.).

— **sulfuricum** *W.* 1,0—2,0 krd. w proszk., roztworze; w dużych dawkach niebezpieczny. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

— **tartaricum.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig., proszk., roztw., jako diuretic.; jako laxans 3,0—10,0 w mikst. (10 = 15 h.).

K. tart. boraxatum, patrz Tartarus boraxatus.

— **telluricum.** *W.* 0,02—0,04 w pig. na noc, przeciw potom nocn. suchotnik.

***Kamala.** Anthelmint. *W.* 8,0—10,0 w 2 porc. zrana w opłatk., pastylk. lub powidełk. (1 = 5 h.; 10 = 30 h.).

Kamphenol Chlumskyego f. Matula — mieszanina czystego kw. karbolow. i kamfory z dodatkiem alkoholu *Z.* jako antisepticum in subst.

Kava-Kava Extr. fluid. (10 = 20 h.) — patrz Gonosan.

Kelen = Aethylum chloratum.

Kephaldol (połączenie kw. salicyl. i cytryn., chininy, acetphenetidiny i sody) — żółtawy, tr. w H_2O rozp. proszek. Antipyretic., Antineuralg. *W.* 0,3—1,0 *p. d.* 2—3 r. dz. w proszku, tabletk. (1 = 20 h.);

Keratinum — do powlekania piguł., które mają przejść do jelit niestrawione. (1 = 40 h.).

Kino (Resina). Adstring. *W.* 0,5—1,5 krd. w proszk., pig., odwarze. *Z.* do zasypek czysty, do wstrzykiwań w tryprze odwar 5—10%. (pulv. 10 = 20 h.).

Kola, Kolanin i t. p. — patrz Cola.

Konephrin — kokaina z dodatk. epinefryny w wyjałow. ampułk.

Kortizin = Basizin — (Chin. mur. 2 + Coffein. 1 cz.) — biały proszek b. łatwo w H_2O rozp. zam. innych przetwor. chininy. *W.* 0,2—0,5 *p. d.* aż do 2,0 *p. die.* Pudsk. 0,5 (łatwo ropnie).

***Koso flores** *W.* 15,0—20,0 w 2 dawk. co 1/2 godz. w tabletk., powidełk. z miodem (10 = 15 h.).

Kreosalbinum (Kreosotum caseinatum — Karwacki) żółty nierozp. proszek (około 40% kreozotu). *W.* zam. kreozotu.

Kreosolid. — związek kreozotu z magnezyą.

——— ***Kreosotum** *W.* 0,01—0,3! *p. d.* do 1,0! *p. die* w pig.,

kapsułk., winie, tranie. *Z.* na wacie do bolącego zęba, do maści 5—10%, do wcierań (10% roztw. alkoh.), płukanek (0,5%) i t. p. (1 = 5 h.; 10 = 20 h). **Aqua K.** *W.* 5,0—10,0 w syrupie. *Z.* do przepłukiwań, inhalacyi. ***Pilulae K.** (à 0,05) *W.* w gruźlicy (10 szt. = 15 h.; 100 szt. = 100 h.).

— **camphoricum** — ciecz oleista w H_2O nierozp. *W.* 0,2 *p. d.* 3—5 r. dz. w kaps.

——— — ***carbonicum** (= Kreosotal) — około 91% kreozotu. Płyn gęsty prawie bez zapachu. *W.* do 0,5! *p. d.* aż do 3,0! *p. die* w tranie, emulsyi, kapsułk. (10 = 45 h.; 100 = 405 h.).

— **oleinicum** — ciecz oleista prawie bez woni. *W.* 3,0—10,0 *p. die.*

— **phosphoricum** (Phosot, Phosphot) *W.* do 6,0 *p. die.*

Kresamin (mieszan. Trikresolu i Aethylendiaminy).

***Kresolum** (orthokresol) — środek odkażający i przeciwgnilny (10 = 20 h.; 100 = 140 h.). ***Kr. liquefact.** (100: 10 wody) *Z.* w 1% roztw. jak kw. karbol. (10 = 15 h. 100 = 130 h.). ****Kr. crudum**·(Trikresol) do dezynfekcyi (10 = 15 h.; 100 = 130 h.). ***Aqua kresolica** (2% Kresol purum) (100 = 10 h.) i ****Aqua Kresoli** (1% Kresol. crudum) (100 = 10 h.; 200 = 15 h.).

Kryofinum (Phenetid kw. metylglykolow.) — bezbarwne tr. w H_2O rozp. kryszt. Antipyretic., Antineuralg. *W.* 0,5 *p. d.* w proszk. 3 r. dz. (1 = 25 h.).

Kurin (Phenol-phtaleina z pulv. Liquir. comp.). Purgans. *W.* w tabletk. à 0,6 (10 tabl. = 50 h.; 25 t. = 100 h.).

Kussinum (Kosseïn, lecz nie Kosin Merck) — żółtawy tr. w H_2O rozp. prosz. (z Flores Koso). *W.* 1,0—2,0 *p. die* jako przeciwtasiemc. w 4 dawk. co ½ godz. w opłatkach lub kapsułk., poczem Ol. Ricini.

Lactagol — wyciąg z nasion bawełny — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. *W.* 3—4 r. dz. po łyżeczce celem zwiększenia ilości pokarmu u karmiących.

Lactobacillin — ferment mleczny — czysta hodowla bakteryi wywołując. kiśnienie mleka. *W.* w niestrawności w pastylk., lub w proszku. Patrz Laktol.

Lactolecithin = lecytyna + cukier mleczny. *W.* 2 r. dz. po 1 łyżeczce od kawy w mleku.

Lactophenin (Lactophenetidin) — biały kryst. w H_2O trudno rozp. proszek. Antineuralg.; Antipyret. *W.* 0,5—1,0 w proszk. 3 r. dz. aż do 3,0—5,0! *p. die* (1 = 20 h.).

Lactucae virosae Hb. do przyrządz. **Extr. L. v.** *W.* 0,05—0,2 *p. d.* krd. w proszk., pig. (1 = 10 h.) **Lactucarium** — zaschnięty sok z Lact. vir. *W.* 0,05—0,3! *p. d.* 1,0! *p. die* w proszk., pig., zawies. *Z.* do wód ocznych 1%. Działanie tych środków niepewne, obecnie są one prawie zarzucone. (1 = 15 h.).

Laevulose. *W.* w cukrówce zam. cukru trzcin.; su-

chotnikom jako środek odżywczy w postaci sztucznego miodu. (10 = 75 h.).

Laktol — ferment mleczny wyrobu krajowego, identyczny z Lactobacilliną. Stosowany w chorobach przew. pokarm., wątroby, nerek, przemiany materyi. *W.* w postaci mleka Laktol.

Laminaria *Z.* do rozszerzania ujścia macicy (1 szt. = 80 hal.).

****Lanolimentum leniens** (Adipis Lanae, Vaselini *āā* 50; Aq. Aurant. fl., Aq. Rosae *āā* 25; Mixt. odorif. q. s.) (10 = 15 h.).

Lanolinum, patrz *Adeps Lanae.

Larginum (Argent. protalbinatum) — biały w H_2O rozp. prosz. *Z.* w tryprze, poczynając od $^1/_4$% rozcz. aż do 1,5%; także w blenorrhoea neonator. 1—3%. (1 = 70 h.).

***Lauri fructus** (baccae). *W.* 0,3—1,0 w proszk., infus. 5—10%. *Z.* do kąpieli 200,0—500,0 w odwarze (100 = 25 h.). ***Oleum L.** *Z.* do maści, linim. (10 = 10 h.; 100 = 55 h.).

***Lavandulae Flores** do ziółek, kąpieli i t. p. (10 = 20 h.). ***Oleum L.** *W.* 1—3 kropli na cukrze, głównie jednak jako Corrig. zapachu i do maści aromat. (1 = 10 h.). ***Spiritus L.** *Z.* do wąchania, nacier., zmywań (10 = 15 h.).

Laxatol, Laxin — purgantia z phenophtaleiną.

Lecithin — żółtawa w H_2O nierozp. masa (z żółtek jaja). Tonicum. *W.* 0,1—0,5 *p. die* w pig., tabletk., kaszce (L. granulée), tranie. Podsk. 0,05—0,15 w oliwie wyjałow. co 2-gi dzień. Liczne przetwory. (0,1 = 10 h.) Także w połączeniu z Bromem, Jodem, Tranem, cukrem mlecznym. Do wstrzyk. podsk. służy t. zw. **Lecithinol** Richter — rozczyn wyjałow. w oliwie w fiolkach à 0,05 1—2 fiolek *p. die.*

Lecithol (chem. czysta lecytyna). *W.* 0,1—0,2 krd.

Lenicet (Alumin. acet. basic.) — biały tr. rozp. prosz. Adstring. Desodor. *Z.* do zasypek sam lub 20—50%; także w maści.

Lenigallol (Pyrogallol triacetic.) — biały w H_2O nierozp. prosz.; na chorej skórze odszczepia pyrogallol. *Z.* w maści i pastach 1—10% (1 = 25 h.).

Lenirobinum (Chrysarobin tetraacetic.) — żółty w H_2O nierozp. prosz.; na chorej skórze odszczepia chryzarobinę. *Z.* w maści 5—20% (ostrożnie z oczami). (1 = 20 h.).

Leukrol zawiera Extr. Jubahar. *W.* w Fluor albus (bez pożytku) (10 = 90 h.).

Levistici Rd. — diuretic. *W.* 0,5—2,0 krd. w ziółk. z innymi, w naparze 5—10%. (sciss. 10 = 10 h.; 100 = 90 h.).

Levurine, Levurinose — patrz Fermentum Cerevisiae.

Lianthral (Extr. Picis Lithanthracis). *Z.* zam. dziegciu w 10% roztw. oliwnym, alkohol., filmogenow., eterowym, w mydle i t. p. (1 = 10 h.).

***Lichen islandicus** *W.* 15,0—30,0 *p. die* w galarecie

10—20%, odwarze 2%, naparze 5—10% (100 = 25 h.). **L. isl. ab amaritie liberatus**, jak poprzedni. **Gelatina L. isl.** *W.* łyżeczkami.

Lignum Campechianum = *Lign. Haematoxyli.

Linctus — ogólna nazwa mikstur z syrupu lub miodu z rozmaitymi lekami.

***Lini semen.** *W.* w odwarze 4%, infus. 2%. *Z.* do okładów, do lewatyw, przepłukiw. (odwar 10%) i t. p. (100 = 15 h., pulv. 20 h.). ***Oleum L.** *Z.* do lewat. 2—3 łyżki, maści, nacierań. (100 = 35 h.). ***Placenta sem. L.** do okładów (pulv. 100 = 10 h.; 200 = 15 h.).

***Linimentum ammoniatum. L. ammoniato-camphorat.** i **L. saponato-camphorat.** zob. Ammonia.

— ****Calcis** (Aq. Calcis, Ol. Lin. *āā*). *Z.* przy oparzeniach (100 = 30 h.).

— ****saponato-camphorat. c. Kalio jodato** (10% K. J.). (10 = 15 h.).

— ****saponato-camphorat. c. Opio** — zawiera 10% Trae opii crocatae (10 = 20 h.).

— **terebinthinatum** (Kalii carbonic. crudi 6, Sapo kalin. venal. 54, Ol. Terebinthin. 40) *Z.* do wcierań.

Lipojodinum (dijodbrasydynetylowy ester) zawiera 41% jodu. Białe igły kryst. w H_2O tr. rozp. *W.* zam. innych przetworów jodu 1—3 tablet. à 0 3 *p. die.* (Wyrób Pabjanickiego Tow. Akc.).

***Liquiritiae Rd.** *W.* w proszk., do species, infus., jako Consp., corrig. i t. d. (scissa 100 = 25 h.; mundata in pulv. 10 = 10 h.). ***Extr. L.** jako corrig., constit., expector. (10 = 35 h.). ***Extr. L. venale depuratum** (Succus L. depurat.) (pulv. 10 = 15 h.). ****Pasta L. flava** (10 = 15 h.). ****Pasta L. pellucida** (10 = 15 h.). ***Pulvis L. compos.** (Ol. Foenic. 1; Sulf. depurat. 10; Rd. Liquir., Fol. Sennae *āā* 20; Sacchari 49). *W.* ½—1 łyżeczki krd. (10 = 10 h.). **Syrupus L.** *W.* do mikstur wykrztuśn. (10 = 10 h.). ****Tabulae L. cum Ammonio chlorato** (10 = 15 h.; 100 = 100 h.).

***Liquor acidus Halleri** (Ac. sulfuric. concentr. 1:3 Spiritus.) *W.* 5—20 kropli krd. w wodzie ocukrz. *Z.* do zmywań 1%, pędzlowań (1:10 syrupu) i t. p. (10 = 10 h.).

Liquor mangano ferri peptonati f. Matula zawiera 0,6% Fe i 0,1% Mn. (jak Blutan). *W.* w blednicy, zołzach, chor. nerw. 2—3 r. dz. po łyżce (1 fl. = 240 h.). Także **Jodtranol** f. Matula (L. m. f. Jodpeptonati z dodatkiem 0,03% J.) zam. Tranu. *W.* dzieciom 2 r. dz. po łyżeczce od kawy (1 fl. = 280 h.).

Lithargyrum zob. *Plumbum oxydat.

Lithium benzoicum — biały w H_2O rozp. prosz. *W.* w dnie 0,05—0,2 krd. w roztworze. (1 = 5 h.).

— **bitartaricum** — biały w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,1—0,3 krd. w proszku lub wodzie sodow.

— **bromatum** — biały w H_2O rozp. prosz. Sedativ.

i w dnie. *W.* 0,2—1,0 krd. w roztworze. (1 = 10 h.; 10 = 60 hal.).

— *carbonicum *W.* 0,05—0,3 *p. d.* do 2,0 *p. die* w proszk., pastylk., wodzie sodow., w sztucznych wod. mineraln. (1 = 5 h.; 10 = 30 h.).

— **citricum** *W.* 0,2—0,5 *p. d.* krd. (1 = 5 h.). **L. citr. effervescens.** *W.* 3,0—6,0 *p. d.* w wodzie. (1 = 5 h.).

— **glycerino-phosphoric.** — biały w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,5—1,0—2,0 *p. die* w wodzie sodowej. (1 = 10 h.).

— **jodatum** — biały w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,1—0,2 krd. w roztworze. (1 = 10 h.).

— **salicylicum** — różowawo-biały prosz. w H_2O rozp. *W.* 3,0—4,0 *p. die* w roztworze, proszk. (1 = 5 h.).

— **sulfoichtyolicum,** stosowany jak ichtyol. Także *W.* w kapsułk. à 0,25.

— **vanadinicum** — żółtawy w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,004 *p. die* w roztw. co 2—3 dni.

——— ***Lobeliae Hb.** *W.* 0,1! *p. d.* do 0,3! *p. die* w proszk., pig., infus. Stosowanie w większ. dawk. (jako emetic.) jest niebezpieczne (10 = 10 h.). ***Tra L.** w astmie. *W.* 0,3—1,0! *p. d.* do 5,0! *p. die* na cukrze(10= 10 h.).

Loretin (Acid. jodooxychinolinosulfonicum) — żółty mało w H_2O rozp. prosz.; zam. jodoformu. *Z.* do zasypek czysta lub z talkiem, skrobią, w collodium (5—10%, zawies.), w maści 5—10% i t. d. (1 = 35 h.). Z licznych jej soli tylko **Bismuthum loretinic.** ma pewną wartość *W.* w biegunk. do 0,5 krd. *Z.* do zasypek lub w maści 10%. (1 = 35 h.).

Losophan (Trijodkresol) — białe kryszt. rozp. w ol. tłust., eterze, chlorof. *Z.* w chor. skóry 1—2% (1 = 60 h.).

***Lupuli Glandulae** (Lupulinum). *W.* 0,1—1,0 krd. w proszkach, pig. *Z.* w maści 10% (1 = 10 h.; 10 = 60 h.).

Lycetol (Dimethylpiperazin. tartaric.) — biały łatwo w H_2O rozp. prosz., smaczny. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. w skazie moczan. (1 = 115 h.). Także **L. granulat. eferv.** Dr. Egger.

***Lycopodium** *Z.* do zasypek. *W.* obecnie nieużyw. (10 = 15 h.; 100 = 115 h.

Lysargin (rodzaj srebra koloidaln.) — stalowo błyszcz. blaszki w H_2O rozp. Zastosow. jak Collargol.

Lysidinum (Aethylenaethenyldiamin) — biały hygroskop. prosz., w handlu w 50% roztworze i w proszku. W skazie moczan. *W.* 1,0—5,0 proszku lub 2,0—10,0 roztworu *p. die* w dużej ilości wody sodow. (50% 1 = 55 h.; 10 = 420 h.). **L. bitartaricum** — nie hygroskop. *W.* 2,0 do 10,0 *p. die* (1 = 45 h.; 10 = 360 h.).

****Lysitolum** do dezynfekcyi jak Lysol. (100 = 60 h.; 500 = 180 h.). ****Aqua Lysitoli** 2% tak samo (100 = 10 h.).

Lysochlor — rozczyn chloro-m-krezolu. Do odkażania w rozczynach à 0,25—0,5%.

Lysoform — perfumowane mydło potasowe w Formaldehydzie. *Z.* desinfic. do rąk i narzędzi 2—3%, do cewki mocz. i pochwy 1%. (10 = 10 h.; 100 = 85 h.).

****Lysol** (Krezole + sole kw. tłuszcz.), mniej trujący od kw. karbol. Do dezynfekcyi 3—5%. *Z.* do rąk 1—3%, w chirurgii 0,3% (10 = 10 h.; 100 = 70 h.; 500 = 200 h.). ****Aqua L.** 2% (100 = 10 h.).

***Macis**, patrz *Myristicae Arillus.

Magnesia usta zob. *Magnesium oxydat.

***Magnesium carbonicum** *W.* 0,3—2,0 krd.; jako laxans 3,0—6,0, najlepiej w pastylk. lub wodzie sodowej. *Z.* do zasypek i proszk. do zębów (10 = 10 h.). ****Pulvis Magnesiae c. Rheo.** (M. carb. 4, Rd. Rhei 2, Elaeosacch. Foenic. 4) *W.* dzieciom na koniec noża. (10 = 20 h.).

— ***citricum effervescens** (M. carbon. + Ac. citric. + Natr. hydrocarb. + Sacchar.). *W.* łyżeczkami w wodzie. (10 = 20 h.). ***Potio M. citr. efferv.** słabo rozwalniaj. (1 dosis = 85 h.).

— ***oxydatum** (Magnesia usta). *W.* 0,2—2,0 krd.; jako laxans 2,0—8,0 w proszk., pastylk., mikst. *Z.* do zasypek, proszk. do zębów (10 = 15 h.). Wchodzi także w skład oficyn. dawniej **Antidotum arsenici albi** (Magn. oxydati 75,0, Aq. fervidae 500,0).

— ***sulfuricum** (Sal Seidlitzense). *W.* 1,0—3,0 krd. jako digestiv.; 10,0—25,0 jako laxans w wodzie sodow. *Z.* do lewatyw 10,0—25,0 (100 = 20 h.). ***M. sulf. siccum.** *W.* jak poprzedni, lecz dawki o 1/3 mniejsze (100=30 h.).

Magnesium-perhydrol. (Magnesiumperoxyd)—biały w H_2O nierozp. proszek, wydziela w ustroju H_2O_2. *W.* jako Antiseptic. jelit. 1/2 łyżeczki w wodzie na 1/2 godz. przed jedz.; przy biegunk. w dawce 0,15—0,5. *Z.* w proszk. do zębów.

Magolan (Calcium-anhydrooxydiaminphosphat z nasion Lupinus arabicus). *W.* w cukrzycy 0,4 *p. d.* w pig. 3 r. dz.

Maïdis Stigmata — diuretic. *W* w odwarze 5—10%.

***Majoranae Hb.** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., ziółk., inf. *Z.* do płukanek w 5—10% inf. (10 = 10 h.).

Malakinum (Salicyl-p-Phenetidin) — żółte w H_2O nierozp. igiełki. Antipyret. *W.* 0,5—1,0 krd. (1 = 30 h.).

Malti Extr. *W.* łyżeczkami krd. z mlekiem, winem; także w połączeniu z inn. środk., jak np.: **Extr. M. ferratum** *W.* łyżeczkami, **Extr. M. c. pepsino** i t. p.

Malonal — identyczny z Veronalem a gorszy (1 = 45 hal.).

***Malvae flores** (10 = 10 h.) i ***M. folia** *W.* w ziółk., odwarze 5—15% (100 = 50 h.).

Mammin Poehl — przetw. org. — działaj. składnik grucz. piersiowego. Stosowany w krwawieniach macicznych, włókniakach macicy, przekrwieniach narząd.

płciow. niewieścich. *W.* 2,0—4,0 *p. die* w tabletk. Podsk. 1—2 ampuł. dziennie.

Manganum sulfuricum *W.* 0,2—0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., pig., roztw. Jako purgans 2,0—5,0 rozdzielone na 2 dawki. *Z.* w maści 5—10%. (10 = 10 h.).

***Manna** *W.* 30,0—60,0 *p. die* in subst. w roztw., powidełk. (10 = 30 h.; 100 = 220 h.). Także jako **Syrupus M.** *W.* dzieciom łyżeczkami.

Maretinum (Tolylhydrazinum carbaminicum) — biały w H_2O tr. rozp. prosz. kryst. Antipyretic. *W.* 0,25—0,5 w prosz. 1—2 r. dz.; łatwo zatrucie. (1 = 40 h.).

Marsyle = Ferrum kakodylic.

***Mastix Resina.** *Z.* do plastrów, także w dentystyce (pulv. 10 = 20 h.).

Matico folia. Adstring. *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., pig., infus. *Z.* w infus. 5% w tryprze. (10 = 15 h.).

Medinal solubile. (Natr. di-aethyl-barbituric.) — proszek łatwo rozpuszcz. Hypnoticum. *W.* 0,3—1,0 w rozczynie; podsk. i do rectum 0,5 *p. d.* (1 = 55 h.).

***Mel depuratum** *W.* 30,0—100,0 *p. die. Z.* do płukanek 20%, do lewatyw (10 = 10 h.; 100 = 80 h.). ****Mel boraxatum** (Natr. borac. 5:95 Mel. rosat.) (10 = 15 h.). ****Mel. rosatum** *Z.* do pędzlow., płukanek (10 = 10 h.).

***Meliloti Hb.** *Z.* do okładów, maści, plastrów (100 = 25 h.; pulv. 10 = 10 h.). ***Emplastrum M.** (10 = 15 h.).

***Melissae Folia** *W.* w odwarze 5—10%. *Z.* do zmywań i kąpieli w odwarze (10 = 10 h.). Wchodzą w skład *Spir. aromatic. **Aqua M.** corrigens do mikstur. (100 = 30 h.).

***Menthae piperitae Folia** i rzadziej używane **Folia M. crispae** *W.* 1,0—5,0 *p. d.* w ziółk., infus. 5—10%. *Z.* do zmywań, kąpieli (pulv. 10 = 15 h.). ***Aqua M. pip.** — do mikstur (100 = 35 h.). ***Oleum M. pip.** *W.* 1—3 kropli krd. w elaeosacch. lub wyskoku. *Z.* do nacierań z wyskokiem lub oliwą (1 = 10 h.). ****Rotulae M. pip.** (10 = 10 h.). ***Spiritus M. pip.** *W.* 20—30 kropli na cukrze krd. *Z.* do nacierań, wąchania (10 = 10 h.; 100 = 90 h.). ***Syrupus M.** — corrigens (10 = 10 h.).

***Mentholum.** *W.* 0,1—1,0 krd. w pastylk., opłatk., pig., roztw. alkoh. *Z.* do nacierań, wziewań, pędzlowań w roztw. alkoh. 10—20%, maści. Także w laseczk. (Migränstift) do nacierań. (1 = 10 h.). **Linimentum M.** f. Witkiewicz i **Linim. M. bals.-camph.** f. Rubel.

Menthosalan (Liniment. Gaultheriae mentholicum) f. Jahr. *Z.* do nacierań w gośćcu i t. p. (1 tuba = 120 h.).

Mercolint — flanela nasycona maścią 90% rtęciową do noszenia na piersiach.

Mercur(am)algam (Mercuriol) — aluminium-magnesium amalgamat (około 40% rtęci). Szary proszek. *Z.* do noszenia na zmianę na grzbiecie i plecach w woreczku po 5,0 *p. die.* Antiluetic.

Mercurolum (Hydrarg. nucleinic.) brunatn. w H_2O rozp. prosz. Antisept. i Antiluetic. *W*. 0,02—0,1 w pig. 2 r. dz. *Z*. w maści i roztworach 1—2%.

Mergal (Hydrargyrum cholic. oxydat.) — żółtawy w roztw. NaCl. rozp. prosz. — silnie trujący. W handlu w kapsułk. po 0,15 z dodatk. 0,1 Tannin. albuminat. *W*. 3—6—9 (stopniowo) kaps. *p. die* w lues po jedzeniu.

Merjodin — Hg. sozoiodolic. w tabletk.

Mesotan (Metoxyme'ylium salicylic.) — żółtawy płyn w H_2O 'r. rozp. Zam. salicylu, lecz tylko *Z*. do pędzlowań (nie wcierać!) 1:3—5 oliwy 2—3 r. dz. ½ - 1 łyżeczki. Przy stosowaniu unikać wody i przetworów zawierających wodę (np. rozcieńcz. alkoholu). (10 = 130 h.),

Metasol — patrz Anytin.

Metharsinate (Synon. Arrhénal) i **Methars. de fer** Clin (nowe ferrum cacodylicum) patrz Arrhénal.

Methylalum (Methylen-di-methylaether). Hypnotic. krótkotrwałe. *W*. 1,0—5,0. *Z*. w maści 10% (1 = 5 h.),

Methylatropinum bromatum — białe w H_2O rozp. kryszt. — o dział. atropiny, częściowo i morfiny. *W*. 0,001—0,005 *p. d.* et *die* w roztw., pig. *Z*. w okulist. 0,25—0,5%; podsk. 0,0002—0,0003 aż do 0,002.

Methylenblau. *W*. 0,05—0,2 *p. d.* do 1,0 *p. die* w kaps. żelat. w zimnicy, cystitis, biegunk. Także podsk. 0,02—0,08 w 1—2% roztw. i w ginekologii.

Methylium salicylicum. (Ol. gaultheriae artif.) — płyn bezbarwny tr w H_2O rozp. W gośćcu, w epididymitis. *Z*. do pędzlowań 2,0—5,0 *p. die*. (10 = 15 h.).

Methylum chloratum (Chlormethyl.). *Z*. do miejscow. znieczul. cienkim strumieniem. (1 = 10 h.).

Migraenin (1 = 35 h.) = *Antipyrin. coffeino-citric.

Migrol (mieszan. Gwajacetyny z Coffeiną). *W*. w migrenie i t. p. 0,3—0,5 *p. d.* Tak samo i **Migrophen** (mieszan. Chininy z Lecytyną).

Migrosine (roztwór 20% mentolu w eterze octowym).

***Millefolii Hb.** *W*. w infus. 5—15%, ziółk. *Z*. do kąpieli, lewatyw (100 = 35 h.). **Extr. M.** *W*. 0,5—1,0 krd. w pig., mikst. (1 = 10 h.).

Minium. Zob. *Plumb. hyperoxydat. rubr.

Mitin — przetłuszczona zawiesina z serwatką — podstawa maści. (10 = 20 h.). Także **M. mercuriale** (33⅓% Hg.) (10 = 40 h.).

***Mixtura gummosa.** Zob. Gummi Acaciae.

— ***oleoso-balsamica** (Balsam. vitae Hoffmanni) (6 różn. olejków i bals. peruw. w wyskoku wonnym). *W*. 10—20 kropli na cukrze. *Z*. do wcierań (czysty), zmywań (z wodą), płukanek — łyżka na szkl. wody (10 = 20 h.; 100 = 145 h.).

— ****pro potu acido** (Liq. acid. Halleri 5, Syrup. Rubi id. 95) (10 = 5 h.).

Monotal (Guajacol. methylglycolic.) — bezbarwny

w H_2O tr. rozp. płyn. *Z.* kojący do nacierań, pędzlowań (4,0—5,0 *p. die*). (1 = 20 h.; 10 = 150 h.).

Morphinum — alkaloid czysty — prawie nieużywany *W.* 0,005—0,03! *p. d.*, 0,1! *p. die.* (0,1 = 15 h.).

— **aceticum,** jak M. hydrochloric. (0,1 = 15 h.).

——— — ***diacetylicum** = Heroinum. *W.* 0,003—0,01! *p. d* do 0,05! *p. die* w proszk., pig. (0,01 = 5 h.; 0,1 = 20 h.).

— **hydrobromicum,** jak M. hydrochloric. (0,1 = 25h.).

——— — ***hydrochloricum** (muratic.). *W.* 0,003—0,03! *p. d.* do 0,1! *p. die* w proszk., pig., roztw. *Z.* w maści, liniment. 1—5%, do czopk. (jak wewn.), lewatyw. Podsk. w 2% roztw. 1/4—1/2—1 strzykawki Prav. (1 = 70 h.).

— **methylobromatum** — biały kryst. prosz. w H_2O 1:20 rozp. Dawki jak M. hydrochloric.

— **sulfuricum,** jak M. hydrochloric. (0,1 = 15 h.).

Morphosan (Morphinbrommethylat) — białe gorzkie ł. w H_2O rozp. kryształki. Analgetic., Sedativ. (10 razy mniej trujący, niż Morfina). *W.* 0,05—0,2 krd. aż do 0,75 do 1,0! *p. die.* Podsk. 2—5 cm³ 5% rozczynu. Także w czopkach. (0,1 = 30 h.).

Moschus. *W.* 0,1—0,5 *p. d.* krd. w proszk., pig., zawies. *Z.* do lewatyw (0,5—1,0). (0,1 = 135 h.). **Tra M.** *W.* 20—40 kropli krd. na cukrze lub w mieksturze. (1 = 40 h.).

Mucogenum — niebieski kryst. prosz. w H_2O nierozp. *W.* purgans 0,1—0,3 jednorazowo w proszk.

Muiracithin (Extr. fluid. Muirae Puamae + Lezitin) w gotow. pigułk. Aphrodisiacum. *W.* 3 r. dz. po 1 pigułce.

Mycodermin — suche drożdże piwne. Patrz Ferment. Cerevisiae. **M. Déjardin** — wyciąg z drożdży w pig. lub tabletk. (4 sztuki = 1 łyżeczce drożdży).

Mydrinum (Mięszan. 1 cz. Homatropin. hydrochloric. z 10 cz. Ephedrin. hydrochloric.). *Z.* w okulistyce 2—10%.

***Myristicae Arillus** = Macis (10 = 25 h.) i ***Semen M.** = Nux moschata (pulv. 10 = 25 h.). *W.* 0,2—0,5 krd. w proszk., pig. ***Oleum Macidis** (1 = 5 h.). i ***Oleum Myristicae expressum** (1 = 5 h.). *W.* 1—2 kropli w elaeosacch. *Z.* do nacierań.

***Myrrha Gummiresina.** *W.* 0,2—1,0 krd. w proszk., pig., infus. *Z.* do zasypek, proszk. do zębów, do płukanek, plastrów (pulv. 10 = 20 h.). **Extr. M.** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk., pig., mikst. ***Tra M.** *W.* 15—40 kropli krd. *Z.* do pędzlowań (1:5 Mel. rosat.), płukanek 2—10%, maści 10—20%, tinctur zębow. 10—20% i t. p. (10 = 15 h.).

***Myrtilli fructus** — łagodne Adstring. — *W.* suszone borówki łyżkami same w infus., w postaci wina i t. p. (10 = 10 h.; 100 = 55 h.).

Myrtolum — jasny płyn o aromat. woni. *W.* w zgorzeli płuc 0,2—0,5 w kaps. co 2 godz. *Z.* do wziewań. (1 = 25 h.; 10 = 180 h.).

Naftalan — produkt destylac. z nafty — brunatna

gęsta w H_2O nierozp. masa. *Z.* w chor. skórn. czysty lub w maści, plastr., mydł., past. i t. p. Podobnie i konkurenc. **Nafalan.** (obydwa 10 = 20 h.; 100 = 180 h.).

***Naphtalinum** pur. *W.* 0,1—0,5 krd. w proszk., pig., kaps. *Z.* 10% roztw. w Ol. Lini, w maści 6%, do lewatyw 1,0—3,0 *p. d.* (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

Naphtalol. zob. Betol.

***Naphtolum beta** (Betanaphtol). *Z.* w 2—10% roztw. alkoh., w 3—10% maści, past., mydłach (10 = 15 h.; 100 = 105 h.). ***Unguentum N. compos.** (Betanaphtol 10, Calc. carbon. 5, Sap. kalin. 28, Ax. Porci 57). *Z.* w chor. skórn. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

— **camphoratum** ciecz gęsta. *Z.* w gruźlicy do wstrzykiw. miąższ. 0,15 w oliwie *p. d.*; także do smarowań z kokainą.

Narceïnum — białe w gorąc. H_2O rozp. kryszt. *W.* 0,01—0,02 *p. d.* 3 r. dz. jako sedativ., 0,05—0,1 jako hypnotic. w proszk., pig., syrupie. (0,01 = 5 h.).

Narcotinum — alkaloid z opium — bezbarwne w H_2O nierozp. kryszt. Antimalaricum. Dział. narkot. nie posiada. *W.* 0,1—0,2 krd. w proszk., pig., lub roztworze (z dodatk. kw. soln.). (0,1 = 5 h.). Tak samo stosuje się w H_2O rozpuszczalne **N. hydrochloric.** i **N. sulfuricum.**

Natrium aceticum. *W.* 1,0—4,0 krd. w roztworze (10 = 5 h.).

— **agaricinicum** — biały w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,1 —0,2 na noc przeciw potom suchotn.

— **arsenicosum** — bezbarwne, przejrzyste pryzmaty, rozp. w H_2O. *W.* 0,001—0,005! 1—2 r. dz. w kroplach. *Z.* do wziewań, papierosów, kąpieli (1 = 5 h.). **Pilulae medicinales** Matula (w 1 pig. 0,0005 Na. arsen. i 0,05 Ferri protokol.). *W.* jak arszenik i żelazo (100 pig. = 400 h.).

— ***benzoïcum.** *W.* 0,5—1,0 *p. d.* do 15,0 *p. die* w proszk., roztw. *Z.* 5% do wziewań, płukanek (10 = 15 h.).

— **bicarbonicum.** Patrz *N. hydrocarbonic.

— ***boracicum** (= Borax). *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., roztw. *Z.* do płukanek 2—5%, zmywań 1—5%, pędzlowań (10—20% z miodem, glicer.), maści 10—20% i t. p. (pulv. 10 = 5 h.; 100 = 40 h.).

— ***bromatum,** stos. jak Kali bromat. (100 = 90 h.).

— ***carbonicum,** stos. jak N. hydrocarbonic. (100 = 20 h.). **N. carb. crudum** tylko *Z.* do kąpieli, zmywań. (100 = 10 h.). ***N. carb. siccum** *W.* 0,2—0,5 krd. w dużej ilości wody. *Z.* do proszku do zębów (pulv. 10 = 5 h.).

— ***chloratum** (sól kuch.). *W.* 0,5—2,0 krd.; przy krwiopluciu 1 łyżkę. *Z.* do wziewań 0,5—1%, do zmywań 5—10%, do kąpieli 1—5 kgr., do transfuzyi 0,8% wyjałow. i t. d. (pulv. 10 = 5 h.; 100 = 30 h.).

— **chloricum,** jak kali chloric. (10 = 10 h.).

— **citricum** *W.* 0,25—1,0 krd. w proszk., roztw. (10 = 20 h.).

— **glycerino-phosphoricum** w handlu w 50% roztw. *W.* 0,2—0,5 krd. Podsk. 0,1—0,2. (1 = 5 h.; 10 = 40 h.).

— ***hydrocarbonicum** (= N. bicarbonic.) *W.* 0,3—1,5 krd. w proszk., pig., pastylk., roztw. *Z.* do płukanek 2—5%, wziewań ½—1%, kąpieli i t. d. (pulv. 10 = 5 h.; 100 = 20 h.). ***Pastilli N. hydrocarb.** à 0,25 (10 szt. = 15 h.). ***Pulvis aërophorus** (N. hydroc. 2,0 w niebiesk. torebce i Ac. tartaric. 1,5 w białej torebce) (10 dawek = 60 h.).

— ***hydrooxydatum** — silnie żrący, stosowany jak Kalium hydroox. (10 = 15 h.). ***N. hydroox. solutum** (około 15% Liquor Natrii caustici), jak Kalium hydrooxyd. solut. (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).

— ***jodatum**, jak Kali jodat. (10 = 70 h.; 100 = 575 h.).

— **jodicum** biały w H_2O rozp. proszek. *Z.* do zadmuchiw. sam lub z kw. borow. Podsk. 0,05—0,1 *p. d.* w 5% roztw. (1 = 20 h.).

— **kakodylicum** (Na. dimethylarsenic.) — biały kryst. w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,01—0,05 krd. do 0,3 *p. die* w pig. lub roztw. Także podsk. 0,01—0,05 (1 = 15 h.) Gotowy rozczyn w wyjałow. ampułk. à 0,05 i 0,1 w 1 cm^3 wyrabiają: Hay i Wewiórski (Lwów), Clin (Paryż).

— **lacticum** *W.* 10,0—15,0 *p. die* w wodzie osłodz. (1 = 5 h.).

— **lygosinatum** — ciemno zielone kryształy w H_2O rozp. rubinową barwą. *Z.* 2—10% rozczyn w ulcus molle; także w rzeżączce pochwy 3% przestrzykiwania.

— **nitricum**, *W.* 0,5—1,5 krd. w roztw. *Z.* do okładów (1:2 wody). (10 = 5 h.).

— **nitrosum** (Natriumnitrit). *W.* 0,05—0,1 *p. d.* 3—4 r. dz. (0,5—1,5: 150,0 wody 3—4 r. dz. po łyżce). (10 = 20 h.).

— **nucleinicum** — biały w H_2O rozp. proszek do wstrzyk. podsk. przed operacyą (jednorazowo 50 cm. 2% wyjałowion. rozczynu w 0,8% NaCl. *W.* przy sepsis i t. p. 0,3—1,0 *p. die* (0,1 = 5 h.). W handlu także gotowe Tablettae nucleinicae f. Richter à 0,15.

— **perboricum med.** — biały tr. w H_2O rozp. proszek, łączy działanie H_2O_2 i boraksu. *Z.* do zadmuchiwań w laryngologii i otyatryi (10 = 25 h.).

— **permanganicum** — czarny ziarnisty w H_2O rozp. proszek. Zam. Kali permang. w zatruciu fosforem, morfiną do przepłukiwań żołądka 0,2% rozczyn. Także podsk. 10—15 cm^3 0,5% rozczynu.

— **peroxydatum** *Z.* w dentyst. do niszczenia pulpy; w chor. skórn. w postaci mydła.

— **persulfuricum** — biały w H_2O rozp. prosz. Antiseptic. *W.* 0,2 *p. d.* dla pobudz. apetytu. *Z* do zmywań 1—5%, do wstrzyk. przy tryprze 1—2% i t. p.

— ***phosphoricum** *W.* 0,5—2,0 krd. w roztw.; jako laxans 20,0—50,0 (10 = 5 h.; siccum pulv. 10 = 10 h.).

— **pyrophosphoric. ferrat.** *W.* 0,2—0,3 *p. d.* 3 r. dz. w pig., proszk., roztw. (jako przetwór żelaza).

— **saccharatum** — używ. jako dodatek (0,035%) do fizyol. roztw. soli kuch. przy wstrzykiw. po krwotokach. (1 = 30 h.).

— ***salicylicum.** *W.* 0,5—2,0 krd. w roztw., pig., pastylk., prosz. (rozpuścić w H_2O). *Z.* do lewatyw (10 = 15 h.).

— ***silicicum solutum** (Liquor N. sil.) *W.* 0,1—0,3 krd. w znaczn. rozcieńcz. *Z.* do stał. nieprzemakaln. opatrunk. (100 = 25 h.).

— **sulfanilicum** — blaszki w H_2O rozp. *W.* 0,5—1,0 w jodismus, katarach.

— **sulfoichtyolic.** rzadko zam. ichtyolu.

— ***sulfuricum** (Sal mirabile Glauberi) *W.* 1,0—2,5 krd.; jako laxans 15,0—30,0 w wodzie; także w postaci wód mineraln. *Z.* do lewatyw 10,0—30,0 *p. d.* (100 = 15 h.). Do podawania w proszku służy ***N. sulfuric. siccum** w dawce o $1/2$ mniejszej (10 = 5 h.; 100 = 35 h.). **Sal Carolinum factitium** (N. sulfuric. sicc. + N. bicarbonic. + N. chlorat. + Kal. sulfuric.). *W.* łyżeczkę w wodzie sodowej (pulv. 100 = 20 h.).

— **telluricum** przeciw potom *W.* 0,03—0,05 wieczorem w proszk. Tak samo podsk. (0,1 = 55 h.).

— **thiosulfuricum** (= N. subsulfurosum), Desinfic. *W.* 0,5—1,5 krd. w roztw. *Z.* do zmywań i płukanek 5—10%, do kąpieli (100,0—200,0 na kąpiel z dodatk. octu). (100 = 10 h.).

Neralteinum (Paraaetoxy-phenylamido-natrium-metansulfonat), Antipyret., Antineuralg. — białe blaszki w H_2O rozp. *W.* 1,0—3,0 *p. die* w proszk., tabletk. (1 = 20 h.).

Nervol (Liniment. Gualtenic. compos.) f. Franzos, zam. przetwor. obcych.

Neurofebrin — mieszanina Neuronalu z Antifebryną ää. (1 = 25 h.).

Neuronal (Diaethylbromacetamid) — biały krystal. proszek. Sedativ. i Hypoticum. *W.* 0,5—1,0 w opłatk.; obłąkanym do 3,0 *p. die* (1 = 45 h.).

Nicotianae Folia (tytoń), obecnie używane prawie wyłącznie w postaci mydła przy chorob. skórn.

Nirvaninum — bezbarwne w H_2O rozp. kryszt. Miejsc. anaesthet. do wstrzykiw. w rozczyn. 0,1—2%. Gorsza od kokainy. (1 = 100 h.).

Nitroglycerinum (Glonoinum). *W.* 1—10 kropli z 1% roztw. alkoh., poczynając od 1 kropli. (1% 1 = 5 h.). Także w pastylk. ****Pastilli Nitroglycerini** à 0,0005 (10 szt. = 15 h.; 100 szt. = 100 h.).

Nosophen = Jodophen. (Tetrajodphenolphtalein) — żółtawy prosz., rozp. w eterze, chlorof. Antiseptic. *W.* 0,3 do 0,5 *p. d.* 3 r. dz. *Z.* do zasypek, zadmuch. (1 = 50 h.).

Novargan — związek proteinowy srebra (10% Ag.) —

żółtawy w H_2O rozp. prosz. *Z.* wstrzyk. do cewki mocz. 0,25—0,75% lub zapuszcz. ½ cm³ 5—10% rozcz. (1 = 35 h.).

Novaspirin (Ac. anhydromethylencitrylodisalicylic.) — biały prosz. rozp. w alkoh., eterze. W gośćcu, w dnie. *W.* 0,5—1,0 krd. w tabletk. (1 = 20h; 10 = 175 h.).

Novocain. — biały w H_2O rozp. kryst. prosz. — do miejsc. znieczul. z Adrenaliną. *Z.* w dentyst. 1—2% rozczyn, w okul. 1—10%. (0,1 = 15 h; 1 = 110 h.). W handlu także gotowe wyjałowione roztwory Nowokainy z Adrenaliną o różnej sile p. n. **Novorenal.**

Novocol — Natr. guajacolo-phosphoric. *W.* w postaci syrupu (2—3 r. dz. łyżeczka od kawy), proszku (3 r. dz. po 0,25—0,5), tablet. (3 r. dz. po 1—2 tabl.).

Novojodin — bezwonny nierozpuszczalny proszek silnie bakteryobójczy, nietrujący, niedrażniący, tani. Używany zam. jodoformu w postaci proszku, zawiesiny w oliwie lub parafinie (10—20%), gazy (10—20%), maści (10%), czopków (20%). W okulistyce i otyatryi stosowany w postaci t. zw. **Spezial-Novojodin.** (1 = 10 h.; 10 = 85 h.).

Nux moschata, patrz Myristicae.

Oenase — ferment winny w tabletk.

Okistyptinum Richter = Cotarninum hydrochloric. w tabletk. à 0,05. *W.* w krwawieniach maciczn. i jelitow. 3 r. dz. po 1—2 tabl.

Oleum Bergamottae — corrigens zapachu i smaku (np. dla naftaliny). (1 = 15 h.; 10 = 135 h.).

— **Cadinum**, zob. Juniperus.

— ***Cajuputi** *W.* 1—10 kropli w pig., kaps., roztw. alkohol.; *Z.* do wcierań ana z oliwą, do maści 10—20% (1 = 5 h.).

——— — ***Crotonis** *W.* ¼—1 kropli do 0,05! *p. d.* 0,1! *p. die* w pig., prosz. z cukrem, kaps., roztw. alk. *Z* do nacierań czysty lub 10—20% z olejami, gliceryną, do plastrów, lewatyw (1 kropla: 150,0 w zawies.) i t. p. (1 = 5 h.).

— ***Jecoris aselli** *W.* 1—3 łyżek; dzieciom 1—3 łyżeczek *p. die* czysty, w kaps., zawies. z żółtkiem + kilka kropli Olejku miętow. *Z.* do nacierań, lewatyw. Także jako excip. do innych środk., np. Ol. jec. as. ferratum i t. p. (100 = 40 h.; 500 = 135 h.).

— **Lithanthracis** — smoła z węgla kamienn. — brunatny gęsty płyn, używ. zam. Pix liquida. *Z.* w maści 5—10% i rozmait. przetworach, jak Tra L., Liquor L. i t. p (10 = 2 h.; 100 = 15 h.).

— ***Olivarum.** *W.* łyżkami, w kamicy żółc. 100,0 do 200,0 co kilka dni czysty lub z dodatk. koniaku, mentolu i żółtka. *Z.* do nacierań, maści, liniment. i t. d. (100 = 75 h.; 200 = 120 h.).

— ***Pini pumilionis.** *Z.* do wziewań, rozpylań, nacierań (1 = 5 h.; 10 = 40 h.).

— ***Resinae empyreumaticum.** *Z.* do nacierań; (100 = 25 h.).

— ***Ricini** *W.* 1—2 łyżek czysty, z mlekiem, piwem, koniakiem, bulionem, w kapsułk. *Z.* do lewatyw (100 = 40 h.; 200 = 65 h.).

— **Rusci** = *Ol. Betulae empyreumatic.

***Olibanum Gummiresina** *W.* 0,2—1,0 krd. w pig. *Z.* do wziewań, nakadzań, plastrów (pulv. 10 = 15 h.).

Omal (Trójchlorfenol) — Antiseptic. (10 = 50 h.).

Omorol — związek srebra (10%) z białkiem. *Z.* do wziewań 3%, zasypek, maści (w laryngologii).

***Ononidis Rd.** *W.* 1,0—2,0 krd. do 15,0 *p. die* w ziółk., inf., decoct. (10—15%), proszk. (100 = 40 h.).

——— ***Opium** (Laudanum, Meconium) zawiera około 12% morfiny. *W.* 0,005—0,15! *p. d.* aż do 0,5! *p. die* w pig., proszk., pastylk. *Z.* w maści 3—10%, w proszku 10% (z cukrem), do plastrów 5—10%, czopków i lewatyw (jak wewnętrznie) i t. p. (1 = 20 h.). ***Extr. Opii.** *W.* 0,01—0,1! *p. d.* aż do 0,5! *p. die* w proszk., pig., pastylk., mikst., zawies. *Z.* do lewatyw, czopków (jak wewn.), maści 2 do 10% i t. p. (1 = 40 h.). ***Syrupus opiatus** (Extr. Opii 1:999 Syrupi splc.) zam. dawniejszego Syrup. papaveris (S. Diacodii). *W.* łyżeczkami czysty lub do mikstur (10 = 10 h.). ***Tra Opii crocata** (1 = 5 h.). i ***Tra Opii simplex** (10 = 30 h.). zawierają po 1% morfiny. *W.* 0,1—1,5! *p. d.* aż do 5,0! *p. die.* *Z.* do maści 5—15%, do wód ocznych 1—5%, do lewatyw 5—20 kropli. ***Pulvis Ipecacuanhae opiatus** (= Pulv. Doveri) składa się: Opii, Rd. Ipec. ana 1, Sacchari 8. *W.* 0,1—1,5! *p. d.* do 5,0! *p. die* (1 = 5 h.; 10 = 30 h.). **Unguentum opiatum** (Extr. Opii 1, Aquae 1, Ung. cerei 18). *Z.* maść kojąca.

Opodeldok, zob. Ammonia.

Opo — przetwory — przetwory organoterap., przy których przyrządzaniu usunięto subst. tkankowe i strącalne białka. 1 cz. takiego przetworu = 10—20 cz. świeżej tkanki. Tak np. Opo-cerebrin, Opo-thyreoidin i t. p.

Orexinum tannicum (Phenyldihydrochinazolin tannic.) — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. Stomachic. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 1—2 r. dz. na 2 godz. przed jedz. (1 = 50 h.). **O. basicum** i **O. hydrochloric.** bez wartości.

***Origani Hb.** *W.* do ziółek. *Z.* do okładów (100 = 35 h.).

Orphol (Bismutum betanaphtolic. basic.) Antisept. jelit. *W.* 1,0—2,0 *p. die* w proszk. (1 = 20 h.).

Orthoformium (Methylium paraamidometaoxybenzoicum) — biały kryst. w H_2O tr. rozp. proszek. Działa znieczul. miejsc. na powierzchnie pozbawione nabłonka. *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk. przy wrzodach i rakach żołądka. *Z.* do zasypek, maści 10—20%, przy bólu zębów, do okładów w roztw. alkoh. Często (nawet użyty *Z.*) sprowadza zatrucie. **O. novum** — izomer poprzedniego o tych samych wadach i zaletach, (1 = 40 h.; 10 = 330 h.).

***Oryzae Amylum** — mączka ryżowa — jako środek odżywczy i do celów kosmet. (10 = 5 h.; 100 = 30 h.).

Ovaraden Knoll — brunatny proszek (1,0 proszku = 2,0 świeżych jajnik.). *W.* 0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w proszk., tabletk.

Ovarii tablettae Richter (1 tabl. = 2,0 świeżych jajnik.). *W.* 3 r. dz. po 1—2 tabl.

Ovarin Poehl = Biovar Poehl.

Ovi gallinac. albumen (s. **vitellum**) — białko lub żółtko jaja kurzego.

Ovogal — związek kw. żółciow. z białk. — zielonkawy nierozp. proszek — w chorob. wątroby i dróg żółciowych. *W.* na koniec noża krd. w wodzie, kawie, herbacie, kaps. żelat., opłatkach. (1 = 20 h.).

Oxycamphora — biały tr. w H_2O rozp. proszek. W dyspnoë *W.* 0,5 *p. d.* w kaps. 2—3 r. dz. W handlu istnieje także 50% roztw. alkoholowy p. n. **Oxaphor** *W.* 1,0 *p.d.* 2—3 r. dz. w mikst. (50% 1 = 35 h.).

***Oxymel simplex.** *W.* do picia 1 : 10 wody, do mikstur 3:15. *Z.* do płukanek i t. p. (10 = 10 h).

Oxysparteinum hydrochloric. — bezbarwne w H_2O rozp. kryszt. *W.* i podsk. 0,04, szybko podnosząc aż do 0,1 *p. d.* et *p. die.* W wad. serc. (szybko przyzwyczajenie; unikać makowca).

***Paleae haemostaticae** (= Pengavar Diambi) do mech. tamow. krwi (1 = 5 h.).

Pancreatinum — liczne przetwory stałe i płynne. *W.* 0,1—0,5 krd. w mleku, zupie, pig. (1 = 10 h.).

Pancreon — w zaburz. trawienia i wymiany materyi. *W.* 0,25—0,5 w tabletk. przed lub przy jedz. 3 r. dz. (1 = 45 h.).

Pantopon Roche — rozpuszczalna w H_2O mieszanina alkaloidów makowca. W handlu w proszku, tabletk. i ampułk. Antihaemorrhagic., Antidiarrhoicum, zam. Opium i Morfiny. *W.* 0,01—0,02 *p. d.*; 0,03—0,06 *p. die* w pastylk., 2% roztworze wodno-glicerynow. Także podskórnie (zawartość 1 ampułki = 1,1 cm³ 2% rozczynu) (0,1 = 30 h.; 1 = 255 h.).

Papainum (Papayotin) — biały proszek z soku Carica papaya *W.* zam. pepsyny (lecz gorsza) 0,2—0,5 krd. w pig., pastylk., proszk., syrupie. *Z.* do pędzlowań w błonicy 5%. (1 = 40 do 80 h.).

***Papaveris Fructus** *W.* 0,5—1,0 krd. w odwarze 5 do 10%. *Z.* do okładów, płukań, lewatyw (10 = 10 h.). **Semen P.** w zawies. (5—10: 100). **Syrupus P.** (= Syrupus Diacodii) patrz Opium.

Papaverinum hydrochloric. — alkaloid z opium — kryształki w H_2O rozp. W biegunk. zam. opium (ma zwalniać peristaltykę, nie działając nasennie). *W.* dzieciom odpowiednio do wieku 0,005—0,03 *p. d.* z cukrem mleczn. (0,1 = 15 h.; 1 = 110 h.).

Papine — składnik Opium. Analgetic. *W.* 1 łyżeczka krd.; małym dzieciom poczynając od 2 kropli.

Parabismuth — organ. przetwór z 40% bizmutu; proszek. *W.* zam. bizmutu 3 r. dz. po 1,0—2,0.

***Paraffinum liquidum** — constit. do maści, liniment. (100 = 30 h.). **P. solidum** o różnej topliwości *Z.* do maści, plastrów, opatrunk.; także do wstrzykiwań celem wypełnienia ubytków, np. przy zapadniętym nosie i t. p. (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).

Paraform (Formaldehyd spolimeryzowany), — do odkażania mieszkań. Patrz Formaldehyd.

Paranephrin — przetwór nadnerczy, ma być mniej trujący od adrenaliny. W handlu w wyjałow. rozczynie 0,1% (1 = 40 h.).

Paraldehydum — bezbarwny płyn o eter. woni w H_2O rozp. *W.* jako sedativ. 1,0—2,0; jako hypnotic. 3,0—5,0 w 3—4% roztw. wodnym ocukrzonym, rozdzielone na 2—3 razy. Łatwo przyzwyczajenie, idiosynkrazya. (10 = 25 h.; 100 = 205 h.).

Paraplaste — plastry kauczuk. podł. Unny.

****Pasta gummosa** — do żucia przy kaszlu (10 = 15 h.).

Pastilli jodoferrati comp. Jahr. (Kali iod. 0,05; Ferratini 0,1; Calc. glyc.-phosph. 0,1). *W.* zam. tranu dzieciom 2—4 past. *p. die.* (1 pud. = 24 szt. = 250 h.).

Pelletierinum sulfuricum — alkaloid z Cortex granati. Anthelmintic. *W.* 0,3—0,4 z dodatk. Ac. tannici 0,5 : 30,0 wody, a po $1/_2$ godz. Inf. Sennae e 10,0 : 150,0.

Pengavar Diambi, patrz Paleae haemost.

***Pepsinum.** *W.* 0,2—0,5 krd. w proszku, kołaczyk., rozp., po jedzeniu (z dodatk. kw. solnego, cytryn., mlecznego). (1 = 5 h.; 10 = 25 h.). ***Vinum P.** zawiera 2,5% pepsyny. *W.* łyżeczkami po jedz. (10 = 10 h.; 100 = 75 h.).

Peptonum — liczne przetwory, podawane tam, gdzie chodzi o oszczędz. żołądka. *W.* i w lewatywach. (1 = 10 h.).

Perborax (Natr. perboric. medicin.) — biały w H_2O rozp. prosz. *Z.* do zasypek w proszk., w roztw. z domieszką kwasu do przemyw. ran i t. p.

Perdynamin — płynny smaczny przetwór Hemoglobiny *W.* 1 łyżka (dzieciom 1 łyżeczka) przed jedz.

Pergenol — Natr. perboric. — Natr. bitartar. w proszk. 100,0 pergenolu wydają 12,0 H_2O_2.

Perhydrol (30% na wagę Hydrogenium hyperoxyd.). (10 = 150 h.; 50 = 520 h.).

Peristaltinum — nowy w H_2O ł. rozp. glykozyd z kory Rhamnus Purshiana. Purgans. *W.* 0,06—0,1 *p. die* w tabletk. à 0,03 (Wyrób Pabjanickiego Tow. Akc.).

Peroninum (Benzomorphinum hydrochl.) — biały w H_2O tr. rozp. proszek. Stoi na pograniczu między morfiną a kodeiną. *W.* 0,01—0,02 *p. d.* krd. do 0,2! *p. die* w proszk., pig., roztw. (0,1 = 40 h.).

Peroxygenol Richter (30% Hydrogen. hyperoxyd.), jak Perhydrol (10 = 130 h.; 50 = 510 h.). Zob. także Hyperol.

Pertussin Taeschner (Extr. Thymi saccharat.) *W.* w kokluszu dzieciom ½—1 łyżeczki krd.

Peruscabin (ester benzyl. kw. będźwin.) w scabies w 25% roztw. w Ol. Ricini p. n. **Peruol.** (10 = 50 h.).

Petrogen »Jahr« — przetwór naftowy do konserwowania włosów (1 fl. = 200 i 400 h.).

Petrosapol — gęsta, ciemna maź, uzyskana z olejów ziemnych. *Z.* zam. naftalanu i jako podstawa do maści (10 = 15 h.).

***Petroselini Rd.** Diureticum. *W.* w odwarze, infus. (scissa 100 = 40 h.).

Petrosulfol (Ichtyol. austriac.) brunatny w H_2O rozp. płyn. *Z.* zam. ichtyolu w maści 10% i t. p. (10 = 70 h.)

Phagocytin = 5% Natr. nucleinicum.

Phenacetinum = *Acetphenetidinum.

Phenacodin — mieszanina Acetphenetydyny z kofeiną, kodeiną i gwaraną.

Phenocollum hydrochloric. (Amidoacetphenetidin) — prosz. kryst. w H_2O rozp. Antipyret., Antirheum. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* aż do 3,0 *p. die* w proszk., roztw. (1 = 40 h.). W takich samych dawkach stosuje się **Ph. aceticum** (także podsk.) i **Ph. carbonicum**.

Phenolphtaleinum patrz Pilulae solventes, Purgen i t. p. (1 = 10 h.).

Phenolum monochloratum. (Parachlorfenol). Antiseptic. *Z.* w maści 2%, paście 25%, do pędzlowań.

— **sulforicinicum.** (25—30% roztwór Phenolu w Natr. sulforicinic.). Antiseptic. i Desinfic., próbowany w chorobach krtani. *Z.* do pędzlowań nierozcieńcz.

Phenosalyl — mieszanina kw. karbol., salicyl., będźwin., gliceryny i ol. eter. (10 = 45 h.).

Phenosol — związek kw. salicyl. z paraphenetidiną — biały w H_2O tr. rozp. prosz. Antipyretic., Antirheum. *W.* 0,5 krd. w proszku. (1 = 25 h.).

Phenostal (ester kw. karbol.) — w H_2O rozp. Antiseptic. *Z.* w roczczyn. ¼—½%, do rąk 1%.

——— ***Phenylum salicylicum** (= Salol). — biały prosz. rozp. w wyskoku, eterze. *W.* 0,5—2,0! *p. d.* do 6,0! *p. die* w proszk., tabletkach. *Z.* do zasypek (czysty lub z mączką), maści (1—10%), do płukań np. ust (łyżeczka 1—2% roztw. alkohol. na szklankę wody) i t. d. (10 = 20 h.).

——— ***Phosphorus** *W.* 0,0005—0,001! *p. d.* do 0,005! *p. die* w eterze, oliwie, pig. *Z.* do maści, liniment. (0,5 do 1%). (1 = 5 h.). ***Oleum phosphoratum** (0,1%). *W.* 0,5 do 1,0! *p. d.* aż do 5,0! *p. die* w zawies., kapsułk. *Z.* do nacierań. (10 = 15 h.).

Phosphosal »Jahr« mieszanina soli żelazowych, fosforowych i t. d. do kąpieli wzmacniaj. (1 puszka = 70 h.).

Phosphot = Phosote (Kreosotum phosphoric.) — bez-

barwny gęsty płyn — w gruźlicy podsk., poczynając od 1 cm^3 *p. die*.

Phosphotal Clin (obojętny fosforan kreozotowy) — gęsty brunatny płyn w H_2O rozp. *W.* w kaps., zawiesinie, wyjałow. fiolkach.

——— ***Physostigminum salicylicum** (Eserinum). *W.* 0,0005—0,001! *p. d.* do 0,003! *p. die* w pig., roztw. *Z.* do zakraplań do oka 0,2—1% (0,01 = 10 h.; 0,1 = 80 h.).

Physostol — 1% wyjałow. rozczyn Physostigmin. pur. w oliwie.

Phytinum (związek wapnio-magno-fosforowy) zawiera 23% fosforu. — Biały proszek w H_2O rozp. *W.* dorosłym do 1,0 *p. die*, w kaps., tabletk., w wodzie ocukrz. (1 = 50 h.; 10 = 420 h.). Także **Ph. liquidum** tańsza (80 kropli = 1,0 proszku). Oseskom zam. Phytinum podawać Fortossan. (Wyroby Pabjanickiego Tow. Akcyjn.).

Picratol (Argentum trinitrophenylic.) 30% srebra.

——— ***Pilocarpinum hydrochloricum**. *W.* 0,01—0,03! *p. d.* do 0,06! *p. die* w wodn. roztw., pig. *Z.* do wód ocznych 1—2%. Podsk. 0,01 *p. d.* (0,01 = 5 h.; 0,1 = 25 h.).

Pilulae medicinales »Matula«, zob. Natrium arsenicosum.

— ***laxantes**, Zob. Aloë.

— ****odontalgicae** (10 szt. = 10 h.).

Pilulae solventes comp. »Jahr« (Phenophtalein, Extr. Cascar. desamar., Eleosacchar. foenic., Extr. rhei sicc. āā 0,05). Purgans. *W.* 2—3 pig. naczczo lub po 1—2 pig. rano i wieczór.

Pimpinellae Rd. — *W.* expector. i w zaburz. trawienia 0,2—1,5 *p. d.* krd. w pig., proszk., inf. *Z.* do płukanek 10% infus. (100 sc. = 55 h.). **Tra P.** *W.* 15—40 kropli krd. *Z.* do płukanek. (10 = 15 h.).

Piperazinum (Diaethylendiamin) (najczęściej używana **Piperazine Midy**) — biały w H_2O ł. rozp. prosz. W skazie moczan. *W.* 0,5—2,0 *p. die* w wodzie sodow. rozdzielone na 3 dawki. Także podsk. 0,05—0,1 *p. d.* w 10% roztw. (1 = 110 h.; 10 = 880 h.) **P. hydrochloricum**, stosowane tak samo.

Piperidinum bitartaricum — bezbarwne w H_2O ł. rozp. kryszt. W skazie moczan. *W.* 0,5 krd. w wodzie sod.

***Piperis nigri fructus** *W.* 0,3—1 krd. najlepiej w potrawach (10 = 10 h.).

Piscidiae erythrinae Extr. fluid. Sedativ. *W.* 0,5—2,0 i więcej w roztw. (10 = 20 h.).

Pittylen — produkt otrzymany przez działanie Formaldehydu na smołę — brunatnawy prosz., rozp. w alkoh., acetonie, alkaliach. W chor. skórn. zam. innych przetworów smołowych *Z.* w 5—10% roztw. alkoh., kollodium, w pastach 2—15%, do zasypek, mydeł. (1 = 15 h.).

***Pix liquida** (Resina empyreum. liquida). *W.* 0,1—0,5 krd. w pig., kaps. *Z.* w maści i liniment. 15—20%, do

pędzlowań, wcierań (czysta lub 10—30% z alkohol., tłuszczami); do wziewań (nagrzać z sodą) i t. d. (100 = 25 h.). **Aqua Picis.** *W.* łyżkami. *Z.* do wziewań, opatrunk., przestrzykiwań. (100 = 20 h.).

****Plantaginis Syrupus** (Hb. Plantag., Spirit. āā 10; Aq. ferv. 90, z dodatk. cukru 16: 10 przesączu) (100 = 60 h.).

——— ***Plumbum aceticum.** *W.* 0,02—0,1 ! *p. d.* aż do 0,5 ! *p. die* w pig., proszk., roztw.; w haemoptoë odrazu 0,05 co 2 godz. *Z.* do zasypek i wdmuchiwań do krtani (10—20% z cukrem); w okulist.: do pędzlowań 1%, zakraplań 0,2%, okładów 0,1%; do maści 10—20%; do lewatyw i czopków 0,1 *p. d.*, do wziewań 0,1—1% i t. d. (10 = 5 h.; siccum pulv. 10 = 10 h.). ***Pl. ac. basicum solutum** (Liquor Pl. subacetici). *Z.* do płukanek i wód ocznych (0,5—1:100), do okładów, zmywań (1—2: 100), do lewatyw (1,0—3,0), do maści i liniment. (0,2—1:10) i t. d. (10 = 5 h.; 100 = 35 h.). ***Aqua plumbica** (Pl. ac. bas. sol. 1, Aquae 49) (100 = 10 h.). ***Aqua Goulardi** (Pl. ac. bas. sol. 2, Spirit. vini 5, Aquae 93) *Z.* do okład., zmywań, przestrzykiw., lewatyw (100,0—150,0 na lewatywę) i t. d. (100 = 10 h.). ***Unguentum Pl. ac.** (Pl. ac. 1; Aquae 9; Vaselini, Lanolini ana 45) (10 = 10 h.).

— ***carbonicum** (Cerussa) *Z.* do zasypek lub maści i plastrów (pulv. 10 = 5 h.). ***Emplastr. Pl. carb.** (E. Cerussae = Pl. carb. 3, Ol. Sesami 1, Empl. Diachylon splx 6) (10 = 10 h.). ***Unguent. Pl. carb.** (Empl. Plumbi splx 2, Vaselini 5, Pl. carb. 3) (10 = 10 h.).

— ***hyperoxydatum rubrum** (= Minium) do maści i plastrów (pulv. 10 = 5 h.; 100 = 20 h.). ***Emplastr. Pl. hyperox.** (E. Minii) *Z.* drażniący (10 = 10 h.; 100 = 85 h.).

— ***jodatum** *W.* 0,05—0,5 krd. w prosz., pig. *Z.* do maści, plastrów (1: 5—20) i t. p. (10 = 60 h.).

— ***oxydatum** (= Lithargyrum) do wyrobu maści i plastrów (pulv. 10 = 5 h.). ***Emplastr. Plumbi splx** (E. Diachylon splx). = Pl. oxyd., Ax. porci, Ol. Sesami ana (10 = 10 h.). ***Empl. Pl. compos.** (Gummires. Ammoniac., Spiritus āā 10; Colophon. 6, Bals. Tereb. 4, Cerae fl. 10, Empl. Pl. splx 70) (10 = 15 h.). ***Unguentum Pl. oxyd.** (Ung. Diachylon) = Pl. oxyd. 20; Ax. Porci, Ol. Ses. āā 40 (10 = 10 h.). ***Ung. Pl. oxyd. Hebra** = poprzedn. + Ol. Lavand. 2. (10 = 15 h.).

— **tannicum** w postaci maści (10 = 25 h.). ****Unguent. Pl. tannici** (Ung. ad decubitum = Ac. tannici 1, Pl. acet. bas. sol. 2, Ung. splc. 17) *Z.* na odleżyny (10 = 15 h.).

Pneuminum (Methylenkreosot) żółty bezwonny w H_2O nierozp. prosz. *W.* w gruźlicy 0,5 krd. w proszk. (1 = 20 h.; 10 = 140 h.).

——— ***Podophylli Resina** (= Podophyllinum). *W.* 0,005—0,03—0,05 ! *p. d.* aż do 0,2 ! *p. die* w pig. (1 = 15 h.).

***Polygoni Hb.** — w chor. narz. mocz. (100 = 45 h.).

***Pomi Extr. ferratum** (= Extr. Ferri pomatum =

Extr. Malatis ferri). *W.* 0,1—0,5 krd. w pig. lub winie (1 = 5 h., 10 = 20 h.). ***Tra Pomi ferrata** (Tra Malatis ferri). *W.* 20—50 kropli krd. w syrupie, winie (10 = 15 h.).

****Potio Riveri** = Kali carbon. 4, Aq. 80, Ac. citrici 3,3, Syrup. spl. 15. *W.* łyżkami.

Praevalidin — maść z kamforą, Ol. Eucalypti i Bals. peruv. *Z.* do wcierań (4,0 *p. die*) w gruźlicy.

Proponal (Acid. dipropylbarbituricum) — bezbarwne tr. w H_2O rozp. kryszt. Hypnoticum. *W.* 0,1—0,5! w proszku. (0,1 = 25 h.; 1 = 200 h.).

***Protargol** (Argent. proteinic.) — brunatnawy w H_2O rozp. prosz. *W.* 0,1—0,2 *p. d.* 3. r. dz. w pig., proszk., roztw. *Z.* do okładów 5%, maści 10%, do zasypek (czysty); w tryprze roztw. 0,1—1% i t. p. Rozpuszczać tylko w zimnej wodzie. Przy stosowaniu unikać soli metali ciężkich. (1 = 50 h; 10 = 380 h.).

Proteinum pyocyaneum — wyciąg z hodowli Bac. pyocyan. *Z.* do okładów w ulcus cruris.

Proteoferrini tablettae zawierają po 0,15 Pr. (około 20% Fe. i 2½% fosforu). *W.* Zam. Fe. i fosforu w innych postaciach 3 r. dz. po 1—3 tabl.

Protylinum — związek fosforu 2,7% z białkiem — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. *W.* 2—4 łyżeczek *p. die* w pokarm.; dzieciom do 5 l. ¼—1 łyżeczki od kawy. (1 = 15 h.).

Pulmoform (Methylenguajacol) — żółty rozp. w alkoholu i eterze prosz. *W.* w gruźlicy 0,5—1,0 krd. (1 = 25 h.).

Pulmonariae Herba, jak Folia Althaeae. (sc. 10 = 5 h.).

***Pulpa prunorum** — łagodne laxans (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).

****Pulvis adspersorius salicylatus** (zawiera 2% Ac. salicyl.) (100 = 50 h.).

— ***aërophorus**, zob. Natr. hydrocarbon. — ***aëroph. Seidlitzensis**, zob. Kal. natr.-tartaric.

— ***dentifricius albus** (10 = 10 h.; 100 = 60 h.). — ***dentifr. niger** (10 = 10 h.).

— ****digestivus** (Sal. Carolin. 1, Natr. hydrocarb. 3, Elaeosacch. Menth. pip. 1) (100 = 85 h.).

— ***gummosus** — constit. do piguł. (10 = 10 h.).

— ****pectoralis** (Extr. Dulcamarae 2; Amyli Trit., Rad. Liquir. āā 10; Gummi Acac., Extr. Liquir. ven. dep. ana 20; Sacchari 38) (10 = 15 h.).

— ****sternutatorius viridis** (Sapon. med., Rd. Irid. ana 10; Flor. Lavand., Fol. Salv., Hb. Major., Hb. Meliloti ana 20) (10 = 20 h.).

Purgatin (Purgatol = Antrapurpurin. diacetylat.) — czerwonawy w H_2O nierozp. prosz. Łagodny purgans *W.* 0,5—1,5 na noc w proszk., tabletk. (mocz barwi się krwawo). (1 = 15 h.; 10 = 130 h.).

Purgen (Phenolphtalein) — żółtawy w H_2O nierozp.

proszek. Łagodny purgans. *W.* 0,025—0,1—0,5. W handlu w tabletk. Fenolftaleina wchodzi także w skład innych środk. czyszcz., jak: **Pilulae solventes comp.** »Jahr« (Cracoviae), **Purgierkonfekt, Purgolade** i t. p.

Pyoctaninum (aureum i coeruleum) — barwiki anilinowe. Antiseptic. *Z.* do zasypek 0,1—1%, maści (1—2%), w chirurgii (roztw. 0,02—0,1%), w okulist. 0,1%. (1 = 30 h.).

Pyocyanase — przetwór z zabitych hodowli B. pyocyan. — płyn ciemno zielonkawy. Ma działać bakteryobójczo. *Z.* do wziewań, pędzlowań, tamponów w zakażen. skóry, dyfteryi, szkarlatynie.

Pyraloxin (Pyrogallol. oxydat.). *Z.* jak pyrogallol.

Pyramidon (Dimethylamidoantipyrin) — białawy w H_2O rozp. proszek. Antipyretic. *W.* 0,2—0,4 w proszk., wodzic, zwykle 1 raz *p. die* (1 = 60 h.; 10 = 470 h.). Podobnie stosowane w dawk. nieco większych (0,3—0,75) jego sole: **P. camphoricum neutrale** (1 = 50 h.) **P. camph. acidul.** (1 = 45 h.) i **P. salicylic.** (1 = 45 h.).

Pyrenol (Pyran) — zanieczyszcz. mięszanina będźwinianu i salicylanu sodow., lepiej więc zapisywać magistraliter. *W.* 0,5 *p. d.* krd. (1 = 30 h.).

***Pyrethri Rd.** *Z.* do płukania ust, gardła w 3—10% inf., decoct. (scissa 100 = 55 h.).

Pyridinum pur. — produkt suchej destyl. subst. zwierzęc.; powstaje także przy rozkładzie pewnych alkaloid. (np. nikotyny) — jasny w H_2O rozp. płyn. *Z.* do pędzlowań w błonicy 10%, do wdychania przy astmie (3 r. dz. po 20—30 min. wdychać powietrze przepojone parami z 3,0—5,0 nalanych na płaski talerz). (1 = 5 h.; 10 = 40 h.).

Pyrogallol. Zob. *Acid. pyrogallic. **P. oxydatum.** Zob. Pyraloxin.

Pyrosal (Antipyrin. salicylacetic.) — biały, tr. w H_2O rozp. proszek. *W.* 0,5 w proszku parę r. dz. (1 = 20 h.; 10 = 160 h.).

***Quassiae Extr.** *W.* 0,2—1,0 krd. w proszk., pig., mikst. (1 = 25 h.). ***Lignum Q.** *W.* 0,5—2,0 krd. w infus., lub macer. (5—10:100 wina). *Z.* do lewatyw w infus. (10 = 5 h.; pulv. 10 = 10 h.).

***Quebracho Cortex** *Z.* w odwarze 5% do wziewań (10 = 10 h.). ***Extr. fluid. Q.** *W.* 1,0—3,0 *p. d.* do 8,0 *p. die* w kropl., pig. (10 = 30 h). **Tra Q.** *W.* 1—2 łyżecz. krd. **Quebrachinum** (0,1 = 300 h.) i **Q. hydrochloricum** *W.* 0,05—0,1 krd. w proszk., pig.

***Quercus Cortex** *W.* 0,5—1,0 w proszk., odwarze (10%). *Z.* do płukanek, przestrzykiwań, zmywań, (odwar 10%), do kąpieli (pulv. 10 = 5 h.). ***Semen Q. tostum** — kawa żołędz. *W.* w infus. 5,0—10,0 na filiżankę (pulv. 100 = 25 h.).

***Quillaiae Cortex** *W.* w odwarze 3,0—5,0:200,0 co 2 godz. łyżka (100 = 45 h.).

Radium bromatum f. Banke Cracoviae w ampułk. w wyjałowion. rozczynie (po $^1/_{1000}$ mgr.). Podsk. po 1 amp.; po 3 dniach kilka dni przerwy (3 amp. = 600 h.).

Radowe wody wyrabia fabr. Rząca i Chmurski w Krakowie.

***Ratanhiae Rd.** *W.* 0,5—1,0 krd. w pig., proszk., odwarze. *Z.* do proszk. do zębów, do płukanek, przestrzyk. i lewatyw (odwar) (pulv. 10 = 15 h.). ***Extr. R.** *W.* 0,5—1.0 krd. w pig., pastylk., mikst. *Z.* do płukanek (5—10%), przestrzykiwań (1—2%), pędzlowań (5—15%), maści 10% i t. p. (1 = 30 h.). ***Tra R.** *W.* 15—30 kropli krd. *Z.* do płukanek 1 : 10 wody (10 = 10 h.).

Regenerol — zawiera sole mineralne stwierdzone w ludzkiej surowicy + Natr. citric. *W.* w dnie, miażdżycy i t. d. 2—3 tablet. *p. die* w szklance wody.

Renaden Knoll — oczyszczony wyciąg z nerek w postaci szarego proszku. *W.* w zapaleniach nerek u dzieci w tabletk. à 0,25; 1—3 r. dz. zależnie od wieku.

Reniin Poehl — podobnie jak poprzedni. *W.* w tabletkach; podsk. w ampułkach.

Resaldolum — brunatny w H_2O nierozp. prosz. Antiseptic. jelit. *W.* 0,5—1,0 krd. w opłatk.

***Resina elast. depurata** (Gummi elast. depur.) do przyrządz. przylepca, w technice chirurg. i dent. (10=85 h.).

Resorbin — mieszanina ol. migdał., wosku, mydła, żelatyny i lanoliny. *Z.* constituens do maści. (10 = 20 h.).

Resorbin rtęciowy szary i czerw. *Z.* Zam. szarej maści (nie brudzi). (10 = 30 h.).

Resorbol — (f. »Tlen«) związek jodu (10%) z kw. tłuszcz. — brunatny w H_2O rozp. płyn. *Z.* w ischias, cierp. nerwow.

——— ***Resorcinum** (metadwuoxybenzol) *W.* 0,2—0,5! *p. d.*, do 5,0! *p. die* w roztw. lub proszku (popić wodą). *Z.* in subst. — żrący środek; do wód ocznych 2%, do pędzlowań w błonicy 10%, do przestrzyk. pęcherza (2—5%), cewki mocz. (1—2%), nosa (½—1%), do wziewań (½%), do maści (2—10%), do lewatyw (10 = 25 h.).

Rhamnin = Extr. Cort. Rhamni Frangulae fluid. *W.* 15,0—30,0 dla dorosł.

***Rhamni Purshiani Cortex** = Cascara sagrada. *W.* 0,25—1,0 *p. d.* w inf. (10 = 10 h.). Lepiej: ***Extr. Rh. P. fluidum** *W.* jako laxans 3—15 kropli 3 r. dz., jako Cathartic. 20—45 kropli rano i wieczor. (10 = 35 h.). ****Pastilli extracti Casc. sagr.** po 0,5 Extr. Rh. P. (10 szt. = 40 h.). ***Vinum Rh. P.** (Extr. Rh. P. fl. 20, Vini Malag. aur. 30, Syr. Aurant. 10). (10 = 20 h.). **Tabletki kaskarowe** (Wiszniewskiego) (Słoik = 1 kor.).

***Rhei radix** (Rhabarber) *W.* jako stomachic. 0,1—0,3 krd.; jako purgans 1,0—3,0 w proszk., pig., infus. (pulv. 10 = 45 h.). ***Extr. Rhei** *W.* 0,1—0,3 krd. — tonicum; 0,5—1,0 *p. d.* — laxans w pig., mikst., proszk. (1=15 h.).

***Extr. Rh. composit.** (Extr. Rhei 6; Extr. Aloës 2; Sapo med., Jalapa ana 1). *W.* laxans 0,3—1,0 w pigułk. (1 = 20 h.). ***Syrup. Rhei** *W.* łyżeczkami i do mikstur (10 = 10 h.). ***Tra Rh. aquosa** *W.* ½—2 łyżecz. krd. (10 = 10 h.). ***Tra Rh. vinosa** tak samo (10 = 20 h.).

Rheumatin (Salochininum salicylic.) — bezbarwne tr. w H_2O rozp. kryształy, Antirheumat., Antineuralg. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dz. w opłatk (1 = 65 h.).

Rhinalgin — czopki do nosa z mentolem przeciw katarowi.

***Rhoeados Flores** — przy kaszlu, do ziółek lub w odwarze (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

Rhomnol, zob. Acid. nucleinic.

Riodine — przetwór organ. jodu w perełkach; 1 perełka odpowiada 0,2 Kali jodat.

Rodagen — biały proszek otrzymany z mleka kóz, którym wycięto tarczycę. W chor. Basedowa. *W.* 5,0—10,0—20,0 *p. die.* (1 = 35 h.).

Ronozol — kalium, — natrium, — zincum (sole Acidi dijodparaphenolsulfur.) — w postaci proszku. Antiseptic., używane także do gazy.

***Rosae Flores.** *W.* i do płukanek w infus. (10 = 30 h.). ***Aqua R.** (100 = 15 h.). ***Oleum R.** — corrig. zapachu (0,1 = 30 h.).

***Rosmarini Folia** *W.* do ziółek. *Z.* do zmywań, okładów w int. (100 = 50 h.). ***Oleum R.** *W.* 1—5 kropli w Elaeosacch., lub z wyskokiem na cukrze. *Z.* do maści, liniment. 3—10%, kąpieli (2,0 na kąpiel) i t. d. (1 = 5 h.). ***Spiritus R.** *Z.* do zmywań, nacierań (10 = 10 h.).

Rubidium bromatum — bezbarwne w H_2O rozp. kryszt. Zam. Kali brom. *W.* 0,3 *p. d.* krd. **R. jodatum** białe w H_2O rozp. kryszt. Zam. Kali iodat. *W.* 0,06—0,3 krd. (1 = 60 h.; 10 = 460 h.).

Rubi idaei Fructus. *W.* do ziółek, w infus. ***Syrupus R. id.** — corrigens (10 = 5 h.).

Rutae Herba *W.* 0,5—1,5 krd. w proszk., infus. *Z.* do płukanek i lewatyw w infus.

***Sabadillae semen** *Z.* do zmywań, maści (10—20%), lewatyw (2,0 : 100,0). *W.* obecnie nieużywane (pulv. 10 = 10 h.). ***Unguent. S.** (Semen S. 20, Vaselini 79, Ol. Citri 1) (10 = 10 h.; 100 = 70 h.).

***Sabinae Herba** (Summitates) *W.* 0,2—0,5 *p. d.* do 2,0 *p. die* w proszk., pig., infus. *Z.* do zasypek, maści 15—30%, do płukanek i przestrzykiw. w 5% infus. (10 = 10 h.). **Extr. S.** *W.* 0,02—0,2! *p. d.* do 1,0! *p. die. Z.* do maści 10%. **Oleum S.** *W.* ½—2 kropli *p. d.* w Elaeosacch., pig. *Z.* do liniment. i maści 5—10%. (1 = 5 h.).

Sabromin (Calcium dibrombehenicum) — bezbarwny w H_2O nierozp. proszek (ok. 30% Bromu). *W.* zam. innych przetworów 1,0—2,0 *p. d.* 1—3 r. dz. po jedz. (1 = 25 h.; 10 = 185 h.).

***Saccharinum.** *W.* zam. cukru w diabetes mellit. i do słodzenia gorzkich leków (około 300 r. słodsza od cukru). *Z.* do płukanek i proszk. do zębów (1 = 10 h.; 10 = 55 h.) W handlu także w tabletk. po 0,03.

***Saccharum** (pulv. 100 = 40 h.). ***S. lactis** — łagodny laxans. *W.* 10,0—20,0 *p. d.* z mlekiem. (10 = 10 h.).

Sajodin (Calcium monojodobehenicum) — biały w H_2O nierozp. prosz. Zam. Kali j dat. *W.* 2,0—5,0 *p. die* w proszku, tabletk. (1 = 35 h.; 10 = 265 h.). Także Eisensajodin — w skrof., anemii. Dzieciom *p. die* 2—3 tablet. à 0,5.

Sal Carolinum factit. zob. Natr. sulfuric.

Sal polybromat. efferv. Dr. Egger w postaci burzącej soli bromowej zam. innych przetworów bromu.

— **Seidlitzense** = *Magnes. sulfuric.

— **Seignetti** = *Kal. natrio-tartaric.

Salacetol — związek kw. salicyl. z acetolem — bezbarwne tr. w H_2O rozp. kryszt. Stosow. jak salol. *W.* w biegunk. 2,0—3,0 w opłatku jednorazowo z dodatkiem przez pierwsze 2 dni 20,0—30,0 Ol. Ricini. W gośćcu 2,0 *p. d.* 2—3 r. dz. (1 = 30 h.; 10 = 240 h.).

Salen (mieszanina glykolow. estrów kw. salicylow.), oleisty płyn, rozp. w alkoh., eterze, ol. rycyn. Antirheumat. *Z.* do wcierań i pędzlowań czysty lub rozcieńcz. (10 = 125 h.). **Salenal** — 33⅓% maść salenowa. (1 tubka 30 gram. = 140 h.). (Wyroby Pabjanickiego Tow. Akcyjn).

***Salep Rd.** (Tubera). *W.* jako kleik (odwar 1%), galareta (2%) do 10,0 *p. die*, jako vehiculum do kwasów i leków silnie działaj. (pulv. 10 = 35 h.),

Salicis Cortex *W.* 0,5—1,0 krd. w odwarze 10%. *Z.* do płukanek, przestrzykiw. w 10% odwarze. (100 = 20 h.).

Salifebrin (mieszan. kw. salicylow. z antifebryną)

Saliforminum (Urotropin. salicylic.) Działanie urotropiny. *W.* 0,5—2,0 *p. d.* et *p. die* w wodzie.

Saligallolum (Pyrogalloldisalicylat) — masa stała, rozp. w chlorof., eterze. Łagodne działanie pyrogallolu *Z.* do pędzlowań 2—20% roztw. w acetonie.

Saligenin (Orthooxybenzylalkohol) — bezbarwne w H_2O ł. rozp. kryszt. Działanie Natr. salicylic. *W.* 0,5—1,0 co 2 godz. w proszk. lub roztworze. (do 6,0 *p. die*) (1 = 60 h.; 10 = 480 h.).

Salimenthol (Menthol. salicylic.) — oleisty w H_2O nierozp. płyn (rozp. w wyskoku, eterze, chlorof., olejach). *W.* w gośćcu i dnie 0,25—0,5 krd. w kropl. lub kaps. *Z.* do nacierań czysty lub rozcieńcz. (10 = 250 h.). **Unguentum Sal.** (15% maść salim.). *Z.* do nacierań.

Salipyrinum (10 = 90 h.). = *Antipyrinum salicylic.

Salit — ester salicylowy borneolu — brunatny płyn, rozp. w wyskoku, eterze. olejach. W gośćcu, neuralg. *Z.* do pędzlowań i smarowań ana z oliwą (10 = 80 h.; 100 = 630 h.) lub nierozc. **Salitum solutum.**

Salochininum — salicylowy ester chininy — białe

kryszt. w H_2O nierozp. *W.* 0,5—1,5 krd. w opłatk. (1 = 65 h.).

Salocollum (Phenocollum salicylic.). *W.* 1,0 w proszk. krd. (jak Phenocoll. muriat.). (1 = 30 h.; 10 = 250 h.).

Salokreol (Kreosotum salicylic.) — oleisty, brunatny, rozp. w alkoh., eterze płyn. *Z.* do wcierań i pędzlowań w róży, gośćcu (skórę poprzednio osuszyć). (10 = 135 h.).

Salol (10 = 25 h.). = *Phenylum salicylicum.

Salophen (Acetamidosalol) — blaszki kryst., w H_2O tr. rozp. (50% kw. salicyl.). Antineuralg., Antirheum. *W.* 1,0 *p. d.* do 5.0 *p. die* w proszk. (1 = 30 h.; 10 = 250 h.).

Salosantal. ($33^1/_3$% roztwór salolu w Ol. Santali) — płyn jasno-żółty, polecany w tryprze. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3 r. dziennie w wodzie ocukrz. lub kaps. po jedzeniu. (1 = 10 h.).

Salossit — związek organ. fosforu z Calcium, Magnesium i cukrem mlekowym. *W.* w krzywicy.

Salubrol (Methylendiantipyrintetrabromid) — żółty, rozp. w alkoh. prosz. *Z.* zam. jodoformu. (1 = 30 h.).

Salvarsan = „**606**" Ehrlich — Hata (dioxydiamidoarsenobenzol) — żółty w H_2O tr. rozp. proszek. Stosowany w kile i w chorobach wywołanych przez krętki i świdrowce główn ie w postaci wstrzykiwań śródżylnych (0,2—0,6 jednorazowo), rzadziej — miąższowych; wstrzyk. podskórne już zarzucono. (Przyrządzanie rozczynu: wsypać do moździerzyka odpowiednią dawkę Salv., zwilżyć 10—20 kropl. alkoholu etylow., rozpuścić w 1—2 cm^3 0,8% NaCl i dodać 15% ługu sodowego wedle dołączonego do każdej dawki przepisu i zależnie od tego, jakie ma być oddziaływanie rozczynu. W końcu dodać 0,8% NaCl do ogólnej objętości 4—5 cm^3 przy wstrzyk. miąższow., względnie do 150—200 cm^3 przy wstrzykiw. śródżylnych).

***Salviae Folia** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk., infus. 5—10%. *Z.* do płukanek, zmywań w infus. (10 = 10 h.).

***Sambuci Flores** *W.* w odwarze, inf. (1—2 łyżecz. na filiżankę) (10 = 5 h.). **Aqua S.** — do mikstur moczopędn. (100 = 30 h.). ***Roob S.** *W.* łyżeczkami sam lub do mikst. (10 = 10 h.).

Samol — 15% maść salimentolowa. *Z.* w gośćcu, dnie, neuralg. do wcierań (duża tubka = 250 h.; mała = 150 h.).

Sanatogen (95% kazeiny, + 5% Natr. glycero-phosphoric.) — biały w H_2O rozp. proszek. Nutriens. *W.* dorosłym do 3 łyżek *p. die.*

***Sandaraca Resina.** *Z.* do plastrów, kadzideł (pulv. 10 = 15 h.).

Sanguinal Krewel — przetwór krwi, zam. żelaza. *W.* w pigułk. 3 r. dz. 1—2 pig. przed jedz. Także **S. Krewel c. Kreosoto** i **S. Krewel c. Guajacolo carbonico** w pigułkach, zawierających 0,05 i 0,1 Kreozotu, wzgl.

Gwajakolu. Także pig. Sangwinalowe z arszenikiem, chininą, jodem, lecytyną i t. p.

Sanguis Draconis (= Resina D.). *Z.* w Pulv. arsen. Cosmi, do plastrów. (pulv. 10 = 40 h.).

Sanoform (Dijodmethylium salicylic.) *Z.* jak jodoform do zasypek, maści 10%. (1 = 40 h.).

***Santali Lignum rubrum.** *W.* w Species Lignorum. *Z* do nakadzań, proszku do zębów (10 = 5 h). ***Oleum Santali** *W.* 0,3 *p. d.* do 2,0 *p. die* w kaps., pig. (1 = 10 h.).

Santalol = Gonorol.

——— ***Santoninum.** *W.* dorosłym 0,03—0,1! *p. d.* do 0,3! *p. die* w proszk., pastylk., ol. rycyn. (ewent. zaraz po zażyciu podać ol. rycyn. lub kalomel) (0,1 = 5 h.). ***Pastilli Santonini** à 0,025 (10 szt. = 25 h.).

Santyl (Santalolum salicylic.) płyn oleisty. W tryprze i jego powikłaniach, w cystitis (z urotropiną). *W.* 20 — 30 kropli 3 r. dz. w mleku, kapsułk.

Sapal — stały spirytus mydl. *Z.* do dezynfekcyi rąk.

Sapoform (f. Tlen) — mydło potasowe w formaldehydzie. *Z.* w 2—3% roztw. zam. lysolu, karbolu.

***Sapo kalinus.** *Z.* w chor. skórn. (do maści, linim., wcierań) i do dezynfekcyi (100 = 25 h.). ***S. medicinalis** — obojętny oleinian sodowy (pulv. 10 = 10 h.). **Sapo jalapinus** (S. medic. i Jalapa ana). *W.* 0,1—0,3 krd. w pig. (1 = 15 h.). ***Spiritus saponatus** (100 = 60 h.) i ***Spirit. Saponis kalini** (100 = 65 h.; 200 = 100 h.). *Z.* do nacierań, zmywań, kąpieli (100,0 do 150,0 na kąpiel). **Spirit. sapon.** — **camphoratus.** *Z.* do nacierań

Sapomenthol — (f. Matula) w cierpieniach gośćcow., neuralgiach. *Z.* do nacierań. (1 Flakon = 140 i 500 h.).

Saponariae Rd. *W.* 5,0—10,0 *p. die* w infus., decoct. (alb. 100 = 40 h.; rubr. 100 = 70 h.).

Sapones medicinales — najrozmaitszego rodzaju mydła przetłuszczone z dodatkiem środk. lekarsk. wyrabiają fabryki krajowe Malinowskiego w Warszawie i »Tlen« we Lwowie.

***Sarsaparillae Rd.** *W.* 30,0—50,0 *p. die* w odwarze, ziółkach (scissa 10 = 20 h.). ****Decoct. S. composit. fortius** (Zittmann) = Rd. Sars. 4; Aq. q. s. ad. digest.; Fruct. Anisi vulg., Fruct. Foenic. ana 0,15; Fol. Sennae 1; Rd. Liquir. 0,5 ad collat. 100. ****Decoctum S. comp. mitius** — 2 r. słabszy. (taksa receptowa).

***Sassafras Rd.** (Lignum S.) *W.* 0,5—2,0 krd. w odwarze; także w Species Lignorum (100 = 40 h.).

Scammonium. *W.* 0,05—0,1 krd. — laxans; 0,3—0,5 — drasticum w pig., zawies. (pulv. 1 = 10 h.) (niepewny).

Scharlachroth (składnik działający Amidoazotoluol medic.). *Z.* do wytwarzania nabłonka na powierzchni ran granulujących, w maści ½—8%. (1 = 15 h.; 10 = 100 h.). Gotową maść 3% i 8% wyrabia aptek. Banke w Krakowie.

——— ***Scillae bulbus** *W.* 0,05—1,0! *p. d.* do 4,0! *p. die* w pig., inf., decoct. (pulv. 10 = 15 h.). ***Acetum Sc.** *W.* 20—50 kropli krd. w mikst., saturac. *Z.* do płukanek 1:10 Aq. (10 = 5 h.). ***Extract. Sc.** *W.* 0,03—0,2! *p. d.* do 1,0! *p. die* w pig., mikst. (1 = 10 h.). ***Oxymel Sc.** *W.* 2,0—5,0 krd. *Z.* do płukanek 1:10 Aq. (10 = 10 h.).

Scopolaminum hydrobromic. *W.* 0,0001—0,001! *p. d.* aż do 0,003! *p. die. Z.* do zakraplań do oka 0,1—0,2%; Podsk. 0,0003 (z 0,01 morph. hydrochl.). (0,01 = 15 h.; 0,1 = 115 h.). Patrz Euscopol.

Scopomorphin (Euscopol 0,0012, Morph. hydrochl. 0,03, Aq. ad 2,0 w wyjałow. ampułk.) podsk. (do narkozy połowiczej 1,0; jako sedativum $^1/_6$—$^1/_3$ ampułki).

Scorogène Clin — wyciąg z 2 rodzajów Alg, regulujący trawienie (1 dawka = 325 h.).

***Sebum ovile** — constit. do maści, plastrów (100 = 40 h.). ***S. salicylatum** (S. ovile z żywicą będźwin. i kw. salicyl.) tak samo (10 = 15 h.).

Secale cornutum, zob. *Fungus Secalis.

Secornin (Secacornin) = Ergotinum Keller (1 cm^3 S. = 4,0 Fung. Secalis). *W.*, podsk. i t. p. 0·5 *p. d.* do 2,0 *p. die* (1 = 40 h.).

***Senegae Rd.** *W.* 0,5—1,5 krd. w proszk., pig., infus., decoct. (5—10%) (10 = 25 h.). ***Syrupus S.** — dodatek do mikstur (10 = 10 h.).

***Sennae Folia.** *W.* 0,1—0,3 krd.; jako laxans 0,5 do 2,0 (1—2 razy); jako silny purgans 2,0—4,0 w pig., proszk., infus. (10 = 10 h.). ***Folia S. praeparata** (sine resina) — stosowane tak samo (10 = 25 h.). ***Fructus S.** (Folliculi S.) — lek ludowy podobnie stosowany (10 = 10 h.). ***Infusum S. cum Manna** (Aq. laxativa viennensis). *W.* $^1/_2$ do 2 łyżek i więcej (10 = 10 h.). ***Species laxantes** (St. Germain) = Fol. S. praep. 50, Flor. Tiliae 25, Fruct. Foeniculi 15, Kalium natr.-tartar. 6, Ac. tartarici 4). *W.* w naparze 1—2 łyżeczek na filiżankę. (10 = 20 h.; 100 = 150 h.). ***Syrupus S. composit.** (c. Manna). *W.* łyżeczkami (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).

***Serpylli Herba.** *W.* do species. *Z.* do okładów, kąpieli (100 = 35 h.).

***Sesami Oleum** — constit. do maści, plastr. (100 = 45 h.; 200 = 70 h.; 500 = 135 h.).

Siderol (Peptonate de fer f. Karpiński Varsoviae). *W.* zam. innych przetworów żelaza 2 r. dz. po 10 kropli w wodzie przy jedzeniu; stopniowo zwiększać do 25 kropli.

Sidonal (Piperazinum chinicum) — biały w H_2O ł. rozp. prosz. *W.* w skazie moczan., dnie 2.0—2,5 *p. d.* 2 r. dz. w wodzie. (1 = 140 h.). **S. novum** (Acid. chinic. anhydric.). Tak samo. *W.* 2,0—3,0 *p. die* (nie zawiera Piperazyny, a więc główn. składnika). (1 = 60 h.).

***Sinapis Semen.** *W.* 0,5—1,0 krd. w proszk. *Z.* do kataplazmów (mąka ana z letnią wodą), do kąpieli (100,0

do 250,0 na pełną, 50,0—100,0 na nożną kąpiel) i t. p. (pulv. = Far. Sem. S. 100 = 35 h.). ***Charta sinapisata** (1 kartka = 10 h.). ***Oleum S. aethereum.** *Z.* w roztw. wyskok. 1:30—100 do maści, linim. 2—5% (1 = 15 h.). ***Spiritus S.** (2% Ol. S.) *Z.* do nacierań (10 = 10 h.; 100 = 75 h.).

Sirocol (7% Liq. Kali sulfoguajacolici compos.). **Sirolin** i **Sirosol** (około 7% Kal. sulfoguajac. w Syrup. cortic. aurant.) *W.* po 1 łyżeczce krd. Patrz Kal. sulfoguajacolic.

Solitaenia — brunatnawy proszek złożony z połączenia Extr. Granator. detannat. z Ol. Ricini. Anthelminthicum.

Solurol Clin (Ac. thyminic.) — brunatnawy w H_2O rozp. prosz. *W.* w dnie 0,25—0,5 *p. d.* 3 r. dz. w proszk., tabletkach po jedzeniu. (25 tabl. = 375 h.).

Solveol (Krezole + Krezotynian sodu) — brunatny w H_2O rozp. płyn. Do dezynfekcyi i *Z.* w 0,5—2% roztworze, jak kw. karbol. (100 = 125 h.).

Somagen i **Somatose** — przetwory mięsne odżywcze.

Somnal (Chloralurethan w roztw. alkohol.). *W.* 1,0 *p. d.* qua hypnotic. (10 = 120 h.).

Sophol (związek srebra 20% z kw. formonukleinow.) żółtawy ł. w H_2O rozp. prosz. *Z.* w okulist. w 3—5% roztw. (1 = 55 h.).

Sorisin 10% Natr. sulfoguajacolic. w Syrup. Cort. aurant.; patrz Kal. sulfoguajac.

Sozojodolum (związ. Jodu z Sulfophenolum) — kwas sozojodolowy i jego sole. **Acid. sozojod.** łatwo w H_2O rozp. *Z.* w 2—3% roztw. (1 = 35 h.). **Kalium soz.** trudno w H_2O rozp. *Z.* do zasypek czysty lub z amylum, do zadmuch. do nosa 5%, do maści 10—15%. (1 = 25 h.). **Natr. soz.** ł. w H_2O rozp. *W.* 1,0 *p. d.* krd. *Z.* do zasypek (50%), w roztw. 2 do 3%, w postaci 10% waty. (1 = 30 h.). **Hydrargyrum soz.** — rozp. w roztw. soli kuch. *Z.* w maści 1—5%; do przyżegania wrzod. kiłow. 5—10% roztwór. (1=40 h.). **Lithium soz.** — łatwo w H_2O rozp. *W.* 1,0 do 3,0 *p. die.* (1 = 35 h.). **Zincum soz.** — w H_2O 1:20 rozp. *Z.* do płukanek 1—2%, injekcyj w tryprze ½—1%, do pędzlow. 3—5%, do zasypek i zadmuchiwań 5—10%, do maści 5—10%. (1 = 40 h.).

Sparteinum sulfuric. *W.* 0,02 *p. d.* do 0,1! *p. die* w pig. lub roztworze. (0,1 = 5 h.).

***Species amaricantes** (Hb. Absinth., Hb. Centauri min., Pericarp. Aurant. ana 20; Fol. Trif. fibr., Rd. Calami, Rd. Gent. ana 10; Cort. Cinnam. 5). Stomachic. *W.* w infus. 5—10%. (100 = 60 h.). ***Sp. aromaticae** (Hb. Origani, Fol. Salv., Menth. pip., Flor. Lavand. ana). *Z.* do okładów (infus.), kąpieli (½—1 kgr.) i t. p. (100 = 90 h.; ad catapl. 100 = 105 h.). ****Sp. carminativae** (Fl. Cham. vulg., Fruct. Foenic. ana 10; Rd. Alth., Rd. Gram., Rd. Liquir. ana 20). *W.* infus. (100 = 50 h.). ***Sp. diureticae**

(Rd. Ononid., Rd. Petrosel., Rd. Liquir., Fruct. Junip. ana). *W.* infus. (100 = 40 h.). ***Sp. emollientes** (Fol. Alth., Fol. Malv., Hb. Melil. ana 1; Sem. Lini 2) *Z.* do okładów. (100 = 45 h.; ad catapl. 100 = 55 h.). ***Sp. laxantes** zob. Senna. ***Sp. Lignorum** zob. Guajaci. ***Sp. pectorales.** zob. Althaea. ****Sp. puerperales** (Flor. Verbasci, Sem. Melon. ana 10; Rd. Gram., Rd. Liquir. ana 20, Spec. Alth. 40) (100 = 55 h.). ****Sp. stomachicae** (Cort. Cinnam., Fol. Menth. pip. ana 1; Hb. Centaur. min. 2) (100 = 90 h.).

Sperminum Poehl — przetwór z jąder zwierz. — bezbarwny w H_2O rozp. płyn. Physiologicum, Tonicum przy cierpieniach przemiany materyi, w neurastenii, marasmus, miażdżycy, tabes, niedomodze płciowej i t. d. *W.* Essentia Spermini Poehl 3 r. dz. po 30 kropli przed jedzeniem w wodzie alkal. lub mleku. Podsk. Sperm. Poehl pro injectione 1—2 i więcej ampułek dziennie.

Spilanthis Hb. (sc. 100 = 40 h.) i **Tra Sp. compos.** (10 = 15 h.). *Z.* w bólu zębów i do płukania ust.

***Spiritus aetheris** (25 Eteru:75 wyskoku) = Liquor Hoffmani. *W.* 10—30 kropli na cukrze. *Z.* do wąchania w omdleniu (10 = 10 h.). **Spir. Aeth. nitrosi.** *W.* 10—30 kropli krd. na cukrze (10 = 15 h.). ***Spir. aromaticus.** *W.* 10—25 kropli krd. na cukrze. *Z.* do smarowań (10 = 10 h.). ***Spir. Vini** concentrat. (100 = 50 h.). ***Spir. vini Cognac** (gallicus 45%) (10 = 25 h.). ***Spir. vini dilutus** 60% (100 = 40 h.).

Spirosal (Glycolum salicyl.) — oleisty, tr. w H_2O, ł. w oliwie rozp. płyn. Antirheum. *Z.* do wcierania w bolące miejsca 3 r. dz. (1 = 15 h.; 10 = 135 h.).

Spongia compressa. *Z.* do rozszerzania przetok, szyi maciczn. (1 = 40 h.).

Stannum metallic. praecipitat. — szary, w H_2O nierozp. prosz. Lek przeciwtasiemcowy. *W.* 0 5 *p. d.* w opł. 4 r. dz.

***Stearinum.** *Z.* do czopków, mydeł, opodeldoku. (10 = 5 h.).

——— ***Stibium Kalio-tartaric.** (= Tartarus stibiatus = T. emeticus). *W.* Expector. 0,005—0,01 krd.; Emetic. 0,03—0,05 co kwadrans 3—4 r. do 0,2! *p. d.* do 0,5! *p. die* w proszk., pig., tabletk., mikst. *Z.* do lewatyw (0,1—0,2:100 Aq.), maści (10—20%), maści oczn. (0,5—1%), wód ocznych (0,03—0,1%) i t. p. (1 = 5 h.; 10 = 10 h.). ***Vinum St. Kal.-tart.** (= V. stibiatum 0,4%) *W.* Expector. 10—30 kropli krd.; Emetic. dorosłym łyżka, dzieciom łyżeczka co 10 min. aż do skutku (10 = 15 h.).

— ***sulfuratum aurantiacum.** *W.* 0,01—0,1 krd. w pig., proszk., pastylk. (1 = 5 h.; 10 = 25 h.).

— ***sulfuratum nigrum** (crudum). *Z.* w chor. skóry, główne jednak w weterynaryi (10 = 10 h.; 100 = 60 h.).

Stomachin (f. Matula) = Cognac Chinae. *W.* w zaburz. żołądk. (1 flakon = 200 h.).

Stovain — biały kryst. ł. w H_2O rozp. prosz. Miejsc. anaesthetic. *Z.* w $^1/_2$—5—10% roztw. Podsk. do 0,1 w $^1/_2$ do 1% roztw. (0,1 = 15 h.; 1 = 120 h.).

——— ***Stramonii Folia** *W.* 0,03—0,3! *p. d.* do 1,0! *p. die* w proszk., pig., inf. *Z.* do papierosów (Cigarettes antispasmodiques Trousseaux) (10 = 10 h.). **Extr. Str.** 0,01 do 0,1! *p. d.* do 0,4! *p. die.* *Z.* do maści 5—15%, plastrów 15%, wód ocznych 0,5—2%.

Strontium bromatum – krystal. ł. w H_2O rozp. igiełki. *W.* w dyspepsyi 2,0—4,0 *p. die*, w padaczce zam. Kali bromat. do 10,0 *p. die* w roztworze. (10 = 30 h.).

— **jodatum** — ł. w H_2O rozp. kryszt. *W.* w dawk. jak Kali jodat. (1 = 15 h.).

— **lacticum** — biały ł. w H_2O rozp. prosz. *W.* w nephritis, przeciw tasiemcowi do 6,0—10,0 *p. die* w roztw. (10 = 40 h.).

——— ***Strophanti Semen** (1 = 5 h.). stosow. zwykle w postaci ***Tra Stroph.** *W.* kroplami do 0,5! *p. d.* do 2,0! *p. die* (1 = 5 h.; 10 = 15 h.). **Strophantinum** — o różnym składzie, stąd niebezpieczna w użyciu. (0,01 = 5 h.).

——— ***Strychni Semen** (Strychnos Nux vomica). *W.* 0,03—0,1! *p. d.* do 0,2! *p. die* w proszk., pig. (10 = 15 h.). ***Extract. Str.** (spirituos.). *W.* 0,01—0,05! *p. d.* do 0,1! *p. die* w proszk., pig., mikst. *Z.* do maści 2—5%, do nacierań 0,3—1% z Spirit. dil. (1 = 30 h.). ***Tra Strychni** *W.* 0,1—1,0! *p. d.* do 2,0! *p. die.* *Z.* do nacierań (10 = 20 h.).

——— ***Strychninum nitricum** *W.* 0,001—0,01! *p. d.* do 0,02! *p. die* w pig. *Z.* do maści (0,5—3%). Podsk. w 0,2% roztw. $^1/_2$—1 cm³ (= 0,001- 0,002). (0,1 = 5 h.).

Stypticin (Cotarninum hydrochloric.) — żółty w H_2O rozp. prosz. Haemostaticum. *W.* w krwotok. maciczn. 0,05 w proszk., pig., roztw., tabletk. 3—4 r. dz. *Z.* 10—20% gaza do tamponów. krwotoków po wyjęciu zęba. Podsk. w 10% roztw. $^1/_2$—1 strzyk. *p. die.* (0,1 = 30 h.).

Styptol (Cotarninum phthalicum) — żółty w H_2O rozp. gorzki prosz. Haemostatic.; także przy zmazach nocnych. *W.* 0,05—0,1 w proszk. lub tabletk. 3 r. dziennie. (0,1 = 25 h.).

Styracol (Guajacol. cinnamylic.) — bezbarwny w H_2O nierozp. kryszt. *W.* zam. gwajakolu 0,5—1,0 krd. (1 = 25 h.).

***Styrax liquidus Balsamum.** *W.* 0,5—1,0 krd. wpig., kapsułk. *Z.* do maści, liniment. 1:1—2 Oliwy z dodatk. alkoholu (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

Subcutin (Anaesthesin. paraphenolsulfonic.) — biały trudno (1%) w H_2O rozp. prosz. Miejsc. znieczul. Podsk. w 1% roztw., jako t. zw. **Subcutol.**

Sublaminum (Hydrargyrumsulfataethylendiamin) — biały w H_2O rozp. prosz. *Z.* zam. sublimatu 1:500—5000.

Substitol Merck — oczyszczony włóknik krwi w prosz.

Próbowany do przyspiesz. gojenia się ran. Do wstrzyk. 0,2—0,4 w 5 cm³ wyjałow. 0,8% NaCl.

Succinum — do kadzideł. **Oleum S. rectific.** *Z.* do nacierań z innymi olejk., spirytus., jako krople do zębów. (10 = 10 h.).

Sulfidal (Sulfur colloidale) — szary w H_2O rozp. proszek. *Z.* w chorob. skórnych w 2—10% rozczyn., 10% maści, pastach.

Sulfoid (Sulfur colloidale) — szary w H_2O rozp. prosz. *Z.* w chor. skóry 10% roztw., maści. (10 = 55 h.).

——— ***Sulfonalum** (dwuetylo-sulfono-dwumetylometan). *W.* 0,25—0,5 *p. d.* jako sedativ., 1,0—2,0! (qua hypnotic.) w proszk., pastylk. z gorącą herbatą, zupą. (10 = 70 h.).

Sulfopyrin-beta — mieszanina 45% Antipyriny, 5% kw. paraamidosiarkobenzoesowego i 50% jego soli sodowej. W jodzicy i nieżyt. dróg oddech. *W.* 3,0—4,0 *p. die.*

Sulfosot Sirup (10% Kalium sulfokreosoticum) — brunatny syrup. *W.* 3 łyżeczki *p. die.*

***Sulfur depuratum** (Flores Sulfuris). *W.* 0,3—1,0 krd.; jako laxans 3,0—8,0 w proszk., pastylk. *Z.* do wdmuchiwań do gardła, krtani; do maści, mydeł (15 do 30%) i t. p. (10 = 5 h.). **S. jodatum.** *W.* 0,05—0,1 krd. w pig., lub w glicerynie. *Z.* w maści 5—10%, w roztw. gliceryn. (1 = 15 h.). ***S. praecipitatum** (Lac Sulfuris). *W.* 0,2—0,5 krd.; jako laxans 1,0—2,0 w proszk., pig. *Z.* jak S. depurat. (10 = 5 h.). ***Unguent. sulfurat.** (Sap. Kal. 32; Ax. Porci, Sebi ovil. ana 16; Sulf. depur. 16; Calcii carb. 4; Pic. liq. 16). *Z.* w chor. skórn. (10 = 10 h.).

Sullacetin — związek potasowo-sodowy kw. Brenzkatechinmonooctowego i gwajakolsulfonow. — biały tr. w H_2O rozp. proszek. *W.* w gruźlicy i t. p. 0,5 *p. d.* 3 r. dziennie.

Suprarenaden — wyciąg z nadnerczy z cukr. mleczn. *W.* 0,5 *p. d.* w chor. Addisona, cukrzycy, neurastenii.

Suprarenin (rozczyn 0,1%) (do 5,0 = 80 h.) = Adrenalin.

Syrupus Diacodii, zob. Opium. ****S. hypophosphorosus compos.** — mieszanina podfosforynów w syrupie z dodatk. chininy i Trae Strychni. (10 = 15 h.; 100 = 100 h.); podobnie **Syr. hypophosphor. comp. Dr. Egger.** ***S. Mororum** — ulepek morwowy (10 = 10 h.; 100 = 55 h.). ****S. pectoralis** (Aq. Laurocer. dil. 5; Mucil. gum. Acac., Syr. Coccion., Syr. Senegae ana 20; Syr. Aurant. flor. 35) (10 = 10 h.). ***S. Ribium** — ulepek porzeczk. (10 = 10 h.). ***S. simplex** (100 = 40 h.). **S. sulfoguajacolicus** zob. Kal. sulfoguajacolic. **S. Valerianobromatus comp.** »Jahr« (zawiera sole bromowe, waleryanowe, fosforowe i Extr. Kolae). *W.* w chor. nerw. 2—3 łyżecz. od kawy *p. die* (1 fl. = 200 i 380 h.).

Taeniol ma zawierać t. zw. Sebirol (dział. składn. różnych roślin z Indyj) i czerwiobójczy prod. kondensac.

Thymolu. Anthelminthic. *W.* dnia poprzedz. kalomel, w dzień kuracyi po szklance herbaty co 10 min. po 1 kapsułce.

Taka-Diastase — ferment z Eurotum Oryzae — proszek żółtawy w H_2O rozp. *W.* 0,1—0,3 w proszku, w kapsułk.

***Talcum.** *Z.* do zasypek, pudrów i t. p. (pulv. 100 = 15 hal.).

***Tamarindi Fructus.** łagodn. laxans. *W.* 10,0—25,0 w decoct. (10 = 5 h.). ****Pastilli Tamarindorum compos.** (Pulp. T. depur. 5; Fol. Sennae 1,5; Sacch. 2,5; Am. Trit. 0,5 na kołaczyki á 2,5) (10 szt. = 80 h.). ***Pulpa T. depurata.** *W.* jak Fruct. Tam. (10 = 15 h.; 100 = 100 h.).

Tanaceti Hb. Anthelminthic. *W.* 1.0—2.0 krd. w proszk., infus. **Oleum T. aethereum.** *W.* 1—3 kropli krd. w Elaeosacch., pig.

***Tannalbin** (Tanninum albuminat.) — brunatny w wodzie nierozp. prosz. *W.* 0,5—1,0 krd. *Z.* do lewatyw 0,5 do 1,0 w kleiku (1 = 15 h.; 10 = 115 h.).

Tannalum insolubile (Alumin. tannic.) i solubile (Alum. tannico-tartaric.). Adstring. *Z.* w chorob. nosa i krtani do zasypek, zadmuchiwań (czysty lub rozc.), do wziewań (30%), płukanek 1% i t. d. (sol. 1 = 15 h.).

Tannigen (Tannin. diacetic.) — szary w H_2O nierozp. prosz. Adstring. *W.* 0,5—1,0 krd. *Z.* do zadmuchiw. (1 = 25 h.).

Tannismut (Bismutum bitannic.) — brunatnawy w H_2O nierozp. prosz. Adstring. jelit. *W.* 0,3—0,6 *p. d.* krd. (1 = 15 h.).

Tannocol (związek taniny z gliceryną) — szarawy rozp. w alkaliach prosz. Adstring. jelit. *W.* 1,0 krd. w tabletk. *Z.* do zasypek w ulcus molle. (1 = 15 h.; 10 = 120 h.).

Tannoform (Tannin. methylenat.) — różowawy w alkaliach rozp. prosz. Adstring. i Antisept. *W.* 0,25—1,0 krd. w opłatk., mleku. *Z.* do zasypek czysty lub z talk., do maści 5—10%, plastrów 10—20%. (10 = 100 h.).

Tannophen — produkt kondensacyi chloro-m-kresolu, formaldehydu i taniny. Desinficiens i Desodorans.

Tannopin (Tannon — związ. taniny z urotropiną) — brunatny w H_2O nierozp. prosz. Adstring. jelit. *W.* 0,5 do 1,0 w opłatk., wodzie krd. (1 = 25 h.; 10 = 195 h.).

Tannothymal (Methylen. thymolo-tannic.) — żółtawy w alkal. rozp. prosz. Adstring. *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 2—3 r. dz. (1 = 30 h.).

Tannyl — Oxychlorcaseinum tannic., brunatnawy w H_2O nierozp. proszek. *W.* w biegunkach 1,0—2,0 *p. d.* 3 r. dz. (1 = 15 h.).

Taphosote (Kreosotum tanno-phosphoric.) — płyn syrupowaty w H_2O nierozp. *W.* 1,0 *p. d.* krd. w mleku, kapsułk.

***Taraxaci Folia** (100 = 25 h.). i ***T. Rd.** (100 = 40 h.). *W.* 5,0—10,0 w odwarze, ziółk. ***Extract. T.** *W.* 0,5—1,0 krd. w pig., mikst. (10 = 60 h.).

Tartarus boraxatus (Kal. tart. borax.). *W.* 0,5—2,0 krd. (diuretic.), 5,0—7,0 *p. d.* 3—4 r. dz. (laxans) w wodzie. **T. depuratus** i **natronatus.** Zob. *Kal. hydro- i natro-tartaric. **T. Stibiatus** zob. *Stibium kal.-tartaric.

***Tela sericaea adhaesiva** (= Emplastr. Anglican.) (100 cm^2 = 35 h.; 500 cm^2 = 140 h.).

***Terebinthina Balsamum** (= T. communis) *Z.* do maści, plastr. 1:3—5 (100 = 20 h.). **T. Veneta** (laricina). *W.* 0,3—1,0 krd. w pig., zawies. *Z.* do przestrzykiw. (1—4%) zawies.), lewatyw (3,0—6,0 w zawies.), maści, liniment. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.). ***Oleum T.** *W.* 5—15 kropli krd. w kaps., pig. (z wosk.), zawies., roztw. eter.; w z a t r u c i u f o s f o r e m t y l k o s t a r y n i e r e k t y f i k. 5—20 kropli co ½ godz. *Z.* do wziewań, wcierań (czysty); do maści i linim. 25%, do lewatyw (3,0—15,0 w zawies. z żółtkiem), do mydeł i t. p. (10 = 5 h.). ***Oleum T. rectificatum** — jak poprzedni, z wyjątk. zatrucia fosforem (10 = 10 h.).

Terpinolum bezbarwny, wonny w H_2O nierozp. płyn. *W.* w nieżyt. oskrzeli 0,5—1,0 *p. die* w kapsułk. (10 = 15 h.).

Terpinum hydratum. *W.* 0,1—0,3 *p. d.* do 1,0 (w nephritis do 0,5) *p. die* w pig., roztw. alkoh.-wodn. (10 = 15 h.).

Tetronalum (Dimethylsulfonal) — biały kryst. tr. w H_2O rozp. prosz. *W.* 1,0—2,0! (qua hypnotic.).

Thallinum sulfuric. — pochodna chinoliny, żółtawy w H_2O rozp. prosz. Antipyretic., Antiseptic. *W.* 0,25—0,5! *p. d.* do 1,5! *p. die* w opłatk., pig. *Z.* w tryprze 1—2% (obecnie prawie całkowicie zarzucona). (1 = 80 h.).

***Theae Folia** (10 = 40 h.).

——— ***Theobrominum** (Dwumetylksantyna) — trudno w H_2O rozp. i stąd stosowana prawie tylko w postaci swych soli (1 = 25 h.). ***Th. natriosalicylicum** (= Diuretinum) zawiera 45% theobrominy. *W.* 0,5—1,0! *p. d.* do 6,0! *p. die* w proszk., roztw. (1 = 15 h.; 10 = 120 h.).

Theocin = Theophyllin (1,3 dwumetyloksantyna) — biały tr. w H_2O rozp. prosz. Moczopędna. *W.* 0,1—0,25 *p. d.* 2—3 r. dz. do 1,0! *p. die* w gorącej herbacie, w tabletkach. (1 = 100 h.). Podobnie stosowane **T. Natrium acetic.** *W.* 0,25 *p. d.* 2—3 r. dz. (1 = 80 h.) i **T. Natr. salicylic.** *W.* 0,25—0,5 *p. d.* krd. w roztw. Przy stosowaniu u n i k a ć kwaśno reagujących lub amoniakalnych przetworów (Soki owocowe, Mucilago gummi).

Theolactin (Theobromin-Natr. — Natr. lacticum) biały w H_2O ł. rozp. prosz. *W.* 0,5—1,0 krd. (1 = 55 h.).

Theophorinum (Theobromin. natrio-formicic.). — biały w H_2O ł. rozp. prosz. *W.* jak diuretyna 3 r. dz. po 1,0 (1 = 35 h.; 10 = 280 h.).

Theophyllin (1 = 50 h.) i **Th. Natr. acet.** (1 = 40 h.) = Theocin.

Therapogen — związek olejk. eterycz. z pochodn. grupy naftalinowej) — ciemny w H_2O rozp. płyn. Desinfic. *Z.* w rozczyn. 1—3%. (100 = 80 h.).

Thial (Formin oxymethyl-sulfuric.) — biały w H_2O rozp. proszek. Desinf. *Z.* w ¼—2% rozczyn.

Thigenol (sól sodowa pewnego syntet. siarko-oleju) — brunatny, gęsty w H_2O rozp. płyn. *W.* w gośćcu, dnie 0,25—0,5 *p. d.* do 1,0—2,0 *p. die* w pig., roztw. *Z.* do past i maści 20%, do tamponów pochwowych 10—20% z gliceryną. (10 = 75 h.).

Thilaven — rozczyn Linalylazetat-thiozonidu w Alkalithiozonacie) — ciemny aromat. płyn (5% siarki.). *Z.* tampony do pochwy (3—10% rozczyn glicerynowy), w dermatologii maść 10%, do kąpieli.

Thiocol (= Kalium sulfoguajacolic.) — biały w H_2O ł. rozp. prosz. (52% gwajakolu). *W.* 0,5—1,0 *p. d.* 3—4 r. dz. w opłatk., tabletk., roztw. Zob. także Sirolin (1 = 35 h.; 10 = 270 h.).

Thiodine (Thiosinamin. aethyljodat.) — biały kryst. w H_2O ł. rozp. prosz. (46,5% związ. Jodu). *W.* 0,1 *p. d.*

Thioform (Bismut. dithiosalicylic. basic.) — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. Antiseptic. *W.* 0,3 krd. w opłatk. pig., kaps. *Z.* do zasypek czysty, maści 10%. (1 = 20 h.).

Thiolum jako **Th. siccum** — ciemny prosz. i **Th. liquidum** — ciemna ciecz — oba w H_2O ł. rozp. Zamiast ichtyolu. *Z.* w roztwor. 5—15%, w maści 10%, do zasypek z amylum (sicc. 1 = 30 h.; liquid. 10 = 85 h.).

Thiophen dijodatum — tabliczki nierozp. w H_2O. Zam. jodoformu. *Z.* do zasypek, gazy 10%. (1 = 205 h.).

Thiopinol — związek organ. siarki. *Z.* do kąpieli, mydeł siarcz., maści i t. p.

Thiosinamin (Allylthiourea) używana w postaci Fibrolysinum. (1 = 20 h.).

Thymi Hb. *W.* do species. *Z.* do okładów, kąpieli. (10 = 10 h.). **Oleum Th.** *Z.* jako dodatek do wcierań i zmywań (1 = 5 h.). ****Syrup. Th. composit.** (100 = 80 h.).

***Thymolum.** *W.* 0,05—0,1 krd. (antifermentativ.); 0,5—1,0 *p. die* (antipyret.) w opłatk., pigułk. *Z.* jak acid. carbol. w roztworze 0,1%, do maści, liniment. 1—3%, do proszku do zębów 1% (1 = 5 h.). **Th. carbonic.** (Thymotal) — biały prosz. bez smaku. Przeciw czerwiom. *W.* dzieciom 0,5—1,0, dorosłym do 2,0 przez 4 dni z rzędu.

Thymomel Scillae (wyciąg z Thymus, Serpyllum, Scilla z miodem). *W.* w krztuścu, nieżytach oskrzeli i t. p. łyżeczkami co 1—2 godz. (250 = 220 h.).

Thyraden (Knoll) — przetwór tarczycy w proszku. *W.* w tabletk. à 0,25 do 6—9 tabletek *p. die.*

Thyreoidinum Poehl w tabletk. do użytku wewn.; roztworze do lewatyw i w ampułk. do wstrzyk. podsk.

Th. siccatum (fabr. Merck) — proszek żółtawy. *W.* 0,1 do 0,2 *p. die* w proszk., pastylk., postępując aż do 0,4 *p. die.* **Thyreoideae** tablettae Richter z owczej tarczycy. *W.* 3 r. dz. po 1—2 tabl.

Thyreotheobromin — pillulae Prof. Mladejowsky'ego (przetwór tarczycy z theobrominą, chininą i podophyliną). *W.* w oboesitas.

Thyresol (Santalolmethylaether) — płyn bezbarwny. *W.* zam. ol. santalowego w perełkach, tabletk. (3 r. dz. po 0,6), kroplach (w mleku).

Thyrojodin (= Jodothyrinum) działający składnik tarczycy z cukr. mleczn. — żółtawy proszek (1,0 zawiera 0,3 mg. jodu). *W.* 0,3 *p. d.* 1—3 r. dz. w proszku, tabletk. (najwyżej 3,0 *p. die*).

***Tiliae Flores**, jak Flor. Sambuci (10 = 10 h.).

***Tinctura amara** (Hb. Centaur., Pericarp. Aurant., Fol. trifol. fibr., Rd. Gentian. ana 2; Natr. hydrocarb. 1; Spir. Vini 10; Aq. Cinnam. 90). *W.* 20—50 kropli krd. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.). ***Tra aromatica** (Cort. Cinnam. 10; Rd. Zing. 4; Fruct. Cardam., Caryoph., Rd. Zedoariae ana 2; Spir. dilut. 100). *W.* 20—50 kropli krd. (10 = 10 h.). ****Tra Cajuputi compos.** (10 = 20 h.). ****Tra gingivalis** (10 = 15 h.). ****Tra odontalgica** (10 = 20 h.). ****Tra Rusci aetherea** (10 = 10 h.). ****Tra stomachica** (10 = 25 h.).

Tiodine Cognet (Thiosinaminaethyljodid) 47% jodu. — białe ł. w H_2O rozp. kryształy. *W.* 3 r. dz. 0,1—0,2 w pig.; podsk. 0,2 co drugi dzień.

Tlenol (f. Tlen) wedł. prof. Cybulskiego. *Z.* woda do ust, krem i proszek do zębów

Tolypyrinum (Toly-Antipyrin) (1 = 35 h.) i T. salicylic. (= **Tolysal**) (1 = 30 h.) gorsze od Antipyriny.

Tonogen suprarenale f. Richter — przetwór nadnercza w roztworze 1:1000, jak adrenalina. W handlu w rozczynie we flaszkach i ampułk., w tabletkach, czopkach. Do celów okulist. **T. pro ophthalmologia.** Używany także z eukainą p. n. **Tonocainum suprarenale.** (obydwa 5 = 100 h.).

Tormentillae Rhizoma. Adstring. *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., odwarze. *Z.* do płukań, przestrzyk., okładów (pulv. 10 = 10 h.; 100 = 80 h.).

Tragacantha gummi — do piguł., pastyl., zawiesin i t. d. (10 = 40 h.).

****Traumaticinum** (Resin. elast. alb. 10, Chloroform 80, Natr. sulfur. 10). *Z.* zam. collodium (10 = 25 h.).

Traumatol (Jodokresin) — fioletowy w H_2O nierozp. prosz. Antiseptic. *Z.* do zasypek, maści i past (1 = 45 h.).

Triferrin (Ferrum paranucleinicum) — brunatnawy w H_2O nierozp. prosz. *W.* w Anemii, chlorozie 0,3 krd. w proszku, tabletk. (10 = 170 h.). Także w postaci Arsen-Triferrin i Liquor Triferrini (**Triferrol**).

***Trifolii fibrini folia.** Amarum, Stomachic. *W.* 0,5 do

2,0 krd. w proszk., pig., ziółk., infus. (pulv. 10 = 10 h.). ***Extr. Tr. fibr.** *W.* 0,5—2,0 krd. w pig., mikst. (10 = 70 h.).

Trigemin (Pyramidon - butylochloralum hydratum) biały kryst. w H_2O rozp. prosz. Analget. i Sedativ. *W.* 0,25—0,75 *p. d.* 1—3 r. dz w proszk., roztw. (1 = 45 h.).

——— ***Trionalum** (Methylsulfonalum) — kryształki w H_2O tr. rozp. *W.* 0,5—2,0! *p. d.* (qua hypnotic.) (1 = 15 h.).

Tritolum — galaretowata zawiesina jakiegokolwiek olejku z wyciągiem słodowym, mająca na celu pokryć smak dodanego do niej leku, jak np. Ricinustritol.

Tropacocainum hydrochloricum, bezbarwne w H_2O ł. rozp. igiełki. *Z.* w okulist. 2—3% roztwory w 0,8% NaCl.; do anestezyi infiltrac. 0,1—0,2% w 0,8% NaCl (razem najwyżej 0,5); do znieczul. lędźwiowego 0,06—0,1. (0,1 = 80 h.).

Trygase — drożdże piwne w proszku.

Tuberculin »Koch« stara i nowa — cały szereg przetworów z prątków gruźl. pod rozmaitemi nazwami. Przetwór krajowy **T. concentrat.** »Bujwid« służy zarówno do celów rozpoznawczych jak i leczniczych (fiolki à 0,001, 0,01 i 0,1 cena 60 h ; 1,0 = 1 kor.).

Tumenol — oczyszczony olej mineralny sulfonowany. (10 = 110 h.). Stosowany w chorobach skórn. zwykle w postaci **Tumenolammonium** — brunatny oleisty płyn *Z.* do pędzlowań (5—20% roztw. alkoh.-eter.), do past i maści 5—20%. (10 = 75 h.).

Turicin (Glutenin tannic.) — proszek czerwonawy w H_2O nierozp. Adstring. jelit. *W.* 1,0—2,0 *p. d.* w razie potrzeby krd.

Tussolum (Antipyrin. amygdalic.) — biały w H_2O ł. rozp. prosz. *W.* w krztuścu dzieciom do 1 roku 0,01 do 0,05; 1—2 letnim do 0,1; do 5 lat — 0,25; starszym do 0,5 *p. d.* 3 r. dz. w mikst. (1 = 30 h.).

****Unguentum ad perniones** = Ol. Camph. 10; Bals. peruv. 15; Trae Opii croc., Plumb. acet. bas. sol., Petrolei ana 5; Adip. Lanae 60 (10 = 25 h.). ***Ung. aromaticum** — pomada na włosy (10 = 15 h.). ****Ung. basilicum** (z terpent.) — maść drażniąca (10 = 10 h.). ***Ung. leniens** (= emolliens) zob. Cetaceum (10 = 15 h.). ***Ung. simplex** (Cera alba 1, Ax. porci 4) (10 = 10 h.).

Uranium nitricum — żółte w wodzie rozp. kryszt. *W.* w cukrzycy 0,05—0,1! *p. d.* 2 r. dz. w roztw., powoli aż do 0,5—1,0 *p. die.* Niebezpieczny w użyciu. (1 = 15 h.).

Urea pura — długie w H_2O rozp. kryształy. *W.* w skazie moczan. i t. p. 5,0—20,0 *p. die* w wodzie (popić mlekiem) (10 = 45 h.).

Uresin (sól podw. Urotropin. citric. i Lithium citric.), proszek w H_2O rozp. *W.* w skazie moczan.

Urethanum (ester etylowy kw. karbamin.) — biały kryst. w H_2O ł. rozp. prosz. *W.* 1,0—3,0 qua hypnotic. w roztw., opłatk. Łatwo przyzwyczajenie. (1 = 10 h.).

Uricedinum (mieszanina Natr. citric., Natr. sulfuric.,

Natr. tartaric. i t. d.). Biały w H_2O rozp. proszek. *W.* w skazie moczan. 0,5—1,0 *p. d.* 2—4 r. dz. w proszk., pastylk. (10 = 60 h.).

Urisolvinum (mieszan. Ureae z Lith. citric.).

Urogosan — kapsułki z 0,3 Gonosanu i 0,15 Urotropiny. W chorobach dróg moczow. *W.* 1—3 kaps. krd.

Urol (Urea chinica) — biały kryst. w H_2O ł. rozp. proszek. *W.* 2,0—5,0 *p. die.* Także w kaps. jako **Urocol.**

Urosin = Lith. chinic. W handlu w 50% wodn. roztw. (*W.* 6,0—10,0 *p. die*), w tabletk. (0,5 Ac. chinici 0,15 Lith. citric. *W.* 6—10 szt. *p. die*), jako prosz. burzący (*W.* 3—5 łyżeczek *p. die*) i t. p. w dnie (1 = 25 h.; 10 = 200 h.).

Urotropinum (Hexamethylentetramin) — biały kryst. w H_2O ł. rozp. prosz., w ustroju wydziela częściowo formaldehyd. *W.* w dnie, cystitis, jako diureticum 0,5 *p. d.* 3—4 r. dz. w wodzie sodow., tabletk. (1 = 20 h.; 10 = 165 h.). **U. novum** = Helmitol (1 = 20 h.; 10 = 160 h.).

Ursal (Urea salicyl.), **Ursin** (mieszan. kw. chinow. z Natr. lub Lith. chinic.), **Urystamin** (Urotropin + Lith. benzoic.) *W.* w dnie, skazie moczan. (bez znaczenia).

***Uvae ursi folia.** *W.* 0,6—3,0 krd. w proszk., pig., ziółk., dct. 5—10%. *Z.* do wstrzyk. do pęch. moczow. w odwarze. (100 = 45 h.).

Vaginol — czopki pochwowe z Hydrarg. oxycyan., Natr. sozojodol. i Alumnolem.

***Valerianae Rd.** *W.* 0,5—2,0 krd. w proszk., pig., ziółk., inf. *Z.* do lewatyw 5,0—10,0 w inf. (pulv. 10 = 10 h.). ***Oleum V.** *W.* 1—4 kropli krd. w Elaeosacch., pig. (1 = 20 h.). ***Tra V.** *W.* 20—50 kropli krd. na cukrze (10 = 10 h.). ***Tra V. aetherea** tak samo (10 = 15 h.).

Validol (ester mentolowy kw. waleryanow.) — płyn bezbarwny. Analeptic., Stimulans, Stomachic. *W.* 5—15 kropli krd. na cukrze. *Z.* w 10—15% maści do nacierań skroni przy migrenie i t. p. (10 = 250 h.). **Brom-V.** = 1,0 Na Br. + 5 kr. Val. w tabletk. **V. camphorat.** *Z.* na wacie do bolącego zęba. (10 = 250 h.).

Valofin — jasny płyn — destylat z Rd. Valerian. i Fol. Menth. pip. Sedativ. *W.* 15 kropli krd. na cukrze lub w gorącej osłodzonej wodzie.

Valyl (dwuetylamid kwasu waleryan.) — płyn bezbarwny. *W.* w nerwicach 0,25 *p. d.* 3 r. dz. w kapsułk.

***Vanillae Fructus.** *W.* 0,1—0,5 krd. w proszk., pig., inf. (1 = 20 h.). ***Tra V.** *W.* 20—50 kropli krd. (1 = 5 h.). **V. saccharata** (1:10 z cukrem).

Vaporin (Naphtalin 180, Camphor. tr. 20, Ol. Eucal. 3, Ol. Pini 3). Do wziewań w krztuścu (1/2—3/4 godz. przebywać w parze z 1 łyżki V. z wodą).

***Vaselinum.** *Z.* do maści (10 = 5 h.; 100 = 40 h.).

Vasenol — podstawa maści przygotowana z waseliny, wzgl. parafiny, łatwo wchłaniająca wodę. W handlu:

V. spissum (10 = 20 h.), V. liquid. (10 = 25 h.) i V. — puder (także z 10% formaliny i 1% kw. salicyl. — **V.-formalin**). *Z.* przy potach nożnych.

Vasogen (Vaselinum oxydatum) tworzy z wodą stałą zawiesinę i stąd służy jako Excipiens dla różnych leków, jak jodu (Jodvasogen), ichtyolu, salicylu, rtęci i t. p. (spiss. 10 = 20 h.).

Vasotonin (sól Yohimbiny z Uretanem). Podsk. w cierpieniach z podwyższon. ciśnieniem krwi 1,0 cm^3 *p. die* (w handlu w wyjałow. ampułk.). Niebezpieczna przy wadach serca, schorzen. mięśnia serc., zatorach. Unikać jednocześnie morfiny.

——— ***Veratrinum.** *W.* 0,001—0,005! *p. d.* aż do 0,02! *p. die* w pig. *Z.* do nacierań (1—5% roztw. alkol.), do maści 1—5% (0,1 = 10 h.; 1 = 65 h.).

***Verbasci Flores.** *W.* w infus. 10% (10 = 20 h.).

Veronal (Acid. diaethylbarbituric.) — biały krystal. w H_2O tr. rozp. prosz. Hypnotic. *W.* 0,25—0,5—1,0 w proszk. tabletk. Rozpuszczać lub podawać tylko w gorących płynach. **V.-Natrium** — identyczny z Medinalem (obydwa 1 = 60 h.; 10 = 460 h.).

Vesipyrin (Phenylum acetylsalicylic.) — bezbarwne w H_2O nierozp. kryszt. Działanie salolu. *W.* 1,0 *p. d.* krd. w proszk., tabletk. (1 = 20 h.).

***Viburni Cortex.** *W.* w odwarze (12:150 Aq. 1—3 łyż. *p. die*) (10 = 15 h.). ***Extr. V. fluidum.** *W.* 1,0—2,0 krd. (10 = 35 h.; 100 = 265 h.).

Viferral (chloral spolimeryzowany) — biały w H_2O rozpuszcz. prosz. Hypnotic. *W.* 0,75—1,0, a nawet do 2,0.

***Vinum album** i ***V. rubrum** (100 = 40 h.; 700 = 200 h.).

***V. Malagense aureum** (100 = 90 h.).

Vioform (Jodchloroxychinolin) — żółtawy w H_2O nierozp. prosz. *Z.* zam. jodoformu do zasypek czysty, do maści 5—10%. (1 = 25 h.; 10 = 180 h.).

***Violae tricoloris Hb.** *W.* 1,0—5,0 krd. w proszk., inf., dct. (10—15%). *Z.* do okładów, kąpieli (100 = 65 h.).

Wismol (Magnesium-Bismutum oxygenisat.) — biały proszek. *Z.* do zasypek (1 = 15 h.).

Xeroform (10 = 135 h.) zob. Bismut. tribromphenylicum.

Xylolum. *W.* w ospie 15—30 kropli w kaps. (10 = 10 h.).

Yohimbinum hydrochloricum — alkaloid z kory Corynanthe Yohimbe — biały w gorącej H_2O rozp. prosz. Aphrodisiacum. *W.* 0,005 w tabletk., ewent. do 3 tablet. w ciągu 3 godz.; także w 1% roztw. 5—10 kropli (0,01 = 55 h.).

***Zedoariae Rd.** Stomachic. *W.* 0,5—1,5 krd. w proszk., inf. (pulv. 10 = 10 h.).

Zincum aceticum *W.* 0,05—0,2 *p. d.* 3 r. dz. w pig., roztw. (nervinum); jako emetic. 0,5—1,0; *Z.* do wód oczn.

0,1—0,2%, płukanek 0,5—1%, do cewki moczow. 0,2—0,5%. (10 = 15 h.).

— ***chloratum** tylko *Z.* do opatrunków 0,2—1%, do zmywań 1—5%, do cewki mocz. 0,05—0,1%, do pędzlowań 0,5—4%; do past żrących (1:2—5 pulv. Rd. Alth.) i t. p. (10 = 10 h.; 100 = 65 h.).

— **ferrocyanatum**, jak *Z.* oxydat. *W.* 0,03—0,1 krd. w pig. (1 = 5 h.).

— **lacticum** zam. *Z.* oxydat. *W.* 0,03—0,06! *p. d.* do 0,3! *p. die* w pig. (1 = 5 h.).

— ***oxydatum** *W.* 0,05—0,5 krd. do 2,0 *p die* w pig., proszk. *Z.* do zasypek czysty lub z mączką; do oczu 1:2—4 cukru; do maści 20%; do maści oczn. 5—10%. (10 = 10 h.; 100 = 70 h.). ***Unguent. Z. oxydati** 15% (10 = 15 h.). ****Zinci pasta cum amylo** (Z. ox., Amyli ana 1, Vaselini 2) (10 = 15 h.) i ****Z. pasta cum acid. salicylico** = poprzedniej + 2% Ac. salicyl. (10 = 15 h.; 100 = 120 h.).

— **phosphoratum** zam. fosforu. *W.* 0,001—0,005 krd. w pig., proszk. (pulv. 1 = 15 h.).

— ***sulfocarbolicum** tylko *Z.* w tryprze do wstrzykiw. 0,5—1% (10 = 15 h.).

— ***sulfoichtyolicum**, zob. Ichtyol.

——— — ***sulfuricum** *W.* 0,01—0,05 krd. (antispasmodic.); jako emeticum 0,3—1,0! w proszk., pig., kleiku. Z. żrący w laseczk., lub 30—50% roztw.; do zmywań 0,1 do 0,2%, do przestrzykiw. pochwy i cewki mocz. 0,3—1%, do maści 5—10%; do maści ocznych 1—3%; do wód ocznych 0,1—0,2% i t. p. (10 = 5 h.; 100 = 30 h., pulv. 45 h.).

— **valerianicum**. Antispasmodic. *W.* 0,03—0,06! *p. d.* do 0,3! *p. die* w proszk., pig (1 = 5 h.).

***Zingiberis Rd.** *W.* 0,2—1,0 *p d.* krd. w proszk., pig., inf. *Z.* do płukań w 10% inf. (pulv. 10 = 10 h.). **Tra Zing.** *W.* 10—30 kropli krd. (10 = 15 h.).

Zinkperhydrol. (Zinc. oxydat. + Zinc. superoxyd. ana) — białawy w H_2O nierozp. prosz. *Z.* do zasypek 25%, maści 10—20%, mydeł.

Zymoidin — mieszanina składnik. mineraln. z chininą, kw. salicyl., fenolem, naftolem i t. d. W handlu w 25% proszku (1 = 50 h.; 10 = 380 h.) i 3—25% maści (1 = 50 h.; 10 = 420 h.). *Z.* w krwawnicach, chor. skórn. w maści 5—10%.

UWAGI PRAKTYCZNE
DO SPISU ŚRODKÓW LEKARSKICH

PODAŁ
Mr. farm. FRANCISZEK HIBL.

I. W sprawie dodatku (Elenchus) do VIII wydania Lekospisu (Farmakopei) austr.

Lekarze często zapominają o tem, że w ostatniem VIII wydaniu Lekospisu austr. znajduje się dodatek (t. zw. Elenchus), obejmujący bardzo wiele praktycznych przepisów do przyrządzania często zalecanych leków złożonych, które wolno jest aptekarzom utrzymywać na składzie, lub też w razie potrzeby przyrządzać i wydawać. Przepisy te mają na celu zastąpienie niektórych specyfików lekami tańszymi o tym samym składzie, przygotowanymi lege artis, a także dostarczenie niektórych dobrze przygotowanych złożonych leków domowych. Prawie wszystkie te leki mogą być wydawane bez podpisu lekarza, daty i miejsca, wystarcza zaś podanie nazwy (łacińskiej) z dodatkiem »Pharm. VIII Elenchus«. Wszystkie te leki, wraz z oznaczeniem ich ceny, są przytoczone w Spisie środków lek. i oznaczone**. Tutaj przytaczamy tylko najważniejsze z pomiędzy nich:

A) Leki wymienione w Elenchus, a wydawane tylko na przepis lekarski (za receptą):

1) **Liniment. saponato-camphorat. c. Opio**, używane przeciw bólom gośćcowym.

2) **Pastilli Nitroglycerini** (à 0,0005) w Asthma card.

3) **Syrupus Guajacoli compos.** — właściwie identyczny z Siroliną, Sirokolem i t. p. syrupami thiokolowymi, a znacznie od nich tańszy.

4) **Syrupus hypophosphorosus compos.** — identyczny z Syrupus Fellowa i Eggera, a także od nich tańszy.

B) Leki wymienione w Elenchus, które wolno wydawać bez recepty:

1) **Aqua carminativa regia** — środek wiatropędny dla niemowląt, znany pod nazwą ludową »balsamu dla dzieci« (Kinderbalsam) i ulubiony zwłaszcza przez izraelitów.

2) **Collodium salicylatum** i **Emplastrum ad clavos** — obydwa środki przeciw nagniotkom.

3) **Emplastrum ad rupturas** — (t. zw. plaster żelazny albo maciczny) ulubiony przez baby wiejskie środek odciągający, zamiast t. zw. plastrów dziurkowanych (Strengthening).

4) **Emplastrum domesticum** — (t. zw. maść ogrodowa) przyspiesza zebranie się ropy przy tak zwanem »obieraniu«.

5) **Lanolimentum leniens** — środek toaletowy zamiast borogliceryny i t. p.

6) **Linimentum Calcis** — przy oparzeniach.

7) **Linimentum chloroformiatum** — przeciw bólom gośćcowym.

8) **Linimentum saponato-camphoratum c. Kalio jodato** — przeciw długotrwałym bólom gośćcowym.

9) **Mel boraxatum** i **Mel rosatum** — (t. zw. miodek różany) do pędzlowania gardła i smarowania dziąseł i języka u osesków. Często używane przez biedniejszą publiczność.

10) **Pasta Zinci c. Ac. salicylico.**

11) **Pasta Zinci c. Amylo.**

12) **Pilulae odontalgicae** — do wypełniania bolących nadpsutych zębów.

13) **Pulvis adspersorius c. Bismutho subgallico** — zasypka przy oparzeniach.

14) **Pulvis adspersorius salicylatus** — puder salicylowy.

15) **Pulvis digestivus** — w dyspepsyi.

16) **Pulvis Guaranae compos.** — przeciw bólom głowy. Dorosłym 1,0 *p. d.*

17) **Pulvis Magnesiae c. Rheo** — purgans, używany także przy żółtaczce.

18) **Pulvis pectoralis** — przeciw kaszlowi.

19) **Species carminativae** — ziółka wiatropędne (»na wiatry«).

20) **Species puerperales** — ziółka połogowe dla położnic, bardzo popularne wśród biedniejszej publiczności.

21) **Species stomachicae** — ziółka żołądkowe.

22) **Syrupus pectoralis** i **Syrupus plantaginis** — ulepek piersiowy i babczany — przeciw kaszlowi.

23) **Syrupus Thymi compos.** — ulepek przeciw krztuszcowi.

24) **Tabulae Liquiritiae c. Ammonio chlorato** — przeciw chrypce.
25) **Tinctura gingivalis** — płukanka do ust.
26) **Tinctura odontalgica** — krople od bólu zębów.
27) **Tinctura stomachica** — amarum.
28) **Unguentum Plumbi tannici** (= U. ad decubitum) — maść na odleżyny.

Lekopis VIII podaje również obowiązkowe przepisy na wina lecznicze, jako to: **Vinum Chinae, V. Chinae ferratum, V. Condurango, V. Pepsini, V. Rhamni Purshiani, V. Rhei** (= Tra Rhei vinosa), wobec czego odpada w zupełności potrzeba posługiwania się specyalnymi a silnie reklamowanymi obcymi wyrob. tychże win.

II. Spis synonimów

nie wymienionych w dodatku do VIII wydania lekospisu, niekiedy jednak (zwłaszcza ze względu na ciekawość pacyenta) używanych.

A.

Acid. chrysophanicum (fałszywie) = Araroba depurata.
Acid. metallicum = Acid. arsenicosum.
Acid. phenylicum = Acid. carbolicum.
Alcaloidum peruvianum (muriat., sulfur. i t. p.) = Chininum (muriat., sulfur. i t. p.).
Alcaloidum thebaicum muriat. = Morphium muriat.
Aquila alba = Calomel.
Arcanum duplicatum = Kalium sulfuricum.
Balsamum embryonis = Aqua aromatica.
Chamaeleon minerale = Kalium hypermanganicum.
Deutojoduretum hydrargyri = Hydrargyrum bijodatum rubrum.
Dimethylphenylpyrazolon = Antipyrinum.
Draco volans = Sublimat.
Formyl. trichloratum = Chloroform.
Hydrobromas potassae } = Kalium bromatum.
» **lixiviae** }
» **sodae** = Natrium bromatum.
Hydrojodas potassae } = Kalium jodatum.
» **lixiviae** }
» **sodae** = Natrium jodatum.
Lana philosophica = Zincum oxydatum.
Manna metallorum = Calomel.
Meconium (thebaicum) = Opium.
Natrium thiosulfuricum = Natrium subsulfurosum.
Nihilum album = Zincum oxydatum.
Nollae silvestris folia = Folia digitalis.
Oleum martis = Ferrum sesquichloratum solutum.

Oleum paraffini (**vaselini**) = Paraffinum liquidum.
Oleum tartari = Kalium carbonicum solut. 1:3.
Oleum vitrioli = Acid. sulfuricum concentratum.
Panacea mercurialis = Calomel.
Sal tartari = Kalium carbonicum.
Spiritus Dzondii = Solutio ammoniae spirituosa.
Tinctura anodyna = Tinctura Opii.
Trichlorometan = Chloroform.
Tinctura nervino-tonica Bestuscheffii. = Solutio ferri chlorati aetherea.
Unguentum cinereum = Unguent. hydrargyri.
Vitriolum Zinci } = Zincum sulfuricum.
» **album** }
» **coeruleum** = Cuprum sulfuricum.

B.

Acidum arsenicosum = Acidum metallicum.
» **carbolicum** = Acidum phenylicum.
» **sulfuric. concentr.** = Oleum Vitrioli.
Ammoniae solutio spirituosa = Spiritus Dzondii.
Antipyrinum = Dimethylphenylpyrazolon.
Aqua aromatica = Balsamum embryonis.
Araroba depurata = Acid. chrysophanicum (fałszywie).
Calomel = Aquila alba = Manna metallorum = Panacea mercurialis.
Chininum (muriat., sulfuric.) = Alcaloidum peruvianum (muriat., sulfuric.).
Chloroformium = Formyl. trichlorat. = Trichlorometan.
Cuprum sulfuricum = Vitriolum coeruleum.
Digitalis folia = Folia nollae silvestris.
Ferri chlorati solutio aetherea = Tinctura nervino-tonica Bestuscheffii.
Ferrum sesquichloratum solutum = Oleum martis.
Hydrargyr. bichlorat. corrosiv. = Draco volans.
» **bijodat. rubrum** = Deutojoduretum Hydrargyri.
Hydrargyr. chlorat. mite, zob. Calomel.
Hydrargyri unguentum = Unguent. cinereum.
Kalium bromatum = Hydrobromas potassae, = Hydrobromas lixiviae.
Kalium carbonicum = Sal tartari. **Kal. carbon. solut.** (1:3) = Oleum tartari.
Kalium hypermanganicum = Chamaeleon minerale.
» **jodatum** = Hydrojodas potassae = Hydrojodas lixiviae.
Kalium sulfuricum = Arcanum duplicatum.
Morphium muriat. = Alcaloid. thebaicum muriat.
Natrium bromatum = Hydrobromas sodae.
» **jodatum** = Hydrojodas sodae.
» **subsulfurosum** = Natrium thiosulfuricum.

Opium = Meconium (thebaicum).
Opii Tinctura = Tinctura anodyna.
Paraffinum liquidum = Oleum paraffini = Oleum vaselini.
Sublimat = Draco volans.
Zincum oxydatum = Lana philosoph. = Nihilum album.
Zincum sulfuricum = Vitriolum album = Vitr. Zinci.

III. Zamiana dawnych wag aptekarskich na obecny system metryczny.

1 gran (granus = g) = 0,072 grama.
1 skrupuł (scrupulus) = 20 granom (g) = 1,458 grama.
1 drachma = 3 skrupułom = 4,376 grama.
1 uncya = 8 drachmom = 35,004 grama.
1 funt (libra medicinal.) = 12 uncyom = 420, 046 gramom.
semis = ß (pół), np. ʒß = pół drachmy.

Oprócz tego w sprzedaży odręcznej używano dawniej także t. zw. łuta, który = 16,5 gramom.

Wagi te podajemy tutaj z tego względu, iż nawet obecnie są one jeszcze używane niekiedy przez niektórych lekarzy. Wagi te były zachowane jeszcze w VI wydaniu lekospisu austryackiego, a do niedawna były w powszechnem użyciu w Królestwie Polskiem i w całej Rosyi.

IV. Wagi i miary angielskie*).

A. Wagi.

1 Grain = 0,0648 grama.
1 Scruple = 20 grains = 1,296 grama.
1 Drachme = 3 scruples = 3,889 gramom.
1 Ounce (oz.) = 437,5 grains = 28,34953 gramom.
1 Pound (Ib) = 16 oz = 7000 grains = 453,59243 gramom.
ss = half (pół), np. oz. ss. = ½ Ounce.

B. Miary płynów.

1 Minim (skróc. »min.«) (= 0,91 grains) = 0,059 cm^3.
1 Fluid drachme (skróc. »fl. drm.«) = 60 min. = 3,551 cm^3.
1 Fluid Ounce (skróc. »fl. oz.«) = 8 fl. drm. = 28,41 cm^3.
1 Pint (skróc. »O«) = 20 fl. oz. = 568,2 cm^3.
1 Gallon (skróc. »C«) = 8 pints = 4,546 litrów.

C. Najnowsze oznaczenia najmniejszych ilości.

1 Mil = 1 cm^3 = 16,9 Minims.
1 Decimil = 0,1 cm^3 = 1,69 Minims.
1 Centimil = 0,01 cm^3 = 0,169 »

*) Wagi te i miary podajemy ze względu na znaczną ilość leków sprowadzanych z Anglii (Ph. brit.).

V. Wagi i miary amerykańskie.*)

A. Wagi.

1 Grain = 0,0648 grama.
1 Ounce = 31,103 »
16 Ounce = 497,656 »

B. Miary płynów.

1 Minim (= 0,95 grains) = 0,061613 cm^3.
1 Fluid drachme (1 fl. drm.) = 60 Minims = 3,7 cm^3.
1 Fluid ounce (1 fl. oz.) = 8 fl. drm. = 29,57 cm^3.
1 Pint = 16 fl. oz. = 473,11 cm^3.
20 fl. oz. = 591,5 cm^3.

VI. W sprawie sposobu przepisywania niektórych leków.

A) Przy zapisywaniu niektórych zwłaszcza nowszych leków, skutkiem niedokładności w recepcie, aptekarz wydaje dany przetwór inaczej, niż to leżało w intencyi lekarza. Najczęściej wynikają tego rodzaju nieporozumienia przy zapisywaniu t. zw. plastrów smarowanych (Emplastra v. Collemplastra extensa), formaliny i wody utlenionej.

Przy zapisywaniu **plastrów smarowanych** lekarz bardzo często podaje w recepcie np. 20 cm^2, mając na myśli wycinek kwadratowy o bokach po 20 cm. długości, czyli myśląc o wycinku 20 $\times$ 20 cm = 400 cm^2 powierzchni plastra. Aptekarz w takim razie stosownie do recepty wydaje 2 $\times$ 10 lub 4 $\times$ 5 = 20 cm^2 powierzchni plastra.

Celem uniknięcia tego rodzaju pomyłek przy zapisywaniu plastrów smarowanych należy zawsze podać długość obydwu boków żądanego odcinka w centimetrach, np:

Rp. Collemplastri adhaesivi extensi 10 $\times$ 20 cm. i t. p.

B) Przy zapisywaniu **formaliny** nie należy zapominać o tem, że oficynalny przetwór Formaldehydum solutum Ph. a. czyli t. zw. formalina jest 40% rozczynem czystego formaldehydu (gazu) w wodzie. Niejednokrotnie lekarze przepisują formalinę rozcieńczoną, wymieniając np. w recepcie Formaldehydi 20%, 5% i t. p. i spodziewając się otrzymać w pierwszym razie 20.0 przetworu oficyn. (Formaldehyd. solut. 40%) + 80,0 wody, w drugim razie — 5,0 przetworu oficyn. + 95,0 wody. Tymczasem aptekarz, wychodząc z zasady, że przetwór oficynalny

*) Wagi te i miary podajemy ze względu na znaczną ilość leków sprowadzanych z Ameryki (Ph. U. S.).

jest tylko 40% rozczynem czystego formaldehydu wydaje w pierwszym przypadku 50,0 rozczynu oficynalnego (40% w której to więc ilości znajduje się 20,0 czystego formaldehydu) + 50,0 wody; w drugim przypadku — 12,5 rozczynu oficynalnego + 87,5 wody, czyli wydane przez aptekę rozczyny są znacznie silniejsze, niż żądane przez lekarza.

Celem uniknięcia przy zapisywaniu formaliny nieporozumień i pomyłek, mogących przynieść szkodę choremu, należy zawsze w recepcie podać ilość wagową przetworu oficynalnego i ilość wody, np.

Rp. Formaldehydi sol. 40% 20,0.
Aquae destillatae 80,0.
MDS. Formaldehyd 8% (lub formalina 20%).

C) Bardzo często również wynikają nieporozumienia przy przepisywaniu wody utlenionej (względnie rozczynów **Perhydrolu** Mercka lub równowartościowego z nim a tańszego **Peroxygenolu** Richtera.

Perhydrol Merck, wzgl. Peroxygenol Richter jest 30% (wagowo) rozczynem czystego (wagowo) 100% dwutlenku wodoru (wody utlenionej = H_2O_2 = hydrogenium hyperoxydatum). Objętościowo — Perhydrol wzgl. Peroxygenol jest rozczynem 100%, t. j na 50 objętości czystego Hydrogenium hyperoxydatum przypada 50 objętości wody.

To podwójne oznaczenie procentowości Perhydrolu wzgl. Peroxygenolu stanowi właśnie źródło ciągłych nieporozumień. Oznaczenie jednak objętościowe (czyli volumetryczne) ma znaczenie tylko czysto chemiczne, wobec tego zaś, że VIII wydanie lekospisu austr. uznaje tylko procenty wagowe, oznaczenie to (volumetryczne) nie powinno być zupełnie brane w rachubę.

VIII wydanie Lekospisu austr. podaje jako lek obowiązkowy 3% rozczyn wody utlenionej p. n. »Hydrogenium hyperoxydatum solut. offic. 3%«. Taki rozczyn zawiera w każdych 100 gramach — 3 gramy czystego Hydrogen. hyperoxydat., ponieważ zaś Perhydrol wzgl. Peroxygenol są 30% rozczynem czystego Hydrogenium hyperoxydatum, prze o obowiązkowy (oficynalny 3%) przetwór zawiera w każdych 100 gramach — 9 gramów Perhydrolu wzgl. Peroxygenolu.

Chcąc otrzymać 3% rozczyn wody utlenionej, najlepiej zapisywać wprost przetwór oficynalny, np.:

Rp. Hydrogenii hyperoxyd. sol. off. 3%—100,0
S. Woda utleniona 3%.

Rozczyny silniejsze niż 3% przyrządza się w aptece zawsze z Perhydrolu lub Peroxygenolu, chcąc więc otrzymać właściwy silniejszy od oficynalnego rozczyn należy napisać receptę lege artis, posługując się (zamiast każ-

dorazowego obliczania) niżej podaną tabelką. Tak np. dla otrzymania 6% rozczynu wody utlenionej zapisujemy:

Rp. Perhydroli (wzgl. Peroxygenoli) 20,0
Aquae destillatae ad 100,0
MDS. 20% rozczyn perhydrolu (= 6% Hydrogenium hyperoxydatum).

Rozczyny słabsze od oficynalnego 3% przyrządzać można albo z przetworu oficynalnego, albo z Perhydrolu wzgl. Peroxygenolu, receptę jednak zapisywać należy zawsze również lege artis. Chcąc więc otrzymać 1% rozczyn wody utlenionej, zapisujemy albo:

Rp. Hydrogenii hyperoxyd. sol. off. 3%—30,0
Aquae destillatae ad 90,0
MDS. 1% woda utleniona.

albo:

Rp. Perhydroli (wzgl. Peroxygenoli) 3,0
Aquae destillatae ad 90,0
MDS. Perhydrol 3⅓% (= 1% Hydrogen. hyperoxydat.).

Tabelka do przyrządzania rozczynów wody utlenionej (H_2O_2) z Perhydrolu wzgl. Peroxygenolu.

Potrzebny rozczyn H_2O_2	Ilość perhydrolu wzgl. peroxygenolu	Ilość wody destylowanej
1%	1 część	29 części
2%	1 część	14 części
3%	1 część	9 części
5%	1 część	5 części
6%	1 część	4 części
10%	1 część	2 części
15%	1 część	1 część
20%	1 część	½ części

VII. Tabelka alkoholowa.

Celem otrzymania rozmaitych rozcieńczeń z wyskoku zgęszczonego (96%) należy dla uzyskania 1000 gramów:

wyskoku 96% wziąć 1000 gr. wyskoku 96% + . . . gr. wody
» 90% » 928 » » » + 72 » »
» 80% » 799 » » » + 201 » »
» 75% » 735 » » » + 265 » »
» 70% » 676 » » » + 324 » »
» 50% » 460 » » » + 540 » »

Uwaga: Alkohol rozcieńczać należy zawsze wodą przekroploną w ciepłocie pokojowej. Podane wyżej liczby dla uproszczenia zaokrąglono. 1 litr Alkoholu 96% waży 815 gramów.

1 litr wyskoku	90%	zawiera	774	gramów	wyskoku 96%
1 »	» 80%	»	688	»	» »
1 »	» 75%	»	645	»	» »
1 »	» 70%	»	602	»	» »
1 »	» 50%	»	430	»	» »

VIII. Wywabianie plam po lekach.

Lekarzowi niejednokrotnie zdarza się poplamić sobie ręce lub ubranie lekami, usunięcie zaś tych plam natrafia częstokroć na trudności. Z tego względu podajemy tutaj sposoby wywabiania plam po niektórych lekach:

Czarne plamy po **lapisie** (Argentum nitricum) usunąć można rozczynem jodku potasowego (Kali jodat.); powstaje wtedy plama żółta, którą usuwamy następnie amoniakiem lub rozczynem Natr. subsulfurosum. W nowszych czasach dla usunięcia plam po lapisie polecają także:

Rp. Sublimat, Ammon. chlorat. āā 10,0; Aq. dest. 100,0.

Plamy po **Collargolu** można usunąć przez stosowanie naprzemian wody bromowej i roztworu Natr. subsul furosum.

Plamy po **Kalium hypermanganicum** usuwamy rozczynem kwasu szczawiowego z małym dodatkiem kwasu siarkowego lub też rozcieńczonym kwasem siarkawym (Acid. sulfurosum).

Plamy po **Jodzie** łatwo jest wywabić amoniakiem, kwasem siarkawym (Acid. sulfurosum) lub Natr. subsulfurosum.

Plamy po **Fuchsynie** i **Methyl. coeruleum** zmywa najlepiej stężony rozczyn kwasu winowego lub szczawiowego.

Plamy po **Pyrogallolu** wywabia się, stosując naprzemian Sol. Ferri sulfurici i Acidi oxalici.

W razie plamy z przetworów **Żelaza** stosujemy rozczyn kwasu szczawiowego z małym dodatkiem kwasu solnego lub siarkowego.

Do wywabiania plam po **Tanninie** używamy naprzemian Plumbum aceticum basicum solut., Solutio ferri sulfurici i Solutio acidi oxalici, pamiętając o tem, aby przed zastosowaniem każdego następnego płynu poprzedni dokładnie wymyć.

Plamy po **Chrysarobinie** usuwamy ciepłym benzolem lub chloroformem.

ŚWIADECTWA LEKARSKIE I SĄDOWO-LEKARSKIE.

Świadectwa lekarskie, wydawane przez lekarza na żądanie osób prywatnych a nie władz, muszą być opatrzone marką stemplową na 1 kor. Świadectwa, stwierdzające przebytą ospę lub dokonane szczepienie ochronne tejże, również i świadectwa, mające na celu usprawiedliwienie ucznia z jego nieobecności w szkole i t. d. lub z jego opóźnienia się w złożeniu egzaminu w należytym czasie, są wolne od stempla (rozp. z dnia 29/VI 1834, L. gub. 30736 i obwieszczenie gub. z dn. 4/XII 1834 L. 75852).

Świadectwa lekarskie co do istnienia choroby umysłowej w celu umieszczenia umysłowo chorego w jednym z krajowych zakładów dla obłąkanych mogą wydawać c. k. lekarze powiatowi i fizycy miast Lwowa i Krakowa; w świadectwach takich wystarcza samo stwierdzenie choroby umysł. (bez szczegółowego rozpoznania) i konieczności umieszczenia chorego w zakładzie. Niezbędne jest natomiast rzeczowe uzasadnienie tego twierdzenia, t. j. podanie wywiadów, dotychczasowego przebiegu choroby i okoliczności, zmuszających do oddania chorego do zakładu. Świadectwa takie są ważne przez dni 14 i są wolne od stempla.

W sprawach karnych świadectwa sądowo-lekarskie czyli tak zwane visa et reperta, przeznaczone dla użytku sądu karnego, są wolne od stempla w myśl §§ 359 i 380 p. k. oraz orzeczenia c. k. Kraj. Dyr. Skarbu we Lwowie z d. 9/VII 1887 L. 40492 i z d. 28/VIII 1895 L. 71756, winny jednak być zaopatrzone dopiskiem lub pieczątką: »Sprawa karna, w myśl §§ i t. d. wolne od stempla«. Te same jednak świadectwa dla użytku prywatnego, dla władz (nawet sądów) cywilnych należy zaopatrywać w stempel na 1 kor.

Świadectwo sądowo-lekarskie składa się pod względem formy *z trzech* części: *pierwsza* powinna zawierać imię, nazwisko, wiek, stan, miejsce zamieszkania osoby badanej, wreszcie i miejsce, w którem lekarz ją bada. Po tym wstępie następują krótkie a możliwie dokładne wywiady co do istoty zajścia, objawów podmiotowych i co do osób, które w niem czynny udział brały. Jeżeli

osoba poddana badaniu jest nieletnia, nieprzytomna lub dotknięta chorobą umysłową, zasięga się wywiadów od osób ją otaczających.

Druga część stanowi wynik przedmiotowego badania i część tę dzieli się wedle potrzeby na oznaczone liczbami porządkowemi ustępy, a to w tym celu, aby się można na nie w orzeczeniu powołać. W części tej zwraca się uwagę na wszelkie szczegóły, podobnie jak w zwykłem badaniu klinicznem, zaczynając od uwag co do ogólnego odżywienia i budowy ciała osoby badanej, co do stanu ciepłoty ciała, tętna, wrodzonych lub nabytych zboczeń, wreszcie co do chwilowych stanów zresztą fizyologicznych, jak np. ciąży. Po tych uwagach następuje opis ściśle przedmiotowy, zrozumiały nawet dla nielekarza, tyczący się znalezionych śladów obrażeń cielesnych lub innych zaburzeń. W opisie tym należy unikać zwrotów, stanowiących raczej rozpoznanie, niż wierny opis stanu, w jakim badany się znajdował w chwili badania. Jeśli badanie przedmiotowe nie stwierdza zmian anatomicznych dla objawów podmiotowo uczuwanych przez badanego, należy w miejscu odpowiedniem podnieść ujemny wynik badania przedmiotowego.

Trzecią i ostatnią częścią świadectwa jest orzeczenie, które stanowi właściwe rozpoznanie zaburzeń w protokole opisanych, jakoteż i ocenę ich sądowo-lekarską. Ocenę sądowo-lekarską uszkodzeń ciała podaje się na podstawie znajomości odnośnych paragrafów obecnego kod. karn., stosując się nadto do wymagań § 132 ust. o postępowaniu karnem z dnia 23 maja 1873: »znawcy mają wyrzec w szczególności, które ze znalezionych obrażeń ciała lub nadwerężeń zdrowia same przez się lub w związku z innemi bezwzględnie, albo ze względu na szczególne okoliczności przypadku, należy uważać za lekkie, ciężkie lub dla życia niebezpieczne; jakie skutki obrażenia takie zwykle za sobą pociągają i jakie w obecnym przypadku poszczególnym stąd nastąpiły, tudzież jakimi środkami albo narzędziem i w jaki sposób takowe zadane były«.

Przykład świadectwa sądowo-lekarskiego.

Stempel 1 Kor.

*)

Katarzyna S., lat 20, żona rolnika z Libertowa, podaje, iż ją dnia 19 marca b. r. pobili Józef K. i Tekla jego żona z Gaja, kołkiem z płotu i ręką.

Badanie dnia dzisiejszego wykazuje:

---

*) W sprawach karnych — bez stempla; zob. poprzednią stronicę.

1) Kobieta wzrostu średniego, prawidłowej budowy, dość dobrze odżywiona, nie okazująca ogólnych objawów chorobowych.

2) Na twarzy, a mianowicie na grzbiecie nosa dwa otarcia naskórka, wielkości ziarna grochu, podobne zdrapanie na górnej wardze po stronie prawej i tuż koło kąta ust prawego, wreszcie smugowate zdrapanie w środku brody, wszystkie strupem zaschłej krwi pokryte.

3) Na grzbiecie, wzdłuż całej prawie prawej łopatki, smugowate zasinienie.

4) Kończyna górna prawa jest o kilka cm. krótsza w porównaniu z kończyną górną lewą; badana kończyną tą nie może poruszać, a przy usiłowaniu ruchów biernych ramieniem, doznaje mocnego bólu. Ramię prawe prawie w połowie swej długości jest obrzmiałe, zasiniałe i kątowato zgięte. Kąt zgięcia tego zwrócony jest rozwartością swą ku wewnątrz. Przy badaniu dotykiem czuje się w miejscu tego zgięcia trzeszczenie i wyraźną nieprawidłową ruchomość kości; badanie to sprawia dotkliwy ból.

5) Zresztą na ciele niema innych śladów obrażeń.

ORZECZENIE.

1) Obrażenie opisane pod l. 4 przedstawia się jako złamanie kości ramieniowej prawej prawie w połowie trzonu tejże i stanowi uszkodzenie ciała ciężkie, połączone z upośledzeniem zdrowia i niezdolnością do pracy, która trwa zwykle w tych przypadkach przez więcej, niż dni 30. Okoliczności tej, czy upośledzenie zdrowia potrwa w danym przypadku przez więcej niż 30 dni, na razie stanowczo rozstrzygnąć nie można. Rozstrzygnięcie to będzie możliwe dopiero po zdjęciu opatrunku ustalającego.

2) Obrażenia opisane pod l. 2 i 3 stanowią uszkodzenia ciała — lekkie, tak razem wzięte, jak i każde zosobna, połączone z upośledzeniem zdrowia około 7 dni trwającem.

3) Złamanie kości ramieniowej mogło być następstwem uderzenia ciałem twardem, tępem, ciężkiem, siłą użytem, np. kołem z płotu; otarcia naskórka na twarzy były zadane najprawdopodobniej paznokciami palców.

Co niniejszem jako zgodne z zasadami nauki lekarskiej, do wiadomości c. k. Sądu podaję. Dr X. X.

Kraków, d. . . .

WYMIAR NALEŻYTOŚCI
przypadających lekarzom i weterynarzom
jako znawcom sądowym
w sprawach karnych.

I. Rozporządzenie ministerstwa sprawiedliwości w porozumieniu z ministerstwami spraw wewnętrznych i skarbu z dnia 20-go marca 1901 (Dz. ust. państw. Nr 34 z dnia 3/IV. 1901 XVI).

§ 1. Lekarzom-znawcom należy w dochodzeniach karnych wymierzać należytości według następującej taryfy:

A. Za czynności sądowo-lekarskie:

1. Za badanie osoby uszkodzonej, wywód oględzin i orzeczenie w przypadkach uszkodzeń ciała rozmyślnych lub z zaniedbania:

a) w przypadkach zwyczajnych . . . . 3 k.
b) w przypadkach, wymagających szczegółowego i drobiazgowego badania, względnie orzeczenia . . 6 k.
c) w razie jeżeli potrzeba szczególnego naukowego uzasadnienia orzeczenia . . . . 10—20 k.

2. Za badanie, wywód oględzin i orzeczenie w takich przypadkach, w których niebezpieczeństwo dla zdrowia lub życia powstało w inny sposób, w szczególności za badania, mające na celu stwierdzenie odbycia porodu lub aktu płciowego (mianowicie wśród zamachów przeciw obyczajności) i w przypadkach badań matek wobec czynów przeciw życiu dzieci (noworodków):

a) w przypadkach zwyczajnych . . . . 6 k.
b) w przypadkach, wymagających szczegółowego i drobiazgowego badania, względnie orzeczenia . . 10 k.
c) w razie, gdy potrzeba szczegółowego naukowego uzasadnienia orzeczenia . . . . 10—20 k.

3. Za wywód oględzin, orzeczenie i badanie narzędzi, plam, leków, trucizn i t. p., o ile zachodzi potrzeba badań takich oddzielnie od badań określonych pod 1 i 2 . . . .

a) w przypadkach badań zwykłych, gołem okiem . 3 k.
b) w przypadkach badań gołem okiem, lecz wobec potrzeby naukowego uzasadnienia orzeczenia . . 6 k.
c) gdy zachodzi potrzeba badań mikro- lub spektroskopowych, względnie innych sposobów badania fizycznego (w szczególności wśród badań plam krwawych, nasiennych, bakteryi i t. p.) . . . 10—20 k.

4. Za badanie bakteryologiczne, wywód i orzeczenie, gdy zakładano hodowle bakteryi lub uciekano się do doświadczeń na zwierzętach . . . . . . 20—40 k.

5. Za sekcyę zwłok ludzkich lub ich części wraz z wywodem . . . . 12 k.

6. Za sekcyę płodu niedojrzałego wraz z wywodem . 6 k.

7. Za orzeczenie na podstawie sekcyi zwłok (5—6):
a) w przypadkach zwykłych . . . . 6 k.
b) w przypadkach, wymagających szczegółowego naukowego uzasadnienia orzeczeń . . . . . . 10—20 k.

8. Za dokonanie samych zewnętrznych oględzin zwłok ludzkich, płodu lub popłodu (bez wykonywania sekcyi) wraz z wywodem i orzeczeniem . . . . 6 k.

9. Za obecność w charakterze znawcy:
a) wśród dokonania oględzin . . . . 6 k.
b) wśród wydobywania zwłok z grobu (ekshumacyi) 10 k.

10. Za badanie stanu umysłowego wraz z wywodem i orzeczeniem . . . . 10—40 k.
(gdy przypadek wymaga użycia dłuższego czasu i zabiegów, będzie wynagrodzenie policzone w myśl końcowego ustępu § 384 ust. o post. karn.).

11. Za wywód i sprawozdanie w przypadkach oceniania stanu zdrowia i ciała:
a) osób obwinionych, świadków, znawców, sędziów przysięgłych i t. p. celem stwierdzenia przyczyny ich niestawienia się: w Wiedniu, Pradze, Bernie, Lwowie, Krakowie, Gracu, Lublanie, Tryeście, Salzburgu i Insbruku . . . . 4 k.
we wszystkich innych miejscowościach . . . . 2 k.
b) Za badanie więźniów celem ocenienia zdolności do pracy w zakładach pracy przymusowej i t. p. (o ile badań takich nie objęto osobnym układem lub porozumieniem w myśl § 9-go) . . . . 1 k.

12. Za obecność przy rozprawach głównych wraz z wynagrodzeniem za czynione przy tej sposobności wyjaśnienia, dokonywanie wywodów i orzekanie: za pierwszą godzinę obecności . . . . 6 k.
za każdą następną chociażby rozpoczętą godzinę obecności . . . . 2 k.
(Obliczania czasu obecności przy rozprawach dokonywać należy za każdy dzień z osobna, a przerwy wśród jednej rozprawy lub pomiędzy kilku po sobie następującemi rozprawami, nie dłużej niż godzinę trwające, należy wliczać w czas obecności przy rozprawie).

13. Za badanie aktów w miarę ich objętości . . 3—10 k.
14. Za orzeczenie wydane na podstawie badań dokonanych przez innego lekarza:
a) w przypadkach określonych pod 1, 2 i 3*a)* przypadają wynagrodzenia powyżej podane.
b) we wszystkich innych przypadkach jak niemniej w przypadkach wydawania orzeczeń na podstawie badań i wywodów chemicznych lub technicznych . 6 k.
c) w razie potrzeby szczegółowego naukowego uzasadnienia . . . . 10—20 k.
15. Za samo zbadanie na ciele uszkodzonego lub chorego, mające na celu późniejsze podanie wywodu 3 k.
16. Za stawienie się znawcy wskutek wezwania, gdy czynność sądowo-lekarska nie odbyła się (w razie jeżeli nie można żądać dyet) . . . . 3 k.
17. Dyety i koszty podróży:
a) lekarze pozostający w służbie rządowej mają obliczać dyety odpowiednie swej randze.
b) wszyscy inni lekarze obliczają dyety według IX rangi.

§ **2.** Oprócz należytości, wymienionych w § 1, mają znawcy prawo żądać zwrotu wydatków uczynionych w gotówce przy czynnościach sądowo-lekarskich (jak za środki dezynfekcyjne, odczynniki i t. p.), nie mogą jednak żądać zwrotu wynagrodzenia za dostarczenie potrzebnych narzędzi i przyrządów lekarskich.

§ **3.** Pod względem kosztów podróży i dyet należy stosować postanowienia, odnoszące się do urzędników państwowych (§ 386 ust. o post. karn.).

§ **4.** Stronom obowiązanym do zwrotu kosztów (§ 389 i 390 ust. o post. karn.) w myśl § 384 ust. o post. karn. należy wliczać wynagrodzenia taryfowe mimo, że ich nie wypłacono znawcy, pobierającemu stały ryczałt.

§ **5.** W razie powołania kilku znawców, ma każdy z nich prawo żądać całkowitego wynagrodzenia.

§ **6.** Na sądach ciąży obowiązek ograniczenia powoływania znawców i określenia ich czynności zgodnie z istotną potrzebą, ich obowiązkiem jest stosownie do § 123 p. k. oznaczyć przedmioty i podać cel badania i udzielać znawcom wyjaśnień na podstawie aktów. Akty należy udzielać znawcom tylko wśród warunków objętych drugim ustępem § 123 p. k., a więc wtedy, gdy ustne wyjaśnienia nie są dostateczne i jeżeli udzielenie aktów okazuje się niezbędnem, a nie sprzeciwiają się temu szczególne przeszkody. Sądy mają baczyć, aby badaniom znawców poddawano szczegóły związane ściśle z przedmiotem dochodzenia karnego. W przypadkach wątpliwych jest obowiązkiem sądów przekonać się poprzednio, czy wynik badania ze strony znawców będzie wogóle dla dochodzenia użyteczny.

§ **7.** Jeżeli wśród dochodzeń zachodzi wątpliwość,

czy badaniu ze strony znawców należy poddać znaczniejszą liczbę przedmiotów, lub czy może dostateczne będzie zbadanie tylko niektórych, jest obowiązkiem sądów ograniczyć badanie tylko do kilku przedmiotów, lub też skłonić znawców do zaniechania dalszych badań, skoro tylko cel badania osiągnięto.

§ **8.** Sądy drugiej instancyi mają przyznawać:

1. Należytości znawców określone pod A, 1c, 2b i c, 3c, 4, 7b, 10 i 14c.
2. Należytości za nadzwyczajne badania, których nie objęto powyższemi postanowieniami.

W razie jeżeli zachodzi potrzeba uchwały sądu drugiej instancyi, należy treść uchwały uwidocznić na akcie zawierającym odnośne przyznanie ze strony sądu pierwszej instancyi. Uchwała taka podlega odwołaniu w myśl § 392 i 481 p. k. gdyż mimo, że zapadła za zgodą drugiej instancyi sądowej, pochodzi właściwie od sądu instancyi pierwszej.

§ **9.** Postanowienia, objęte taryfą II rozporządzenia z dnia 17-go lutego 1855 dz. p. p. Nr. 33 za czynności lekarskie, chirurgiczne i położnicze, dokonywane z polecenia władz sądowych, tracą moc obowiązującą.

O ile czynności takich nie sprawują lekarze osobno w tym celu ustanowieni, jest obowiązkiem kierowników sądów, ustanowić ryczałtowe wynagrodzenia w drodze umowy, z zastrzeżeniem przyzwolenia ze strony ministerstwa sprawiedliwości. Umowę zawrzeć należy z jednym, względnie w razie potrzeby z kilku lekarzami zamieszkałymi w siedzibie sądu lub bezpośredniem tegoż sąsiedztwie. Wynagrodzenia takie wypłacać się będzie jako ryczałt miesięczny lub roczny. Tej samej zasady przestrzegać należy wobec akuszerek za sprawowanie czynności położniczych. Szczegółowe wskazówki ukażą się osobno.

§ **10.** Powyższe rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1-go lipca 1901 r.

II Rozporządzenie *) c. k. Ministerstwa sprawiedliwości z dnia 16 lipca 1906. L. 13322 — do wszystkich Prezydyów Sądów krajowych wyższych, dotyczące badań sądowo-lekarskich w sprawach karnych, wymiaru należytości za czynności sądowo-lekarskie oraz kosztów podróży przy wspólnych komisyach.

Skutkiem pewnej interpelacyi doszły do wiadomości Ministerstwa liczne skargi na sposób stosowania wprowadzonej rozporządzeniem z dnia 20. III. 1901 (Nr 34. Dz. u. p.) taryfy należytości, przypadających

---

*) Wolny przekład z języka niemieckiego rozporządzenia, rozesłanego do władz wyłącznie w języku niemieckim. *Redakcya.*

znawcom sądowym w sprawach karnych przy badaniach sądowo-lekarskich. Ministerstwo sprawiedliwości uważa tedy za wskazane wydanie następującego pouczenia i polecenia.

1. Według § 2 odnośnego rozporządzenia należy się znawcom oprócz wymienionych w § 1 poborów, także zwrot poczynionych w gotówce, a niezbędnych do wykonania danej czynności wydatków, jako to za środki odkażające; z tego powodu wydatki te powinny być zwracane nie tylko przy sekcyi zwłok, lecz także i przy każdem innem badaniu, a przy sekcyi zwłok zwrot ten należy się nie tylko lekarzowi wykonywającemu sekcyę, lecz także i drugiemu lekarzowi, o ile tenże używał również środków odkażających na własny koszt.

2. Zdjęcie opatrunku do celów badania sądowo-lekarskiego może być przedsięwzięte tylko wtedy, gdy według wywodu lekarza takie zdjęcie opatrunku może być dokonane bez szkody dla chorego. Z tych względów należy wogóle zaniechać zdejmowania opatrunków skomplikowanych lub pokrywających większe przestrzenie ciała.

Badającemu lekarzowi sądowemu należy się w myśl § 2 odnośnego rozporządzenia wynagrodzenie za użyty do zmiany opatrunku materyał opatrunkowy, a w razie jeżeli z umiejętną zmianą opatrunku połączony jest szczególny trud i strata czasu — należy mu się także odpowiednie wynagrodzenie, które powinno się likwidować po myśli § 8. L. 2 rozporządzenia, jako należytość za czynności nadzwyczajne. Poleca się sądom, w których materyał opatrunkowy bywa częściej potrzebny, aby zakupiły na koszt funduszu karno-sądowego odpowiedni zapas tych materyałów i oddawały je w razie potrzeby do użytku lekarzy sądowych.

3. Poczyniono zarzuty, że w przypadkach, w których nie zachodzą warunki przewidziane w § 123 ustęp 2 p. k. względnie w § 6 rozporządzenia, nie udziela się znawcom sądowym aktów do samodzielnego przestudyowania — że sędziowie częstokroć dopiero w obecności znawców zaznajamiają się z treścią aktów lub odczytują je znawcom, skutkiem czego ogólny czas urzędowania znawców zostaje nadmiernie przedłużony.

Zwraca się uwagę Sądów, że urzędnicy sędziowscy mają obowiązek przygotować się odpowiednio z góry do każdej czynności urzędowej, a w takim razie nie będzie im trudno udzielić znawcom w krótkości ważnych dla ocenienia danego przypadku szczegółów.

4. Rozporządzeniem Ministerstwa sprawiedliwości z d. 12 maja 1899 (L. 23,546 ex 1898) podano do wiadomości przepis, mocą którego likwidowanie 2 pojazdów dla komisyi złożonych z 4 członków (sędzia, protokolant i 2 znawców) jest niedopuszczalne. Przepis ten należy

wprawdzie stosować z reguły do ogółu przypadków, jednakże przy tem zezwala się na zaliczenie należytości za drugi pojazd dla znawców w takich razach, gdy nie można dostarczyć pojazdu o 4 siedzeniach w środku. Jednocześnie w odnowieniu i częściowem uzupełnieniu dotychczas istniejących odnośnych przepisów, zarządza się, że prócz wymienionych w powyższym ustępie przypadków, należy także przy wspólnych komisyach likwidować należytość za oddzielny użyty przez znawców pojazd w takim razie, jeśli znawcy nie mogli użyć pojazdu kierującego komisyą sędziego z powodu zamieszkania w innem miejscu lub z innych dających się stwierdzić poważnych powodów, np. w razie przeszkodzenia wezwanym lekarzom w ich prywatnej praktyce, lub wreszcie jeżeli sędzia już po dokonaniu dowodu ze znawców ze względu na mające się dokonać inne czynności, musi pozostać na miejscu komisyi przez znacznie dłuższy czas, skutkiem czego w razie użycia tego samego pojazdu do powrotu znawców, zarobek ich byłby w następstwie zwłoki znacznie uszczuplony.

Rozporządzenie minist. sprawiedl. z d. 14 listopada 1891 L. 14878 (Dz. r. min. spraw. S. 20/1892), dotyczące wynagrodzenia za zmianę opatrunku, traci moc prawną.

Uprasza się c. k. Prezydyum o podanie do wiadomości niniejszego rozporządzenia sądom podwładnym.

TARYFA

kosztów podróży i należytości za stratę czasu dla lekarzy, wykonywających czynności lekarskie w interesie władz, towarzystw ubezpieczeń i sądów w sprawach cywilnych

uchwalona przez Izbę lekarską zachodnio-galicyjską na posiedzeniu z dnia 14. VII 1906 r.

Taryfa rozróżnia 2 klasy: I obowiązuje w Krakowie, Lwowie i Zakopanem, II — we wszystkich innych miejscowościach Galicyi i W. Ks. Krakowskiego.

W razie podróży celem wykonania czynności lekarskiej poza obrębem mieszkania lekarza, oprócz wynagrodzenia za wykonanie czynności:

1. **Podróżne,** a mianowicie:

a) jeżeli można odbyć podróż koleją żelazną — zwrot należytości za przejazd I klasą kolei żelaznej oraz zwrot należytości za powóz do stacyi, a względnie do miejsca wykonania czynności i napowrót.

b) jeżeli wogóle nie można odbyć podróży koleją żelazną lub gdyby podróż taka wymagała znacznej straty czasu — zwrot należytości za powóz parokonny aż do miejsca wykonania czynności i napowrót.

c) jeżeli i o ile nie można jechać — wynagrodzenie za drogę, a mianowicie: za każde, chociażby tylko zaczęte, $^1/_2$ godziny drogi bez użycia powozu, wynagrodzenie w kwocie I kl. 2 kor.; II kl. 2 kor.

2. Wyżywne. Jeżeli nieobecność trwa najmniej 6 godzin lub zajmuje porę obiadową przez 3 godziny, za każdy dzień, w którym zajdą te warunki:

I kl. 12 kor.; II kl. 12 kor.

3. Należytość za stratę czasu. Za każdą godzinę w podróży lub w miejscu wykonania czynności spędzoną, oprócz czasu potrzebnego na wykonanie samejże czynności, przyczem godzinę zaczętą liczy się za całą:

a) we dnie, t. j. między godziną 8 rano a 8 wieczór:

I kl. 10 kor.; II kl. 8 kor.

b) w nocy, t. j. między godziną 8 wieczór a 8 rano:

I kl. 12 kor.; II kl. 12 kor.

Uwaga. Jeżeli strona sama dostarczyła powozu, odpada prawo żądania zwrotu należytości za powóz; w razie nieodpowiedniego pojazdu należy się lekarzowi należytość za ekstrapocztę.

SCHEMATYZM LEKARSKI.

A) Naczelne władze sanitarne.

I. REFERENT SPRAW SANITARNYCH

przy Minist. spraw wewn.

Dr. med. et juris Haberler Franciszek, c. k. radca minist.

II. NAJWYŻSZA RADA ZDROWIA.

(ukonstytuowana d. 13 listopada 1909).

Prezes: Prof. Dr. Ludwig E. *(Wiedeń)*. *Wiceprezes*: Prof. Dr. A. Weichselbaum *(Wiedeń)*.

Członkowie zwyczajni: Dr.Dr.: Altschul T. *(Praga)*, Böhm A. *(Wiedeń)*. Brenner Al. *(Linc)*, Britto H. *(Wiedeń)*, Prof. Chrobak R. *(Wiedeń)*, Constantini A. *(Tryest)*, Prof. Eberstaller O. *(Hradec)*, Prof. Eiselsberg A. *(Wiedeń)*, Prof. Epstein A. *(Praga)*, Prof. Exner Z. *(Wiedeń)*, Prof. Finger E. *(Wiedeń)*, Fleischer A. *(Berno)*, Prof. Fuchs E. *(Wiedeń)*, Hellich B. *(Praga)*, Hinterstoisser H. *(Cieszyn)*, Prof. Hochenegg J. *(Wiedeń)*, Prof. Horbaczewski J. *(Praga)*, Prof. Hueppe F. *(Praga)*, Prof. Ipsen K. *(Insbruk)*, Prof. Jaksch v. Wartenhorst *(Praga)*, Prof. Kabrhel G. *(Praga)*, Kogerer T. *(Wiedeń)*, Prof. Kolisko A. *(Wiedeń)*, **Prof. Kostanecki K.** *(Kraków)*, Kříž A. *(Wiedeń)*, Prof. Langer J. *(Hradec)*, List J. *(Retz* w D. Austr.), Prof. Ludwig E. *(Wiedeń)*, **Prof. Łazarski J.** *(Kraków)*, **Prof. Łukasiewicz W.** *(Lwów)*, Prof. Maixner E. *(Praga)*, Prof. Mannaberg J. *(Wiedeń)*, Prof. Mauthner J. *(Wiedeń)*, Prof. Meyer H. *(Wiedeń)*, Prof. Moeller *(Wiedeń)*, Prof. Ortner *(Insbruk)*, Prof. Paltauf R. *(Wiedeń)*, Prof. Prausnitz W. *(Hradec)*, Prof. Riedinger H. *(Berno)*, Prof. Schattenfroh A. *(Wiedeń)*, Scholz W. *(Hradec)*, **Sielski F.** *(Lwów)*, Doc. Sölder F. *(Wiedeń)*, **Starzewski J.** *(Lwów)*, Prof. Strümpell A. *(Wiedeń)*, Prof. Wagner v. Jauregg J. *(Wiedeń)*, **Walczyński J.** *(Tarnów)*, Prof. Weichselbaum A. *(Wiedeń)*.

III. C. K. KRAJOWA RADA ZDROWIA.

Przewodniczący: Dr. Festenburg Edw. Ger. *Zastępca przew.* Prof. Dr. Schramm H. *Członkowie*: a) ze stro-

ny Rządu: R. Dw. Prof. Dr. Browicz T.; Dr. Festenburg E.; Prof. Dr. Gluziński A.; Prof. Dr. Kučera P.; Prof. Dr. Mars A.; R. Dw. Dr. Merunowicz Józef; Prof. Dr. Schramm H.; b) ze strony Wydziału krajowego: Doc. Dr. Mazurkiewicz Jan; Dr. Müller Emil.; c) ze strony Izb lekarskich: Dr. Dietzius A. i Dr. Piaskiewicz (*Ich zastępcy*: Dr. Jabłoński S. Dr. Smolarski Z.).

IV. DERARTAMENT V (SANITARNY)

Wydziału krajowego we Lwowie.

Szef: Dr. Bernadzikowski Sz., Członek Wydz. kraj. *Inspektor* szpitali krajow. Dr. Müller E. *Zastępca inspektora:* Dr. Lipski K. *Lustrator* rachunkowy szpitali: Jan Jasiński. *Radca:* Abgarowicz Józef. *Sekretarz:* Słomkowski Wł. *Zastępca Członka Wydz. kraj.:* Dr. Jabłoński S.

V. RZĄDOWA SŁUŻBA ZDROWIA W GALICYI.

a) DEPARTAMENT SANITARNY VII b.

c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

Szef. Dr. Merunowicz Józef, c. k. Radca Dworu, referent sanitarny krajowy.

Krajowi inspektorowie sanitarni (VII ranga): Dr. Dr.: Lachowicz Z., radca ces., Krzyżanowski K., Kuhn A., Filewicz J., Kramarzyński M., Sobolewski F.

Starsi Lekarze powiatowi (VIII ranga): Dr. Dr.: Teodorowicz T., Tyszkowski L.

Lekarze powiatowi (IX ranga): Dr. Dr.: Kaczyński S., Gąsiorowski N. (przydzieleni do Zakładu hygieny).

b) LEKARZE RZĄDOWI W POWIATACH.

Starsi Lekarze powiatowi (VII ranga): Dr. Dr.: Bielański G. (*Kraków*), Czyżewicz W. (*Jarosław*), Dembowski M. (*Podgórze*), Obtułowicz F. (*Lwów*), Pietrzycki A., (*Bochnia*).

Starsi Lekarze powiatowi (VIII ranga): Dr. Dr.: Bednarski J. (*Nowy Targ*), Ciepielowski K. (*Kolbuszowa*), Danielski J. (*Rzeszów*), Dzikowski Z. (*Tarnów*), Gawlikowski S. (*Złoczów*), Głowiński W. (*Rudki*), Hirschler M. (*Buczacz*), Friedberg J. (*Brody*), Frydman Z. (*Gorlice*), Jabłoński J. (*Sanok*), Kownacki J. (*Wieliczka*), Lic H. (*Brzozów*), Lebedowicz E. (*Mościska*), Momidłowski W. (*Tarnobrzeg*), Nycz W. (*Biała*),, Opieński J. (*Lwów*), Peters J. (*Przemyśl*), Ściborowski K. (*Brzesko*), Ślączka A. (*Krosno*), Warzycki B. (*Kraków*), Witkowski E. (*Łańcut*).

Lekarze powiatowi (IX ranga): Dr. Dr.: Baczyński E. *(Zborów)*, Bąkowski T. *(Wadowice)*, Biesiadzki A. *(Pilzno; zarządca zdroj. w Krynicy)*, Bory J. *(Drohobycz)*, Dolnicki C. *(Stryj)*, Godłowski A. *(Lisko)*, Gołębiowski K. *(Stanisławów)*, Hyżycki C. *(Przemyślany)*, Fuchs L. *(Zbaraż)*, Janikiewicz S. *(Skałat)*, Jarocki P. *(Sokal)*, Josse E. *(Nadwórna)*, Karpiński S. *(Trembowla)*, Kowalewski E. *(Myślenice)*, Kropaczek F. *(Mielec)*, Kurasiewicz J. *(Strzyżów)*, Kurzyniec W. *(Dąbrowa)*, Lubowiedzki J. *(Kałusz)*, Małaczyński R. *(Tłumacz)*, Michalik J. *(Tarnopol)*, Mieroszewski K. *(Limanowa)*, Milewski T. *(Kołomyja)*, Mosler M. *(Żółkiew)*, Mossor K. *(Cieszanów)*, Nycz H. *(Nowy Sącz)*, Orski J. *(Jaworów)*, Piotrowski E. *(Kamionka)*, Pohorecki W. *(Husiatyn)*, Stokłosiński F. *(Rawa)*, Sobieszczański L. *(Sambor)*, Soniewicki T. *(Stary Sambor)*, Stablewski W. *(Żydaczów)*, Szajnowski M. *(Rohatyn)*, Szczepański W. *(Jasło)*, Żukotyński F. *(Ropczyce)*.

Koncepiści sanitarni (X ranga). Dr. Dr.: Biliński M. *(Peczeniżyn)*, Grudzewski B. *(Zaleszczyki)*, Kułakowski R. *(Kosów)*, Krauss A. *(Dolina)*, Kocwa J. *(Bóbrka)*, Krok J. *(Śniatyn)*, Loewy O. *(Grybów)*, Merunowicz R. *(Chrzanów)*, Palester H. *(Turka)*, Rosmarin H. *(Bohorodczany)*, Sękiewicz F. *(Czortków)*, Stangenhaus A. *(Dobromil)*, Zatłokal R. *(Brzeżany)*, Wróblewski W. *(Kraków)*, Udziela M. *(Gródek jag.)*)

Asystenci sanitarni: Dr. Dr.: Barański A. *(Żywiec)*, Jabłkowski P. *(Podhajce)*, Niemczewski J. *(Borszczów)*, Parecki W. *(Nisko)*, Trzciński M. *(Pilzno)*, Winogrodzki A. *(Oświęcim)*.

c) DEPARTAMENT WETERYNARYJNY (XVII) c. k. Namiestnictwa we Lwowie.

Szef. Ponicki F., referent weteryn. krajowy.

Inspektorowie weterynaryjni (VIII ranga): Dr. Lang H., Hajdukiewicz J., Pilch A., Katkowski J.

Starsi weterynarze powiatowi (IX. ranga): Zörner F., Przykopa R., Krynicki S., Kruczkowski S.

Weterynarze powiatowi: (X ranga): Proskurnicki A., Pietraszko W., Gromczakiewicz J., Barski K., Kozłowski W., Rajski L.

VI. SEJMOWA KOMISYA SANITARNA.

Przewodniczący: Hr. Gołuchowski. *Zastępca przewodnicz.* Dr. Jabłoński. *Sekretarz:* Dr. J. Bednarski.

B) Władze sanitarne, Stowarzyszenia i Zakłady lekarskie w Krakowie.

I. IZBA LEKARSKA ZACH.-GALICYJSKA

(Ukonstytuowana w październiku 1908 r.).

Kraków, ul. Radziwiłłowska L. 4. Tel. 524. (Biuro otwarte codziennie od 2—3 popołudniu z wyjątkiem świąt i sobót).

Prezydent: Dr. Schoengut St.; *Wiceprezydent:* Dr. Damski W.

Członkowie Wydziału: Dr. Ackermann A. (*Sekretarz*), Dr. Landau J. (*Skarbnik*), Dr. Łodziński W.

Członkowie Izby: Dr. Cwiklicer L., Dr. Dietzius A., Dr. Gawlik J., Dr. Jabłoński S., Dr. Rogalski W.

Zastępcy: Prof. Dr. Ciechanowski St., Prof. Dr. Dobrowolski St., Dr. Fijałkowski W., Dr. Idziński W., Dr. Jabłoński Ant., Dr. Sawicki A., Dr. Służewski K., Dr. Stahr E., Dr. Zaleski K.

Komisya kontrolująca: Dr Dietzius A.; Dr. Cwiklicer L.

Delegat do kraj. Rady zdrowia: Dr. Dietzius A.; *Zastępca:* Dr. Jabłoński S.

Do Izby lekarskiej krakowskiej należą następujące powiaty: Biała, Bochnia, Brzesko, Brzozów, Chrzanów, Dąbrowa, Dobromil, Gorlice, Grybów, Jarosław, Jasło, Kolbuszowa, Kraków (powiat i miasto), Krosno, Limanowa, Lisko, Łańcut, Mielec, Myślenice, Nisko, Nowy Sącz, Nowy Targ, Oświęcim, Pilzno, Podgórze, Przeworsk, Ropczyce, Rzeszów, Sanok, Strzyżów, Tarnobrzeg, Tarnów, Wadowice, Wieliczka, Żywiec.

II. MIEJSKI URZĄD ZDROWIA.

Gmach Magistratu (nowa oficyna, parter, drzwi Nr. 7) Tel. 373. (Godziny urzęd.: 8—2, w niedzielę: 10—12, w święta: 11—12).

Lekarz naczelny: Dr. Janiszewski T. (przyjmuje w biurze codziennie od 11—12); mieszka Łazienna 9. Tel. 1075.

Lekarze miejscy: w I. okr. Dr. Sikorski St. (Szpitalna 4, Tel, 2124); *w II. okr.* Dr. Gólski St. (Basztowa 17. Tel. 1315.); *w III. okr.* Dr. Zopoth A. (Rynek Kleparski 5. Tel. 218); *w IV okr.* Dr. Weinsberg J. (św. Sebastyana 20. Tel. 1403); *w V okr.* Dr. Bernaciński F. (Bonerowska 2, Tel. 531); *w VI okr.* Dr. Zamorski St. (Dębniki, Podgórska 26. Tel. 1409); *w VII okr.* Dr. Komorowski B. (Półwsie Zwierz., Lelewela 6. Tel. 419); *w VIII okr.* Dr. Owsiński J. (Kilińskiego 1. Tel. 1499); *w IX okr.* Dr. Stopczański J. (Szewska 12. i Starowiślna 34. Tel. 1325).

Bakteryolog miejski: Doc. Dr. Nitsch Rom. (św. Jana 20. Tel. 553). *Lekarz domu kalek, aresztów miejskich i schroniska Brata Alberta:* Dr. Flis Kaz. (Łobzowska 4). *Okulista miejski:* Dr. Berezowski T. (Sławkowska 31. Tel. 1225).

Lekarze szkolni. Dr. Dr.: 1. Filipkiewicz Wł. 2. Gettlich Ad. 3. Grażyński E. 4. Klęsk A. 5. Korolewicz B. 6. Kramarzyński A. 7. Landau Jan sen. 8. Liebermann E. 9. Merz A. 10. Poźniak St. 11. Rzegociński B. 12. Staszewski M.

Sanitaryusze miejscy: Palkisz A. (okr. I), Guzikowski F. (okr. II), Stańko Wł. (okr. III), Grudziński J. (okr. IV), Fiut J. (okr. V), Zółkowski J. (okr. VI), Kuśnierz J. (okr. VII), Wierzba W. (okr. VIII), Kawala J. (okr. IX).

Dezynfekcyonaryusze miejscy: Rybak J. (starszy dezynf.), Abratowski A., Frydrych M., Mamoń J., Ożóg J., Ruszel, Przebinda J., Szyszka M. (maszynista Zakładu dezynf.).

Miejskie urządzenia sanitarne: 1) Zakład dezynfekcyjny, ul. Podgórska 21 (wejście od ul. Dajwór); 2) Dom izolacyjny, ul. Krakowska 51; 3) Pracownia bakteryolog. miejska, na razie ul. św. Jana 20; 4) Pracownia chemiczna, plac WW. Świętych 6; 5) Barak epidem. miejski, ul. Krakowska 51; 6) Szpital epidem. miejski, ul. Krakowska 50.

III. MIEJSKA KOMISYA SANITARNA.

W skład komisyi wchodzą: 1) *z Rady miejskiej*: Prezydent (Prof. Dr. Leo J.). Dwaj Wiceprezyd. (Dr. Szarski H. i Inż. Sare J.) oraz Radcy miejscy: Prof. Bujwid O., Prof. Dr. Domański S., Dr. Krongold W., Dr. Lustgarten L., Prof. Dr. Nowak J., Prof. Dr. Pareński S., Prof. Dr. Ponikło S., Dr. Schneider L.

2) *z poza Rady miejskiej:* Dr. Bielański G., R. Dw. Prof. Dr. Browicz T., Prof. Dr. Kostanecki K., Prof. Piltz J.

IV. TOWARZYSTWO LEKARSKIE KRAKOWSK.

(od r. 1909 wchodzi w skład Tow. Lek. Galic.).
Kraków, Radziwiłłowska 4 (dom własny). Tel. 524.

Prezes: Prof. Dr. Cybulski N.; *Wiceprezes:* Prof. Dr. Krzyształowicz F.; *Sekretarz stały:* Dr. Damski W.; *Skarbnik:* Dr. Ackermann A.; *Sekretarz doroczny:* Dr. Grzybowski G.; *Bibliotekarz:* Dr. Blassberg M.; *Komisya kontrolująca:* Dr. Bielański G. i Dr. Cercha M; *Gospodarz domu:* Doc. Dr. Seńkowski M.; *Przewodniczący komisyi przemysł.:* Doc. Dr Seńkowski M.; *Przewodniczący kom. redakcyjnej »Przeglądu lekarsk.«:* Prof. Dr. Ciechanowski S.; *Podskarbi komitetu redakcyjnego:* Dr. Wojciechow-

ski B.; *Przewodnicz. kom. słown.:* R. Dw. Prof. Dr. Browicz T.; *Przewodnicz. kom. dla badania i zwalczania raka:* R. Dw. Prof. Dr. Browicz T.
(Nowe wybory Komitetu na r. 1912 odbędą się z końcem grudnia r. 1911).

V. TOWARZYSTWO GINEKOLOGICZNE.

Kraków, Klinika położnicza.

Prezes: Prof. Dr. Rosner A.; *Wiceprezes:* Dr. Cercha M.; *Sekretarz:* Dr. Schlank J.; *Skarbnik:* Dr. Lachs J.

VI. POLSKIE TOWARZYSTWO BALNEOLOGICZNE.

Prezes: Prof. Dr. Pareński; *Wiceprezes:* Dr. Cercha M.; *Skarbnik:* Dr. Piotrowski T.; *Sekretarz:* Dr. Zanietowski J.; *Członkowie Zarządu:* Dr. Aronsohn J., Dr. Pelczar Z., Hr. Potocki Jan, Dr. Lang Otokar., Dr. Wąsowicz Z.; *Redaktor odpowiedzialny organu Towarzystwa:* Dr. Frączkiewicz J.

VII. ZWIĄZEK KRAJOWY LEKARZY GALICYI I W. KS. KRAKOWSK. (Zarząd Główny).

(Kraków, ul. Radziwiłłowska 4. Tel. 524).

Prezes: R. Dw. Prof. Dr. Wicherkiewicz B. *Wiceprezes:* Dr. Damski W.; *Sekretarz:* Dr. Pachoński A.; *Zastępca sekretarza:* Dr. Weinsberg J.; *Skarbnik:* Dr. Grzybowski G.; *Zastępca skarbnika:* Dr. Żydłowicz W.; *Członkowie Wydziału:* Prof. Dr. Ciechanowski S., Prof. Dr. Dobrowolski S., Dr. Jaugustyn S., Dr. Rzegociński B., Dr. Stahr E.; *Komisya kontrolująca:* Dr. Bednarski J., Dr. Rydel A., Dr. Schneider L.; *Sąd polubowny:* Dr. Berggrün A., Prof. Dr. Krzyształowicz F., Dr. Murczyński W.; Dr. Walczyński J.; Dr. Zędzianowski S.; *Kierownik kasy pogrzebowej:* Dr. Rzegociński B.; *Kierownik Oddziału należytości:* Dr. Jaugustyn S.; *Kierownik administracyi znaczków recept.:* Dr. Żydłowicz W.; *Syndyk Związku:* Dr. Krygowski S.

Związek lekarzy wydaje wspólnie z Izbą Lek. Zach. Galic. dwutygodnik *Słowo Lekarskie*, poświęcony sprawom zawodowym i hygienie społecznej i rozsyłany bezpłatnie wszystkim lekarzom w Galicyi i W. Ks. Krakowskiem.

VIII. SEKCYA ZACH.-GALIC. ZWIĄZ. LEKARZY KOLEJ. C. K. AUSTR. KOLEI PAŃSTW.

Prezes: Dr. Jabłoński A.; *Wiceprezes:* Dr. Walczyński J.; *Skarbnik i Sekretarz:* Dr. Czerny-Szwarcenberg E.;

Członkowie Wydziału: Dr. Ackermann A., Dr. Maszewski, Dr. Piórko A., Dr. Ślósarczyk A.; *Delegaci na Walne Zgrom. w Wiedniu:* Dr. Jabłoński A., Dr. Czerny-Szwarcenberg E.

IX. TOWARZYSTWO WALKI Z GRUŹLICĄ. (KOŁO KRAKOWSKIE).

Prezes: Hr. Wodzicki A.; *Wiceprezesi:* Prof. Dr. Jaworski W. i Dr. Janiszewski T.; *Członkowie Zarządu:* Prof. Dr. Kostanecki, Prof. Dr. Ciechanowski.

X. WYDZIAŁ LEKARSKI W KRAKOWIE.

a) ZAKŁADY:

Zakład anatomii opisowej. (Ulica Kopernika 12. Tel. 328). *Dyrektor:* Prof. Dr. Kostanecki K. *Asystenci:* Dr. W. Türschmid i St. Then. *Demonstratorzy:* E. Rupniewski, B. Siwiński, F. Mażylis, F. Siedlecki. **Oddział embryologiczny.** *Kierownik:* Prof. Dr. E. Godlewski. *Asystent:* Janina Bory.

Zakład fizyologiczny. (Collegium medicum, Ulica Grzegórzecka. Tel. 166 *e*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Napoleon Cybulski. *Asystenci:* Inż.-Chem. J. Dunin-Borkowski i Dr. M. Eiger. *Demonstrator:* Woliczko.

Zakład histologiczny (Wielopole 15, II p. Tel. 1185). *Dyrektor:* Prof. Dr. Stanisław Maziarski. *Asystent:* St. Powierza. *Demonstrator:* J. Trzaska.

Zakład chemii lekarskiej. (Ul. Kopernika 7. Tel. 748). *Dyrektor:* Prof. Leon Marchlewski. *Asystenci:* Dr. fil. Robel J. i Dr. fil. Malarski H. *Demonstrator:* Marszałek.

Zakład patologii ogólnej i doświadczalnej. (Collegium medicum, Ulica Grzegórzecka. Tel. 166 *d*). *Dyrektor:* Prof. Dr. K. Klecki. *Asystenci:* Prof. Dr. A. Wrzosek i A. Maciesza.

Zakład anatomii patologicznej. (Tamże. Tel. 166 *b*). *Dyrektor:* R. Dw. Prof. Dr. Tadeusz Browicz. *Asystenci:* Prof. Dr L. K. Gliński i Dr. M. Dunin-Karwicka. *Demonstrator:* Lipski Edmund.

Zakład farmakologiczny. (Tamże. Tel. 166 *c*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Józef Łazarski. *Asystent:* Doc. Dr. T. Koźniewski. *Demonstrator:* S. Przychocki.

Zakład hygieny. (Ulica Lubicz 42. Tel. 302). *Dyrektor:* Prof. Odon Bujwid. *Asystenci:* Dr. Gertler N. i Dr. Bańkowski J.

Zakład Weterynaryi. (Ulica św. Jana 20. Tel. 553). *Dyrektor:* Prof. Dr Julian Nowak. *Asystenci:* Dr. Z. Szy-

manowski i M. Gieszczykiewicz. *Demonstr.:* Kulczyński i Olszewski.

Zakład medycyny sądowej. (Collegium medicum, ul. Grzegórzecka. Tel. 166 *f*). *Dyrektor:* Prof. Dr Leon Wachholz. *Asystent:* Prof. Dr. S. Horoszkiewicz. *Demonstrator:* Dr. J. Olbrycht.

Ambulatoryum i Klinika chorób nerwowych i umysłowych. (Ul. Kopernika róg ul. Arjańskiej). *Dyrektor:* Prof. Dr. Jan Piltz. *Asystenci:* Dr. J. Landau (jun.), Dr. Borowiecki i Dr. Rogalski.

Ambulatoryum dentystyczne: (Rynek gł. 22. II piętro. Tel. 275). *Dyrektor:* Prof. Dr. Wincenty Łepkowski. *Asystent:* Dr. Fr. Zalewski. *Demonstrator:* E. Stefański. *Praktykant:* Dr. Piątkowski Jul.

Klinika lekarska. (Ulica Kopernika 15. Tel. 342). *Dyrektor:* Prof. Dr. Walery Jaworski. *Asystenci:* Prof. Dr. E. Mięsowicz, Dr. J. Kostrzewski, Dr. Z. Wachtel (jun.) i Dr. J. Nowaczyński. *Elewi:* Dr. S. Kruczek i Dr. K. Michejda.

Klinika chirurgiczna. (Ulica Kopernika 40. Tel. 29). *Dyrektor:* Prof. Dr. Bronisław Kader. *Asystenci:* Doc. Dr. Z. Radliński, Dr M. Warzeszkiewicz, Dr. J. Nüssenfeld. *Elew:* Dr. M. Hładij. *Praktykanci:* Dr. Epstein M., Dr. Różycki F., Dr. Saidman M.

Klinika okulistyczna. (Ulica Kopernika 40. Tel. 329). *Dyrektor:* Radca Dw. Prof. Dr. Bolesław Wicherkiewicz. *Asystenci:* Dr. W. Witaliński, Dr. E. Rosenhauch i Dr. T. Kleczkowski. *Elew.* Dr. M. Szafnicki.

Klinika położniczo-ginekologiczna. (Ul. Kopernika 5. Tel. 27). *Dyrektor:* Prof. Dr. Aleksander Rosner. *Asystenci:* Dr. J. Schlank, Dr. W. Radwańska, Dr. J. Zubrzycki.

Klinika chorób dziecięcych. (W Szpitalu św. Ludwika, ul. Strzelecka 2. Tel. 170). *Dyrektor:* Prof. Dr. Lewkowicz Ksawery. *Asystenci:* Dr. W. Bujak i Dr. K. Dadej. *Elew:* Dr. R. Sikorski.

Klinika chorób skórnych i wenerycznych. (Szpital św. Łazarza. Tel. 52 e). *Dyrektor:* Prof. Dr. Władysław Reiss. *Asystent:* Dr. H. Weber. *Demonstrator:* Dr. A. Bobak.

Oddział laryngologiczny jako klinika laryngolog. (Tamże. Tel. 1516). *Dyrektor:* Prof. Dr. Przemysław Pieniążek. *Asystenci:* Prof. Dr. F. Nowotny, Dr. A. Pachoński.

b) SKŁAD WYDZIAŁU:

Dziekan: Prof. Dr. W. Reiss. **Prodziekan:** Prof. Dr. K. Klecki. **Członkowie Wydziału ścisłego:** a) Wszyscy wyżej wymienieni Dyrektorowie Zakładów; b) Profeso-

rowie nadzwyczajni: Dr. S. Domański (*Chor. nerw.*), Dr. S. Pareński (*Chor. wewnętrz.*), Dr. S. Ciechanowski (*Anat. patolog.*), Dr. A. Bochenek (*Anatomia*), Dr. E. Godlewski (*Embryologia*); c) Delegaci Docentów pryw.: Prof. Dr. F. Nowotny i Prof. Dr. E. Mięsowicz..

Inni Członkowie grona nauczycielskiego: a) **Profesorowie emerytowani**: Dr. A. Stopczański, Dr. M. L. Jakubowski. b) **Profesorowie nadzwyczajni**: Dr. S. Horoszkiewicz (*Medyc. sądow.*), Dr. L. K. Gliński (*Anat. patol.*), Dr. A. Wrzosek (*patol. og.*), Dr. F. Krzyształowicz (*Chor. sk. i wen.*). **Profesorowie nadzwyczajni tytul.** Dr. S. Ponikło (*Chor. wewnętrz.*), Dr. K. Zuławski (*Psychiatrya*), Dr. A. Bossowski (*Chirurgia*), Dr. A. Baurowicz (*Laryngologia i otyatr.*), Dr. K. Majewski (*Okulist.*), Dr. S. Braun (*Położn. i Ginekol.*), Dr. W. Chlumský (*Chirurg. og., sp. i ortoped.*), Dr. S. Dobrowolski (*położn. i ginek.*), Dr. M. Rutkowski (*Chirurgia*), Dr. F. Nowotny (*Laryng. i Otyatr.*), Dr. E. Mięsowicz (*Med. wewn.*). **Docenci prywatni:** Dr. M. Seńkowski (*Chemia*), Dr. S. Droba (*Bakteryologia*), Dr. J. Latkowski (*Med. wewn.*), Dr. R. Nitsch (*Bakteryol.*), Dr. T. Koźniewski (*Farmakognozya*), Dr. Z. Radliński (*Chirurgia*), Dr. J. Mazurkiewicz (*Psychiatrya*).

XI. SZKOŁA POŁOŻNYCH.

(w Szpitalu św. Łazarza. Tel. 265).

Dyrektor: Prof. Dr. Dobrowolski Stanisław. *Asystenci:* Dr. T. Baczyński, Dr. L. Jakobsohn.

XII. C. K. ZAKŁAD POWSZECHNY DO BADANIA ŚRODKÓW SPOŻYWCZYCH.

(Ulica Strzelecka 9. Tel. 303).

Dyrektor: Prof. O. Bujwid. *Nadinspektor:* Dr. med. L. Bier; *Inspektor:* J. Hetper; *Adjunkt:* Wł. Matejko; *Asystenci:* I. Chełmecki J. II. Dr. J. Merunowicz; *Sekretarz:* S. Wawrzkowicz.

XIII. SZPITALE I ZAKŁADY LECZNICZE W KRAKOWIE.

Szpital krajowy św. Łazarza. (Ul. Kopernika 17. Tel. Nr. 52, ilość łóżek 766). Składa się z 6 oddziałów: I *a* i I *b* chorób wewnętrz. i I *c*. chor. zakaźn., II chirurg. (Tel. 33), III położniczo-ginekolog. (Tel. 265), IV dla chorób ocznych, V dla chorób kiłowo-skórnych, VI dla umysłowo chorych. W szpitalu mieści się także klinika chorób skórnych, szkoła położnych (Tel. 265), klinika laryngologiczna. Tel. 1516 i pracownia bakteryologiczna. **Dyrektor:** Dr. Krzyszkowski Józef. **Prymaryusze:** Prof. Dr.

Pareński S. (oddział I A). Dr. Krokiewicz A. (oddział I B). Doc. Dr. Droba S. (oddział I C). Prof. Dr. Rutkowski M. (oddz. II). Prof. Dr. Dobrowolski St. (oddz. III). Prof. Dr. Wicherkiewicz B. (oddz. IV). Dr. Borzęcki E. (oddz. V). Prof. Dr. Żuławski K. (oddz. VI). **Dyrektorowie klinik w szpitalu**: Prof. Dr. Pieniążek P. (Klin. laryng.). Prof. Dr. Reiss W. (Klin. dermat.). **Dyrektor szkoły położnych**: Prof. Dr. Dobrowolski S. **Kierownik pracowni bakteryol.** Doc. Dr. Droba S. **Prosekt. szpit.**: R. Dw. Prof. Dr. Browicz T. **Zastępca**: Prof. Dr. Ciechanowski S. **Chemik szpitalny**: Prof. Dr. Marchlewski. **Sekundaryusze**: Habicht K., Pisarski T., Jarecki K., Grzybowski G., Godlewski M., Sikorska H., Rec W., Szukiewicz W., Kramarzyński A., Schwarzbart A., Kącki S., Spira M., Tokarski M., Blay F., Rychliński W., Scharf J. **Praktykanci**: Kosiński M., Wysocki P., Gruszczyński L., Kostecki J., Korabczyńska B., Markowa A., Tempka T., Czepielewski A., Nowotny G., Türschmid W., Bobak A., Walter F., Krukiewiczówna A., Leuchter H., Missona K., Skurczyński T., Wyżykowska Z.

Szpital Braci Miłosierdzia na Kazimierzu. (Ul. Trynitarska, ilość łóżek 100. Tel. 127). **Przełożony i zarządca**: Rev. Kyovsky. **Lekarze**: **Konsulent**: Prof. Dr. Pareński S. **Prymaryusze**: Prof. Dr A. Bossowski, Dr. J. Frączkiewicz, Prof. Dr. Krzyształowicz F. **Sekundaryusz**: Dr. Rzegociński B.

Szpital św. Ludwika dla dzieci. (Ul. Strzelecka 2. łóżek 120. Telef. 170). Utrzymywany przez Towarzystwo »Opieki szpitalnej« w Krakowie, subwencyonowany przez kraj, składa się z kilku oddziałów, między tymi oddziały dla chorób zakaźnych, osobny oddział dla mamek i dzieci karmionych piersią. **Kurator honor.**: Prof. Dr. M. L. Jakubowski. **Dyrektor**: Dr. Franciszek Murdzieński. **Operator honorowy**: Prof. Dr. V. Chlumský. **Sekundaryusz I**: Dr. Schneider Jan. **Sekundaryusz II**: Dr. Hertzberg Wład. **Praktykant**: Dr. Sikorski Rom.

W szpitalu mieści się też uniwers. klinika chorób dziecięcych. **Dyrektor kliniki**: Prof. Dr. Lewkowicz.

Szpital izraelicki na Kazimierzu. (Ul. Skawińska 8, ilość łóżek 80. Tel. 282). **Lekarze**: Dr. Stahr E. (*Chor. wewn.*), Dr. Lachs J. (*Ginekol.*), Dr. Landau J. (sen.) (*Chor. dzieci*), Dr. Wachtel Z. (sen.) (*Chirurgia*), Dr. Bannet A. (*Ambul. okulist.*), Dr. Spira R. (*Ambul. otyatr.*), Dr. Steuermark Z. (*Dermatol.*). **Lekarz domowy**: Dr. Korngoldówna R.

Dom Samarytański (na 6 łóżek) **i Ambulatoryum PP. Ekonomek** (ul. Warszawska 6 A). *Lekarz kierujący:* Dr. Adolf Klęsk. Tamże mieści się **Szkoła zawodowa pielęgniarek.** (*Wykładający*: Dr. Dr.: Borzęcki, Damski, Klęsk, Krzyszkowski, Doc. Mazurkiewicz, Pisarski).

Schronisko ze szpitalikiem na 20 łóżek przy Stowarzysz. służących im. św. Zyty. **Lekarz:** Dr. Murczyński W.

Pryw. Dom Zdrowia. (Ul. Łobzowska 32, ul. Siemiradzkiego 1. Tel. 67). Przyjmuje chorych obojej płci na wszelkiego rodzaju choroby, (z wykluczeniem chorób zaraźliwych i umysłowych). **Lekarz zakładu:** Dr. Kosiński M.

Lecznica Związkowa (Prywatna Lecznica Udziałowa, ul. Garncarska L. 11. Tel. 1070). **Dyrektor Lecznicy:** Dr. T. Piotrowski.

Pryw. Dom Zdrowia dla umysłowo chorych **Prof. Dra Karola Żuławskiego** (Długa 82. Tel. 159). **Lekarz zakładu:** Dr. Stanisław Jankowski.

Lecznica okulistyczna prywatna **R. Dw. Prof. Dra Wicherkiewicza** (ul. Wolska 15; wejście od ul. Zgoda 7. Tel. 286).

Zakład chirurg.-ortopedyczny **Prof. Dra Chlumskyego.** Leczenie elektrycznością, gorącem powietrzem. Aparat Roentgenowski. Aparat dla diatermii. (Rynek Kleparski 12. Tel. 540).

Zakład Roentgenowski i lecznica chirurgiczna **Dra Artura Frommera** (ul. Pańska 5. Tel. 81).

Zakład medyczno-mechaniczny Zandera **Dra Merza, Dra Staszewskiego** i **Dra Wachtla,** ulica Zyblikiewicza 9. Telefon 1396.

Zakład wodoleczniczy i sanatoryum **Dra Kupczyka** (ul. Szujskiego 11. Tel. 1295).

Zakład szczepień ochronnych przeciwko wodowstrętowi **Prof. Odona Bujwida,** (ul. Lubicz 34, Tel. 301). **Lekarz zakładu:** Dr Krawczyński.

Zakład wychowawczo-leczniczy dla nerwowych i słabo rozwiniętych dzieci (ul. Kopernika 23). **Lekarz zakładu:** Dr. Jasieński J.

Zakład leczniczy (chor. nerw.) **Dra Nartowskiego** (Plac Szczepański 2. Tel. 2015. VIII).

Zakład Roentgenowski (wyłącznie dla celów leczniczych) **Dra Z. Steuermarka,** ul. Starowiślna 1. Tel. 2004. IV.

Laborat. lekarsko-chemiczne **Doc. Dra Seńkowskiego** (ul. Radziwiłłowska 4. Dom »Tow. lek.«. Tel. 2056 VIII).

Zakład wyrobu surowic leczniczych **Prof. Odona Bujwida** (ul. Lubicz 34. Tel. 301).

C) Władze sanitarne, Stowarzyszenia i Zakłady lekarskie we Lwowie.

I. IZBA LEKARSKA WSCH. GALICYJSKA

W połowie listopada 1911 r. nowe wybory do Izby nie były jeszcze ukończone. Dotychczas wybrani:

Członkowie: z e L w o w a: Dr. Dr.: Festenburg E.,

Papée J.. Zion O. — Z powiatów: Dr. Dr.: Smolarski Z., Strumieński A., Mikołajski S., Piaskiewicz W., Markiewicz H., Żukowski A., Kohlberger W.

Zastępcy członków: ze Lwowa: Dr. Dr.: Danielski Z., Kielanowski B., Meisels J., Zalewski T.; z powiatów: Doliński M., Olejnik M.. Gabryszewski T., Krasowski S., Witoszyński W., Sołtysik M., Wilson R., Lewicki Zen., Zasacki St.

Wybory uzupełniające odbędą się jeszcze: 1) ze Lwowa, 2) z okręgu: Tarnopol, Zbaraż, Brzeżany; 3) z okr. Sokal, Rawa, Kamionka.

Do izby lekarskiej lwowskiej należą następujące powiaty: Bóbrka, Bohorodczany, Borszczów, Brody, Brzeżany, Buczacz, Cieszanów, Czortków, Dolina, Drohobycz, Gródek, Horodenka, Husiatyn, Jaworów, Kałusz, Kamionka, Kołomyja, Kosów, Lwów, Mościska, Nadwórna, Peczeniżyn, Podhajce, Przemyśl, Przemyślany, Rawa, Rohatyn, Rudki, Sambor, Skałat, Skole, Śniatyn, Sokal, Stanisławów, Stary Sambor, Stryj, Tarnopol, Tłumacz, Trembowla, Turka, Zaleszczyki, Zbaraż, Zborów, Złoczów, Żółkiew, Żydaczów.

II. MIEJSKI URZĄD ZDROWIA.

Biuro w Magistracie. *Godz. urzęd.* 9—2 (w niedz. i święta 10—12).

Lekarz naczelny (Fizyk m.): Dr. Legeżyński. *Lekarze miejscy:* a) *L. biura:* DrDr.: Damm A., Kasparek, Kielanowski. b) *L. dzielnicowi:* (godz. ord. 8—9 i 2—3). DrDr.: Doliński, Elektorowicz, Frankowski, Jaszczurowski, Litwinowicz Tad., Serbeński, Wernicki. *Okulista miejski:* Dr. Kicki. *Lekarz szkolny:* Dr. Kaczorowski. *Ordynatorzy w m. zakład. dla nieuleczal.:* Dr. Kruszyński Wład., 14) Dr. Szczurkowski.

III. MIEJSKA KOMISYA SANITARNA.

W skład Komisyi wchodzą: a) *z Rady miejskiej:* 1) Dr. Rutowski (*Przewodniczący*); 2) Dr. J. Langier; 3) Dr. Mikołajski Szczepan; 4) Dr. Piasecki E.; 5) Dr. Rucker; 6) Dr. Starzewski; 7) Mag. Włodzimirski. b) *z poza Rady m.*: 8) Prof. Fiedler; 9) Dr. Grabowski; 10) Prof. Dr. Kučera; 11) Inż. Maślanka; 12) Dr. Obtułowicz; 13) Dr. Pisek. c) *Fizyk miejski*: 14) Dr. Legeżyński.

IV. TOWARZ. LEKARZY GALICYJSKICH.

Towarzystwo lekarzy galicyjskich liczy obecnie w roku 1911 2 członków honorowych, około 700 czynnych i 4 korespondentów, należących do 21 sekcyi, z których dwie — lwowska (240 czł.) i krakowska (180 czł.) — są najliczniej-

sze i posiadają cechy autonomicznych Towarzystw Lekarskich. Od początku r. 1910 wszyscy członkowie Towarzystwa otrzymują bezpłatnie: »Przegląd lekarski« i »Tygodnik Lekarski«. Czysty majątek Towarzystwa wynosił w dniu 31 grudnia 1910 r. 611.500 kor. 94 hal. Zapomóg i pensyi udzielono w r. 1911 w łącznej kwocie 15000 koron.

Rada zawiadowcza: Prof. Dr. Machek *(Prezes)*, Dr. Obtułowicz *(Zast. prezesa)*, Dr. Schellenberg L. *(Skarbnik)* Dr. Zabłocki *(Sekretarz)*, Prof. Dr. Rencki R., Prof. Dr. Jurasz *(Delegat Tow. Lek. Krak.)*, Dr. Krzyżanowski, Dr. Sołtysik, Dr. Sobolewski, Prof. Dr. Browicz T. *(Del. Tow. Lek. Krak.)*, Prof. Dr. Gluziński.

V. TOWARZ. LEKARSKIE LWOWSKIE.

(tworzy sekcyę Towarzystwa lekarzy galicyjskich).

Prezes: Prof. Dr. Sieradzki; *Wiceprezes:* Dr. Trzcieniecki; *Sekretarz stały*: Doc. Dr. Hornowski J.; *Sekretarz doroczny*: Dr. Konopacki M.; *Skarbnik*: Dr. Papée J.; *Gospodarz*: Dr. Festenburg Edward; *Bibliotekarz*: Doc. Dr. Szumowski W.

VI. RUSKIE TOWARZ. LEKARSKIE.

Prezes honor.: Prof. Dr. I. Horbaczewski w Pradze. *Prezes:* Dr. E. Ozarkiewicz. *Wiceprezes:* Dr. S. Drzymalik. *Skarbnik:* Dr. Iw. Bereżnicki. *Sekretarz:* Dr. M. Wachnianin. *Gospodarz:* Dr. Wł. Kobryński. *Zastępcy członk. wydz.:* Dr. M. Doliński i Dr. E. Trześniowski.

VII. TOWARZYSTWO HIGIENICZNE.

Prezes: Dr. Obtułowicz. *Wiceprezesi:* Dr. Mikołajski i Doc. Dr. Panek; *Sekretarz:* Dr. Kasparek. *Skarbnik:* Dr. Opieński.

VIII. TOWARZYSTWO GINEKOLOGICZNE.

Prezes: Dr. Schellenberg; *Wiceprezes:* Dr. S. Kwiatkiewicz ; *Sekretarz:* Dr. Diamant; *Skarbnik:* Dr. M. Rappaport.

IX. TOWARZYSTWO OTOLARYNGOLOGICZNE.

Prezes: Prof. Dr. Jurasz; *Wiceprezes*: Dr. T. Stachiechiewicz; *Sekretarz:* Dr. Wieser; *Skarbnik:* Dr. J. Reinhold.

X. ZWIĄZEK LEKARZY DENTYSTÓW.

Prezes: Dr. T. Mischke; *Wiceprezes*: Dr. St. Fuchs; *Wydziałowi:* Dr. Dr.: I. Sandauer, M. Senensieb, P. Szadkowski i M. Wiktor. *Sąd polubowny:* Dr. Dr.: B. Bieńkowski, St. Fuchs, T. Mischke.

XI. GALICYJSKA KASA DLA CHORYCH LEKARZY WE LWOWIE.

Prezes: Dr. Festenburg E.; *Wiceprezesi:* Prof. Dr. Raczyński J. i Dr. Stachiewicz T.; *Sekretarz:* Dr. Lilien N.; *Zastępca sekretarza:* Dr. Szydłowski Zdz.; *Skarbnik:* Dr. Świątkiewicz M.; *Zastępca skarbnika:* Dr. Czarnik S. *Członkowie Wydziału:* Dr. Gabel H., Dr. Kwiatkiewicz St., Dr. Moszkowicz J., Dr. Schellenberg L., Dr. Skałkowski B., Dr. Szymański H.

XII. ZWIĄZEK LEKARZY RZĄD. WE LWOWIE.

Prezes: Dr. Czyżewicz Wł. *Zastępca Prezesa:* Dr. Wurst A.; *Sekretarz:* Dr. Opieński Jan; *Skarbnik:* Dr. Obtułowicz F.; *Członkowie Wydziału:* DrDr.: Danielski, Jan, Kurasiewicz Józef i Bielański Gustaw.

XIII. KRAJOWY ZWIĄZEK ZDROJOWISK I UZDROWISK.

Prezes: Jan hr. Potocki (Rymanów); *I. Wiceprezes:* Dr. K. Krzyżanowski; *II. Wiceprezes:* Dr. M. Cercha (Kraków); *Sekretarz:* Dr. T. Praschil. *Skarbnik:* Mec. Dr. J. Westreich. *Redaktor „Naszych Zdrojów“* Dr. Julian Bandrowski. *Członkowie Zarządu:* Pos. Bar. Dr. Battaglia, Pos. Ad. Hr. Gołuchowski, Dr. F. Kmietowicz (Krynica), Dyr. Dr. J. Olszewski, Ad. Hr. Stadnicki (Szczawnica), Pos. Dr. T. Tertil; *Zastępcy członków:* Inż. S. Dziewolski (Krościenko), Dr. K. Kaden (Rabka), K. Hr. Kruzenstern (Niemirów). Dr. J. Woytkowski (Zakł. Kisielka). Dr. J. Zakrzewski (Marjówka), Dr. J. Zychoń (Zakopane).

XIV. SEKCYA WSCH.-GALIC. ZWIĄZKU LEKARZY KOLEJOW. C. K. AUSTR. KOL. PAŃSTW.

Prezes: Dr Balicki St. *Członkowie Wydziału:* Dr. Dietzius A., Dr. Gracka J., Dr. Zadurowicz E., Dr. Szymański H. *Delegaci na Walne Zgrom. w Wiedniu:* Dr. Zgórski K., Dr. Dietzius A.

XV. ZWIĄZEK LEKARZY OKRĘGOWYCH.

Prezes: Dr. Natter W.; *Wiceprezes:* Dr. Gilnreiner M.; *Sekretarz:* Dr. Klęsk R.; *Wydziałowi:* DrDr.: Ferensiewicz, Zasacki; *Zastępcy Wydział.:* DrDr.: Ausobsky i Zadurowicz; *Komisya rewizyjna:* DrDr.: Drozdowski, Dulęba, Markl, Stanowski.

XVI. TOWARZYSTWO WALKI Z GRUŹLICĄ.
(KOŁO LWOWSKIE).

Protektorka: Kazimierzowa Hr. Badeniowa. *Prezes:* Prof. Dr. Wiczkowski; *Wiceprezes:* Hr. Siemieński; *Sekretarz:* Dr. W. Ziembicki; *Skarbnik:* J. Piórkiewicz; *Członek Wydziału:* Dr. Bett; *Ordynaryusz dyspensatoryum:* Dr. Z. Tomaszewski. *Ordynaryusz uzdrowiska:* Dr. M. Selzer.

Przewodnicząca Komitetu Pań: Hr. Felicya Skarbkowa. *Wiceprzew. Komitetu Pań:* Loewensteinowa, Stroynowska, hr. Tarnowska. *Wydział:* Łozińska, Wiczkowska.

XVII. WYDZIAŁ LEKARSKI WE LWOWIE.
a) ZAKŁADY:

Zakład anatomii opisowej (ul. Piekarska 52. Tel. 685 *b*). *Dyrektor:* R. dw. Prof. Dr. Henryk Kadyi; *Asystenci:* Doc. Dr. J. Markowski i Dr. M. Pańczyszyn, *Demonstrator:* Jerzy br. Dormus.

Zakład histologiczno-embryol. (Tamże. Tel. 685 *k*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Władysław Szymonowicz. *Asystent:* Dr. Konopacki M.; *Demonstratorzy:* W. Madejewski i Zaczek.

Zakład fizyologiczny. (Tamże. Tel. 685 *e*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Adolf Beck; *Asystenci:* Dr. Zbyszewski L. i L. Bilowicki. *Demonstrator:* Cybulski.

Zakład chemii lekarskiej. (Tamże. Tel. 685 *f*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Bądzyński Stanisław; *Asystenci:* Doc. Dr. Dąbrowski S. i Dr. fil. J. Browiński. *Demonstr.* J. Wagner.

Zakład patologii ogólnej i doświadczalnej. (Tamże. Tel. 685 *d*). *Dyrektor:* Prof. Dr. J. Prus. *Asystent:* L. Kępiński. *Demonstrator:* F. Lang.

Zakład anatomii patologicznej. (Tamże. Tel. 685 *h*). *Dyrektor:* vacat. *Asystenci:* Doc. Dr. W. Nowicki, Doc. Dr. J. Hornowski; *Demonstratorka:* H. Schusterówna.

Zakład farmakologiczny. (Tamże. Tel. 685 *g*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Popielski Leon. *Asystenci:* Dr. Mazurkiewicz Wł. i Dr. F. Czubalski; *Demonstrator:* Domaszewicz.

Zakład hygieny. (Tamże. Tel. 685 *c*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Paweł Kučera; *Asystent:* Dr. Z. Steising; *Demonstrator:* Dr. fil. S. Niemczycki.

Zakład medycyny sądowej. (Tamże. Tel. 685 *i*). *Dyrektor:* Prof. Dr. Włodzimierz Sieradzki; *Asystent:* Doc. Dr. T. Hołobut.

Klinika lekarska. (Ul. Pijarów 4. Tel. 644). *Dyrektor:* Prof. Dr. Antoni Gluziński; *Asystenci:* Dr. J. Grek, Dr. A. Sabatowski, Dr. Z. Tomaszewski, Dr. R. Łaba;

Elewi: Dr. A. Mayer, Dr. H. Sochański, Dr. I Sohn, Dr. L. Węgrzynowski.

Klinika chirurgiczna. (Ul. Pijarów 4 Tel. 599). *Dyrektor*: R. dw. Prof. Dr. Ludwik Rydygier; *Asystent I*: Dr. A. Rydygier. *Asystent II:* Dr. M. Jedlička. *Asystent III:* Dr. T. Ostrowski; *Elewi rządowi*: Dr. A. Pohorecki, Dr. A. Edelschein, T. Kożuchowski.

Klinika dermatologiczna. (Ul. Pijarów 4 Tel. 571). *Dyrektor*: Prof. Dr. Włodzimierz Łukasiewicz. *Asystenci*: Dr. R. Leszczyński, Dr. F. Mahl.

Klinika okulistyczna. (Ul. Głowińskiego 7 Tel. 577). *Dyrektor*: Prof. Dr. Emanuel Machek; *Asystenci:* Doc. Dr. W. Reis, Dr. J. Hołodyński,Dr. F. Toczyski.

Klinika położniczo-ginekologiczna wraz z pracownią do ćwiczeń w operac. położn. i ginekol. (Ul. Pijarów 4. Tel. 623). *Dyrektor*: Prof. Dr. Antoni Mars. *Asystenci*: Dr. E. Gröbel, Dr. W. Jakowicki, Dr. T. Wiczyński i Dr. G. Bodnar.

Klinika pedyatryczna. (Ul. Głowińskiego 2. Tel. 988). *Dyrektor*: Prof. Dr. J. Raczyński; *Asystenci*: Dr. S. Progulski, Dr. W. Giełczyński.

Ambulatoryum psychiatryczne. (Ul. Hausnera 9. Tel. 1022). *Dyrektor*: Prof. Dr. Halban Henryk; *Asystenci*: Dr. J. Rothfeld, Dr. S. Diaczek.

Ambulatoryum laryngolog. i otologiczne. (Ul. Hausnera 9. Tel. 36.). *Dyrektor:* Prof. Dr. Jurasz A.; *Asystent:* Dr. I. Wieser.

Instytut dentystyki. (Ul. Ossolińskich 11. Tel. 1337). *Dyrektor:* (vacat). *Asystent:* (vacat).

b) SKŁAD WYDZIAŁU:

Dziekan: R. dw. Prof. Dr. Rydygier. **Prodziekan:** R. dw. Prof. Dr. Kadyi. **Członkowie Wydziału ścisłego:** a) Wszyscy wyżej wymienieni Dyrektorowie zakładów; b) Delegaci Docentów pryw.: S. Dąbrowski, J. Pruszyński. *Profesorowie nadzwyczajni:* Dr. R. Rencki *(med. wewn.)*, Dr. M Herman *(chirurgia)*.

Inni członkowie grona nauczycielskiego: a) **Profesorowie tytularni:** Dr. G. Ziembicki *(chirurgia)*, Dr. H. Schramm *(chirurgia)*, Dr. R. Barącz *(chirurgia)*, Dr. J. Wiczkowski *(medyc. wewn.)*, Dr. F. Kośmiński *(położn.-ginek.)*, Dr. W. Bylicki *(położn.-ginek.)*, Dr. G. Bikeles *(histologia ukł. nerwow.)*. Dr. A. Sołowij *(położn. i ginek.)*, Dr. E. Biernacki *(patol. og. i dośw.)*, Dr. A. Bednarski *(okulistyka)*, Dr. A. Szulisławski *(okulistyka)*, Dr. J. Marischler *(med. wewn.)*.

Docenci: Dr. A. Gabryszewski *(chirurgia)*, Dr. E. Kowalski *(wodolecznictwo)*, Dr. T. Bohosiewicz *(dentystyka)*, Dr. J. Markowski *(anatomia opis.)*, Dr. K. Panek

(hygiena), Dr. J. Modrakowski *(farmakognozya)*, Dr. T Zalewski *(otyatrya)*, Dr. M. Franke *(chor. wewn.)*, Dr. St. Dąbrowski *(chem. lek.)*, Dr. J. Pruszyński (*farmakol.*), Dr. W. Szumowski *(histor. med.)*, Dr. W. Nowicki (*anat. patol.*), Dr. E. Piasecki (*hygiena szkol.*), Dr. K. Orzechowski (*neuropatol.*), Dr. W. Mazurkiewicz *(farmakognozya)*, Dr. J. Hornowski *(anat. patol.)*, Dr. Reis Wiktor *(okulistyka)*, Dr J. Szpilman *(weterynarya)*.

XVIII. SZKOŁA POŁOŻNYCH.

(Ul. Pijarów 4 Tel. 537).

Dyrektor: Prof. Dr. A. Sołowij. *Asystenci:* Dr. Daum L. i Dr. Tapper S.

XIX. SZPITALE I ZAKŁ. LECZN. WE LWOWIE.

Krajowy szpital powszechny we Lwowie. (Ul. Pijarów 7. Tel. 70). Składa się: I) z 8 oddziałów przedstawiających razem 692 łóżka; II) z 4 oddziałów klinicznych o 168 łóżkach; III) z zakładu położniczego o 73 łóżkach, dzielącego się na oddziały położniczy i ginekologiczny; IV) klinicznego oddziału położniczego o 88 łóżkach, dzielącego się również na oddziały położniczy i ginekologiczny; V) oddziału dziecięcego pod nazwą *Szpitalika św. Zofii* o 98 łóżkach, podzielonego na 3 oddziały: wewnętrzny, chirurgiczny i zakaźny; VI) oddziału klinicznego dziecięcego o 22 łóżkach. **Dyrektor:** Dr. Starzewski Józef, Członek najwyższej Rady zdrowia. **Prymaryusze:** oddziału I. chorób wewnętrznych Prof. Dr. J. Wiczkowski; — oddziału II. chorób wewnętrznych Dr. W. Ziembicki; — oddziału III. chorób nerw. i umysł. Doc. Dr. K. Orzechowski; — oddziału chirurgicznego Prof. Dr. G. Ziembicki; — oddziału kiłowo-skórnego męsk. Dr. M. Świątkiewicz; — oddziału kił.-skórnego kobiec. Dr. Lenartowicz; — oddziału ocznego Prof. Dr. E. Machek; — oddziału zakaźnego Dr. W. Arnold; — oddziału położn.-ginekologicznego Prof. Dr. A. Sołowij. **Kierownik pracowni chem.-bakteryol.** Doc. Dr. T. Hołobut. (Tel. 1142). **Prosektor Szpit.:** vacat. **Prymaryusze** *w szpitaliku dziecięcym św. Zofii:* oddziału wewnętrznego Dr. Czarnik; — oddz. chirurgicznego Prof. Dr. H. Schramm; — oddziału zakaźnego Prof. Dr Jan Raczyński. **Konsulent okulistyczny:** Prof. Dr. A. Bednarski. **Kierownicy ambulatoryów** przy szpitalnym oddziale chirurgicznym: dla chorób laryngologicznych Dr. Spalke; dla chorób moczo-płciowych Dr. Leńko. **Kierownik szpitalnej pracowni roentgenologicznej** Dr. Sabat. **Sekundaryusze:** DrDr.: E. Hermelin, Z. Danielski, A. Damm, T. Walichiewicz, J. Niementowski, M. Kalmus-Schneidrowa, A. Jaworski, A. Aleksiewicz, M. Bikeles, H. Begleiter, H. Igiel, J. Selzer, Z. Diamant, M. Penzias.

Z. Schajowicz, A. Przyjemski, O. Sprecher, M. Brill, M. Bielatowicz, W. Czyżowski, I. Glücker. **Praktykanci:** DrDr.: W. Lauterstein, W. Offe, H. Popielska, M. Felauer, K. Bielski, T. Vrabetz, A. Biegelmayer, Kl. Sokal, A. Biliński, L. Bilowitzky, S. Handwerker, S. Okuniewski, Z. Willner, I. Pietrzycki, B. Stroński, E. Barański, J. Bujalski.

Krajowy Zakład dla obłąkanych w Kulparkowie. (Tel. 611. Ilość łóżek 1200; przeciętna dzienna ilość chorych w r. 1911 1600—1710). **Dyrektor:** Dr. Władysław Kohlberger. **Prymaryusze:** Dr. St. Kruszyński, Dr. H. Maliszewski, Dr. T. Torczyński. **Sekundaryusze:** Dr. J. Woszczyński, Dr. R. Zagórski, Dr. Fox. **Lekarze:** Dr Mikulski, Dr. Neufeldówna, Dr. Tołłoczkówna, Dr. Mańkowski, Dr. Stumpf Wł.

Szpitalik dla dzieci św. Zofii. Patrz wyżej »Krajowy Szpital powszechny«.

Szpital izraelicki (Ul. Rapaporta Tel. 198; 100 łóżek). **Dyrektor:** Dr Mehrer; **Prymaryusze:** Dr. Mehrer i Dr. S. Ruff (oddz. chirurg.), Dr. Pisek i Dr. Ehrlich (Oddz. wewn.). **Sekundaryusze:** DrDr.: Fuchs-Reichowa, Gemska, Gemski i Oberlaender. Ambulatorya: ginekologicz. — DrDr.: Weinreb, Rapaport i Chajes, oczne — Dr. Zion, uszne i gardlane — Dr. Reinhold, skórne — Dr. Hescheles, dziecięce — Dr. Münzer.

Szpital SS. Miłosierdzia. (100 łóżek). **Lekarz ord.:** Dr. Stefan Świątkowski (ul. Teatyńska 1).

Szpital dla nieuleczaln. chorych fund. im. Bilińskich. (Ul. Bilińskich 13. Tel. 212). **Dyrektor i Lekarz nacz.:** Dr. Gostyński J.

Poliklinika powszechna. (Lindego 5. Tel. 197). Założona przez »Towarzystwo Lecznicy powsz.« we Lwowie. **Dyrektor:** Dr. Kazimierz Trzcieniecki; **Zastępca Dyrektora:** Dr. Bronisław Skałkowski; **Członkowie Wydziału:** Dr. I. Feuerstein, Dr. Szydłowski, Dr. St. Zabłocki; **Ordynatorzy:** 1) *Chor. wewnętrz.:* DrDr.: Kikinger, Prof. R. Rencki, M. Reichenstein. 2) *Chor. nerw.:* Dr. Feuerstein I. 3) *Chirurgia:* Prof. Dr. Barącz, Dr. Ruff. 4) *Ginekolog.:* DrDr.: Hojnacki, Sielski, Skałkowski, 5) *Choroby dzieci*: DrDr.: Kucharski, Quest i Szydłowski. 6) *Choroby gardła i nosa*: DrDr.: Zabłocki i Trzcieniecki. 7) *Chor. oczne*: Prof. Dr. Szulisławski i Dr. Zion. 8) *Dentyst.* Dr. Reinhold. 9) *Chor. weneryczn. i skórne*: Dr. Feuerstein Leon i Dr. Papée Jan.

Instytut Zanderowski i Zakład ortopedyczny Doc. Dra A. **Gabryszewskiego** i Dra **Wyrzykowskiego**— ul. Batorego 38. Tel. 1020.

Zakład wodoleczniczy „Maryówka“. (Lesienice, Tel. 572). **Lekarz zakładowy:** Dr. Zakrzewski J.

Zakład wodoleczniczy pod kierown. **Doc. Dra E. Kowalskiego**, ul. Akademicka L. 10.

Dom Zdrowia **Dra Soleckiego**, Łyczaków 93 (Zdrowa 2). Tel. 678. Przyjmuje chorych z wszelkiemi chorobami z wyjątkiem zakaźnych i umysłowych.

Sanatoryum dla chorób wewnętrznych z Zakł. fizyko-hydro-terap. „Kisielka". **Lekarze:** Dr. J. Woytkowski. Ulica Kąpielna 8. Tel. 932.

Sanatoryum dla chorych psycho-nerwowych **Dra J. Świątkowskiego**, ul. Dwernickiego l. 52. Tel. 385. **Lekarz naczelny:** Dr. Świątkowski Jan.

Pryw. Zakład wodoleczniczy i Sanatoryum **Dra A. Majewskiego** — pl. św. Zofii 3. Tel. 189.

Zakład kąpieli leczniczych **Dr. W. Serbeńskiego** (Skrzyńskiego 11).

Zakład ortopedyczny **Dra E. Piaseckiego** ul. 3 maja 2. Tel. 1232.

Zakład ortopèd., masażu i gimnast. leczn. **Dra J. Regieca** — ul. Bielowskiego 5.

Instytut Roentgenowski **Dra Jul. Meiselsa**, ul. 3-go Maja 11. Tel. 1108.

Laborat. chem.-lekarskie i bakteryol. **Prof. Dra Panka** ul. Senatorska 5, Tel. 494.

Laborator. chem.-bakteryol. i Instytut Roentgenograficzny **Dra E. Silbersteina**, ul. Sykstuska 34. Tel. 634.

Laborator. chem. mikroskop. **Dra J. Kormana**, ul. Grodzickich 1. Tel. 2027. II.

Zakład roentgen. i elektromed. **Dra B. Sabata**, ul. Lelewela 2. Tel. 1520.

Zakłady krowiankowe **Prof. Dra Barańskiego** i **Prof. Kretowicza**.

XX. AKADEMIA WETERYNARYJNA

Lwów, ul. Kochanowskiego 33. Tel. 123.

Akademia założona w roku 1881, początkowo jako szkoła średnia, została zreformowana i przemieniona w szkołę wyższą w roku 1897. — Warunki przyjęcia: świadectwo dojrzałości. — Nauka trwa 4 lata, w ciągu tego egzamina roczne i 3 rygoroza, poczem dyplom lekarza weteryn.

W roku 1909 uzyskała Akademia prawo nadawania d o k t o r a t ó w n a u k w e t e r y n a r y j n y c h (tytułu Doktora nauk weter.). Warunki uzyskania tego tytułu: 1) dyplom lekarza weteryn.; 2) przedłożenie samodzielnej pracy naukowej (dyssertacyi); 3) złożenie jednego egzaminu ścisłego (rygorozum).

Skład Akademii: Rektor: Prof. Magister weter. Stanisław Królikowski (*Klin. chir.*). Prof. Dr. med. i weter. Józef

Szpilman (*Klin. wewn.*). Prof. Dr. Fibich Stanisław (*hodowla, położnictwo*). Prof. Dr. Kulczycki Włodzimierz (*anatom., embryol., histol.*). Prof. zw. Dr. med. i weter. Mieczysław Grabowski (*patol. ogólna i anatomia patol.*). Prof. nadzw. Dr. Panek Kazimierz (*fizyologia i chem. lek.*). Prof. nadzw. Dr. Gizelt Adolf (*farmakolog., toksykolog.*). Prof. nadzw. Dr. Z. Markowski (*patol. i ter. ch. wewn.*). Prof. tyt. Paweł Kretowicz, (*choroby kopyta, kuźnia, kucie koni*). Doc. habil. Dr. Teofil Hołobut (*bakteryol. i serologia*).

D) Spis Lekarzy według miejsca zamieszkan.

Kraków.

D. Ackermann A. (*ch. kob.*), Wiślna 5. Tel. 349.
Aronsohn J., Jasna 5, (w lecie w Krynicy).
Baczyński T., Szpital św. Łazarza. Tel. 265.
Bannet A. (*okul.*), Plac WW. Swiętych 11. Tel. 1521.
Bańkowski J., Zakład hygieny.
Baschkopf J. (*chor. sk. i wen.*), św. Marka 20 (Floryańska 35.).
Baurowicz A. (*laryng. i otyatr.*). Grodzka 26. Tel. 191.
Berezowski T., (*okulista miejski*). Sławkowska 31, Tel. 1225.
Bernaciński F. (*lek. m.*), Bonerowska 2. Tel. 531.
Bielański G. (*st. lek. pow.*) Studencka 15.
Bielawski Jan, Wolska 7.
Bier L., Łobzowska 4. Tel. 2032 VIII.
Blassberg M., Dietla 49. Tel. 457.
Blay Feliks, Szpital św. Łazarza. Tel. 52. (mieszka Niecała 9.)
Bobak Antoni, Szpital św. Łazarza (mieszka Stolarska 6).
Bobkiewicz H., Mały Rynek 3. Tel. 2053. VIII.
D. Bochenek A., Studencka 5.
Boczar S. (*ch. sk. i wen.*) Szczepańska 3. Tel. 11b.
Bogdanik Józef, (*oper.*), Lubicz 3, Tel. 1219.
Borowiecki Stefan, Klinika psychiatr.
Borzęcki Eug. (*chor. sk. i wen.*), Floryańska 33. Tel. 524 b.
Bossowski Aleks. (*oper.*), św. Marka 20. Tel. 292.
Braun Stan. (*chor. kob.*), Krupnicza 13. Tel. 221.
Breyer Stan. (*homeop.*), Wolska 28. (lat. Zakopane).
Browicz T. (*choroby usz. i nosa*), Krupnicza 5. Tel. 197.
Brudzewski K. (*okulista*), Floryańska 40. Telef. 2114.
Bujak Wład., (*chor. dziecięce*), Szpital św. Ludwika. Tel. 170.
Bujwid Odon, Lubicz 34. Tel. 301.
Buzdygan Mikołaj, (*chor. wewn.*), Bracka 10.
Cercha Maks. (*chor. kob.*), Sławkowska 4. Tel. 2019 VIII (w lecie w Krynicy).
Cetnarowski E., (*choroby kobiece*), Kolejowa 3. Telefon 337.
Chlumsky W. (*chirurgia i ortopedya*), Rynek Kle-

parski l. 12. Telefon 540.
D. Ciechanowski S., (Red. »Przegl. lek.«), Colleg. Med. Tel. 166 b; (mieszkanie: Nowowiejska boczna 2. Tel. 2059. VI., p. Łobzów).
Cybulski N., *(dentystyka)*, Karmelicka 18.
Cybulski T. *(chor. dzieci)*, Floryańska 23. Telefon 1274.
Czepielewski A. Szpital św Łazarza. Tel. 265.
Czerny-Szwarcenberg E. *(chor. kob.)*, Długa 32. Tel. 254.
Dadej Kaz., Tomasza 28.
Damski Wacław, Kolejowa 1.
Dehnel M., Klin. położn. Tel. 27.
Dembowski M., *(st. lekarz pow.)*, Radziwiłłowska 17. Tel. 11 c.
Dobrowolski S. *(ch. kob.)*, Podwale 2, Tel. 568.
Domański S., *(ch. nerw.)*, Szczepańska 9. Tel. 108.
Droba Stanisław, Bracka 10. Tel. 2191.
Drożdż B., św. Jana 11.
Dundaczek F. *(dentysta)*, Św. Anny 4.
Eichhorn F., Kolejowa 12. Tel. 120. (latem w Marienbadzie).
Eiger Maryan, Radziwiłłowska 8. *(Nie prakt.)*.
Eisenberg F., Zakł. hyg. Tel. 302 (mieszkanie Kilińskiego 1).
Engländer B., *(ch. kob.)*. Dietlowska 93. Tel. 471.
Epstein Maur., Klin. chirurgiczna. Tel. 29.
Filipkiewicz S., Kolejowa 18, (w lecie w Trenczynie).
Filipkiewicz Wł., *(chor. dziec.)*. Karmelicka 16. Tel. 1050.
D. Flis Kazim., *(ch. wewn.)* Łobzowska 4.
Frączkiewicz Jan, *(chor. wewn.)* Jabłonowskich 2. Tel. 2016. VIII.
Frenkel H., Długa 65.
Friediker S *(dentysta)*, Grodzka 3.
Friedman L. *(poł. i gin.)* Zielona 12. Tel. 459.
Frommer A., Pańska 5. *(Zakład chirurgiczny i roentgen.)*. Tel. 81.
Georgeon Leon, Dębniki, Konopnickiej 1.
Gertler N. *(chor. dzieci)* Gertrudy 18. Tel. 1266.
Gettlich A. *(chor. dzieci)*, Floryańska 53. Tel. 259.
Gliński L. K., Collegium medic. Tel. 166 g.
Godlewski E., Zyblikiewicza 11. *(nie praktyk.)*.
Godlewski M., *(chor wew.)* Łobzowska 6. Tel. 2013. IV.
Gogulski J., Starowiślna 8. Tel. 2046. VIII.
Gólski S., lek. miejski *(chor. wewn.)*. Basztowa 17. Tel. 1315.
Grażyński E., *(ch. dzieci)*, Kolejowa 12. Tel. 35.
Grünhut B., Dietla 43. Tel. 1304.
Gruszczyński Luc., Szpital św. Łaz. (mieszka Podgórze, Mickiewicza 49).
Grzybowski G., *(chor. kob)*. Mały Rynek 4. Tel. 1278.
Haber M. *(dentysta)*, Grodzka 32.
Habicht Kazimierz, *(chor. wewn.)*. Wielopole 4.
Hertzberg Wład., Strzelecka 19.
Hilfstein C., Dietla 79. Tel. 1373.

D. Hirsch D., Krakowska 17. Tel. 1456.
Hirsch H., (*chor. wewn. i dzieci*) Zielona 7. Telefon 547.
Hładij M., Kopernika 20.
Horoszkiewicz S., (*l. sąd.*), Sobieskiego 12. Telefon 1035.
Hoyer H., Colleg. phisic. Tel. 380 (mieszkanie: Nowowiejska boczna 4, Tel. 2059. IV.; poczta Łobzów).
Immerglück - Haberowa Dora, (*dentyst.*), Grodzka 32.
Jabłoński A., (*konsulent kol. p.*). Studencka 4, Tel. 1476.
Jakobson L., Kopernika 8.
Jakubowski M. L., (*ch. dz.*) Dunajewskiego 3 (tylko konsilia).
Janiszewski Tom., *Fizyk miejski* (*chor. płuc*). Łazienna 9. Tel. 1075.
Jankowski S., l. sąd. (*ch. nerw. i umysł.*), Szewska 22. Tel. 1255.
Jasieński J., Klin. psych.
Jaugustyn Stan. (*chor. kob.*), Sławkowska 20. Tel. 202.
Jaworski W. (*ch. wewn.*), Pijarska 9.
Jendl-Sausenhofen Ignacy, Radziwiłłowska 33.
Junger J., Krakowska 13. Tel. 1374.
Kader B. (*operator*), Basztowa 4. Tel. 381.
Kania Władysław, Krupnicza 3.
Kapellner M., Jagiellońska 5.
Karwicka Dunin M. Colleg. Medic. Tel. 166 (*nie prakt.*).
Kącki Stan., Szpital św. Łazarza. Tel. 52. (latem w Wiśle).
D. Klecki K., Wielopole 8.
Kleczkowski T., (*okulist.*) Batorego 5.
Klęsk A., (*operator*), Wolska 9. Tel. 2091.
Kluger Wład., Ambrożego Grabowskiego 5. (lat. w Maryenbadzie).
Komorowski B., (*lek. miejski*) Półwsie Zwierzynieckie, Lelewela 6. Tel. 419.
Kopff L., Sobieskiego 1, (w lecie w Krynicy).
Korabczyńska B., Szpital św. Łazarza. Tel 33.
Korngoldówna Regina, Skawińska 8.
Korolewicz P. B., (*ch. w.*), Długa 4. Tel. 407.
Kosiński Miecz., Siemiradzkiego 1. Tel. 67.
Kostanecki K., Kolejowa 10. Tel. 214.
Kostecki Jan, (*ch. dzieci.*) Szlak 17.
Kostrzewski J., Klin. ch. wewnetrz. Tel. 342.
Kozierowski E., Straszewskiego 5.
Kozłowski M., (*ch. sk. i wen.*), Sławkowska 18.
Koźniewski T., Pańska 12. (*nie prakt.*).
Kraft Kamil, Pańska 11.
Kramarzyński Adam, Mikołajska 26. Tel. 2048. VIII.
Krawczyński, Lubicz 34.
Krokiewicz A. (*ch. wewn.*), Kapucyńska 5. Tel. 454.
Królikowski J., Grzegórzki.
Krongold W., Gertrudy 13. Tel. 455.
Kruczek Szczepan, Klin. chor. wewn. Tel. 342.
Krukiewiczówna Anton., Szpit. św. Łazarza.

D. Krzyszkowski Józef, *(dyr. szpit.)*, Dietla 97. Tel. 192.
Krzyształowicz F. *(ch. sk. i wen.)*, Basztowa 5. Tel. 326.
Krzysztoń K., Szp. św. Łazarza. Tel. 265. (Mieszk. Kołłątaja 3).
Kupczyk B. *(chor. nerw.)*, zakł. wodoleczn. Szujskiego 11. Tel. 1295.
Kurkiewicz S. *(ch. wewn.)*, Jabłonowskich 14.
Kwaśnicki A. *(ch. dzieci)*, Basztowa 4. Tel. 252.
Kwiatkowski S. G., *(lek. kol.)* Długa 15. Tel. 1401.
Laberschek F., Plac Matejki 3. Tel. 1221.
Lachs J. *(chor. kob.)* Jasna 7. Tel. 235.
Landau Jan (sen.), *(chor. dzieci)*, Gertrudy 9. Tel. 347.
Landau Jan (jun.), Klin. psychiatr.
Landau Jonasz, Krakowska 35.
Landau Maur., Klin. chor. wewn. Tel. 342.
Landau R. *(chor. dzieci)* Starowiślna 4. Telefon 491.
Lang Ottokar, Garbarska 4. Tel. 1045. (Latem w Rabce).
Latkowski Józef, *(chor. wewn.)*, Dunajewskiego 2. Tel. 1230.
Lauer Al., *(laryng.)* Kolejowa 13. Tel. 1094.
Leinkram M., Krakowska 33. Tel. 1108.
Leuchter W., Bracka 4.
Lewkowicz Ks. *(ch. dz.)*, Krowoderska 21. Tel. 521.
Liebermann E. *(okulista)*, Grodzka 48.
Liebeskind J. *(chor. kob.)*, Starowiślna 6. Telefon 403. (latem w Marienbadzie).
D. Loriowa Marya *(chor. dzieci)*, Dietla 93, Tel. 1172.
Ludmirski Z., Nowowiejska 24 (poczta Łobzów).
Luster L. *(kosmetyka)*, Floryańska 37.
Lustgarten J. Wolska 1.
Lustgarten L., Grodzka 60. Tel. 270.
Lustgartenówna Walerya, Grodzka 60. Tel. 270.
Lustig S., Dietla 95. Tel. 1256.
Łazarski J., Dietla 97. Tel. 2133.
Łepkowski W. *(dentysta)*, Straszewsk. 26. Tel. 239. (mieszk. w Bronowicach. Tel. 489).
Łobaczewski A., *(Chor. wewn.)*. Pijarska 5. Tel. 1389.
Łopaciński M. *(ch. wewn.)*, św. Marka 5.
Maciąg A., Biskupia 2. (latem w Karlsbadzie).
Macieszowa - Jeleńska S., Radziwiłłowska 7 *(nie prakt.)*.
Majewicz E. *(ch. wewn.)*, Kolejowa 8. Tel. 1188.
Majewski K. *(okulista)*, Szczepańska 11. Telef. 1319. (mieszkanie Garncarska 11).
Marcisiewicz F. *(okulista)*, Wiślna 10.
Markowa Ada, Wiślna 8. Tel. 1161.
Matzke H. *(dentysta)*, Plac Dominikański 1.
Mayer Kar., Klin. chor. wewn. (latem w Rabce).
Maziarski S., Wielopole 15. Tel. 1185 b.
Mazurkiewicz J. *(dyr. szp.*

w Kobierzynie) (choroby umysł.), Zyblikiewicza 14.
D. Mączka T., *(chor. wewn.)*. Floryańska 31.
Meliński Fr. *(dent.)* Kolejowa 13.
Merunowicz T. *(dentysta)* Rynek gł. 23.
Merz A. *(ch. dzieci)*, Starowiślna 1. Tel. 442.
Michejda Korn. Klin. ch. wewn. Tel. 342.
Mięsowicz E. *(ch. wewn.)*, Garncarska 14, Telefon 1381.
Mirtenbaum L. *(dentysta)* Grodzka 6.
Missona Krzysztof, Szpit. św. Łazarza. Tel. 52. (Mieszka Kołłątaja 8).
Mitschka K., Zwierzyniecka 4.
Murczyński W., św. Jana 18. Tel. 1217.
Murdzieński F., *(ch.dz.)*, Szpitalna 34. Tel. 102.
Münz E., *(chor. skórne i weneryczne)* Szewska 9. (latem w Trenczynie).
Nartowski M. *(ch. nerw. i wewn.)*, Pl. Szczepański 2. Tel. 2015. VIII.
Nitsch R., *(bakteryol. miejski.)*, św. Jana 20. Tel. 553.
Nowaczyński J. Klin. ch. wewnętrz. Tel. 342.
Nowak J., św. Jana 20 Telef. 553 (mieszkanie Nowowiejska boczna 1; poczta Łobzów).
Nowotny F. *(chor. gardła, nosa i ucha)*. Wielopole 4. Tel. 1299.
Nowotny Gustaw, Batorego 2. Tel. 2241.
Nüssenfeld Józef, Klinika chirurg. Tel. 29.
Olbrycht Jan. Colleg. Medicum. Tel. 166.
D. Onufrowicz Cezary, Marka 23 *(nie prakt.)*.
Osuchowski H., Klin. położn. Tel. 27.
Oświecimski Feliks, św. Sebastyana 13. Telefon 2004. II.
Owsiński J., *(chor. kob.)*, Kilińskiego 1. Tel. 1499.
Pachoński A., *(laryng. i otyatrya)*. Kolejowa 4.
Pareński S. *(ch. wewn.)*, Wielopole 4. Tel. 208.
Piątkowski Jul. Ambul. dent. Tel. 275.
Piątkowski M. *(ch. wewn. i uszu.)*, Wolska 8. Tel. 2060. II.
Pieniążek P. *(ch. krtani, gardła, nosa.)*, Bracka 10. Tel. 164.
Piepes W. *(dentysta)*, Floryańska 24. Tel. 1012.
Piltz J. *(chor. nerw. i umysłowe)*. Kopernika 46. Tel. 1394.
Piotrowski T., *(chor. kob.)* Garncarska 16. Tel. 523, (w lecie w Żegiestowie).
Pisarski T. *(chor. narz. mocz.)*. Długa 29.
Podłęski Wal. *(dentyst.)*, Jagiellońska 6.
Podobiński A., Krzywa 3.
Ponikło St., Pędzichów 5.
Poźniak S. M., *(ch. dz.)* Kolejowa 13. Tel. 474.
Praetzel G. *(dent.)*, Rynek 29. Tel. 1184.
Radecki P., Jabłonowskich 7.
Radliński Z., Kopernika 40. Tel. 29.
Radwańska Wanda, Klin. położn. Tel. 27.
Rec W., Szpital św. Łazarza. Tel. 265.
Reiss W. *(ch. skór. i wen.)*, Krupnicza 5. Tel. 1204.
Rogalski T., Klin. psychiatr.

D. Rose M., Wiślna 9.
Rosenblatt E. *(ch. dzieci)*, Basztowa 19. Tel. 199.
Rosenhauch Edmund, Zielona 16.
Rosner A. *(ch. kob.)*, Wielopole 4. Tel. 82.
Różycki F., Klin. chir. Tel. 29.
Rutkowski M. *(operator)*, Basztowa 6. Tel. 371.
Rutkowski K., Zielona 20. Tel. 111.
Rychliński W., Szpit. św. Łazarza Tel. 52.
Rydel A., *(ch. nerw.)*, Dunajewskiego 3. Tel. 573.
Rzegociński B., Rynek Kleparski 6. Tel. 1553.
Saidman M., Klin. chirurgiczna. Tel. 29.
Schaitter I., Jabłonowskich 24 (od lutego 1912).
Scharf J., Szpit. św. Łazarza. Tel. 53.
Schermant J., Stradomska 15, (w lecie w Maryenbadzie).
Schlank J., Klin. położn. Tel. 27.
Schneider Jan, *(ch. dz.)* Zwierzyniecka 19. Tel. 79.
Schneider L. *(ch. wewn.)*, Floryańska 34. Tel. 177.
Schoengut S. *(ch. uszu, nosa i gardła)*, Pijarska 9. Tel. 171.
Schornstein-Rose, Wiślna 9.
Schudmak A. *(chor. wewnętrzne)*. Sebastyana 22. Tel. 579.
Schumann F. *(dentysta)*, Sławkowska 1.
Schwarz A. *(ch. sk. i wen.)*, Floryańska 38.
Schwarzbart A., Szpital św. Łaz. Tel. 52. (Mieszka Strzelecka 17).

D. Sędzielowski J., *(dentysta)* Dunajewskiego 6. Tel. 1303.
Seńkowski M., Radziwiłłowska 4. Tel. 2056. VIII. *(labor. chem. lek.)*.
Sikorska Hel., Kołłątaja 4.
Sikorski Rom., Szpit. św. Ludwika. Tel. 170.
Sikorski St. *(lek. miejski)*, Szpitalna 4. Tel. 2124.
Skobel S. *(ch. sk. i wen.)*, Rynek gł. 23.
Skurczyński Tad., Kopernika 36.
Śliwiński M., Mikołajska 4. Tel. 2028. VIII. (w lecie w Karlsbadzie).
Smolarski W., Kolejowa 2. Tel. 410.
Sopiński I. *(dentyst.)* Pl. Dominik. 4.
Spira Maur., Szpital św. Łaz. Tel. 52.
Spira R. *(ch. uszu, nosa i gardła)*, Grodzka 51 Tel. 1498.
Stahr E., *(chor. wewn.)*, Kolejowa 7. Tel. 1519.
Stankiewicz W. *(ch. kob.)*, Kolejowa 1. Tel. 339.
Staszewski M., *(operator)*, Szewska 20. Tel. 1393.
Steinberg B., *(dentysta)*. Karmelicka 1.
Steuermark Z. *(ch. skór. wen. i roentgenoterapia)*, Starowiślna 1. Tel. 2004. IV.
Stopczański A. Piaski 12 (ad Kraków).
Stopczański J., *(lek. miejski; chor. skórn. i wen.)*, Szewska 12. Tel. 1325.
Surzycki J. *(ch. wewn.)*, Franciszkańska 1. Tel. 156.
Syrop J., *(dentysta)*, Plac WW. Świętych 10. Tel. 1321.

D. Szafnicki M., Kopernika 40. (Kl. Okul.). Tel. 329.
Szewczyk J., św. Jana 20.
Szukiewicz W., Karmelicka 16.
Szurek S., (*chor. wewn.*). Kolejowa 4. Tel. 1093.
Szymanowski Z., Kołłątaja 10.
Tabor Br. (*dent.*). Szewska 15.
Talko-HryncewiczJ., Studencka 9.
Teichmann A., Długa 10, (w lecie w Piszczanach).
Tempka Tad., Szpit. św. Łazarza.
Tokarski S., Arjańska 18.
Trzciński B., (*ch. wewn.*) Zwierzyniecka 34.
Türschmid Wilhelm, Kurkowa 3.
Vordrén F. Rynek Kleparski 12. Tel. 540.
Wachholz L., (*lek. sąd.*), Colleg. Medic. Tel. 166. (mieszkanie: Nowowiejska boczna 3; poczta Łobzów).
Wachtel Z. (*operat.*), Straszewskiego 21. Tel. 365.
Wachtel Z. (jun.), Klin. wewn. Tel. 342.
Walter Franc., Szpit. św. Łazarza.
Warzeszkiewicz M. Klin. chir. Tel. 29.
Warzycki B., (*st. lek. powiatowy*), Radziwiłłowska 20.
Wasserberżanka P., (czasowo w Wiedniu).
Wąsowicz Z. (*ch. kob.*), Bracka 8, (latem w Krynicy).
Weber Henr., (*ch. skórn. i wen.*), Floryańska 9.
Weinberżanka Sabina (*dent.*), Floryańska 23. (Mieszka ul. Powiśle 12).
D. Weinsberg J., (*lek. miejski*), św. Sebastyana 20. Tel. 1463.
Weissglas W., (*ch. wewn.*) Stradom 15. Tel. 1130.
Wernikowski W. (*dent.*), Rynek 6. Tel. 357.
Wespański A., Karmelicka 23. (latem w Krynicy).
Wicherkiewicz B. (*okul.*), Wolska 15 (Zgoda 7). Tel. 286.
Wilczyński L. (*ch. wewn.*), Podwale 1. Tel. 1239.
Wilkosz A., Mały Ryn. 4.
Witaliński W. (*okul.*), Klinika okul. Tel. 329.
Wojciechowski B., (*ch. kob.*) Dunajewskiego 2. Tel. 362.
Wróblewski Lubicz W. (*lekarz pow.*), Franciszkańska 4.
Wrzosek A., Wielopole 8.
Wysocki Piotr, Starowiślna 23.
Wyżykowska Zofia, Szpital św. Łazarza. Tel. 52.
Zakrzewski W., Klinika chor. wewn. Tel. 342.
Zalewski F. (*Ambulator dent.*). Tel. 275.
Zamorski St., (*lek. miejski*), Dębniki, Podgórska 6. Tel. 1409.
Zanietowski J. (jun.), (*chorob. nerw.*). Batorego 1, (latem w Swoszowicach).
Ziarko J., (*chor. wewn.*), Długa 7.
Zopoth A., (*lek. miejski*), Rynek Kleparski 5. Tel. 218.
Zubrzycki J., Klin. położnicza. Tel. 27.
Żeleński T. (*chor. dzieci*), Karmelicka 6. Tel. 1218.
Żuławski K. (*ch. umysł.*), Długa 82. Tel. 159.

D. Żydłowicz W. *(chor. skór. i wen.)*, Floryańska 22.

Lwów.

Aleksiewicz A., Grotgera 5. (nie prakt.).
Allerhand H., *(dent.)*, Wałowa 11.
Andruszewski Mieczysław. Pl. Akademicki 2.
Antoniewicz W. Tarnowskiego 12.
Arnold W., Jacka 14. *(nie prakt.)*.
Aschkenazy Z., Mikołaja 11.
Auerbach E., Krakowska 14. Tel. 687.
Balicki S., (*lek. kol.*), Sadownicka 29. Tel. 1414.
Bałaban T., Halicka 21. (róg Wałowej). *(Okulistyka)*. Tel. 972.
Bandrowski J., Czarnieckiego 6. (latem w Krynicy).
Barański Ant., (*prof. Ak. wet.*) Chorążczyzny 24.
Barański B., Łyczakowska 46 *(Chirurgia)*.
Barański E., św. Antoniego 5.
Barącz R., Teatralna 11. *(Chirurgia)*. Tel. 1526.
Baumbach L. Kamienna 3. (*nie prakt.*).
Bądzyński Stan., 29 Listopada 67. Tel. 685. (*nie prakt.*).
Beck Ad., Asnyka 1. Tel. 685.
Bednarski Ad., Akademicka 5. *(Okulistyka)*.
Begleiter H., Na Błonie 4.
Beigel A., Sykstuska 23.
Bereźnicki J., *(Dentyst.)*. Kościuszki 1a.
Berezowski K., Kraszewskiego 23.

D. Berger H., Sykstuska 8 Tel. 2067 II.
Berger Miecz. (*chor. sk. i wen.*) Sykstuska 15. (latem w Iwoniczu).
Berlstein J., (*chor. uszu, gardła, krtani*), Słowackiego 16. Tel. 1685.
Bernadzikowski Szymon, Gmach sejm. (mieszk. Supińskiego 5).
Bett M,. Kazimierzowska 39, *nacz. l. k. chorych*. Tel. 692.
Biegelmayer A., Zyblikiewicza 42.
Bielatowicz Marj., Szpit. św. Zofii.
Bielski Kaz., Gliniańska 2.
Bieńkowski B., Kościuszki 8. *(Dentystyka)*.
Bierer R., Kołłątaja 10.
Biernacki E., Asnyka 11a. (latem w Karlsbadzie).
Bikeles G., Rynek 43. *(Chor. nerw.)*.
Bikeles M., Kurkowa 9.
Biliński A., Gliniańska 2.
Bilowitzky Leop., Piekarska 52.
Blumenfeld A., Klementyny Tańskiej 1 *(ch. sk. i wen.)*. Tel. 1323.
Bocheński K., Akadem. 21 *(Położn. i gin.)*. Telefon 1628.
Bodnar G., Klinika położnicza.
Bohosiewicz T., Jagiellońska 7. *(Dentystyka)*. Tel. 666. (Zakład), 757 (mieszk. Kleparów).
Borzęcki Wład., Wałowa 25.
Breiter R., Akademicka 24. *(położn. i ginek.)*. Tel. 781.
Brill M., pl. Akademicki 4. *(Chor. skórn. i wen.)*.
Brillowa Olga, pl. Akademicki 4. (*Okulist.*).

D. Brodowski Wł., Piekarska 52.
Brzeski J. *(Dentyst.)*, Akademicka 3.
Bujalski Jerzy, Szpital powsz.
Bund Marek, Zamarstynowska 50. Tel. 1221.
Burzyński A., Słowackiego 18. *(Okulistyka)*. Tel. 1186.
Bylicki W., Bielowskiego 5. *(Położn. i ginek.)*. Tel. 941.
Celewicz Ambr., Supińskiego 6.
Chajes Józ. *(chor. kob. i poł.)*. Jagiellońska 24. Tel. 401.
Chomin A., *(lek. sąd.)*, na Skałce.
Czaczkowski J., *(Choroby skórne i wen.)*, Zimorowicza 12.
Czajkowski Ad., Senatorska 1.
Czarnik St., Łyczakowska 9. *(ch. dzieci)*.
Czernecki Winc., Bielowskiego 1.
Czernecki Wł., Bielowskiego 1 *(dentysta)*.
Czubalski F., Piekarska 52. *(nie prakt.)*.
Czyżewicz A., Cłowa 2. *(położn. i gin.)*. Tel. 175.
Czyżowski Wład., Grodecka 99.
Damański E., Grodecka 81 *(nacz. lek. k. ch.)* Telefon 1083.
Damm A., Ruska 16.
Danielski Z. Pl. Strzelecki 12. Tel. 1171.
Dattner H., Jagiellońska 15 *(dentyst.)*. Tel. 2022. VI.
Daum L., Asnyka 2. Tel. 942. *(położn. i gin.)*.
Dąbrowski St., Piekarska 52.
D. Dekański Stan., Sapiehy 49.
Dębicki Kl., Kopernika 42B (latem w Krynicy).
Diaczek St. Hausnera 9.
Diamant Z., *(chor. kob.)*, Sykstuska 17. Tel. 1646.
Doliński E., *(l. miejski)*. Grodecka 16. Tel. 660.
Edelschein A., Klin. chir.
Ehrlich D., Kopernika 12. Tel. 811.
Elektorowicz E., Łyczakowska 101, *st. l. m. II okr.* Tel. 660.
Felauer Marya, *(chor. kobiece)*, Mikołaja 15. (latem Krynica.).
Feld A., Żółkiewska 82 a.
Feld M., Koralnicka 1.
Fels J., Słoneczna 1. Tel. 722.
Festenburg Ed., Dominikańska 4. *(Poł. i gin.)*.
Feuerstein Izyd., Sienkiewicza 3. Tel. 1307. *(Ch. nerw.)*.
Feuerstein L., *(chor. sk. i wen.)*, Kopernika 12, Tel. 2059. VI. (latem w Bad-Hall).
Feuerstein Neuman Nachman, Gródecka 1. Tel. 2093. IV.
Fiałkowski L., Kurkowa 36.
Fibich Stanisł., Łyczakowska 11.
Filewicz J. *(kraj. Insp. san.)*, Mikołaja 18.
Franke Mar., Wałowa 29. Tel. 1124.
Frankowski W., Pańska 27, l. m. III okr. Tel. 660.
Friedman M., Zimorowicza 5.
Frisch J., Pasaż Hausmana 8. *(Sk. i wen.)*.
Fruchtmann Fryd., Sykstuska 15. *(Dentystyka)*.

D. Fuchs St., pl. Maryacki 9. *(Dentyst.)*. Tel. 1155.
Fuchs-Reichowa, Jachowicza 15. Tel. 1493.
Gabel W., Gródecka 87. Tel. 2098. II.
Gabryszewski A., Batorego 38. *(Chirurgia, ortopedya)*. Tel. 1020 a.
Gajewski Stefan, Akad. weteryn. *(nie prakt.)*.
Gąsiorowski N., ul. Króla Warneńczyka. Tel. 2006 II. *(nie prakt.)*.
Gembarzewski Z. Winc. Pola 1, *(chor. wewn. i kobiece)* l. k. Tel. 564.
Gemska, Szp. izrael.
Gemski W., Szpit. izr.
Gerus K., Senatorska 4, (latem w Truskawcu).
Gidlewski M., *(Okulist.)*. Kadecka 16.
Giełczyński Wiktor, Klin. ch. dziec.
Gincberg Aleks., Wałowa . Tel. 2152. II.
Gizelt Ad., W. Pola 10, *(nie prakt)*.
Glücker I., Słowackiego 6.
Gluziński A. *(chor. wewn.)*, Pańska 18. Tel. 673.
Gluziński L., *(ch. gardła i płuc)*, Akademicka 15. Tel. 178.
Głowacki B., Batorego 24.
Goldstein N. *(chor. skórne i wen.)*, Rejtana 4.
Gostyński J., (Dyr. Szp. Im. Bilińskich), Kraszewskiego 19. Tel. 210.
Gottwald Leop., Romanowicza 5. *(dentysta)*.
Grabowski M., Kochanowskiego 44 a. *(nie pr.)*.
Gracka J., A. Asnyka 15. Tel. 2066. II.
Graf J., Żółkiewska 29. Tel. 209.
Grek J., Klinika lekar.
Greliński A., Chorążczyzny 12. *(Ch. dr. mocz.)* Tel. 978.
D. Gross K., Boimów 5.
Grossman Em., Sadownicka 30.
Gröbel E., Klin. położn.
Gruder L., Sokoła 3. *(Okulistyka)*.
Haisig K., Pańska 6.
Halban H., Kraszewskiego 5.
Hamburger J., Gródecka 47. *(Okulistyka)*.
Handwerker Sal., Kościuszki 24.
Helfer G, *(Dentyst.)*. Wałowa 9.
Herman Maks., *(chirurg.)*. Pańska 3. Tel. 2013. II.
Hermelin E., Sykstuska 2. Tel. 772. *(Ch. kob.)*.
Hescheles I., Słowackiego 3. *(Ch. sk. i wen.)*
Hojnacki Wł., Słowackiego 2. *(Położn. i ginek.)*.
Hołobut T., Piekarska 52. *(nie prakt.)*.
Hołodyński I., Klinika okul. (Pijarów 4).
Hornowski J., Piekarska 52.
Hornung K., 29 listop. 44a.
Hückel J., L. Sapiehy 25. *(l. kol.)*.
Igel H., Teatr hr. Skarbka.
Jakowicki W., Klin. poł.
Jakubowski K., Sienkiewicza 3. *(Dentyst.)*.
Janaček J., Kopernika 52.
Janda Fr., Zielona 6.
Janiček R., Sienkiewicza 5. *(dent.)*.
Jankowski W., Hetmańska 10. *(Dentystyka)*.
Jasienicka M. *(ch. wewn.)*, Hoffmana Opata 28.
Jaszczurowski K., L. Grodzickich 2. *st. l. m. VII okr.*
Jaworski-Dybuś A., *(Okulista)*, Wałowa 25. Tel. 1060.

D. Jedlička M., Klin. chirurg.
Jurasz A., (*ch. gardła, krtani etc.*) Czarnieckiego 4.
Kaczorowski Br., Chorążczyzny 22. (*Dentystyka*).
Kaczyński S., Gliniańska 10.
Kadyi H., Zielona 17. Tel. 685. (*nie prakt.*).
Kapper F., pl. Bernardyński 2. Tel. 2039. VIII.
Karchezy E., Koralnicka 4 (*Chirurgia*).
Kasparek J., Kochanowskiego 5. (*Lek. miejski*).
Kasprzycki T., (*dentysta*). Akademicka 21. Telef. 1294.
Kicki T., Teatralna 12. (*Okulistyka*), okul. m.
Kielanowski B., teatr hr. Skarbka. (*St. Lekarz miejski*).
Kikinger E., pl. Bernardyński 2a. Tel. 952. (*chor. wew.*).
Knapczyk Al., Klin. położn.
Kobryński W., Rynek 41.
Koczyrkiewicz M., Supińskiego 2. Tel. 923.
Kołaczkowski A., Chorążczyzny 18, (w lecie w Karlsbadzie).
Konarek J., Piekarska 57.
Konopacki M,, Piekarska 52.
Korman J., (*ch. wewn.; laborat. chem.-mikr.*), Grodzickich 1. Telefon 2027. II.
Kośmiński Fr., Batorego 38. (*Położn. i ginek.*). Tel. 697.
Kossak L., Czarnieckiego 26.
Kostka A., Piekarska 42.
Kotiers Zdz., Zielona 6. (*ch. sk. i wener.*).
Kowalski E., Zamoyskiego 8.

D. Kramarzyński Miecz., *kr. insp. San.*, Łyczakowska 46.
Krasucki K., Potockiego 8.
Kretz B. (*Chor. płuc, Otyatr. i Laryng*). Sykstuska 56 (latem w Szczawnicy).
Królewski W., Klinika okul.
Kruszyński K., (*ch. płuc i gardła*). Pańska 6. (w lecie w Szczawnicy). Tel. 1363.
Kruszyński Władysław, Chorążczyzny 25. Tel. 2020 VIII.
Krygowski T., Rynek 30.
Krzyżanowski K., *kr. insp. san.*, Namiestn. (mieszk. Zyblikiewicza 50). (*nie prakt.*).
Kučera P., Łyczakowska 151. Tel. 1374. (*nie pr.*).
Kucharski P., (*ch. dziec.*). Pl. Akademicki 2.
Kuhn A., (*kraj. Insp. san.*) Grotgera 10.
Kulczycki A., (*ch. wewn. i dz.*), Zyblikiewicza 43. Tel. 1748.
Kwiatkiewicz St., Pl. Bernardyński 12 A. (*Położn. i ginek.*).
Lachowicz Z., (*kraj. Insp. san.*) pl. Trybunalski 1. (*nie prakt.*).
Landau F., (*ch. wewn.*). Hetmańska 24. Tel. 141.
Lateiner E., Kopernika 7. (*Dentystyka*).
Lateinerówna Matylda, Klin. ped. (*ch. dziec.*).
Lauterstein L., Zyblikiewicza 2. Tel. 1228.
Lauterstein W., (*ch. sk. i wen.*), Pańska 6.
Legeżyński W., *fiz. miej.* św. Michała 6, Tel. 659 (biuro: Tel. 522) (*nie pr.*).
Lehm S., Rzeźnicka 14.

D. Lenartowicz J. *(ch. skórn. i wen.)*, Akademicka 21.
Leńko Z., Asnyka 1. *(Chirurgia)*. Tel. 2009 IV.
Leszczyński R., Wałowa 23. Tel. 1325.
Lewandowski K., Pl. Halicki 7. *(Dentyst.)*.
Lewicki S., Łyczakowska 3. (latem w Krynicy).
Lewin A., Gródecka 74. (mieszka Szeptyckich 27). Tel. 1543.
Lickendorf I., Piekarska 4, *l. k. ch.*
Lilien N., Trzeciego Maja 10. Tel. 394.
Link I., Małeckiego 2. *(Chirurgia)*.
Lipski K., *(zast. insp. szp. kr.)*, Obozowa 4.
Litwinowicz O., Akademicka 5.
Litwinowicz T., *(ch. kob.)*. Żółkiewska 73. *(l. m.)*.
Longschamps de Berier *(wojsk. szef. san.)*, L. Sapiehy 10.
Löw Ad., Grodecka 54, *(ch. wewn. i dz.)*. Telefon 2055. VIII.
Ludwig St., Akadem. 14.
Łaba Rom., Klin. lek. (Pijarów 4).
Łukasiewicz Włodzim., ul. Sykstuska 43. *(Chor. skór. i wen.)*.
Machek E., Akademicka 11. *(Okulistyka)*.
Mahl Fr., Pańska 17 a.
Majewski A., Dwernickiego 3 (zakład wodolecz.). Tel. 189.
Majewski T. Sakramentek 18.
Margulies M., Lindego 9.
Marischler J., Chorążczyzny 16. *(Chor. wewn.)*. Tel. 780.
Markowski J., Piekarska 52., *(nie prakt.)*.
D. Markowski Z., Piekarska 40, *(nie praktykuje)*.
Mars A., Akademicka 23. *(Położn. i gin.)*. Tel. 620.
Mayer A. J., *(ch. wewn.)*, Jagiellońska 7.
Mayer J. Wałowa 3, (latem w Krynicy).
Mazanek J., L. Sapiehy 16. (latem w Lubieniu).
Mazurkiewicz W., Piekarska 52.
Mehrer H., Michała 3. Tel. 180. *(Chirurgia)*.
Meisels Jul., Trzeciego Maja 11. *(Inst. roentg.)*. Tel. 1108.
Meisels S., Sykstuska 35. Tel. 1153. *(Chor. dzieci)*.
Merunowicz J., *(kraj. ref. sanit.)* Zyblikiewicza 6. Tel. 986. *(nie prakt.)*.
Meschel J., Sykstuska 33. *(Dentystyka)*.
Meyer T. *(zakł. dent.)*, Zyblikiewicza 42.
Mikołajski S., Śniadeckich 6. Tel. 2048 VI.
Mischke T., Kościuszki 8. *(dent.)*.
Modrakowski J.. Piekarska 52.
Moraczewska Zofia, św. Mikołaja 11.
Moraczewski W., św. Mikołaja 11, (w lecie w Karlsbadzie).
Mosing St., Szkoła kadecka.
Moszkowicz Jakób, Akademicka 28.
Müller E., *(Insp. sanit.)*. Depart. sanit. Wydz. kraj., (mieszk. Mączna).
Müntz I., Kopernika 3. *(Dentystyka)*. Tel. 1144.
Münzer J., Podlewskiego 6. Tel. 1419. *(Chorob. dz.)*.
Niementowski J., Mikołaja 15.
Notz J., pl. Bernardyń. 11.

D. Novotny J., Gołąba 11.
Nowicki W., Piekarska 52, *(nie prakt.)*.
Oberländer S., Pl. Smolki 1 a. Tel. 307. *(Ch. dr. mocz., sk. i wen.)*.
Obmiński Ks., Pańska 6, (latem w Karlsbadzie).
Obtułowicz F., *(st. lek. pow.)* Trzeciego Maja 21. Tel. 406.
Offe Fany, Szpit. św. Zofii, *(nie prakt.)*.
Ogórek-Pankowa, Senatorska 5. *(Poł., ginek. i chor. wewn.)*. Tel. 494.
Okuniewski Stan., Hotel Metropol.
Opieński J., *(st. lek. pow.)*. Domagaliczów 4.
Opolski W., Pańska 3. Tel. 2049. IV.
Orzechowski K., *(neurol. i psych.)*, Kraszewskiego 15. Tel. 1517.
Ostrowski T., Kl. Chirurg.
Owczarski B. *(ch. wewn.)*, Piekarska 39. Tel. 477.
Ozarkiewicz E., *(dyr. nar. leczn.)*. Podwale 7.
Paklikowski Br., Łyczakowska 5. *(Poł. i gin.)*.
Pańczyszyn M., Piekarska 52.
Panek K., Senatorska 5, *(labor. chem.-lek. i hygien.-bakter.; nieprakt.)*. Tel. 494.
Papée Jan, Asnyka 3, *l. polic.* Tel. 1567.
Penzias M., Rynek 27. Tel. 886.
Pfau A., *(dentyst.)*, Żółkiewska 26. Tel. 2117. II.
Pfau L., Sykstuska 16, Tel. 281.
Piasecki E., Trzeciego Maja 2. *(Z. gimn. leczn.* Tel. 1232.
Pietrzycki Ign., Łyczakowska 24.

D. Pilewski O., Zielona 6. Tel. 1167. *(Chor. wewn. i dziec.)*.
Pisek W., *(chor. wewn., spec. serca)* Kraszewskiego 19. Tel. 758.
Pluciński M., Łyczakowska 58.
Podlewski K., Zimorowicza 5. Tel. 2076. VIII. *(Chor. skórne i wen.)*.
Pogonowska M., *(ch. sk.)* Asnyka 6.
Pohorecki A., Bonifratrów 14.
Polończyk Eug., A. Potockiego 33.
Popielska Hel., Reja 5.
Popielski L., Reja 5. Tel. 685.
Porada J., Glinianska 7.
Praschil T., Andrz. Potockiego 11, (w lecie w Truskawcu).
Progulski St., *(ch. dzieci)* Czarnieckiego 3. Tel. 675.
Prus J., Chorążczyzny 12. Tel. 685.
Pruszyński J., *(ch. wewn.)*, Piekarska 52. (latem w Krynicy).
Przybylski S., Kl. poł., (latem w Franzensbadzie).
Przyjemski A., Pijarów 11 a.
Quest R., Rynek 37, *(ch. dzieci)*.
Raczyński J., Romanowicza 5, *(chor. dzieci)*. Tel. 510.
Raff-Rottfeldowa Franciszka, Szpit. powszechn. (czas. nieobecna).
Rapp L., Podlewskiego 6.
Rappaport M., *(chor. kob. i poł.)*, Sykstuska 35. Tel. 52.
Rappaport S., Sykstuska 9, *(dentyst.)*.

D. Rechen L., Sykstuska 27.
Regiec J., Bielowskiego 5, (zakł. mechanoterap.), (latem w Rymanowie).
Reichenstein Marcin., *(dent.)*, Fredry 9. Tel. 1071.
Reichenstein Marek, Sykstuska 8. Tel. 1025.
Reinhold J., Sykstuska 29, Tel. 657 b. *(Ch. uszu, nosa i gardła)*.
Reinhold Z., Sykstuska 29. *(Dentystyka)*. Tel. 657a. (latem w Marienbadzie).
Reiss W., Akademicka 26. *(Okulistyka)*.
Reizes D., Kazimierzowska 31. Tel. 76.
Rencki R., Romanowicza 3. Tel. 583.
Rentschner B., Krakowska 16.
Rittigstein H., Łukasińskiego 4. *(Chirurgia)*. Tel. 2125. IV.
Riwczes F., Łyczakowska 24 A. *(Chirurgia)*. Tel. 2091. IV.
Rosner I., Pl. Dąbrowskiego 4.
Rosner J., Batorego 9, (w lecie w Francensbadzie). *(Położn. i gin.)*.
Roth A., Żółkiewska 14.
Rothfeld J., Kochanowskiego 25.
Rubin A., Skarbkowska 18, *l. k. ch.* Tel. 1426.
Ruff S., Słowackiego 8. *(Chirurgia)*. Tel. 677.
Rump H., Żulińskiego 1.
Rydygier A., Mickiewicza 14. Tel. 1102. *(Chirurgia)*.
Rydygier L., Mickiewicza 14. *(Chir.)*. Tel. 1102.
Sabat Bron., (*Z. roentg.*), Czarnieckiego 3. Tel. 1520.
Sabatowski A., Asnyka 2. (*Ch. wewn.*), (latem Morszyn).

D. Sandauer I., Sykstuska 16. *(Dentyst.)*.
Sawicki E., Kochanowskiego 30.
Schajowicz Z., Łyczakowska 62.
Schatz J., Sykstuska 10.
Schellenberg L., Wałowa 31. *(Poł. i gin.)*. Telefon 856.
Schmelkes M., Brajerowska 7. *(ch. sk. i wen.)*. Tel. 2084. VI.
Schneider K., Asnyka 11 a. *(Dentyst.)*.
Schneider N., Kościuszki 24. Telefon 1026. *(Chor. wewn.)*.
Schneidrowa-Kalmus Marya, Kościuszki 24. Tel. 1026. *(Ch. kob.)*.
Schönbaum Ad., Zamoyskiego 9.
Schramm H., Sykstuska 22. *(Chirurg.)*. Tel. 1479.
Selcer J., Asnyka 2. Tel. 368. *(Chor. wewn.)*.
Selzer Jak., *(operat)*. Piekarska 8. Tel. 885.
Selzer M., Halicka 21. Tel. 1172.
Senensieb M., Halicka 1.
Serbeński W., Pl. Dąbrowskiego 4. *(lek. m.)*.
Serkowski Włodz., *(dent.)* Sapiehy 27.
Sielski F., Akademicka 8. *(położn. i ginek.)*.
Sieradzki Wł., Czarnieckiego 3. Tel. 685.
Silberstein E., Sykstuska 34, Tel. 634. *(Ch. wewn. Labor. chem.-bakt. i Inst. Roentg.)*.
Silberstein - Diamantowa Zofia, *(ch. sk. i kosm.)*, Sykstuska 17. Tel. 1646.
Singer Em., Kotlarska 7. *(Ch. wewn. i dziec.)*. Tel. 602.
Skałkowski Br., Asnyka

2, *(Położn. i gin.)*. Tel. 2049. II.
D. Skórczewski W., Klin. chor. wewn. (latem Krynica).
Sobolewski Fr. *(insp. san.)* Kurkowa 23.
Sochański J., Pańska 2.
Sochański H., Pańska 2.
Sohn Izaak. Pijarów 4.
Sokal Klem., A. Gołąba 6.
Solecki K., Łyczaków Zdrowa 2. Tel. 678.
Sołowij A., Romanowicza 7. *(Położn. i ginek.)*. Tel. 663.
Sołtysik M., Chorążczyzny 6 *(ch. wewn. i dz.)*. Tel. 501.
Spalke Z., Klementyny Tańskiej 1. Tel. 1475.
Sprecher O., *(położn. i ginek.)*, Karola Ludwika 35. Tel. 1371.
Stachiewicz Teof., Sobieskiego 4.
Starklówna St., Krzywa 10.
Starzewski J., Piekarska 83. (lub szpital kraj.) Tel. 1141. *(Dyr. Szpit.)*.
Stauber S., *(chor. wewn. i dz.)*, Mikołaja 11. Tel. 975. (lat. Iwonicz).
Steising Z., Piekarska 52.
Stenzel R., Piekarska 37.
Stockknopf J., Słoneczna 11. Tel. 1198.
Stroński Bronisł., Szpital powsz.
Stroynowski E., Galic. Kasa oszczędności *(nie praktykuje)*.
Świątkiewicz M., Akademicka 15. *(ch. sk. i wen.)*.
Świątkowski J., Dwernickiego 52. *(Chor. nerw. i umysłow. Sanatoryum)*. Tel. 385.
Świątkowski S., Teatyńska 1.
Świtalski M., Pańska 11, *(Chor. nerw.)*. Telefon 761.
D. Szadkowski P., Kopernika 14 *(dent.)*.
Szczurkowski St., Na Błonie 1. Tel. 1136.
Szpilman J., Kochanowskiego 33, *(nie prakt.)*.
Szulisławski A., Jagiellońska 8. *(Okulistyka)*.
Szumowski Wł., Kochanowskiego 42, (latem w Szczawnicy).
Szuszkiewicz P., Głęboka 12, *l. polic.*
Szydłowski Zd., Akademicka 11. Tel. 1117. *(ch. dzieci)*.
Szyjkowski L., Sadownicka 51.
Szymański H., Długosza 15. Tel. 716 *(lek. kol)*.
Szymonowicz Wł., Pańska 4. *(Chor. ucha)*. Tel. 685.
Taper Stan., Zakł. położn.
Teodorowicz T., *(st. lek. pow.)*, Łąckiego 2, *(nie prakt.)*.
Thom T. *(dentyst.)*, 3-go Maja 16. Tel. 1468.
Toczyski K., Klinika okulistyczna.
Tomaszewski Z., Batorego 38.
Trojatczek H., Gliniańska 18.
Trzcieniecki K., Pl. Dąbrowskiego 2.
Turnau K., Pl. Akademicki 3. Tel. 13. *(dent.)*.
Tyszkowski L., *(st. lek. pow.)*, św. Zofii.
Uderski Bron., Lenartowicza 21.
Vrabetz Tyt. Szpit. powsz.
Wachlowski Z., Grodecka 56.
Wachnianin M., L. Sapiehy 2 B. Tel. 2128. IV.
Wachtel A., Sienkiewicza

11. *(Choroby dzieci)*. Tel. 742.
D. Walach Don., Podlewskiego 3. Tel. 2060 II.
Walichiewicz T., Szpit. powsz. *(Chirurgia)*.
Wallach Z., Sobieskiego 30, (latem w Iwoniczu).
Wątorek A., L. Sapiehy 21.
Węgrzynowski Lesław, Akademicka 15.
Wein H., Jagiellońska 17. *(Położn. i gin.)*. Tel. 693.
Weinreb M., Sykstuska 23. *(Położn. i ginek.)*.
Weissberg L., Dominikańska 9.
Weksler E., ul. Fredry 9. *(Ch. wewn.)*. Tel. 962.
Wernicki K., *(lek. m. V okr.)*, Sapiehy 4.
Wiczkowski J., Kościuszki 4. *(chor. wewn.)*. Tel. 374.
Wiczyński Tad., Klin. położn.
Wieser I., Hausnera 9.
Wiktor J., św. Mikołaja 8.
Wiktor M. *(dentyst.)*, Halicka 21.
Willer Abr., Karola Ludwika 37. Tel. 2072. VIII.
Willner Z., Sapiehy 87. Tel. 2105. II.
Wolf A., Jagiellońska 11a, *(chirurgia)*. Tel. 1056.
Woytkowski I., Kąpielna 6. Tel. 932.
Wyhowski W., L. Sapiehy 5. Tel. 2140. II.
Wyrzykowski K., Sokoła 7. Tel. 1020.
Zabłocki St., *(chor. uszu i nosa)*, Akademicka 20. Tel. 909.
Zakrejs Fr., Gródecka 50 B.
Zakrzewski J., Mikołaja Reja 9.
D. Zalewski T., *(chor. uszu)*, Sykstuska 49.
Zawadil B., Mikołaja 3. *(Położn. i ginek.)*. Tel. 2007. VIII.
Zbyszewski L., Piekarska 52.
Zgórski K., Asnyka 6. Tel. 1157. *(Choroby wewn.)*. *Kons. san. kol. państw.*
Ziembicki G., Teatralna 10. *(Chirurgia)*. Tel. 72.
Ziembicki J., Łyczakowska 46. *(Dentyst.)*.
Ziembicki W., *(ch. wewn.)*. Bielowskiego 6. Tel. 132.
Zion O., Sykstuska 21. *(Okulistyka)*. Tel. 2053. IV.
Zipper H., *(dentyst.)*. 3-go Maja 7.

Chirurgowie:

Beschloss M., Żółkiewska 30. Tel. 1029.
Gabel H., Sobieskiego 24.
Kreiner E., *(ch. dz.)* Strzelecka 2. Tel. 2025 II.
Kurzer Ł., pl. Krakowski 23.
Mark S., pl. Maryacki 8. *(Dentysta)*.

I. Pow. Bialski.

D. Nycz Win., *Biała s. l. p.*
Czyżyk F., » *s. szp.*
Gerber Rud. » *(dent.)*.
Hess Ernest, » Tel. 130.
Josse F. »
Juras Ant. » *Dyr. szp.* Tel. 308.
Kapelusz E., » Tel. 486. VIII.
Kwieciński M., » *l. m.* Tel. 276..
Macher O., » Tel. 410. II.
Sroczyński J., » Tel. 116.
Steuer Alf., » Tel. 417. II.

D. Dworzański K., *Kęty l. m.*
Dziewoński Wł., » *l. o. i kol.* Tel. 7.
Miodoński F., *Buczkowice l. o.*
Sędzimir Cz., *l. o. Wilamowice.*
W. Dziurzyński T., *st. w. p.*

2. Pow. Bobrecki.

D. Kocwa Jul., *Bóbrka, k. s.*
Gabryszewski T., » *Dyr. szpit.* i *l. k. ch.*
Lechowicz Wolf » *pr. l. m.*
Bober Jan, *Chodorów, l. k.*
Preissmann A., » *l. m.*
Chwistek Bron., *Strzeliska nowe l. o.*
Dortort Ch., *Wybranówka l. o.*
C. Handt Izydor, *Chodorów.*
Roth Wilh., *Bóbrka.*
W. Orzechowski M., *w. p.*

3. Pow. Bocheński.

D. Pietrzycki A., *Bochnia s. l. p.*
Fränkel J., »
Górski Cz., » *l. sal. i s.* Tel. 26.
Kostyal E., » *(dent.).*
Michnik A., » *l. kol.* Tel. 37.
Nodzyński B., » *Dyr. szp., l. m.* Tel. 8 a.
Gąsiorek F., *Łapanów l. o.*
Ligęza J., *Wiśnicz l. z. k.*
Majewski T., *Niepołomice l. m.*
Schmidt A., *Lipnica mur. l. o.*
Zakaszewski W., *Ujście solne l. o.*
C. Wieselman M., *Wiśnicz.*
W. Marko D., *Bochnia c. k. st. w. p.*
Strutyński J. *w. p.*

4. Pow. Bohorodczański.

D. Rosmarin Henryk, *konc. san. Bohorodczany.*
D. Ferensiewicz M., *Bohorodczany l. k. ch.*
Sokal J., *Łysiec. l. o. i k. ch.*
Seller J., *Sołotwina. l. sk. i k. ch.*
Żurakowski R. » *l. o.*
W. Workiewicz B., *Bohorodczany, w. pow.*

5. Pow. Borszczowski.

D. Niemczewski Jan, *Borszczów, as. san.*
Killner J., *Borszczów l. m.*
Stein L., *Jezierzany, l. m.*
Prószyński Wł., *Bilcze złote l. o.*
Buchberg M., *Korolówka, l. m.*
Bartel J., *Skała, l. m.*
Seidner Abr., *Skała.*
Bilwin W. *Mielnica l. o. i. s.*
Silberstein Ad. »
W. Solecki Stan. *w. p.*

6. Pow. Brodzki.

D. Friedberg J., *Brody st. l. p.*
Aufrecht Oz., »
Jung Adolf, » *l. m.*
Kalach Feliks, » *prym. szp. izrael.*
Kapelusz Mar. »
Schapira Aleks., » *s. s., l. m.*
Sołtysik St., » R. c. *dyr. szp.*
Strumieński Ad. » Tel. 47.
Weissmann S. L. » *s. szp. izr.*
Zasacki St., *Szczurowice l. o.*
Ustrzycki Jul., *Podkamień l. o.*
Bełzowski M., *Toporów l. o.*
Łopaczyński E. *Łopatyn.*
W. Jakubowski St. *w. p.*

7. Pow. Brzeski.

D. Ściborowski Kazimierz, *Brzesko, st. l. p.*
Bernacki Fr., *Brzesko, l. m.*
Brzeski Jan, »
Janczy Fr., »

D. Pawlica Wł., *Brzesko.*
Budzynowski K., *Czchów l. o.*
Knauer W., *Radłów.*
Grzybczyk St., *Szczurowa l. o.*
Łowczowski W., *Wojnicz l. m.*
Dujanowicz Z., *Zakliczyn l. m.*
W. Kachnikiewicz Br., *w. p.*

8. Pow. Brzeżański.

D. Zatlokal Rudolf *Brzeżany, kon. san.*
Falk Chaim, » *l. k. ch.*
Kowenicki Ad., » *Dyr. Szp.*
Malsburg H., » *I s. szp.*
Skibicki Ad., » *em. s. l. p.*
Uranowicz Tad., » *l. m.*
Barban J., *Kozowa, l. k.*
Sochanik Stan., » *l. o.*
Czepielowski St. *l. o. Kozłów.*
Zaleski Kaz., *Narajów, l. o.*
W. Waśniewski Fr., *w. p.*
Warchoł B., *Brzeżany. w. m.*
Łącki Ant., *Kozowa.*

9. Pow. Brzozowski.

D. Lic Hen., *Brzozów s. l. p.*
Niziołek P., » *l. m.*
Mang Józef, *Dynów. l. m.*
Benoni F., »
Misky Edward. *Jasienica l. m.*
W. Zbudowski E., *w. p.*

10. Pow. Buczacki.

D. Hirschler M., *Buczacz st. l. p.*
Bienenwald J., » *l. m.* Tel. 13.
Feller Aron, » Tel. 32. IV.
Kroo Józef, » Tel. 33. IV.
D. Mogilnicki Wł., *Buczacz.*
Nacht Fabiusz, »
Sokal Mayer, *Jazłowiec l. o.*
Schmetterling Adolf, *l. o Uście zielone.*
Borysiewicz W., *Monasterzyska. l. m. k. i s.*
Obler W. » *l. p. k. ch. i. s.*
Łoboda F., » *l. fabr.*
Bobek Jan, *Potok Złoty.*
Pelzner Edw., *Koropiec l. o.*
W. Proskórnicki A., *Buczacz. w. p.*

11. Pow. Chrzanowski.

D. Merunowicz R. *Chrzanów, konc. san.*
Berggrün Alf., » *em. st. l. p.*
Hochbaum O., » *l. m.*
Rieser Adolf, » *l. kl.*
Woynarowski K., » *l. gór.*
Budzyński K., *l. g.* i *gór. Jaworzno.*
Miszke Kaz., *l. gór. Jaworzno.*
Neymand S., » *l. k. ch.*
Dura J., *Krzeszowice l. s.*
Walkowski J., » *l. o.*
Dobrzyński K., *Trzebinia l. k. i o.* Tel. 6.
Skórkowski W., » *l. m.*
Bednarski J., *Alwernia l. o. i k.*
Sermak K., *l. gór. Siersza.*
Schneck K., *Szczakowa l. f.*
W. Ochnicz M., *Chrzanów w. p.*
Hirsz B. *as. wet. Szczakowa.*

12. Pow. Cieszanowski.

D. Mossor Kazimierz, *l. p. Cieszanów.*
Konera S., *Lubaczów pr. sz.* i *l. k.*
Połochajło J., » *s. s.*
Rosenblüth E., » *l. m.*
Mildner Józef, *Oleszyce.*

Sochacki L., *Narol l. o.*
C. Rotter A., *Cieszanów l. m.*
W. Prašil Józef. *w. p.*

13. Pow. Czortkowski.

D. Sękiewicz Franciszek, *konc. san. Czortków*
Baczyński A., *Czortków.*
Blaustein J., » *l. w. i kol.*
Bubeniczek Fr., » *l. k. ch.*
Hausvater Jakób, »
Schneidman S., » *l. gm.*
Stoeckl Adolf, » *l. m.*
Wągrowski K., » *em. insp. san.*
Zawadzki Aleks. » *Dyr. Szpit.*
Lic Feliks, *Jagielnica. l. f., k. sk., k. ch. i o.*
Stoklassa J., *Białobóżnica l. o.*
C. Ostersetzer A., *Czortków.*
W. Wagner St., *w. p. Czortków.*
Weiger F., *w. m. Czortków.*

14. Pow. Dąbrowski.

D. Kurzyniec W., *Dąbrowa lek. pow.*
Mściwujewski S. »
Przybyszowski W., *Żabno l. m. i k.*
Rudnicki Karol, *l. k. Szczucin.*
W. Hiolski Włodz. *w. p.*

15. Pow. Dobromilski.

D. Stangenhaus A., *Dobromil., k. san.*
Cwiklicer Ludw., » *l. s.*
Goldberg H., » *l. o.*
Puchalski Szczep., » *l. s.*
Górski St., *Rybotycze l. o.*
Jaremkiewicz M., *Krościenko ad Chyrów l. o.*
Ossadnik J,, *Bircza, l. m.*
W. Szymański Antoni, *w. p.*

16. Pow. Doliniański.

D. Krauss Ad. *Dolina, konc. san.*
Flohr Fryd., » *s. szp.*
Kosterkiewicz J., *Dolina l. m. i sal.*
Kotłowski Stan., » *l. kol. i k. ch.*
Wajgiel Eugen. » *dyr. szpit.*
Bard A., *Rożniatów l. o.*
Sekanina Jan, » *l. k. ch.*
Jabłonowski E., *Wełdzirz l. o.*
Ikałowicz K., *Bolechów l. sal.*
Podłuski M., » *l. m. i k.*
Blumenthal J., » *R. ces.*
W. Albrecht *Dolina w. p.*

17. Pow. Drohobycki.

D. Bory Julian, *Drohobycz l. p.* Tel. 124.
Czapelski Wł., »
Eliasiewicz Z., » *s. szp.* Tel. 56.
Falk B., » *(dent.).*
Friedländer E., » *dent.* Tel. 156.
Friedmann Hen. » Tel. 254.
Hoffner O., » *l. m. i k.* Tel. 141.
Kessler Maks. » *l. k. ch.* Tel. 11.
Klarfeld I. » *s. szp.* Tel. 123.
Kozłowski B., » *Dyr. Szp.* Tel. 2.
Lechowski Wik. » *em. dyr. szp.*
Mindes Joachim, »
Pelczar Z., » *l. sal.* Tel. 98.
Tiegerman Em., » *l. m.* Tel. 188.
Wilder Izydor, » *l. k. ch.* Tel. 75.
Fraenkel Henryk, *Medenice l. o.*

D. Dwernicki St., *Borysław. l. k. chor. i l. m.* Telefon 48.
Kapellner M., *Borysław. l. k. ch. i gm.* Tel. 19.
Lichtgarn D., *Borysław-Wolanka l. p. k. ch. i m.* Tel. 127.
Rosenschein Z. *Borysław. l. m.* Tel. 75.
Gerus Kaz., *Truskawiec, l. zakł.* (latem).
Tenner Ig., *Schodnica l. o.* Tel. 9.
Węclewski T., *Stebnik l. sal.*
W. Bernstein J., *Drohobycz, st. w. p.*

18. Pow. Gorlicki.

D. Frydman Z., *Gorlice s. l. p.*
Frühling Marc., » *l. m.*
Kohn M., »
Kretowicz Wal., »
Przesmycki Jan, » *s. szp. i l. k. ch.*
Sierankiewicz J., » *l. k. ch.*
Żuławski Leon, » *dyr. szp.* Tel. 3.
Katyński Ludwik, *Biecz, l. m. i l. k. ch.*
W. Nowak Jan, *s. w. p. Gorlice.*
Sommer I., *Gorlice, w. m.*

19. Pow. Grodecki.

D. Udziela Maryan, *Gródek Jag. konc. san.*
Podsoński W., » *l. o. i sąd.*
Szponder W. » *l. m.*
Markl J., *Janów l. o.*
Klęsk Roman, *Lubień wiel. l. o. i kol.*
C. Landau Ad., *Gródek.*
Schöps Ign., *Janów.*
W. Dr. Lille O., *w. p. Gródek Jag.*
Paluch A., *w. m.* » »

20. Pow. Grybowski.

D. Loewy O., *Grybów konc. s.*
Waligórski C. » *l. o. i k. ch.*
Wierzbicki G., » *l. m. i l. k.*
Zarzycki Eman., *Bobowa l. o.* (latem Krynica).
Eisen L., *l. m. Ciężkowice.*
W. Wędrychowski J., *st. w. p.*

21. Pow. Horodeński.

D. Posada lek. pow. w Horodence vacat.
Ciepanowski J., *Horodenka.*
Kanafass Ozyasz, »
Roszko Ant., » *l. sz.*
Bujalski M., *Obertyn l. o.*
W. Fabiański H., *w. p. Horodenka.*
Bach Ludwik, *w. m. Horodenka.*

22. Pow. Husiatyński.

D. Pohorecki Wł., *Husiatyn l. p.*
Herscher Izaak, » *s. sz.*
Zaremba G. A., » *Dyr. szpit.*
Auerhahn W., *Chorostków l. o.* Tel. 5.
Wischnowitzer Jak. Józ. *Chorostków.*
Rosenbaum N., *Kopyczyńce*
Safian Ł., »
Wilson Rysz., » *l. m.*
Brandman A., *Probużna l. o.*
C. Rares Izydor *Husiatyn, l. m.*
Siebner Nat., *Kopyczyńce.*
Sobelsohn Daw., *Probużna l. m.*
W. Domaszewski M. *w p.*

23. Pow. Jarosławski.

D. Czyżewicz Wł. *Jarosław s. l. p.*

D. Dietzius Adolf, *Jarosław l. k.*
Fechter T., » *Dyr. szpit.* Tel. 24b.
Feldmann M., » *l. k. ch.*
Friedwald Abr.. » *l. k. ch.*
Händel Anzelm, » Tel. 33.
Meisels Zyg., » Tel. 25.
Nacht E., » *dentyst.* Tel. 27.
Orłowski W. » *l. m.*
Puzon Rom., » *s. szp.* Tel. 24 c.
Rossberger S., » *2 l. m. (dent. i chor. uszu).*
Spatz Maur., » *sek. szp.* Tel. 36.
Trzaskowski J., »
Turnheim Saul, » Tel. 29.
Turzański Grz. Jar., *Jarosław*, (latem w Iwoniczu).
Schmeidler L., *Radymno l. k.*
Mallik Józ., » *l. m.*
Teufel S. *Sieniawa. l. m.*
Przybylski St., *Pruchnik l. o.*
C. Ackerbauer S., *Jarosław.*
W. Rudnicki W. » *w. p.*
Mazur W., » *w. m.*
Solak I., *w. m. Radymno.*

24. Pow. Jasielski.

D. Szczepański W., *Jasło l. p.*
Hicner Aleks., » *l. m. i k. ch.* Tel. 39b.
Jaworowski M. » *Dyr. szp.* Tel. 37 c.
Kadyi Józef, » *l. w.*
Lanes Salomon » *l. w. p.*
Macudziński Wal., » *l. k.* Tel. 19.
Meth Sz., » *s. szp.*
Zawisza A., *Żmigród l. m.*
Szwarc J., » *l. w. p.*
Roth Józ., *Krempna l. o.*
Grossek Zenon, *l. o. Kołaczyce.*

W. Stupnicki Ant., *s. w. p.*
Kotowicz A., *w. m. Jasło.*

25. Pow. Jaworowski.

D. Orski Jan, *Jaworów, lek. pow.*
Jahr Saul, » *II l. m.*
Miszewski St. K. » *s. l. m.*
Polański S. I., *Krakowiec l. m.*
Sieniewicz M., *Wielkie Oczy, l. o.*
W. Przybyłkiewicz W., *w. p.*

26. Pow. Kałuski.

D. Lubowiecki Julian. *Kałusz l. p.*
Kurowiec Jan, »
Markiewicz D., » *Dyr. szp. i l. kol.*
Nadel Rubin, » *l. m. i l. k. ch.*
Wurst Adolf » *em. insp. san., l. sal.*
Jastrzębski Jul., *Wojniłów l. o.*
C. Kiczałes Herm., *Kałusz em. l. k.*
W. Haase Leop. » *w. m.*
Piotrowicz St. » *w. p.*

27. Pow. Kamionecki.

D. Piotrowski E., *Kamionka strum., l. p.*
Jaciów Teod., » *l. k. ch.*
Markstein W., » *l. k. ch. i kol.*
Olejnik M., »
Stupnicki Wł., » *l. m.*
Biłgorajski M., *Radziechów. l. o.*
Prebendowski S., » *l. k.*
Adlerstein A., *Busk.*
Zaorski Br., » *l. m.*
C. Raps Maks, *Kamionka.*
Siegelbaum Jak., *Busk.*
W. Sokołowski Gw., *w. p. Kamionka str.*

28. Pow. Kolbuszowski.

D. Ciepielowski, *Kolbuszowa st. l. p.*
Billig Eliasz, » *l. m.*
Bukowski Maryan, *Sokołów l. o.*
Mayzel Tad. » *l. m.*
Miczulski A., *l. o. Majdan.*
W. Raff Ez., *s. w. p., Kolbuszowa.*

29. Pow. Kołomyjski.

D. Milewski Tad., *Kołomyja l. p.*
Allerhand Jul., *Kołomyja l. m. (ginek.).* Tel. 90.
Chania Józ., »
Flecker O., » *l. k. ch.*
Hulles Jakób, » T. 22.
Jaworski Bol., » *l.k.ch.*
Kirschen Oskar »
Koffler Maur., »
Kozakiewicz Al. » T. 60.
Lewicki Zenob. » *p. s.* Tel. 53.
Łuniewski S., » *(ok.) s. sz.* Tel. 54.
Maresz Bol., » T. 17.
Offe Jakób, » *(dent.).*
Piaskiewicz Wł., » T. 37. *l. m. i k.*
Rosenheck Sal., » T. 20. *l. m. i sz.*
Rubinstein S. » *(dent).*
Morawski M., *Gwoździec*
Sumorok K., » *l. o.*
C. Reder E., *Kołomyja (dent.)*
Terner Hersch, »
W. Grochowski K. » *s. w. p.*

30. Pow. Kosowski.

D. Kułakowski R., *Kosów, konc. san.*
Baraniecki R., » *l. s.*
Bażant Wacł., »
D. Ciszka Edm., *Kosów. Dyr. szpit.*
Tarnawski A., » *(Smodna).*
Feuerstein Łaz., *Kuty, l. m.*
Milgrom H., *Żabie, l. eksp.*
Newestiuk J., » *l. o.*
C. Berger Adolf, *Kuty.*
W. Łukaszewski *w. p.*

31. Pow. Krakowski.

D. Bielański Gust., *Kraków s. l. p.*
Warzycki B., » *st. l. p.*
Wróblewski Lubicz » *l. p.*
Łazowski B., *Liszki. l. o.*
Malinowski G., *Czernichów*
W. Dr. Rutkowski K., *Kraków w. p.*
Kwieciński St. *Kraków w. p.*

32. Pow. Krośnieński.

D. Ślączka Ant., *Krosno st. l. p.*
Jasiński A., » Tel. 17 c.
Kocay Aleks., » *l. m. i kol.*
Lewicki Z., » *Dyr. szp.*
Walsleben T. » Tel. 103. II.
Strycharski J., *Dukla.*
Przysłópski Jak., *Korczyna*
Tokarski F., *l. o. Jedlicze.*
W. Panek Jan, *s. w. p.*

33. Pow. Łańcucki.

D. Witkowski E., *Łańcut st. l. p.* Tel. 41. II.
Fleszar Jan, » *l. m. kol. i sąd.* Tel. 11.
Iłowiecki M., *Leżajsk l. s. i k.*
Zawilski St., » *l. m.*
Maurer M., *Żołynia l. m.*
Tryniecki B., *Grodzisko l. o.*

C. Arzt I., *Łańcut, l. sk.*
W. Skalisz Jul., *Łańcut, as. wet.*

34. Pow. Limanowski.

D. Mieroszewski K., *Limanowa. l. p.*
Gnoiński M., *Limanowa. l. k. i p. k. ch.*
Maurer Z., *Tymbark. l. o. i p. k. ch.*
Czapliński Wład., *Mszana dolna. l. k.*
Herzig N., *Mszana dolna. l. p. k. ch.*
Orzeł Józef, *Ujanowice.*
W. Schwarz Stef., *Limanowa. w. p.*

35. Pow. Liski.

D. Godłowski A., *Lisko, lek. pow.*
Porajewski Jan, » *l. m.*
Turteltaub J., »
Robel Wiktor, *Baligród l. o.*
Heftler N., *Ustrzyki l. m.*
Lenartowicz R., » *l. k.*
Markiewicz J., *Cisna l. o.*
Rawski A., *Lutowiska l. o.*
C. Propst J., *Lutowiska, l. m.*
W. Workiewicz, *w. p.*

36. Pow. Lwowski.

D. Obtułowicz F., *Lwów st. l. p.*
Opieński Jan, » *s. l. p.*
Bar ącz, *Dublany l. szk.*
Fox Jan, *Kulparków.*
Kohlberger, » *dyr. z. obł.*
Kruszyński S., *Kulparków pr. z. obł.*
Maliszewski H., » *pr. z. obł.*
Mańkowski L. »
Mikulski A., »
Neufeldówna, »
Stumpf Wład., »
Tołłoczkówna, »
Torczyński T., » *pr. szp.*
D. Woszczyński J., *s. z. obł. Kulparków.*
Zagórski Rom., » *s. szp.*
Zakrzewski Józ., *Maryówka ad Winniki.* Tel. 572.
Acker Sal., *Szczerzec l. k.*
Trześniowski E., *Szczerzec.*
Fruchtmann F., *Zniesienie.* Tel. 2110. II.
Gołąb J., *Jaryszów l. o.*
Jaworowski, J. »
Gąsiorowski S., *Winniki st. l. f. tyt., s. i k.*
Stanowski K., » *s. l. f.*
W. Biliwnica Włodzim., *st. w. p.*
Strutyński J., *st. w. p.*

37. Pow. Mielecki.

D. Kropaczek Wilhelm, *Mielec, lek. pow.*
Frank Apol., *Mielec, l. k.*
Sternberg Józ., » *l. m.*
Jasieński Wł. *Przecław l. o.*
Kasprzyk A., *Radomyśl w. l. m.*
C. Schabbus M., *Mielec l. w.*
W. Małecki M., *st. w. p.*

38. Pow. Mościski.

D. Lebedowicz Emil, *Mościska st. l. p.*
Langer Józef, *Mościska l. o.*
Kibitz Leon, » *l. m. i k. ch.*
Puza Marceli, *Sądowa Wisznia. l. m.*
Lewinter A., » »
Kosz Korn., *Krukienice l. o.*
W. Popper L., *Mościska w. p.*
Nowicki J. *Sądowa Wisznia w. m.*

39. Pow. Myślenicki.

D. Kowalewski E. *Myślenice lek. pow.*
Gałuszka J., « *l. m.*
Łodziński W., *Dolna Wieś l. o.*

D. Służewski K., *Jordanów l. m.*
Christ S., *Rabka l. o.*
Kaden K., » Tel. 2.
Lang O. » (latem).
Supiński E.» (latem),
Karaś A., *Maków.*
Uchacz Bł., » *l. sk.*
Wachowicz J., *Sułkowice l. o.*
W. Gąska A., *w. p.*

40. Pow. Nadwórniański.

D. Jossé J., *Nadwórna l. p.*
Bibrig Sz., » *l. sk. i k*
Cieszewski W., » *l. o. i k. ch.*
Bogdański B., *Delatyn l. s. i k.*
Harasowski A., *Delatyn. l. m. i k. ch.*
Pasiecznicki E., *Łanczyn l. o.*
Głuszkiewicz W., *Mikuliczyn, l. o. i k.*

41. Pow. Niski.

D. Parecki A., *Nisko, as. san.*
Loewy Alojz., » *em. st. l. p.*
Ławrowski Wł., » *l. o.*
Hernich Fr., *Rudnik l. o.*
Reik Jakób, *Ulanów l. o.*
W. Stachurski M., *w. p.*

42. Pow. Nowosądecki.

D. Nycz H., *N. Sącz. l. p.*
Ameisen Maur., » Tel. 21.
Dudziński Jan, » *l. k.*
Horowitzówna N., » *S. szp.*
Jasiński St. » *Dyr. Szp.* Tel. 28.
Kozaczka A., » *l. kol.* Tel. 53.
Mohr D., Tel. 16. » *l. k. ch.* (latem w Szczawnicy).
Płochocki Tad., *N. Sącz I. l. m., l. więz.* Tel. 66.
Reiss H., *N. Sącz.*
Sałaban L., *N. Sącz.*
Siedlecki J., » *l. k.* Tel. 204. IV.
D. Silberman L., *N. Sącz 2 l. m.*
Zieliński Edw., » *l. k.* Tel. 20.
Bandrowski J., *Krynica (dentysta)* (latem).
Better I., *Krynica*, (w zimie *Meran*).
Biesiadzki A. » *lek. pow. zarządca zdroj.* (latem).
Cichański A., *Krynica.*
Ebers H., *Krynica.* Tel. 6.
Flaschen S., » (w lecie).
Kmietowicz F., *Krynica l. g.* Tel. 8.
Lewicki Stan., *Krynica* (latem).
Oszacki A., » (latem).
Skórczewski W. » (latem).
Wąsowicz Z. » Tel 4. (latem).
Gawełkiewicz L., *St. Sącz*
Karaś T. *l. k.* »
Pawlicki T, » *l. m.*
Chwalibóg H., *Łącko l. o.*
Szostkiewicz K., *Muszyna l. o. i k.*
Trelski M., *Piwniczna, l. o.*
C. Zauderer Maur., *N. Sącz.*
W. Piskorski Jan, *s. w. p.*

43. Pow. Nowotarski.

D. Bednarski J., *Nowy Targ st. l. p.*
Langsam Gutman, »
Loria Aug. »
Niezabitowski E., »
Schein Herm., » *l. m.*
Gorski X., *Szczawnica* (w lecie, zimą Abbazia, willa Jadran).
Kołączkowski J., *Szczawnica.* Tel. 3.
Kretz B. *Szczawnica* (latem).
Szumowski W. » *l. zakł.* (latem).
Żuliński E., *Szczawnica* (latem, zimą w Meranie).

D. Hammerschlag R., *Krościenko l. o.*
Beaurain K., *Zakopane (chor. nerw.).*
Brzeziński E., » Tel. 48.
Chramiec And., » Tel. 1.
Czaplicki Zd., » Tel. 46.
Dłuski K., *Zakopane-Kościelisko.* Tel. 11.
Dłuska Bronisława, *Zakopane Kościelisko.* Tel. 11
Gaik Jan, *Zakopane.*
Gawlik J., » *(chir. i chor. kob.).* Tel. 24.
Januszkowski Aleks., *Zakopane.* Tel. 49.
Kasprzycki T., *Zakopane, (dentysta)* (latem).
Kraszewski W. » Tel. 51.
Kuczewski Ant. »
Morawski K., »
Rożecki J. »
Rudzki St., *Zakopane-Kościelisko.*
Supiński E., *Zakopane* (w lecie w Rabce).
Szumski W. » (od stycznia 1912).
Wieselman J., » Tel. 53.
Wilczyński H., »
Woyczyński M. »
Wisłocki J. » *(dent.).*
Zychoń Józef, » Tel. 20.
Deisenberg A., *Poronin l. o. i. s.*
Grodecki F., *Czarny Dunajec l. o.*
W. Łucki J., *Nowy Targ, st. w. p.*
Dr. Lech, *Zakopane.*

44. Pow. Oświęcimski.

Winogrodzki A., *Oświęcim, as. san.* Tel. 34.
Hanakowski W., *Oświęcim* Tel. 10.
Przeworski J. »
Schlank Maur., » *l. m.* Tel. 30.
D. Ślósarczyk A., *Oświęcim l. k.* Tel. 5.
Wechsler Leop., *Oświęcim l. k. ch.* Tel. 38.
Keller R., *Brzeszcze l. g.*
Grzybowski S., *Zator l. z. k.*.
Tarchalski J., » *l. o.*

45. Pow. Peczeniżyński.

D. Biliński Miecz., *Peczeniżyn, konc. san.*
Vincenz A., » *l. o.*
Goldhaber M., *Jabłonów.*
Kleski A., » *l. o.*

46. Pow. Pilzneński.

D. Biesiadzki A., *Pilzno l. p.* (latem w Krynicy).
Trzciński M. *Pilzno, as. san. (zast. lek. pow.).*
Mydlarski Wł., » *l. m.*
Cymbler W., *Zassów.*
Lach R., *Brzostek l. m.*
Świeżawski L., *Wiewiórka* pod Zassowem.
W. Kohlberger St. *Pilzno, w. p.*

47. Pow. Podgórski.

Dembowski M., *Podgórze s. l. p.* Tel. 11 c.
Aronsohn Sam., *Podgórze.* Tel. 318.
Bobrowski E. » *n. l. k. ch.*
Glassner Rubin, » Tel. 1462.
Goldberger Iz., *Podgórze.* Tel. 2052. VIII.
Kepler Paweł, »
Pancewicz Izyd., »
Piórko A., » *l. k.*
Pisek H., » Tel. 2040. VI.
Smorągiewicz Kaz., » *l. m.* Tel. 1030.
Świątek Winc., »
Höflich J., *Świątniki l. o.*
Maszewski St., *Skawina l. k.*

D. Nawrat St. *Skawina l. m.*
Wójtowicz E., *Pychowice.*
W. Sagan Andrz., *w. p.*
Kaczkowski K., *w. m.*

48. Pow. Podhajecki.

D. Jabłkowski Platon, *Podhajce, as. san.*
Choróbski St., R. ces. » *dyr. szp.*
Landau Aron, » *l. m. i k. ch.*
Neumann, *Podhajce l. k. ch.*
Salpeter Mich., » *s. szp. i l. w.*
Gliksman S., *Wiśniowczyk l. o.*
Sobelsohn F., » *l. k. ch.*
W. Wujcik Julian, *Podhajce w. p.*

49. Pow. Przemyski.

D. Peters Józef, *Przemyśl st. l. p.*
Acht Abr., *Przemyśl.*
Blech B., » Tel. 104.
Dmochowski St. » *dent.*
Doliński M., » *s. szp.* Tel. 67.
Ehrlich H., » Tel. 21.
Filimowski L., » *l. k.* Tel. 143.
Frauenglas J., »
Grabscheid M., »
Kaczurba Fel. » *s. sz.*
Kantz Oskar, » (*dent.*). Tel. 69.
Keller Dawid, *Przemyśl.* Tel. 86.
Kutna Samuel, » Tel. 20.
Mannheim Z., » *l. m.* Tel. 13.
Michalik Fr. »
Oller Michał, » (*ch. wew. i sk.*) *l. k. ch.* Tel. 45.
Pordes M., » *l. k.* Tel. 145.
Reich S. » Tel. 187.
Rościszewski E., » *l. w.* Tel. 68.
D. Schaechter S., *Przemyśl* Tel. 136.
Schoeffer F., » (*dent.*).
Slęk Franc. » *d. szp.* Tel. 28.
Smolarski Zygm., » *l. m. nacz.* Tel. 30.
Springer K., »
Süsswein J., » *s. sz.* Tel. 72.
Szyszkowski M., »
Thurnheim Samuel. »
Trybulec Fr., » *l. m.* Tel. 29.
Wojtowicz J., » *l. k.* Tel. 144.
Kaczurba St. *Medyka, l. o.*
Ruczka S., *Niżankowice l. o.*
Dobrzański St., *Dubiecko.*
C. Chilf Chaim, (*dent.*). *Przemyśl.*
Talheim Joachim, »
W. Fried Fryd., *Przemyśl. st. w. p.* Tel. 214.
Weissberg Abr., » *w. p.*

50. Pow. Przemyślański.

D. Hyżycki C., *Przemyślany l. p.*
Barbag Herm., » *l. m. i s. szp.*
Schutt E., » *dyr. szp.*
Mendlowski W., *Gliniany.*
Moch Jan, » *l. m.*
Szarkowski A,, *Dunajów l. o.*
C. Kostmann I., *Przemyślany.*
Kümmermann S., *Gliniany.*
W. Juhre Z., *Przemyślany. w. p.*

51. Pow. Przeworski.

Posada lek. pow. vacat.
D. Silberstein Józef, *Przeworsk l. f.*
Smyczyński Ig., » *l. m., kol., p. k. ch. i ord. przew.*
Sawicki Ant. R. ces., *Kań-*

czuga l. m., p. k. ch. i l. k. Tel. 5.
W. Smoluchowski J., *st. w. p.*

52. Pow. Rawski.

D. Stokłosiński F., *Rawa l. p.*
Dadlez Julian, » *l. k.*
Rose Eman., » *l. s. i k. ch.*
Wachnianin J., *l. w. p. Rawa ruska.*
Ożarowski St., *Uhnów l. o.*
Jaciów Mikoł., *Magierów l. o.*
Pawluk B., *Niemirów l. o.*
C. Elner M., *Niemirów.*
W. Chwalibiński Mich. *w. p*

53. Pow. Rohatyński.

D. Szaynowski W. M. Lubicz, *Rohatyn l. p.*
Schaff S., *Rohatyn.*
Stein Maur., »
Terlecki Ant., » *l. m. k. i kas. chor.*
Gwozdecki T., *Lipica l. o.*
Borzemski Ant., *Sarnki górne (poczta Lipica dol.).*
Gürsching T., *Bursztyn.*
Sussmann S., » *l. m.*
Halarewicz B., *Bołszowce l. k. i sk.*
Hendrychowski T., » *l. m.* i *s.*
Porycki Br., *Bukaczowce l. kol.*
W. Dyadowicz St., *Rohatyn, st. w. p.*

54. Pow. Ropczycki.

D. Żukotyński Fr., *Ropczyce l. p.*
Brand Leon, » *l. m. s. i k. ch.*
Kolasiński A., *Wielopole l. o.*
Górka J., *Sędziszów l. o.*
Bętkowski Z., *Dębica l. m.*
Kottas Ad., »
Millet Abr. » *l. k.*
Pollaschek Fryd. »
C. Reiss El., *Dębica.*
W. Sewacki M., *s. w. p.*

55. Pow. Rudecki.

D. Głowiński W., *Rudki, st. l. pow.*
Śnieżek Ludw., » *l. k. i m.*
Blauer T., *Komarno l. m.*
Drahokoupil G., *l. o., Horożanna wielka.*
W. Weissberg Ad., *w. p. Rudki.*
Krel A., *w. m. Komarno.*

56. Pow. Rzeszowski.

D. Danielski J., *Rzeszów st. l. p.*
Bujniewicz Jak., *Rzeszów l. k. i k. ch.* Tel. 28.
Dornfest Izyd., » Tel. 109.
Elsner Józef, » Tel. 66.
Fiałkowski W., » *l. k.*
Herz Em., »
Jabłoński St., » *pr. szp.* Tel. 13.
Jeżowerówna Fr., *Rzeszów (dent.).*
Koeppel Henr., *Rzeszów.* Tel. 105.
Kraus Herm., » Tel. 41.
Kronfeld H., » *l. k.*
Nieć Teofil. » *l. k.*
Schaitter I., » (do Lutego 1912, później Kraków).
Strasser Fryd., *Rzeszów s. szp.* Tel. 26.
Teller Józef, » *l. m. i k. ch.* Tel. 43.
Zagórski Ad., *Rzeszów, p. szp., l. m.*
Zinneman Sz. »
Solarski J. K., *Błażowa l. o.*
Potok Hier., *Głogów, l. o.*
Solecki J., *Tyczyn.*
C. Bernfeld Leon, *Tyczyn. l. m.*
W. Skuciński J., *s. w. p.*

57. Pow. Samborski.

D. Sobieszczański L., *Sambor lek. pow.*
Biegelmayer Alf., » *p. s. i l. m.* Tel. 21.
Braunn Alfr., » *l. m.* i *k. ch.* Tel. 202. II.
Chrząszczewski W., *Sambor l. kol.* Tel. 26.
Ciuk Aleksander, »
Dortheimer St., » Tel. 202. VI.
Eisenstein J., » Tel. 201. IV.
Klauber Adolf, » *l. k. ch.* Tel. 32.
Markiewicz H., » *l. k.* Tel. 27.
Ruczka Aleksan., » *dent.*
W. Federowicz W., *w p.*

58. Pow. Sanocki.

D. Jabłoński J., *Sanok s. l. p.*
Chotiner I., »
Drewiński M., » *l. f.* Tel. 2 e.
Edelheit Z., » *(dent.).*
Herzig S. »
Krynicki Józ., » *l. m.*
Krzyształowicz A. »
Pajączkowski W., » *dyr. s.* Tel. 5 a.
Ramer Salomon, » *s. sz.* Tel. 102. VIII.
Zaleski Karol, » *l. w.*
Bielecki Ign., *Rymanów l. o. i k. ch.* Tel. 2.
Regiec J., *Rymanów l. zdr.*
Siegel Z., » *l. m.* Tel. 7.
Sass Ad., *Bukowsko l. o.*
Jodłowski J., *Zarszyn l. k.*
Lewiński Kaz., » *l. m.*
Puzdrowski J. *Zagórz.*
C. Atlas Sal., *Sanok (dent.).*
W. Serwa W., *w. p. Sanok.*
Kondyjowski *w. m.* »
Józefowicz, *w. m. Rymanów.*

59. Pow. Skałacki.

D. Janikiewicz St. *Skałat, l. p.*
Gottfried Maur » *l. m.*
Wiszniewski Wł. » *Dyr. szp.*
Mieses I., *Grzymałów l. m*
Schmar J. » *l. k. s. i l. m.* Tel. 8.
Dawid S., *Podwołoczyska.*
Felber A., »
Swiderski Bruno, » *l. k.*
Türkel Samuel, » *l. m.*
Ausobsky J., *Touste l. o i s.*
Świstuń A., *Poznanka gnila.*
C. Berger E., *Zadniszówka.*
W. Mendlowski B., *Skałat w. p.*
Landfisch J., *Grzymałów. w. m.*

60. Pow. Skole.

D. Dolnicki C., *l. p.* zamieszkały *w Stryju.*
Eichel E., *Skole l. k.*
Michalski W., *Skole l. m.*
Mironowicz K., » *l. k. i sk.*
Rappaport O., *Synowódzko wyżne l. o.*
W. Strowski S., *Skole, w. p.*

61. Pow. Śniatyński.

D. Krok J. *Śniatyn, konc. san.*
Kuśnierczyk P., » *Dyr. szp. i l. k. ch.*
Margulies Wolf, »
Mehrer Izydor, » *l. m*
Werner K. » *em. s. l. p.*
Neuberger Z., *Zabłotów l. k. i l. fabr. tyt.*
W. Kuźniar Józef, *Śniatyn w. p.*
Dobrzański Włodz. » *w. m.*
Kuczurak K., *Zabłotów w. m.*

62. Pow. Sokalski.

D. Jarocki P. *Sokal l. p.*
Jajus Miron, » *l. m. i s. szp.*
Jarecki K., » *dyr. szp.*
Urech Marek, » *l. k. ch.*
Maciejowicz S., *Tarkaków l. o.*
Frostig Henr., *Bełz.*
Nowosad Miecz., » *l. m.*
Komorowski C. *Waręż l. o.*
C. Pordes Sal., *Krystynopol.*
W. Frankiewicz S. *Sokal. w. p.*
Widota K. *Sokal, as. wet.*

63. Pow. Stanisławowski.

D. Gołębiowski K., *Stanisławów l. p.*
Atlas J., »
Bardach Józ., » (*akusz.*). Tel. 129.
Berghoff F., »
Dawidowicz E., »
Dobrucki G., » *s. szp.*
Drzewicki S., » *l. m. i k.* Tel. 29.
Ehrenpreiss E., » *akusz.* Tel. 152.
Goldhaber J., »
Gruszkiewicz J. » (*okul.*).
Hacker D., » *l. k. ch.* Tel. 75.
Janowicz W., » *dent.*
Jarosiewicz R., » *dent. l. kol.*
Kopaczyński W., » *l. z. k. i k. ch.* Tel. 174.
Krasowski S., » *Dyr. szp.* Tel. 32.
Kreutz J., » (*okul.*).
Kubisztal St., » *l. m.* Tel. 44.
Majewski J., » *l. k.* Tel. 81.
Mondschein M., » *s. sz.* Tel. 139.
Opolski Jan, » *l. k.* Tel. 106.
Ordower L. » *dent.*
D. Ostafiński M., *Stanisławów.*
Poliwka K. » *l. kol.*
Pertak M.. » *l. k.* Tel. 105.*i*
Raczyński A., *Stanisławów.* (*dent.*). Tel. 510.IV.
Richter A., *Stanisławów.* Tel. 165.
Rosenbaum J., » Tel. 31. *l. k.*
Rosmarin J., » *l. k* Tel. 15.
Rubinstein J., » *l. m.* Tel. 121.
Stefanicki J., » (*dent.*).
Stenzel B., » *l. m.*
Wittels J., » Tel. 60.
Wnękowicz St, »
Żukowski Aleks., » *l. k.* Tel. 23.
Stock Jak., *Halicz l. o.*
Zins Klem., » *l. m. i k.*
Chołowiecki L., *l o. Jezupol.*
Madejski B *Maryampol.*
C. Grader M., *Stanisławów.*
Löwner A., » (*dent.*).
Pomeranz L., »
W. Grodecki Miecz., » *w. p.*
Hofmokl O., « *w. m.*
Geller W., *Halicz w. m.*
Kowalski N., *wet. gmin., Knihinin.*

64. Pow. Staro-Samborski.

D. Soniewicki T., *St. Sambor. lek. pow.*
Salzmann J., » *l. k. ch.*
Starachowicz J. » *l. m.*
Machnicki St. *Chyrów, l. k.*
Mossoczy Stan., » *lekarz Zakł. OO. Jez.*
Strzechowski Wilh. *Suszyca wielka.*
Kędzierski W., *Topolnica l. o.*
W. Urich Leop. *w. p.*

65. Pow. Stryjski.

D. Dolnicki C., *Stryj l. p.*
Chalbazany D., *Stryj l. k.*
Chuderski Fr., » *s. szp.*
Czarnecki J., » *l. m.* Tel. 4 c.
Herz Filip, » *dent.*
Hopfen S. » *s. szp.*
Kiczałes J., » Tel. 104. IV.
Kowalski M., » *l. k.*
Linsker J., »
Lippel Jakób, » Tel. 9.
Löw A., » *l. m.*
Peczenik L., » Tel. 35.
Schindler Iz., » *dent.*
Serkowski B., » *em. st. l. p.*
Sołtysik M., » *dyr. szp.* Tel. 2.
C. Rosenberg Nach., *Stryj.*
W. Matuszewski M., » *w. p.*

66. Pow. Strzyżowski.

D. Kurasiewicz J., *Strzyżów l. pow.*
Patryn J., » *l. k.*
Taub Sam., »
Natter W., *Frysztak l. k., o. i k. ch.*
C. Spiegel M., » *l. m.*
W. Sroczyński Tad., *w. p.*

67. Pow. Tarnobrzeski.

D. Momidłowski W., *Tarnobrzeg st. l. p.*
Kuźniar W., » *l. sk.*
Urbanik R., » *dyr. szp.*
Verstaendig E. » *l. m. i s. szp.*
Hochstim A., *Rozwadów, l. m.*
Radziński K., *Rozwadów.*
Meller J., *Baranów l. o.*
Stanowski Z., *Radomyśl l. o.*
Lehman Al. *Gręboów l. o.*
W. Janowicz Stefan, *w. p.*

68. Pow. Tarnopolski.

D. Michalik J., *Tarnopol, l. p.*
Altmann Z. »
Birkenfeld Ch., » *l. k. ch.* Tel. 76.
Eckhardt Józef, » *dyr. szp. pow.* Tel. 39.
Frisch Jul., » *l. k. i k. ch.* Tel. 54.
Gold Jakób, » Tel. 71.
Grabowski A., »
Hordyński Dob., » *l. m.* Tel. 73.
Isterewicz S., »
Kowenicki W., » Tel. 106.
Leiblinger I., » *s. l. m.* Tel. 13.
Lustig H., » Tel. 67.
Maciszewski B. »
Münzer M., » *l. k. ch. i k.*
Ochsenhorn Ch., » *Dyr. szp. izrael.* Tel. 18.
Pilecki Zyg. »
Rappaport S., » Tel. 68.
Rehan L., »
Rosenfeld Maur., » Tel. 19.
Szeląg Józef. »
Topolnicki J., » *s. sz. pow. i l. k.* Tel. 51.
Weissberg Z., » Tel. 69.
Witoszyński W., » *l. m.* Tel. 62.
Gładyszowski E., *Kupczyńce, em. kraj. insp. san.*
Brudziński L., *Mikulińce l. o.*
Rosenmann O., » *l. k. ch.*
Schorr J. » *l. m.*
Selzer Z., *Czerniechów l. o.*
W. Eitelberg Br. *Tarnopol s. w. p.*
Deszberg K., » *as. w.*

69. Pow. Tarnowski.

D. Dzikowski Z., *Tarnów s. l. p.* Tel. 95.
Ader Antsch., » Tel. 61.
Eberson M., » Tel. 103.

D. Fränkel Joach. *Tarnów. Zdrojowa 2, l. szp. izr. i p. k. ch.*
Fürbek L., *Tarnów l. k.*
Izrael Feb. » Tel. 91.
Kalisz A., »
Kowalski Sew., » Tel. 55.
Kroch M. »
Ozimek Stan., » *l. w.*
Pilzer Herm., » *l. m.* Tel. 36.
Rogalski Wł., » *dyr. szp.* Tel. 20 b.
Schalit » (*dent.*). Tel. 208.
Schönfeld S. » (*dent.*).
Schützer Leon, » *l. szp. izr.* Tel. 155.
Silbiger J. » Tel. 99.
Stronczak K., » *s. sz.* Tel. 20 c.
Szatkowski Alojzy, » *l. k. ch.* Tel. 63.
Trammer A., » Tel. 148.
Walczyński J., » *l. m.* Tel. 62.
Wodniecki J. » (*dent.*) Tel. 152.
Zbigniewicz J., » Tel. 80.
W. Szydłowski Z., *s. w. p.*
Sammet E., *w. m.* Tel. 47.
Langer M., *w. m. Tuchów.*

70. Pow. Tłumacki.

D. Małaczyński R., *Tłumacz l. pow.*
Hovurka Ant. » *l. m. i k. ch.*
Olszański Tad., » *l. m.*
Blumenblatt L., *Tyśmienica l. k.*
Sakler E., » *l. f.*
Laskiewicz J., *Niżniów l. k. i o.*
Dornfest Abr. *Ottynia. l. o.*
Scherp D., » *lek. f. i k.*
W. Mamak St., *w. p.*

71. Pow. Trembowelski.

D. Karpiński St. *Trembowla l. p.*
Deutsch Z., » *l. m. i kol.*
Harmatij Hryh., »
Weinreb Sal., *Budzanów l. o.*
Bryliński J., *Janów l. o.*
Lewicki R. *Strusow, l. o.*
C. Hrazdilek E., *Strusów.*
W. Miecik Wł., *w. p.*

72. Pow. Turczański.

D. Palester H., *Turka, konc. san.*
Ozga J., » *p. szp.*
Reich S., » *l. m. i s. szp.*
Zadurowicz E., » *l. o. i k.*
Jüngst W., *Boryńia l. o.*
W. Stręk Józef, *Turka wet. pow.*

73. Pow. Wadowicki.

D. Bąkowski T., *Wadowice l. p.*
Bukowski A., » *dyr. s. i l. k.* Tel. 176.
Moskała Jan »
Opydo Fr., » *l. k.*
Zędzianowski Stan. » *l. m., k. i s. szp.*
Landau St., *l. o. Andrychów.*
Matlak St., »
Zborowski Józ., »
Grabowicz Wł. *Jaśkowice.*
Nikliborc J., *l. o. Kalwarya.*
C. Erychleb Jan, *l. m. Kalwarya.*
Weczerka A., *Wadowice*

74. Pow. Wielicki.

D. Kownacki J., *Wieliczka st. l. p.*

D. Kazrlik Miecz., » *l. s.*
Stroka Rom. » *l. m.*
Spitzel Jakób, »
l. p. k. ch.
Ziembiński M., » *l. s.*
Tel. 21.
Nieć Jul., *Dobczyce l. o.*
W. Hirsch, *Wieliczka w. p.*
Warczewski W., *wet. p.*

75. Pow. Zaleszczycki.

D. Grudzewski Bern. *Zaleszczyki k. s.*
Blutreich Iz., *Zaleszczyki l. k.*
Hinze R. » *Dyr. szp.*
Rosen Abr., » *s. sz.*
Rosenbaum M. «
Sołowski Jan, »
Gilnreiner M., *Tłuste l. o.*
Jeger J., *l. k. Tłuste.*
Gruber Fr. *Uścieczko l, o.*
C. Reischer J., *Zaleszczyki l. m.*
W. Tabaczyński J., *w. p.*

76. Pow. Zbarazki.

D. Fuchs Leon, *Zbaraż l. p.*
Berger Mich., » *l. m. i sz.*
Biliński Wł., »
Drozdowski W., *Nowe Sioło, l. o.*
C. Mantel Maur.. *Zbaraż.*
W. Irzykowski A., *w. p.*

77. Pow. Zborowski.

D. Baczyński E., *Zborów, l. p.*
Skórski M., » *l. k. i m.*
Tel. 1.
Sturm Leon, »
Tempka M., *Pomorzany l. okr.*
Landesberg M. *Założce l. m.*
C. Hirschhorn F., *l. m. Jezierna.*
Petersil J., *Zborów, s. l. m.*
Rager Iz. *Założce.*
W. Krzysztoń Ign. *wet. pow.*

78. Pow. Złoczowski.

D. Gawlikowski S., *Złoczów, st. l. p.* Tel. 23.
Bendel Sam., *l. k.* » Tel. 4.
Gold Józef, »
Jarosz W., » *pr. szp.* Tel. 6 b.
Münz, »
Paulo A., » *l. k. ch.* Tel. 18.
Plahner Sam., *Złoczów.*
Skrowaczewski P., » *sek. szp.* Tel. 6 c.
Taniaczkiewicz D., »
Zaleski Eust., » *em. s. l. p.*
Laufer A., *Olesko l. o.*
Łopatyński J., *Gołogóry l. o.*
Klaften H., *Sassów.*
C. Bienenwald S., *Sasów.*
W. Gałek, *Złoczów w. p.*
Gruberg, » *w. m.*

79. Pow. Żółkiewski.

D. Mosler M., *Żółkiew, lek. pow.*
Drzymalik S., *Żółkiew l. m.*
Langbank St. » *s. szp.*
Muszkiet K., » *p. s.*
Wachs M., » *s. sz.*
Finkel H., *Kulików l. o*
Porodko L., *Mosty w., l. o.*
C. Elner Sal., *Żółkiew,, zast. l. m.*
W. Łuszpiński, *w. pow., Żółkiew.*

80. Pow. Żydaczowski.

D. Stablewski W., *Żydaczów, lek. pow.*
Grabscheid D., »
l. gm. i kol.
Rawski Tad., » *l. s.*
Doboszyński L., *Drohowyż l. zakł.*
Gozdecki J., *Żórawno l. o.*
Roth Sal., » *l. g.*
Krzyształowicz Aug., *Mikołajów l. g. i kol.*

C. Wehrn L., *Mikołajów.*
W. Mechlowicz, *Żydaczów w. p.*

81. Pow. Żywiecki.

D. Barański A., *Żywiec as. san.*
Fonferko A., » *s. sz. i l. k.*
Idziński W., *Żywiec l. m.* Tel. 39.
Skórski W. » *Dyr. szp.* Tel. 36.
D. Blumenfeld J., *Zabłocie, l. k.* Tel. 26.
Spannbauer K., *Sucha. l. k.*
Gawlik J., *Sucha l. skarb.*
Nowak Wład., *Węgierska Górka, l. k.*
Karabiński E. *Jeleśnia. l. o.*
Łodygowski J., *l. o., Milówka.*
C. Klein D., *Rajcza l. skarb.*
W. Kurek J., *Żywiec, as. wet.*

Lekarze Polacy, I. w księstwie Cieszyńskiem.

A) Pow. Bielski.

D. Machauf W., *Bielsk,* Tel. 448 II.
Jekeles L., *Bystra.* Tel. 291.
Grünzweig B., *Strumień.*
Pick Lud., *Dziedzice.*
Czop J., *Jaworze.*
Schenker M., *Skoczów.*

B) Pow. Cieszyński.

Grześ J., *Jabłonków.*
Hnatyszak A., *Trzyniec.*
D. Doryk R., *Cieszyn. (okulista).*

C) Pow. Frysztacki.

D. Knapczyk A., *Bogumin miasto, l. m. i s.*
Kłuszyński H., *Bogumin.*
Kunicki Ryszard, *Frysztat.*
Olszak W., *Karwina.*
Michalik K., *Rychwałd.*
Rosławski L. *Piotrowice.*
Buzek J., *Dąbrowa.*
Silbiger B., *Łąki.*
Michejda T. *Sucha.*

II. w Ostrawie morawskiej.

D. Bernhang A., *Ostrawa morawska.*
Himmelblau J., *Ostrawa morawska.*
Seidl W., *Ostrawa morawska.*
D. Dyński H., *Przywóz ad Ostr. mor.*
Rogoyski Stefan, *Witkowice ad Ostr. mor.*
Bross Leon, *Przywóz.*

SPIS LEKARZY POLAKÓW *)

ordynujących w zdrojowiskach i uzdrowiskach krajowych i zagranicznych.

Abbazia. Dr. Ebel, Dr. Goering P., Dr. Gorski Ksawery (latem w Szczawnicy), Dr. Groman. (Pensyonat polski Marchlewskich).

Arco. Dr. Włyński Kalikst. (Pensyonat polski »Quisisana«).

Arkadya (w gub. Podolsk., poczta Snitków). Sanator. dla nerwowo-chorych i kolonia rolnicza dla umysłowo chorych mężczyzn. Dr. Pękosławski.

Baden (pod Wiedniem). Dr. Kümmerling.

Bad Hall (Hall rakuski). Dr. Feuerstein Leon.

Biarritz. Dr. Bohdanowicz (latem).

Burkut-Zdrój. Dr. W. Antoniewicz, Dr. W. Kobrzyński.

Busk (Król Polskie). Dr. Dr.: Z. Chrzanowski, Drewnowski, Falk, Majkowski, Sawicki, Sulimierski.

Bystra. Dr. Jekels.

Ciechocinek. Dr. Dr.: Arnstein, Biesiekierski, Ciągliński, Chmielewska W., Dembicki (l. zakł.), Grudziński Z., Jezierski, Konarzewska, Kuk (dent.), Margulies, Polikier, Przyrembel (chir.), Ruppert, Rydzykowski, Sinołęcki, Steinberg, Wychowski.

Copoty (Zoppoth). Dr. Wagner, Dr. Węclewski.

Delatyn. Dr. Bogdański, Dr. Harasowski.

Druskieniki. Dr. Dr.: Bratkowski, Bujakowski W. (sanat.), Goldberg O. (chor. kob.), Konwerski St. (l. zakł.), Kohn (Z. zander.), Sawicki, Zaleski K., Zebrowski.

Dubrownik (Raguza). Dr. M. Wędziłowicz.

---

*) Wszelkie nadesłane do Redakcyi sprostowania i uzupełnienia tego spisu zostaną w następnem wydaniu uwzględnione.

Essentuki. Dr. E. Osiński.
Francensbad. Dr. Dr.: Moraczewska, Przybylski St., Rosner J., Steinsberg L. (pens. leczn.), Zeitner Józef.
Gardone-Riviera. Dr. Boral (san. dla ch. płucn.).
Gastuń (Gastein) Dr. Jeż.
Gleichenberg. Dr. Bulikowski.
Grado. Dr. Oransz M. (zakł. »Alla Salute«).
Graefenberg. Dr. Ebel.
Gries obok Bozen. Dr. Szczepański Z. (Pensyonat i zakład leczn. »Sonnenhof«).
Grodzisk. Dr. Malewski Br. (Kierown. zakł.).
Helouan (w Egipcie). Dr. Brodzki J. (zimą).
Inowrocław. Dr. Dr.: Krzymiński i Przybyszewski.
Ischl. Dr. Ostersetzer Fr. (mówi po polsku).
Iwonicz. Dr. Dr.: Berger, Damański, Doc. Gabryszewski (l. zakł.), Lanes, Kulczycki Al., Mazurkiewicz, Stauber, Turzański G. (l. zakł.), Wallach.
Jastrzębie (Königsdorf). Dr. Witczak.
Jaworze (Ernsdorf). Dr. Czop Zygm.
Kair. Dr. Šipek (czech, mówi po polsku).
Karlsbad. Dr.Dr.: Prof. Biernacki, Hassewicz, Kaufmann, Kołaczkowski, Kretowicz, Kropf, Latinik, Maciąg, Maleszewski, Molkner W., Moraczewski, Obmiński (zakł. dla elektr. i mas.), Scharf, Śliwiński M., Toepfer, Wilenko, Wasserthal.
Kissingen. Dr.Dr.: Chłapowski Fr., Maciejewski (sanat. »Quo vadis«), Doc. Modrakowski.
Kołobrzeg. Dr. Chłapowski A., Dr. Kramsztyk St.
Kossów. Dr. Tarnawski.
Krynica. Dr.Dr.: Aronsohn, Askenazy, Bandrowski (dent.), Better I., Biesiadzki A. (Zarz. zdroj.). Cercha, Cichański, Dębicki Kl., Ebers (zakład wodol.), Felauer Marya, Flaschen, Kmietowicz, Kopff L., Lewicki St., Mayer Józef, Oszacki (prac. ch.-mikr.), Doc. Pruszyński, Serkowski (dent.), Skórczewski W., (z. dyet.), Wąsowicz Z., Wespański A., Zarzycki E.
Kudowa. Dr. Brodzki (latem). i Dr. C. Ganowicz. (Pensyon.polski P. Wunschowej).
Landeck. Dr. Ostrowicz, Dr. Pomorski.
Lido. Dr. Zakrzewski (zimą).
Lubień. Dr. Klęsk R., Dr. Mazanek (l. zakł.).
Lowrana. Dr. Herlinger M.
Lussinpiccolo. Dr. Wobr (zimą).
Luxeuil. Dr. M. Lipińska.
Marienbad. Dr.Dr.: Eichhorn, Goldberg N., Harajewicz, Jasinicka M., Kwiatkowski St. B., Kluger Wład., Liebeskind, Prager, Reinhold Z. (dent.), Schermant, Rosenberg O., Szczepański Z.
Maryówka (pod Lwowem). Dr. Zakrzewski.
Mentona. Dr. Colonna Walewski (w zimie).
Meran Dr.Dr.: Better Iz., Binder R. (leczn. klim.

i fiz. dyet., willa Stefania), Knobel, Kwiatkowski St. B. Zuliński E. (Pensyon. polski S. Bardeckiej).

Morszyn. Dr. Sabatowski.

Nałęczow. Dr.Dr.: Czarkowski M., Gliński M., Kozubowski, Szokalski K., Tokarski K. (dyr. zakł.).

Nauheim. Dr.Dr.: Jankowski, Łowiński,. Wolfheim M. (Pensyon. polski Chrzanowskiej).

Nicea. Dr. Bohdanowicz (zimą).

Niemirów. Dr. Pawluk.

Norderney. Dr. Panieński.

Nowe Miasto nad Pilicą. Zakł. przyrodo-leczniczy. Dr. Bieliński.

Nowosielce szlacheckie (st. kol. Żurawno-Nowosielce). Kąpiele siarczane i borowinowe. Lekarz Dr. Gozdecki.

Oeynhausen (O.-Rehme). Dr. Janta-Połczyński.

Ojców. Dr. Kozłowski (leczn. dla nerw.).

Otwock. Dr.Dr.: Cybulski, Erbrich, Geisler, Konopacki, Tumpowski, Wroński.

Piszczany (na Węgrzech). Dr. Brand i Dr. Teichmann (l. zakł.).

Połąga. Dr. Hubicki, Dr. Krysiński (l. zakł.), Dr. S. Skowroński.

Pustomyty. Dr. Trześniowski.

Rabka. Dr.Dr.: Christ, Kaden (Dyr. zakł.), Lang O., Mayer K. (ortoped.), Supiń-ki (l. zakł).

Reichenhall. Dr.Dr.: Goldschmidt, Knobel N., Sadowski W.,

Reinerz. Dr. Kolanowski.

Royat. Dr. Dylion Cecylia.

Rożnów (na Morawach). Dr. Sawer K. (z. wodoleczniczy).

Rymanów. Dr.Dr.: Bielecki, Czarnik (kier. kol. leczn.), Regiec (l. zakł.), Siegel.

Salzbrunn. Dr. Górski.

San-Remo. Dr. Landau B. (Pensyon. polski »Polonia«).

Skole. Dr.Dr.: Eichel, Michalski, Mironowicz.

Sławuta. Dr.Dr.: Dobrzycki, Dzierzbicki, Kujawski, Tarnawski.

Solec. Dr. Daniewski.

Swoszowice. Dr. Zanietowski.

Szczawnica. Dr.Dr.: Gorski Ksaw. (zimą w Abacyi), Hammerschlag, Kołączkowski (z. wodol. z pensyonatem), Kretz B., Kruszyński K., Mohr, Doc. Szumowski, Żuliński E.

Tatarów nad Prutem. Sanatoryum i Zakł. wodoleczn. Dr. R. Żurakowskiego.

Trenczyn. Dr.Dr.: Filipkiewicz S., Münz N., Wobr F.

Truskawiec. Dr.Dr.: Friedländer (dent.), Gerus K. (l. zakł.), Mindes, Pelczar Z., Praschil T.

Vevey (Szwajcarya). Uzdrowisko wychowawcze dla wątłych dzieci. Dr. J. Gawroński.

Wiesbaden. Dr.Dr.: Błociszewski, Mierzwiński, Simon, Szubert.

Wisła (na Śląsku austr.). Dr. Kącki St.

Worochta. Sanatoryum (w budowie). Dr. Michalik z Przemyśla.

Wysowa Dr. Bard A., Dr. Włyński K. *(lek. zdroj.).*

Zakopane. Dr.Dr.: Beaurain K., Breyer *(homeop., latem).* Brzeziński E., Chramiec A., Czaplicki Z., Dłuska B., Dłuski K., Gaik, Gawlik, Januszkowski, Kasprzycki (dent.), Kraszewski, Kuczewski, Morawski K., Rożecki, Rudzki, Supiński (zimą), Wieselmann, Wilczyński, Wisłocki *(dent.),* Żychoń.

Żegiestów. Dr. Piotrowski Tym. (l. zakł.).

Alfabetyczny spis lekarzy.

OBJAŚNIENIE: **Kr.** *oznacza* **Kraków.**
L. » **Lwów.**
Ks C. » **Ks. Cieszyńskie.**
O. M. » **Ostrawa Morawska.**
Liczba przy nazwisku oznacza liczbę powiatu.

Acht A. 49.
Acker S. 36.
Ackerbauer S. 23.
Ackermann A. Kr.
Ader A. 69.
Adlerstein A. 27.
Aleksiewicz A. L.
Allerhand H. L.
Allerhand J. 29.
Altmann Z. 68.
Ameisen M. 42.
Andruszewski M. L.
Antoniewicz W. L.
Arnold W. L.
Aronsohn I. Kr.
Aronsohn S. 47.
Arzt I. 33.
Aschkenazy Z. L.
Atlas J. 63.
Atlas S. 58.
Auerbach E. L.
Auerhahn W. 22.
Aufrecht O. 6.
Ausobsky J. 59.

Baczyński A. 13.
Baczyński E. 77.
Baczyński T. Kr.
Balicki S. L.
Bałłaban T. L.
Bandrowski Jul. L. i 42.
Bannet A. Kr.
Bańkowski J. Kr.
Baraniecki R. 30.
Barański A. L.
Barański Al. 81.
Barański B. L.
Barański E. L.
Barącz I. 36.
Barącz R. L.
Barbag H. 50.
Barban J. 8.
Bard A., 16.
Bardach J. 63.
Bartel J. 5.
Baschkopf J. Kr.
Baumbach L. L.
Baurowicz A. Kr.
Bażant W. 30.
Bądzyński S. L.
Bąkowski T. 73
Beaurain K. 43.
Beck A. L.
Bednarski A. L.

Bednarski J. 11.
Bednarski J. 43.
Begleiter H. L.
Beigel A. L.
Bełzowski M. 6.
Bendel S. 78.
Benoni F. 9.
Bereźnicki J. L.
Berezowski K. L.
Berezowski T. Kr.
Berger A. 30.
Berger E. 59.
Berger H. L.
Berger M. 76.
Berger Miecz. L
Berggrün A. 11.
Berghoff F. 63.
Berlstein J. L.
Bernaciński F. Kr.
Bernacki F. 7.
Bernadzikowski S. L.
Bernfeld L. 56.
Bernhang A. O. M.
Beschloss M. L.
Bett M. L.
Better I. 42.
Bętkowski Z. 54.
Bibrig S. 40.
Biegelmajer A. 57.
Bielański G. Kr. i 31.
Bielatowicz M. L.
Bielawski J. Kr.
Bielecki Ign. 58.
Bielski K. L.
Bienenwald I. 10.
Bienenwald S. 78.
Bieńkowski B. L.
Bier L. Kr.
Bierer R. L.
Biernacki E. L.
Biesiadzki A. 42 i 46.
Bikeles G. L.
Bikeles M. L.
Biliński A. L.
Biliński Miecz. 45
Biliński W. 76.
Billig E. 28.
Bilowitzky L. L.
Bilwin W. 5.
Biłgorajski M. 27.
Birkenfeld Ch. 68.

Blassberg Maksym. Kr.
Blauer T. 55.
Blaustein J. 13.
Blay F. Kr.
Blech B. 49.
Blumenblatt L. 70.
Blumenfeld A. L.
Blumenfeld J. 81.
Blumenthal J. 16.
Blutreich J. 75.
Bobak A. Kr.
Bobek J. 10.
Bober J. 2.
Bobkiewicz H. Kr.
Bobrowski E. 47.
Bochenek A. Kr.
Bocheński K. L.
Boczar S. Kr.
Bodnar G. L.
Bogdanik J. Kr.
Bogdański B. 40.
Bohosiewicz T. L.
Borowiecki St. Kr.
Bory J. 17.
Borysiewicz W. 10.
Borzęcki E. Kr.
Borzęcki Wł. L.
Borzemski A. 53.
Bossowski Al. Kr.
Brand L. 54.
Brandman A. 22.
Braunn A. 57.
Braun S. Kr.
Breiter R. L.
Breyer St. Kr.
Brill M. L.
Brillowa O. L.
Brodowski W. L.
Bross L. O. M.
Browicz T. Kr.
Brudzewski K. Kr.
Brudziński L. 68.
Bryliński J. 71.
Brzeski J. L.
Brzeski Jan 7.
Brzeziński E. 43.
Bubeniczek F. 13.
Buchberg M. 5.
Budzynowski K. 7.
Budzyński K. 11.
Bujak W. Kr.

Drzewicki S. 63.
Drzymalik S. 79.
Dudziński J. 42.
Dujanowicz 7.
Dundaczek F. Kr.
Dura J. 11.
Dwernicki S. 17.
Dworzański K. 1.
Dyński H. O. M.
Dziewoński W. 1.
Dzikowski Z. 69.

Ebers H. 42.
Eberson M. 69.
Eckhardt J. 68.
Edelheit Z. 58.
Edelschein A. L.
Ehrenpreiss E. 63.
Ehrlich D. L.
Ehrlich H. 49.
Eichel E. 60.
Eichhorn F. Kr.
Eiger M. Kr.
Eisen L. 20.
Eisenberg F. Kr.
Eisenstein J. 57.
Elektorowicz E. L.
Eliasiewicz Z. 17.
Elner M. 52.
Elner S. 79.
Elsner J. 56.
Engländer B. Kr.
Epstein M. Kr.
Erychleb J. 73.

Falk B. 17.
Falk C. 8.
Fechter T. 23.
Felauer Marya L.
Felber A. 59.
Feld A. L.
Feld M. L
Feldmann M. 23.
Feller A. 10.
Fels I. L.
Ferensiewicz M. 4.
Festenburg E. L.
Feuerstein I. L.
Feuerstein L. L.
Feuerstein Łaz. 30.
Feuerstein N. L.
Fiałkowski L. L.
Fiałkowski W. 56.
Fibich S. L.
Filewicz J. L.
Filimowski L. 49.
Filipkiewicz S. Kr.
Filipkiewicz W. Kr.
Finkel H. 79.
Flaschen S. 42.
Flecker O. 29.
Fleszar J. 33.
Flis Kaz. Kr.
Flohr F. 16.
Fonferko A. 81.
Fox J. 36.
Fraenkel H. 17.
Fraenkel J. 3.
Fraenkel Joachim 69.
Frank A. 37.
Franke M. L.
Frankowski W. L.
Frauenglas J. 49.
Frączkiewicz J. Kr.
Frenkel H. Kr.
Friedberg J. 6.
Friediker S. Kr.
Friedländer E. 17.
Friedmann H. 17.
Friedman L. Kr.
Friedmann M. L.
Friedwald A. 23.
Frisch J. 68.
Frisch Jul. L.
Frommer A. Kr.
Frostig H. 62.
Fruchtmann F. 36.
Fruchtman F. L.
Frühling M. 18.
Frydman Z. 18.
Fuchs-Reichowa. L.
Fuchs L. 76.
Fuchs S. L.
Fürbek L. 69.

Gabel H. L.
Gabel W. L.
Gabryszewski A. L.
Gabryszewski T. 2.
Gaik J. 43.
Gajewski St. L.
Gałuszka J. 39.

Gawełkiewicz L. 42.
Gawlik J. 43.
Gawlik J. 81.
Gawlikowski St. 78.
Gąsiorek F. 3.
Gąsiorowski N. L.
Gąsiorowski S. 36.
Gembarzewski Z. L.
Gemska L.
Gemski W. L.
Georgeon L. Kr.
Gerber R. 1.
Gertler N. Kr.
Gerus K. L. i 17.
Gettlich A. Kr.
Gidlewski M. L.
Giełczyński W. L.
Gilnreiner M. 75.
Gincberg A. L.
Gizelt A. L.
Glassner R. 47.
Gliksman St. 48.
Gliński L. K. Kr.
Glücker I. L.
Gluziński A. L.
Gluziński L. L.
Gładyszowski E. 68.
Głowacki B. L.
Głowiński W. 55.
Głuszkiewicz W. 40.
Gnoiński M. 34.
Godlewski E. Kr.
Godlewski M. Kr.
Godłowski A. 35.
Gogulski J. Kr.
Gold J. 78.
Gold J. 68.
Goldberg H. 15.
Goldberger I. 47.
Goldhaber I. 63.
Goldhaber M. 45.
Goldstein N. L.
Gołąb J. 36.
Gołębiowski K. 63.
Gorski Ksaw. 43.
Gostyński J. L.
Gotfried M. 59.
Gottwald L. L.
Gozdecki J. 80.
Gólski St. Kr.
Górka J. 54.
Górski C. 3.
Górski S. 15.
Grabowicz Wł. 73.
Grabowski A. 68.
Grabowski M. L.
Grabscheid D. 80.
Grabscheid M. 49.
Gracka J. L.
Grader M. 63.
Graf J. L.
Grażyński E. Kr.
Grek J. L.
Greliński A. L.
Grodecki F. 43.
Gross K. L.
Grossek Z. 24.
Grossmann. L.
Gröbel Em. L.
Gruber F. 75.
Gruder L. L.
Grudzewski B. 75.
Gruszczyński L. Kr.
Gruszkiewicz K. 63.
Grünhut B. Kr.
Grünzweig B. Ks. C.
Grześ Ks. C.
Grzybczyk S. 7.
Grzybowski Grz. Kr.
Grzybowski S. 44.
Gürsching T. 53.
Gwozdecki T. 53.

Haber M. Kr.
Habicht K. Kr.
Hacker D. 63.
Haisig K. L.
Halarewicz B. 53.
Halban H. L.
Hamburger J. L.
Hammerschlag R. 43.
Hanakowski W. 44.
Handt I. 2.
Handwerker S. L.
Harasowski A. 40.
Harmatij Hr. 71.
Hausvater J. 13.
Händel A. 23.
Heftler N. 35.
Helfer G. L.
Hendrychowski T. 53.
Herman M. L.

Hermelin E. L.
Hernich F. 41.
Herscher I. 22.
Hertzberg W. Kr.
Herz E. 56.
Herz F. 65.
Herzig N. 34.
Herzig S. 58.
Hess E. 1.
Hescheles I. L.
Hicner A. 24.
Hilfstein Ch. Kr.
Himmelblau J. O. M.
Hinze R. 75.
Hirsch D. Kr.
Hirsch H. Kr.
Hirschhorn F. 77.
Hirschler M. 10.
Hładij M. Kr.
Hnatyszak A. Ks. C.
Hochbaum O. 11.
Hochstim A. 67.
Hoeflich J. 47.
Hoffner O. 17.
Hojnacki W. L.
Hołobut T. L.
Hołodyński I. L.
Hopfen S. 65.
Hordyński D. 68.
Hornowski J. L.
Hornung K. L.
Horoszkiewicz S. Kr.
Horowitzówna N. 42.
Hovurka A. 70.
Hoyer H. Kr.
Hrazdilek E. 71.
Hulles J. 29.
Hückel J. L.
Hyżycki C. 50.

Idziński W. 81.
Igel H. L.
Ikałowicz K. 16.
Iłowiecki M. 33.
Immerglück-Haberowa Kr.
Isterewicz St. 68.
Izrael Feb. 69.

Jabłkowski P. 48.
Jabłonowski E. 16.
Jabłoński A. Kr.
Jabłoński J. 58.
Jabłoński S. 56.
Jaciów M. 52.
Jaciów T. 27.
Jahr Saul 25.
Jajus M. 62.
Jakobsohn L. Kr.
Jakowicki W. L.
Jakubowski K. L.
Jakubowski M. Kr.
Janaček L.
Janczy Fr. 7.
Janda F. L.
Janiček R. L.
Janikiewicz St. 59.
Janiszewski T. Kr.
Jankowski S. Kr.
Jankowski W. L.
Janowicz W. 63.
Januszkowski A. 43.
Jarecki K. 62.
Jaremkiewicz M. 15.
Jarocki P. 62.
Jarosiewicz R. 63.
Jarosz W. 78.
Jasieński J. Kr.
Jasieński W. 37.
Jasinicka M. L.
Jasiński A. 32.
Jasiński S. 42.
Jastrzębski J. 26.
Jaszczurowski K. L.
Jaugustyn St. Kr.
Jaworowski J. 36.
Jaworowski M. 24.
Jaworski B. 29.
Jaworski Dybuś A. L.
Jaworski W. Kr.
Jedlička M. L.
Jeger I. 75.
Jekeles Ks. C.
Jendl I. Kr.
Jeżowerówna, 56.
Jodłowski J. 58.
Josse Ferd. 1.
Josse J. 40.
Jung A. 6.
Junger J. Kr.
Juras Ant. 1.
Jurasz Ant. L.
Jüngst W. 72.

Kaczorowski B. L.
Kaczyński S. L.
Kaczurba F. 49.
Kaczurba St. 49.
Kaden K. 39.
Kader Br. Kr.
Kadyi J. 24.
Kadyi H. L.
Kalach F. 6.
Kalisz A. 69.
Kanafass O. 21.
Kania Wład. Kr.
Kantz 49.
Kapellner M. Kr.
Kapellner M. 17.
Kapelusz E. 1.
Kapelusz M. 6.
Kapper L.
Karabiński E. 81.
Karaś A. 39.
Karaś T. 42.
Karchezy E. L.
Karpiński S. 71.
Karwicka-Dunin M. Kr.
Kasparek J. L.
Kasprzycki T. L. i 43.
Kasprzyk A. 37.
Katyński L. 18.
Kazrlik M. 74.
Kącki St. Kr.
Keller D. 49.
Keller R. 44.
Kepler P. 47.
Kessler Maks. 17.
Kędzierski W. 64.
Kibitz L. 38.
Kicki T. L.
Kiczałes H. 26.
Kiczałes I. 65.
Kielanowski B. L.
Kikinger E. L.
Killner J. 5.
Kirschen Osk. 29.
Klaften H. 78.
Klarfeld I. 17.
Klauber A. 57.
Klecki K. Kr.
Kleczkowski T. Kr.
Klein D. 81.
Klęsk A. Kr.
Klęsk R. 19.
Kleski A. 45.
Kluger Wł. Kr.
Kłuszyński H. Ks. C.
Kmietowicz F. 42.
Knapczyk A. Ks. C.
Knapczyk Al. L.
Knauer W. 7.
Kobryński W. L.
Kocay Al. 32.
Kocwa J. 2.
Koczyrkiewicz M. L.
Koeppel H. 56.
Koffler Maur. 29.
Kohlberger 36.
Kohn M. 18.
Kolasiński A. 54.
Kołaczkowski A. L.
Kołączkowski J. 43.
Komorowski B. Kr.
Komorowski C. 62.
Konarek J. L.
Konera S. 12.
Konopacki M. L.
Kopaczyński W. 63.
Kopff L. Kr.
Korabczyńska B. Kr.
Korman I. L.
Korngoldówna R. Kr.
Korolewicz B. Kr.
Kosiński M. Kr.
Kossak L. L.
Kostanecki K. Kr.
Kostecki J. Kr.
Kosterkiewicz J. 16.
Kostka A. L.
Kostmann I. 50.
Kostrzewski J. Kr.
Kostyal E. 3.
Kosz K. 38.
Kośmiński F. L.
Kotiers Z. L.
Kotłowski S. 16.
Kottas Ad. 54.
Kowalewski E. 39.
Kowalski E. L.
Kowalski M. 65.
Kowalski S. 69.
Kowenicki A. 8.
Kowenicki W. 68.
Kownacki J. 74.
Kozaczka A. 42.

Kozakiewicz A. 29.
Kozierowski E. Kr.
Kozłowski B. 17.
Kozłowski M. Kr.
Kożniewski Tad., Kr.
Kraft K. Kr.
Kramarzyński Ad. Kr.
Kramarzyński M. L.
Krasowski St. 63.
Krasuski K. L.
Kraszewski W. 43.
Kraus H. 56.
Krauss A. 16.
Kreiner E. L.
Kretowicz W. 18.
Kretz B. L. i 43.
Kreutz J. 63.
Kroch M. 69.
Krok J. 61.
Krokiewicz A. Kr.
Kronfeld H. 56.
Krongold W. Kr.
Kroo J. 10.
Kropaczek Wilh. 37.
Królikowski J. Kr.
Królewski W. L.
Kruczek Szcz. Kr.
Krukiewiczówna A. Kr.
Kruszyński K. L.
Kruszyński St. 36.
Kruszyński W. L.
Krygowski T. L.
Krynicki J. 58.
Krzyszkowski J. Kr.
Krzyształowicz Ad. 58.
Krzyształowicz August. 80.
Krzyształowicz F. Kr.
Krzysztoń K. Kr.
Krzyżanowski K. L.
Kubisztal St. 63.
Kučera P. L.
Kucharski P. L.
Kuczewski 43.
Kuhn A. L.
Kulczycki A. L.
Kułakowski R. 30.
Kunicki R. Ks. C.
Kupczyk B. Kr.
Kurasiewicz J. 66.
Kurkiewicz St. Kr.
Kurowiec J. 26.
Kurzer Ł. L.
Kurzyniec W. 14.
Kuśnierczyk P. 61.
Kutna S. 49.
Kuźniar W. 67.
Kümmermann S. 50.
Kwaśnicki A. Kr.
Kwiatkiewicz S. L.
Kwiatkowski S. Kr.
Kwieciński M. 1.

Laberschek F. Kr.
Lach Rud. 46.
Lachowicz Z. L.
Lachs J. Kr.
Landau A. 48.
Landau A. 19.
Landau F. L.
Landau Jan (sen.). Kr.
Landau Jan (jun.). Kr.
Landau Jon. Kr.
Landau M. Kr.
Landau R. Kr.
Landau S. 73.
Landesberg M. 77.
Lanes S. 24.
Lang O. Kr. i 39.
Langbank St. 79.
Langer J. 38.
Langsam 43.
Laskiewicz J. 70.
Lateiner E. L.
Lateinerówna M. L.
Latkowski J. Kr.
Lauer A. Kr.
Laufer. 78.
Lauterstein L. L.
Lauterstein W. L.
Lebedowicz E. 38.
Lechowicz W. 2.
Lechowski W. 17.
Legeżyński W. L.
Lehm S. L.
Lehman Al. 67.
Leiblinger L. 68.
Leinkram M. Kr.
Lenartowicz J. L.
Lenartowicz R. 35.
Leńko Z. L.
Leszczyński R. L.
Leuchter W. Kr.

Lewandowski K. L.
Lewicki R. 71.
Lewicki S. L. i 42.
Lewicki Zenob. 29.
Lewicki Zygm. 32.
Lewin A. L.
Lewiński K. 58.
Lewinter A. 38.
Lewkowicz Ksaw. Kr.
Lic H. 9.
Lic Feliks. 13.
Lichtgarn D. 17.
Lickendorf I. L.
Liebermann E. Kr.
Liebeskind Kr.
Ligęza J. 3.
Lilien N. L.
Link I. L.
Linsker J. 65.
Lippel J. 65.
Lipski K. L.
Litwinowicz O. L.
Litwinowicz T. L.
Longschamps de Berier L.
Loewy A. 41.
Loewy O. 20.
Loria A. 43.
Loriowa M. Kr.
Löw A. L.
Löw Alb. 65.
Löwner A. 63.
Lubowiecki J. 26.
Ludmirski Z. Kr.
Ludwig S. L.
Luster L. Kr.
Lustgarten J. Kr.
Lustgarten L. Kr.
Lustgartenówna W. Kr.
Lustig H. 68.
Lustig S. Kr.

Łaba R. L.
Ławrowski 41.
Łazarski J. Kr.
Łazowski B. 31.
Łepkowski W. Kr.
Łobaczewski A. Kr.
Łoboda F. 10.
Łodygowski J. 81.
Łodziński W. 39.
Łopaciński M. Kr.
Łopaczyński E. 6.
Łopatyński J. 78.
Łowczowski W. 7.
Łukasiewicz W. L.
Łuniewski S. 29.

Machauf W. Ks. C.
Machek E. L.
Macher O. 1.
Machnicki S. 64.
Maciąg A. Kr.
Maciejowicz S. 62.
Macieszowa-Jeleńska S. Kr.
Maciszewski B. 68.
Macudziński W. 24.
Mączka T. Kr.
Madejski B. 63.
Mahl F. L.
Majewicz E. Kr.
Majewski A. L.
Majewski J. 63.
Majewski Kaz. Kr.
Majewski T. 3.
Majewski T. L.
Malinowski G. 31.
Maliszewski H. 36.
Mallik J. 23.
Malsburg H. 8.
Małaczyński R. 70.
Mang J. 9.
Mannheim Z. 49.
Mantel M. 76.
Mańkowski L. 36.
Marcisiewicz F. Kr.
Maresz Bol. 29.
Margulies M. L.
Margulies W. 61.
Marischler J. L.
Mark S. L.
Markiewicz D. 26.
Markiewicz H. 57.
Markiewicz J. 35.
Markl J. 19.
Markowa A. Kr.
Markowski J. L.
Markowski Z. L.
Markstein W. 27.
Mars A. L.
Maszewski St. 47.
Matlak St. 73.
Matzke H. Kr.

Nowaczyński J. Kr.
Nowak Jul. Kr.
Nowak Wład. 81.
Nowicki W. L.
Nowosad M. 62.
Nowotny Fr. Kr.
Nowotny Gust. Kr.
Nüssenfeld J. Kr.
Nycz H. 42.
Nycz W. 1.

Oberländer S. L.
Obler W. 10.
Obmiński Ks. L.
Obtułowicz F. L. i 36.
Ochsenhorn Ch. 68.
Offe Fany L.
Offe Jak. 29.
Ogórek-Pankowa L.
Okuniewski S. L.
Olbrycht J. Kr.
Olejnik M. 27.
Oller Mich. 49.
Olszak W. Ks. C.
Olszański T. 70.
Onufrowicz C. Kr.
Opieński J. L. i 36.
Opolski J. 63.
Opolski W. L.
Opydo F. 73.
Orłowski W. 23.
Orski J. 25.
Orzechowski K. L.
Orzeł J. 34.
Ossadnik J. 15.
Ostafiński M. 63.
Ostersetzer Ad. 13.
Ostrowski T. L.
Osuchowski H. Kr.
Oszacki Al. 42.
Oświecimski F. Kr.
Owczarski J. L.
Owsiński J. Kr.
Ozarkiewicz E. L.
Ozga J. 72.
Ozimek S. 69.
Ożarowski S. 52.

Pachoński A. Kr.
Pajączkowski W. 58.
Paklikowski B. L.
Palester H. 72.
Pancewicz Iz. 47.
Pańczyszyn M. L.
Panek K. L.
Papée J. L.
Parecki A. W. 41.
Pareński S. Kr.
Pasiecznicki E. 40.
Patryn J. 66.
Paulo A. 78.
Pawlica Wł. 7.
Pawlicki T. 42.
Pawluk B. 52.
Peczenik L. 65.
Pelczar Z. 17.
Pelzner Edw. 10.
Penzias M. L.
Pertak M. 63.
Peters J. 49.
Petersil J. 77.
Pfau A. L.
Pfau Leop. L.
Piasecki E. L.
Piaskiewicz W. 29.
Piątkowski J. Kr.
Piątkowski M. Kr.
Pick L. Ks. C.
Pieniążek P. Kr.
Piepes W. Kr.
Pietrzycki A. 3.
Pietrzycki I. L.
Pilecki Z. 68.
Pilewski O. L.
Piltz J. Kr.
Pilzer H. 69.
Piotrowski E. 27.
Piotrowski Tym. Kr.
Piórko A. 47.
Pisarski T. Kr.
Pisek H. 47.
Pisek W. L.
Plahner S. 78.
Pluciński M. L.
Płochocki T. 42.
Podlewski K. L.
Podłęski W. Kr.
Podłuski M. 16.
Podobiński A. Kr.
Podsoński W. 19.
Pogonowska M. L.
Pohorecki A. L.

Pohorecki W. 22.
Polański St. 25.
Poliwka K. 63.
Polończyk E. L.
Pollaschek F. 54.
Połochajło J. 12.
Pomeranz L. 63.
Ponikło S. Kr.
Popielska H. L.
Popielski L. L.
Porada J. L.
Porajewski J. 35.
Pordes M. 49.
Pordes S. 62.
Porodko L. 79.
Porycki B. 53.
Potok H. 56.
Poźniak S. Kr.
Praetzel G. Kr.
Praschil T. L.
Prebendowski S. 27.
Preissmann A. 2.
Progulski St. L.
Propst J. 35.
Prus Jan. L.
Prószyński 5.
Pruszyński J. L..
Przesmycki J. 18
Przeworski I. 44.
Przybylski S. 23.
Przybylski S. L.
Przybyszowski 14.
Przyjemski A. L.
Przysłópski J. 32.
Puchalski S. 15.
Puza M. 38.
Puzdrowski J. 58.
Puzon R. 23.

Quest R. L.

Raczyński A. 63.
Raczyński J. L.
Radecki P. Kr.
Radliński Z. Kr.
Radwańska W. Kr.
Radziński K. 67.
Raff-Rottfeldowa Fr. L.
Rager Iz. 77.
Ramer S. 58.
Rapp L. L.
Rappaport M. L.
Rappaport O. 60.
Rappaport S. L.
Rappaport S. 68.
Raps M. 27.
Rares I. 22.
Rawski Ad. 35.
Rawski T. 80.
Rec W. Kr.
Rechen L. L.
Reder E. 29.
Regiec J. L. i 58.
Rehan L. 68.
Reich S. 72.
Reich S. 49.
Reichenstein Marcin L.
Reichenstein Marek. L.
Reik J. 41.
Reinhold J. L.
Reinhold Z. L.
Reischer I. 75.
Reiss El. 54.
Reiss H. 42.
Reiss W. L.
Reiss Wł. Kr.
Reizes D. L.
Rencki R. L.
Rentschner B. L.
Richter A. 63.
Rieser Adolf. 11.
Rittigstein St. L.
Riwczes. F. L.
Robel W. 35.
Rogalski T. Kr.
Rogalski W. 69.
Rogoyski S. O. M.
Rościszewski E. 49.
Rose E. 52.
Rose M. Kr.
Rosen A. 75.
Rosenbaum J. 63.
Rosenbaum M. 75.
Rosenbaum N. 22.
Rosenberg N. 65.
Rosenblatt E. Kr.
Rosenblüth E. 12.
Rosenfeld M. 68.
Rosenhauch E. Kr.
Rosenheck S. 29.
Rosenmann O. 68.
Rosenschein S. 17.

Rosławski Leon Ks. C.
Rosmarin H. 4.
Rosmarin J. 63.
Rosner Al. Kr.
Rosner Ig. L.
Rosner J. L.
Rossberger S. 23.
Roszko A. 21.
Roth A. L.
Roth J. 24.
Roth S. 80.
Roth W. 2.
Rothfeld J. L.
Rotter A. 12.
Rożecki J. 43.
Różycki F. Kr.
Rubin A. L.
Rubinstein J. 63.
Rubinstein S. 29.
Ruczka A. 57.
Ruczka St. 49.
Rudnicki K. 14.
Rudzki S. 43.
Ruff S L.
Rump H. L.
Rutkowski K. Kr.
Rutkowski Maks. Kr.
Rychliński W. Kr.
Rydel A. Kr.
Rydygier A. L.
Rydygier L. L.
Rzegociński B. Kr.

Sabat B. L.
Sabatowski A. L.
Safian Ł. 22.
Saidmann M. Kr.
Sakler E. 70.
Salpeter 48.
Salzmann J. 64.
Sałaban L. 42.
Sandauer I. L.
Sass Ad. 58.
Sawicki A. 51.
Sawicki E. L.
Schabbus M. 37.
Schaff S. 53.
Schaitter I. Kr. i 56.
Schajowicz Z. L.
Schalit. 69.
Schapira A. 6.
Schächter Sam. 49.
Scharf J. Kr.
Schatz J. L.
Schein H. 43.
Schellenberg L. L.
Schenker M. Ks. C.
Schermant J. Kr.
Scherp D. 70.
Schindler I. 65.
Schlank J. Kr.
Schlank M. 44.
Schmar J. 59.
Schmeidler L. 23.
Schmelkes M. L.
Schmetterling A. 10.
Schmidt A. 3.
Schneck K. 11.
Schneidei Jan. Kr.
Schneider K. L.
Schneider L. Kr.
Schneider N. L.
Schneidrowa-Kalmus M. L.
Schneidmann S. 13.
Schoeffer F. 49.
Schönbaum A. L.
Schönfeld S. 69.
Schoengut Stef. Kr.
Schöps I. 19.
Schornstein-Rose Kr.
Schorr J. 68.
Schramm H. L.
Schudmak A. Kr.
Schumann F. Kr.
Schutt E. 50.
Schützer L. 69.
Schwarz A. Kr.
Schwarzbart A. Kr.
Sciborowski K. 7.
Seidl W. O. M.
Seidlerówna B. L.
Seidner A. 5.
Sekanina J. 16.
Seller I. 4.
Selcer Józef. L.
Selzer Jakób L.
Selzer M. L.
Selzer Z 68.
Senensieb M. L.
Seńkowski M. Kr.
Serbeński W. L.
Serkowski W. L.

Uchacz B. 39.
Uderski B. L.
Udziela M. 19.
Uranowicz T. 8.
Urbanik R. 67.
Urech Marek 62.
Ustrzycki J. 6.

Verstaendig E. 67.
Vincenz A. 45.
Vordrén F. Kr.
Vrabetz T. L.

Wachholz L. Kr.
Wachlowski Z. L.
Wachnianin J. 52.
Wachnianin M. L.
Wachs M. 79.
Wachtel A. L.
Wachtel Z. (sen.) Kr.
Wachtel Z. (jun.) Kr.
Wachowicz J. 39.
Wajgel Eug. 16.
Walach D. L.
Walczyński J. 69.
Walichiewicz T. L.
Waligórski Cz. 20.
Walkowski J. 11.
Wallach Z. L.
Walsleben T. 32.
Walter F. Kr.
Warzeszkiewicz M. Kr.
Warzycki B. Kr. i 31.
Wasserberżanka P. Kr.
Wągrowski K. 13.
Wąsowicz Z. Kr. i 42.
Wątorek A. L.
Weber H. Kr.
Wechsler L. 44.
Weczerka A. 73.
Wehrn L. 80.
Wein H. L.
Weinberżanka S. Kr.
Weinreb Moj. L.
Weinreb S. 71.
Weinsberg J. Kr.
Weissberg L. L.
Weissberg Z. 68.
Weissmann S. L. 6.
Weissglass W. Kr.
Weksler E. L.

Werner K. 61.
Wernicki K. L.
WernikowskiW. Kr.
Wespański A. Kr.
Węclewski T. 17.
Węgrzynowski L. L.
Wicherkiewicz. B.Kr.
Wiczkowski J. L.
Wiczyński T. L.
Wierzbicki G. 20.
Wieselmann J. 43.
Wieselmann M. 3.
Wieser J. L.
Wiktor J. L.
Wiktor M. L.
Wilczyński H. 43.
Wilczyński L. Kr.
Wilder I. 17.
Wilkosz A. Kr.
Willer A. L.
Willner Z. L.
Wilson R. 22.
Winogrodzki A. 44.
Wischnowitzer J. 22.
Wisłocki J. 43
Wiszniewski W. 59.
Witaliński W. Kr.
Witkowski E. 33.
Witoszyński W. 68.
Wittels J. 63.
Wnękowicz S. 63.
Wodniecki J. 69.
Wojciechowski B. Kr.
Wójtowicz E. 47.
Wójtowicz J. 49.
Wolf Aron. L.
Woszczyński J. 36.
Woyczyński M. 43.
Woynarowski K. 11.
Woytkowski I. L.
Wróblewski-Lubicz W. Kr. i 31.
Wrzosek Ad. Kr.
Wurst A. 26.
Wyhowski W. L.
Wyrzykowski K. L.
Wysocki P. Kr.
Wyżykowska Z. Kr.

Zabłocki S. L.
Zadurowicz E. 72.

Zagórski Ad. 56.
Zagórski R. 36.
Zakaszewski W. 3.
Zakrejs F. L.
Zakrzewski J. L. i 36.
Zakrzewski W. Kr.
Zaleski E. 78.
Zaleski Karol. 58.
Zaleski Kaz. 8.
Zalewski F. Kr.
Zalewski Teof. L.
Zamorski St. Kr.
Zanietowski J. Kr.
Zaorski B. 27.
Zaremba G. 22.
Zarzycki E. 20.
Zasacki S. 6.
Zatlokal R. 8.
Zauderer M. 42.
Zawadil B. L.
Zawadzki Al. 13.
Zawilski S. 33.
Zawisza A. 24.
Zbigniewicz J. 69.
Zborowski J. 73.
Zbyszewski L. L.
Zgórski K. L.
Ziarko J. Kr.
Zieliński Edw. 42.
Ziembicki G. L.
Ziembicki I. L.
Ziembicki W. L.
Ziembiński M. 74.
Zinnemann Sz. 56.
Zins Klemens 63.
Zion O. L.
Zipper H. L.
Zopoth A. Kr.
Zubrzycki J. Kr.

Żędzianowski S. 73.
Żeleński T. Kr.
Żukotyński Fr. 54.
Żukowski A. 63.
Żuliński E. 43.
Żuławski K. Kr.
Żuławski L. 18.
Żurakowski R. 4.
Żychoń J. 43.
Żydłowicz W. Kr.

INSTYTUCYE I WŁADZE LEKARSKIE
W KRÓLESTWIE POLSKIEM.

I. Warszawskie Towarzystwo lekarskie. (Niecała 7). *Prezes:* Dr. A. Gabszewicz; *Wiceprezes:* Dr. O. Hewelke; *Sekretarz stały:* Dr. A. Sokołowski.

II. Warszawskie Towarzystwo Doraźnej Pomocy Lek. (Leszno 52). *Prezes:* Dr. J. Zawadzki; *Sekretarz:* Dr. H. Kucharzewski.

III. *Warszawskie* Towarzystwo Hygieniczne. (Krakowskie Przedm. 66). *Prezes Rady:* Dr. J. Polak; *Sekretarz:* Dr. W. Dąbrowski.

Oddział łódzki: *Prezes:* Dr. S. Sterling; *Sekretarz:* Dr. Z. Golc.

Oddział częstochowski: *Prezes*: Dr. Nowak; *Sekretarz:* Dr. F. Bellon.

Oddział lubelski: *Prezes:* Dr. W. Tołwiński; *Sekretarz:* Kocowski.

Oddział kaliski: *Prezes:* Mag. wet. A. Krajewski; *Sekretarz:* Dr. M. Zucker.

Oddział kielecki: *Prezes:* Dr. B. Laskowski; *Sekretarz:* K. Bzowski.

Oddział łomżyński: *Prezes:* Dr. Baber; *Sekretarz:* F. Hryniewicz.

Oddział płocki: *Prezes:* Dr. Zienkiewicz; *Sekretarz:* Dr. Themerson.

Oddział radomski: *Prezes:* P. Jarzyński; *Sekretarz:* K. Kozerski.

Oddział łowicki: *Prezes:* Dr. S. Stanisławski; *Sekretarz.* T. Gruszczyński.

Oddział włocławski: (kujawski): *Prezes:* Dr. M. Certowicz; *Sekretarz:* A. Sawicki.

Oddział otwocki: *Prezes:* Dr. J. Gajsler; *Sekretarz:* Dr. H. Cybulski.

Oddział sosnowicki: *Prezes:* E. Arnold; *Sekretarz:* Dr. Falkowski.

Oprócz wyżej wymienionych oddziałów Warsz. T-wo Hygien. prowadzi następujące instytucye:

Ogrody dziecięce im. W. E. Raua. *Prezes* Komitetu: M. Białowiejski.

Instytut hygieny dziecięcej im. Bar. de Lenvala. *Prezes:* S. Dziewulski.

Sanatoryum dla suchotników: *Dyrektor:* Dr. Gałecki.

Towarzystwo przeciwgruźlicze. *Prezes:* Dr. A. Sokołowski.

IV. Warszawski Urząd Lekarski. (Chmielna 14). *Inspektor:* P. Puszkin. *Pomocnik insp.* M. Ławiagin. *Referent:* S. Gutowski.

V. Magistrat m. Warszawy. *Lekarz sanitarny:* Dr. J. Polak; *Starszy lekarz personalu pomocy lekarskiej.* Dr. W. Bruner.

VI. Szpitale warszawskie: *Insp. lek.:* P. A. Troickij.

Szpital Dzieciątka Jezus: *Lekarz naczelny:* Karwowski.

Szpital św. Ducha: *Lekarz naczelny:* Mik. Brunner.

Szpital św. Rocha: *Lekarz naczelny:* Małow.

Szpital żydowski: *Lekarz naczelny:* J. Szwajcer.

Szpital praski. *Lekarz naczelny:* Raum.

Szpital ewangelicki. *Lekarz naczelny:* W. Stankiewicz.

Szpital wolski. *Lekarz naczelny:* vacat.

Szpital św. Stanisława. *Lekarz naczelny:* Sommer.

Szpital św. Łazarza. *Lekarz naczelny:* Watraszewski.

Szpital dla dzieci (ul. Aleksandrya). *Lekarz naczelny:* A. Sikorski.

Szpital dla dzieci starozakonnych. *Lekarz naczelny:* Poznański.

Szpital oftalmiczny. *Lekarz naczelny:* Gepner (ojciec).

Szpital św. Jana Bożego. *Lekarz naczelny:* Dragomanow.

Szpital w Tworkach. *Dyrektor:* Szabasznikow.

VII. Inspektorowie lekarscy w urzędach gubernialnych.

Gub. warszawska. Behrens.
Gub. piotrkowska. Iletow.
Gub. lubelska. Dr. M. E. Ignatjew.
Gub. kaliska: Dr. W. N. Zabotyński.
Gub. radomska: B. Parfienowskij.
Gub. kielecka: Dr. J. Domontowicz.
Gub. łomżyńska: D. Kotelewskij.
Gub. suwalska. D. Buczynskij.
Gub. siedlecka. Dr. W. F. Sprimon.
Gub. płocka. B. P. Zinowicz-Kaszczenko.

VIII. Towarzystwa lekarskie prowincyonalne:

Łódzkie. (ul. Spacerowa 21). *Prezes:* A. Krusche; *Sekretarz:* E. Sonenberg.

Lubelskie. *Prezes:* Dr. Jaworowski; *Sekretarz:* Dr. Modrzewski.

Kaliskie. *Prezes:* A. Drozdowski; *Sekretarz:* Krzymuski.

Radomskie (Plac soborny 1). *Prezes:* H. Fidler; *Sekretarz:* T. Rakowski.

Kieleckie. *Prezes:* A. Czaplicki; *Sekretarz:* A. Kopczyński.

Suwalskie. *Prezes:* D. Buczynskij; *Sekretarz:* M. Niećiuński.

Siedleckie. *Prezes:* J. Szawelski; *Sekretarz:* S. Wąsowski.

Płockie. *Prezes:* A. Zaleski.

SKALA STEMPLOWA.

SKALA I
na weksle

		kor. h.
	Do 150 kor.	—·10
nad 150 kor.	» 300 »	—·20
» 300 »	» 600 »	—·40
» 600 »	» 900 »	—·60
» 900 »	» 1200 »	—·80
» 1200 »	» 1500 »	1·—
» 1500 »	» 1800 »	1·20
» 1800 »	» 2100 »	1·40
» 2100 »	» 2400 »	1·60
» 2400 »	» 2700 »	1·80
» 2700 »	» 3000 »	2·—
» 3000 »	» 6000 »	4·—
» 6000 »	» 9000 »	6·—
» 9000 »	» 12000 »	8·—
» 12000 »	» 15000 »	10·—
» 15000 »	» 18000 »	12·—
» 18000 »	» 21000 »	14·—
» 21000 »	» 24000 »	16·—
» 24000 »	» 27000 »	18·—

Od każdych zaś następnych 3000 kor. o 2 kor. więcej, przyczem jednak kwoty poniżej 3000 koron uważane będą za pełne.

SKALA II
kwity i dokumenty w sprawach prawnych.

		kor. h.
	Do 40 kor.	—·14
nad 40 kor.	» 80 »	—.26
» 80 »	» 120 »	—·38
» 120 »	» 200 »	—·64
» 200 »	» 400 »	1·26
» 400 »	» 600 »	1·88
» 600 »	» 800 »	2·50
» 800 »	» 1600 »	5·—
» 1600 »	» 2400 »	7·50
» 2400 »	» 3200 »	10·—
» 3200 »	» 4000 »	12·50
» 4000 »	» 4800 »	15·—
» 4800 »	» 6400 »	20·—
» 6400 »	» 8000 »	25·—
» 8000 »	» 9600 »	30·—
» 9600 »	» 11200 »	35·—
» 11200 »	» 12800 »	40·—
» 12800 »	» 14400 »	45·—
» 14400 »	» 16000 »	50·—

Nad 16000 kor. od każdych dalszych 800 koron opłaca się o 2 kor. 50 h. więcej, przyczem sumy niżej 800 kor. uważa się jako pełne.

Rachunki do 20 kor. są wolne od opłaty; rachunki powyżej 20 do 100 kor. — 2 hal. od arkusza; powyżej 100 koron — 10 hal. od arkusza.

SKALA III
ugody pożyczk., kontrakty służbowe, kwity na wygrane loteryj.

		kor. h.
	Do 20 kor.	—·14
nad 20 kor.	» 40 »	—·26
» 40 »	» 60 »	—·38
» 60 »	» 100 »	—·64
» 100 »	» 200 »	1·26
» 200 »	» 300 »	1·88
» 300 »	» 400 »	2·50
» 400 »	» 800 »	5·—
» 800 »	» 1200 »	7·50
» 1200 »	» 1600 »	10·—

		kor. h.
Nad 1600 k.	do 2000 kor.	12·50
» 2000 »	» 2400 »	15·—
» 2400 »	» 3200 »	20·—
» 3200 »	» 4000 »	25 —
» 4000 »	» 4800 »	30·—
» 4800 »	» 5600 »	35·—
» 5600 »	» 6400 »	40·—
» 6400 »	» 7200 »	45·—
» 7200 »	» 8000 »	50·—

Nad 8000 kor. od każdych dalszych 400 kor. opłaca się o 2 kor. 50 h. więcej, przyczem sumy niżej 400 kor. uważa się jako pełne

OPŁATA LISTÓW.

Za listy w miejscu doręczane	do 20 gr.	10 hal.
W Austro-Węgrzech, Bośni, Hercegowinie i do Niemiec	» 20 »	10 »
Do Serbii i Czarnogóry	» 20 »	10 »
Do wszystkich innych państw europejskich	» 20 »	25 »
Każde następne	20 »	15 »
Karty korespondencyjne w Austryi i do Niemiec . .		5 »
Do Serbii i Czarnogóry		5 »
Do wszystkich innych państw należących do związku pocztowego		10 »
Należytość za rekomendowanie oprócz zwykłej opłaty do wszystkich państw		25 »

Druki. Druki muszą być opłacane przy nadaniu:

Opłaty wynoszą: 1) w Austro-Węgrzech, Bośni, Hercegowinie i do Niemiec:

do 50 gr. . . . . 3 hal.
ponad 50 gr. do 100 gr. . . . 5 »
» 100 » » 250 » . . . 10 »
» 250 » » 500 » . . . 20 »
» 500 » » 1000 » . . . 30 »

2) do wszystkich innych krajów europejskich: od każdych 50 gr. — 5 hal.

OPŁATA TELEGRAMÓW.

Telegramy miejscowe (najmniej 60 hal.) za każde słowo 6 h.
Do Austryi, Węgier, Bośni, Hercegowiny i do Niemiec (najmniej 60 hal.) za każde słowo . . . . 6 hal.
Do Rosyi europ. i Szwecyi taksa 60 hal. i za każde słowo 24 »

Do Rumunii, Czarnogóry, Serbii i Szwajcaryi . . .	» 60 »	»	»	»	8	»
Do Włoch, Francyi, Bułgaryi i Monako	» 60 »	»	»	»	16	»
Do Anglii, Irlandyi, Algieru, Tunisu, Korfu via Tryest	» 60 »	»	»	»	26	»
Do Belgii, Danii, Luksemburgu	» 60 »	»	»	»	21	»
Blankiet na depeszę . . .	» 2 »					

BADANIE BYSTROŚCI WZROKU I REFRAKCYI.

Bystrość wzroku wyraża się stosunkiem odległości, w jakiej dany przedmiot może być jeszcze rozeznany, do odległości, w jakiej przez oko normalne rozeznany być powinien. W skali druków poniżej podanej nagłówki oznaczają odległości normalne w metrach. Kto więc D = 30 czyta tylko na 5 metrów, posiada bystrość wzroku = $^5/_{30}$ i t. d. Przy równoczesnem oznaczeniu refrakcyi należy badać w stałej odległości, nie mniejszej od 6 lub 5 metrów.

Jeżeli badany największych nawet nrów nie rozpoznaje w odległości 6 m., należy badać, na jaką odległość widzi i liczy palce. Liczenie palców odpowiada mniej więcej Nrowi 60 Snellena. Kto więc palce liczy tylko na 3 m., tego bystrość wzroku = $^3/_{60}$ = $^1/_{20}$.

Bystrość wzroku mniejsza od 1 wskazuje na zboczenia bądź to w przeźroczystości środków łamiących (zaćmienia rogówki, soczewki, ciałka szklistego) bądź na choroby siatkówki, nerwu wzrokowego lub naczyniówki, bądź też wreszcie na wady refrakcyi. Wadę refrakcyi stanowić może wzrok krótki (Mp.), nadmiarowy (Hp.) lub astygmatyzm. Jeżeli bystrość wzroku badana w dali (5—6 m.) okazuje się mniejsza od 1, podczas gdy w pobliżu czyta badany nawet najdrobniejsze druki do pewnej stałej odległości, wskazuje to na obecność krótkiego wzroku, wówczas należy oznaczyć największą odległość, w której badany drobne druki jeszcze czytać potrafi. Będzie to t. zw. punkt dali wzrokowej. Stopień krótkiego wzroku w dyoptryach znajdziemy, dzieląc 100 (cm.) przez ową odległość: n. p. ktoś czyta Nr. 0·8 na odległość 50 cm. Mp. będzie = $^{100}/_{50}$ = 2 Dpt.

Dokładnie oznaczymy stopień Mp. empirycznie, oznaczając, jakie najsłabsze szkło wklęsłe najlepiej bystrość wzroku w dal poprawi. Na odwrót, w hypermetropii miarą stopnia wady będzie najsilniejsze szkło wypukłe, dające najlepszą bystrość wzroku. Hypermetropia istnieć może jednak i tam, gdzie bystrość wzroku w dal okazuje się prawidłową (t. z. Hp. facultativa), w takim razie miarą Hp. jest najsilniejsze szkło wypukłe, które bystrości wzroku nie pogarsza.

Jeżeli przy prawidłowej bystrości wzroku stwierdzamy zupełną niemożność czytania drobnych druków, wskazuje to na wadę akomodacyi. U osób młodych przed 43 rokiem życia bywa to wynikiem porażenia akomodacyi (»mydriatica«, przebyta dyfterya, zatrucie toksynami nieświeżych ryb, raków, kiełbas i tp.). U osób starszych jest to wada fizyologiczna: presbyopia. Postęp presbyopii unaocznia poniższa tabliczka (dla emetropów).

W r. 43 — 1 D.
» 50 — 2 »
» 55 — 3 »
» 60 — 4 »
» 65 — 4·5 »

Wartości te zmniejszają się u krótkowidzów o stopień myopii, u hypermetropów zwiększają się o stopień hypermetropii.

D = 0,5.

Przyroda czaruje nas urokiem barw i zachwyca powabem postaci, a widok jej zjawisk podnosi serce i koi cierpienia duszy. Czysta i zimna woda jest najlepszym napojem, bo nas pokrzepia a zdrowiu nie szkodzi. Skąpa jest jako na skale jagody: ludziom nic po nich, jeno wronom gody. Kto daje a wymawia, szpetny ma zwyczaj, lepiej niech nie daje a wypominaniem daru nie zatruwa. Bieda a niedostatek to dwie bardzo odmienne rzeczy. Biedny nie posiada tego, co mu do utrzymania potrzeba: kto niedostatek cierpi, ten wprawdzie z biedy nie umiera, lecz nie posiada wielu rzeczy potrzebnych ale koniecznych.

D = 0.8.

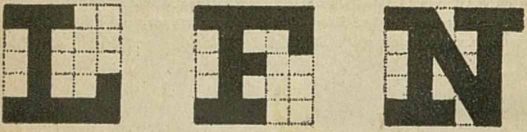
Jednego naprawisz datkiem, drugiego zepsujesz, bacz zatem komu dajesz. Kto godnemu daje, sam zyskuje, ale nikomu nie dawaj bez miary i rozwagi, bo szybko ustaniesz. Nauka bez cnoty jako miecz, u szalonego i sobie i drugim szkodzi Trudna zgoda z ogniem woda. Lenistwo idzie powoli, niedostatek za niem kroczy, a bieda dogania je szybko. Nawet przyjacielowi nie zwierzaj wszystkiego, lecz gdy to czynisz, wybierz znanego ci nie z mowy ale z czynu.

D = 1.25.

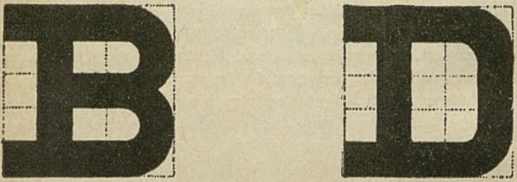
Najgorsza i jedyna prawdziwa niedola, okrom zbrodni, to strata ukochanéj osoby. Nadzieja pokrzepia opuszczonego, pociesza go w biedzie i niedoli i chroni od rozpaczy. Kto sam kochany i innych kochaniem darzy, ten pewno bogaty jest w wielkie cnoty; wzajemne kochanie bowiem zwykle wielkich zalet jest wynikiem.

D = 10.

D = 15.

D = 30.

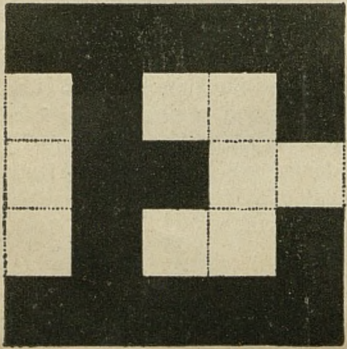

Tabela porównawcza

zdrojowisk polskich ze zdrojowiskami niemieckiemi (pruskiemi) i innych krajów

podług tablicy,

ułożonej przez Dra H. Dobrzyckiego*) (w Warszawie).

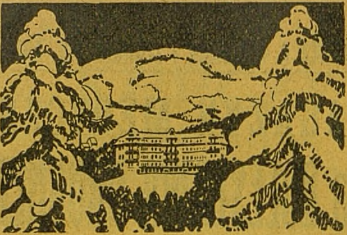
L.	Główne 8 grup	Podgrupy i ich charakt. chem.	Zdrojow. niemieckie	Zdrojow. polskie	Zdrojowiska innych krajów	Uwagi
1.	**I. Cieplice obojętne** (zawierają bardzo mało części stałych, nie więcej nad 0,6 w litrze). Rozróżniamy:	1. Cieplice o ciepłocie niższej od ciepłoty ciała lub ciepłoty tej bliskie.	**Badenweiler** (w Schwarzwaldzie). **Schlangenbad** (w Hessen Nassau). **Landeck** (Śląsk pruski).	**Jaszczurówka** (Olczysko) pod Zakopanem.	**Neuhauss, Römerbad, Tüffer,** w Styryi. **Johannisbad** (Czechy). **Pfäffers, Ragaz,** w Szwajcaryi.	Cieplicami (termami) zwiemy służące głównie do kąpieli zdroje, których naturalna ciepłota jest bliską ciepłoty ciała lub od niej wyższą. Jedyna polska cieplica Jaszczurówka (20·4° C.) nie może wprawdzie zastąpić innych cieplic o wyższej ciepłocie, daje się jednak z korzyścią dla chorych stosować jako uzupełnienie innych zabieg. wodoleczn.
2.		2. Cieplice o ciepłocie wyższej, niż ciepłota ciała.	**Warmbrunn** (na Śląsku pr.). **Wildbad** (w Wirtembergii).	—	**Cieplice** (Teplitz w Czechach). **Gastein** (Gastuń w Salzkammergut).	
3.	**II. Szczawy proste** (wody stołowe).	Zawierają bardzo mało części stałych, a jedynym działającym w nich składnikiem jest kwas węglowy.	**Apollinaris** (Prusy nadreńskie). **Fachingen** (Prusy). **Selters** (Hessen-Nassau) i wiele innych.	**Krościenko** nad Dunajcem (Galicya). **Głębokie** (w Galicyi, najbogatsza szczawa stołowa, dotąd na potrzeby zamiejscowe nie eksploatowana). **Wysowa** (w Galicyi; zdrój Józefa).	**Bilin, Giesshübl, Krondorf,** w Czechach. **Gleichenberg, Klausenquelle,** w Styryi. **Bussang** we Francyi. **Narzan** na Kaukazie i wiele innych.	W nowszych czasach, gdy zaczęto dokładniej badać różne zdroje, w wielu z nich stwierdzono obecność wolnego CO_2 i ilość części stałych, odpowiadającą znanym wodom alkal. Tą drogą ujawniono np. wodę oblęgorską »Ursus« i wodę żytnicką w Żytnikach na Podolu.

*) Dr H. Dobrzycki. Zdrojowiska i miejscowości lecznicze w Niemczech oraz nasze względem nich stanowisko. Wyd. II. Warszawa 1910.

L.	Główne 8 grup	Podgrupy	Zdrojow. niemieckie	Zdrojow. polskie	Zdrojowiska innych krajów	Uwagi
4.	**III. Wody alkaliczne.** (Zawierają: dwuwęglany i węglany alkal. zwykle w znacznej ilości, NaCl, związki litu, siarkan sodowy i magnowy oraz arsen i CO_2 we wszelkich postaciach — związany, pół związany, wolny). Rozróżniamy:	1. Szczawy alkal., zawierające przewagę dwuwęglanów alk. (głównie dwuwęglan sodu).	**euenahr** (Prusy). **Obersalzbrunn** (Kronenquelle na Śląsku pr.). **Kudowa** (Eugenqu. na Śląsku pr.). Wody poprzedn. (II) grupy i inne.	**Krościenko** (nad Dunajcem w Galicyi). **Głębokie** (w Galicyi, patrz grupa II).	**Vichy** (źródła Celestins, Grande Grille i Vals — la Madelaine; Francya). **Bilin, Krondorf** i w. i. (Czechy). **Borżom** (na Kaukazie).	Grupa II (szczawy proste) bardzo są zbliżone do tej podgrupy i stąd w wielu balneologiach jedna i ta sama woda tu i tam figuruje.
5.		2. Szczawy alkal., zawierające prócz dwuwęgl. alkal. związki litu.	**Obersalzbrunn** (Oberbrunnen i Kronenquelle na Śląsku pr.).	3 te podgrupy reprezentuje: **Szczawnica** (w Galicyi) z jej 7 zdrojami, a mianowicie: Magdaleny i Józefiny (silne szczawy solank. sodowo-solne); Wandy, Stefana i Waleryi (szczawy solankowo-sodowe); Jana (szcz. solank. sodowo-żelazista); Szymona (szcz. solank. sodowo-litowa).	**Salvator** (Węgry). **Bilin** (Sauerquelle i Josephsquelle w Czechach).	Zdroje szczawnickie w swym składzie ilościowym przedstawiają dość wybitne różnice: w dwuwęglan sodu i magnezyi najbogatszy jest zdrój Magdaleny; w chlorek sodu tenże zdrój i zdrój Józefiny; w siarkan sodu też same zdroje; w dwuwęglan litu — zdrój Szymona; w wolny CO_2 — zdrój Stefana; zdrój Jana zawiera więcej, niż inne, dwuwęglanu żelaza. Zdroje Waleryi i Wandy zajmują miejsce pośrednie.
6.		3. Szczawy alkal. - solankowe, zawierające chlorek sodu.	**Ems** (Kraenchen, Kesselbrunn i Victoria w Hessen-Nassau). **Weilbach** (Natron-Lithionqu., tamże). **Obersalzbrunn** (Oberbrunnen na Śląsku pr.). **Soden** (w Hessen-Nassau).		**Gleichenberg** (Constantins- i Emmaqu. w Styryi). **Luhaczowice** (Luhačovice na Morawach).	
7.		4. Szczawy alk. solne, zawierające, prócz dwuwęgl. alkal., siarkan sodu.	**Elster** (Salzquelle w Saksonii).		**Karlsbad, Marienbad,** (Czechy). **Franzensbad** (Salzquelle w Czechach). **Rohitsch** (w Styryi). **Tarasp** (w Szwajcaryi).	
8.		Wody alkaliczne, składem swym do powyższych zbliżone, lecz prócz tego zawierające arsen.	**Kudowa** (Eugenqu. na Śląsku pr.) — bardzo słaba: zawiera tylko 0,002 arsenu.	—	**La Bourboule** (źródła Percière i Sedaiges we Francyi).	Niniejszą podgrupę wyróżniamy tylko dla ścisłości w klasyfikacyi, gdyż z wyjątkiem zdrojów La Bourboule nie przepisujemy wód alkaliczn. (np. Vichy) dla arsenu, choć te arsen zawierają.

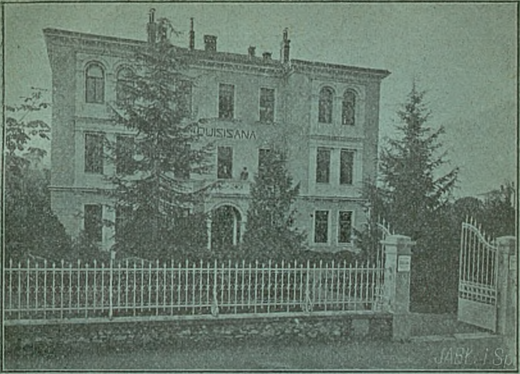
L.	Główne 8 grup	Podgrupy	Zdrojow. niemieckie	Zdrojow. polskie	Zdrojowiska innych krajów	Uwagi
9.	**IV. Solanki.** (Główną ich część składową stanowi sól kuchenna). Rozróżniamy:	1. Solanki zimne.	**Reichenhall** (Bawarya). **Kreuznach** (gradirte i einf. Soole w Prusiech). **Kołobrzeg** (w Pomeranii) i wiele innych.	**Ciechocinek** (Król. Pol.) **Truskawiec** (zdr. Maryi, Zofii i Bronisławy w Galicyi). **Rabka** (zdrój Krakusa). **Delatyn** (w Galicyi).	**Ischl**, **Hallstadt**, **Aussee**, } w Salzkammergut. **Gmunden** (Austrya górna).	Solanki i szczawy solankowe zimne pod wzgl. skuteczności nie stoją niżej od solanek i szczaw solank. z natury ciepłych; w miarę potrzeby należy je tylko sztucznie ogrzać.
10.		2. Solanki gorące.	**Wiesbaden** (Nassau).	Solanki krajowe, podegrzane do odpowiedniej ciepłoty.	**Balaruc** (Francya). **Bourbonne-les Bains** (tamże). **Battaglia** (Włochy niedaleko Wenecyi).	
11.		3. Szczawy solankowe zimne.	**Kissingen** (Bawarya). **Soden** (w Nassau). **Homburg** (Elisabethbrunnen, Soolbrunnen w Nassau).	**Rymanów** (zdrój Klaudyi). **Truskawiec** (zdrój Surowica). Solanka ciechocińska lub zdrój Nr. 2 w Druskienikach nasycone CO_2.	Szczaw solank. 3-ej i 4-ej podgrupy w krajach bliżej nas położonych nie znajdujemy. Gdzie tylko znajdują się solanki, tam w miarę potrzeby ogrzewają je i nasycają CO_2, podając je jako szczawy solankowe zimne lub ciepłe. Tak robią nawet w Reichenhall, nie mając szczaw naturalnych.	Zdrój Klaudyi w Rymanowie może całkowicie zastąpić Kissingen (zdroje Rakoczy i Pandura), a nawet jest od nich skuteczniejszy (zawiera Na_2CO_3).
12.		4. Szczawy solankowe gorące.	**Oeynhausen** (Westfalia). **Soden** (Soolsprudel w Nassau). **Nauheim** (Friedr.-Wilh. Sprudel w Hessyi).	Zdroje poprzedniej podgrupy odpowiednio ogrzane i ewent. nasycone kw. węglowym.		Od czasu wprowadzenia płynnego CO_2, nasycanie nim wód zwłaszcza stołowych i solanek stało się powszechne.
13.		5. Szczawy solank., zawierające chlorek litu.	**Salzschlirf** (Bonifaciusbr. w Hessen-Nassau). **Kreuznach** (Elisabetqu. w Prusiech). **Nauheim** (Kurbr. w Hessyi).	**Rabka** (zdrój Kazimierza w Galicyi)	—	Z 15 zdrojów tej podgrupy (zawierających związki litu) zdrój Kazimierza w Rabce zajmuje 3-e miejsce z rzędu.
14.		6. Solanki z chlorkiem wapnia.	**Nenndorf** (w Hessyi). **Königsdorf-Jastrzemb** (concentr. Soole; Sląsk pr.).	**Druskieniki** nad Niemnem (gub. Grodzieńska).	**Bad Hall** (Austrya górna). **Baasen** (Siedmiogród). **Also Sebes** (Węgry).	—
15.		7. Solanki zawierające jod (zwykle jodki i bromki razem).	**Königsdorf-Jastrzemb** (Śląsk pruski). **Kreuznach** (gradirte Soole w Prus. nadr.) **Heilbrunn** (Adelheidsqu. w Bawaryi).	**Rabka** (zdrój Maryi i Rafaeli w Galicyi). **Iwonicz** (zdrój Karola i Amelii w Galicyi).	**Bad Hall** (Tasilloqu. w Górnej Austryi). **Luhaczowice** (Luhačovice na Morawach). **Saxon-les Bains**, **Wildegg** } w Szwajcaryi.	Ze względu na b. wysoki stopień mineralizacyi zdrojów Rabczańskich oraz na łatwość rozkładu związków jodo-bromowych, wody te nie mogą być długo przechowywane i z tego powodu nadają się głównie do użycia na miejscu (mniej — do wysyłki).
16.		8. Solanki, zawierające brom (zwykle bromki i jodki razem)	**Kreuznach** (grad. Soole i Oranienqu. w Prusiech). **Heilbrunn** (Adelheidsqu. w Bawaryi).	Te same co i w podgrupie poprzedniej.	**Bad Hall** (Górna Austrya). **Hall** (Tyrol). **Balaruc** (Francya). **Ischl**, **Hallstadt** } w Salzkammergut.	

L.	Główne 8 grup	Podgrupy	Zdrojow. niemieckie	Zdrojow. polskie	Zdrojowiska innych krajów	Uwagi
17.	V. Wody z ziemia-mi alk.	Prócz alkaliów zawierają związki ziem alkal. Występują także jako szczawy ziemne.	**Lippsringe** (w Westfalii). **Wildungen** (Waldeck).	**Birsztany** (Stare źródła w gub. Wileńskiej, pow. Trocki).	**Contrexéville** (Pavillon, Vittel i Pugues St.-Leger we Francyi).	Zdroje Birsztańskie mogą zastąpić wszystkie sprowadzane wody tej grupy. Mają być wkrótce eksploatowane na wywóz.
18.	VI. Wody żelaziste.	1. Szczawy żelaziste, zawierające dwuwęglan żelaza.	**Homburg** (Stahlbrunnen i Schwalbach w Nassau). **Elster** (Moritzquelle w Saksonii). **Pyrmont** (w Waldeck-P.).	**Krynica**, **Żegiestów**, **Wysowa**, (w Galicyi). **Nałęczów**, **Sławinek**, (Król. Polsk.). **Szepetówka** (Wołyń).	**Bardyów** (Węgry). **Rodna** (Siedmiogród). **Sangerberg**, **Franzensbad**, (Czechy). **Spaa** (Belgia).	Zwykle wystarczają zdroje krajowe. Wysyłką swych wód zajmuje się tylko Krynica i Zegiestów.
19.		2. Wody żelaz., zawierające siarczan żelaza i wolny kw. siark.	**Hermannsbad** (Śląsk pr.). **Muskau** (Bade- i Neue Schwefelqu. tamże).	—	**Levico** fort., **Roncegno**, **Mitterbad**, (w Tyrolu). **Srebrenica** (Guberqu. w Bośni).	Lecznicze znaczenie mają głównie wody z dwuwęglanem żelaza. Wody z siarczanem żelaza podajemy głównie dla arsenu, choć ze względu na trudność dawkowania lepiej podawać arsen w rozczynach aptecznych.
20.		3. Wody żelaz., zawierające jeszcze także i arsen.	—	—	Te same co w podgrupie 2-ej (z wyjątk. Mitterbadu).	
21.	VII. Wody gorzkie.	Wody gorzkie, zawierające głównie siarczan sodu i siarczan magnu w znacznej ilości.	**Friedrichshaller** Bitterwasser (w Sachsen-Meiningen); jest znacznie słabsza od innych wód gorzkich.	**Morszyn** (w Galicyi) posiada 6 zdrojów gorzkich, z tych najważn. jest zdrój Bonifacego.	**Szaratica** (na Morawach). **Victoria**, **Franc. Józefa**, **Hunyady Janos**. **Apenta** i t. d (na Węgrzech). **Püllna**, **Saidschitz**, (w Czechach). **Carabana** (w Hiszpanii).	Woda Morszyńska może zastąpić wszystkie inne tej kategoryi, jako zajmująca pierwsze miejsce tak pod względem ilości składników, jak i skuteczności działania.
22.	VIII. Wody siarczane. (Zawierają: siarki metal., NaCl, siarczan sod., magn. i wapn., siarek sodu i mniej lub więcej siarkowodoru oraz małą ilość inn. związków).	Wody siarczane zimne.	**Weilbach** (w Nassau). **Langenbrücken** (w Badeńskiem). **Nenndorf** (w Prusiech).	**Lubień**, **Swoszowice**, (w Galicyi). **Podgórze**. **Niemirów** **Pustomyty** (w Galicyi). **Truskawiec** (zdrój Edwarda w Galicyi). **Busk**, **Solec** (w Król. Polsk.).	**Baden** (pod Wiedniem). **Alveneu**, **Lenk**, **Yverdon**, (w Szwajcaryi). **Pierrefonds**, **Allevard**, **Labassere** (we Francyi).	Polskie zdroje mogą wystarczyć do wszelkich celów, które przy pomocy wód tej grupy osiągnąć zamierzamy, tembardziej, że dzisiejsze sposoby ogrzewania wód nie wpływają na ich skład chem.; niema więc dobrej racyi wysyłać chorych do zagranicznych cieplic siarczanych.
23.		Cieplice (termy) siarczane (posiadają często b. wysoką ciepłotę — ponad 60° C.).	**Akwisgran** (w Nadreńskiem).	Zimne zdroje siarczane podegrzane do odpowiedniej ciepłoty (zwykle nieco wyższej od ciepłoty ciała) mogą w zupełności zastąpić termy naturalne.	**Piszczany**, **Trenczyn-Töplitz**, (na Węgrzech). **Baden** (w Szwajcaryi). **Amélie les Bains**, **Eaux Bonnes**. **Vernet**, **Barèges** (we Francyi).	

Zob. także inserat str. XLIX.

QUISISANA

KRAKÓW
SZEWSKA L. 10.

S. GRUDZIŃSKI i T. BERGER

PATHÉFON

jedynie daje reprodukcyę muzyki i głosu zupełnie czystą i silną. Gra bez igły, szafirem i nie niszczy płyt. Płyty 24, 29 i 35 cm.

Aparat »AUTO« do zdjęć amatorskich na płytach.

CO MIESIĄC NOWE ZDJĘCIA.

Nowe modele Pathéfonów bez tub.

Cenniki darmo i opłatnie.

Naprawy we własnej pracowni. Przegrywa się płyty bez przymusu do kupna.

Kto raz posłyszy Pathéfon, staje się gorącym jego zwolennikiem.